NU

MÅNADSSKRIFT

UTGIFVEN AF

EDVARD BÄCKSTRÖM.

Tredje och sista årgången
1877.

STOCKHOLM
AKTIEBOLAGET NU.

STOCKHOLM, TRYCKT I CENTRAL-TRYCKERIET, 1877.

REGISTER.

Födelsedagen.

(En Interiör.)

Det var så friskt en morgon
En solig Junidag,
Och den, som tidigt vaknat
Var ingen ann' än jag,
Och kledran slog i skogen
(Den sången vida går),
Och åkerskäran hördes
I rågens täta snår.

Det var så lätt om hjertat,
Jag var som ung på nytt,
Och lifvets alla skuggor
För morgonsolen flytt.
Jag tyckte att jag lekte
Med sommarmolnens lam;
Ty högt uppöfver stoftet
Min andes dufva sam.

Hvem gläntar så försigtigt
På dörren? Hvem är der?
Nej se! Min lilla flicka,
Som på en bricka bär
Mitt morgonkaffe redan
Med blommor kring. Se så!
Och du så tidigt vaken?
Hvad kan väl nu stå på?

Då stammade den lilla
(Den lexan var nog svår):
»Gud signe, snälle Morfar
Och dina sjutti år!»
En tår smög fram i ögat:
Se Morfar hade drömt
Om evig ungdom — gubben;
Men årens flykt han glömt.

Onkel Adam.

När stormen kommer.

Regnet hade upphört i skymningen. Från de snöklädda bergen i fjärran blåste en kall nordan. Underligt tecknade molnflockar jagade hvarandra i rastlös ifver öfver himmelen och i skogsbrynet vajade träden allt oroligare sina grenar. Men i skogens innandöme var det ännu lugnt. En och annan förlupen vindfläkt for susande genom de höga furorna. De hopade regndropparna föllo prasslande ned på de under varande löfhvalfven. Men dess emellan var det endast bäckens sorl som bröt tystnaden, då han, glittrande i månskenet, hoppade ned för klipporna.

Vid bäckens sida slingrade sig en smal gångstig ned för berget. Det var den enda väg som ledde ner till dalen från det förfallna jagtslottet uppe på krönet, hvilket likt ett roffågelnäste hängde ut öfver klippbranten. Så snart stigen lemnat sluttningen, skilde han sig emellertid från sin sorlande följeslagar och smög sig försigtigt in bland de tätaste busksnåren, liksom hade han ängslats att, genom sitt öppna framträdande der uppe, hafva yppat vägen till de gamla, nedrasade murar, hvilkas oregelbundna konturer och tomma gluggar på ett så underligt sätt aftecknade sig mot det bakom varande dimhöljet.

Från det ställe, der gångstigen försvann i busksnåren, hördes plötsligt ett sakta prasslande. Det skimrande löfverket böjdes åt sidan och en mörk skepnad syntes försigtigt luta sig fram genom öppningen. Vild, obändig kraft talade ur det bleka, af tofvigt skägg omgifna anletet. De svarta blixtrande ögonen följde med ängslig noggranhet gångstigens alla krökningar tills han försvann bakom slottsmuren. Undersökningen tycktes utfalla fördelaktigt. Med ett egendomligt leende upptog mannen sin bredskyggiga hatt, som han kastat ifrån sig på gräset, och närmade sig derefter tyst och smygande det motsatta skogsbrynet. Hunnen halfvägs stannade han plötsligt och utstötte en sakta hvissling. Hans vida kappa föll i det samma åt sidan, blottande en kort lifrock, kring hvilken var spänd en gul lädergördel.

Tecknet var icke väl gifvet, förr än det svarades uppe från höjden, och strax derefter smög sig en yngling ned för sluttningen med samma försigtighet, som den andre nyss iakttagit.

»Är han ännu qvar der uppe?» frågade mannen i filtbatten, då ynglingen kommit tillräckligt nära honom, för att uppfatta hans fråga.

Denne gjorde ett jakande tecken.

»Och svafveltrådarne?»

»Som nådig herrn befalt.»

»Hur många har han i följe?»

»Först var det tjugu, men Gert visade en åt Landshut . . . och så de två, som nådig Herrn befalde mig lemna i skogen . . .»

»Hvad göra de?»

»De ha slagit sönder vinkrusen i källaren och han sjelf är hos syster Kätchen i gamla borgsalen.»

»Guds död! Om gamle Franciscus lefvat hade vi gått löst på honom. — Men du darrar, pojke?»

»Jesus, Maria och Josef,» stammade ynglingen förskräckt.

»Nå säg ut!»

»Det skulle aldrig gå väl. . . . De stå i förbund med sjelfva berganden . . . hvarken kulor eller krut bita på dem.»

»Dumt snack! Om inte Belzebub nu hjelper honom, lär han väl snart få åka i hans sällskap in i skärselden.»

Han klappade ynglingen på axeln, i det han lät sina ord följas af ett hemskt, gäckande skratt och började derefter trefva i mossan vid sidan om gångstigen. Han tycktes snart fått reda på hvad han sökte, och efter att hafva gifvit sin följeslagar ett tecken att vara på sin vakt, började han långsamt och försigtigt att smyga uppför sluttningen.

Då och då gjorde han ett uppehåll och reste sig upp för att lyssna. Men det hade varit endast de hopade regndropparne, som, genom det prasslande de orsakat då de nedföllo från det ena bladlagret till det andra, ådragit sig hans uppmärksamhet. Hans följeslagars lugna min visade också att han hört orätt och han böjde sig ånyo för att fortsätta sin klättring. Snart hade han hunnit så högt att han kunde se in genom de hvälfda fönstren i bottenvåningen. Denna var icke så öde som de öfre tycktes vara. Genom de små blyinfattade rutorna spreds ett matt ljussken öfver klippan utanför. Han höjde hufvudet försigtigt öfver stenen, bakom hvilken han stannat.

Inne i borgsalen gick en medelsålders man, i gult kyller och spetskrage, åter och fram öfver golfvet. Att döma af åtbörderna,

samtalade han med någon, som utifrån icke kunde varseblifvas. Hans venstra hand vidrörde gång på gång fästet på den långa huggvärjan, hvilken i ett bredt axelskärp hängde ned vid sidan. Lika ofta stannade han och fattade den grå, bredbrämade filthatten, hvars hvita fjädrar fläktade i kapp med ljusskenet. Men i ögonblicket derpå, som om det svar han fått af sin samspråkare varit lugnande, återtog han sin vandring.

När mannen bakom stenen lyckades upptäcka hans anletsdrag, lyste det till på ett egendomligt sätt i hans ögon. Det var som en blixt af skadeglädje skulle hafva upplyst en mörk afgrund, full af hat och svek. Han tycktes njuta en stund endast genom att aktgifva på hans minsta rörelse. Derefter smög han lika tyst och försigtigt, som han kommit, åter ner för höjden.

»Det går aldrig väl i afton», hviskade ynglingen, då han nedkommit, »om nådig herrn vill göra honom något ondt!»

»Så?»

»Jo, för gamle Franciscus säger, att för hvarje kättare han hjelpt hans nåd i händerna har han alltid rönt något djefvulstyg . . . När han stekte den der flocken i förra månaden vid Augsburgermossen, spetsade de hans far och svåger dagen derpå och så lade de krut i munnen på hans syster, och tände på det . . . .»

»Drag ner hjertat qvickt ur halsgropen!»

»Syster Kätchen tog löfte af mig att jag inte skulle vara med om några äfventyr.»

»Guds heliga moder, om du icke upphör med ditt dumma qvinnopjoller skall jag sända både dig och vackra Kätchen till munkarne i Ingolstadt . . . Ha, Ha! Många friare! Hvasa? . . . Den helige fadren har ju för öfrigt befalt alla kättares död?»

»Ja hans nåd.»

»Nå friskt mod då pojke, du har ju läppen så långt ner på hakan som en flicka som mist sin fästman.»

»Men tänk på trolleriet, nådig herre.»

»Bah! . . . Som de skulle få makt med det heliga krucifixet! . . . Du satte väl svafvelstickorna stadigt i fjerdingen?

»Ja hans nåd — och så sköt jag bönstolen framför. Det skall nog bli en vacker öfverraskning för vackra Kätchen.»

Mannens anlete öfverfors af ett sällsamt leende vid denna förmodan. Derefter frågade han med samma liknöjda, befallande min:

»Du sade väl åt vackra Kätchen att du skulle visa de der blåfåglarne vägen ända fram till Landshut?»

»Ja visst, hans nåd. . . . Hon kommer nog att vara gramse på mig när jag kommer hem.»

»Potz Sapperment! Ni skola nog vara goda vänner när ni träffas härnäst.»

Medan han yttrade dessa ord upptog han ett elddon ur fickan och böjde sig mot marken. En matt blå låga flämtade till mellan löfvet. Han kastade en blick uppåt slottet och vinkade derefter ynglingen att följa sig. — Den blå lågan hoppade från buske till buske. Långsamt men orubbligt klängde hon sig upp mellan klippstyckena. Då och då syntes hon nära att qväfvas i den djupa mossan eller släckas af någon framilande vindfläkt. Men strax derpå fladdrade hon åter till, alltjemt högre upp.

* * *

Inne i borgsalen flämtade skenet från den stora kopparlampan tungt och osäkert för draget från det halföppna fönstret. Mannen i gula kyllerrocken hade upphört med sin vandring. Han lyssnade i stället vid fönstret, liksom han väntat att få höra något annat ljud än den tilltagande stormen och den gnisslande väderflöjeln på tornet. Hans växt var lång och axelbred samt något fetlagd. Det ungdomliga anletet utmärkte sig för ädelhet och behag. Det gula håret, tillbakastruket från den höghvälfda pannan, de öppna, ljusblå ögonen samt de äfvenledes ljusa kväfvelbårarne och pipskägget tydde på nordbon och gåfvo, i förening med den raka näsan och den välformade munnen, åt anletet en sällsamt uttryck af på en gång vekhet och kraft.

En ung flicka, klädd som allmogen i nejden: rödt och svart, sysslade med att framsätta för främlingen en tarflig aftonvard. Öfver hennes vackra anletsdrag låg ett mildt, nästan vemodigt allvar, hvilket sällsamt stack af mot hennes mörka, lifliga ögon. Dessa stämde mera öfverens med den mjuka spensligheten i hennes skepnad, när hon sväfvade på tåspetsarne öfver golfvet.

Både hon och främlingen voro tysta. Orsaken till deras tystnad låg dock icke på hennes sida. På de förstulna ögonkasten, anade man lätt att främlingens ståtliga växt och ädla hållning sysselsatte hennes tankar i långt högre grad än hon ville låta märka.

»Är det då så långt till Landshut», frågade slutligen främlingen oroligt i det han reste sig, »att flere timmar åtgå för en snäll ryttare fram och åter?»

»Vägarne äro osäkre, hans nåd, och dessa förfärlige kättare slå ihjel alla som komma i deras väg. Derför måste man, ser hans nåd, följa skogen och gå varsamt» tillade hon småleende, i det hon med barnsligt kokett min sneglade åt det håll, der han stod.

»Det blir alltså sent, innan jag kommer härifrån ... Men kan jag lita på din bror, Kätchen?»

Han letade med den osäkra blicken hos en närsynt efter den plats, der hon stod, liksom ville han forska i hennes anlete om hon talade sanning. Men en vild dryckessång, som i det samma ljöd från källarvåningen förtog hennes svar:

»Ty i påfvens hof,
der går man utan lof.
Och i påfvens skrin
Finns båd' flickor och vin!»

Hon stirrade oroligt med sina djupa, svarta ögon på främlingen. Plötsligt for hon upp. En hemsk aning tycktes få makt öfver hennes tankar vid de skrällande ekon, som detta omqväde lockade ur de mörka hvalfven.

»Guds heliga moder, det är kättarne!» utbrast hon med en så ängslig min att främlingen icke kunde återhålla ett leende.

»Ser jag då så hemsk ut, mitt vackra barn?» frågade han med mildt tonfall. »Jag är ju äfven en af dem som du kallar kättare!»

Hon kastade en frågande blick på honom utan att svara. Hennes nyfikenhet kämpade synbart med hennes ängslan. Men han såg ju så höfvisk ut. Ett misstroget leende smög sig kring hennes läppar, hvilket slutligen öfvergick till klingande skratt.

»Hans nåd, en kättare?» skrattade hon, i det hon återtog sina sysslor. »Det skulle fader Bonifacius veta, han som sade mig i går att de hade horn i pannan och voro ludna öfver hela kroppen. Men jag blef så rädd då jag hörde sången, som lät alldeles så som bror Gerts, då han härmar deras sång.»

»Det är edra prester och munkar, som jaga skräcken i allmogen», sade främlingen allvarsamt. »Vi liksom Sachsarne föra dock endast krig mot Kejsaren och hans soldater, dertill Gud gifve oss framgång, hädanefter som hittills, vår rättvisa sak till heder, hans namn till ära och oss alla till evig salighet. — »

»Fader Bonifacius sade äfven att kättarne inte hade någon Gud och att det derför vore ett heligt verk att förgöra dem, såsom man gör med ormens afsäde.»

»Tala då de helige fäderne om sådant med barn och unga qvinnor?»

»Ja, hans nåd. Hvarje gång hans helighet är här på besök talar han med bror Gert om intet annat än kättarne, alltsedan de brände hans bror i klostret».

»Men när du nu hör att jag är en sådan der kättare, vill du då inte bringa mig om lifvet?»

»Åh nej! . . . Inte är hans nåd någon kättare. När de komma slå de sönder både bönstolar och krucifix och stöpa kulor af fönsterblyet.»

»Svårare synder torde väl kunna aftjenas med mindre än lifvet?»

»Hans nåd är så lärd i sitt skämt» återtog flickan, hvilken främlingens tal gjorde allvarsam, i det hon med förlägen min förde snibben af sitt förkläde mellan läpparne. »Men hans nåd kan vara trygg äfven om hans nåd vore den störste kättare i kristenheten, ty Kätchen är icke den, som vill någons ofärd. Salig mor sade alltid att den som tog till svärd skulle med svärd förgås och hvad hon sade var alltid rätt.»

»Du har således icke narrat mig, när du sade att nejden häromkring icke gästades af de kejserlige?»

»Den heliga Guds moder bevare mig för något annat. . . Jag är icke heller rädd för hans nåd ty under en troendes tak ha den onde och kättarne ingen makt, säger alltid fader Bonifacius.»

»Fader Bonifacius, hvem är han?»

»Han bor der nere i kapellet.»

»Hvarför ligger det så afsides, långt ifrån alla boningar?» frågade främlingen tankfullt, i det han såg ut genom fönstret.

»Ack vet icke hans nåd det? . . . Men det är en lång historia. Hela kala bergåsen, som hans nåd ser der nere till venster, hade förr i verlden så hög skog, som något annat ställe här i nejden. Men en dag hade två syskon mött en vandringsman der uppe bland de högsta klipporna, hvilken frågade dem efter vägen. — Brodren lofvade att följa honom nedåt byn, men i stället mördade han honom. Främlingen var dock ingen annan än berganden och när han ombytte skepnad vardt det en sådan storm att träden föllo ned i floden och hela stora berget blef kalt och grått som det nu ser ut. Nästa gång någon visar någon främling miste kommer stormen tillbaka och då skall han sopa menniskorna med sig, som han sist då tog träden och buskarne . . .»

»Kan jag lita på din bror . . . att han känner vägen»? frågade främlingen afbrytande i det han lutade sig ut genom fönstret.

»Ers nåd skall tro Kätchen, annars tror hon att han är en kättare.»

»Hvad Nils dröjer länge» sade främlingen halfhögt för sig sjelf, och tillade derefter i högre ton: »det lär snart visa sig om du talar sanning.»

Liksom hans tvifvel genast skulle sannas, hördes i samma ögonblick ett dåft buller ner ifrån dalen.

Det lät som dånet af en aflägsen ryttareskara som hade närmat

sig genom skogen. Främlingen slog upp fönstret och blickade förvånad ner i dalen. Djupt der nere till venster kunde en del af slätten skönjas öfver skogsbrynet. Men ännu syntes intet, som kunde vara orsak till bullret. Med en häftig rörelse vände sig främlingen mot flickan, hvilken med återhållen andedrägt lutat sig fram på tå för att lyssna.

»Ser du något der nere?» frågade främlingen i befallande ton.

»Nej! . . , nådig herre . . . jo! ts! . . . Det kommer något derborta i skogsbrynet.»

»Det som blänker i månskenet.»

»Ja hans nåd, men håll bättre i fönstret, annars kanske det blåser bort. . . . Ts, hvem var det?» afbröt hon sig förskräckt . . . »var det inte någon som smög ikring i skogsbrynet dernere? . . . Jag såg två karlar i mörka kappor.»

»Jag frågade dig icke efter några karlar i kappor,» sade främlingen häftigt. »Se dit ner! . . . Kan du icke se det som blänkte till der nere ännu?»

»Ack ers nåd!» skrek flickan i det hon förskräckt rusade upp, hvarpå hon tillade i hviskande ton: »Det är stormen som kommer.»

»Stormen som kommer?»

»Ja! Ja! . . . Men det är icke rådligt att tala om honom, när fönstret står öppet.»

Ljudet af den trafvande ryttarskaran hördes allt närmare. Man kunde tydligt åtskilja hofslagen mot den steniga skogsvägen. Kätchen tycktes också nästan till hälften tvifla på att det var bergandell, som höll på att i stormvindens skepnad gästa nejden, då en större ryttarflock dök upp bakom en krökning af vägen.

»Kan du se deras fältbindlar?» frågade främlingen otåligt.

»Nej, nådig herre — men nu hålla de vid vindbryggan . . . Heliga moder, de ha dragit upp vindbryggan! . .»

»Hvilka?»

»Ers nåds knektar!»

»Du ser miste. — Stiga de af der nere?»

»Ja, ers nåd.»

»Stiga de af?»

»Ja, ja! Ers nåd, de binda hästarne vid träden. . . . Några stanna qvar, andra skynda upp för gångstigen. . . . Ers nåd ser dem från detta fönstret. . . . Heliga moder, det är kyrrassiererna!»

Främlingen sade intet. Han stampade endast två gånger hårdt i golfvet. Detta var det öfverenskomna tecknet för hans följeslagar att infinna sig. Men ingen rörelse tydde på deras närvaro. Han upprepade signalen, fast med samma verkan. Det var snarare vre-

de än oro, som talade ur hans ögon, då han skyndade mot dörren. Men denna var stängd och motstod alla hans försök att öppna henne.

Kätchen syntes lika förvånad som han öfver denna upptäckt. Soldaterne hade nu lyckats från yttre sidan fälla vindbryggan, deras sporrar klingade redan mot stengolfven i de nedre korridorerna. Men ju närmare faran kom, dess lugnare vardt främlingen. Han satte sin gråa filthatt på hufvudet och drog den långa huggvärjan, som han lade vid sidan om sig på fönsterbrädet. Han spände derefter sina båda ryttarepistoler och sigtade mot dörren, som om han velat vänja sig vid afståndet.

Medan han var sysselsatt med sina vapen, hade flickan återvunnit fattningen. Hon skyndade till dörren. Denna hade förr tillstängts med lodräta bommar, upptill och nertill, hvilka inträdts genom stora jernygglor. Hon satte nu sin ena fot genom de nedre ygglorna, i det hon höll klinkan på låset stadigt fast i sin högra hand. Hon var som blomman i fabeln, hvilken i sin barnsliga föreställning om naturens kraft, ville med sin späda stängel hejda det nedrullande klippstycket.

»Du skymmer utsigten» ropade emellertid främlingen så snart han förstod hennes afsigt. »Håll dig bakom värjslängarne, det är bättre — och passa på vid fönstret.»

Flickan skyndade att lyda hans befallning, men plötsligt tycktes hon röna en annan ingifvelse. Inom ett ögonblick stod hon vid den höga, gammalmodiga bönstolen, som hade sin plats i en mörk vrå af salen. Med nästan öfvernaturlig styrka drog hon honom utåt golfvet, i det hon nickade åt främlingen att hjelpa sig.

»Den heliga jungfrun skall skydda oss,» ropade hon andtruten »om vi draga honom framför dörren. — De skola icke kunna rubba honom.»

Hon hann icke säga mera. Väldiga yxslag dånade i det samma mot dörren och förtogo ljudet af hennes stämma.

»Hvem der?» ropade främlingen med hela styrkan af sin röst.

»För Taupadels dragoner!» svarade ett dussin barska röster utanför. I det samma gaf dörren vika och föll brakande inåt golfvet.

»Är det grefve Nils?» utbrast främlingen förvånad i det han sänkte den redan höjda pistolen, då en ung välväxt ryttare, som tydligen var soldaternes anförare trädde in med sänkt värjspets. »Är det du som på detta sätt möter oss med hugg och rop, som vore vi en flock kreatur?»

»Ers Maj:t värdigas förlåta oss. Men bönderne ha gjort revolt i bygden. Det var endast en list, som de uppfunnit, att Horn

hunnit till Landshut. De ville endast narra Ers Maj:t åt denna orten . . . men något fult anslag,» afbröt han sig i det han såg sig omkring »är å färde i detta gamla korpnäste. — Der nere i skogen fingo vi fatt på två stycken skälmar, som icke tycktes umgås med något godt.»

Han vinkade åt soldaterne att leda fram fångarne. Den ene af desse var en hög, kraftfull gestalt, med bleka, söderländska anletsdrag. Hans gröna lifrock var blodig. Det hade synbarligen varit en häftig strid, innan han kunnat tagas. Hans mörka ögon irrade till en början ängsligt kring rummet, då han framskuffades af soldaterne, för att plötsligt urladda sig i en blixt, full af hat och vrede, då han varseblef den ljuse mannen framför sig. — Den yngre deremot hade knappt hunnit ynglingaålderns gräns och tycktes fullkomligt främmande för hvad uppträdet kunde betyda.

»De ha dragit upp vindbryggan, Ers Maj:t, och tändt vårdkasar uppe på berget, för att få bönderne att rota ihop sig» fortsatte anföraren, »flere stora bråtar voro redan uppkastade i skogen, som vi hade en rätt artig möda att få bort.»

Främlingen, ryttarnes med den blågula fältbindeln konung, såg tankfullt framför sig. Derefter rigtade han en skarp blick på fången.

»Ni väljer i sanning passande tid för era lömska anslag.»

»Jag känner ej denne bonde,» svarade denne trotsigt i det han föraktfullt pekade på sin följeslagar.

Konungen tog ett steg närmare. Han letade i sitt minne.

»Det var du pojke som skulle visa mina ryttare åt Landshut,» utbrast han plötsligt med vredgad stämma.

»Nådig herre, när jag väntade ner i skogen vardt jag öfverfallen. . . .»

»De hänga der nere vid stora mossen,» inföll en barsk röst från dörren.

»Hvad nu, din krabat, ljuger du mig midt i ansigtet,» återtog kungen ännu häftigare.

Den tilltalade sänkte blicken. Han förstod synbart ännu icke hvad den storväxte främlingen kunde mena.

Konungen höjde blicken. Han skulle just gifva soldaterne ett tecken att föra ut fångarne, då Kätchen med vild kraft sköt dem åt sidan och kastade sig för hans fötter. Hon hade svimmat af när dörren störtade in. Sedan hon återfått medvetandet hade hennes förvirrade blickar en stund öfverfarit de närvarande, tills hon plötsligt varseblifvit den yngste af fångarne. Det var en gripande syn som följde på denna upptäckt.

»Han är den yngste af mina tre bröder», ropade hon »han är oskyldig, Ers nåd. . . . Tro hvad Kätchen säger. . . . Ack du heliga Guds moder skona honom,» qvidde hon i det hon slängde sig fast vid konungens fötter. . . »Vi ha aldrig sett denne andre. . . . Han är en främling. . . . Hör då, Ers nåd! . . . Han är från en annan krets!»

Konungens anlete återtog sitt vanliga blida uttryck. Han tycktes endast längta efter någon förevändning att skänka friheten åt desse fångar, hvilka kanske soldaterne, ursinnige öfver de bakhåll, för hvilka de varit utsatte från böndernes sida, tagit på lösa misstankar. Detta var tydligen förhållandet hvad den yngste af dem vidkom, ty hans öppna anlete talade om allt annat än svek och försåt.

Konungen skulle just uttala frisägelsen, då en skarp lukt af svafvel fylde rummet och ett rökmoln började uppstiga från bortre delen af salen. Den äldre fångens anlete förvreds vid denna syn på ett hemskt sätt, medan de andre sågo på hvarandra med dystra blickar. En förfärlig aning lopp hviskande man från man. Man sväfvade måhända på en mina. Ingen hade nog sinnesnärvaro i första ögonblicket att undersöka det ställe, hvarifrån röken kom, utom kungen. Han vinkade genast en af de gamle gråskäggige ryttarne vid dörren, hvars uppsyn mörknat, då kungen tycktes vara böjd att gifva nåd, att följa sig.

»Kunde nog tro sån't om det djefvulstyget,» sade soldaten i det han höll upp ett klumpigt fyrfat, på hvilket några svafvelbitar brunno. Här går ledningen upp ur golfvet,» fortfor han då kungen stod tyst, »och här står sadelsäcken, Ers Maj:t, på hvilken vi skulle fara till evigheten.»

Han framrullade i det han yttrade dessa ord en stor fjerding, som dittills varit dold af bönstolen, genom hvilkens flyttning han kommit att rulla något åt sidan från sin ursprungliga plats.

Flickans mörka ögon följde kungens minsta rörelser. Det var som hade hon anat ett omslag i hans tankar, men ändock icke ville störa dem. Vreden färgade hans anlete, men hennes skärpta blick såg dock tvehågsenheten, som talade ur hans ögon.

»Det är den yngste af mina tre bröder» utropade hon slutligen ur stånd att längre återhålla sin ängslan.

»Och två af det trollynglet är fuller Gudi nog,» sade Grefve Nils i hård ton, i det han efter en blick på kungens anlete gaf ett tecken att föra ut fångarne.

En hemsk tystnad följde på dessa ord. Allas ögon riktades på konungen. Mellan de brustna molnen kastade månan ett säll-

samt osäkert skimmer öfver rummet, täflande med det flämtande ljusskimret från kopparlampan.

»Du narrades alltså, äfven *du* Kätchen» sade konungen slutligen med sorgsen stämma i det han höjde hufvudet. Dessa voro de enda ord, han yttrade, och han lemnade med fasta steg rummet. Det hade varit en het strid mellan öfverseende och rättvisa, mellan den milde fiendens barmhertighet och religionshämnarens rättvisa, som talat ur hans blickar, när han såg på hennes bleka anlete. Men tonfallet hade slutat bistert. Nordanvinden hade andats öfver söderns ros.

* * *

En stund derefter trafvade en talrik ryttarskara genom dalen nedanför slottet. Hofslagen uppväckte skrällande ekon från bergen på sidorna, tills de småningom försvunno i ett mäktigt brusande, likt vågbruset af en stor flod, som ville bryta sig väg genom skogen. Det var den tågande svenske hären, som drog förbi. Slutligen tystnade äfven detta ljud och bäckens sorl och flöjelns gnisslande på slottstornet vordo åter ensamme herrar öfver nejden. Högst uppe på berget, vid foten af den grå slottsmuren aftecknade sig då skepelsen af en ung flicka. Hon böjde sig mot marken. Det var en mensklig skepnad hon omslöt med sina armar. Man tyckte sig se hur hennes läppar rörde sig, då hennes däfna blickar riktades mot de jagande molnflockarne uppöfver henne. Ingen hörde dock hennes ord, som stormen förde ut öfver trädtopparne. Om det var brodrens död hon sörjde, fick ingen veta, ty dagen efter hittade man hennes lik i bäcken nedanför. Men den sägnen gick i nejden att sedan den tiden ingen syster i Grefve Nils' ätteled egt tre bröder på en gång i lifvet.

Gustaf Björlin.

Hernani

af

Victor Hugo.

IV. 2.

Scenen är Karl den Stores grifthvalf i Aachen.

DON CARLOS. *

Förlåt mig, store Karl! I dessa hvalf, de öde,
Det vore väl din rätt att helga ord blott ljöde
Och säkert harmar dig vår äflan, tom och arm,
När kring din minnesvård den höjer än sitt larm! —
O hvilket skådespel, till seklers lärdom ämnadt,
Hur han Europa tog och hur han sist det lemnat:
En jättebyggnad med två männer på sin topp,
Till hvilka hvarje magt med lydnad blickar opp!
I arf från far till son gå väldena i tiden,
Hur än de nämnas må, men till sitt värn i striden
En Petrus någongång, en Cæsar folken fått
I val — och slumpens gunst har godtgjort slumpens brott.
En högre ordning så, en jemnvigt skänkts åt verlden:
Stolt andans, svärdets män dra hän på furstefärden
Till rådslag eller val — likväl de äro till
För syns skull blott och Gud gör med dem hvad Han vill.
En tanke föds till lif när tiden den behöfver.
Den vidgas, den blir stor, den växer i och öfver
Allt annat! Den blir man och eldar andre män
Och ingen kung förmår med magtspråk tysta den.
Den plötsligt äskar ljud i rådsaln eller kyrkan
Och jordens väldige få böja knä för styrkan
Hos denna andans magt, som står der hög och klar,
Och ljungar herrskarord, i scepter och tiar.
Ha påfven, kejsaren! — Allt sker i jorderingen
För dem och genom dem. Ett välde öfver tingen,
Ett gåtlikt, Gud dem gaf. De äro Herrens tolk
På tidens gästabud för konungar och folk.
All verlden nedom dem i led vid led sig ställer.
De börja, sluta allt. En reser upp, en fäller.
Den ene sanningen, den andre styrkan, bär
Sin orsak i sig sjelf och är för att han är.
När begge, hand i hand, ur helgedomen tåga

---

* Sedan kejsar Karl den femte.

Och en bär purpurskrud, den andre snöhvit toga,
De stå med herrskarprakt liksom med herrskarbud
För folkens häpna blick två hälfter utaf Gud.
Att ej bli kejsare! — — O raseri! Att ryckas
Försmådd ifrån sitt mål . . . så nära dock att lyckas! — —
Hur han var säll, som nu der slumrar, segerkrönt!
Hur stor! — Och på hans tid det var dock än mer skönt.
O hvilken lott! — — Och dock: derinne står hans kista.
Är då vårt allt så smått att detta blir det sista?
Han var dock gudalik i kungens, kejsarns kall,
Det vida Tyskland var hans väldes fotapall,
Han blef den starkaste bland menskoslägtets resar,
Bar Karl den stores namn, vann värdighet af Cæsar,
Han mer än Hannibal, än Attila var stor,
Stor som en verld för sig — — och se hur trångt han bor!
Gå, stapla välden upp, låt välden nederrifva
Och se den handfull stoft en kejsare skall blifva!
Slå verlden, åskan lik, res åter hvad du slog,
Förkofra, vidga ut, säg allt, blott aldrig »nog» —
Hur brant, hur svindelhögt din vandring än du stälde,
Se här ditt sista steg!

Likväl . . . Ha! Kejsarvälde . . .
Jag måste dit! Jag vill . . . och jag vid målet står.
En aning hviskar mig: du når det! Jag det når!
Tänk om jag når det! — — Gud, din roll på jorden spela,
Stå ensam upprätt, hög, i centrum af det hela,
Ha nyckeln i min hand till detta magtpalats,
Der hvarje våning ger åt kungavälden plats;
Vid krönta hufvuden med mina fötter röra
Och nedom kungarne, på afstånd, se och höra
Kurfurste, Kardinal, Markgrefve, Riksbaron,
Doge, biskop, riddare på trappan till min tron,
Soldater, prester . . . sist — i fjerran från dess himmel,
I djupet — *menskorna,* ett gränslöst, tallöst hvimmel . . .
Ja menskorna: det är ett stormrördt haf i natt,
Sorl, gny . . . ett ångestrop — ibland ett bittert skratt!
Ha, folket! — Ocean, hvars massa evigt brusar,
Der intet kastas ner att det ej ytan krusar,
Du vräker troner kull, men kysser grafvar mild,
Och speglar kungen, men förskönar ej hans bild!
O, döke någon ned i djupet af den strömen,
Han såge spilror der af svunna herradömen,
Dem lika skeppsbrottsvrak den kastar hvart den vill:
De stört en dag hans gång och — voro mer ej till!
Att styra detta allt, att gripa och försvara
Ett sådant rof — och dock en ringa menska vara
Vid afgrundsbranten . . ! — Gud! Hvad gör min hog så tung? — —
Jag blifva kejsare? Jag duger knapt till kung!
Få dödlige helt visst vårt jordklot än fått bära

Som vuxit till i dygd i jemnmått med sin ära,
Men jag? Hvem gör mig stor? Hvem räddar mig väl nu,
Hvem blir mitt stöd, mitt råd?

(Han sjunker på knä vid griften.)

Jo, Karl den store — du!
O, i den stund då Gud som kraften ger och mäter
Stält oss inför hvaran, två jordens majestäter,
Gjut i mitt hjerta in ur djupet af din graf
En gnista stort och skönt att sedan lefva af!
Gif att jag efter allt i rättvis ordning frågar!
Säg mig att jorden är helt liten, ty jag vågar
Ej gripa fatt den! Röj din styrkas hemlighet,
Att kraftfull stränghet mer än nåd jag öfva vet!
Säg, helga skugga, säg, om än det möjligt vore
Att verka något stort, som glömts af Karl den store?
O tala! Skulle än din stämma, hård som förr,
Min panna bräcka, tryckt mot griftens koppardörr!
Men, eger du ej ord — låt mig, din lärling vorden,
Bese din hufvudskål liksom en glob af jorden,
Låt mig få mäta ut ditt storhetsmått åt mig —
Ty jordens allt är stoft mot stoftet här af dig!
Din aska gifve råd, om ock din vålnad tiger...

(Han sätter nyckeln i grafdörren.)

Välan!

(Han skyggar tillbaka.)

Gud! Om han väcks...? Om från sin bår han stiger
Och väntar eller lugnt, högtidligt mot mig går...
Om jag drifs ut igen i skräck... med hvita hår? — —
Jag vill det dock!

(Buller af steg.)

Men hvad? Hvem djerfves denna timma,
Förutom jag, att här den dödes bud förnimma?
Hvem der?

(Stegen nalkas mer och mer.)

Ah, det var sant... man skall ju mörda mig!

(Han öppnar grafdörren och inträder.)

Edvard Bäckström.

En dag i ett engelskt hus.

På det vår ärade läsare ej af ofvanstående titel må bli lurad och tilläfventyrs föreställa sig, att här är fråga om en berättelse, hvars intrig utspinnes i ett engelskt hus under loppet af en dag — skynda vi oss att omtala, att så ej är fallet, utan att författaren, som under en längre tid vistats i England, helt enkelt skildrar en dag tillbragt af honom sjelf i ett engelskt hus och derunder söker att ge en föreställning om det engelska hemmet med dess yttre och inre gestalt, dess seder och bruk — och äfven att, när särskild anledning gifves, jemföra engelska förhållanden med svenska. Nedanstående skildring är derföre hufvudsakligen tillegnad dem af Månadsskriftens läsare, för hvilka det här behandlade ämnet är mindre bekant och på samma gång anses vara af något intresse.

I.

Morgonen.

En skarp knackning på dörren och ett ljudligt »*Hot water, sir!*» (Varmt vatten, min herre!) var det som väckte mig på morgonen. Klockan var alltså half 8, ty vid denna tid hvarje morgon gjorde pigan regelbundet sin rund till alla sofrummen och tillkännagaf på nämnde sätt, att det var tid att stiga upp, och att det varma vattnet väntade i tennkannan utanför dörren. Vattnet var naturligtvis afsedt för rakningen, och det medföljde väckningen lika säkert som »kaffe på sängen» gjorde i mitt barndomshem i verlden. I England går minsann ej an att med afseende på rakningen tillämpa hvarannandags- eller hvartredjedags-systemet, som är så vanligt och så tolereradt hemma i Sverige, åtminstone i landsorten. Den som i en engelsk »gentleman's» hus vågade visa sig vid frukostbordet med en aldrig så liten oskyldig skäggrot, skulle helt säkert bedömas lika strängt som hos oss en person, som ej tvättat sig i ansigtet.

Morgonsolen bröt sig in genom rullgardinen och manade mig ytterligare att stiga upp, men ännu hade jag god tid, ty frukosten

åts ej förrän kl. half 9: ännu kunde jag »dra mig» några ögonblick i min sköna, breda, engelska jernsäng, på hvars ressort-madrasser jag vid minsta rörelse gungade likt en julle på vågen. I en riktig engelsk säng kan man ligga tvärsför, eller längs efter eller i diagonalen, som man behagar, utan att generas af några kanter eller någon trängande fotgafvel. Men huru är det i detta afseende beställdt med våra svenska sängar? Härom torde åtskilliga af mina läsare ha en lefvande, kanske smärtsam, erfarenhet! För min egen del får jag bekänna, att om jag ock aldrig nödgats göra som en viss tjock Farbror, hvilken klagade att han ofta under sina resor i Vermland varit tvungen att stiga upp ur sängen midt i natten för att — vända sig, så har jag dock mången gång varit frestad att med den kraft, som endast förtviflan ger, sparka ut gafveln på värdens bästa liggsoffa och spränga ut armbågarne genom sidobalkarne, innan jag ändtligen med en fånges resignation öfverlemnat mig åt mitt öde. *Hvarför* nu sådana sängar skola finnas, det må den svenska snickeriprofessionen och det svenska tålamodet besvara. Bekant är, att utländingar, som resa i våra landsorter, öfver ingenting så förvåna sig, som öfver detta fenomen. I sammanhang med frågan erinrar jag mig följande lilla anekdot. En engelsman af mina bekanta, som årligen besöker Sverige för att under några veckor af sommaren roa sig med laxfiske i en småstad vid vestkusten, blef redan vid sitt första besök så förtviflad öfver sin säng på hotellet, att han i förargelsen beställde sig en ny, som skulle mera motsvara engelska fordringar på beqvämlighet. Han tillsade härvid snickaren, att den nya sängen skulle vara halfannan aln längre än den längsta säng denne någonsin sett. Snickaren blef mäkta förvånad, men följde punktligt beställningen, och när sängen kom, var den inemot fem alnar lång; men som engelsmannen i hastigheten glömt att säga något om bredden, så var denna naturligtvis den vanliga. Man kan tänka sig hur sängen såg ut — och hur Engelsmannen såg ut, när han fick se den. När den första häpnaden gått öfver, höll han emellertid god min och behöll sängen; och nu är han, vid sina årliga besök i Sverige, åtminstone glad att ha en säng, i hvilken han kan sträcka ut benen. Ja, han brukar med en viss stolthet visa den märkvärdiga tingesten för besökande Svenskar under försäkran att »*such a bed never was seen in Sweden*»,* och derpå tilläggande med en viss tillförsigt: »*nobody ever found the bottom of that bed.*»**

---

* »En sådan säng har aldrig förr varit sedd i Sverige.»

** »Ingen har någonsin nått botten (=fotgafveln) i den sängen.»

Men jag hade så när glömt, att det varma vattnet står och kallnar utanför dörren. Jag halkar behagligt ur den präktiga bädden, och skyndar att ta in kannan. Derpå börjar jag min verksamhet med ett uppfriskande bad — icke i det varma vattnet, nej, midt på golfvet står den platta tennbaljan och bredvid henne så mycket kallt vatten jag behöfver. Jag kan i allsköns lugn och fullkomlig ostördhet taga min lilla öfversköljning, äfven om dörren är oläst, ty i England behöfver jag ej frukta, att någon menniska under någon förevändning stiger in i min sängkammare, så länge jag sjelf befinner mig der. Till och med tjenaren inträder endast, när han efter föregången knackning blir inkallad, och tjenarinnan inträder ej ens då. Sådant skulle anses nästan lika sårande för hennes blygsamhet, som för en verklig »lady's».

Under ett års vistande i England hände det endast tvenne gånger, att min sängkammares frid stördes: den ena gången var det värden sjelf (en glad gubbe) som inträdde, den andra gången var det en af de med mig jemnårige sönerne; och tycktes vid båda dessa tillfällen de inträdande sjelfva betrakta sitt djerfva företag som en mästerkupp af glad pojkaktighet eller, med andra ord, som ett det mest lyckade »*practical joke*» (puts, upptåg). De inträdde nämligen under höga rop och kommo genast i så våldsamt skratt, att de ej kunde säga ett ord, ej så mycket som »good morning» en gång. Naturligtvis började nu äfven jag med full hals skratta åt skrattet, hvarpå jag till sjelfförsvar företog en liten dynkastning och tvang fienden till en hastig reträtt.

Och nu till min kalla öfversköljning! Skall jag våga? Ja, om jag vill ta seden dit jag kommer, så måste jag deran; men det är då icke nog med vattnet, den engelska seden anbefaller äfven ett luftbad, eller, med andra ord, jag måste, utan afseende på väderleksförhållanden, öppna fönstret för att låta den friska luften och det friska vattnet på samma gång strömma öfver alla lemmar. Hade det varit en kyligare årstid, så hade jag utan tvifvel föredragit att kasta en filt omkring mig och springa ned i badrummet i våningen under och ta ett efter behag modereradt karbad, men det är en härlig morgon i slutet af Maj — och dessutom hör jag nu af nödropen nerifrån, att badrummet för tillfället är upptaget af någon som befinner sig under den kalla duschen. Hade jag ej tyckt om någotdera af badsätten, så hade jag också rätt väl kunnat nöja mig med att dyka ned i mitt engelska tvättfat, ett verkligt litet badkar af porslin, i hvilket åtminstone ett årsgammalt barn hade kunnat ogeneradt plaska omkring. För den som är van vid de små porslinsbunkar, hvilka vi så allmänt använda till tvättfat

hemma i Sverige, måste en äkta engelsk »basin» med dess motsvarande väldiga kanna (hvars innehåll i mången svensk sängkammare skulle kunna räcka bortemot en vecka) — i sanning synas vidunderlig. Och dock lider det intet tvifvel, att våra tvättfat jemförda med de engelska äro lika opraktiska som våra sängar, och att min vän, den ofvan omnämnde Engelsmannen, ej hade så orätt, när han klagade: *»they can only be meant to wash your nose in, and nothing else.»* (»De kunna endast vara ämnade att tvätta näsan i och ingenting annat.»)

Sedan jag efter badet klädt mig, och detta med mera omsorg än någonsin i mitt hvardagslag i Sverige, har jag tid att kasta en mönstrande blick omkring mig i min sängkammare. Mitt öga faller först på den stora spiseln i engelsk stil, der jag dock nu i stället för lågande stenkol ser en prydnad af brokiga pappersblommor och pappersremsor anordnade i det inre, såsom brukligt under den varmare årstiden, då spiseln ej användes. Sängkammarspiseln användes för öfrigt i detta milda klimat mycket litet äfven under den kalla årstiden. Engelsmännen tycka om svala sofrum, ja så svala, att jag hackar tänder, bara jag tänker på dem. Deremot har jag hört en resande Engelsman anmärka, kanske icke utan skäl, att han hos Svenskarne spårat en benägenhet att om vintern »steka sig lefvande». — Min engelska sängkammare är högst enkelt möblerad: utom sängen och tvättställningen endast en dragkista med spegel, ett litet bord och några stolar. Allt är hvitmåladt och af simpelt trädslag utom sängen, som är af jern. Det enda, som gör ett nämnvärdt afbrott i denna hvita enkelhet, är den mjuka rosiga golfmattan. Ungefär i samma anspråkslösa stil äro de flesta sängkammare jag sett i England. Enkelheten torde kunna förklaras dels deraf att de engelska sängkamrarne aldrig (såsom ofta är fallet med våra) tillika användas till dagrum eller stå i omedelbart sammanhang med de öfriga rummen, utan alltid tillhöra de öfre våningarne af huset, hvilka särskildt och uteslutande äro afsedda till sofdepartement; dels ock i allmänhet af Engelsmännens enkla praktiska smak, som inrättar allt efter sitt ändamål, och dermed punkt. Dessa sofrum äro ock för sitt ändamål förträffliga: ja, de tyckas rent af utöfva en hemlighetsfull trollkraft på den inträdande. Åtminstone får jag för min egen del bekänna, att jag ännu aldrig inträdt i det magiska halfdunklet af en engelsk sängkammare, utan att genast känna mig uppfordrad att gå och lägga mig, och har jag ej velat åtlyda denna uppfordran, så har intet annat återstått än att ta till flykten, ty att trifvas der vakande har ej varit möjligt. I denna stämningsfulla interiör råder eller bör råda en oändlig still-

het; och en menniska, som der förekommer i någon annan drägt än den *hvita,* tycks ej höra dit.

Det är, såsom jag redan sagt, en solig morgon i slutet af Maj, och jag går bort till fönstret för att titta ut. Uppdragandet af gardinen (som ej är någon målad grannlåtsgardin af papper utan hvit och af mjukt tyg) sker genom att rytcka på en liten fjäder, och vips flyger gardinen upp med blixtens hastighet, och något snöre behöfver jag ej besvära mig med. Härpå skjuter jag upp fönstret *, och en ljuf, herrlig blomsterdoft strömmar med solljus och vårluft emot mig in i rummet. Jag tittar ut. Dernere djupt under mig ser jag ett litet paradis af blommor och grönt, och jag känner mig så trefligt stämd, att jag ej kan underlåta att ropa »good morning! how do you do?» åt tvenne karlar i skjortärmarne dernere, som draga en ofantlig jernrulle efter sig öfver grusgångarne. Rasslandet af denna maskin är starkt nog att öfverrösta mig och jag upprepar med höjd stämma min morgonhelsning. Männen se lugnt upp utan att låta öfverraska sig, och den ene, som är trädgårdsmästaren, svarar med engelsk flegma: »*Good morning! Nice morning, sir!*», hvarpå jag bekräftande tillägger med en gladare svensk ton: »*Yes, very nice, indeed.*» Strax derpå hör jag ett lifligt: »*Halloo doctor! Good morning! How are you, old fellow?*» Detta rop kommer från stora trappan, der jag nu ser värden i huset Mr. L. stå bredbent och sola sig med händerna i byxfickorna, en blomma i knapphålet och tofflor på fötterna. Han tittar upp emot mig med ett gladt leende och frågar, om jag har lust att göra en liten tur i trädgården före frukosten — hvartill jag naturligtvis svarar »Yes!» Sjelf går han emellertid före och försvinner bakom byggningens hörn, gnolande på en af Moore's »Irish Melodies». Den egentliga trädgården ligger nämligen åt andra sidan. Hvad jag deremot här vid framsidan ser framför mig är endast ett smalt stycke mark, afskuret några få famnar framför trappan af en mer än manshög trädgårdsmur, som utgör gränsen mot den yttre verlden. Men detta lilla stycke strålar af blommor i de lifligaste färger och

---

* Såsom för flertalet af våra läsare torde vara bekant, är ett engelskt fönster ej, såsom vårt svenska, två-deladt i lodrät riktning utan i horizontel, och är så inrättadt, att de båda fönsterhalfvorna genom blyvigter i det inre af fönsterinfattningen hållas i jemnvigt och lätt kunna genom ett litet handtag skjutas lodrätt upp och ned. Det vanliga är att blott skjuta upp den nedre halfvan, hvilken då naturligtvis löper parallelt med den öfre och betäcker denna; så att då fönstrets nedre del på detta sätt blifver fullständigt öppen, den öfre delen deremot bildar liksom ett dubbelfönster. — Fönster af svensk konstruktion kallas i England »French windows», och vet jag mig aldrig der ha sett sådana.

prydes af små gräsmattor, om hvilkas gnistrande grönska den, som ej sett dem, knappt kan göra sig en föreställning. Allt är anordnadt på det smakfullaste sätt, och den lilla platsen är dessutom här och der beskuggad af »evergreen» och andra vackra träd och buskar. Sjelfva den breda och jemna grusgången förhöjer det treffliga utseendet af det hela, der den från inkörsportarne löper fram i en halfcirkel förbi stora trappan. Och äfven denna trappa är prydd med blommor, som prunka i präktiga vaser på hvarje steg. Ja, den lilla blomsterverlden dernere har ej nöjt sig med att stanna på marken och på trappan, den har i sin ifver inkräktat sjelfva väggarne och delvis betäckt dem med murgrön och andra slingerväxter. En liten murgrönsranka har klängt sig ända upp emot mitt fönster, liksom ville hon titta in och säga »god morgon». — Jag kastar derpå blicken öfver muren och midt emot på andra sidan ser jag en rad af täcka bostäder, alla mer eller mindre liknande den, i hvilken jag sjelf befinner mig. De afteckna sig mot en bakgrund af trädgrupper, och jag igenkänner öfverallt samma vackra gräsmattor, samma blomsterprakt, samma smak och prydlighet, som jag beundrat nedanför mitt eget fönster. Engelsmannens kärlek och smak för blommor och trädgårdskonst äro verldsbekanta. Dessa egenskaper, som hos honom tyckas vara medfödda, sätta honom i stånd att af snart sagdt hvarje äfven den minsta jordbit, som ställes till hans förfogande, skapa ett litet paradis.

»Vi äro alltså på landet», vill ni säga. Nej, visst icke. Vi befinna oss i en af dessa vackra förstäder eller »suburbs», hvilka omgifva London i alla riktningar, och utgöra liksom dess förposter. De äro ej förstäder i den vanliga mening vi fästa vid detta ord, utan snarare ett slags mindre städer, ofta skilda flera engelska mil från London och dock betraktade som dess »suburbs». Till London förhålla de sig ungefär som planeterna till solen, och man skulle kunna säga att den ofantliga verldsstaden under tidernas lopp genom någon slags inre centrifugal-kraft utslungat och ännu utslungar dessa små bitar af sig sjelf, och att dessa allt efter den kraft, med hvilken de blifvit utslungade, gruppera sig på olika afstånd från hufvudkroppen, af honom attraheras och i denna attraction lefva, röra sig och hafva sin varelse — allt *genom* och intet *utan* honom. I dessa quasi-städer, som med sina talrika trädgårdar, sina villalika byggnader, sin klara luft och sin stillhet hafva en halft landtlig karakter — allt under det de på samma gång genom en eller annan London-lik gata med vackra butiker påminna om moderstaden — bo till stor del personer, hvilka ha sina dagliga göromål midt inne i det rökiga, bullrande London. Hvarje morgon efter

frukosten ila de med jernväg in till sina kontor eller fabriker, stanna der ända till kl. 5 à 6 e. m., då de återvända till den sena middagen och tillbringa återstoden af dagen i skötet af sin familj. Denna dagordning beträffande arbete, måltid och familjelif är för öfrigt, som bekant, den i England allmänna — och den tyckes mig efterföljansvärd.

Till den klass personer, som ofvan skildrats, hör äfven min vän och värd Mr. L., en förmögen och fint bildad »lawyer» (jurist), i hvars gästfria familj jag nu, på särskild inbjudning, vistas; och det är ur ett högt beläget sängkammarfönster i hans vackra och trefliga bostad i E. vester om London, som jag nu morgonfrisk och nytvättad tittar ut.

På gatan börjar det redan bli en smula lif. Bagaregossen och slagtargossen, barhufvade och välkammade och med snygga blå förkläden, äro redan i rörelse, köra hastigt fram i sina lätta, brokigt målade och med firmans namn försedda åkdon, stanna här och der vid gårdsportarne, ringa på, aflemna sina förråder och försvinna lika hastigt igen. En eller annan sådan pojke, också barhufvad, kommer till häst sprängande framåt i full galopp med sin korg dinglande på armen. Det är slagtarens eller bagarens lätta kavalleri, som användes till extra och mera brådskande expeditioner. Betydligt långsammare går det för en gammal mjölkgubbe, som nu traskar förbi i sakta mak, bärande sina byttor i ett slags ok och klädd i en särskild sorts »mjölkgubbe-uniform», på hvilken han kännes igen. Han tvingas snart att hastigt vika åt sidan för en stor omnibus, som just nu rullar tungt fram öfver vägen. Omnibusen, som ser ut som ett vandrande annonsblad — så betäckt är den med annonser såväl målade på sjelfva åkdonet som tryckta på plakater — är alldeles öfverfylld med passagerare både inuti och på taket. Många af dessa tyckas, att döma af vissa yttre tecken, vara *»clerks»* (skrifvare) af en viss lägre ordning, hvilka nu äro stadda på väg till jernvägsstationen för att med den tidiga tränen återvända till sitt sträfsamma arbete i London. Här och der utanför gårdsportarne och grindarne ser man snygga huspigor i sina hvita förkläden och hvita små mössor för ett ögonblick titta efter omnibusen och derpå med fördubblad ifver återtaga sitt arbete med att feja portarnes klockhandtag och namnplåtar, hvilka snart under deras händer blixtra i solskenet. Andra med ärmarne högt uppvikna ligga på knä vid stora trappan och gifva henne den vanliga morgontvätten. Så snyggt och nätt håller en flicka knappt sitt dockskåp som en Engelsman sin bostad.

Men under hela denna tid som jag betraktat taflan utanför

mitt fönster har jag låtit Mr. L. vänta på mig i trädgården, och det går sannerligen ej an längre. Jag skyndar derföre utför trapporna i strumplästen, ty mina för dagen borstade stöflar finnas ej i mitt rum, ej ens utanför dörren, utan stå bland de andra i den långa raden under trappan i bottenvåningens förstuga. Skulle jag på min väg utföre möta Mrs. L., helsar jag ett leende god morgon lika obesväradt, som om jag hade stöflarna på mig. Nedkommen i förstugan finner jag vid sidan af stöfvelraden en rad af saffiantofflor och broderade tofflor i alla färger. Jag sticker fötterna i det trefligaste paret bland dessa och skyndar ut i stora trädgården bakom byggningen. Jag vill ej beskrifva hur vacker denna trädgård är, hvilket förtjusande perspektiv den erbjuder sedd från verandan, huru sammetslena dess gräsmattor, huru omvexlande dess trädgrupper och rabatter — jag torde redan ha tröttat med »för mycket blommor». Efter att en stund förgäfves ha löpt i de krokiga gångarne, finner jag min värd ändtligen längst bort i köksträdgården. Der står gubben — han liksom jag i brokiga tofflor — med en halffärdig bukett i ena handen och en knif i den andra, djupt inbegripen i ett lärdt horticultur-samtal med trädgårdsmästaren rörande en viss matnyttig planta, kring hvars närmaste stånd han under tiden bortrycker några ogrässtrån. Detta samtal sker med ett filosofiskt allvar å ömse sidor, och att störa Mr. L. när han talar till sin trädgårdsmästare, skulle falla mig lika litet in som att störa honom midt under en vigtig konsultation på hans kontor i »Lincoln's Inn Fields». Jag väntar derföre tåligt tills samtalet är slut och följer honom derefter på hans morgonrund, hvilken han nu fortsätter. Här och der under vägen skär han bort ett vissnadt blad eller en torr qvist, eller bryter en blomma och lägger den till sin bukett, tills denna ändtligen är färdig och lika smakfull, som om den vore plockad och ordnad af den mest öfvade qvinnohand. Buketten är ämnad för frukostbordet; och gubben anordnar en dylik hvarje morgon lika regelbundet som han äter frukost. Vid sidan af trädgården har Mr. L. en liten äng och en liten ladugård af nättaste slag med en liten ko. Kon är för tillfället ute på ängen, och vi gå dit och säga henne några uppmuntrande ord på engelska, hvilka hon tyckes förstå förträffligt, och gifva henne derefter några kålblad, hvilka hon tycks förstå ännu bättre. Vi kasta sedan en blick i det lilla nätta, snygga hönshuset, som ligger i närheten, och se till om någon af hönsen värpt något nytt ägg: jo, ganska riktigt der ligga flere och hönan kacklar allt hvad hon förmår för att underrätta både tuppen och oss om det lyckliga resultatet. Vi försumma ej heller i vår patriarkaliska omtanke att

helsa »good morning» på hönsens välmående granne grisen, som också hugnas med ett kålblad; och ändtligen afsluta vi den stora morgonrunden med att långsamt vandra igenom orangerierna och drifhusen. Medan vi här stå och svettas under några gröna klasar af drufkart, höra vi en klocka, som till ljudet liknar en stationsklocka vid jernvägarne. Det är frukostklockan som ringes från verandan för vår räkning. Vi gå förbi den stora stjernformiga rabattanläggningen, stiga uppför de breda blomstersmyckade granit-trappstegen till terrassen och derifrån uppför trappan till verandan, och genom glasdörrarne direkte in i matsalen. Detta vackra rum är belagdt med tjocka mattor, beskuggadt kring fönstren af tunga gardiner och möbleradt med äkta engelsk smak och soliditet. Värdinnan sitter redan vid bordet sysselsatt med att tillaga théet, helsar oss vänligt och berömmer sin mans bukett. Nu inträda äfven de tre sönerne, alla liksom gubben och jag i tofflor, och derpå en ung dam, deras kusin — icke i tofflor — och snart är frukosten i full gång.

Jag vill ej *påstå* att denna toffeltaktik iakttages vid *alla* frukostbord i England — derom vet jag ingenting med visshet — men säkert är, att jag återfunnit den i alla engelska hus, der jag varit, med undantag af ett enda, der tofflorna illa stämde med den högaristokratiska tonen och framför allt med den högtidliga morgonbönen, som hölls inför allt husfolket före frukosten. Jag har till och med sett gäster, som endast af tillfällig anledning stannat öfver natten och ej tillhört familjens närmaste umgängeskrets, inträda till frukostbordet i tofflor.

Men ehuru alltså tofflorna eget nog åtnjuta så stora privilegier — betydligt större än i Sverige — så är förhållandet med nattrocken ett motsatt. Detta plagg, som hos oss temligen allmänt användes som arbetsrock i hemmet och till och med ej sällan bäres af husfadren, när han går till bords i sitt hvardagslag, användes i England, hvilket äfven sjelfva namnet (»dressinggown») anger, endast som en hjelpreda vid toaletten, och skulle anses högeligen anstötlig som kostym utanför sängkammaren. Den är för öfrigt i England mycket litet i bruk.

Frukosten är enkel: en kopp *godt* thé utgör hufvudbeståndsdelen. När jag säger *godt*, så är detta, med förlof, en liten pik åt vår svenska dryck af samma namn — men ej åt våra svenska husmödrar, som utan tvifvel skaffa det bästa de kunna få. Men är det engelska *théet* godt, så är *kaffet* i allmänhet så mycket sämre; och den af mina läsare, som vid ett engelskt frukostbord bjudes att välja mellan de två, tillrådes härmed vänligen att säga *»no, thank*

you», om värdinnan aldrig så förbindligt föreslår en kopp kaffe. Den engelska frukosten är för öfrigt mycket lik en vanlig enkel kaffefrukost hemma i Sverige. Men det är sannt, en nödvändighetsvara på frukostbordet i England, hvilken ännu icke torde vara så allmän i Sverige, är det rostade brödet (the toast) som alltid finnes uppställdt i rader på en s. k. »toast-rack» af silfver. Om jag slutligen nämner den stora präktiga skinkan (the ham), ett föremål för Engelsmännens nationalstolthet och oumbärlig vid deras frukostbord — hos Mr. L. alltid tronande på skänken och inbjudande hvar och en, som ville, att skära för åt sig och andra — så tror jag mig ha nämnt det mest karakteristiska för en engelsk frukost *.

Dock har jag ännu glömt en vigtig beståndsdel och det är *tidningarne*. Man läser tidningar nästan mera än man konverserar, stundom mera än man äter — ja, jag har sett personer som knappt förtärt något annat till frukost än en lång artikel ur »The Times». Äfven bref, ankomna med morgonposten, utdelas och läsas vanligen vid frukostbordet.

På sådant sätt äro vi nu sysselsatta dels med ätning dels med läsning vid Mr. L:s bord; men snart är icke mer tid vare sig till det ena eller det andra. Klockan är redan öfver 9. Tiden för London-tränens afgång nalkas, man bryter i hast upp, de unga männen rycka till sig en blomma ur bordvasen och fästa henne i knapphålet, skynda ut i förstugan, utbyta tofflorna mot de nyblankade stöflarne, borsta sina hattar, tända sina cigarrer och ila bort. Ofta såg jag dem ta med sig i handen en liten svart lackerad skinnnattsäck (bag), innehållande ett eller annat som de under dagens lopp kunde behöfva i London. Man möter dagligen på Londons gator synnerligen under den tidigare förmiddagen unga män bärande dylika små nattsäckar.

Gubben L. lugnar sig till en senare trän, som går om en halftimme. När hans tur kommer, skyndar hans fru att borsta hans hatt och tända hans cigarr — han tål ej att någon annan gör det — hvarefter, sedan han blifvit vänd och kringskådad på alla sidor och erhållit några tag med klädesborsten på ryggen, han affärdas med en äktenskaplig kyss, som inviger honom till dagens arbete. Han försvinner nu från sin trefliga bostad, men först sedan han i den lilla gårdsporten vändt sig om och skickat en sista slängkyss åt sin snälla hustru, som gått ut på trappan för att se hans

* För våra svenska husmödrar vill jag äfven påpeka det rätt trefliga bruket att ha koppar af olika färg, hvarigenom hvar och en städse igenkänner sin och dermed äfven sin plats vid bordet.

affärd. Jag tycker om gubben, och då jag ej har något annat att göra, drar jag i hast på mig stöflarne och skyndar efter för att göra honom sällskap till stationen, på samma gång medtagande ett halft dussin små bref, som Mrs. L. skrifvit till några väninnor i London, och som hon ber mig kasta i närmaste postlåda. I förbigående sagdt så torde i intet land fruntimren skrifva så mycket bref, synnerligen lokalbref, som i England; ja, jag är öfvertygad att de engelska damerna i ej ringa mån bidraga att hålla postverket i ett florerande tillstånd.

Och efter vi händelsevis kommit in på kapitlet om brefskrifning, så vill jag i sammanhang härmed till slut omnämna ett rätt egendomligt bruk, som jag i England iakttagit, nämligen bruket att, när man ej har tid eller lust att skrifva bref till en vän och dock vill låta höra af sig, i stället sända honom en *tidning*. Om denna är några dagar gammal, gör ej något till saken. Ofta användes detta såsom erkännande af ett brefs emottagande, hvilket för öfrigt ej nödvändigtvis kräft något svar. Det är så behändigt: man behöfver naturligtvis ej något korsband, man skrifver adressen på sjelfva tidningen, sätter ett penny-frimärke på den och kastar den i en postlåda. När jag en gång i en engelsmans sällskap gick förbi en postlåda på en gata i London, såg jag honom liksom plötsligt erinra sig något, derpå hastigt köpa en tidning af en närstående kolportör, utan att ens se efter hvad tidning det var, skrifva blyertsadress på stående fot, sätta frimärke på och kasta den i lådan. Ett annat exempel: Under mitt vistande i London blef jag en gång bjuden på ett bröllop i Manchester, men fick i sista stund förhinder och sände ett bref med många ursäkter till min vän brudgummen. Ungefär fjorton dagar härefter, då jag ej vidare tänkte på saken, erhöll jag en morgon vid frukostbordet en hel packe gamla nummer af »*The Daily News*». Jag igenkände på adressen min väns handstil. Det var svaret på mitt bref. Kanske låg det en särskild välvilja i att sända mig så många nummer; det visade måhända, att jag erhållit en fullständigare absolution för mitt uteblifvande, än jag haft skäl att hoppas. — En annan gång — ej längesedan — blef ett bref, som jag från Sverige skref till en god vän i England besvaradt genom ett nummer af en illustrerad tidning till — min hustru. Jag sökte förgäfves i bilderna några allusioner på innehållet af mitt bref: de rörde alla Shahens af Persien besök i England.

Sättet är onekligen mycket praktiskt — åtminstone för afsändaren.

N. P. Ödman.

Vårblomma.

Såg du den första blommans knopp,
Som föds, när våren andas,
Som blygt ur drifvan spirar opp,
Då ljusa dagar randas?

Så skön, så ljuf i blom hon står
I nyss förödda lunder.
Då vet man: snart så är det vår
Och blida solskensstunder.

Så såg jag dig, min hulda mö,
Du outsägligt kära!
Min längtan flyr hos dig att dö
Och gläds, att du är nära.

Du är för mig det unga hopp,
Att ljusa dagar randas.
Du är den första blommans knopp,
Som föds, när våren andas.

Du växer ljuf, du blickar glad,
Likt vårens blom i skogen.
Ditt unga väsens hjerteblad
För mig du öppnar trogen.

Jag känner: nu är våren här
Med sol och vindar blida,
Alltsedan du min blomma är,
Som doftar vid min sida.

August Stjernstedt.

Mäster Konstig.

I kyrkoboken kallades han Anders Persson och kunde icke gerna der ha något annat namn, ty fadren hette Per och farfadren Anders, och han var enda barnet. Men ehuru presten hade fullt skäl att skrifva honom så, nämndes han dock aldrig med detta namn utom då han ropades vid husförhör och mantalsskrifning. Till sitt yrke var han skomakare, och att hindra sina medvandrare på lifvets stig att slinta eller stinga sina fötter på dess törnen, skulle väl vara hans egentliga uppgift här i verlden. Men han fattade denna i en mera vidsträckt bemärkelse. Från fötterna höjde han sig småningom til hela menniskan, och sträfvandet att hjelpa alla, när och hvar han kunde, blef sålunda hans lefnads mål. Huruvida han sjelf fattade det så, vill jag låta vara osagdt, men hela hans lif bar dock pregeln deraf, och hvad ingen annan ville göra, det gjorde han, och hvad ingen annan kunde, det vågade han försöka. På detta sätt hade han vunnit sitt nya namn, som snart blef så allmänt, att ehuru alla kände Mäster Konstig, de voro få, som visste att denne en gång i tiden varit en Anders Persson.

Mäster Konstig gjorde också fullt skäl för både namn och titel. Den senare hade han hemtat från skomakeriet; men han var derjemte en mästare i många andra yrken. Han var svarfvare, snickare, bildhuggare, smed — till och med guldsmed — målare, urmakare, och kunde mycket annat dessutom. Både som kreatursbotare och folkläkare stod han högt i ropet och hade till och med gjort tjenst som jordegumma; men detta blott en enda gång, när det stora yrvädret var och hans andre son skulle födas. Kort sagdt. Han kunde allt hvad han ville, och var alltid redo att oegennyttigt bistå en och hvar, som behöfde hans hjelp.

När och hvar han lärt sina konster och färdigheter, kunde ingen utgrunda. Hans fader, gamle Per i Granåsen, var visst ingen trollkarl, och hvad hans moder, halta Annicka, beträffade, så linkade hon enfaldigt sin verld igenom, och hvad hon ej visste mindre, icke visste hon mer än andra. Han hade således ingenting märkvärdigt att brås på, och utom de 3 eller 4 år han med lästknippan på ryggen och skolådan under armen följt gamle Mäster Plugg, socken-

skomakaren, hade han aldrig varit i någon lära. Detta visste alla mer än väl, ty han var ett socknens barn, och ännu funnos de i lifvet, som sett honom födas, växa upp och åldras. En enda gång hade han gjort en långresa till Stockholm för att hemta 200 plåtar och en dragkista, som han ärft efter en farbroder; men eljest hade han ej varit längre bort än till närmaste stad, och ändå visste han ensam lika mycket som alla andra i socknen tillsammans — Kyrkoherden naturligtvis undantagen. Huru var detta möjligt? Ja, det kunde ingen begripa, fastän alla från gamle Nämndemannen i Tolerud, som egde fullt hemman, ända till Rännare Brita, som icke hade tak öfver hufvudet utan gick på roten, grundade derpå så mycket de förmådde. Visst hade kyrkoherden sagt att Mäster Konstig var ett snille, men det ordet var ju latin, som ingen kunde begripa och när han uttydde det så att Konstig hade ett ovanligt klart och redigt hufvud, snabb uppfattning och mycken tilltagsenhet, vågade väl ingen säga deremot, men fullt bevisande var det icke. Det måtte nog hafva varit något annat, som gjort honom till hvad han var. Goda hufvuden och tilltagsenhet hade både Nämndemannen i Tolerud och kyrkovärden i Backa, och dessa egenskaper hade gjort dem till rika karlar. Men så var det icke med Mäster Konstig, det var icke mer än »när hvar tackar annan» i hans hus. Så omöjligt sådant än syntes, måste dock kyrkoherden ha tagit fel den gången, och det var ej alldeles fritt att icke de funnos, som i detta fall kunde ge bättre besked än han.

Gamla Karin i fattighuset hade i sin ungdom bott i Botorpet, hvilket låg nästan tomt om tomt med Granåsen, och hon mindes ännu som i går den dag, då Konstig föddes, och att han ej kommit hit till verlden med segerhufva det visste hon äfven lika säkert, som att han vog 18 skålpund på en fjerndel när, då han hängdes på betsmanskroken. Gamle Per var icke heller litet stolt öfver en så stor son. »Stort skall stort ha», sade han, och nu kunde det icke reda sig med mindre faddrar än Häradsdomaren eller Kyrkovärden, så stursk var han. Men huru det skulle gå med den saken, kunde man väl veta. Skulle Häradsdomarmora eller Kyrkvärdsmora göra sig så gemena och bära ett backstugubarn till dopet, det skulle just ha sett något ut det. Nej, sådant var aldrig att tänka på. Men Per ville icke lyssna till klokt folk den gången. Han var envis och vandrade åstad. Hvarken fägnad eller hemförning saknades på någotdera stället, och både Häradsdomaren och Kyrkovärden tackade för tillbudet, men afsade sig den tillämnade äran. Folket skrattade åt Pers storaktighet, och han blef så harmsen deröfver, att han gick öfver ån efter vatten och sökte utsocknes faddrar.

Hvad desse varit för slags folk visste ingen, och gumman, som höll pojken öfver funten, hade man aldrig sett eller sport mer än den gången. Hon såg just icke mycket rar ut heller, ty hon var liten och skrumpen och liknade på ett hår en trollkäring. Troligtvis var hon det också, efter gamle Per aldrig ville säga någon hennes namn eller hemvist, och hvad Konstig lärt och visste, det hade han nog fått af henne såsom faddergåfva, efter han icke lärt det af någon annan. Kyrkoherden kunde således gerna säga hvad han ville, och kalla mästaren både snille och andra utländska namn, så var det nog ändå på det sättet, efter det icke kunde vara på annat vis, mente Karin, och detta var hon så säker på, som att hon sjelf icke var någon trollkäring. Hennes förklaring syntes också alla så naturlig, att ingen enda — icke ens sjelfva klockaren, som dock var skyldig att hålla med presten, när det gälde att bedöma folks kunskaper, — vågade hysa annan mening.

Under de år jag ströfvade omkring för att studera vårt lands gamla minnen och det svenska folklynnet i dess olika skiftningar, kom jag en gång till den bygd, der Mäster Konstig bodde. Såsom min instruktion bjöd sporde jag flitigt efter än ett än ett annat, men fick i allmänhet föga upplysande svar, och på mina förnyade frågor blef vanligtvis slutet en hänvisning till mäster Konstig. Han var den, som kunde gifva besked om allt, hette det, och om honom berättades vidt och bredt hvad jag här i korthet meddelat. Att lära känna en så ryktbar man var under sådana förhållanden en ovilkorlig pligt, hvars uppfyllande borde bereda mig ett verkligt nöje. Jag beslöt derföre att uppsöka honom i hans hem och fick genast en villig vägvisare. Vi gåfvo oss inåt skogen på en liten gångstig, med hvilken efter hand flere förenade sig till en väl upptrampad väg, vitnande om en liflig trafik af fotgängare, och efter en knapp timmes vandring fingo vi slutligen sigte på Mäster Konstigs stuga. Hon var bygd på en temligen stenfri sluttning och nedanför denna kastade en liten skogssjö, genom en kort men brusande ström, utför stenar och branter, sitt skummande vatten ned i en större med talrika holmar och framskjutande uddar, der rödfärgade, hvitknutade bondgårdar än blygsamt skymtade fram mellan löfven, än helt förnämt vände sin hela framsida med »bolek» och odlade tegar mot åskådaren. Den med björk och gran blandade småskogen, som på båda sidor om den djupa dalgången än i slutna leder, än i spridd ordning smög sig uppför åsarne, omslöt den lilla täppan, och der ofvanföre reste sig furorna allt högre och

högre, medan här och der en mosslupen svart bergvägg tittade fram emellan dem och kastade sitt bistra öga öfver sjön och dalen. Belägenheten var således ganska täck och särdeles lämplig för en man af Mäster Konstigs lynne, men sjelfva bostaden motsvarade icke mina förväntningar. Jag hade förestält mig att här finna något i byggnadsstil och anordning lika egendomligt som egaren sjelf, och att huset öfverallt skulle röja spår af hans mångfrestande snille och konstfärdighet. Men intet af allt detta. Huset var en vanlig backstuga med förstuga, kök och kammare samt egde ett nästan lika stort, men något lägre och som det ville synas senare tillkommet, vanprydligt tillbygge eller uthus vid ena gafveln. Till det yttre skilde sig bostaden således icke mycket från sina likar i bygden, om icke deruti, att stugan var mera bofällig än man borde vänta, då husegaren var en man, som kunde göra allting sjelf och gjorde allting bättre än andra. Torftaket hade visserligen fått tegelbetäckning, men här och der hade till fromma för det undertryckta gräset en och annan takpanna bortfallit, skorstenen tarfvade rappning och förstugudörrens ena hängsle hade brutits på ett sätt, som påkallade mästarens skicklighet både såsom smed och snickare. Som jag helst ville vara ensam med den frejdade mannen, afskedade jag vid grinden min ledsagare, men hade knappast hunnit in på täppan förr än förstugudörren öppnades, och en äldre kippskodd, men för öfrigt snyggt klädd qvinna, med en välvillig, fast något sträf uppsyn trädde mig till mötes, bärande en bytta på armen. Jag misstänkte att det var sjelfva mor i huset, och ansåg derföre opassande att fråga efter Mäster Konstig, utan sporde höfviskt om fader Anders Persson var hemma.

»Hôr sa han?» sporde hon och såg på mig med stora ögon.

Jag upprepade min fråga.

Hon mönstrade mig noga från topp till tå, och som mitt utseende och tungomål röjde främlingen, fick jag i stället för svar sjelf en fråga.

»Hôr ä denne Harr'n hemm'?»

»I Närike», svarade jag. »Men var god och säg mig om Anders Persson är inne.»

Hon tycktes ej hafva gifvit akt på mitt förnyade spörsmål.

»I Närke», upprepade hon; »hôr ä dä på lag? Ligger dä i Stockholm dä?»

Erfarenheten hade lärt mig att under dylika förhållanden tjena alla frågor till intet förr än den svarande sjelf fått alla upplysningar om den frågande. Jag gick henne derföre till mötes och svarade fort och bestämdt:

»Nej, Närike ligger här emellan och Stockholm. Men jag är utskickad af kungen — det var ej lönt att taga till mindre — för att söka reda på allt gammalt och besynnerligt, som finnes både i denna socken och alla socknar på 7 mil häromkring, och derföre Mor, skall ni vara hederlig att säga mig hvar Anders Persson finns, för — ser ni — det är han, som skall hjelpa mig dermed.»

»Åh kors må dä. Ä dä tocka ärner han har. Dä va då för markvalit dä säjer'a. Då ha han fôll vôrä när Bolla på Backen — vet ja — fôr ho ä da den gamlerst' som finns å mö' mö' övver hunra år, dä ä säkert, fast ingen ä kar te sej' hôrpass gammel ho ä, fôr körkboka ha brônn' opp där ho va barnfödd.»

Det var klart att jag ovilkorligen måste sätta mig in i hennes tankegång om jag skulle lyckas få ett svar på min fråga.

»Hos gamla Bolla har jag ej varit ännu» — sade jag — »men både henne och mycket annat dertill skall jag söka upp blott jag får fatt i Anders Persson. Och när ni nu hör mitt ärende och att jag är skickad af sjelfva kungen, så kan ni väl begripa att ni får lof att svara på mina frågor.»

»Ja vesst fôr alla di der, dä va e sak dä», svarade hon leende, »men si da lär han ôg å fråg' tock' en kan svar' på.»

»Naturligtvis. Ni kommer ju raka vägen ur stugan och då måste ni väl kunna säga om Anders Persson är hemma eller ej.»

»Näggum ja dä kan», försäkrade hon allvarligt. »Men tror han att en tocken bor här, så går han felt.»

»Nå hvem bor här då?»

»Håh kors Mästern vet ja.»

»Mäster Konstig?»

»Ä dä hommen han söker?»

»Ja visst. Vet ni ej att hans rätta namn är Anders Persson och att han står så skrifven i kyrkoboken?»

»Ja-a i körkboka ja.» Hon drog långsamt på orden. »Men hällers hetter han Mäster Konsti', dä må fôll ja vet', som hustra hans ska var'. Men no ä han int' hemm' lell», tillade hon. »Han lärd' å kutt' nolåt ett tag fôr di hadd' e ko, som va sjuk' der. Men han kommer allt snart te bakers, om han vell var' go å gå inatt nô litti.»

Jag följde uppmaningen och steg in i stugan, ett temligen stort rum med ett fönster på gafveln och ett på framsidan samt inredt på vanligt vis. Den stora spiseln saknades således lika litet som fathyllorna, hörnskåpet och den stora timrade sängen med tillhörande förlåtskrans, sängskåp och pall. Utom ett stort dalkarlsur, hvars tydligen senare tillkomna sekundvisare troligen hade egaren

att tacka för sin tillvaro, var den sistnämnda byggnaden — möbel kunde den knappast kallas — det enda, som vitnade om tusenkonstnären; men också gaf denna sin byggmästare de bästa vitsord. Så väl förlåtskransen som stolparne, sängbrädet och skåpet voro prydda med utskurna lister och annat snidverk, det mesta i 1600:talets smak, och röjde konstnärligt handlag samt en stor fyndighet i föreningen af gifna motiver med egna tillsatser. Målningen, synnerligast på skåpets dörrar, der allehanda rosor och tulpaner prunkade mellan gapande drakfigurer, var till hållningen halft norsk halft holländsk; men det sätt, hvarpå han förenat de olika förebilder, som tjenat honom till mönster, visade både smak och färgsinne. Visserligen såg det hela något konstigt ut, men det var dock stil uti det och gjorde derföre ett behagligt intryck. Träsnidaren och målaren och — om vi taga klockan med i räkningen — äfven urmakaren voro här representerade; och att desse trängt undan skomakaren, kunde man sluta af en gammal lästknippa, som låg undankastad i spiselvrån, öfverdragen af spindelväf. Eljest var allt annat snyggt och putsadt i stugan.

Jag var icke den ende, som väntade på mästaren. På en liggsoffa med trälock suto vid fönstret en ung man med ett friskt och hurtigt utseende, klara blå ögon och rena öppna drag, samt en liten skrynklig gumma, båda spejande åt det håll, hvarifrån mästaren skulle komma, och den oro, som röjde sig i bådas anletsdrag, gaf tillkänna att den frånvarande af båda väntades med samma otålighet. Detta hindrade dem likväl icke att då och då egna den sistkomne gästen några nyfikna ögonkast och att sins emellan halfhviskande utbyta sina förmenanden om hvem den främmande möjligen kunde vara. Gumman i synnerhet började mer och mer vända sina ögon inåt stugan och med spänd uppmärksamhet följa mina rörelser, då jag ur min väska framtog ett måttband samt började mäta och afteckna sängen. Jag hade knappast hunnit börja detta arbete förr än nyfikenheten blef henne öfvermäktig.

»Hôr ä denne harrkärn kommen ifrå?» frågade hon.

»Från Stockholm», svarade jag kort för att slippa undan vidare geografiska upplysningar.

»Må dä. Då ä han en langfars kär då», sade hon och började åter titta utåt vägen.

Men påtagligen hade den vunna upplysningen icke tillfredsstält hennes längtan efter närmare kunskap om främlingen, ty snart vände hon sig åter om.

»Hva gör han här i sockna?»

»Som ni ser ritar jag utaf denna sängen.»

Hon tystnade för en sekund, men började snart åter.

»Å den sänga vet di om i Stockholm. — Å dä ä nôn betydli kar, som vell ha sej e tocka. — Å ha skickt hit hommen fôr å rit' ut'a.»

Det låg en fråga i hvarje af dessa reflexioner, som framstäldes med tillräckligt långt mellanskof för att lemna rum för ett svar. Men när detta uteblef och jag fortsatte min ritning, blef hon otålig, och frågade tvärt:

»Han ä fôll sneckere da, kan ja tro, fast han ä klädd som en harrkär?»

»Nej!»

Det var utan tvifvel obarmhertigt att på detta sätt reta gummans nyfikenhet, men jag var verkligen så elak att jag fann ett nöje deri. Jag ville pröfva på hvad sätt hon skulle aftvinga mig en fullständig bekännelse, ty att jag ej kunde slippa undan med mindre, det visste jag nog. Men mitt förhör blef dock kortare än jag väntat, ty medan hon sökte utgrunda en ny mera snärjande fråga, reste sig drängen hastigt. »Nu kommer'n», sade han och skyndade på dörren. Detta var en signal till uppbrott äfven för gumman, och med ett »ajia mej da fôr dennä uschliä ikta» skrufvade hon sig ned af soffan och linkade sakta efter. Äfven för mig kändes stugan trång och jag följde exemplet.

Med dessa lifliga, något trippande steg, som vanligen skilja de ambulatoriska sockenhandtverkarne, skomakaren och skräddaren, från öfrige gerningsmän, kom Mäster Konstig uppför sluttningen. Han tycktes vara ett godt stycke öfver sextitalet, och de förhoppningar på framtida storhet, gamle Per bygt på de 18 skålpund på en fjerndel när, som han vägde på betsmanskroken, hade icke realiserats. Till sin figur var han liten och smärt, håret mörkt men något gråsprängdt, och öfver de regelbundna, ännu vackra dragen hvilade ett godt och tänkande uttryck, som kunnat kallas vemodigt, om icke ett visst drag kring munnen och de blixtrande mörka ögonen visat att det gömde sig en frisk och kraftig humor der bakom. Mästaren nickade vänligt åt drängen. »God dagen på dej Håka», sade han. »Du tror kanski du, att ja glömt hva dä ä fôr'n da i öfvermora? Nä nä men du, tock' glömmer'n int' så lätt. Ja har allt te ress åt dej då du trônger om. Lit på dä du.» — Och nu förbyttes oron i drängens ansigte till ett strålande leende. — »God da Maja», fortfor mästaren. »Nu tänker'a ikta ska få skjuss, fôr nu ska du få ett lindrament, som ska kör' så pass möen torrvark ur kroppen på dej, som en ä kar te dra ur en gammel skrott. Ja ja. Allt blir du nock int' å mä förstår du, å väl ä fôll dä fôr

hällers konn' du glömm' å hôr pass gammel du ä, å bynn' på å flyj rasen som fôrr i vala, då vi gjol vår' kast på messommersvaka. Hoger du dä Maja?»

Hon hade ej glömt det, man kunde se det på hennes småleende, och jag är viss på att mästarens ord gjorde lika godt mot »torrvarken» som någonsin »lindramentet».

Nu fick mästaren sigte på den tredje, främmande kunden, och det skälmaktiga leende, som nyss spelat kring munnen, byttes i hast till djupt allvar. Han helsade höfviskt och jag besvarade hans helsning,

»God dag, Mäster Konstig», sade jag. »Här kommer en ny hjelpsökande, som Ni aldrig sett förr.»

Han lyfte ännu en gång på mössan med en frågande blick, och jag besvarade denna genom att säga honom hvem jag var och mitt ärende.

»Så så», sade han. »Då va dä hommen dä sas te om i pappera här i sisters.»

»Alldeles riktigt — och nu tänker jag att af Eder få besked om allt gammalt och märkvärdigt här på orten.»

Han skakade på hufvudet.

»Hva skull' ja konn' unnerrätt' hommen om, dä ä ja' int kar te förstå.»

»Det spörjes nog, när vi komma i samspråk», sade jag — »och gör Eder derföre qvitt de gamla kunderna.»

Vi följdes nu alla fyra in i förstugan, men i stället att der gå till venster gingo vi nu till höger in i det omnämnda tillbygget, som jag tagit för ett uthus, och hvars samband med sjelfva bostaden den uppslagna förstugudörren hindrat mig bemärka. Det rum, dit vi nu på en liten trätrappa nedstego — dess golfplan låg nämligen 1 fot lägre än förstugans — var husets allraheligaste — mästarens atelier, apothek, mottagningsrum och studerkammare. Medan Håkan och Maja expedierades, hade jag godt tillfälle att se mig omkring. Rummet var föga mindre än sjelfva stugan, hade ryggåstak och blott ett enda fönster, som visserligen var lågt men deremot så bredt, att det upptog en god del af baksidan. Der framför stod en hyfvelbänk, så inrättad, att den vid förefallande behof lätt kunde förändras till bord eller svarfstol, och på långa slåar tvärs öfver, på sidan och ofvanom fönsteröppningen suto i sina hålkar allehanda skär-, svarf- och stämjern samt annan redskap. Gafvelväggen upptogs till större delen af svarfstolshjulet, men bakom och på sidan om detta voro hyllor med flaskor och böcker, burkar och lådor med färgstofter och örter, samt åtskilligt annat.

Hvad som återstod af denna vägg lemnade rum för en dörr, som ledde till en materialkammare eller virkesbod med särskild utgång på tillbyggnadens gafvel. Eldstaden, den minsta smideshärd jag någonsin skådat, med en dertill hörande liten rund bälg, hade sin plats på motsatta gafvelväggen vid ingången från förstugan, och framför härden stodo det lilla städet och filklofven på hvar sin stubbe, medan hvarjehanda gröfre smides- och snickarredskap samt målarehällen uppradats utmed den åt gårdssidan vettande lång-väggen. Huru så många olika handtverk kunnat sammanträngas inom så litet utrymme föreföll nästan ofattligt; men allt vitnade om en ordning och reda, som stod i skarp motsats till husets något vanvårdade yttre, och endast kunde förklaras deraf, att mäster Konstig här hade sin egentliga verld och föga bekymrade sig om hvad som var derutanför, när icke hans hjelp och biträde af andra påkallades.

Medan jag tog rummets inventarier i skärskådande, satte mästaren på sig sina glasögon — han såg dock oftare öfver än genom dem — och uppsökte åt Håkan den silfverring, hvarmed denne nästa söndag skulle länkas i Hymens bojor. Håkan profvade den med förnöjd uppsyn än på den ena, än på den andra lillfingerspetsen, och sökte förnyade gånger förmå mästaren att emottaga en silfver-plåt i arbetslön. Men denne var obeveklig. Det hade blifvit så mycket silfver öfver på den slant, hvaraf ringen arbetats, att han vore väl betald, sade han. Under detta trugande hade mor Konstigs oroliga anlete flere gånger stuckits in genom dörren, och när Håkan efter många upprepade tacksägelser aflägsnat sig, träffade han henne i förstugan. Mästaren vände sig nu till Maja, som fick en noga och omständlig beskrifning på »lindramentets» rätta bruk, och denna hindrade honom — men icke mig — att genom den halföppna dörren höra följande samtal:

»Du fick fôll ringen din, Håka?»

»Ja ja men! Här ä han.»

»Nå hva tog mästern fôr besväre?»

»Intnô.»

»Intnô?»

»Nej allri grann. Ja bö hommen en plåt, men han vell int' nô ha, sa' an.»

»Int' nô ha! Ja Gu hjelp oss fôr den mästern. Han ä stolli förstår du Håka — rent kopi. — Intnô ha. — Ja ja' säjer den mästern! — En ska fôll ha nô fôr sett arbet' vet ja, te klär å föa förstår du. Men tock tänker'n int på; men dä lär ja å gör'. — Åh ja menär du gir mej plåten, Håka.

Hon måste ha fått den; ty jag hörde henne tacka och bjuda farväl, men kort derefter ropa till den bortgående:

»Du Håka, du! Du kommer foll å hjelper oss mä joläpplan' i höst å tar Kari mä dej, om dä ä sôlless vôlä, så ho kan gå luta.»

Nya tacksägelser angåfvo att den öfverlycklige brudgummen lofvat äfven detta, och det var således klart, att om Mäster Konstig på sin del fått snillets gudagåfva, så hade deremot till hans lycka det praktiska förståndet fallit på hustruns.

Emellertid hade Maja fått all den undervisning hon behöfde och linkade ut med lättare steg än hon kommit. Jag var således ensam med mästaren. Han ville föra mig in i stugan, men jag hade fått mig en så god plats på en s. k. »stabbstol» — rummets enda möbel — att jag lika ogerna ville lemna denna som den intressanta omgifningen. Såsom alltid är fallet emellan obekanta gick vårt samtal något trögt i början, men lifvades småningom mer och mer, och jag vann derunder en klar inblick i Mäster Konstigs lefnadshistoria. Som det icke är min mening att skrifva hans biografi, vill jag här endast fästa mig vid hvad som för socknemännen varit oförklarligt, d. v. s. huru han lärt sig sina många konster. Detta hade tillgått på det enklaste sätt i verlden. Under sina besök ej blott i den närmaste, men dock 4 mil aflägsna staden, utan äfven i Stockholm hade han noga sett sig omkring, besökt verkstäder och samtalat med hvarjehanda yrkesidkare. Hvad han sett och hört hade han sedan praktiskt tillämpat utan att fälla modet när första försöket misslyckats, och derigenom icke blott lärt sig huru en sak borde göras, utan äfven utgrundat huru den lättast och enklast skulle åstadkommas. Fyndighet parad med händighet hade således varit hans egentliga lärmästare, och mången gång hade en ren tillfällighet fört honom till ett nytt handtverk, hvarpå han förut aldrig tänkt. Sålunda blef han snickare och målare, då han skulle gifta sig och ville ha det så fint och rart som möjligt åt sin gumma. Det gamla sängstället måste då utbytas mot ett nytt, och så blef han äfven träsnidare. På kyrkovinden hade han sett en gammal predikstol med årtalet 1634 och efter detta mönster bygde han med bibehållande af den traditionela formen sin nya säng. Han hade just då ärft sin farbroder och var således nog kapitalstark att utan brödbekymmer kunna egna sig åt detta nya och tidsödande arbete. Under dess fortgång fann han att än det ena än det andra verktyget behöfdes. Han kunde sjelf göra sig dem och gjorde dem äfven, och kunde sedan med lätthet åstadkomma de snidverk han ville. Kyrkoherden kom och besåg hans arbete, fann det så förträffligt, att han af honom bestälde en ny predikstol till kyrkan,

hvilken dock — ehuru väl skuren — icke kunde blifva något konstverk, då den ursprungliga stilen var Öfver-Intendentsembetets vanliga på 1830:talet och denna efter Sockenstämmans och Kyrkoherdens uppfattning »förbättrats». När predikstolen blef färdig, skulle den icke blott målas utan äfven förgyllas, och Mäster Konstig ryggade ej för denna svårighet. Han vandrade till staden, der det fanns en förgyllare, såg på hans arbete, samtalade med honom och sedan han först försökt sig med några smärre listverk, grep han sig an med sjelfva predikstolen och lyckades icke så illa. Så mångfrestande han var, hade han äfven stor läslust och köpte sig de böcker, han kunde öfverkomma. Arvid Månssons örtabok, Benedicti Olai, Pontuis och Hartmans läkareböcker, Sven Samuelssons hästbok m. fl. hade gjort honom till läkare, och gamle kyrkoherden, som var en ifrig botanist och äfven något bevandrad i medicinen, hade härvid bisprungit honom. Praktiken hade sedermera vidgat hans erfarenhet, och nu på äldre dagar var läkarekonsten också den han mest öfvade, då folk och kreatur nästan dagligen påkallade hans hjelp. Bland hans böcker fann jag äfven en del af Bibergs skrifter, den tycktes vara flitigt studerad, men om han deraf hemtat någon synnerlig uppbyggelse vill jag låta vara osagdt. Deremot egde han Tunelds Geografi, Fernows beskrifning öfver Wermland och åtskilliga andra, mera allmänfattliga skrifter, för hvilkas innehåll han kunde redogöra från perm till perm. Han var således icke okunnig i de ämnen, hvaruti jag önskade upplysningar. Mer än en förut okänd fornlemning visste han uppgifva, och under den tid han vandrat ur hus och i hus som skomakare hade han förnummit åtskilligt skrock och hört många gamla sägner förtäljas. Kort sagdt, det var en riktig guldgrufva jag här träffat. — Sommardagen är lång, men solen hade dock för längesedan sjunkit ned bakom bergen, då jag bröt upp för att återvända till kyrkobygden, der jag hade tagit mitt qvarter. Jag tog farväl af mor Konstig och efter Håkans exempel lade jag dervid en silfverriksdaler i hennes hand. Hon emottog den med tacksam blick, men utan att på annat sätt röja gåfvan, den hon väl visste att hennes man skulle hafva tillbakavisat. Mästaren följde mig på hemvägen och tjenstgjorde följande dagen såsom min vägvisare till de fornlemningar han uppgifvit. När vi sedan skildes, gaf jag honom några böcker till ledning för vidare forskningar, och han lofvade mig att anteckna och öfversända hvad han kunde uppspåra.

Under ett par års tid var vår brefvexling ganska liflig och jag emottog tidt och ofta vigtiga meddelanden. Men slutligen blefvo mina bref obesvarade, och anande någon olycka, vände jag mig till

församlingens pastor för att få ljus i saken. Han skickade mig de personalier han hållit öfver den aflidne mästaren, och med förbigående af allt det märkliga dessa innehöllo om hans födelse, kristeliga föräldrar, undervisning i hemmet, vallgång, skomakeri m. m. vill jag derur endast anföra hans död och dödsorsaken. Smittkopporna hade utbrutit i socknen och trots hustruns varningar förblef Mäster Konstig trogen sitt sjelftagna läkarekall. Han lyckades äfven bota flere koppsmittade, men föll sjelf ett offer för denna sjukdom, som kort derefter äfven lade hans hustru i grafven. Personalierna upplysa att han aflidit i en ålder af 69 år 7 månader och 11 dagar.

Gräset frodas nu på den graf, som gömmer Mäster Konstigs och hans hustrus ben, och han är numera endast en saga i den bygd, der han fordom lefvat och verkat. Den mängd af okunniga men dyrlegda och pockande handtverkare, som i våra dagar öfverallt växa upp såsom svampar ur jorden, har spridt saknadens gloria kring Mäster Konstigs ännu ej förgätna konstfärdighet och oegennytta samt gifvit ökad fart åt de vidskepliga föreställningar om den dolda källan till hans klokskap, som redan under hans lefnad vunnit en sådan tilltro. Folkfantasiens aldrig hvilande kärlek till det underbara har tagit hand om hans minne och dess visserligen stäckta men ännu icke alldeles qväfda förmåga att till nya föremål knyta gamla föreställningar, omsluter hans bild med en mer och mer tätnande slöja, som i en ej aflägsen framtid skall ställa Mäster Konstig vid sidan af gamle Völund smed eller sagans mest konstfärdige dvergar. Hafva dessa rader då icke alldeles förbleknat, kunna de måhända blifva till någon nytta vid förklaringen af folkfantasiens sätt att handskas med verkliga tilldragelser. — En fråga skall dock alltid lemnas obesvarad. Hvem var den der mystiska qvinnan, som bar Mäster Konstig till dopet? — Jag sporde honom aldrig derom. Det var ett fel, men på samma gång en lycka. Ty detta kommer att städse förblifva en gåta, som hindrar den nakna verkligheten att alldeles ohöljd framträda; och något — om än aldrig så litet — måste väl äfven den mest nyktre och träskärande forskare ändock unna fantasien.

G. Djurklou.

Boknyheter.

Nordisk familjebok. Konversationslexikon och realencyklopedi, utg. af *N. Linder.* 10:e häft. (Stockholm 1876).

Med detta häfte har första bandet, omfattande *A—Barograf,* fullbordats. Det i alla hänseenden utmärkta och omsorgsfullt redigerade arbetet har sålunda hunnit, så att säga, första stadiet på sin föresatta väg; och säkerligen har det varit det svåraste. Redan de senaste häftenas utgifning bådar ett raskare fortskridande; dock våga vi ej sätta tiden för dess fullbordande närmare än tre, fyra år. I alla fall kommer verket att blifva efter våra förhållanden monumentalt, såsom vi redan haft tillfälle att framhålla, och då betyder ett par år mer ganska litet. Med häftet följer ett register öfver de författare som med signerade artiklar bidragit till bandet; de äro ej färre än 119.

Thomander, Joh. Henr. Tankar och löjen. Belletristiska drag samlade och utgifna af *Arv. Ahnfelt.* Stockholm 1876. (Pris: 3 kr. 50 öre.)

Det är en brefvexling mellan Thomander och Dahlgren med »förstudie» och kommentarier som här föreligger. Det gör en godt att ryckas med i dessa ungdomliga, glada, olika djupa, men båda begåfvade själars samlif. Thomander är den öfverlägsne, och han låter nog den andre känna det också, om än i all vänlighet. För öfrigt innehållas här rika bidrag till den vittra historien under denna tid. Två bilder af Thomander medfölja.

Hellwald, F. von, Jorden och dess folk. Allmän geografi, öfv. och bearb. af *E. Hildebrand.* 1:a häftet. Stockh. 1876. (Pris: 1 kr. häftet.)

Vi hafva förut en illustrerad verldshistoria på svenska; nu möter oss en dylik allmän geografi. Arbetet anses blifva fullständigt i 18 à 20 häften och kommer således att blifva af vidlyftigt omfång. Anmälan synes lofva ett godt och populärt verk, bearbetadt efter svenska förhållanden. Det nyss utkomna häftet visar att det äfven i illustrativt afseende gör heder åt vår bokmarknad. Träsnitten äro i ett mjukt, fylligt maner, i samma genre som de bekanta Closs'ska från Stuttgart. Någon gång kunde större kraft vara önskvärd.

—RN.

Nyårsbön.

1877.

På vinterhimlen stjernorna stämt möte
Och månens strålar skimra öfver snön,
Det suckar tungt i furuskogens sköte,
En andehviskning susar öfver sjön.
Men snart i öster purpras dagens strimma,
Det unga årets bleka förstlingstimma
Af templens klockor ringes in med bön.

Nu hvardagssorlets tusen stämmor tiga,
I helig andakt berg och dalar stå;
Ur varma menskohjertan suckar stiga
Med tempelklangen stilla mot det blå.
O Du, som hvälfver verldarna der oppe,
I rymdens verldshaf är vårt klot en droppe,
Men låt den spegla klart din sol ändå!

O kom med *ljus,* du unga dag, som randas,
Till vilsna vandrare i jordens natt;
Blås upp till flamma i hvart bröst, som andas,
Den glöd, som flämtar bäfvande och matt;
På strandlöst haf oss tviflets stormar slunga,
Låt dina varma vågor mildt oss gunga
Till ankargrunden, som din Herre satt!

O kom med *frid!* Lys helg kring jordens länder!
Se, svarta åskmåln gå i österled.
Från svärden lossa blodbestänkta händer,
Din hvita fana öfver verlden bred!
I fridens tempel skilda folk församla,
Men der i mörkret lystna händer famla,
Der låt din ljungeld fräsande slå ned!

O kom med *glädje!* Hvar en panna fåras,
Låt mjuka händer plåna smärtan ut;
Der sargad själ sig vrider, ögon tåras,
En droppe balsam uti såren gjut!
På hvarje stig, der menskohopen vimlar,
Töm ut ett återsken från blåa himlar,
Att vi välsigna må ditt namn till slut!

FJALAR.

Fogelmötet.

Han var ett lifvets styfbarn blott,
Ett mål för elakt skämt,
Ett bildskönt ansigte han fått,
Men hans förstånd förloradt gått,
Det antogs för bestämdt.

Bland andras barn fick han till tröst
Sin boll i pannan mest,
Till klagan höjdes ej hans röst,
Han smög sig blott till modrens bröst,
Der det var allra bäst.

Hon honom då intill sig drog,
Och om han såg i svart
Hon mellan sina händer tog
Det vackra hufvudet, och log,
Då strax han lugnad vardt.

Men hon i förtid rycktes bort
Från omsorg och besvär.
Likväl blef gossens öga torrt,
Han såg åt grafven mycket kort
Som låge hon ej der.

Canarie-honan, som till vård
De begge haft i tur,
Fick han nu ensam på ackord
Och i en rönn på deras gård
Han hade hennes bur.

Men äfven hon försvann en dag
Då luckan öppen stod.
Han var för henne grufligt svag,
Men röjde icke med ett drag
Ett brustet tålamod.

Det gälde blott få buren skönt
Beströdd med snöhvit sand
Och hennes återkomst belönt
Med källfriskt vatten, knopp och grönt
Och frö till skålens rand.

Och se! då dygnet hvälft sitt hjul
Satt fogeln vid sitt fat,
Men hade till sitt ståltrådsskjul
Fått med sig hem en annan gul,
Bevingad lek-kamrat.

Den lilla främlingen blef qvar,
Gud vet hvarfrån han kom.
Man tyckte detta möte var
En näpen slump, men gossen har
Sin egen tro derom.

För honom det en helsning blef
Ur skyn, ifrån hans vän,
Det var ju som ett öppet bref
Som hon i hemlig chiffre skref
Att komma sjelf igen?

Nu sitter han så hjertans nöjd
Vid foten af sitt träd,
I tro att till hans stora fröjd
Hon komma skall ifrån sin höjd
För att ta honom med.

Kanske han vet hvad ingen ann
Och kan se uppåt tryggt;
Om också hon ej komma kan,
Så tro mig, den som hoppas — han
Har vingar sjelf till flygt.

TALIS QUALIS.

Drömlif.

Upp i sadeln och bort! Ty du längtar, min skatt,
ty du längtar att svärma på drömmarnes stråt,
och med dig och med mig genom stjernerik natt
ilar eldige vingade springarn framåt.
Du, mitt älskade barn, på din panna så ren
är en dager, en underlig dager röjd:
är det strålande stjernors återsken?
är det skimmer af bidande stunders fröjd?

Djupt der inne i hviskande skog är ett slott;
mellan remnade vallar och mossiga torn
trifvas rosor och vallmo med tistlarne godt,
och förrostadt se'n sekler är väktarens horn.
Öfver fönster, der spindeln har bundit sitt nät,
klänger murgrön kring bågar, pilastrar och tak,
och din aning kan lyss till minuternas fjät
i de skymnande hvalf, i de tysta gemak.

Och din aning kan höra en stämma: förblif
i den borg, der de slöjade minnen stå vakt,
der du känner det djupa i tystnadens lif,
der du röner det ensligas väckande makt,
der du, frälst utur menniskobränningens larm,
ur det jägtande intet, som andarne tär,
kan förnimma vid skapelsens eviga barm
i ditt innersta djup, att du är, att du är!

Jag skall föra dig in i min riddaresal,
hvarest Saga oss väntar vid flammande härd
och till välkomst dig räcker en runhöljd pokal
och dig bjuder försjunka i känslornas verld,
och när nattlige stormarne kämpa sin strid,
vill hon söfva ditt barnsliga hjerta i ro
med den heliga vaggsång om kärlek och frid,
som är diktad i Eden af oskuld och tro.

Men när morgonen randas, på jägaretåg
skall du följa mig ut öfver daggiga berg,
du skall gunga med mig öfver morgnande våg,
der hon hvälfver i gryningens rosiga färg,
genom skogarnes skymning vi ställa vår gång,
genom susande lund, genom hvinande mo,
der vid granarnas djupa och mystiska sång
det förgängliga gripes af evighetstro.

Och det lif, som vi flydde, af oro och flärd
har förtonat och sjunkit vid synranden ner,
och två älskande bröst och en drömmande verld
det är allt, och allt annat det finnes ej mer.
För din ande har tändt sig en skönare dag:
på de östlige fjällarnes purprade kam
gå med tankfulla ännen och svärmiska drag
i ett festtåg de tigande timmarne fram.

Och du känner allt mer, hur han strängas, din håg,
till en samklang med skogens högtidliga sus,
och som insjön de himmelska facklornas tåg,
skall du spegla i hjertat det evigas ljus,
och ditt lif är en strimma i dagrarnes spel
och en ton uti sfärers förklingande ljud,
af det stora, det drömmande hela en del,
som förnimmer, att skapelsen drömmer om Gud.

Då vi vandra vid bäckarnes skuggade lopp,
då vi dröja vid fors och vid skummig kaskad,
skall du skåda med tryggadt odödlighetshopp,
huru hvirflarne fly med de vissnade blad,
och när månen en spång öfver böljorna slår
af sitt speglade glitter från strand och till strand,
skall du skönja i drömmar den strålväg, som går
till det eviga hän från förgängelsens land.

Se, hur ängarne klädas i svallande flor,
hur de silfrade dimmorna skrida förbi!
O, så lyss och förnim då den hviskande kor
utaf tidernas andar, som sväfvar deri!
Och du känner en varsel i bäfvande bröst
af det djupsta, som seklernas hjerta förnam,
hvad af ve och af manande allvar och tröst,
som har sprungit ur siareharporna fram.

Ty de hviska, att stridens och smärtans mystèr
är fullkomningens vilkor och själarnas rätt,
att det drag utaf vemod, som skapelsen bär,
är af trånad att skåda en ädlare ätt.
Ja, den samklang du njuter är längtan uti,
ty naturen hon bidar, att menskan en gång
skall förvandla dess drömmande lifs harmoni
till en vaken och frigjord och jublande sång.

Det är derför med blommor hon pryds som en brud,
med symboler af all tings förnyelses tid;
det är derför hon profvar om våren den skrud
hon skall bära, när slägtet har vunnit sin strid.
Det är frihetens hägrande paradishopp,
som sin skimrande färgprakt i skyarna strör
och i blomman ger safter åt svällande knopp
och ger rosor på kinden åt gossar och mör.

Ty i menniskans ande ha tingen sin lag:
när med renare öga hon skapelsen ser,
skall ur renare eter en klarare dag
genom blånande rymderna sänka sig ner,
och när skalderne strängarne skönare slå,
skall en rikare prakt öfver jorden ses spridd,
och ju högre de spanande tankarne nå,
se, dess djerfvare spänner sig himmelens vidd.

VIKTOR RYDBERG.

Du vet!

(till Carl af Wirsén i en vänkrets.)

Du vet att hvem bland oss Du till mötes går,
Att hvem som hör din stämma förtroligt hviska,
Han känner sig föryngrad med sexton år
Och det är maj och vårvindar susa friska . . .

Du vet att lifvet skiften och offer vill,
Att pröfning blott ger eviga rikedomar,
Att skugga höfs och hör liksom enkom till
Hvar näktergalen slår och konvaljen blommar.

Du vet också att sången i nödens stund
Oss ger ett par af skimrande andevingar
Och för oss hän till aningens Mamreslund,
Der Gud är med och smärtan som hymn förklingar.

Du vet att sångmön räknar ej ut sin sång
Med flitig sträfvan allt intill sena qvällen,
Men är ett barn, som plötsligt på skogens gång
Ser marken röd af lockande smultronställen

Och samlar, samlar skatten med glädjeskrik
Att den i hemmet skall så välkommen blifva! —
Du vet hur ljuft det kännes att vara rik,
Hur sällt det är att få för att kunna gifva.

Så gif ditt solsken — slösa din värmes lif,
Du vet hur högt vi jubla åt dina sånger,
I dem, hur Du är fjerran, dock när oss blif,
I dem kom till oss åter och tusen gånger!

Du vet att hjertan just när de vidga sig
Ha ondt om ord och bruka dem aldrig väga.
Du vet ju allt: Du vet att vi älska Dig
Och detta — detta var det jag ville säga!

Edvard Bäckström.

Om det aristokratiska samhälls-elementet inom svenska folket.

Hvarje på börd grundad politisk skilnad samhällsklasser emellan har vanligtvis varit föranledd af härkomst från skilda folkstammar och af dessas olikhet i magt, i bildning eller i medfödda kropps- och själsanlag. Bland de äldsta tidernas dimmiga sagominnen framskymta äfven inom den skandinaviska halföns befolkning sådana olikheter, t. ex. den svaga lappstammen, den jotniska stenålderns folk, representeradt af jätten Hrungner med sin stenklubba och sin boning i *Griot-tuna,* d. v. s. stenklyftehemmet; — och sedermera denna stams besegrare, den äldre jernålderns folk, representeradt af Tor med jernhammare i st. f. stenklubba och med de första husdjuren, bockarne; — och slutligen den yngre jernålderns folk, representeradt af Oden med det spetsade spjutet i st. f. Tors grofva hammare och med det ädlare husdjuret hästen i st. f. bockarne m. m. Medlemmarna af hvarje ny i bildning eller anlag öfverlägsen befolkning hafva i dessa mörkare tider troligtvis blifvit af den föregående betraktade som varelser af högre art, liksom Kolumbus och hans följeslagare blefvo det af Amerikas infödingar. — Så har man ock trott, att Tor, Oden och den sednares höfdingar blifvit hyllade som Gudar. Vid närmare bekantskap insåg folket likväl snart om ej deras dock åtminstone ättlingarnas egenskap af menniskor. Till följe af först antagen gudomlig härkomst, kanske ock af öfverlägsen bildning och medfödda bättre anlag blefvo likväl dessa afkomlingar länge nog ansedda såsom tillhörande en högre och mer begåfvad folkstam än landets öfriga innebyggare. Eddas beryktade Rigsmal antager ock inom landets befolkning tre olika klasser, eller rättare sagdt folkstammar: den lägsta, den s. k. *träläätten,* kanske Hrungners besegrade slägt, utmärkt af skrynkligt skinn, krympta leder, trumpen uppsyn, lutad rygg och gröfre sysselsättning; — den andra, *karlaätten,* utmärkt genom ljusare hy, lifligare ögon, hyfsad drägt och den högre sysselsättningen att plöja jord, timra hus och idka väfnad; — den tredje, *jarlaätten,* med ljust hår,

hvit hy, fagra kinder, blixtrande ögon, prydlig drägt, krigisk sysselsättning och högre kunskaper. Flere sagor omtala ock, huru man kunde på de *hvassa ögonen* urskilja från andra barn dem, som voro kungsborna eller af jarlaätt. I fall dessa skildringar äro sanningsenliga, hafva i vårt land vid den tiden förefunnits olika tillsammans lefvande folkstammar och bland dessa en, som genom större medfödda anlag och egenskaper varit en verklig bördsaristokrati och som sådan förtjent af namnet *välboren* i ordets bokstafliga mening. Härmed må nu förhålla sig huru som häldst, säkert är, att inom vårt land kunde denna jarlaätt icke länge bibehålla sig som serskild kast eller folkstam. Skilnaden mellan den och *karlaätten* tyckes ej heller hafva ursprungligen varit serdeles stor; och liksom de olika åldrarnas representanter Tor och Oden sammanjemnkades i fredlig förening inom samma gudalära, så hopsmälte ock i det verkliga lifvet de båda stammarna, på så sätt nämligen, att den fåtaliga jarlaätten förblandades med de talrikare karlaätterna, så att snart nog kunde dem emellan föga eller ingen skilnad upptäckas. [1] Sedermera, men först längre fram har ock Trälaätten såsom serskild stam försvunnit till följe af flere omständigheter och sist genom kristendomens bud. Således qvarstodo slutligen karlaätterna ensamma, och utom konungaätten fanns ingen slägt eller samkällsklass mer, som hade någon på börd, eller på härkomst från olika folkstam grundad laglig värdighet eller plats, hvarken *Jarlens* eller *Trälens*. Märkligt nog är, att en sådan rigtning till jemnlikhet

---

[1] Man känner, huru inom söderns fordna stater ursprungligen förefanns en skarp skilnad mellan aristokratiska och demokratiska slägter, och tillika huru den förstfödde, husfadern, jordegaren hade oinskränkt magt öfver både barn, slägt och omgifvande åboer; och att båda dessa institutioner hvilade på religiös grund. Några dylika till den grad utbildade förhållanden förefunnos ej hos våra förfäder; knappt nog några svaga skuggbilder deraf. Orsakerna voro flere: befolkningens gleshet, som gynnade den individuella friheten; befolkningens tämligen likartade beskaffenhet både till språk, bildning och stam; befolkningens råhet, som ännu ej medgaf mer utbildade former. Månne dertill kan bifogas följande gissning? När söderns äldre folk utgingo från det högasiatiska stamlandet, herrskade der Brahmas religion, som antog en sträng skilnad mellan olika kaster inom samma folk. Dessa åsigter, dessa inrättningar blefvo troligen af utvandrarna derifrån medförda till Grekland och Italien och laggda till grund för dessas statsskick. De från samma högland kommande folkstammar, som vände sig mot Norden, utvandrade långt efteråt, och hade kanske mottagit intryck, mottagit bildning af den under tiden uppkomna Buddaismen, hvilken sökte afskaffa berörde kastskilnader. En sådan från hemlandet medförd åsigt torde vara en bland orsakerna, hvarföre bland våra urfäder spåren efter bördsaristokrati och kastskilnader äro långt svagare än bland söderns tidigare befolkningar. Vi framkasta denna gissning till begrundande af dem, som äro närmare bekanta med dessa för oss mer främmande ämnen.

i lagliga rättigheter menniskor emellan blef härigenom redan då laggd till grund för det svenska samhället. Jarla- och karlaätternas sammansmältning tyckes hafva blifvit genomförd under den tre- eller fyrahundraåriga men föga kända tiderymden mellan Ingiald Illråda och Olof Skötkonung. Vid dess början var landet mer eller mindre uppfylldt af fylkis-, härads- och småkonungar, hvar och en troligen med anspråk på högre börd och ärftlig värdighet och således med afkomlingar, som bildade en kungsadel och till följe af härkomst fordrade och af häfd länge åtnjöto åtskilliga företräden. Men under nämnde tiderymd har detta, man känner ej genom hvilka brytningar, undergått en stor förändring. Riket bestod vid Olof Skötkonungs tid af en mängd med hvarandra förbundna och under Uppsala-konungens högsta ledning stående landskap. Men dessa, hvart för sig tämligen sjelfständigt, hade en nära nog republikansk sjelfstyrelse och denna anförtrodd, ej som förut åt ärftliga konungar, utan åt lagmän, valda ur den friborna odalmannaklass, hvilken i sig sammansmält både jarla- och karla-ätterna. Några minnen af en fordom högre berättigad kungsadel eller jarlaätt har troligen länge inom dessa kretsar och under denna tid förefunnits, men de förbleknade och försvunno mer och mer. De på börd grundade anspråken måste vika för dem, som genom val grundades på personliga egenskaper och på menighetens förtroende. Mest framstående beviset för denna stora förändring anträffas redan vid inträdet i detta tidehvarf, nämligen vid Ingiald Illrådas fall. Då tidens högsta representant för den gamla bördsprincipen, Ynglinga-ätten, som till följe af antagen härkomst från gudarna innehade tronen, blef derifrån förjagad af en annan ätt, som till densamma icke hade annan rättighet än den, som våld eller menighetens bifall förlänade.

Inom ofvanbeskrifna mer eller mindre homogena odalmannaklass framstodo här som öfver allt de personer eller slägter, hvilkas medlemmar voro utmärkta genom styrka, mod och klokhet; serdeles ifall de tillika, såsom troligtvis icke sällan var händelsen, härstammade från fordna jarlaätter Sådana män samlade omkring eller kufvade under sig en mängd andra personer eller slägter och framstodo under namn af *storbönder, stormän* m. m., ungefär på samma sätt som emirer och clanchefer hos andra folk på samma odlingsgrad. Deras söner och afkomlingar, så framt de i någon mån ärft stamfaderns egenskaper, kunde naturligtvis lättare bibehålla sig på dennes en gång eröfrade höga plats, och så bildades genom dem ett nytt slags jarlaätter af stort anseende. Men detta var numera grundadt, icke på den medfödda öfverlägsenhet, som härkomsten från en ursprungligen gudomlig eller jarlaätt ensam och

i och för sig sjelf ansågs gifva, utan förnämligast på den, som slägten hade genom personliga egenskaper led efter led förvärfvat och bibehållit. Dessa ätter representerade, icke en serskild högre begåfvad folkstam, utan blomman af, urvalet inom hela svenska folket; det var väl en aristokrati, men rörlig och naturlig; detta var den stora och vigtiga skilnaden. Under mer utbildadt samhällsskick hade uppstått en ny eller mer formligt ordnad värdemätare eller värdegifvare, nämligen det förtroende, en person lyckades hos andra vinna; hos folket, när detta valde honom till lagman, eller hos konungen, när denne valde honom till tjensteman. Det var visserligen i båda fallen en aristokrati, men rörlig och personlig; ärftlig deremot endast i den mån, arfvingen gjorde sig af densamma förtjent.

Under statens fortgående utbildning sträfvade naturligtvis dessa slägter att blifva en lagstadgad samhälls-aristokrati; en förändring, som ock slutligen och i synnerhet genom Magnus Ladulås men blott till en del genomfördes. Denne tillerkände större anseende och värdighet åt sina och åt statens högre ämbetsmän, och gaf derigenom laglig form och stadga åt den af konungen *beroende tjenstemanna-aristokratien.* Lika vigtigt var hans införande af rusttjensten, d. v. s. att enhvar, som tjenstgjorde som fullrustad ryttare, var derigenom fri eller frälst från erläggande af vanliga skatter. Genom denna inrättning gaf han laglig form och stadga åt den *oberoende odalmanna-aristokratien;* ty blott denna, de så kallade stormännen eller storbönderna, mägtade begagna sig af nämnde inrättning. [1] Konungahuset och dess tjenstemän oberäknade, infördes så för första gången ett slags laglig och formlig ståndsskilnad inom det fria svenska folket, nämligen mellan de förmögnare till häst tjenstgörande nu så kallade *frälsemännen,* samt de mindre förmögna och till fots tjenande *skattemännen.* Det var också nu, som man började med namnet *herrar* utmärka några grader af den högre klassen, hvaremot namnet *bonde,* som förut varit gemensamt för hela den fria jordegande befolkningen, mer och mer öfvergick till blott den lägre klassen deraf, till skattemännen.

Denna frälsemanna-aristokrati var icke lagligen ärftlig och orubblig, utan rörlig och personlig; ty öfvergången mellan båda klasserna hölls fri och öppen. Skattebonden kunde, när han så ville och förmådde, rusta för sin jord och sålunda blifva frälseman; och en afsigkommen frälseman kunde nedlägga rusttjensten och blifva skattebonde. På sistnämnde sätt har det äfven gått med många

---

[1] Den erinrar om Servii Tullii åtgärd att tillåta rikare plebejer att deltaga i krigstjensten till häst, hvilken tillförene varit förbehållen endast åt patricierna.

fordom mägtiga slägter, t. o. m. sjelfva folkungarna. De deremot, som i flere ättleder mägtade sammanhålla sin förmögenhet och upprätthålla sitt anseende, t. ex. slägterna Bielke, Bonde, Brahe, Oxenstierna, Sparre och Sture m. fl., stego högt och utgjorde en ny och mägtig aristokrati. Det finnes dock intet bevis, att dessa slägter härstammat från någon s. k. kungsadel eller jarlaätt, hvilket likväl troligen stundom var händelsen, eller att de derpå grundat några anspråk eller till följe deraf fått sig tillerkänd någon magt. De tyckas i stället hafva utgått från och utgjort blomman af den friborna odalmannaklassen, Sverges enda politiskt berättigade befolkning. Denna nya aristokrati antog visserligen också den sina bördsanspråk och åtnjöt ett visst bördsanseende; båda likväl grundade förnämligast på vanans och folkmeningens frivilliga hyllning af en genom större egendomar och egenskaper utmärkt slägt; troligen ock på den naturliga benägenhet, som alltid, och i synnerhet hos menniskor vid en viss bildningsgrad förefinnes, den nämligen att sätta stort värde på högättad härkomst. Man begynte följaktligen att på denna nya odalmanna-aristokrati öfverflytta en del af den vördnad, man förut egnat åt de gamla jarlaätterna.

På ofvanbeskrifne skilnad mellan frälse- och skattemän grundades ock svenska folkets vid denna tid sig ordnande representation; den första, som efter de kaotiska allshärjar- och landskapstingen antog bestämdare form. Den bestod ursprungligen af blott tvänne klasser, representerande, frälsemännen den större, skattebönderna den mindre förmögenheten; märkvärdigt nog i mycket liknande den representation, till hvilken svenska folket efter 600-åriga vexlande försök har i våra dagar genom sina två kamrar återkommit.

Huru och af hvad orsak mellan båda ofvannämnda klasser redan under folkungatiden preste- och borgareständen inkommo, är en fråga, som visserligen icke hör till vårt ämne; men till hvilkens besvarande några bidragande ord må i förbigående yttras. 1200-talets svenskar hade väl genom landskapslagar och landskapsting en för sin tid ej liten politisk erfarenhet. De voro likväl i bildning och kunskaper mycket underlägsna det kristna presterskapet, hvilket från utlandet medförde och i sina klosterskolor erhöll en högre grad af lärdom, hvilken ock föranledde den då allmänt antagna skilnaden mellan *lekt* och *lärd*. I vissa fall torde en dylik öfverlägsenhet hafva funnits äfven hos köpstadsmännen, hvilka, i mycken beröring med Tysklands fria handelsstäder, hade derigenom i fråga om utbildad samhällsordning förvärfvat en mångsidig och vidsträckt erfarenhet. Den satsen, att högre kunskaper och skärpt omdömesförmåga alltid i rådslående församlingar efterfrågas och göra sig

gällande, månne den ej kan antagas som en bidragande orsak, hvarföre dessa mer enskilda samhällsklasser blefvo som ett slags den tidens intelligensparti inskjutna mellan representationens två ursprungliga och inhemska beståndsdelar, hvilka tillsammans utgjorde den tidens stora landtmannaparti.

Ofvanbeskrifna två olika aristokratier, *odal-* och *tjenstemännens,* började snart sammansmälta, när den förras medlemmar genom att taga tjenst och län af regenterna ingingo äfven i den sednare klassen; näml. de folkvalda lagmännen genom att blifva konungsvalda riksråd, och de mägtiga odalmännen dels genom rusttjensten och än mer genom att blifva konungens förläningstagare. Förändringen låg i tidens anda och samhällsutvecklingens gång. Ju mer landskapernas isolering och sjelfständighet försvann i och under det stora gemensamma riket, desto mer försvagades och försvann ock de fordna storböndernas, stormännens, landskapsmagnaternas magt. Den hade varit *mycket* stor i förhållande till de fordna fylkeskonungarna, och *tämligen* stor i förhållande till den gemensamma öfverkonungen, så länge vid dennes hyllande hvarje landskap hade under eriksgatan sin afgörande röst. Den blef dock, som sagdt är, mer och mer förminskad, i samma mån öfverkonungens växte i styrka och utsträckning. I samma mån måste naturligtvis äfven dennes ombud tjenstemännen växa i magt och anseende. Deras befattningar hade förut af den stolte odalmanna-aristokraten, storbonden, ofta varit försmådda; men nu blefvo de mer begärliga också derföre, att det var häldst åt dylika trotjenare, som konungarna utdelade sina vinstgifvande län. Den magt, odalmannen hade såsom oberoende storbonde eller storman haft inom sitt landskap, men nu höll på att förlora genom öfverkonungens ökade inflytande, denna magt sökte och fick han härigenom till någon del behålla, men numera förnämligast i egenskap af konungens förtroendeman och läntagare.

Dessa mägtiga stormän sökte försäkra barn och afkomlingar om orubbadt åtnjutande af samma fördelar, och för sådant ändamål ville de i likhet med förhållandet i andra länder förvandla sin samhällsklass till ärftlig bördsadel. En dertill erforderlig beståndsdel förefanns redan i ärftligheten af de stora stamgods, som gåfvo sina innehafvare medel att underhålla rusttjenst och att derigenom blifva och förblifva ett slags ärftliga frälsemän. Denna del af ståndets ärftlighet var dock ännu beroende icke af den ärfda börden, utan af det ärfda godset. Öfver nyss och blott genom vanlig rusttjenst blifna frälsemän ville ock gerna lyfta sig de frälsemän, som härstammade från den gamla odalmanna-aristokratien. Flere tecken visade ock, huru denna sökte antaga egenskapen af en lagligen stad-

gad bördsadel. Åtskilliga bref i sådan rigtning blefvo redan före och under unionstiden utfärdade af konungar t. o. m. af några landets store. Dessa företeelser voro dock ännu mer eller mindre tillfälliga undantag eller våldsamma tilltag. De gamla ätternas företräde till län och högre tjenster hvilade icke i allmänhet på några ärftliga adliga privilegier utan förnämligast på häfd, vana och opinion, någon gång, som sagdt är, på det råa våldet. Men ehuru dessa tider ej framte bevis på tillvaron af en lagstadgad, ärftlig bördsaristokrati, och ehuru en sådan icke de jure förefanns, emedan samhällsformerna icke vunnit tillräcklig stadga och klarhet för att af lagen formuleras, — så finnas dock ojäfaktiga spår efter det stora inflytande, som härkomsten från en högättad slägt förlänade. Betydelsefullt är ock, att sjelfva namnet, ordet *adel,* såsom utmärkande en samhällsklass, som *blott på börd* grundade några politiska företrädesrättigheter, ursprungligen icke i svenska lagen förefanns; hvarföre? jo, en sådan samhällsklass förefanns ej inom svenska folket. Medlemmarna af vår gamla aristokrati kallades *frälsemän,* och grundade sina rättigheter på fullgjord rusttjenst, d. v. s. på förmögenhet. Det nya namnet och begreppet *adel* började införas utifrån under unionstiden och af främmande konungar. Denna förberedelse till en ärftlig bördsaristokrati blef sedan allmänt och formligt begagnad först under Gustaf Vasas regering och nästan som ett bihang till den ärftliga monarkien. Det var ock under denna dynasti, som den nya läran om lagligt adelskap, grundadt blott på börd, formligen infördes. Smärre åtgerder att förtiga, blef första steget till en sådan lagstadgad ärftlighet nedanom tronen taget, när Gustaf den I införde ärftliga furstendömen åt sina söner; — det andra när Erik 14:de införde ärftliga gref- och friherreskap; det tredje, när Johan 3:e tillerkände adelskap och adlig sköld äfven åt sådana frälsemanna-ättlingar, som icke mägtade fullgöra någon rusttjenst. Sammanhanget mellan kronans och adelskapets ärftlighet blef ock af sistnämnde konung tydligen uttaladt, då han förklarade, att han åt frälseståndet förlänade dessa och andra fördelar, derföre att ståndet lemnat sitt bifall till Sverges förvandling från val- till arfrike. Åsigten i hela sin utsträckning blef formligen antagen och stadfästad genom Gustaf Adolfs riddarhusordning af 1626, hvilken gjorde adelskapet helt och hållet beroende af börd.

Men innan vi öfvergå till denna högst vigtiga förändring, bör uppmärksamheten fästas vid det lysande sätt, hvarpå Sverges gamla, rörliga, på förmögenhet grundade odalmanna-aristokrati slutade sin bana. Den hade nyligen dels genom Gustaf Vasas räfst med kyrko- och klostergods, dels genom de förlänade gref- och friherre-

skapen kommit i besittning af stor förmögenhet. Vid samma tid hade ock konungamagten genom samme Gustaf Vasa framstått i upphöjd och förädlad gestalt och derigenom gifvit åt hela folkets fosterlandskärlek mer värma, kraft och enhet. Detta inverkade ej minst på de högre stånden, och svenska aristokratien uppträdde i en både förut och efteråt osedd glans. Med sin ökade rikedom sökte många bland dem gifva sina barn en för den tiden utmärkt uppfostran. Emedan Sverges offentliga undervisningsverk voro ännu högst ofullständiga, skaffade dessa herrar åt sina söner först så goda enskilda lärare som möjligt, och skickade dem sedermera till utländska högskolor, Tysklands eller Frankrikes, der de ofta vistades i flere år. De adliga ynglingar, hvilka rätt begagnade så gifna tillfällen, hemkommo sedermera med en bildning, en verldskännedom, ett kunskapsförråd, som satte dem högt öfver deras jemnåriga landsmän, hvilka ej haft råd skaffa sig annan undervisning än den, som meddelades i dåtidens, femtonhundradetalets, högst ofullkomliga läroverk. Sådana hemkomna herrar voro följaktligen icke blott genom börd och rikedom utan ock genom stor personlig öfverlägsenhet sjelfskrifna till rikets högsta och vigtigaste ämbeten. Följaktligen var det på sätt och vis naturligt och väckte ingen större uppmärksamhet eller ovilja, när t. ex. följande herrar blefvo utnämnda till riksråd vid en ålder Axel Oxenstierna af 26 år, Per och Nils Brahe af 28, Gabriel Gustafson Oxenstierna af 30, Erik Sparre af 32, Gustaf Bonde, Klas Fleming och Gustaf Horn af 33 och Johan Banér af 34 år o. s. v. Att hafva nästan samtidigt framalstrat dessa utmärkta män och flere deras likar utgör den dåvarande aristokratiens ära; och att de blefvo och kunde blifva till statens inflytelserikaste ämbeten upphöjda redan vid inträdet i deras kraftigaste ålder, detta beredde åt vårt fäderneslaud dess ojemnförligen mest lysande tidehvarf. Då varande svenska aristokrati kunde jemnföras med den engelska, den mest ärorika, Europas historia kan för de sednare tiderna framte. Också vill det synas, som Sverge den tiden varit på väg att få en bördsaristokrati af samma art; en samhällsklass, som fåtalig, men rik genom stamgods, gref- och friherreskap, icke behöfde med näringsbekymmer upptaga sin tid utan kunde utbilda sig för och sysselsätta sig med statens allmänna angelägenheter; en samhällsklass, som till dessas ledning borde alltid hafva i beredskap bildade och skickliga ämnessvenner, och sådana, som tillika genom stor förmögenhet voro oberoende af ämbetsmannalöner, och oberoende af gunst både upp- och nedifrån; men också en samhällsklass, som ville åt sig förbehålla icke den enda, men den högsta ledningen af landets allmänna angelägenheter; med ett ord

en samhällsklass, liknande hvad Englands pärskammare och Roms patriciat ville vara.

Men denna utveckling, ifall den varit möjlig, blef afbruten genom Gustaf Adolfs riddarhusordning, till hvilken vi nu återkomma. I hela samhällslifvet medförde denna en förändring, som både i sig sjelf och än mer genom sina missbruk och sina följder blef af stort och tvåhundraårigt inflytande. Den saknar inom andra länders historia ett fullt motsvarande sidostycke och har åt svenska aristokratien gifvit en ganska egen rigtning, vi våga säga missrigtning. Låtom oss derföre taga en närmare öfversigt af den märkvärdiga företeelsen!

Hvarje furste, som vill hindra aristokratien från att egennyttigt förtrycka lägre samhällsklasser, och från att egennyttigt ingripa i konungamagtens rättigheter, — eller ock från att patriotiskt hejda regentens egennyttiga sjelfrådighet; hvarje sådan furste vill gerna inskränka magten hos nämnde samhällsklass. Vi minnas, hur Tarquinius afslog de högsta vallmoknopparna, och huru Ingiald Illråda och Kristian den II följde samma åsigt, hvar på sitt sätt. Sednare tiders regenter hafva sökt samma mål men genom mildare medel, — rysska tsarerna genom Rosrjädsböckernas uppbrännande, Richelieu och Ludvig 14:e genom aristokratiens förvandling till en beroende tjenst- eller hofadel. En nedsättning af den gamla odalmanna-aristokratiens magt blef ock, med eller utan beräkning, slutliga följden af riddarhusordningen 1626 dels af dess fel, dels och i synnerhet af det sätt, hvarpå den missbrukades. Vi anmärka i dessa hänseenden följande punkter:

1:o. Riddarhusets indelning i klasser tycktes visserligen försäkra den gamla odalmanna-aristokratien om öfvervägande magt; men innebar på samma gång fröet till den inre splittring, som år 1680 förberedde hela bördsaristokratiens slutliga fall.

2:o. Adelskapet, det vill här säga frälsemannarättigheten, hvilken förut hade i allmänhet varit mer eller mindre personlig, fri och rörlig, fästades nu orubbligt vid börden. Derigenom blef ståndet formligen förvandladt till ett slags sluten kast, skild från de andra medborgarklasserna, och med de vanliga följderna af öfvermod å ena, afund å andra och ståndsfördomar å båda sidorna.

3:o. Adelsmannen fick åtnjuta flere privilegier utan att göra någon motsvarande tjenst åt staten och blott till följe af sin frälsebörd. De rikare försummade mer och mer sin rusttjenst; de fattigare kunde icke ens bjuda till att fullgöra den. Åtnjutandet af rättigheter utan fullgörandet af skyldigheter måste missleda frälsemännens och såra ofrälsemännens rättskänsla.

4:o. Adelsskapets rättigheter blefvo ej såsom fordom en lagligt sjelfskrifven följd af sjelfförvärfvad eller vårdad förmögenhet och af för densamma fullgjord rusttjenst, utan förvandlades formligen till en skänk af regentens personliga nåd, och förlorade derigenom mycket af sin sjelfständighet och sitt anseende. Dessutom! Ofrälsemännen kunde någorlunda fördraga den gamla fåtaliga odalmanna-aristokratien, vid hvars öfvervigt de under århundraden vant sig, och hvilken genom rikedom och ofta äfven genom bildning och förtjenster gjort sig af ett sådant företräde till viss grad värdig. Men nu uppstod en adel af alldeles nytt slag. En kanske föga utmärkt man hade dock lyckats vinna regentens eller dess gunstlings nåd; en ryttmästare eller major hade i en träffning utmärkt sig genom mod och rådighet, — och derföre blefvo nu dessa herrar och flere deras likar, tjogtals nästan hundradetals, upphöjda till adlig värdighet. Det tycktes för ofrälsemännen mycket orättvist, att denne nye frälseman och hans ättlingar skulle för jemnförelsevis temligen vanliga förtjenster benådas med stora och ärftligt fortgående företrädesrättigheter, näml. att vara och förblifva sjelfskrifna ledare och lagstiftare öfver hela det öfriga svenska folket. Värdet af dessa nya värdigheter nedsattes ytterligare derigenom, att några regenter med sådan utnämning hedrade ovärdiga eller mindre värdiga personer t. ex. då Kristina nästan på en gång till både friherrlig och greflig värdighet upphöjde en Schlippenbach, en Steinberg, många likartade exempel att förtiga.

5:o. Än mer blef värdigheten nedsatt genom den orimligt stora mängd adelsslägter, som nu inom få år tillskapades. År 1626 räknade Sverges riddarhus blott 133, men år 1654 ej mindre än 696 introducerade slägter. Efter den nya riddarhusordningens införande hade antalet på 28 år blifvit mer än femdubbelt. Ansvaret faller på Gustaf Adolf, som först formligt stadgade den nya grundsatsen och sjelf under sina återstående sju regeringsår adlade 63; och på Kristinas förmyndare, som under 12 regeringsår adlade 136; — men ojemförligen mest på Kristina, som under tio regeringsår meddelade 371 nya adliga värdigheter. År 1626 funnos blott 3 grefliga ätter; Kristinas far hade tillaggt blott en, hennes förmyndare ingen; hon deremot ej mindre än 18. År 1626 funnos blott 9 friherrliga ätter. Kristinas fader hade tillaggt blott tre, hennes förmyndare ingen: hon deremot ej mindre än 46. Före henne funnos 318 nobiliterade adliga ätter; hon tillskapade ytterligare 307, så att man kan räkna inemot tre sådana på hvarje månad af hennes regering. Hela landet blef öfversålladt med dylika nya ätter, alla med anspråk på frälseföreträden, och, emedan de flesta voro fattiga, äfven på

underhåll och bergning af staten eller i statens tjenst; det ena och andra ungefär såsom i Polen. För tillfredsställande af sådana behof och anspråk gjordes mycket; dels genom meddelande af flere för staten betungande och mot medundersåtare orättvisa friheter; dels och allra mest genom ett exempellöst slöseri med kronogods och skatteräntor. Under åren 1612—1654 d. v. s. på 42 år tilläto sig Sveriges regeringar att från kronan och mest åt adeln bortskänka 30,250 hemman, dels eganderätten, dels skatteräntan. Någon del af ansvaret också för denna åtgerd faller på föregående regenter, hvilka, utan att tala om de äldre, hade på sådant sätt bortskänkt Gustaf Adolf under 21 år 7,800, och Kristinas förmyndare under 12 år 2,450; men ojemnförligen svårast på Kristina, hvilken under blott tio regeringsår bortskänkte 20,000 hemman, således ungefär dubbelt så många, som hennes fader och förmyndare tillhopa under trettiotre år [1]. Dessa gods eller räntor tillföllo nästan uteslutande adeln. Man beräknade, att hemmanen i Sverge och Finnland då för tiden stego till ett antal af 65—70,000 och att deraf befunno sig i slutet af Kristinas regering mer än 50,000 på ett eller annat sätt i adelns ego. Sifferupgifterna om ofvanstående förhållanden äro visserligen något olika. Det hela visar dock oemotsägligen, att Sverges ofrälse men dittills fria befolkning var på väg att inom några tiotal af år förvandlas till landtbönder, underhafvande eller, såsom man stundom nämnde det, undersåtare under adeln, och ofta under en adel sådan, som den efter 1626 uppkomna.

Intet land, utom Polen, torde kunna uppte exempel af en jemnförelsevis så talrik och på statens bekostnad så gynnad frälsemannaklass; och intet land, icke ens Polen, på en så brådstörtad dess tillväxt i både antal och erhållen statsegendom. Man besinne förhållandet! På 28 år hade antalet af introducerade adliga slägter stigit från 133 till 696, och inom 42 år hade man åt samma stånd bortgifvit de flesta inkomsterna af 30,250 förut till kronan skattande hemman. Denna så talrika och så begåfvade nyadel, ty så vilja vi kalla denna förut exempellösa och derföre äfven namnlösa företeelse; denna nyadel var i sjelfva verket en onaturlig utväxt på sjelfva staten och en anti-aristokratisk på sjelfva aristokratien. Samhällskroppens hufvud, som den tiden skulle utgöras af bördsadeln, svällde ut till en onaturlig storlek, som hotade kroppens öfriga delar med förtvinande och med dvergartad sammankrympning. Den hotade ock landets egentliga aristokrati med det missöde att blifva med det tillkomna nya bihanget tadlad, hatad och slutligen förkastad. Dessa

---

[1] Se Fryxells Ber. 17:de del.

vådor insågos snart, hvarföre ock både den egentliga aristokratien och än mer ofrälsestånden sökte befria sig och staten från en så onaturlig och olycksbådande utväxt. Deraf föranleddes en 200-årig strid; politiskt och historiskt märkvärdig såsom genomgående alla vårt lands sednare öden; — och psykologiskt märkvärdig såsom en strid mellan grundsatsens fel och personernas förtjenster, de förra undergräfvande, de sednare länge upprätthållande besagde institution. Det är med dessa strider, vi nu skola sysselsätta oss.

Först dock en framåtskådande anmärkning! Onaturligheten af besagda förhållande innebar omöjligheten af dess långvarigare bestånd, ja nära nog oundvikligheten af den i våra dagar inträffade representations-reformen. Det hejdlösa missbruket af bördsaristokratiens grundsats omkring 1650 medförde nödvändigheten af dess fall 1865. Ty af hvilken samhällsklass skulle väl efter 1654 en varaktig och ändamålsenlig bördsaristokrati kunnat bildas? Af högadeln ensam, eller af riddarhuset i dess helhet? Intetdera var möjligt. Att åt riddarhusets första eller två första klasser ensamma tillerkänna denna värdighet, denna magt, deremot reste sig med oförsonlig bitterhet den numera talrika tredje, och denna omöjliggjorde ock hvarje sådant försök genom att beröfva högadeln 1680 dess öfvervägande rikedom, och 1719 dess öfvervägande rösträtt; hvarefter dess pånyttfödelse till sjelfständig politisk magt var och förblef en omöjlighet. Lika overkställbart var försöket att åt riddarhuset i dess helhet, åt dessa 700, snart 1700 och än flere familjer tillerkänna värdighet och samhällsmagt af en verklig bördsaristokrati. Sverige var för litet och för fattigt för att kunna rymma och underhålla en så talrik, och för stolt för att underkasta sig en så onaturlig institution. Liksom på riddarhuset tredje klassen mot högadeln, så satte sig på riksdagarna de tre ofrälse stånden mot hela adeln. Man såg dem vid reduktionerna 1682 och 1686 borttaga också den tredje klassens förmögenhet och kronogods; — likaså 1719—1723 motsätta sig alla försök till dess återupprättelse; — likaså under hela frihetstiden bortpruta det ena efter det andra af dess företräden och förbereda eftergifterna af 1809 och 1865. Det var och måste förblifva en omöjlighet att framställa riddarhuset i dess helhet, som ändamålsenlig representant af den bördsaristokratiska principen. Så väl i grundsats som verksamhet har nyadeln också hela tiden sväfvat mellan aristokrati och demokrati.

Att riddarhuset 1865 förlorade sin representationsrätt, var fördenskull icke, såsom man ofta velat föregifva, en följd blott af de fel, förtryck och orättvisor, till hvilka dess medlemmar gjort sig skyldiga; ty sådana ungefär lika stora syndaregister skulle kunna

uppsättas för både prest- och borgarståndets räkning, äfven för bondeståndet, när detta innehaft någon större magt. Orsaken till riddarhus-representationens förr eller sednare nödvändiga fall, låg förnämligast i institutionens egna fel och missbruk. Att söka ådagalägga detta förhållande, denna inre nödvändighet, har varit en bland orsakerna till utgifvandet af närvarande uppsats.

Efter denna i förbigående framkastade anmärkning återvända vi med vår berättelse till tidpunkten af 1654.

(Forts. och slut i nästa häfte.)

AND. FRYXELL.

En dag i ett engelskt hus.

II.

Hus och tjenare.

Detta blir ett tråkigt kapitel — men det »gifver Forkundskaber, og de ere nyttige» säger *H. C. Andersen.* Alltså till saken!

Återkommen från stationen — der hvisslandet af lokomotiverna, dånet af de förbiilande tågen, stojet och brådskan af passagerarne nästan gjort mig yr i hufvudet — finner jag Mr L:s bostad, der nu af hela familjen ingen mer än frun och hennes brorsdotter återstår, oändligt tyst och stilla. Äfven de ha dragit sig tillbaka, så att huset förefaller obebodt, och jag kan lugnt genomvandra det och se mig omkring efter behag. Härtill känner jag mig dock för egen del icke frestad, då jag redan långt förut hunnit att bli förtrolig med husets inre; men kanske det skulle roa någon af mina läsare, som ej varit i England, att göra denna lilla vandring under min ledning. Antaget, att så är fallet, så tolkar jag dock detta på det sätt, att det ej är min vän Mr L:s hus, som särskildt intresserar, utan ett engelskt hus i allmänhet, eller närmare bestämdt, ett engelskt hus bebodt af en välbergad familj af medelklassen. En hastig blick på städernas husrader så väl som på de mera landtliga boningarne utanför de egentliga städerna — och derpå en liten titt

i det inre — allt gjordt på några minuter — är hvad jag nu föreslår den, som har lust att göra mig sällskap.

De engelska boningshusen, alltid stenhus, äro i städerna, särskildt i London, mycket höga, ofta ända till 5 à 6 våningar, men de äro så mycket smalare, ja så smala, att de ofta i hvarje våning ej rymma mer än *ett* rum åt gatan (front-room) och ett åt gården (back-room). Också ser man på façaden af ett sådant hus blott två eller högst tre fönster i bredd i hvarje våning, och i bottenvåningen blott *ett*, då förstugudörren tar bort plats för det andra. Att ett hus af denna form måste, sedt för sig sjelft, förete en mycket besynnerlig och ful, ja, rent af komisk anblick, är naturligt, men det ses sällan för sig sjelft, och härigenom blir intrycket ett annat. Med andra ord, skönheten tillgodoses derigenom, att en hel rad, ofta ett helt qvarter, af sådana hus byggas tätt intill hvarandra, utan ens så mycket som en springas mellanrum, alla, äfven i den minsta detalj, i fullkomligt samma stil och en rätt prydlig stil ändå. På detta sätt åstadkomma de tillsammans mera det illusoriska intrycket af en enda ofantlig slotts-facade, än det verkliga af en mängd höga smala hus uppradade invid hvarandra; och månget torg, der sålunda hvartenda hus är likt det andra, förefaller (med sin plantering i midten) som en enda ståtlig borggård. Bor man i »the West-End» midt i en sådan rad, så händer derför ofta, att man äfven med hjelp af det klaraste dagsljus och den nyktraste blick, ej kan igenkänna sin bostad på något annat särskiljande märke än sjelfva husnumret öfver dörren. Det går med hvarje annat märke, som det gick med kritkorset i sagan: när man skall vägleda sig efter det, så finner man det på hvartenda hus. Huru nu en sådan fullkomlig likformighet *kan* komma till stånd låter väl förklara sig, dels i allmänhet af den engelska smaken, dels särskildt af det förhållandet, att en enskild man eller ett bolag vanligen låter bygga (och rent af sammanbygga) hela qvarter på en gång på spekulation, hvarefter de enskilda husen uthyras.

Redan af den flyktiga blick vi nu kastat på det Engelska husets yttre inse vi lätt, att det i England ej kan bli fråga om, att välmående familjer bo i *våningar* såsom hos oss, utan att de alltid hyra och *bebo ett helt hus.* Vanligen tages detta på flere år. Att bo i en större eller mindre *del* af ett hus (to live in lodgings, in chambers), är både för familjen, som hyr, och för dess i samma hus boende värdfolk ett tecken antingen till mycket små omständigheter eller till en lägre samhällsställning. Det skulle hos oss motsvara en familjs inackordering hos en annan. För ungkarlar deremot är det naturligtvis vanligt att bo på detta sätt.

Det engelska huset erbjuder emellertid trots sin höjd ej mycket mer utrymme än en större våning i Sverige, ja, när det blir fråga om att se folk hos sig på en bjudning, till och med mycket mindre, såsom vi af det följande skola förstå. Deremot erbjuder det, tyckes mig, vida större beqvämlighet i öfrigt och framför allt större hemtrefnad och hemfrid. Låtom oss kasta en hastig blick ditin för att öfvertyga oss härom. Väljom på måfå ett hus i den der vackra likformiga raden i »K. G. Square», som vi nyss beskådat; och när vi sett detta hus, ha vi på samma gång sett tusende andra. Skola vi säga N:o 175? Numret lyser i guld på sjelfva dörren. Välan! Vi stå redan framför den med tjocka stenpelare försedda trappuppgången, hvilken krönes med en liten balkong prydd med blommor. När vi före vårt inträde kasta ännu en blick på detta väl tillbommade hus utan inkörsport och utan något tillfälle att oanmäld smyga sig in, från hvad håll det vara må, tänka vi ovilkorligen på det engelska ordspråket: »*An Englishman's house is his castle*» (En engelsmans hus är hans borg). Och detta kommer måhända ännu lifligare för oss, när vi, färdiga att beträda förstugutrappan, se vid sidan af denna, längs efter hela husväggen, en fördjupning, som vi skulle kunna likna vid en vallgraf och som mot trottoaren är befästad med ett starkt palissadverk i form af ett jernstaket. Det är emellertid ej så krigiskt, som det låter: i den förmenta vallgrafven se vi helt enkelt en trappa som löper ned utefter väggen till en dörr längst ned i djupet. Hela fördjupningen är alltså blott till för att inrymma den från gatan till det underjordiska köket ledande trappan, och för att lemna detta behörig belysning. Till denna trappa beredes från gatan tillträde genom en i staketet anbragt gallerport, som är försedd med sin särskilda ringklocka. Alltså får ingen ens denna väg, köksvägen, tillträde oanmäld. När man på några famnars afstånd betraktar en hel rad af hus och ser dessa fördjupningar med sina jernstaket regelbundet löpa från förstugubro till förstugubro, så kan verkligen det hela för en liflig fantasi förefalla, som en enda fortlöpande slottsgraf med palissader, försedd på bestämda afstånd med vindbroar (förstugubroarne), hvilka föra till det inre af »engelsmannens borg».

Vid N:o 175 står för tillfället en slagtarpojke på trottoaren med sin börda och tittar ned i djupet mellan spjelarne. Han har nyss ringt och väntar på tillträde. Han får det dock ej, ty köksan föredrager att gå uppför trappan och mottaga varan öfver gallret. Det tycks som huset vore i belägringstillstånd. Vi gå emellertid modigt uppför förstugutrappan, framför hvilken gallret naturligtvis ej sträcker sig; vi stanna ej ens framför den ogästvänliga, massiva

dörren, som väl tyckes medgifva mottagandet af bref genom en liten smal öppning midt på dörren, men för resten vägra hvarje dödlig tillträde (den är, inom parenthes sagdt, innanför stängd med både jernbom och kedja). Som vi naturligtvis äro lätta andeväsenden, gå vi genom lyckta dörrar, och behöfva hvarken ringa på »*the visitors' bell*» (de besökandes klocka) eller »*the servants's bell*» (tjenstefolkets klocka) ej heller använda portklappen *. Vi stå redan i förstugan och se oss omkring med öfverraskning. Detta är något annat än den kyliga, nakna och smutsiga genomgång, som vi svenskar äro vana att kalla förstuga. Här traska icke hyresgäster och icke folk från gatan fram och tillbaka — här befinna vi oss redan, så att säga, i familjens helgedom. Hvad vi se, är en prydlig om ock något smal korridor, som sträcker sig rakt inåt huset, och i hvilken faller en matt men behaglig dager dels från halfmånfönstret ofvanför förstugudörren, dels från det målade fönstret i trappuppgången till öfra våningen. Golfvet i denna korridor är ett slags mosaikarbete i stort men vackert mönster med stenar i flera färger. På midten löper en mjuk matta bort till den nämnda trappuppgången i fonden. (Stundom är hela golfvet betäckt med en sådan matta). Väggarne äro prydda med en och annan gravyr i förgylld ram och med ett par vackra »statuetter». En liten spegel med spegelbord och tillbehör är till prydnad och nytta placerad på ena väggen. Temperaturen är behaglig, densamma som inne i rum. På ena sidoväg-

* Portklappen (the knocker) med dess olika användande förekommer så ofta omnämnd hos Engelska författare, att möjligen följande upplysande rader i ämnet, öfversatta ur *Hoppes* förträffliga »Englisch-Deutsches Supplement-Lexicon» kunna vara af intresse: »Att ha portklappar på dörrarne är i England ännu öfverhufvud det vanliga; klockor hafva först på senare tider kommit i bruk. Det är en praktisk sed, att folk af olika stånd använda olika konventionella knacknings-tecken, så att man alltid strax kan veta, hvad slags person den knackande är; att alltså »the gentleman» begär inträde med 4 korta, energiska slag, »the pot-boy» (en pojke från ölförsäljningslokal) med ett enda o. s. v. Det tecken som en gentlemans *tjenare* gifver, består enligt Dickens' Sketches sid. 485 af två slag med längre och 5 à 6 med kortare pauser: »*Rat-tat-ta-ra-ra-ra-ra-rat knocked a hackney-eoachman . . . . in imitation af a gentleman's servant*» . . . . På den tiden då man ännu i London hade »the Twopenny-post» (d. v. s. då lokalbref i London ännu kostade 2 pence och befordrades genom ett särskildt postverk för denna stad), knackade brefbäraren med den egentliga s. k. »*double knock*» d. v. s. med två raskt på hvarandra följande slag . . . (Här anför Hoppe några exempel ur Dickens, der denne »double knock» omnämnes) . . . Men sedermera kallas äfven *hvarje* knackning med mera än ett slag för »double knock», till skilnad från den anspråkslösare klassens »single knock» (ett enda slag). (Detta upplyses nu åter genom några exempel ur Dickens).

Så långt Hoppe. För vår egen del vilja vi endast tillägga, att vi i England hört ringklockorna vida mer användas än portklappen.

gen (den andra bildar gränsen mot nästa hus) — se vi en dörr öppen. Vi titta dit: det är matsalen, med dess stora bonade mahognibord (ofta helt enkelt kallad »*the mahagony*»), dess prydligt skulpterade skänk (*the sideboard*) och dess vackra eldstad med pendule och små bilder och prydnader på spiselhyllan och den präktiga spegeln ofvanför, sträckande sig ända upp till taket. Må vi betrakta denna spisel med aktning, Den är så att säga det engelska hemmets altare; här bor den, hemmets milda genie, som i den lägre folktron tar syrsans gestalt och i anspråkslösare boningar stundom såsom sådan låter höra sin fridlysta sång. (Hvem känner icke Dickens' vackra »Syrsan i spiseln»?). Här är också den yttre föreningspunkt, kring hvilken familjens medlemmar helst sluta sig i förtrolig ring, och från hvilken familjens gäst, som i denna ring mottagits, medför sina angenämaste minnen. Vi egna äfven ett ögonkast åt det blankfejade, några tum höga, stålgallret framför spiseln, hvilket ofta brukar tjena till fotstöd och åt det fint lackerade och med förgyllningar och målningar försedda bleck-kärl, hvilket, såsom förvaringsrum för stenkolen har sin plats vid sidan af spiseln; och sedan vi till slut också kastat en blick på de beqväma länstolarne, den brokiga golfmattan och de tunga gardinerna som beskugga fönstret, hvilket senare knappt insläpper mer än en effektfull halfdager, lemna vi rummet, ty, så inbjudande det än är, ha vi nu ej tid att stanna. Djupt i fonden af korridoren se vi en ny dörr: äfven ditin kasta vi en hastig blick. Det är frukostrummet (*the breahfast-room*), och då detta, såsom ofta är fallet, tillika innehåller familjens bokförråd, så bär det äfven namnet »biblioteksrummet» (*the library*) ett namn, som familjen ofta till och med torde föredraga, måhända af en viss liten fåfänga. I förbigående må anmärkas, att i tarfligare familjebostäder, der familjen ej sjelf förfogar öfver något egentligt förmak högre upp, händer det ofta, att ettdera af rummet på nedre botten dertill inrättas och då bär det anspråkslösare namnet »parlour» (samtalsrum, mottagningsrum).

Gömd bakom trappan till öfre våningen upptäcka vi längst bort i korridoren en nedgång till köket och strax bredvid denna ett litet kyffe med hyllor (skänkrummet); men vi bry oss nu ej vidare om denna upptäckt utan skynda i stället uppför trappan. Äfven om vi vore aldrig så tungfotade, skulle vi nu på vår färd till de öfre våningarne ej lyckas åstadkomma hvad man kallar »slammer i trapporna», ett uttryck, med hvilket, liksom med det dermed betecknade bullret, hvarje svensk är väl förtrogen. Dessa trappor, sjelfva prydliga, af gjutet jern och mahogny, äro nemligen belagda med mycket tjocka mattor, på hvilka man ilar med ljud-

lösa steg ända upp till husets topp; och denna väg löper ej mellan fula nakna väggar utan lifvas och förskönas af taflor, blomstervaser, bilder i nicher, målade fönster, skulpterade listverk o. s. v. En trappa upp möta vi som bekant det vackra »drawing-room» (förmaket eller salongen). Detta rum, det egentliga umgängesrummet, hvilket visserligen är fullt tillräckligt för familjen sjelf, är det enda som vid en bjudning upplåtes åt de främmande, när de efter middagen lemnat matsalen; och i de fall, då äfven en mängd qvällsgäster blifvit inbjudna, så är det naturligtvis högst otillräckligt och det egentliga nöjet tyckes bestå i att trampa hvarandra på fötterna och svettas erbarmligen; och är det då tillika bal, så blir det hela i sanning någonting fruktansvärdt. Rummet upptager stundom hela våningen, stundom åter är det genom en framskjutande vägg och ett tungt draperi deladt i tvenne, ett åt gatan och ett åt gården. En nödvändighets-möbel i »drawing-room» är pianot, som hvarje dag efter middagen, speladt af mjuka qvinnofingrar, lockar männen från deras »symposion» i matsalen, och bringar dem under damernas helsosamma spira. Att nu för öfrigt närmare beskrifva den eleganta och beqväma möbleringen i denna damernas yppiga thronsal och dermed förete ett nytt prof på engelsk »comfort», smak och soliditet, och, tilläggom, engelsk rikedom — skulle taga min benägne följeslagares redan hårdt anlitade tålamod allt för mycket i anspråk. Alltså blott en hastig blick in i det af blommor doftande lilla rum (conservatory), som med sina väggar och sitt tak af glas sitter som en stor bur utanför väggen åt gårdssidan och genom ett par glasdörrar står i omedelbart samband med våningen. Sådana täcka blomsterburar torde ej hvarje hus bjuda på, om de ock i K. G. Square höra till ordningen. Och slutligen i dörren ännu en blick på den ståtliga spiseln, som här är ännu präktigare än i matsalen, och derpå vidare på vår väg uppåt. När vi lemnat bottenvåningen och första våningen bakom oss eller rättare under oss, så inträda vi liksom i en annan verld. Allt blir på en gång enklare i stil, mattare i färgton och fridfullare i stämning om ock den engelska soliditeten är densamma. Det är sof-departementet, som nu tager sin början, och som fortsätter ända till husets topp. Det gör genast på oss intrycket af den nattliga stillhetens boningar i motsats mot dagens lysande och rörliga verld dernere. Här, två trappor upp, anträffa vi i en halfslumrande belysning herrns och fruns rikt och dock med en viss enkelhet möblerade sängkammare åt framsidan och herrns toalettrum (dressing-room) åt gårdssidan. Måhända åt samma sida äfven en liten »boudoir» för frun. Till denna våning böra vi väl äfven räkna badrummet,

som vi gingo förbi vid en afsats i trappan på vägen hit. Der kunna vi när som helst taga oss ett varmt eller kallt bad, om vi bara i hvardera fallet vrida på den rätta kranen. Men nu ha vi ej tid till någotdera. Derföre högre upp! Om redan herrns och fruns sängkammarvåning var i all sin comfort jemförelsevis enkel, så blir den våning vi nu beträda ännu vida enklare, om också den liksom de öfriga är försedd med mjuka mattor. Det är barnens och barnpigans våning (the nursery), vanligen utgörande tre kammare tillsammans. Här börjar den fridfulla hvita färgen bli allt mer öfvervägande — men den stillhet, som annars herskar i sofvåningarne, blir kanske här ofta afbruten. Hvad sjelfva läget af den engelska barnkammaren beträffar, hvilket enligt våra svenska mödrars begrepp väl kan vara mindre lämpligt i öfrigt, gör det dock att skrik och stoj icke tränga fram till familjens och gästernas öron i matsalen eller ens »the drawing-room», utan på sin höjd höres af ett känsligt modersöra i sängkammaren. För barnens säkerhet är sörjdt genom ett högt nätgaller framför spiseln och något liknande stängsel framför nedre delen af fönstren. Gå vi ännu högre — alltså 4 trappor upp — så finna vi två eller tre (kanske fyra) små, högst enkla, sängkammare afsedda dels för tjenare, dels för gäster (jag har som gäst alltid bott i denna våning) och dels för fullvuxna barn. Dessa senare bebo väl ock det forna »nursery», när några små ej mera finnas i familjen. Vilja vi nu i det hus, der vi tänkt oss vår vandring, stiga ännu högre upp, så fruktar jag vi komma upp på taket — och det var väl egentligen icke meningen. Dock finnas många hus (och alltså husrader), som hafva ännu en våning, särskild afsedd för tjenare.

Och nu, min ärade följeslagare, kasta, om det behagar dig, en hastig blick öfver denna oöfverskådliga skog af röda cylinderformiga skorstenar, liknande höga blomsterkrukor, dessa oregelbundna takutsprång och denna ocean af rök och dimma, som utgör utsigten från ett »back-room» i öfversta våningen i ett London-hus; — och sedan raskt utför trapporna igen; ty vi måste äfven besöka underjorden d. v. s. köksvåningen, innan vi lemna huset. Åter nedkomna i bottenvåningens förstuga begifva vi oss alltså utför den hemlighetsfulla trappa, som jag i förbigående påpekade vid ändan af korridoren. På denna trappa är ingen lyx slösad, den är som en af våra. Vi nedkomma nu som sagdt under jorden, och det buller vi höra ofvan oss är från gatan. Jag får erkänna, att jag här blir en dålig ciceron, ty denna våning har jag blott sällan och flyktigt besökt. Så mycket tror jag mig dock kunna säga, att hvad vi här få se är framför allt ett särdeles snyggt, rymligt och väl

anordnadt kök, och en nätt handkammare, den senare ersättande visthus eller matbod hos oss. Dessutom lära vi finna någonstädes i den mörka kökskorridoren ett slags brygg- eller tvättrum med stengolf, vidare en vedbod eller kolskrubb och slutligen en vinkällare. Ja, vi känna tydligen doften från denna senare, men mer få vi icke denna gång, utan fly skyndsamt från kölden och mörkret tillbaka till det ljusare och varmare köket — och derifrån direkte ut genom den lilla dörren åt gatan och uppför yttre trappan till gallerstaketet, dervid snuddande med våra ben förbi köksfönstrets rutor, så att vi åstadkomma en hastig förmörkelse i köket, n. b. om vi bestå af kött och blod — och i ett nu stå vi åter utanför gallerporten på den breda trottoaren. Jag vill ej uppehålla Er längre och tackar nu för godt sällskap — men för min egen del må det tillåtas mig att ännu dröja ett ögonblick på trottoaren och göra några betraktelser.

Det förefaller mig som om den vandring vi nu gjort från våning till våning i ett Engelskt hus hade en viss likhet med vandringen uppför en Alp. Matsals- och förmaksvåningarna med deras lyx och varmare färgton utgöra Alpens fot, hvilken står i den skönaste sommanfägring. Med herrns och fruns sängkammare ha vi redan kommit så högt, att all yppigare växtlighet börjat upphöra, och med barnkammaren och dess hvita bäddar ha vi nått snögränsen — och der ofvanför finna vi liksom den »eviga snön», der den hvita enkelheten och stillheten blir allt subtilare, tills den når sin spets i takregionerna, hvilka äro befriade från all tillstymmelse till jordisk lyx men i stället bjuda på en friskare luft, en friare utsigt och stundom midt inne i London en viss »Alpenglüh» från den rökiga aftonsolen. Ja, för att göra bilden än fullständigare, så ha vi äfven en vulkanisk härd under bergets fot!

Men lemnom fantasiens och bildernas äfventyrliga fält, och återvändom till prosan, dit vårt ämne utan allt tvifvel hör. När jag står framför detta vackert dekorerade hus med dess prydliga ingång, dess nätta balkong och dess präktiga fönster, hvilkas stora dyrbara glasytor ej sönderdelas i flera rutor, och då jag på samma gång erinrar mig den utmärkta »comfort», smak och finhet jag öfverallt funnit derinnanför, der, bland annat, alla rum, förstugor och trappor (med det enda undantaget af köksvåningen) voro betäckta med mjuka mattor — så kommer jag ovilkorligen att tänka på icke blott hvilken ofantlig skilnad det måste i allmänhet vara mellan den engelska och den svenska medelklassens förmögenhetsvilkor, utan äfven, huru olika hos svenskar och engelsmän anspråken på finhet, beqvämlighet och snygghet gestalta sig äfven i de fall, då

förmögenhetsvilkoren äro ungefär desamma. Och gäller detta, tyckes mig, allra mest, i hvad som rör husets yttre anordning och särskildt dess entrée. Ja, mycket af hvad hos oss äfven en rikare eller förnämare man i detta afseende finner sig i eller trifves med, måste för en engelsman synas »poor and wretched» (fattigt och eländigt). Vår hufvudstads väldiga stenhus med sina många familjevåningar och gemensamma förstugor äro i Engelsmannens ögon knapt annat än ett slags finare familjekaserner; — dock, dervid vilja vi ej uppehålla oss, ty sådant är han ju van att finna i alla större städer på kontinenten. Men när han kommer till en af våra vanliga småstäder och der af sin svenske vän föres på stadens stora gator förbi våra små röd-, hvit- och gulmålade hus, många med smutsiga bodar och dinglande skyltar, andra brutna eller lutande »af ålder», och så får veta: »här bor borgmästaren», »här Öfverstelöjtnant X», »der på nedra botten Grosshandlaren Y och i öfra våningen Grefve Z» och »der bor Biskopen» o. s. v. — så blir hans öfverraskning nästan komisk att skåda. Och när han så till sist af sin svenske vän, hvars bekantskap han gjort i en fin société i London, ledsagas till dennes egen bostad i Skomakare X:s gård, som prydes med en grannt målad stöfvel midt på väggen, och han der först föres genom en smutsig inkörsport, husets enda ingång från gatan, in på en oren gård, för tillfället kanske upptagen af bönder med hästar och åkdon och hvad dertill hörer, och vidare in i den åt gårdssidan belägna låga ruskiga förstugan, der han kanske törnar mot en af skomakarens pigor bärande ut slaskvatten, och ändtligen uppför den med hjelpliga trasmattor betäckta trappan, öfver hvilken hans svenske vän nästan tyckes en smula stolt, och genom en mörk och kall tambour in i den för resten snygga våningen — så må vi ej undra, från engelsk synpunkt sedt, om han känner sig en smula häpen, och vi få ej heller undra, om han äfven behöfver tid för att hemta sig efter den nya öfverraskning, som möter honom, då han efter dessa ingredienser finner sig i en snygg och trefflig våning, der han omgifves af allt hvad svensk gästfrihet och civilisation kan erbjuda.

Men hvad vill jag nu med allt detta säga? Jo, ingenting annat än att den betydliga och högst karakteristiska olikhet, som råder mellan engelska och svenska bostadsförhållanden inom för öfrigt ungefär likstående samhällsklasser — och hvilken jag här visserligen något bjert framstält — synts mig utgöra en tillräcklig ursäkt för den omständlighet, med hvilken jag här ofvan beskrifvit ett engelskt hus.

Men ännu ett par ord innan vi lemna det engelska huset i K.

G. Square och dermed hela London bakom oss. Jag har under vandringen genom detta hus så ofta nämnt »gård» och »gårdssida», att jag kanske är skyldig nämna hur den gård, på hvilken jag häntydt, egentligen ser ut; och jag får då upplysa att den i sanning ej är värd att bära detta namn; ja, jag har ej ens velat besvära följeslagaren på min vandring med att genom ett fönster titta ut på denna trånga och undangömda, sällan af menniskofot beträdda, skräpvrå med dess fyra nakna murar, dess kringströdda byggnadsgrus, glasskärfvor, bitar af blomsterkrukor och andra kärl af hvarjehanda ämne och slag och måhända i en vrå en döende buske. Ej heller torde den der titten genom fönstret ha lyckats oss, enär rutorna i de lägre våningarnes rum åt gården ofta äro mattslipade för att utestänga den ruskiga anblicken. Men vill man annars läsa en liflig, humoristisk beskrifning öfver en dylik gård, hänvisar jag till Dickens' »Nicolas Nickleby» 2:dra kapitlet (der Ralph Nicklebys bostad och utsigten från hans kontorsfönster beskrifvas).

Att för öfrigt ett engelskt hus inne i London ej har någon tillstymmelse till hvad vi kalla *uthus*, bör kunna förstås af hvad som redan är sagdt, eller af sig sjelft. Det tillhör endast de förnämaste och rikaste familjer, de som i London bebo palatslika byggnader, att stundom invid sin bostad eller bakom den åt någon gränd ha sitt eget stall och vagnsbod. Andra deremot ha vanligtvis sina hästar och åkdon utackorderade till personer i närheten, hvilka gjort till sitt yrke att emottaga och vårda sådana i för ändamålet anlagda vidsträckta stall- och vagns-byggnader. Mången familj, som ej har råd att underhålla eget equipage, men deremot så mycket större lust att underhålla skenet, föredrager att af dylika personer (hvilka ofta äro hyrkuskar), enligt uppgjordt ackord hyra både häst, vagn och kusk, hvilka då, när de hållas familjen tillhanda, skola i verldens ögon gälla för deras egna. Kusken synes härom vara i hemligt förstånd med familjen: han bär eller föreställes bära familjens livré, han anmäler efter supén med en viss värdighet Mr X:s vagn och är i allo väl inöfvad i rolen af privat familjekusk, en rol som han torde vara i tillfälle att öfva mer än i en familj under samma dag. Ovanligt är väl ej, att verldens vanda öga genomskådar bedrägeriet — men den har takt nog att låtsa om ingenting; emellertid torde den lilla svagheten ej vara bortglömd i »the book of snobs», der smärre svagheter än denna äro vederbörligen annoterade.

Och nu lemna vi London med dess rök och dimma och skynda ut till dess mera soliga omnejder för att der med en enda liten blick öfvertyga oss hvaruti mera landtliga hus, sådana som t. ex.

Mr L:s bostad, hufvudsakligen skilja sig från hus i staden. Att Mr L. invid sin bostad hade rum för både stall, vagnsbod och andra uthusbyggnader förstås af sig sjelft; och lika lätt förstås, att det större utrymme, som medgifves ett boningshus på landet eller i en »suburb», äfven betingar åt detta en annan form och en större sjelfständighet och omvexling, och att det naturligtvis framför allt blir bredare och lägre, hvarigenom äfven en och annan olikhet måste uppkomma i den inre anordningen. Så t. ex. blir förstugan bredare och ljusare; »the drawing-room» ligger vanligen på nedre botten vägg i vägg med matsalen; matsalens fönster på façaden utvidgar sig ofta till ett bredt, i halfrundel utskjutande s. k. »bay-window»; sängkammarafdelningen börjar redan en trappa upp, och och derofvanför är ofta ej mera än ännu en våning. De två sängkammarvåningarne torde äfven medgifva ett eller annat »sitting-room» (rum att sitta i om dagen, hvardagsrum). I allt öfrigt liknar det landtliga husets anordning och inredning i hufvudsak husets i staden — och det har alltså liksom detta sitt underjordiska kök med dess inre och yttre trappuppgång. Man må för resten ej föreställa sig, att ens en landtlig bostad någonsin får den långsträckta formen som hus hos oss. Mer än fyra fönster i bredd kan jag ej påminna mig ha sett annat än på palatser eller offentliga byggnader. Med sådana hus ha vi emellertid här ej att göra. Ej heller kunna vi särskildt sysselsätta oss med de täcka och ofta med murgrön och andra klängväxter rikt omslingrade små bostäder, som äro kända under det poetiska namnet »cottages» (kojor), och som ofta bebos af anspråkslösa familjer af den bergade medelklassen, och särskildt synas vara ett omtyckt tillhåll för nygifta. »*A cottage and a happy couple*» (en koja och ett lyckligt par) klingar nemligen lika bra tillsammans för engelska öron som »en koja och ett hjerta» för svenska.

Efter denna beskrifning på det engelska *huset* ligger det nära till hands att äfven kasta en blick på *husfolket*, tjenarne; och de äro i sanning ej utan sitt särskilda intresse, enär de dels intaga en i viss grad annan ställning till husbondfolket än våra, och dels erbjuda en större mångfald af arter och dertill mera bestämdt utpräglade typer. Som bekant spela också tjenarne hos de engelska humoristerna ofta en rätt framstående role.

Beträffande först deras allmänna ställning till husbondefolket, så får jag som min iakttagelse nämna, att jag aldrig i England varit vittne till eller hört omtalas denna vänliga, stundom förtroliga, ton mellan husbönder och tjenare som ännu ofta förekommer i Sverige, åtminstone i våra småstäder och än mera på landet. Och

jag har mycken anledning att tro, att min iakttagelse i detta fall öfverensstämmer med allmänna förhållandet. Om ock någonstädes i England ännu skulle kunna uppvisas en eller annan *Sam Weller* med en deremot svarande *Pickwick*, så vågar jag dock tro, att så väl denna tjenare- som denna husbonde-typ just i England är sällsyntare än i något annat land, och att måhända just sjelfva sällsyntheten i sin mån bidragit att göra dessa glada idealiska Dickens'-karakterer så populära bland hans landsmän. Det allmänna förhållandet i verkligheten är nemligen utan tvifvel ett rakt motsatt. Den stränga, nästan dystra rang- och klass-skillnad, som är ett så utmärkande drag för det engelska samhället, synes mig falla på ett nästan isande sätt i ögonen just i förhållandet mellan tjenare och herrskap i ett hus, såvidt jag varit i tillfälle att bevittna det. Någonting mera kallt, kort och bestämdt tror jag mig aldrig ha sett. Den engelske tjenaren är stolt liksom hans herre och detta torde ha sin grund i hans medvetande af sin sjelfständighet gent emot denne, till hvilken han endast anser sig stå i förhållande af likställig kontraherande part. Hans kontrakt och engelsk lag på detta område torde ock verkligen ställa honom i ett större personligt oberoende i förhållande till husbonden än fallet är hos oss, och det är måhända just detta i förening med det stolta brittiska lynnet, som aflägsnar det mera personliga och hjertliga i förhållandet.

Den glädtighet, vänlighet och villighet, som man så ofta finner hos svenska tjenare, men nästan alldeles saknar hos engelska, ersättes dock i en ej obetydlig grad hos dessa senare genom ett desto klarare medvetande af en tjenares ställning och pligter. Ja, man torde förgäfves i andra länder söka tjenare, som utmärka sig i samma grad och på samma sätt som de engelska för punktlig hörsamhet och afmätt höflighet. Säkert återfinner man ingenstädes deras lugna *värdighet*. Den engelska tjenarens korta »*yes sir!*» — »*no sir!*» — synas mig ock inge mer trygghet än de långa utlåtanden, som ej sällan flöda från våra svenska tjenares läppar. Emellertid qvarstår för känslan alltid intrycket af det ömsesidiga förhållandet mellan engelska tjenare och husbönder såsom ett dödt maskineri och tillika ett af skör beskaffenhet, synnerligen som det saknar den smörjelse, som ligger i husbondens vänliga uppmuntran eller hvad vi i Sverige kalla »ett godt ord då och då». Å ena sidan kan derföre en liten häftighet i uttryck vid något tillfälle eller en befallning, som ej tillhör tjensten, å den andra en obetydlig försumlighet i uppassningen vara tillräckligt att åstadkomma en brytning, eller, med andra ord, att framkalla det i England välbekanta

»a month's warning» (hvilket kan öfversättas med anmälan om flyttning ur tjensten inom en månad.)

En viss utpräglad rangskilnad synes äfven förefinnas mellan de engelska tjenarne sinsemellan. En »buttler» (munskänk, hofmästare) anser sig utan tvifvel innehafva en högre samhällsställning, äro en betjent (footman); och denne åter talar i en öfverlägsen ton till betjentpojken (the page), hvilken å sin sida kanske har en borstpojke (boots) att se öfver axeln. Jag var en gång under en veckas tid, som jag tillbragte i ett aristokratiskt hus på landet, dagligen i tillfälle att se tjenarne inträda till morgonbönen under det strängaste iakttagande af rangordning. De trädde vid en gifven signal in i frukostrummet i en lång gåsmarsch. Främst gick naturligtvis hushållerskan, trotjenarinnan i familjen och »öfverintendentskan» öfver de andra, lägre tjenarne, derefter »hofmästaren», sedan vill jag minnas kokerskan, derpå fruns kammarjungfru, så kusken, och så två betjenter, vidare två eller tre jungfrur af lägre rang och ändtligen stallpojken, betjentpojken och allra sist borstpojken. De fleste af de manliga tjenarne voro i särskilda för dem utmärkande uniformer. Skulle jag ha begått något misstag i denna min ranglista, uppgjord i minnet, så ber jag de aristokratiska tjenarne om ursäkt. Naturligtvis förekommer ej hela detta följe i ett vanligt hus af medelklassen. Min vän Mr L. t. ex. hade icke en enda manlig tjenare med undantag af trädgårdsmästaren och borstpojken, Rätt vanligt torde det annars vara äfven i medelklassens familjer, att ha en »butler» för serveringens öfvervakande och vins iskänkande vid middagen. Denne är en högst värdig person i sitt uppträdande. Om mången individ af denna art kan man nästan säga som Andersen i en af sina sagor säger om den kinesiske kejsarens kammarherre: »han var saa fornem, at naar Nogen . . . vovede at tale til ham eller spörge ham om noget, saa svarede han ikke andet en »P!», og det har ikke noget at betyde.» En annan i hus af medelklassen ofta förekommande tjenare, är den lille betjentpojken (the page), hvars tätt åtsittande jacka, framtill öfversållad med små blanka knappar, äfven förskaffat honom det mera skämtsamma namnet »buttons» (knappar). Han gör en liten rätt komisk figur, när han, minderårig och spensligt liten som han är, kommer traskande efter sin »missus» på gatan med en ofantlig svart livréhatt på hufvudet, och ett par stora handskar på händerna, bärande hennes mops eller hennes paketer och derunder tagande sin lilla värdighet i akt. Till hans befattning hör för öfrigt att öppna förstugudörren, när det ringer, att sitta på kuskbocken bredvid kusken för att vara till hands vid vagnsdörren och för öfrigt att biträda vid up-

passningen inom hus. Han är tjenarnes bortskämda barn, och får utan tvifvel mången extra läckerbit af köksan.

Den familj, som har häst, har vanligen om icke både kusk och stallpojke, åtminstone det senare. Denne kallas som bekant »groom» och igenkännes på sin korta lifrock med bredt läderbälte om lifvet, kragstöflar halfväges till knät utanpå de tätt åtsittande gulaktiga skinnbyxorna, samt hög livré-hatt på hufvudet. Hans stolthet är att gälla såsom hästkännare, och hans fåfänga att betrakta sin herres häst som sin egen. Som ryttare bör han vara utmärkt, men får ej heller vara alldeles okunnig i kuskens yrke. Särskildt hör till hans befattning, att, när någon af familjens damer eller stundom äfven manliga medlemmar rider ut ensam, följa som en skyddsande eller lifdrabant till häst på vederbörligt afstånd. Det är en förnöjelse att se honom i Hyde park, när han på detta sätt uppträder i sin glans. Betjenten (the footman) hvilken inom medelklassen torde vara mindre vanlig än någon af de tre föregående, är egentligen i stort hvad betjentpojken (the page) är i smått — han utför samma sysslor, ehuru med större värdighet och större långsamhet. Han är som namnet anger egentligen till fots, men förekommer stundom beriden. I medelklassens tjenst är han ännu temligen enkel till uniformen jemförelsevis anspråklös till uppträdandet, men i den högförnäma klassens tjenst prunkar han, icke utan ädel sjelfkänsla, i alla regnbågens färger. Här ser man honom t. ex. i purpurröda knäbyxor, himmelsblå rock, orange-gul väst, gredelina strumpor och guld både fram och bak; och härtill kommer i konservativa hus pudradt hår eller till och med pudrad peruk, om det skall vara riktigt fint. Betjenter af detta aristokratiska mönster äro kända under öknamnet »flunkeys» (oöfversättligt) och förekomma vanligen två eller flere i de rika och förnäma husen, der deras egentligaste göromål, när de icke pryda baksidan af sin herres vagn, torde vara att låta se sig i hans förstugudörr under inväntan af möjligen anländande visiter. Ett bland deras utmärkande drag lär vara, att de äro vida förnämare än sina herrar, och för »profanum vulgus» vida mera otillgängliga.

Återstår ännu en högst vigtig matador i det engelska huset och det är — köksan eller kanske rättare kokerskan (the cook). Denna underjordiska Proserpina regerar som en allrådande drottning i köksregionen, och hennes lön är ofta så godt som ett litet »apanage». Om sin öfverlägsenhet öfver sin husmoder i den kulinariska vetenskapen och om sin oumbärlighet är hon fullt medveten och intager derföre genast från början en temligen sjelfständig ställning gent emot både husmodren och sina medtjenare, mot hvilka

senare hon är nedlåtande. Köket är hennes och hon tål ej gerna husmodrens besök och befallningar på denna sin egen mark. Det lär, delvis af denna anledning, ej heller vara ovanligt i England att den engelska frun sorgfälligt undviker personliga besök i köket, och i stället utdelar sina ordres från toppen af den först beskrifna trappan eller låter kalla köksan ofvan jord. Jag har sjelf sett mångfaldiga exempel på denna den engelska husmodrens respekt för köket. Rätt betecknande är en karrikatyr i Punch, som föreställer en köksa sittande med trotsig min i en fåtölj i »drawing-room» och förklarande för den inträdande häpna husmodren, »att när frun be»hagade hedra henne med besök i köket, så ville hon å sin sida be»svara denna artighet genom en liten kontra-visit i förmaket.»

Med en skildring af de öfriga tjenarne, och särskildt tjenarinnorna, vill jag ej onödigtvis upptaga tiden, då de ej i någon väsentlig mon skilja sig från de motsvarande hos oss — utan slutar jag nu det långa kapitlet om »hus och tjenare» med ett uppriktigt tack för min ärade läsares tålamod.

(Forts.)

N. P. Ödman.

Nya tidskrifter.

Framtiden. Tidskrift för fosterländsk odling, utg. af *C. v. Bergen.* Ny följd, årg. 1, h. 1. (Stockholm 1876. Pris för årg. om 12 häften: 12 kr.)

Den nya följden är, som synes af häftets innehåll, afsedd att sluta sig till det program som genom den äldre (1868—71) är ganska väl bekant. Man träffar här omvexlande och väl skrifna uppsatser af *Utg., V. E. Öman, Nordenskiöld, Vasenius, Hedin, Silfverstolpe.* Den omständigheten att utg:s inledningsord blifvit föremål för anmärkningar i ett par tidningar, som icke gillat hans utfall mot riksdagsmajoritetens hållning, särskildt i försvarsfrågan, synes oss vitna om den aktning man hyser för det nya organet och om öfvertygelsen att dess ord komma att blifva af inflytande på de bildade och tänkande i landet.

Sanningssökaren. Nordisk månadsskrift, utg. af *A. F. Åkerberg.* Årg. 1, jan. 1877. (Ups. 1876. Pris för årg. om 12 häft.: 3 kr.)

»Denna tidskrift», yttrar utg., »skall söka blifva ett organ för det religiösa åskådningssätt som betecknas med orden förnuftstro och praktisk kristendom. Hon skall söka göra rättvisa åt det goda som finnes i alla religionsformer. Hon skall efter förmåga bekämpa läseriet och i allmänhet de riktningar som göra menniskans religiositet beroende af tron på vissa lärosatser. Å andra sidan skall hon äfven och lika mycket söka bekämpa materialismen, den teoretiska så väl som den praktiska.»

Programmet är vackert och innehållsrikt, och håller tidskriften hvad den lofvar, så är hon ärligen förtjent af alla tänkandes gillande och understöd. Arbete har hon minsann förelagt sig. Ty den dogmatiska surdegen och de fanatiska religionsriktningarna äro ännu stormakter i vår kyrka och vårt lif. Låtom oss hoppas att tidens tecken tyda på en ändring till det bättre.

Förr och Nu, Illustrerad läsning för hemmet, har utsändt första häftet af sin åttonde årgång samt ett häfte af den illustrerade bilagan *Sverige,* båda särdeles utmärkta i illustrativt hänseende och äfven genom god och omvexlande text. Priset är 9 kr. pr årg. med bilaga och illustrationer.

Eira, Tidskrift för helso- och sjukvård, är afsedd att utgifvas i Göteborg under innevarande år, med hufvudsakligt syfte att vara en hjelpreda för den praktiserande läkaren, således af mindre strängt vetenskaplig hållning än de båda medicinska tidskrifter som för närvarande utgifvas. Priset är 10 kronor pr år.

Eko, illustreradt månadsblad, har utsändt första numret af sin tredje årgång. Det utmärker sig genom lika vackra och väl utförda illustrationer, som de, hvilka gjort de föregående årgångarne så omtyckta. Man finner ett större porträtt af kronprinsen Gustaf samt något mindre porträtter af fruarna Hwasser och Almlöf, en afbildning af en plastisk grupp, »Johannes Döparen», samt en följd karrikatyrer. Äfven textafdelningen har ett både rikt och omvexlande innehåll. Den bjuder på poesi af *—ed—, Wirsén, Isidor Lundström* m. fl., biografier af *A. F.* och *—rn,* en särdeles täck novell af *John Ham,* som tillhör antalet af de vid Ekos pristäflan belönta; vidare Teater- och musikrevy, krönika m. m. För hel årgång om 12 nummer begäres fortfarande endast 3 kronor, hvilket måste anses särdeles billigt. I likhet med hvad som brukas vid åtskilliga engelska illustrerade tidningar är januarinumret försedt med ett vackert omslag, som upptages af annonser.

—RN.

Carl Strandberg.

Det var din trefnad att du trofast gick
Till arbete vid morgonsolens blick:
Du ville hennes leende ej mista!
När dina kära sofvo än sin blund
Du så dem bygt ett hem ur hjertats grund.
Så var dig ock den skönsta morgonstund,
Som jordelifvet menskan ger, den sista.

Hur kämpade, hur slocknade du då?
Man vet ej. Himlen ensam såg derpå.
Men hur vi klaga ingen dig beklagar!
Din framtid grydde mot dig klar och fri,
Ditt fordom var en verld af poesi
Och lif som död — nog var det sol deri,
Som skalden sjöng om tredje Gustafs dagar.

Du dog liksom du hade lefvat gömd,
Tillbakadragen mer ju mer berömd,
Lik skogens fogel när sin hymn han bringar.
Naturen hade lärt ditt skaldesinn'
Att näktergalen flyr i skuggan in,
Och lärkan, hon, hvars sång är snarlik din,
I solens ljus sig gömmer när hon klingar.

Och hvar du strödde gifmild i din sång
Det skönas sådd, nog föll den någongång
Bland törnen och din blida hand blef stungen;
Dock föll det bästa som ett himlens lån,
En folkets rikedom från far till son,
I svenska hjertans djup, att derifrån
Gå in i hyddorna, gå fram till kungen.

Men älska vi hvart sångens slag du slog
Vi endast ana hvad du stum fördrog,
Ty tålamodet var din ärelystnad.
Och stannar vid din graf en sorgsen gäst,
I saknad vid ditt rika minne fäst,
Han vet ej hvad han skattar högst och bäst —
Din fagra sångkonst och din ädla tystnad.

Så sjunger och så lider endast den
Som, hur han pröfves, är en man bland män
Och kämpar ut, hur striden honom krosse,
Som anar rosor hvar ett törne gror,
Som ler mot dag, der han i midnatt bor,
Och tror på ljus och kärlek, lik en mor
Som tänder julgran åt sin blinda gosse.

Edvard Bäckström.

Jörgen och Karin.

Af

Kristian Winther.

Bland gräsbevuxna ängar, tätt vid Östersjöns strand
En liten rännil vrider sitt klara silfverband.
På ena sidan resa sig ek och bok mot sky,
På stranden midtemot står en kyrka och en by.

Hvem vadar genom bäcken der med styfva stöflar på?
Hans kask med tagelprydnad sig speglar djupt i å.
Det är ryttar' Jörgen, en krigsman så rak;
Mot värjan stödd, han skrider framåt i sakta mak.

Hvem sitter på hans arm? — Hans lilla Kajsa-mor,
Hans egen lilla hjerte-tös med sölfspända skor!
Som på en bugtig ekgren hon sitter der så trygg
Och slår sin ena arm om sin kärestas rygg.

Hon lutar emot höften en stäfva blank och ren;
Bak leende läppar en perlerad sken.
Men svennen, hvarför suckar han? Hvad går väl honom mot?
Nu sätter han ju flickan ned vid bokträdets rot.

Sin fot, der sporren klingar, bland gräset torkar han;
Hans hjerteblod, det röda, på kinderna brann:
Farväl, min lilla Karin, jag drar i krigets lek!
Du skall ju bli mig trogen förutan list och svek?

Jag vet det nog, min fästmö, du håller smått af mig,
Men skogsfogdens Peter, han dansar blott med dig.
Han är en artig fyr och han svingar snällt på klack —
Men lägg dock litet mindre med värme i din tack!

Ser du vid stranden ytterst den stora kämpasten? —
Den salta vågen brusar och slickar den ren —
Ifall min flicka sviker, för visso då en gång
Min brudsäng der bäddas af sjögräs och tång.

Hvad tog han fram ur väskan? En gyllne ring minsann!
Den satte han så vänligt på hennes »gullbrand».
Han tryckte sin mustasch till hennes lena mund
Och gick så sina färde genom skymmande lund.

Det är så tungt att skiljas, men ljuft att ses igen!
Visst skall jag bli dig trogen, min käre, käre vän!
Så hviskande, hon satte sig vid mjölkstäfvan ned.
Från begge hennes ögon en liten perla gled.

Det var i vårens tider; — men då hö't skulle in,
Då gick hon med sin räfsa och sjöng med muntert sinn'.
Hvar morgon såg hon Peter, då han gick ut i skog.
Hvar qväll med unga jägarn en yster sväng hon tog.

Då vintern var inne och skörden låg bak lås,
Då slagten var hållen och hjorden stod i bås,
Då satt just liten Karin hos sin brokiga ko —
Der bad henne Peter om hjerta och om tro.

Ung Peter han eger båd gård och skog och äng,
Han bjuda kan sin hustru så mjuk en äkta säng.
Jag har ej hört från Jörgen — han står sig nog godt —
Och många danska gossar sin graf i Slesvig fått!

Så tänkte hon i hjertat, — och öfverlät sin hand
Och ynglingen hon kysste med kinder högt i brand.
Då var hon väl glad, — men emellanåt det var
Som klämdes fingret sällsamt af ringen hon bar.

Då vintern kom och strödde sitt kalla svanedun,
Då sjön låg der mjölkhvit och bokens stam var brun,
Då hade det ock lyst tre gånger öfver ö
För väl-aktad ungkarl och dygd-sirad mö.

Från bröllopshuset lustigt ljöd klarinett, fiol.
Bak rödgula dimmor låg bäddad qvällens sol.
Då skulle öfver frusen vik ett tåg af slädar gå
Till Peters gård på näset. Der skulle dansen stå.

I första släden bruden log rosig ur fäll;
Dernäst for hennes brudgum, af kärlek öfversäll.
Så kommo de gamle i ett annat slags rus,
De körde ned till stranden från det larmande hus.

Det brokiga tåget med bjellerklang framgick —
Då visar sig en skepnad för häpnande blick:
Midt öfver vägen stormar en ryttare i galopp
Och isgatan knakar vid de väldiga hopp.

Från kasken svajar neder en plym af tagelhår,
Den långa, breda pampen mot venstra sporren slår,
Han sitter rak i sadeln, med handen mot lår,
Men i bröstet, till venster, der blöder djupt ett sår.

I aftonens skymning han stirrar som ett lik.
Sitt anlet' skyler bruden med ett hvinande skrik.
Han vinkar blott med handen: hennes körsven faller af.
Åt hafvet till fly hästarne i ursinnigt traf.

Långt ute från stranden vid den stora kämpasten —
Den salta vågen brusar och slickar den ren —
Der ryttaren med bruden nedsjunka skaran ser.
Man hörde blott ett ångestrop, man såg dem aldrig mer.

Hvart år densamma dagen, då vinden bär hitåt,
Man hör i qvällens skymning densamma klagolåt.
Då hviska ängsligt flickorna, allt på sitt qvinnovis,
Men liten pilt om morgonen får smaka mor sins ris.

Och den som visan sjungit, det är en dansk student,
Och ännu aldrig honom slik hjertesorg har händt.
Han eger ingen käresta, men väljer han sig en,
Månn' hon väl också vållar hans hjerta sådan men?

Carl Snoilsky.

Vestalen.

Efter Fr. Paludan Müller.

Utöfver Tibern, öfver Rom, det höga,
Sin första ljusglimt sänder dagens öga,
Och färgar med sin stråle bergens topp.
Med morgonsolen flyger fogeln opp
Och ingen börda trycker bröst och vingar,
Då qvittrande mot ljuset han sig svingar.
Från klippans brant, der mulan har sin gång,
Igenom luften ljuder klockors sång.
Ur dalens djup, när hjorden drifs förbi,
Mildt tonar herdeflöjtens melodi.
Från skog i fjerran jägarhornet klingar
Och ger åt hindens lätta fötter vingar.
Allt vaknar nu i unga dagens stund;
Allt lefver upp på berg, i dal, i lund;
Allt rör sig nu längs Tiberflodens bölja,
Som med sin gula våg ses vassen skölja.
Der syns en fiskare: — på stranden står
Hans hustru med kastaniebruna hår,
Och barnet der, nyss hvilande vid barmen,
Hon lyfter nu mot solen högt på armen.
Ur nära hyddans dörr, der daggens tår
På gräs och mossa perlande än står,
De muntra barnen hasta ut i hagen,
Att under lek och språng få helsa dagen.

Dock, medan utanföre Romas stad
Hvar menska fröjdas nu och andas glad
Och allting dricker lif ur ljusets flod, —
Hvi tågar derinom, med dystert mod,
En skara fram i sorgens hemska flor,
Från Vestas tempel der Gudinnan bor?
Hvi gå Lictorerne med nedsänkt öga,
Och Presterne med kind som tårar löga,
Omkring den tätt tillslutna bärestolen,
I glansen af den friska morgonsolen?
Hvi ljuda framför tåget hundra gånger
De samma djupa, hemska dödens sånger? —
Bakom sitt dunkla hölje bärstoln har
Sitt lefvande och dock så stumma svar;
Der Fulvia är, den unga, innesluten,

Ett grafvens offer, domfäld och förskjuten.
Vestalen myllas skall i jordens sköt
För det sitt löfte och sin ed hon bröt.
Marcellus, den hon älskat, mellertid,
Af bilan fälls på torget här bredvid. —,
Allt längre bort från templet vägen går
Och hvarje Romersk man som tåget når
Sig sluter, sorgsen, till den mörka raden,
Som långsam, dyster skrider genom staden.
Re'n syns Collinska porten; bortom den
Känns Ager sceleratus väl igen.
Der grafven är; att sig vid döden viga
Snart unga Fulvia der skall nederstiga.

Träd fram till denna håla; vid dess rund
Ett väldigt bål här tändes nyss på stund,
Då sångarchörn i fjerran man förnam.
Der ligger stenen: — när den vältrats fram
Och öfver grafven hvälft sitt tunga fall,
Ej denna mer för ljuset öppnas skall.
Och trappan: utför den skall hon försvinna,
Men aldrig mer på henne vägen finna
Upp till den verld från hvilken hon nu går.
I djupet der, på grottans botten står
En bädd, ett bord, uppå hvars marmor re'n
De gyllne skålar ses och den patén,
Som gifva vatten, olja, mjölk och bröd:
En bitter näring för en långsam död.
Och grottans innersta en lampa hyser;
Nu dunkelt, matt i solens sken hon lyser.
Men, o, låt några ögonblick förgå
Och klart i dödens natt hon skiner då.
Högt flammar hon när grafvens mörker tjocknar
Och brinner fort — till dess hon evigt slocknar.

De hålan hunnit, tågets dystra led,
Och invid denna sättes bärstoln ned.
Nu, medan folket hennes rand omringar,
Åt Vestas gudom chör'n sin hyllning bringar
Uti en dämpad, melankolisk sång,
Den flöjter följa i harmonisk gång.
På bålet Pontifex ses offer bjuda
Och chörens sista klagotoner ljuda
Ännu, då bärstolns hölje lyftes af
Och Fulvia går att sänkas i sin graf.
Med nedböjdt hufvud jorden hon beträder,
Af slöjan dold och uti hvita kläder,
— En bild af Vestas rena gudoms-makt —.
Men manteln lyser uti purpurprakt. —

Hon som en bildstod står, så tyst och stilla
Vid gränsen här utaf sin lefnads villa.
Ej minsta tecken hennes yttre röjer,
Att lifvet än uti gestalten dröjer,
Och ingen darrning, ingen suck förråder
Den smärtas djup som uti hjertat råder.
Nu stiger Presten fram, — och lätt hans hand
Från hennes hufvud löser slöjans band
Och halsens ked, som ned till bröstet hinner;
Då, plötsligt, så som när ett moln försvinner,
Ifrån Vestalens panna slöjan gled
Och ifrån skuldran sjunker manteln ned.
O, se! hur ung och skön; — en genius lik
Här vid sin graf hon står så tjusningsrik.
Mot djupet vänd från solen i det höga
Hon stirrar ned med halfsläckt, tårlöst öga.
Men som ett sorgflor hennes mörka hår
I vågor sig om marmorkinden slår.
Hårdt knyts den ena handen om den andra;
Men ej, som förr, de fattat ha hvarandra
Till bön; nej, fasan är det som så fast
Dem håller hop. — Nu hufvudet med hast
Hon reser och kring vida kretsen skickar
Sitt ögas kalla, medvetslösa blickar;
Men plötsligt lifvas denna döda blick
Som om medvetande hon åter fick.
Se! kinden skalf; — de vakna hennes sinnen,
Och fram ur natten bryta själens minnen.
De samlas, veckla ut sig till en krans,
Som gifver läppen lif och ögat glans.
Hur darrar hon ej! Utaf minnen varm,
Än högt och våldsamt häfves hennes barm,
Än vid de bittra qval som själen skaka,
Den sjunker matt och döende tillbaka.
Hon djupt sitt hufvud böjer nu igen
Och långsamt hon till grafven träder hän,
Af Presten stödd, som dit den svaga förer.
Se, trappans första steg hon re'n berörer,
Hon stannar åter: chörens djupa sång
Till *henne* talar denna sista gång:

Nu verlden skymmes för din blick
Och hämmas lifvets fart;
Den sol, hvars helsning nyss du fick,
För dig sig gömmer snart;
Och aldrig mer med glädtigt sinn'
Omkring dig skådar du
Och aldrig mer du andas in
En morgonluft som nu.

För dig är stjerneglansen slut;
På ensamhetens stig
Du går i djupa natten ut;
Ej måne visar sig.
Med bäfvan uti hvarje lem
Du dväljs i mörkrets land
Och bultar på ditt sista hem
Med mattad, kraftlös hand.

En tröst dock gömmes för ditt ve,
Gudinnan är ej skiljd
Från dig. Dess lampa skall du se
I natten stråla mild.
I lågan lyser nåden än,
Och luttrad i den brand
Som bränner synden ut igen
När du de dödas land.

Här tystnar chören och Vestalen då,
Som än på trappans första steg ses stå,
Det andra steget skälfvande berörer,
Och likt en ljuflig ton, hvars klang man hörer,
När långsamt, sakta den går bort igen,
Så Fulvias skepnad småningom gick hän;
Först, — medan hon sig rörde, tyst och stilla, —
Först miste ögat hennes fot, den lilla;
Så utaf smärta växten mer och mer;
Blott sköna hufvudet till slut man ser.
Då står hon åter still, och hennes öga
Sig lyfter omotståndligt mot det höga,
Mot himlen och mot solen, med en blick
Hvari sin glans af lifvet döden fick.
Det räckte en sekund, — men dock sig gömde
I denna blicken minnen man ej glömde.
Då, som hon sjelf, till djupet väg den fann
Och ögat, pannan, hårets glans försvann.

Tyst sitter Fulvia i grottan nu;
På väggen spelar solens ljus ännu
Igenom hvalfvets ännu öppna rund,
— Ett återsken af dagens skönsta stund.
Än ser hon trappan, än kan hennes öra
Den djupa klangen af de stämmor höra,
Som blandas till en chör der ofvan jord.
Som hängde lif och död på sångens ord,
Hon lyss till dem, och hjertat högt käns klappa.
Med blicken spänd hon ser på denna trappa;
Nu dras hon upp, — en lucka skjutes i
Den svarta hålans gap; — det är förbi.

Försvunnen är den glans på jorden lyser,
Och i sitt innersta Vestalen ryser.
Hon dignat, som om blixten henne rört,
Derest ej än ett ljud hon hade hört,
Som fängslat tanken, fast det själ'n förskräcker.
Hon hör hur grafven man med jord betäcker,
Förnimmer ljudet utaf spadars tag,
Som resa muren mellan natt och dag.
Sist likt en dämpad åskas långa skräll
Hörs rullningen utaf den jätte-häll,
Som öfver hålan hvälfs till evig vakt
För detta lif man nyss i grafven lagt.

Der ofvan blir så tyst: nu allt försvinner;
Ej minsta ljud till hennes boning hinner,
Ej minsta återklang af lifvets röst.
Mildt brinner lampan dock ännu till tröst.
Från djupet af den vrå, hvari hon strålar.
Med skarpa drag på grottans vägg hon målar
Den unga qvinnans tjusande profil
Och hennes lockar, fästa med en pil.
Då, halft i tankarne, Vestal'n mot den
Sig vänder, bilden känner hon igen
Och med en suck i denna skugga ser
En nattgestalt, som aldrig ljusnar mer.
Men skuggan skälfver, när hon suckar så;
När Fulvia böjer sig, hon böjs också.
Nu emot hvilans bädd ses Fulvia glida
Och skuggan sväfvar fram vid hennes sida.
O, rigtigt ensam menskan aldrig är!
Står hon i ljus, är skuggan henne när,
— Den mörka bilden utaf hennes jag —
Och vandrar hon i mörker, dag för dag
Då speglar sig i tankens klara våg
Det inres ljusning uti själ och håg,
Och, skugga väl mot ljuset uppå jorden,
Mot dödens natt är hon en Psyche vorden.

Vestalen nu uppå sitt läger hvilar;
Men oupphörligt hennes tanke ilar
Från dödens dvala upp till lifvets larm;
Dock knappt i ljuset rörs han, fri och varm,
Och lefver om igen försvunna stunder,
Förrn tonen tvärt går i en klagan under
Och sårad fogel likt, från solens glöd
Han sjunker ned i mörker och i död;
Men åter hon till lifvet honom bringar,
Och åter lyftas tankefogelns vingar

Och åter flyger han i verlden ut,
Men kommer alltid vingstäckt hem till slut.
— Snart tröttnar hon vid denna sorgsna lek
Och hennes tanke, oklar, mattad, vek,
På grafven fästes, der i evig ro
En ljudlös tystnad skall för evigt bo.
Föll här ett sandkorn nu, man ljudet hörde,
Då i sitt lätta fall det marken rörde,
Och menskoörat här förnimma finge
De minsta slagen af en insekts vinge.
Men allt är tyst; ty endast tidens elf
Går här förbi, och den är tystnad sjelf.
Den förer väl all verldens vilda larm
På sina vågors alltid fulla barm,
Men allt som lifvet ned med strömmen föres,
Af tystnaden den formas och beröres.
Den vilda smärtan då till vemod byts,
Förtviflans-skriet uti suckar bryts,
Och hän mot grafven flyter Tidens elf,
Som här kring Fulvia, stilla som hon sjelf.
Af ömkan öfver sig hon fattas då,
En känsla, bitter väl, men ljuf också.
Och utan uppehåll och utan hinder
Nu tårens flöden fukta hennes kinder
Och hennes unga läppar suga opp
Den bittra drycken i dess fria lopp.
Hon gråter stridt och fullt; men stilla
Ses, droppe uppå droppe, tårar trilla,
Som skulle uti dem hon smälta ner
Och deras flod ej nånsin stanna mer.
Hon gret ännu, då själen, yr och matt
Sjönk ned i sanslöshetens tysta natt;
Hon gret ännu, då sömnens milda hand
Slöt hennes sinnen in i sina band.

Hon slumrade, och utför drömmens vågor,
Vid forna minnens bleka månskenslågor
Tillbaka i sig sjelf hon sakta gled.
Den slöja som om dagen fälles ned
Emellan tankens yttring och dess grund,
Den lyftes upp i nattens tysta stund
Och intet yttre intryck fängslar mer
Den fria själ'n, som i sig sjelf ser ner.
Der — ur dess dolda, underfulla verld,
Höjs, af beständig ungdomsfriskhet närd,
Den talande, fast tysta minnesflocken,
Med hoppets rosor i den ljusa locken.
Ty alltid gömmer sig, till sakna'ns lindring,
Ett gyllne hopp i hvarje mörk erinring.
Der qväller fram en dunkel tankeström

Hvars fullhet endast flödar såsom dröm,
Men som förvarar, gömdt uti sin bölja,
Det kommande, hvars lif vill än sig dölja.
Hvad nästa tider kalla fram till ljus
Det förbereds i detta lugna hus;
Ty drifter och begär och hopp och fruktan
Likt bundna andar hållas här i tuktan.

Vestalen sofver. Lampans klarhet strålar
På hennes kind som dödens blekhet målar,
På hennes mörka lockar, hennes små
Blodlösa läppar, tjusande ändå.
Men fast hon, stängd i djupa grafven här,
Orörlig, fängslad syns vid bädden der
Och som en fånge slumrande här hvilar,
Dock frigjord hennes själ med drömmen ilar.

Hon drömde: Se, de många, långa åren
Försvunno; åter uti barndomsvåren
I trädgård'n der, hon står vid trädets gren;
Med fogeln på sin skuldra, helt alle'n.
Hon hade handen lyft med kornet i
Och lockat fogeln med pipi, pipi,
Och han till kända famnen ned sig svingar,
Som pilen snabb, på sina lätta vingar.
Och nu med lilla fogeln kring hon går
I trädgård'n, kyssar ger och kyssar får,
Och med en fröjd som endast barnet njuter,
Med fogeln jollrar, till sitt bröst den sluter.
Men hastigt i sin ömma lek hon störs,
Ty modrens stämma henne ropa hörs:
»Kom upp, min Fulvia, kom på stund; din far
Dig något vigtigt till att säga har.»
Hon skyndar upp i salen. Fogeln satt
På skuldran qvar, och fällde vingen matt,
Han tycktes skrämd, liksom hon sjelf det är
För hvad det fadersbudet innebär;
Ty fadren omges, när i sal'n hon träder,
Af prester uti purpurröda kläder
Och talar så: min dotter sen I här,
Min Fulvia; hon husets prydnad är.
Till Vestas tjenst jag henne nu inviger.
Och fram till dottren nu han långsamt stiger,
Hans mun vid hennes panna sakta rörer;
Han famnar henne ömt och henne förer
Förbi de tysta, purpurklädda män
I hennes moders öppna armar hän.
Sjelf suckar hon och vet ej rätt hvarför,
Men modren, ser hon, *hennes* suckar hör,

Och tårekällan stiger mer och mer
Då gråt hon uti modrens öga ser.
Nu höjer fogeln sig på sina vingar,
Och bort från skuldran hastigt han sig svingar.
Hon följde honom ifrigt, snabb som han,
Och lika fort till öppna dörren hann.
Nu flyr han ut; nu trädgården han hinner,
Der på sin fria flygt han snart försvinner,
Men hon står qvar — Se! drömmen bytes om,
En annan syn för själens öga kom.

Hon drömde: vuxen jungfru, hon sin rund
Kring templet gjorde uti nattens stund,
Till Vestas höga bild hon skådar då,
Som tätt beslöjad ses på altar't stå.
Framför den på polerad marmorsten
Den helga lampan strålar, mild och ren.
I glansen som den klara lågan ger
Gudinnans hvita hand nu Fulvia ser,
Men tyst och drömmande hon blicken sänker;
På flydda tider hon tillbaka tänker,
Den långa följden utaf timmar, dar
Som inom templets mur hon tillbragt har,
De många år som hon med trofast sinne
Den helga lågan vårdat har härinne;
De nätter, dar hon offrat sin Gudinna,
De komma åter; åter de försvinna.
Nu blicken höjs; till altaret hon går
Och olja i den helga lampan slår.
Och lågan flammar högt; men Fulvia stilla
Andäktigt kysser bildens hand, den lilla.
Då var det som, med ens, Gudinnans makt
Ett lif i marmorbilden hade lagt,
Ty handen höjer sig och slöjans vida
Och rika veck den samlar åt en sida.
Gestalten sjelf, förut så kall och död,
Igenomilas utaf lifvets glöd.
Färg marmorkinden får och läppen ler
Och ögat huldrikt på Vestalen ser,
Som knäböjd låg der, medan själ och blick
Tillbedjande upp till Gudinnan gick.
Men Vesta talande lät sig förnimma;
Hon ordar så i nattens tysta timma:
O, Fulvia, min dotter, som jag såg
I natten tidt, när vid min fot du låg
Och bad så innerligt, så varmt till mig,
Som, fastän osedd, sväfvade kring dig.
O Fulvia! hvad du bad om, det har skett,
Du har mitt anlet utan slöja sett;

I gudaglansen af det evigt höga
Jag uppenbarad stått inför ditt öga.
Var mig blott städse trogen uppå jorden.
Hon slöt; — men Fulvia bäfvade vid orden.
Hon reser sig — — — då flyktar i detsamma
Den drömmen, Vesta, lampan och dess flamma.

Hon drömde än: På himlen månen skred
Och göt sin gyllne glans på lunden ned,
Uppå cypress och myrten, från hvars krona
I natten näktergalens sånger tona.
Hon ser sig sjelf vid bäckens smala ström.
Der ensam går hon med sitt hjertas dröm,
Af längtan tjusad och af oro tärd.
Igenom lunden ställer hon sin färd.
Då skakas oförtänkt Cypressens topp,
Sin sänkta blick hon höjer hastigt opp
Och uppå bäckens andra strand hon ser
Vid månens ljus ur trädet glida ner
Den unga Riddarns herrliga gestalt.
Hon Vesta glömmer, glömmer templet, allt.
Som när till en två lågor smälta samman,
Så möttes deras blick i kärleks gamman,
Och begge bytte ut, med dämpad röst,
Mot sakna'n hopp, och emot sorgen tröst.
Bredvid hvarann de utmed bäcken vandra,
På ena sidan hon, han på den andra.
I *sin* Marcellus håller *hennes* hand
Och öfver böljan bildas så ett band
Som fast förenar här hvad ödets vilja
Snart grymt och blodigt skall för evigt skilja.
Så vandra de och hinna bryggans sten.
Der famna de hvarann; af två blir en,
En hjertats känsla är och *en* är flamman,
Då deras blickar, läppar smälta samman.
En ring Marcellus nu ur barmen rycker
Och på Vestalens finger honom trycker.
Och talar: »Pan, som denna lund bebor,
Och Luna, er min lycka jag betror.»
För Fulvia nu det tycktes uti drömmen
Som lät hon ringen halka ned i strömmen.
Då vänder plötsligt sig Marcellus om
Och ibland trädens stammar småningom
Han fjermas. Hon, af skräck och ångest slagen,
Vill hasta efter; men hon står betagen
Med fängslad fot; blott blicken honom hinner,
Der han till sist bland skogens träd försvinner.
Och skogen mörknar; månens anlet döljs;
Af svarta skyar himlafästet höljs
Och stormen brusar uti Fulvias öra.

Allt rörs; hon ensam kan sig icke röra.
Allt går sin gång; hon blott får kedjad stå
Vid fläcken här, — kan ej Marcellus nå. —
Men nu de vexla, själens alla minnen,
Och drömmen skiftar om för hennes sinnen.

Hon drömde: — matta stjernors bleka sken
Belyste trakten der hon gick allen.
Allt är så mörkt, så dystert, tomt och kallt
Och död och undergång syns öfverallt.
Ett ramladt tempel hon framför sig ser;
Med sorg hon blickar på ruinen ner.
Utaf det stolta, pelarklädda huset
Den största hälften vittrar här i gruset.
Det är som allt hon kände väl igen,
Och minnet famlar, men det kan ej än
Få fäste. Se, nu fram utur ruinen
En qvinna träder; sorgset sträng är minen,
Men hållningen och gången vördnad bjuder;
Högtidlig, hotande, dess stämma ljuder:
O Fulvia, säg hvarför jag här dig ser
På templets brustna bågar skåda ner,
På sjunkna pelarraden? Usla! Märk,
Förstöringen, den är ditt eget verk.
Ja, här stod Vestas hus, här solen tände
Den rena låga, som du fordom kände,
Som genom Alltets hela väsen går.
Du släckte flamman. Templet då förgår;
Och på dess grus din domare du finner.
Se dig tillbaka; straffet re'n dig hinner.
Och Fulvia i drömmen såg sig om
Och såg ett sorgetåg som långsamt kom
Fram öfver slätten; under dämpad sång
Mot fallna templet ställde det sin gång.
I spetsen ses en bår, så svart och stor
Och öfverhöljd af dödens dystra flor,
Som, medan tåget tätt förbi nu skrider,
Från båren sakta ned till marken glider.
Der låg Marcellus nu, — och bistert vildt
Hans hufvud stirrar, ifrån kroppen skildt.
Hans unga kropp, der ej naturen sparat,
Och kraft och skönhet herrligt sammanparat,
Se hurü blodig, — afhänd all sin prakt,
Likt skogens träd utaf orkanens makt.
Med fasa sig från synen Fulvia vände;
Och som hon såg sig om, hon plötsligt kände
Igen gestalten som vid templet stod.
O Vesta! O Gudinna! tag mitt blod,
Gif honom, gif Marcellus åter lifvet.
Mitt brottet var; må straffet mig bli gifvet.

Så ropar hon, och ej sig mäktig mer
Hon dignar vid Gudinnans fötter ner.
Då vaknar hon. — Den arma sofvit ut.
Hon ensam är; med drömma är det slut.

Upp far hon ifrån bädden med ett skrik,
Och ser sig kring i hålan, som ett lik,
Ur grafven kalladt upp till lif igen,
Men som af verlden intet fattar än.
Som hjulet rulla ses uti en ring,
Så hvälfves hennes öga vildt omkring.
För hennes blickar syner ännu stanna
Och tätt och häftigt stryker hon sin panna,
Som ville hon ur tankens dolda hem
Begreppen mana fram och reda dem.
De vilda blickar plötsligt stilla stå
Och klarhet åter hennes sinnen få.
Då, dödens fasa, hvarje hopp betagen,
Afspeglar sig uti de bleka dragen.
»Marcellus», suckar hon, »var det ditt blod
Som uti drömmen för mitt öga stod?
O, älskade, var det dig sjelf jag såg,
Der sargad, mördad du på båren låg?»
Vid det hon suckar, tanken vexlar åter.
Från bädden far hon upp och snyftar, gråter,
Men strax derefter stilla, stum,
Hon vandrar rundt kring hålans trånga rum.
Än står hon stilla, än sin hand hon sträcker
Mot grottans hvalf och än med den hon täcker
Sin bleka panna; bort från den hon slår
Nu svallet af sitt rika, mörka hår.
På lampan plötsligt hon med oro ser,
Hur hennes låga mattas mer och mer.
Förskräckt hon ilar hän till oljeskålen
Och lifvar upp ur den den sjunkna strålen,
Och lampan, hennes enda, sista vän,
Nu klart och kraftigt flammar upp igen.
Försänkt i tankar hon framför den står.
Ju mera högt och kraftigt lågan slår
Mot hvalfvet upp, ju mera klart hon skådar
I hålan kring och mins hvad den bebådar,
Dess mattare ses tärda lifvets strimma
På hennes kind, ur hennes öga glimma,
Dess mera hennes tanke sig förvirrar,
Tills medvetslös hon blott framför sig stirrar.
Då hör hon som ett ljud der ofvanpå.
Som ville hålans tak man sönderslå.
Och hon far upp, och ögat vändes hän
Mot ljudet, som nu tystnat har igen.

Hon lyss, men ingenting sig mera rörer,
Hon ropar högt — sig sjelf hon endast hörer.
Hon höjer rop på rop och skri på skri,
Men ingen hjelpens stämma deruti
Sig blandar. Intet svar från verldens röst,
Ej ens en hviskning skänker henne tröst.
Till sist i grafven här, vid dödens rand,
Hon fattas utaf raseriets hand.
Nu mot sig sjelf hon sin förtviflan vänder,
Hon sliter håret af med fräcka händer,
Kring hålan ilar hon med vilda språng
Och sargar mjella barmen, gång på gång.
Högt bröstet flög och ögat blixtar sände.
Till slut sig sjelf, sin jemmer, sitt elände
På hålans kalla golf hon slungar ner;
Ej ljud, ej suck från henne höres mer.

Ett ögonblick hon ligger der bedöfvad
Och tyckes kraft och sans och lif beröfvad.
Då far hon upp med vildt förvridna drag,
Som flydde hon för Evmeniders slag;
Ursinnigt hufvu't hon mot väggen slår
Och blodet färgar panna, kind och hår.
Så rasar hon, uti sitt vilda sinne,
Tills hvarje tanke dör med hvarje minne,
Och mållös, sanslös, utan styrka mer
Hon såsom död på bädden dignar ner.

Hon svimmat hade; — länge låg hon så,
Som död, men gnistan var ej släckt ändå.
Hon vaknade och lifvets, verldens röst
Gaf genljud än i hennes qvalda bröst.
Ännu hon tankens vilda hunger närde
Med denna sorg som lifvets saft förtärde.
Än sjöd som uti lågor hennes blod,
Än stel och som till is förbytt hon stod,
Än hvilar hon på bädden tyst och stilla
Och ymnigt tårar utför kinden trilla,
Än stormar hon uti förtviflan kring
Och fyller med sin jemmer hålans ring.
Men ofta än för hennes sjuka sinne
Marcellus står, ett älskadt, blodigt minne;
För vålnaden hon öppnar då sin famn
Och ropar högt den dyrkade vid namn.
På bädden sist, af ångest tärd och vaka,
Hon sjunker matt och döende tillbaka.

Så skredo dagarne — till sin natur
För Fulvia lika; ty verldssolens ur,
Hvars gyllne tafla tidens flygt oss visar
Och ljusets upphof i sin vandring prisar,
Det såg hon ej — nej, ingen stråles glans
För henne här i djupa hålan fanns.
Och verldens rika färgspel hon blott kände
Af skenet som en dufven lampa sände.
Och lifvets fullhet nu för henne låg,
I brödets skifva, som hon för sig såg.
Och sista echo't utaf verldens röst,
Är blott den suck som går ur hennes bröst.
Allt saknar hon, som menskan eljest fick
Till tröst uti sin nöd: en själfull blick
Från ett deltagande och ömsint hjerta,
Ett fridens ord, som lindrar hvarje smärta,
En trofast hand, en vän, som ej hörs klaga,
Men gladt vill hälften utaf bördan draga.
Hon var allena, djupt i grafven dold
Med hoppet dödt — i lidelsernas våld,
Med en förlorad lefnads sorgsna minne.
En utdöd verld hon bar uti sitt sinne,
Men än hon kände känslosvallets ström
Igenombrusa minnets rika dröm
Och döden makt på tankens lif förmena.
Likväl: hon ensam var, hon var allena.

Så skredo dagarne och plantan lik,
Som nyss så frisk, så saftig, färgerik,
Nu vissnar bort, beröfvad värme, ljus,
Så vissnar hon, i grafvens trånga hus.
Ack, barmens fullhet, kindens friska ros
Vid suckar, tårar flydde de sin kos!
Det svarta ögat med sin djupa blick
Nu dunkelt brann, uti förvildadt skick,
Och smärta lifvet med sin sköna form,
Det böjdes djupt som liljan för en storm.
Men allt som lifvets kraft hos Fulvia tärdes
Försvann det bittra som af smärtan närdes;
Och skeppet lik, som öfver hafvets spegel
I hamnen halkar in med slappa segel,
Så går för Fulvia lefnadsuret ner.
Hon fram mot döden blickar, ej tillbaka mer.

Och döden nalkas; längesen den föda
Som domen unnat den för verlden döda
Var slut, och oljans nästan sista droppe
Med möda än höll lampans stråle oppe.
Det midnatt var: den stilla timme, då
Ur djupets svala bad ses Luna gå

Och Jupiter och Venus stiga båda
I strålar ned från riken der de råda;
De två det är, som uti menskans bröst
Ge lif åt äran, lif åt kärleks röst,
Kraft åt hvar själ, som ej är domnad vorden,
Glans åt hvar blick uppå den vida jorden.
Men *under* denna jord Vestalen låg
Och tyst framför sig ifrån bädden såg.
Nu ingen smärtans slitning mer ses stanna
Bland dödens dunkla skrift på hennes panna.
Och fromt och mildt i denna sista stund
Var minens spel kring hennes bleka mund.
Och en förklarad själ, som frigjord är,
I ögats tårglans uppenbaras här.
Hvar strid är slut, ty friden tryckte nyss
På hennes läppar sin försoningskyss,
Och medan munnen än så ljufligt ler
Sjönk hvilan djupt på hennes lemmar ner.
Der låg hon nu, i all sin bittra nöd,
Ett fagert byte för en nära död.
En älsklig blomma! — Stormen bräckte den,
Men fastän bruten ljuft hon doftar än.
Från hennes tinning nedflöt hårets ström,
En bild utaf en mörk, försvunnen dröm,
Och hennes händer som till bön sig knäppte
Ännu i döden trösten icke släppte.
Hon bad till Vesta: »O Gudinna, du
Som i min sista nöd mig skådar nu,
Förbarma dig, o låt mig målet hinna
Då denna lampas eld jag än ser brinna.
Låt mig i ljuset dö. Låt mig vid sans,
Tills allt förmörkas, lifvas af din glans;
Och som jag såg dig sjelf i aftonglöden,
Låt din symbol mig skåda in i döden.»

Och bönhörd blef hon. Lampans klara flamma
Förblef, tills Fulvia slocknat, än densamma.
Ja, högre än förut dess låga brann
När sista afskedsblicken henne hann
Från Fulvias öga; och hon skalf i hast
Då detta svarta, klara öga brast.
På hennes drag hon gjuter än sin glans
Tills hvarje smärtans uttryck som der fanns
Af döden mildrats; — blossar upp igen,
Kring Fulvias läger klarar grafven än,
Bestrålar fullt dess fägrings tärda skatt.....
Se'n slocknar hon, och allt omkring blir natt. —

Nils Arfvidsson.

Om det aristokratiska samhälls-elementet inom svenska folket.

II.

Sveriges ofrälse samhällsklasser voro de, som vid nämnda tid, omkring 1654, blefvo af den nya riddarhus-institutionens utsträckning först och mest hotade. Deras ovilja fick ökad styrka också deraf, att genom de under och efter Gustaf Adolfs tid förbättrade läroverken hade medelklassen erhållit en ojemnförligt bättre undervisning än förut och ett kunskapsförråd, som var nästan lika stort med det, som dittills endast den förmögnare frälsemannen mägtat gifva sina söner. Härigenom försvann den öfverlägsenhet i kunskaper och bildning, som förut tycktes berättiga till anspråk på öfverlägsenhet i samhällsställning. Genom dessa nya läroverk fingo dessutom medelklassens söner mer allmänt göra bekantskap med Livius, Sallustius och flere forntidens författare och genom dem med striden mellan Roms plebejer och patricier, hvilka exempel i förening med det i Sverge just nu införda onaturliga patriciatet uppmanade till efterföljd. Det var presterna, som mest begagnade dessa skolor och mest genomträngdes och lifvades af nämnde plebejska opposition. Det var ock detta stånd, som ställde sig i spetsen för de häftiga anfall, som på 1640-talet och i synnerhet 1650 gjordes mot det hotande adelsväldet.

Ofrälse ståndens missnöje var af två slag, *politiskt* och *ekonomiskt*. Det förra rigtadt mot adelskapets nya och uteslutande på börd grundade politiska anspråk; — det sednare mot den stora tillväxten i ståndets mer eller mindre skattefria gods, hvilken hade till följd, att bördorna måste falla så mycket tyngre på de andra undersåtarne. Det var mot denna ekonomiska sida, som ofrälseståndens första anfall rigtades, och en reduktion af bortlemnade kronogods och skatteräntor blef dess lösen och stridsrop. Vid riksdagen 1650 gynnade Kristina till viss grad dessa anspråk och skrämde derigenom den gamla aristokratien, hvilken ville hejda det förderfliga sjelfsväldet i hennes egen regering. Men sedan detta mål

vunnits, öfvergaf hon ofrälsestånden och vände sig åter till adeln samt utfärdade 1651 de höga grefveprivilegierna och tillät sig att, tvärt emot ofrälseståndens år 1650 ifrigt uttalade önskningar, också sedermera i lika, ja ökad mängd utdela adliga värdigheter samt bortskänka kronogods och skatteräntor. Vid Karl Gustafs uppstigande på tronen ville ofrälsestånden anställa en mera djupt gående reduktion. Men nämnde konung hjelpte adeln att genomdrifva den lindrigare fjerdepartsräfsten och lät snart äfven denna nästan helt och hållet afstanna. Sålunda lemnade utan stöd af konungamagten, förmådde ej ofrälsestånden att till den nya missbildningens afskaffande eller förminskande någonting hufvudsakligt uträtta; och naturligtvis än mindre under den efter 1660 kommande förmyndarestyrelsen. Men under denna sednare framträdde mot nyadeln en annan opposition, näml. uppifrån, från ättlingarna af den gamla odalmanna-aristokratien, hvilken numera på sätt och vis representerades af grefve- och friherreklasserna. Vanligtvis med tre till fyra hundraåriga minnen af magt, rikedom och anseende, hyste dessa slägter föga aktning och föga välvilja för den knappt en slägtled gamla nyadeln. Denna, en skapelse af kunglig nåd, var jemnförelsevis allt för fattig och beroende att kunna göra sig gällande som en verklig aristokrati; men hyste det oaktadt anspråk på alla en sådans rättigheter, anspråk på full jemnlikhet med den gamla högadeln. Denna sednare deremot ville ej rigtigt vidkännas ett dylikt kamratskap och ville ej heller åt sådana nykomlingar tillerkänna något större aristokratiskt inflytande på styrelsen, icke ens något tillträde till statens vigtigaste ämbeten. Dess beteende härutinnan tecknas vanligtvis som en verkan af stolthet och öfvermod, hvilket väl också ofta var händelsen. Men åtgerden torde ock hafva kommit från en mer eller mindre outredd känsla deraf, att riddarhusets tredje klass var i allmänhet mindre egnad att uppfylla den plats och utföra det värf, som åligger aristokratien att intaga och utföra, i sådana samhällen, som antaga bördsaristokrati vara en vigtig och oumbärlig beståndsdel. Men denna den gamla aristokratiens opposition mot sina nya kamrater på riddarhuset hann icke antaga någon bestämd form eller medföra någon verklig förändring, innan hvarje dylikt sträfvande blef genom Karl 11:s statshvälfning afbrutet.

Uppretad genom högadelns stolthet och motstånd, kastade sig riddarhusets tredje klass på konungens sida för att med tillhjelp af ofrälsestånden understödja den förnämligast mot högadeln rigtade reduktionen af 1680. Knappt var likväl denna genomdrifven, förr än ofrälsestånden vände sig mot nyssnämnde sin adliga bundsförvandt och hjelpte konungen att genomdrifva reduktionerna af 1682

och 1686, hvilka bortsopade också största delen af den yngre adelns tillgångar. Derigenom hade ofrälseståndens *ekonomiska* opposition mot dåtidens riddarhusadel vunnit en stor seger, och med undantag af några jemnförelsevis få slägter hade riddarhusets alla klasser blifvit beröfvade den öfverlägsenhet i förmögenhet, hvar och en på sin plats innehaft. Ifrån att vara ett slags odalmannaklass, sjelfständig och mägtig genom egna arfvegods och erhållna kronogods, hade nästan hela ståndet numera blifvit förvandladt till en beroende tjenstemannaklass, hvilken icke hade för sina anspråk annan grund än blotta börden, och för sin bergning ingen annan utsigt än ämbetsmannabanan. Således i det mesta beroende af gunst och befordran, var den ej längre serdeles farlig för monarkismen. Envåldskonungarna, Karlarna den elfte och tolfte, läto den ock behålla orubbade qvar både dess skenaristokratiska värdighet och dess anti-aristokratiska talrikhet. De ökade t. o. m. denna sednare ända derhän, att vid Karl 12:s död steg antalet af med adliga värdigheter benådade slägter till nära 1,800. Ungefär hundra år förut hade det varit blott 133.

En stor och troligtvis största delen af denna riddarhus-befolkning bestod, i synnerhet då och efter det långa utarmande kriget, af fattiga, föga kunniga personer. Det var dock detta flertal, som 1719 lyckades att till sin fördel afskaffa klassomröstningen på riddarhuset. Genom nu i stället antagen omröstning per capita försvann sista lemningen af odalmanna-aristokratiens magt och företräden, och i deras ställe framträdde mer och mer allrådande besagde nyadel, förnämligast representerad af riddarhusets tredje klass, sådan vi den beskrifvit.

Men åt en dylik församling ville ofrälsemännen icke tillerkänna någon öfverlägsenhet och således ej heller några aristokratiska företräden. När den likväl med anspråk på sådana framträdde, uppstod mellan frälse och ofrälse den häftiga strid, som utmärkte åren 1719—1723. Härvid bör ingalunda förbises ett ganska vigtigt förhållande. Nyssnämnde ståndsstrid, liksom flere den tidens företeelser i vår historia, var en följd, icke blott af ofvannämnde inre förhållanden, utan ock af den tidsanda, som började bemägtiga sig allmänna tänkesättet. Mot förra århundradets slut hade nämligen Locke m. fl. utvecklat sina ryktbara läror om politisk frihet och jemnlikhet, hvilka sedermera i vexlande former gjorde sig gällande inom den europeiska bildningen och äfven inom vårt fädernesland. Man igenkänner deras verkningar i den mer eller mindre berättigade strid för frihet och oberoende, som på flere olika grader inom vårt samhälle just då öppnades och utkämpades; t. ex. i det fria statsskic-

kets införande 1719 i st. f. envåldet, det var folkets frihetsstrid mot suveräniteten; — i tredje riddarhusklassens mot de två högre, det var nyadelns frihetsstrid mot högadelns förmynderskap; — i pietismens mot ortodoxien, det var det religiösa samvetets frihetsstrid mot statskyrkan; — samt i ofrälsemännens nyss omtalade angrepp, hvilket var demokratiens frihetskamp mot all slags bördsadel. Den sistnämnde striden blef 1723 afslutad medelst ett stillestånd, som varade till 1765, ehuru ofta nog afbrutet af smärre skärmytslingar, vid hvilka det nästan alltid var adeln, som måste gifva efter. Att helt och hållet besegra och afskaffa detta stånd, sådant det då förefanns, önskades väl af många, men lät sig ingalunda göra. Ofrälsemännen, i synnerhet borgare och än mer bönder, voro dertill då liksom vid stormlöpningen 1650 alltför okunniga och svaga; bördsadeln deremot, oaktadt institutionens fel ännu allt för stark, allt för öfverlägsen, — också genom sina stora dels medfödda, dels adopterade personligheter, Arvid Horn, Sven Lagerberg, Gustaf Bonde, Samuel Åkerhjelm, Gyllenborgarne, Tessinerna, Höpken och Ehrensvärd, mot hvilka ofrälsestånden icke hade några på långt när jemnförliga män att i tillräckligt antal uppställa. En annan orsak är att söka hos presteståndet. Detta hade både på 1640-talet och och i frihetstidens början ställt sig på ofrälseståndens sida, men lät båda gångarna förmå sig till tystnad och eftergift, sedan det sjelft erhållit serskilda privilegier, första gången af 1647 och 1650 och andra gången af 1723. Dertill kom slutligen den tacksamhet, hvarje redlig frihetsvän måste hysa för det mod, hvarmed adeln ofta uppträdt till försvar för den medborgerliga friheten. Dess förtjenst och ära härutinnan blefvo ock af många erkända. *Det var,* sade Frietzcky, *det var hos adeln, som 1680 frihetskänslan sist utslocknade och 1719 först återupptändes, och detta stånd har hedern af att vara frihetens försvar och återupprättare.* Ett närmare studium af våra riksdagar visar ock, att de flesta der genomförda förvaltnings- och samhällsförbättringar hafva utgått från adeln, från dess varma fosterlandskärlek och högre insigter.[1] Att bördsadeln icke 1719—1771 kunde afskaffas, var likväl en följd icke blott af dessa personliga utan ock af en annan mer djupt liggande orsak. Ingen fri stat kan i längden ega bestånd utan något slags aristokrati. Dåtidens svenska folk mägtade icke uppsätta någon ny och naturligare sådan, och måste följaktligen tills vidare åtnöjas med dess dåvarande form.

---

[1] Se adelns protokoll samt Anteckningar om Ståndsriksdagarna 1809—1865 af —lm—.

Ståndets skarpsyntare medlemmar insågo likväl, att dess tillvaro och rättigheter numera icke hade någon annan grund än den dubbla slumpen af börd och förstfödsel, och de ville fördenskull åt institutionen gifva en mer verkligt aristokratisk hållning; nämligen den andliga, den moraliska, som hvilar på personlig förtjenst och förtroende. Liksom ofta förut, så framkom äfven under frihetstiden det förslag, att adeln borde representeras icke af slägternas hufvudmän utan af valda ombud. Men denna åsigt blef då liksom sedermera af ätternas hufvudmän förkastad.

Hvad under en stor del af frihetstiden och i strid mot dess jemnlikhetsgrundsats bidrog till bördsadelns upprätthållande, var, utom förut uppräknade orsaker, också det förbund, som under åren 1734—1762 nästan oafbrutet fortfor mellan riddarhuset och borgareståndet. Det knöts och sammanhölls till ej ringa del genom de fördelar, som den med riddarhusets flertal nära förbundna Hattregeringen förskaffade åt Stockholms borgerskap och åt några dess inflytelserikaste medlemmar, hvilka lyckades bemägtiga sig och bibehålla ledningen af hela borgareståndet. Men slutligen förmådde landsortsstädernas ombud att i fråga om såväl handelsrörelse som riksdagspolitik afkasta Stockholms förmynderskap, och 1762 och än mer 1765 gick borgareståndets flertal öfver från adeln och till prest- och bondestånden. Alla tre i förening började derefter mot riddarhuset anställa en stormlöpning af samma art och med samma ifver som under frihetstidens fyra första år. Anfallet var nu så mycket farligare, som lärorna om jemnlikhet i lagliga rättigheter blifvit af den allmänna europeiska bildningen utvecklade med än mer styrka och klarhet, och omfattade med än mer värma. Också i Sverge blef detta händelsen, och så mycket mer, som dessa läror öfverensstämde med grundtanken i landets fria statsskick och med de känslor, som hos ofrälsestånden framkallades genom riddarhusets höga anspråk. Som genljud från utlandet framkommo också här ett stort antal ströskrifter, fulla af demokratisk polemik. Enligt vanan vid tillämnade statshvälfningar, blefvo äfven då, liksom sedermera 1840—1865, på adeln och dess förra historia en mängd stundom oförtjenta anklagelser kastade i afsigt att derigenom skaffa sig så mycket mera skäl till hela institutionens afskaffande.[1] Men derjemnte låg det mycken rättvisa till grund för ofrälseståndens påståenden. Märkvärdigt ehuru föga kändt är, att flere adelns utmärktaste personligheter och det inom båda partierna, en Axel Fersen, Karl Sparre, Essen,

[1] Lektor Eberhardt var då för tiden med sin Frälseståndets historia förnämsta talemannen för denna polemik.

Frietzcky och Rudbeck m. fl., de förra den högra, de sednare den venstra centern, ofta rådde adeln till medlande eftergifter. Än märkvärdigare är dock, att, ehuru Mössorna gingo de adliga privilegierna nära på lifvet, högst märkvärdigt är dock — upprepa vi — att det oaktadt nära halfva riddarhuset gång på gång förenade sig med dessa Mössor, liksom öfvertygadt om billigheten i deras anspråk. Det ser i sanning ut, som adeln 1772, drifven af rättskänsla, många kanske ock af räddhåga, varit på väg att bevilja eftergifter, icke ända derhän som 1865, dock betydliga nog. Det tyckes åtminstone icke hafva varit omöjligt att då, liksom 1723, åstadkomma en för tillfället billig sammanjemnkning, ett stillestånd, under hvilket svenska folket fått hvila ut och mogna till ytterligare framsteg på samhällsförbättringarnas bana. Men på riddarhuset uppstodo då några konungens anhängare J. M. Sprengporten, Fredrik Horn, Per Lilliehorn m. fl. och afrådde med yttersta häftighet hvarje eftergift, och vunno flertalet för denna åsigt. En sådan riddarhusets omedgörlighet å ena, samt ofrälseståndens obetänkta och hejdlösa framfart å andra sidan omöjliggjorde all försoning och möjliggjorde i stället 1772 års statshvälfning;[1] ty en stor, ja största delen af riddarhusets medlemmar blef slutligen lockad eller skrämd att ställa sig på konungens och revolutionens sida. Frihetens missbruk medförde som vanligt frihetens förlust.

Genom nämnde statshvälfning blef emellertid adelns sociala ställning räddad t. o. m. i viss mån förbättrad. Gustaf den tredje stadfäste nämligen ståndets fordna företrädesrätt till riksrådsämbetet och gynnade i början dess medlemmar genom befordringar, utmärkelser och personliga företräden både i stats- och umgängeslifvet. År 1778 återinförde han ock på riddarhuset den för högre adel gynnande klassomröstningen. Men hans åtgerder åsyftade ingalunda att till nytt lif återuppväcka den gamla sjelfständiga aristokratien, utan fast mer att åt sitt hof, sin omgifning, sina ämbetsmän gifva mer glans och anseende, och tillika att i dessa privilegierade samhällsklasser skaffa konungamagten ett stöd mot de på en gång demokratiska och republikanska läror, som då för tiden mer och mer gjorde sig gällande.

Sverges dåvarande bördsadel hade väl af sjelfbevarelsedrift böjt sig för och understödt 1772 års revolution. Den ville dock ingalunda låta Gustaf den tredjes smekningar förmå sig att nedstiga

[1] Se utförligare härom Fryxells berättelser, 42 delen.

till rolen af en hofdekoration, som saknade politisk sjelfständighet och vigt. När hans styrelse började antaga en betänklig karakter, vaknade inom riddarhuset tanken på ståndets fordna egenskap af en odalmanna-aristokrati och på dess deraf föranledda pligt att såsom rikets främsta stånd också främst uppträda i striden för svenska folkets frihet och välfärd; och detta gjorde den äfven under ledning af Axel Fersen, Karl de Geer, Frietzcky m. fl. Allmänt bekanta äro de följande olyckliga brytningarna, de ömsesidiga felen, de ömsesidiga brotten, men ock det ärorika sätt, hvarpå adeln 1789 kämpade för sanning, frihet och rätt. Under den derefter kommande envåldstiden måste naturligtvis de gamla ståndstvisterna iakttaga tystnad. Men knappt var friheten 1809 återvunnen, förr än ofrälseståndens 1772 afbrutna strid mot riddarhuset återupptogs. Adeln hade likväl den tiden för sig de friska och ärorika minnena af frihetsförsvaret 1789 och af rikets räddning 1809, hvarförutan den frivilligt medgaf en icke obetydlig inskränkning i sina privilegier samt utvecklade på riksdagarna mycken och fosterländsk verksamhet. Derföre och af fruktan för en möjlig reaktion ingicks åter ett stillestånd, i hvilket båda parterna nöjde sig med den status quo, de sista eftergifterna stadgat. Till bördsadelns upprätthållande bidrog sedermera ett tämligen starkt vindkast inom den allmänna opinionen; ett vindkast i alldeles motsatt rigtning mot förut. Uppskrämda af franska revolutionens öfverdrifter och ohyggligheter, började många att med fruktan och ovilja betrakta de nyss förut älskade lärorna om frihet och jemnlikhet och att numera söka samhällets räddning genom återupptagande af förut hatade eller föraktade institutioner, och bland dessa också den af fixerad bördsadel. Denna nya tidsanda, denna reaktionära ultraism gjorde sig gällande inom en stor del af den europeiska bildningen, och äfven vid en bland våra högskolor under åren 1810—1837. Följden var, att jemnte flere andra reaktionära grundsatser äfven den om bördsadelns oumbärlighet blef hyllad och försvarad af flere framstående snillen, och i deras spår af en stor mängd personer, som under samma tid vid besagda lärosäte erhöllo sin bildning. Men de förra frihetslärorna hade derunder aldrig kunnat fullkomligen nedtystas, och just genom häftigheten af de reaktionära ropen blefvo andra sidans män uppmanade till förnyad och ökad verksamhet, hvilken ock hade till följd, att dess åsigter slutligen gjorde sig gällande inom landets flesta samhällsklasser. [1] Vi minnas, huru vid

---

[1] Se utförligare härom Fryxells Bidrag till svenska litteraturens historia, häftena 6—7.

frihetstidens slut nära hälften af riddarhuset, hänförd af sakens rättvisa, var färdig till några eftergifter åt ofrälsestånden. Under tiden af 1830—1860-talet gick det på samma sätt, och slutföljden blef 1865 års representationsförändring. Genom densamma hade ändtligen efter mer än 200 års strider svenska samhället hunnit befria sig från också den politiska beståndsdelen af den antiaristokratiska aristokrati, som på ett så besynnerligt och brådstörtadt sätt hade under den korta tiden mellan 1626—1654 blifvit grundlagd.

Låtom oss med en återblick betrakta de mindre lyckliga följder, den efter 1626 utbildade och mer och mer missbildade institutionen medfört.

Orättvisan i lag alstrade som vanligt orättvisa i begrepp; nämligen den föreställningen, att anspråk, som äro grundade på yttre lag, äro det ock på inre rättvisa. Följden blef ofta nog hos de gynnade samhällsklasserna förblindadt öfvermod och hos de förorättade antingen den tanklöse slafvens blinda undergifvenhet, såsom det gick i Polen; eller ock den tänkande mannens ovilja och förbittring, såsom det gick i Sverge. Förut hade i vårt land lägre klassers ovilja emot högre varit den, som i alla tider förefunnits och kommer att förefinnas bland de fattige mot den rike, bland de svaga mot den mägtige, bland arbetstagare mot arbetsgifvare o. s. v. Genom nyadelns utomordentliga tillväxt i antal och privilegier under och efter Kristinas tid föranleddes här i Sverge ett nytt uppretande element, nämligen harmen mot den lag, som ville rättfärdiga och föreviga företräden, som i sig sjelfva voro orättvisa. Häruti torde man finna orsaken, till den egna företeelsen, att, ehuru aristokratien har i Sverge varit mer välgörande och mindre förtryckande än i många andra länder, har den likväl både i det verkliga lifvet och i historisk häfdateckning blifvit föremål för serdeles häftig förbittring. Det torde ej kunna nekas, att besagde institution har, icke blott genom sin onaturliga utsträckning och sitt utöfvade förtryck, utan äfven och kanske i än högre grad genom den grundsats, som skulle densamma rättfärdiga, föranledt en fortgående och mycket störande strid. Orättvisan i sjelfva grundsatsen för vår riddarhus-aristokrati har ofta retat de utanför stående till orättvisa aristokratfördömelser också mot dess medlemmar.

Detta har också medfört oroande skakningar och förändringar inom sjelfva samhällsskicket. Missnöjet och misstroendet stånden emellan har oupphörligen fortlefvat, aggande och retande, och har derigenom föranledt osäkerhet i många företag, vantrefnad med det närvarande och längtan efter förändringar. Dessa känslor hafva ock allt sedan Kristinas tid varit mer än förut ett framstående

drag i den allmänna sinnesstämningen inom vårt fäderneslaud. Vi nämnde längtan efter förändringar. Före Kristinas tid hade Sverge haft jemnförelsevis blott få mera djupt gående revolutioner i det inre statsskicket; på de sedermera förflutna 200 åren deremot ej mindre än 6 större eller mindre sådana, nämligen af 1680, 1719 1772, 1789, 1809 och 1865, hvardera åtföljd af sin oro, sina skakningar. Det torde ej kunna nekas, att den nyadliga institutionen och dess missbruk varit en mycket bidragande orsak till vantrefnaden, till oron och till de täta förändringarna.

Den har äfven på behandlingen af vår historia haft en störande inverkan. På 1600-talet visade sig några tecken till en häfdateckning, en litteratur, som hyllande bördsadelns grundsats, framställde dess medlemmar såsom de der genom både lag och börd verkligen stodo och borde stå högt öfver ofrälsemännen. Från denna historiens aristokratiska orättvisa gick man sedermera öfver till en annan, en demokratisk. Oviljan mot ny-adelns institution öfverflyttades på dess medlemmar, hvarjemnte man för att få ökade anledningar att afskaffa den förra nu, omkring 1840, alldeles som omkring 1770, kastade på hela vår aristokrati en mängd anklagelser, förtjenta och oförtjenta om hvarandra.

En annan vigtig följd må ej heller förbises. Den efter 1626 uppkomna ny-adeln hängde sig på och betungade den gamla odalmanna-aristokratien och hakade sig snart vid densamma så fast, att de ej mer kunde åtskiljas. Följden blef, att när ny-adeln slutligen 1865 föll, drog den med sig också återstoden af den gamla odalmanna-aristokratien; den af hvilken man någon gång velat och möjligtvis kunnat bilda en bördsaristokrati, liknande den engelska. Att uppkomsten af en sådan blef genom ny-adelns tillkomst omöjliggjord, är en olycka i deras ögon, som anse en stark och oberoende bördsaristokrati vara för hvarje stat nyttig, välgörande, oumbärlig. Men att detta omöjliggörande å andra sidan möjliggjort 1865 års införande af en rörlig aristokrati, en första kammare, som hvilar icke på börd utan på personlig förmåga och på personligt förtroende, förvärfvadt inom samhällets kunnigare och förmögnare klasser, — detta är i mångas ögon en opåräknad men lycklig följd af den i andra fall mindre lyckliga nyadels-institutionen.

Utom nu uppräknade följder af sjelfva grundsatsen, har bemälte institution också i enskilda fall medfört flere sådana och dem ganska vigtiga; t. ex. när den under Kristinas tid genom sina behof och anspråk, lockande och pockande, bidrog till det oerhörda bortslösandet af kronans tillgångar; under Karl den elfte till envåldets införande; under frihetstiden till Mösspartiets störtande 1739, till

finska kriget 1741 och i allmänhet till flere bland Hattpartiets skadliga åtgerder.

Att den, oaktadt fel både i grundsats och tillämpning, kunnat så länge bibehålla sig, kom af det redan anmärkta förhållandet, att ingen fri stat kan länge ega bestånd utan en aristokrati, som ledande går i spetsen för massorna; och att det land, som ej förmår skaffa sig någon bättre sådan, måste åtnöjas äfven med en felaktig. En annan orsak är att söka i den ädla anda, som lifvat och ledt en stor mängd af ifrågavarande stånds medlemmar. På alla banorna af samhällets framåtgående till yttre och inre frihet, till upplysning, till ordning, till välstånd hafva ur den i sig sjelf felaktiga institutionen dock framgått en stor skara män, som icke blott höljt sig sjelfva med ära, utan ock beredt ära och välstånd åt sitt folk, sitt fädernesland, t. o. m. åt sjelfva institutionen. De hafva derigenom visat, huru en ädel anda hos personerna kan till någon tid upprätthålla en felaktig lagstiftning samt förminska den origtiga grundsatsens menliga följder. Att dessa likväl icke kunde fullkomligen afböjas, har här ofvan blifvit ådagalagdt, och ådagalägges ytterligare genom den långa listan öfver de orättvisor, det öfvermod och förtryck, hvartill många medlemmar af besagde samhällsklass läto sig förledas, mången gång just af den orättvisa, som låg i grundsatsen. Dessa olyckliga följder hafva dock blifvit så ofta och utförligen beskrifna, att de här icke behöfva upprepas, icke ens för att rättfärdiga den nu skedda förändringen. Den tid borde väl och torde väl vara kommen, då något hvar kan öppet erkänna, det nämnde institution var felaktig och behöfde mot en bättre utbytas. Men detta medgifvet, torde man ock böra erkänna, att, då en så felaktig institution blifvit en gång införd och till så orimlig höjd uppdrifven, har det varit en serdeles lycka för fäderneslandet och en ej ringa heder för det gynnade ståndets medlemmar, att den icke medfört än skadligare följder; — likaså, att detta stånd har mången gång till försvar för hela svenska folkets upplysning och frihet användt den magt, statsförfattningen medgifvit; — likaså att många dess medlemmar, erkännande orättvisan i sina privilegier, hafva sjelfva mer eller mindre frivilligt dels sökt sådana afskaffa, dels verkligen och steg för steg dem afskaffat; t. ex. mindre eftergifter att förtiga, uppträdena 1680, 1771 och 1809; — och slutligen, att den till grunden gående förändringen 1865 kunnat utan svårare strid genomföras. Dessa rätts- och fosterlands-kärlekens segrar öfver ensidighet och ståndsegennytta, månne de ej i glans uppnå t. o. m. öfverträffa de på stridens fält utkämpade? Sannerligen! Det är i båda hänseenden, som svenska riddarhuset bär den ärofulla inskriften:

Claris majorum exemplis.

Slutföljden af nu i korthet beskrifna vexlingar har emellertid blifvit, att liksom forntidens så hafva ock nutidens jarla-ätter politiskt sammansmält med karla-ätterna, och att Sverge år 1865 återkommit till en representation, hvilken enklare och rättvisare än sin närmaste föregångare, också har genom sina två kamrar ej ringa likhet med landets första formliga författning.

Oaktadt denna likhet förefinnes dock en ganska vigtig åtskilnad. När 1300-talets frälsemän voro genom sin förmögenhet och sin rusttjenst i viss mån sjelfskrifna riksdagsmän, så äro numera den förmögnare klassens medlemmar endast berättigade att dertill välja och väljas. Likasom börden så gifver ej heller förmögenheten numera någon sjelfskrifvenhet. Efter att hafva med vexlande framgång kämpat om öfverväldet, hafva båda nödgats gifva vika för en ny grundsats, hemtad icke från några sådana yttre egenskaper, utan från de inre af personlig förmåga, personligt värde och förtroende. Förändringen är af stor vigt.

Hvarje stat fordrar för sin trefnad en institution, som försäkrar samhället om den oberäkneligt stora fördelen, att dess kunnigaste, ädlaste och visaste medlemmar, den inre, den egentliga aristokratien, får tillfälle att på ledningen af statens angelägenheter utöfva vederbörligt inflytande. Men hur skall denna inre aristokrati utfinnas, hur i bestämda former framdragas och göras gällande? Detta är frågan, är svårigheten. Flere isynnerhet Österns folk hafva sökt fästa den vid serskilda för sådant ändamål bildade kaster eller klasser; hvilka försök likväl befunnits mycket otillfredsställande. De europeiska staterna hafva till frågans lösande icke känt bättre medel än att antaga den inre aristokratien vara mer eller mindre fästad vid någon bland de yttre egenskaperna af förmögenhet eller börd; troligen af det skäl, att begge dessa egenskaper borde hvar på sitt sätt gifva tillfälle till bättre uppfostran, större kunskaper, vidsträcktare åsigter. Men med klarnande begrepp och redigare uppfattning hafva dock sednare tiders tänkare begynt antaga möjligheten af ett än mer ändamålsenligt sätt att utfinna den inre, den verkliga aristokratien; nämligen genom att som bevis på dess tillvaro antaga icke som hittills börd eller förmögenhet, utan egenskaperna af förvärfvadt och stadgadt medborgerligt förtroende. Det torde ej kunna nekas, att denna uppfattning är mera hög, ädel och sann än de förra, och att den följaktligen skall både göra sig gällande och medföra stora fördelar. Ju renare och sannare den inre aristokratien framträder, desto lättare och fullständigare skall den fullgöra sitt vigtiga uppdrag, och desto mindre skall den väcka hos demokratien det motstånd och

hat, som hittills så ofta stört staternas lugn och trefnad. Det är denna stora och vigtiga åsigt, som vårt fädernesland har genom representations-förändringen 1865 sökt göra gällande. Det har dymedelst tagit ett jettesteg framåt på reformernas bana. Hvarje svensk man må dervid med tillfredsställelse erinra sig, att vi också tillförene gått om ej i spetsen dock åtminstone i jemnbredd med Europas friare folk. Vårt statsskick enligt 1634 års regeringsform med 1660 års additament var på sin tid och genom den delaktighet i landets styrelse, som tillerkändes både åt aristokrati och demokrati, föremål för beröm af de tänkare, som lefde i mer eller mindre despotiskt styrda stater, sådana de flesta då för tiden voro. Detta på 1600-talet. Sak samma på 1700-talet med frihetstidens regeringsform. Värdet af detta försök till en konstitutionel statsförfattning har af utländska tänkare blifvit erkändt. Genom vår sista representationsförändring har Sverge också på adertonhundratalet framträdt i första ledet af verldens fria folk; — och det har till sin evärdliga ära genomfört den stora förändringen frivilligt och utan någon våldsam revolution.

Ofvannämnde tre författningar stå i märkvärdigt sammanhang med den grad af upplysning och kunskaper, de olika samhällsklasserna vid olika tider innehaft. Svenska folkets medborgerliga frihet har i styrka och utbredning växt med och genom det växande ljuset. Den hvilade enligt statsskicket 1634 (fast ej i bokstaf dock i verklighet) förnämligast på adeln, hvilken då för tiden stod i kunskaper och politisk bildning högt öfver de andra samhällsklasserna; — enligt frihetstidens statsskick derjemnte på prest- och borgarestånden, hvilka, i synnerhet det förstnämnda, hade genom 1600-talets nya skolor och gymnasier vunnit en kunskapshöjd, jemnförlig med den, dåvarande adel innehade. Enligt statsskicket af 1865 hvilar den mest på vår jordegande samhällsklass; hvars flertal genom folkskolornas jetteframsteg vunnit ett kunskapsförråd, redan jemnförligt med hvad flertalet af de högre stånden fordom erhöllo. Dessas vetande bestod till det mesta i språk-kunskaper, hvilka såsom då för tiden enda medlet till verkligt vetande, till sakkunskap, voro alldeles oumbärliga; ty nästan alla vetenskapligare arbeten voro skrifna på främmande språk. Dåtidens bildning hann dock hos mängden sällan längre än till inhemtande af medlet, språkkunskapen, sällan till målet, sakkunskapen. Numera finnas alla vetenskaper behandlade på vårt modersmål, och hela svenska allmänheten kan genast skrida till inhemtande af sakkunskaperna, utan att som fordom behöfva använda många år för att inlära några dertill som medel nödiga främmande språk. Författaren af

dessa rader minnes ganska väl, huru omkring 1813 de flesta från gymnasium afgående lärjungar hade af sakkunskaper snarare ett mindre än större förråd än det, som nu inhemtas af lärjungarna i våra bättre och väl skötta folkskolor. Framstegen i vitter bildning äro eller blifva snart lika stora. För 60 år tillbaka meddelades i skolor och gymnasier ingen annan vitterhet än den romerska; och allmogen, som saknade kunskap i främmande språk, måste sakna all rikare vitter läsning och således äfven den bildning och förädling, en sådan medför. Och nu! Sverge har på sednaste tiderna fått en vitterhet, som i värde icke blott täflar med utan ock i många fall öfverträffar den romerska. Påståendet synes vågadt; men låtom oss se till! Jemnför Horatii hymner med Wallins, Franzéns och Geijers psalmer! Jemnför Horatii och Ovidii m. fl. bacchanaliska, erotiska och epikureiska sånger med Kellgrens, Franzéns, Valerii och Wennerbergs! Jemnför Horatii »Carmen sæculare» med våra patriotiska dikter, Tegnérs »Svea» och Runebergs »Vårt land»; jemnför Virgilii och Ovidii större arbeten med dem af Tegnér och Runeberg! Jemnför dem — och vår fasta öfvertygelse är, att nämnde svenska dikter äro i estetiskt hänseende lika sköna och formfulländade som de romerska, och dem mycket öfverlägsna i afseende på innehållets renhet och ädelhet! Ställ bredvid hvarandra en så kallad klassiskt lärd man, som känner den latinska vitterheten, den och ingen annan — och mot honom en man af folket, som icke känner några främmande språk, men deremot ganska väl våra svenska skalders mästerverk! — Hvilkendera har den djupaste, varmaste både mest sanna och förädlande estetiska bildningen? Hvilkenderas själ och hjerta har fått den högsta lyftningen? Vi tveka ej att säga: den sednare — och det är denna svenska vitterhet, som nu en hvar i vårt land kan inhemta; det är delar af denna vitterhet, som i vår gudstjenst och i våra folkskolor åt hela Sverges allmänhet meddelas. Vi glädja oss åt att hafva lefvat i en tid, då vårt folk fått göra så stora framsteg på vetandets och vitterhetens fält och vinna en så ojemnförligt större grad af ljus, bildning och förädling än förut, och vi vänta deraf de herrligaste följder. Det är ock denna ständigt växande bildning, som gör och skall än mer göra flertalet af vårt folk förtjent af och skickligt till det större inflytande, som det fått sig tillerkändt genom den vigtiga representations-förändringen af 1865. Denna har visserligen medfört och skall också hädanefter medföra missnöjen bland dem, som förlorat, samt öfvermod och misstag bland dem, som vunnit på förändringen. Men ju kunnigare, ju upplystare den stora allmänheten blifver, desto tydligare skall den, skall demokratien sjelf inse vigten och oum-

bärligheten af något slags aristokrati, samt lyckan af att nu ändtligen, och det utan våldsamma skakningar, hafva erhållit en sådan som, sann och rörlig, hvilar på personligt förtroende, vunnet *genom* kunskaper, omdömesförmåga och karakter, och *hos* den del af folket, som bör vara bäst i tillfälle att dessa egenskaper bedöma, och som tillika har öfvervägande intresse i att upprätthålla laglig ordning inom samhället. Demokratien skall sjelf inse orättvisan, vådan och nesan af att lyssna till den lågtänkta egennyttans, den obetänkta känslouppbrusningens röster; — orättvisan och vådan af all ultrademokrati med dess vanliga följeslagare af pöbelvälde, anarki och slutligen ny despotism. Och i sanning: Sverges demokrati, sådan den i andra kammaren blifvit organiserad, är redan nu en ganska fast dam mot de kommunistiska och socialistiska rörelser, som hota så många andra stater. Sverges nu rådande demokrati bör, som nämndt är, glädjas åt att hafva fått bredvid sig en aristokrati, sådan som den vår nuvarande första kammare söker framställa. — Och — vår aristokrati, så väl den nu organiserade som lemningarna af den fordna, må likaledes glädjas åt att hafva fått bredvid sig en demokrati, som är ett mot de radikala, kommunistiska och socialistiska rörelserna betryggande bålverk — ett måhända mer betryggande, än någon annan stat kan berömma sig af.

Äfven under detta samhällsskick skall tvifvelsutan än den ena än den andra sidan göra sig skyldig till misstag, missförstånd t. o. m. orättvisor. Men troligen skall ingendera hvarken till qvantitet eller qvalitet blifva svårare än de, till hvilka förut magtegande samhällsklasser, adel, prester eller borgare hafva hvar på sin tid gjort sig skyldiga. Men likasom dessa forntidens skola ock nutidens misstag blifva motarbetade af de två väldiga magterna *förnuft* och *rättskänsla;* och dessas verksamhet skall hädanefter betydligen understödjas och stärkas af den öfvertygelsen, det medvetandet, att den sak, de kämpaför, är sjelf grundad på förnuft och rättvisa. Höjden och ädelhetan af denna nya grundsats skall mägtigt inverka på en hvar. Sjelfva de förlorande skola ej hafva hjerta att motarbeta den. Och de segrande! Just genom medvetandet af att vara målsmän för och verkställare af en så stor och herrlig framtidstanke; — just genom detta medvetande skola de känna värdet och vigten af sin ställning, sitt uppdrag; — känna sin pligt, att icke genom småaktiga eller egennyttiga åtgerder nedsmutsa eller sönderbryta den stora framtidsidé, som blifvit anförtrodd också i deras händer; — känna sin pligt och sin fördel att icke låta fantaster eller demagoger förleda sig till åtgerder, som kunde framkalla en 1769 års reaktions- eller 1772 års revolutions-riksdag; känna tyngden af sitt ansvar in-

för efterverlden, om det nu lyckligt gifna tillfället att stadga ett mer enkelt och förnuftsenligt samhällsskick skulle genom deras förvållande gå förloradt.

Låtom oss glädja våra fosterlandsälskande sinnen genom att kasta en återblick på de framsteg, svenska folket nu gjort, och i våra minnen och hjertan än djupare inpregla de förhoppningsrika företeelserna!

1:o. Genom snillrika och välberäknade skrifter på modersmålet kan numera hvarje svensk man, utan att behöfva spilla sin tid på främmande språk, inhemta grunderna till en både vetenskaplig och vitter bildning, som står högre än den, som mängden af de så kallade bildade klasserna för hundra år sedan egde.

2:o. Genom de stora framsteg, våra folkskolor på de sista 30 åren gjort, har yngre delen af svenska folket, åtminstone dess flertal, hunnit den färdighet i innanläsning, att den kan begagna det så gifna tillfället att förvärfva en mot fordom mycket högre vitter och vetenskaplig bildning. Denna främjas och påskyndas ock genom växande och med växande ifver begagnade sockenbiblioteker och genom mer och mer förbättrade folkskolor af alla slag.

3:o. Så har det stora flertalet af vårt svenska folk blifvit och blifver än mer genom högre kunskaper förberedt till högre politisk verksamhet. För utöfvandet af en sådan har det ock genom reformen af 1865 fått sig öppnad en friare bana. Näppeligen har tillförene något folk sett för sig *möjligheten,* vi hoppas ock *verkligheten* af en så ljus och lycklig framtid.

Novus ab integro sæclorum nascitur ordo.

AND. FRYXELL.

Lärkan.

Se, hur jernvägståget ilar rasslande framåt, framåt!
Hur det bolmar, hur det pustar rök och gnistor på sin stråt!
Ingen hvila, ingen hvila! Iltågsfart och buller blott!
Ständig flämtning! Jemt som tiden går det undan brådt, så brådt.

Men följ med, du lilla lärka, kretsa öfver vagnar snällt!
Lärka, du med dunig vinge, följ utöfver skog och fält!
Var ej rädd för stenkolsröken, som i hvirflar drar förbi,
Frukta ej, du välljudsrika, hvisselpipans jämmerskri!

Ty det finnes dock stationer, någon gång står tåget still:
Då, du ljufva sångarfogel, skall du slå en liflig drill.
Genom fönstren trötta hufvud sträckas efter luft och ljus,
Låt dem höra då, o fogel, dina milda toners sus!

Vet, i första klassen sitter lutad, trött, en gammal man,
Från en annan strand han kommit, från de sina skildes han.
Får han höra dina visor, mildras i hans gamla själ
Tunga minnet af de kära, som han sagt farväl, farväl.

Vet, i andra klassen sitter längtansglad en annan man;
Bort han for, men nu till hemmet åter ifrigt hastar han.
Monn' de frodas, barn och maka? Lärka, dina toner slå,
Och han hör på förhand jollret, qvittret af de kära små!

Men i tredje klassens fönster sitter blek en mor och böjd,
Hon är arm, hon mist sin lilla, sina dagars enda fröjd.
Lärka, sjung! Det kanske klingar för det qvalda modersbröst
Som en engels röst ur skyar: du förgråtna, fatta tröst!

Men ej endast dessa trenne njuta, lärka, af din sång:
Der du minst det anar, lyss man glad till den från gny och tvång.
Ty hur jägtad än man tyckes, vet, det fins i hvarje barm,
Ett behof af friska toner efter dam och jernvägslarm!

Nu är slut med uppehållet. Tåget åter brusar hän,
Ångans draperier sväfva mjuka öfver furuträn.
Men följ med, du lilla lärka, och vid nästa hvilstation
Låt de resetrötta höra omigen din vackra ton!

C. D. af Wirsén.

Vintergrönt.

1.

Här midt i vintern målar
jag i mitt stilla sinn
ett vänligt sommarlandskap
der solen tittar in:

En å med vass och näckblad
och björkar öfver strand,
högt upp af himlen skymtar
en ljusblått vattrad rand;

Bland gräs och blom och qvistar
en skymt syns af — en kjol,
en halmhatt full af blåklint
och fina strimmor sol;

Två kära glada ögon
i skuggan glänsa klart
och — vipps är taflan färdig
och vacker underbart.

Jag åt mig sjelf den målar
och om och om igen —
en sådan liten perla,
hvem mägtar köpa den?

Mitt lilla sommarlandskap
gjort kammarn ljus och varm,
fast hög en drifva lagt sig
intill min fönsterkarm.

2.

I hvitt och stjernor glittrar
min teg hvart ögat når
och nordans suck i häcken
igenom rutan går;

Men sluter jag mitt öga,
i ljusgrön svallning går
mitt fält och ljum är vinden
och gladt en lärka slår.

All frost en gång skall smälta
så sannt det gifs en tår.
Blott en af alla drömmar
är sann: att det blir vår.

A. T. Gellerstedt.

Naturröster.

Du som högt vill sjunga,
vare lärkans silfvertunga
som kan väcka vårn den unga!

Du som högt vill fara,
skuggigt strömoln under klara,
heta dagar må du vara.

Vill i fred du lida:
hjorten flyr med stungen sida
in i stiglöst snår att qvida.

Vill i frid du hvila:
källans rännil, trött att ila,
plägar ned i jorden sila.

A. T. Gellerstedt.

Esaias Tegnérs

Lärare och förebilder.

Den, som något känner till den europeiska diktkonstens historia, skall ej undgå att se, hvad efterkommande hemtat af föregångare eller hvad intryck samtida tagit af hvarandra. Att man låtit det förträffliga i en förfluten tid inverka på sig, är naturligt, ty så fogas länk till länk i kedjan af den allmänna menskliga utvecklingen. Men någon gång visar sig denna inverkan till och med i ett afsigtligt eller oafsigtligt lån. Skulle man med tillräcklig insigt sträcka sin forskning in i enskildheter, så torde få, om någon, äfven af de störste skalder, isynnerhet i nyare och nyaste tider, kunna fritagas från nämda lån eller från att tyckas anse det förflutnas yppigt bevuxna och färgrika poetiska blomstermark som en allmänning, der en hvar kunde efter behag plocka sig en ros eller två eller af flera sammansätta en mindre eller större »bouquet». Hvem kan freda sig ifrån ett så lifligt intryck af det sköna, att ej bilden deraf stannar lifslefvande i djupet af ens egen själ och en gång under full ingifvelse framspringer som — ens egen skapelse? Den ursprungliga källan är härvid förgäten och man glädes åt att

vara, som man tror, far åt detta vackra barn. Någon gång tycker forskaren sig ock märka, att skalden anser sig hos en föregångare hafva gjort ett fynd, som kunde ypperligt lämpa sig till smycke på hans egen bild, och han sätter det på sin plats, men så fint, så väl, att det sammansmälter med hvad han sjelf skapat till ett, som det synes, ursprungligt helt. Den mindre kunnige läsaren eller åhöraren mottager det ock såsom sådant och hans beundran för skaldens rika och fyndiga inbillningskraft får ett ökadt rotfäste och en stegrad lifskraft.

Man får likväl ej tro, att likhet i uttryck, tankar och bilder hos skalder i skilda tidehvarf och hos olika folk alltid utmärka lån af den till tiden senare, ty fantasien kan någon gång hos skilda personligheter, som föga eller alldeles icke känna till hvarandra, gifva samma bilder, liksom olika personer, af hvarandra ovetande, kunna tänka samma tankar och för dem begagna nära nog likartade uttryck. Äfven vi ega härför påtagliga bevis. Också är det bekant, att samma stora vetenskapliga upptäckter samtidigt blifvit gjorda af personer hos olika folk, hvilka sedan med hvarandra tvistat om äran af upptäckten. Man får alltså ej vara alltför hastig i sitt omdöme om en skalds förmodade lån, utan låta domslutet föregås af en pröfning, som omfattar flerfaldiga omständigheter. Skaldens egen naturfrändskap med en föregångare och riktningen, omfattningen af hans studier äro härvid af största vigt.

Folk finnas ock, som inom skaldekonsten kunna företrädesvis eller i allmänhet anses såsom efterbildare. De hafva icke varit utmärkta genom någon rik och egendomligt skapande fantasi. Så är förhållandet med *romarne,* ett handlingens folk, som i dikten efterbildat grekerne. Likväl hafva äfven de blifvit oöfverträffliga mönster för till och med de störste skalder i en följande tid, ja för snart sagdt hela det diktande Europa under ett helt tidehvarf. Deremot har väl intet folk i Europa varit ett så rikt begåfvadt, sjelfskapande skönhetsfolk som *grekerne.* I snart sagdt alla riktningar inom det skönas område bryta de väg på en obanad mark och mönsterbilderna för sina skapelser taga de endast ur sig sjelfva. Ingenstädes finner man ock skönheten så naturligt utveckla sig som hos dem. De utgöra äfven ursprungsfolket för den europeiska bildningen, och så stort anseende ha de förvärfvat sig inom det skönas verld, att den tid säkerligen ej skall komma, då man anser öfverflödigt att till dem återgå, för att uppnå åtminstone den formella fulländningens konst. Den sistnämda har man ock, som vi sett, velat inhemta hos deras lärjungar, romarne, hvarvid lärjungen blifvit mer än mästaren och formen mer än väsendet.

Dessa äro emellertid de folk, på hvilka den europeiska bildningen stödjer sig och ingenstädes ifrån ha den nyare tidens skalder hemtat så mycket, så väl i afseende på sin allmänna bildning, som i afseende på särskilda lån. Men sådant kunde ej ske, förr än grekers och romares andliga skatter blifvit framdragna ur gruset af en förstörd verld eller ur dolda gömställen, der de händelsevis under den allmänna omstörtningen och folkförvirringen stannat och undgått förstörelsen. Möjligtvis skall man ännu i någon skum vrå återfinna en sådan fördold skatt.

Vill man bland de i afseende på odling nyare folk, som blefvo de antika folkens arftagare, uppsöka det mest poetiskt egendomliga, så må man gå till de tider, då den egna naturen föga eller intet intryck mottagit utifrån, utan den medfödda fantasien, befruktad af naturen och tidshändelser, hvari man hade någon del, gaf sina egna skapelser, hvari innehåll, form, färg, ton äro fullt egendomliga för folket sjelft. Sådana äro skandinavernes Edda, finnarnes Kalevala, i spridda drag upphemtad från folkets läppar och, liksom grekernes Homér, af upptecknaren sjelf sammanförd till ett helt; vidare tyskarnes Niebelungenlied, spanjorernes Cid-romanser m. m. och i allmänhet hvad man gifvit namn af »folkvisor». Det är här som skulle ett helt folk diktat, icke en enskild person. Också har intet författarenamn följt med dessa ursprungliga folkdikter. Men ju mera de europeiska folkens historia inleder sina flöden i hvarandras, antiken uppvaknar till nytt lif och delar sina skatter ut öfver en hel verldsdel, vägar öppnas från land till land, fortskaffningsmedlen mångdubblas och en gemensam bildning sprider sig öfverallt; desto mera viker folkegendomligheten tillbaka, dess förut framspringande kantigheter jemnas, och skaldekonsten, som kanske mera än något annat är det egendomligas tolk, antager inom snart sagdt hela Europa gemensamma drag, som mer och mer göra den till europeisk, ej företrädesvis till nationell. Det kommer sig af den gemensamma bildnings grund, hvarur den sprungit. Vi vilja derföre ej påstå, att de nationella dragen helt och hållet förflygtigats, hos vissa af de störste nyare skalder äro de ganska märkbara, men idéerna formen, andan, tonen äro mera allmänna än under de tider, då hvarje folk var mera för sig afskildt än nu. Också skulle man om mängden af nyare och nyaste tiders skalder kunna säga, att de lika väl kunnat så uppstå och dikta hos ett annat folk, som hos det egna, hvars språk de begagnat. Det egendomliga är här företrädesvis personligt, ehuru detta gäller hufvudsakligast de få, som — sällsynt nog! — kunna med full rätt förtjena namn af skalder. Det skall säkerligen blifva mer och mer svårt att förtjena det, i samma mon

som diktkonsten blifvit snart sagdt allmän. Hvilka eller huru få verkligen store skalder har väl ock vår tid att uppvisa?

Att man under sådana förhållanden kan se, ur hvilken källa en nyare tidens skald hemtat sin bildning, hvilket folk och hvilka föregående eller samtida skalder på honom mest inverkat, ja, hvad han, liksom andra hans likar, från dem någon gång med eller utan afsigt lånat, är ju naturligt. Återger man några drag deraf som bevis på det sammanhang, hvari han stått med forntid och samtid, så förringas han derigenom i intet afseende, men väl blir han en menniska som andra och ej en plötsligen från himmelen nedfallen halfgud, hvartill ensidige och mindre kunnige beundrare gerna vilja göra den ovanligt begåfvade skald, som med rätta utgör föremålet för deras ifrigaste beundran. Man kan nämligen beundra, utan att dyrka, ty att dyrka är att skjuta föremålet ifrån sig upp i ett himmelrike, men den man älskar tager man helst till sitt bröst och gläds åt att känna ett menskligt hjerta klappa mot sitt eget. Och det är just denna förnimmelse, som, enligt vår åsigt, är rätta kännetecknet, att en skald rätt anslagit sitt folk, blifvit dess älskling.

Egen erfarenhet har manat oss att — till undvikande af missförstånd — förutskicka föregående inledande ord, innan vi gå att ur fleråriga föreläsningar meddela några flygtiga drag om *Esaias Tegnérs lärare och förebilder.*

Ingen, huru stora hans naturliga gåfvor än må vara, blir mästare, utan att på ett eller annat sätt hafva genomgått skolan. Skalden Tegnérs förste och förnämste lärare voro *Forngrekerne* och *Romarne.* Utan deras ledning och föresyn hade han helt visst aldrig blifvit hvad han blef. De lärde honom »skalan till sången», gåfvo honom tukt, sans, klarhet och behag. Detta oaktadt synes han ändå någon gång haft svårt nog att tygla sin fantasi, som på breda vingar lätt sväfvade ut i det kolossala.

Begåfvad med ett ovanligt språksinne, utvecklade han det i umgänget med »de gamle». Sin förkärlek för dem förnekade han aldrig. Isynnerhet prisade han deras formelt bildande förmåga, en följd af deras inflytande på själskrafternas harmoniska utveckling. Verkningarna deraf se vi så väl i hans vers, som i hans prosa, hvari tillika en klar ande och en åskådligt bildande fantasi få sitt lätta, smidiga och fullt motsvarande uttryck. Så blef han äfven sjelf med rätta som författare »klassisk». Form och innehåll äro som helstöpta. Det senare skapar den förra. Det gäller i allmänhet, ej minst om versen, hvari han hos oss uppträdde som nybildare. Så har han uppfunnit månget nytt versslag, som gjort sig gällande i vår vitterhet. För harmonien deri, för det välljudande i rytmen

hade han ett fint och öfvadt öra, ehuru det alltför veka ej var honom behagligt. För att förekomma eller bryta det, kastade han, med ett honom eget sjelfsvåld, stundom in deri en hårdhet, ett kraftord eller, som han sjelf kallade det, en bit svensk »granit». Benägenhet för omvexling i rytmen låg ock i hans lyriskt oroliga svenska lynne. Så finner man i Frithiofs Sagas 24 sånger ej tvänne med samma versmått. Men så naturlig, så osökt är Tegnér nästan öfverallt, så flyter fullfärdigt, som det synes, talet ur hans mun, så springer dikten helgjuten ur hans fantasi, att hvad han säger eller sjunger ej kan, som man tycker, sägas eller sjungas annorlunda. Ingen har bättre än han motsvarat hans bekanta sats: »med tanken ordet föds på mannens läppar.» Ingen svensk skald har heller låtit höra ett på en gång mera fulltonigt och manligt svenskt språk. Hvad han sjunger om den på sin tid så välförtjent och så högt prisade gustavianske skalden Kellgren, kan med skäl tillämpas på honom sjelf:

»Hur klingar svenska lyran i hans händer!
Hur ren hvar ton, hur skär, hur silfverklar!»

Här ha vi alltså en äkta svensk skaldenatur, som utbildats i en gammal »klassisk», företrädesvis *hellenisk* skola, der han lärt sig både att sjunga och att tala. Det långvariga och förtroliga umgänget med dess lärare, hvilkas mästerskap i formen aldrig blifvit bestridt, hade ej heller varit utan inflytande äfven på hans verldsåsigt. Om den helleniska gudaskaran och dess ättlingar genom jordiska konungadöttrar, de s. k. heroerne, påminnas vi icke sällan, mycket annat fornhelleniskt möter oss derjemte. Det ökar egendomligheten hos den nordiske skalden, i hvars bröst kristna och hedniska (äfven fornnordiska) minnen och intryck efter ögonblickets stämning och ingifvelse otvifvelaktigt någon tid kämpade om väldet. Också var han på det helleniska fastlandets mest klassiska jord synbarligen lika hemmastadd, som på det omgifvande hafvet med sina af sagan prisade eller genom historien verldskunniga öar. Från Olympens höjder, hvarifrån man hör gudarnes glada sorl eller ett aflägset ljud af deras ej alltid fredliga samlif, ned till Arkadiens berg och dalar, der Pan spelar sin flöjt och herden vaktar sin hjord ,ja från öarne och hafven, hemtar han rätt ofta sitt alltid outtömliga förråd af bilder. Kännaren af forngrekiska litteraturen torde ej heller hos denne Hellas' trogne lärjunge sakna tankar, uttryck, som, blott öfverflyttade på ett annat språk, vittna om den flit, hvarmed skalden tillegnat sig det bästa i ett land, der Homér blifvit honom kärast. Äfven Pindarus stod honom nära. Der var någonting befryndadt. Af hvad som på honom gjort lifligast intryck och bofäst sig i hans

minne, trängde sig ett och annat ovilkorligen fram i hans egen dikt, men han sammansmälte det så med det, som verkligen var hans, att ingen i saken främmande kan märka ett lån, som skalden lagt till sitt eget rika kapital och vederbörligen förräntat. Man bör här likväl ej glömma, att dessa lån voro till en stor del frukter af en bekantskap, hvars svårlösta föreningsband knytas under en lefnadsålder, då känslorna, intrycken äro lifligast, och derföre i mognare år ej ogerna lefva upp som ett kärt minne.

Lågande var Tegnérs kärlek till fosterjorden, men om, som vi sett, något annat land inkräktat, kanske icke så obetydligt, på denna känslas område, så synes det varit det gamla Hellas. Många bevis kunde derför anföras, men vi vilja inskränka oss till jemförelsevis få, hvaraf den i saken mindre kunnige kan draga sina slutsatser.

I dikten »*Axel*» se vi på ett ställe en gnista af denna aldrig släckta kärlekslåga plötsligen meteorlikt skymta och försvinna. Denna dikt skrefs vid den tid, då de nye grekerne reste sig mot sina mohamedanske förtryckare, för att på sina af hela Europa förhärligade fäders grafvar och bland de brustna lemningarna af deras monumentala skönhetsalster tillkämpa sig en i århundraden saknad frihet och ny ära, fogad till den gamla, som man fått i arf. I det hastiga utbrottet af Tegnérs känsla förråder sig den oro, hvarmed han förnimmer de nye grekernes ännu då föga hoppgifvande försök.

Men ännu tydligare än i Axel uppflammar hans hjertas helleniska eld i »*Frithiofs Saga*», der man säkerligen ej väntat den. Det sker likväl på mer än ett ställe. Vi möta den först i 8:de sången, »Afskedet», der Tegnér framstår som en mästare i känslornas dramatik, om vi så få uttrycka oss, men ock i karakteristiken af en man, så ungdomligt brusande och trotsig, så manligt beslutsam och kraftfullt, men obetänksamt handlande, som Frithiof, och af en qvinna, så älskande, men högsint, som Ingeborg. Hjelten, som efter thinget, der de båda älskandes öde skulle afgöras, stämt möte med sin Ingeborg, vill här locka henne till flykt, ty i Norden hafva de ingenting mer att hoppas, då hennes giftoman, brodern kung Helge, den mörke blotsmannen, af högmod, som är fördomens målsman, och af afund, som är dess nära anförvandt, lagt sin hand emellan dem. Norden har blifvit honom förhatlig, han behöfver ej mera af dess jord än »en hand full stoft» af sin faders hög och en af kung Beles, men sjelf vill han vara »fri som bergens vind.» Men hvart skola de fly, för att lefva för sin lycka? Låtom oss höra Frithiofs lågande ord, de hafva flammat upp ur djupet af Tegnérs eget hjerta.

»Du älskade, det fins en annan sol
än den, som bleknar öfver dessa snöberg;

det fins en himmel, skönare än här,
och milda stjernor med gudomlig glans
se ner derfrån, i varma sommarnätter,
i lagerlundar på ett troget par.
Min fader, Thorsten Vikingsson for vida
omkring i härnad, och förtalde ofta,
vid brasans sken i långa vinterqvällar,
om *Greklands* haf och öarne deri,
de gröna lundar i den blanka böljan.
Ett mägtigt slägte bodde fordom der,
och höga gudar uti marmortempel.
Nu stå de öfvergifna, gräset frodas
å öde stigar, och en blomma växer
ur runorna, som tala forntids vishet,
och smärta pelarstammar grönska der,
omlindade af söderns rika rankor.
Men rundt omkring bär jorden af sig sjelf
en osådd skörd, hvad menniskan behöfver,
och gyllne äpplen glöda mellan löfven,
och röda drufvor hänga på hvar gren
och svälla yppiga som dina läppar.
Der Ingeborg, der bygga vi i vågen
ett litet Norden, skönare än här;
och med vår trogna kärlek fylla vi
de lätta tempelhvalfven, fägna än
med mensklig lycka de förgätna gudar.
När seglarn då med slappa dukar gungar
(ty stormen trifs ej der) förbi vår ö
i aftonrodnans sken och blickar glad
från rosenfärgad bölja upp mot stranden,
då skall han skåda uppå templets tröskel
den nya Freja (Afrodite tror jag,
hon nämns i deras språk), och undra på
de gula lockar, flygande i vinden,
och ögon ljusare än söderns himmel.
Och efter hand kring henne växer opp
ett litet tempelslägte utaf Alfer
med kinder, der du tror, att Södern satt
i Nordens drifvor alla sina rosor.» —

Äfven i 15 sången, »Vikingabalk», bereder sig skalden tillfälle att återkomma till sin fantasis och sitt hjertas skötebarn, sitt kära Hellas. Det sättes i sammanhang med Frithiofs plan och utgjutelse i »Afskedet». Då Frithiof under sin landsflykt svärmar kring på hafven, kommer han nämligen äfven till »Greklands haf». Härom heter det:

Så han sam ifrån seger till seger alltjemt,
han var trygg på den skummande graf,
och han synte i söder båd' öar och skär,
och så kom han till Grekelands haf.

När han lunderna såg, som ur vågorna stå,
med de lutande templen uti,
hvad han tänkte vet Freja, och skalden det vet,
I, som älsken, I veten det, I! —

»Här vi skulle ha bott, här är ö, här är lund,
här är templet, min fader beskref:
det var hit, det var hit jag den älskade bjöd,
men den hårda i Norden förblef.

Bor ej friden i saliga dalarna der,
bor ej minnet i pelaregång?
och som älskandes hviskning är källornas sorl,
och som brudsång är fåglarnas sång». — —

De många, till större delen ypperliga, skoltalen, som i sitt slag stå ensamma i vår litteratur, äro likaledes rika på bevis för Tegnérs öfvervägande beundran, ej blott för Hellas, utan för båda de gamla klassiska språken och deras litteratur. Men ingenstädes har han, helt naturligt, så hängifvit sig åt sin kärlek till, hvad det gamla Grekland i detta fall efterlemnat, som i det afskedstal, hvarmed han i April 1824 slutade sina föreläsningar och derefter, ty värr, för alltid nedsteg från den grekiska lärostolen vid Lunds Akademi för att uppstiga i en biskopsstol i Wexiö. Man ser här ånyo bekräftad sanningen af den store romerske talarens, Ciceros, erfarenhetssats, att den sanna vältaligheten har sin källa i bröstet. Detta tal är nämligen ett praktstycke af tegnersk vältalighet, är måhända det yppersta af hans och hvarje annan svensk andes utgjutelser i denna form, ett mellanting mellan dikten, historien och filosofien eller snarare en gemensam, helgjuten skapelse af dem alla. Det är ock här man tjusas, bland annat, af hans ryktbara karakteristik af skilda tidsåldrars, ja folks och verldsdelars diktkonst. Huru mycket Tegnér än prisade hellenismen och huru talrika bevisen för dess inflytande på honom än äro, så har det likväl alltid synts oss, som skulle man just på hans egen dikt kunna tillämpa, hvad han i detta tal säger om den orientaliska dikten: »den glöder som en rotfast morgonrodnad.»

Grepo ock de gamle hellenerne mer än något annat folk in i och ledde Tegnérs bildning, så hade det likväl från begynnelsen skett genom bemedling af klassicitetens andra, icke mindre, ehuru på ett annat sätt, verldskunniga folk, de gamle *romarne*. Af lefnadstecknarens * uppgift om Tegnérs första bekantskap med Homér

* C. W. Böttiger.

finna vi nämligen, att han för tolkningen af den grekiska texten, som, säges det, först vid Rämen* föll under hans ögon, fick hjelp i den latinska öfversättning, som stod vid sidan af nämda text. I hvad fall som helst gick han i skola i Roma, innan han inträdde som lärjunge i Athenai (Athen), han hade redan några år bläddrat i bladen af den romerska Sibyllans bok, innan han i Hellas stod lyssnande under Dodonas ek. Det utmärker ock gången af den tegnerska tidens och föregående tiders grundligare bildning. Det gamla Rom hade ännu icke nedlagt verldsspiran eller låtit den brytas sig ur händerna. Den väldige örnen, som flugit vida omkring, hade väl tappat det verldsliga svärdet, men det andliga hölls ännu fast af dess klo. Cicero jemte de välkände författarne från Augusti tidehvarf voro ännu furstar i bildningens verld. Så uppskattades de ock af Tegnér. De voro bland hans mest värderade lärare. Han höll äfven i allmänhet strängt på giltigheten i deras anspråk på främsta platsen** i statens högre elementarläroverk. Spåren af deras inflytande äro ej otydliga i hans skrifter. De hafva samverkat med sine helleniske läromästare. Det stora, skarpt markerade nationaldraget hos romaren måste anslå en man med Tegnérs sinne för det stora, det starka, det verldsomfattande. Sinnet för det praktiskt dugliga var honom ej heller främmande. I prosan slets han, i följd af utmärkte tolkare vid Lunds Universitet, mellan tvänne motsatser, Tacitus och Cicero, men den senare, hans natur närmare, synes segrat. Måhända motverkade dock Tacitus det alltför starka inflytandet af Cicero. Tegnér bildade sig så sin egna stil, utan den ene eller andre lärarens öfverdrift. Romaren blickar ock fram i hans dikt. Vi möta der bland andra Augusti egentlige hofskald, Horatius. Denne hade också varit många stora skalders föresyn i nyare tider. Hans bref till Pisonerna, »De arte poetica», var länge deras poetiska grundcodex. Att följa hans regler, att efterbilda honom, att göra hos honom ett och annat lån, kunde ej anses för ett fel, utan för en förtjenst, på en tid, då inströdda anföranden eller tänkespråk från klassicitetens, isynnerhet Roms, författare voro snart sagdt de förnämsta bevisen för kunskap, fin bildning och talent. »Tullii svada» och nam-

---

* Det exemplar af Homér, som Tegnér här fick se i sin blifvande svärfars bibliotek, synes han fått till skänks. Det kan nu ses, af Tegnér fullskrifvet på latin i den breda mariginalen, på Tegnérs-museet i Lund. Det är, jemte det chatull, hvarpå han nedskref Frithiof m. m., ett af de få dyrbara minnen som man bevarat. Deremot synes man ej tvekat, att låta hans bibliotek och arbetsrummets möbler, som ej voro ovigtiga för kännedomen af Tegnér, hans studier, vanor, tid, — gå under klubban.

** Han hade dock helst lemnat denna åt grekerne. Se Es. Tegnérs Efterlemnade Skrifter, del 3, sid. 217 o. f.

nen: Maro, Flaccus och Naso voro länge, ja, in'i våra dagar, stereotyper, nödvändiga i en skrift, som skulle stämplas med betyget: förträfflig. Också verkade de med magnetisk kraft. Deras makt har ännu ej brutits, deras tjusningsförmåga är ännu någon gång märkbar. Kunnige som okunnige spärra upp ögonen, när gengångaren låter de för mängden obegripliga orden slå den förvånade hopens öron med sin främmande klang.

Men icke blott på den gamla klassiska jorden sökte och fann Tegnér, utom sin egen nord, sina förebilder eller värdiga föremål för ett kärleksfullt och eftertänksamt studium. Så skall bland det nya *Italiens* store den lefnadsglade *Ludovico Ariostos* romantiskt fantastiska och yppiga skildringar tillvunnit sig hans bifall och ännu i hans sista lefnadsdagar beredt honom nöje. *

För den *tyska* litteraturen tyckes han i allmänhet haft föga böjelse. Der låg i tyskens natur ett och annat drag, som var honom motbjudande. Litteraturen var, som alltid hos ett folk, en trogen spegel deraf. Äfven i detta fall delade Tegnér sitt folks böjelser, dess kärlek eller motvilja, der icke sällan fördomen är mer eller mindre märkbar. Historiska förhållanden kunna ock deri ha sin del; äfvenså vissa tidehvarfvets litterära strider. Tegnér var deraf ej oberoende. Sant är likväl, att, oaktadt all, mycket omtalad, uråldrig stamfrändskap, finnas dock i de tyska och skandinaviska folkens nationalkarakter väsentliga olikheter. Också har tyska litteraturens, under en viss tidrymd, försökta inflytelse på vår ej varit i allmänhet lycklig eller egnad att utjemna stridigheter och tillvinna den någon varaktig sympati. Den har, som man säger, »fått tonen emot sig». Tegnér har ej varit den, som minst härtill bidragit. Han var sin tids helst hörde och genom sitt anseende mest af mängden trodde vittre domare i vårt land. Han var ock, som vi veta, den, som med allmännaste bifall och afgjord framgång bekämpade nämda inre germaniseringsförsök. Också uttalar han i ett bref med stor skärpa sin förkastelsedom öfver nästan hela den tyska litteraturen.

»Med undantag af två eller tre stora namn», säger han, »kan jag icke neka, att jag föraktar hela det romerska riket.»

Hvilka de två stora namn voro, som undantogos från den allmänna förkastelsen, veta vi, — ej så hvem, som kunde berömma sig af det möjliga tredje. Tegnérs öfversättning, under sjukdomsperioden i Slesvig, af Wielands »Musarion», Herders »Cid» och Lessings »Nathan der weise» lemnar oss valet mellan trenne. Troligtvis var

* C. W. Böttigers lefnadsteckning.

det Wieland, som, den fantasirikaste, i sin begåfning ej saknade beröringspunkter med Tegnér. På antik grund stodo de alla, om de ock, isynnerhet de två, bröto ny mark af stor betydelse för sin och en kommande tids vittra och konstnärliga alster.

De tvänne oomtvistade stora namnen, som Tegnér hyllade, voro weimarska hofvets förnämsta prydnader och Tysklands stolthet, *Goethe* och *Schiller*. Båda beundrade och studerade han mycket, ehuru Schiller var hans hjerta närmast. Det är ock naturligt, då man lärt känna Tegnérs egen natur och hans dermed sammanhängande åsigt om all poesi som lyrisk. Denna bekännelse aflägger han i tillegnan af »Kronbruden» till Franzén. »All poesi är lyrisk» — säger han der och tillropar skalden:

»Träd fram i dagen,
tag masken af, o skald, låt se de egna dragen!»

Det är skaldens personliga deltagande, hans menskliga hjerta, han vill se i all hans dikt, hvad form denna än hade. Man torde förundra sig öfver denna åsigt hos en antikens, isynnerhet hellenismens, lärjunge och beundrare.

I *Schiller* fann han alltså en skald efter sitt sinne. Den starkt framträdande personligheten, som gaf sin färg åt det hela, den höga, ädla andan, frihetskärleken, den ofta framträdande böjelsen för reflexion och slutligen en glänsande diktion, som utbildats i antik skola, — se der egenskaper, som fängslade och måste fängsla Tegnér, ty de voro eller blefvo till en stor del hans egna. Också är synbarligen Schiller en af de skalder, som mest inverkat på honom. Man finner det i det hela af Tegnérs diktning, liksom i vissa dess delar. Men Schiller hade ett starkare filosofiskt sinne och i sammanhang dermed en djupare och innerligare känsla. Eget är derföre att se deras i detta fall olika personlighet framträda vid behandlingen af likartade ämnen. Så har otvifvelaktigt Tegnérs dikt »Asatiden» (1813) föranledts af Schillers »Die Götter Griechenlands». Hon finner deri fullständigt sin motbild. Men i värma och språkets smältande välljud uppnår Tegnér ej sin förebild; han besegrar honom likväl i kraft. Så motsvarar ock teckningen bäst ett fornnordiskt gudalif. Båda dikterna äro för öfrigt uttryck för den, icke blott, som man velat påstå, romantiska benägenheten att betrakta och bedöma allt ur blotta skönhetens synpunkt. Denna har varit gemensam för många stora skalder, som aldrig ansetts tillhöra någon »romantisk skola». Så för Goethe, Schiller, som för Tegnér, m. fl.; ja — man skulle kunna ha skäl att tro, att den väsentligen tillhör hvarje sann skalde- och konstnärsgenius.

Ur Schillers »Die Götter Griechenlands» har Tegnér med vett och vilja inflyttat en hel strof i det akademiska helsningstalet till Atterbom (1840). Han antyder det sjelf. Schiller har ock gifvit något mer än formen åt Tegnérs dikt »Det Eviga» (1810). Andra dikter finnas äfven, som synas fått sin väckelse hos Schiller. Dennes »Die Sehnsucht» har Tegnér öfverflyttat på vårt språk, ehuru med något förändrad strofbyggnad och med betydlig tillsats af egen skapelse. Det är alltså icke något lån, utom af sig sjelf, då Tegnér i »Skidbladner» (1812), inför nästan samma strof, som i »Längtan». Hos Schiller finnes ingenting, som motsvarar denna strof. Så lyder den i Skidbladner:

»Segla oförskräckt! Se, djupt i vester
står bland gyllne moln en stad. Hvad fester
firas der, hvad sång, hvad dans!
Hur dess kolonnader skina!
Huru tornen bada sina
tinningar i purpurglans!»

Och i »Längtan» (efter Schiller):

»Ser du icke, djupt i vester
står ett tempel! Hvilka fester
firas der, hvad offerdans!
Hur dess kolonnader skina,
huru tornen bada sina
tinningar i purpurglans!» —

Slutligen vilja vi hänvisa till afslutningen af dikten »Axel». Slutbilden eller slutföreställningen uppkallar på ett öfverraskande sätt i minnet samma föreställning i slutet af Schillers ryktbara ballad: »Ritter Toggenburg».

Goethe, sin tids skaldekonung, den store »hedningen» midt i en kristen verld och som fann det skönt att prisas som »den siste homeriden», var onekligen bland nyare tidens skalder den, som kom de antika mönstren närmast. Sina personliga känslor, sin personlighet gömmer han bakom sina diktskapelser. Han är en spegel, som uppfångar så de yttre som inre verldsföreteelserna, ej minst de inom menniskans eget bröst, och återgifver dem klara, plastiska, utan en ton, en färg af sig sjelf. Känslan var ej hos honom den förherrskande själskraften. Intet af Schillers dragning åt det sentimentala. Det var inom diktens verld en bildande konstnär af antik skola. Han liksom hugger sina konstbilder ur marmor och mejslar ut dem fint, omsorgsfullt efter det skönhetsmått, han oförstörbart bär i sin harmoniskt utvecklade och fullbildade natur. Den bekante läkaren

Hufeland ansåg Goethe vara den friskaste, mest harmoniskt utbildade menniska han känt. Vill man alltså se hans personlighet i hans dikt, så är det just i denna friskhet, denna harmoni, som andas deri och meddelar den det väsentliga af sin skönhet.

Nå väl — här skulle, tror man, Tegnér, som så högt skattade antiken, finna en skald, företrädesvis värd beundran, kärlek och ett fruktbringande studium. Han beundrade honom äfven och synes mycket hafva sysselsatt mig med studiet af hans dikter, men älskade honom ej. Det blottar till en del egenheten i Tegnérs natur, som var en sammansättning af motsatser, hvarföre motsägelser ej äro hos honom sällsynta. Vi hafva hört, att han i all poesi såg blott lyrik, han ville öfverallt se skaldens egen personlighet. Han sökte den förgäfves hos Goethe, skalde-menniskans hjerta klappade ej mot hans och han drog sig tillbaka, men kunde ändå ej taga blicken ifrån den store skaldens sköna — marmorbild.

Men vi vilja låta honom sjelf i förenämde tillegnan af »Kronbruden» måla sitt intryck af Goethe:

»Jag gått mig trött i Goethes pelargångar,
hur präktigt, hur förnämt är allting der!
Det ambra är och rosendoft, som ångar,
naturen der sin kröningsmantel bär,
och konst, en prisma, städ på höjden, fångar
hvar stråle opp och alla former lär,
blott ej hans egen. Men — mitt hjerta glädes,
skald ser jag öfverallt, fast menskan ingenstädes.

Dock — djup är *Faust* och hur *Tasso* glöder!
hur varm *Ottilia,* innerlig *Mignon!*
Förstånd från Norden, känslor ifrån Söder,
försmälta skönt uti hans gudasång.
Hvar hjertat älskar, hjertat gläds och blöder,
der har den väldige sin stilla gång.
I vetenskap, som konst, vi ständigt möte
på spetsen af sin tid den blott för lugne Goethe.»

Någonstädes i sina skrifter talar ock Tegnér om den store tyske skaldens »marmorkyla». Detta oaktadt var han ej utan inflytande på Tegnér. Den skald, som kunde försätta sig in i hvarje menskligt tillstånd, kunde ock gifva uttryck åt hjertats innerligaste rörelser. Skönare har han knappast gjort det än i Mignons bekanta sång i Wilhelm Meister: »Kenst du das Land, wo die Citronen blühn.» Det var en sång för Tegnér. Flerestädes i hans dikter finna vi ock uttryck, ej sällan de samma, hemtade derur. Det var stämningen, den innerliga känslan, jemte formens skönhet, som

här fängslade honom och lemnade varaktiga spår i hans minne och hjerta.

Goethe, hvars stora öga spejade omkring öfverallt i tidehvarfvet, * hade fått sigte äfven på Tegnér. Det skedde genom Amalia Helvigs (född Imhoff) öfversättning af några sånger i »Frithiof». Han tjusades och uttrycker offentligen sin beundran för den svenske skalden.

Ännu en tysk skald, en ädel hjelteyngling, som med hänförelse (1813) grep till svärdet för sitt fosterland och föll, med en nyss diktad eldig »svärdsång» i sin ficka, har utom allt tvifvel i en viss riktning anslagit sympatetiskt ljudande strängar i Tegnérs fosterländskt varma själ. Det var *Theodor Körner* med sina krigiska sånger, »Leyer und Schwert», hvilka i alla tider skola vitna om en ren och upphöjd ynglingasjäls hängifvenhet i lif och död åt sitt land och på samma gång blotta den stämning, som under denna korta, men mest lysande och vackra period af Tysklands historia beherrskade hela dess folk. Redan 1808 hade Tegnér i »Landtvärnssången» låtit höra likartade ljud. »Svea» följde 1811, och »Carl XII», »Götha lejon» (1818), »Sång för Jämtlands fältjägare» (1821),** »Skytten» (1833) m. fl. visa, att vid minsta anledning samma strängar vibrerade. Bland dessa fosterländska sånger förråder »Sång för Jämtlands fältjägare» ett lån af form från Theodor Körner.

För den *franska* vitterheten med, som han säger, »sin ytlighet och prosa» synes Tegnér ej haft synnerlig böjelse. Dess gamla skola från Ludvig XIV:s dagar, som var ett af de mest beundrade och efterbildade mönstren under vår litteraturs Gustavianska tidehvarf och som under namn af »klassisk» alltför länge förfalskade antiken och dermed förstämde det efterbildande Europas sång, syntes för Tegnér »bottenfrusen», under det Frankrikes nya romantik med sina blodiga dramer påminde honom om »slagtarhus».

Icke desto mindre öfverensstämmer Tegnér på ett ganska märkbart sätt i den bekanta Epilogen (1820) i både tankar och uttryck med Horatii franskt klassiske lärjunge den förståndige Boileau

---

* Oehlenschläger.

* Utgifvaren af Tegnérs saml. Skrifter 2 uppl. uppger, att denna sång infördes i Iduna för 1822. Den diktades dock i Maj 1821. Jac. Adlerbeth hade genom J. Dillner fått från officerscorpsen vid Jämtlands fältjägare uppdrag att »bereda författandet af en sång, som med musikens biträde lifligt uttryckte deras stridslust och fosterlandskärlek». Tegnér mottog uppdraget, Crusell satte »musiken för 3 röster i förening med jägarhorn», och d. 27 Maj mottogs sången af Adlerbeth, som under brödernas »högljudda bifall» föredrog den i Götiska Förbundet. Protokollet för stämman slutar med följande ord: »denna sång innefattade de skönaste uttryck af den sanna fosterlandskänsla, som tillhör en af Sveriges ypperste skalder.»

(1636—1711), hvars »Art poetique», den franska klassicitetens smakcodex, på svenska, som det synes, rätt lyckligt öfversatt af krigsrådet grefve G. Snoilsky, 1716 införlifvades med vår litteratur. Att korrekthet i uttrycket för en sådan man som Boileau var en hufvudsak, är naturligt. Också utbreder han sig ganska mycket öfver sammanhanget mellan tanken och dess språkform. Vi vilja, med afseende på Tegnér, endast meddela följande:

»Du, som författa vill, dig först att tänka lär.
Som ämnet af dig sjelf ses dunkelt eller redigt,
Blir uttrycket deraf förvirradt eller ledigt.
Hvad väl man öfvertänkt, man tydligt tolka kan,
Och rätta ord dertill lätt följa på hvarann.»

På originalspråket lyda de två sista versraderna:

»Ce que l'on concoit bien, s'enonce clairement;
Et les mots pour le dire arrivent aisément.»

Man erinre sig härvid Tegnérs ord, som hos oss blifvit ordspråk:

»Hvad du ej klart kan säga, vet du ej;
med tanken ordet föds på mannens läppar:
det dunkelt sagda är det dunkelt tänkta.»

Äfven på *Britternas* ö har Tegnér mött skalder, som i ett eller annat afseende tilldrogo sig hans synnerliga uppmärksamhet. Att hvad man kallat »Ossians sånger» tjusat honom under en tidigare period, har man berättat. Han delade i så fall böjelse med sin samtid och vissa af dess närmaste föregångare. Spåren i hans dikter af *Shakspeare* och *Byron* äro dock tydligare. I sina bref talar han likväl mera om den senare än om den förre. Shakspeare, — en af dessa sällsynta poetiska fixstjernor, hvilkas plötsliga uppgång på vitterhetens stjernhimmel, der de lysa med sitt egna sken och ej veta af någon nedgång, gör epok, — var likväl ej i allmänhet en af de skalder, som voro särskildt egnade att djupast anslå Tegnér. Vi hafva, vid behandlingen af hans förhållande till Goethe och Schiller, antydt orsaken. Likväl har synbarligen ett af Shakspeares sorgespel gjort på Tegnér samma starkt fängslande intryck som på hvarje annan, hos hvilken inbillningskraft och känsla ej äro alltför svaga eller — om möjligt — utplånade. Det är »Romeo och Julia», der den romantiska kärleken, som på intet annat ställe, får sin apotheos. Ur detta sorgespel synes Tegnér med afsigt lånat något af den scen, der Romeo tidigt på morgonen nödgas aflägsna sig från

Julias kammare och stiger ut genom fönstret, för att fly, som han tror, med natten, men, förtrollad af kärleken, öfverraskas af daggryningen. Uppträdet är ryktbart för sin skönhet och till och med grafstickeln och målarens pensel ha derpå med framgång försökt sig. Man gör, som vi tro, intet misstag, då man i »Frithiofs lycka» tycker sig återfinna något af samma scen och ej så litet af samma den ungdomliga kärlekens lågande eld.

Läsaren må sjelf döma, då vi här anföra en del af scenen (5:te i 3:dje akten) hos Shakspeare och derefter några strofer ur »Frithiofs lycka».

(Julias kammare).

JULIA. »Ack, skall du gå? Än är ju långt till dagen;
Det näktergalen var, och icke lärkan,
Som slog med bäfvan så ditt skygga öra.
Hvar natt han sjunger der i lagerträdet,
Tro mig, min älskling, det var näktergalen.

ROMEO. Nej lärkan var det, dagens bådarinna,
Ej näktergalen. Se, min älskade,
Hur afundsjuka strimmor kanta der
Med purpurbräm de brutna morgonskyar!
Re'n nattens ljus förbrunnit; munter dag
På tå sig lyfter öfver blåa fjell:
Jag lefver om jag går, dör om jag dröjer.

JULIA. Det ljuset är ej dagsljus, tro mig, nej,
Det är ett luftsken, andadt fram af solen,
Att bli din fackelbärare i natt,
Och lysa dig till vägs åt Mantua.
Dröj än en stund; det är ej tid att gå.

ROMEO. Ja, låt dem gripa, låt dem döda mig!
Jag är tillfreds dermed, då du så vill.
Det der är icke morgons blåa öga;
En hägring blott af Cynthias bleka panna;
Ej heller är det lärkans drill, som klingar
Mot höga himlahvalfvet öfver oss.
Jag dröjer glad, jag har ej håg att gå;
Välkommen död! Min Julia vill det så. —
Än språka vi, än syns ej dagen gry.

JULIA. Han gryr, han gryr! O, skynda, fly, O, fly!
Det lärkan är, som sjunger der så falskt,
Så oharmoniskt, skorrande och skarpt.
Det sägs att lärkan sjunger ljufva visor,
Men denna visar oss ifrån hvarandra. —
Det sägs, att lärkan ögon bytt med paddan,

O, att de också hade röster bytt!
Ty denna röst ju stör vår kärleks möte
Och jagar dagen upp ur nattens sköte.
Du måste gå! Det ljusnar mer och mer.

ROMEO. Ack nej; till smärtans natt det mörknar ner.

(Amman påminner utanför dörren, att natten är slut och underrättar att Grefvinnan, Julias mor, nalkas.)

JULIA. *(öppnar fönstret).*

ROMEO. Farväl, farväl! Ännu en kyss, farväl!

(Stiger ned på repstegen).

Ännu en gång, innan Romeo försvinner, sänder han sitt »farväl, farväl!»

Låtom oss nu höra några få strofer ur Tegnérs »Frithiofs lycka». Man känner det glödande kärlekssvärmeriet i detta stycke, som störtar som en frisk vårflod fram, utan att spegla den minsta sky af denna dunkla aning om ofärd, som framskymtar i Romeos och Julias stämning och ord. Frithiof hörde ock till dessa trotsiga hedniska nordbor, som med friskt mod förtrodde sig åt lyckan, emedan de buro henne på spetsen af sitt svärd och trodde förnämligast på sin egen kraft. Sedan han målat det himmelska i sin kärlek och det samlif, som för honom hägrar, och dermed lockat tårar i Ingeborgs ögon, är det *hon,* som påminner, att dagen nalkas, men han vill ej se det, tills han ej mer kan förneka det.

»Tyst det är lärkan.» Nej, en dufva
i skogen kuttrar om sin tro;
men lärkan slumrar än på tufva
hos maken i sitt varma bo.
De lycklige! Dem skiljer ingen,
när dagen kommer eller far,
men deras lif är fritt, som vingen,
som bär i skyn det glada par.

»Se dagen gryr.» Nej, det är flamman
af någon vårdkas österut.
Ännu vi kunna språka samman,
än har den kära natt ej slut.
Försof dig, dagens gyllne stjerna,
och morna se'n dig långsamt till!
För Frithiof må du sofva gerna
Till Ragnarök, om du så vill.

Dock, det är fåfängt till att hoppas,
der blåser re'n en morgonvind,
och redan österns rosor knoppas
så friska, som på Ingborgs kind.
En vingad sångarskara qvittrar
(en tanklös hop) i klarnad sky,
och lifvet rörs och vågen glittrar,
och skuggorna och älskarn fly.

Och slutstrofen:

Farväl, min älskade! En annan,
en längre natt vi ses igen.
Farväl! Ännu en kyss på pannan,
och en på dina läppar än!
Sof nu, och dröm om mig och vakna
vid middag; och med trogen själ
tälj timmarna som jag, och sakna
och brinn som jag. Farväl, farväl!

Hvilken olikhet man än må finna mellan de båda älskande i Södern och i Norden, så skall man likväl ej undgå att se, huru den scen, som af Shakspeare diktats, föresväfvat Tegnér, då han diktade »Frithiofs lycka».

Men ännu mera än Shakspeare har Byron, denne väldige ande, synbarligen mycket sysselsatt Tegnérs fantasi och utgjort ett stundom frånstötande, men alltid starkt fängslande föremål för hans trägna studium och eftertanke. Den rikt begåfvade, men olycklige brittiske skalden var på visst sätt en tidehvarfvets Napoleon inom diktens verld, en demonisk natur af det mest sällsamma slag, djerf, trotsig som en titan, som slungar sina eldbränder mot sjelfva Olympen. Hans själ var en vulkan, som utkastade de lågor, som förtärde honom. Kärlek och hat, himmel och helvete kämpade här mer än någonstädes i samma bröst. Man hörde hånet, hädelsen, men de vilda tonerna kunde ej alltid öfverrösta dem, som kommo från ett himmelrike. Det var ett skådespel af det mest gripande, sällsamma slag, stort, hemskt, men ej utan sin rörande ljufhet och ömhet, sådana de tränga sig fram ur djupet af ett lidande menniskohjerta.

Stridiga elementer rörde sig ock i Tegnérs själ. Den tärande oron hade deri sin rot. Hans fysiska onda sprang säkerligen ur samma källa. Med åren växer denna oro och bryter sig mer och mer fram i hans skrifter både i bunden och obunden stil, i hvad som öfverlemnades åt offentligheten, liksom i det, hvaraf blott den enskilda vänskapen och hans närmaste omgifning fingo del. Man må icke låta sig bedragas af den friska, hurtiga stämningen i icke få af hans dikter, ej heller af ropet på friskhet och af anloppet mot en viss sjuklighet i tidehvarfvet eller af de lekande och spelande infall, som komma som stjernskott i natten. Han ödslade med rosor, som kastades ut i rymden, men sådana kunna ock plockas vid branten af en afgrund och de kastas äfven på grafvar. Oss har det alltid, vid fortsatt studium af Tegnér, förefallit, som ville han för sig sjelf, liksom för andra, så vidt möjligt, dölja det glödande djup, hvarur hans rika, färgskiftande fantasis barn sprungo upp. Han bredde

deröfver en blomstermatta. Men den glödande lavan derunder böljar dock och ger stundom i ett plötsligt utbrott sin tillvaro till känna. Denna dolda inre strid, i förening med de rika färgerna, blomstren och friskheten på ytan, är icke det minst egendomliga och fängslande hos Tegnér.

Med denna natur kunde Tegnér ej annat än djupt anslås af en Byron. Der var otvifvelaktigt någonting beslägtadt. Möjligen har ock Byron föresväfvat honom, då han diktade »Mjeltsjukan», ehuru denna dikt äfven är en frukt af hans egen lefnadserfarenhet, som här fått konstnärlig form. Innehållet är ett förtviflans skri öfver jordelifvet, men ej alldeles hopplöst, ty

— »tidens hittebarn, här satt i skolen,
får kanske se sin fader — bortom solen».

Hade denna dikt varit ensam i sitt slag i Tegnérs skrifter, skulle man ansett den som uttryck af skaldens benägenhet att sätta sig in i hvarje mänskligt tillstånd, för att gifva det poetisk form. Men då den ande, som här blottar sig, flerstädes både på vers och prosa, liksom ofrivilligt, ånyo ger drag af samma lefnadsstrid, så får denna dikt en långt djupare betydelse för Tegnérs egen personlighet. Man ser deri ett stycke Byron. *

Om denne skald har ock Tegnér yttrat sig på ett sätt, som bevisar det intresse, hvarmed han betraktade honom. Så skrifver han 1820: »märkvärdigt är det, att, ehuru Byron visar sig hata menniskoslägtet, likväl ofta i hans skrifter en stråle af innerlig tillgifvenhet och ren mensklig ömhet röjer sig för enskilda menniskor. Det är hans bättre genius, som hviskar i stormen; det är en oas i ödemarken af hans arma, plågade hjerta.» Och 1822: »Byron blir allt mörkare och mörkare; hans sinne är snart som en slocknad brand.» Så synes Tegnér oafbrutet och med stor uppmärksamhet följt gången och utvecklingen af denna blodröda, poetiska meteor, som tilldrog sig allas blickar, men slutligen sprang sönder för sin egen eld. Byrons berättande form har Tegnér användt i »Axel», der man ock

---

* Redan Tegnérs samtid anmärkte offentligen dessa slägtdrag. (Se Stockholmsposten 1825 N:o 122.) Eget är att se, huru Tegnér sjelf i bref $^{30}/_{6}$ 25 till v. Brinkman finner denna uppgifna likhet onaturlig, ja löjlig. Han kan ej förstå, huru likhet kan utletas mellan Byrons »demoniska natur» och hans egen »menskliga», mellan den förres »dystra verldsåsigt» och den senares »glada kanske äfven lättsinniga», mellan Byrons »svafvellågor» och hans egna »sprakande fyrverkerisolar». »Det är ju obegripligt», slutar han, »att en menniska kan låta trycka något så tanklöst.»

Likväl uttrycker sig Tegnér stundom till samma sin vän och andra så om sitt eget inre tillstånd, att det kan fullkomligt passa in äfven på Byron, ja till en del öfverensstämmer med Tegnérs egna ord om honom.

velat se drag ur den förres »The giaour», liksom vi på ett ställe i målningen se någon inflytelse af Byrons »Mazeppa».

Vi hafva i det föregående genomvandrat främmande land, spanat bland skilda folk och i skilda tider efter Tegnérs lärare och förebilder eller de skalder, vid hvilka han synes mest fästat sig och som derföre haft mer eller mindre inflytande på hans egen utveckling och verksamhet som skald. Låtom oss nu se till, hvad vi deraf kunna spåra på nordisk mark, bland Nordens folk.

Den fosterländska riktning, som utmärkte både Tegnér och Geijer, hade otvifvelaktigt fått sin väckelse och näring i deras barndoms hemlif, i umgänget med en natur, som outplånligt intryckte sina nordiska drag i deras unga sinnen, och med ett folk, som med enklare seder än vi äfven lefde ett friskare, hurtigare lif än vårt. Hvad sedermera och småningom tillkom, ökade endast fröets groningskraft, uppdref växten och framkallade den rika blomningen.

Vid den tid, då Tegnér växte upp och kände sina vingar lösas till poetisk flygt, stodo *Svenska Akademien* och de *gustavianska* skalderna på höjden af sin makt. Med sina åsigter och sin smak beherskade de snart sagdt enväldigt den sköna litteraturens dyrkare i vårt land. Den praktiska lefnadsvisheten, åtminstone under den gamla akademiens senare period, då de fleste af tidehvarfvets egentlige skalder bortgått, synes här utgjort kärnan. Deraf lärodikten, satiren och senare bords- och dryckesvisan, som under enväldets mörknande dagar uppmanade till njutning af stundens förgängliga fröjder, hvilka åtminstone för ögonblicket dränkte det närvarandes sorger och betryck i den skummande bägaren. Dikten hade alltså här ett praktiskt mål, hon predikade i bästa fall det nyttiga, det kloka. Men detta är ej hennes uppgift; hon har sitt mål i sig sjelf. *Thorilds* stormlöpning på den fasta borgen hade väl — hvad man än må om honom säga — kommit grundfästet att skaka och undansprängt ett eller annat granitblock, men i allmänhet syntes det icke så och bakom den öppnade brechen sökte man att hålla god min. Mannen med »den guldrena enthusiasmen» blef ock snart oskadlig, då han (1793) drefs i landsflykt.

Huru mäktig tidsandan, i förening med vissa dåtidens förhållanden, var i vårt land, bevisas af dess inflytelse på *Fr. M. Franzén.* Han, den egentlige förelöparen och målsmannen för en ny, fri och okonstlad dikt och som i begynnelsen sjöng som fågeln i skogen, stod snart tveksam om det sanna i sin poetiska riktning och slog an toner i akademisk anda och form. Man har från ett visst håll velat söka grunden dertill i hans filosofiska studier. Men kunde de ensamma verka denna omkastning? Äfven *J. O. Wallin* och Tegnér

voro en tid samma akademiska skolas lärjungar, den förre mera och längre än den senare. Båda voro dock, ehuru i skilda riktningar, alltför stora, kraftfulla och sjelfständiga genier, för att ej omsider bryta bojorna, afkasta tvångströjan och i frihetens rymder återfinna sig sjelfva. Så grep Wallin »Davidsharpan» och hans mäktige ande löste sig i sångljud, som vid orgelns brus, hvilket så väl stämde dertill, stego och skulle alltjemt stiga mot det kristna templets hvalf, för att lyfta millioner svenska hjertan till Gud. Men redan förut hade man från Tegnérs lyra förnummit toner, som bådade, att han var fri. »Landtvärnssången» (1808), vida bättre i den senare omarbetningen, var väl egentligen det första säkra tecknet till full frigörelse. Den är som ett härskri ur ett fosterländskt manligt bröst. Med »Svea», som utgör öfvergångs- och föreningslänken mellan tvänne vittra tidehvarf, är han den kunglige örn, som ingen mer i sin flygt följer, om ej den beundran, som skådar de stolta ringar han kretsar, solen närmare än andra. Det var som götisk förbundsbroder han sedan gaf sitt folk, hvad det skönast eger.

I och genom det *Götiska Förbundet,* hvari han innan stiftelseårets (1811) slut invaldes, stadgades Tegnérs sångmö till en afgjordt nordisk. Danmarks forskare i Nordens fornhäfder och Oehlenschläger, som voro den ur nämda Förbund utgångna »Götiska Skolans» föregångare och på den otvifvelaktigt som väckande inverkat, hade ock ett särskildt inflytande på Tegnér. Allmänt känd är hans skuld till Oehlenschläger. David Munck af Rosenschöld (»Qvistofta David» kallad) uttryckte detta på sitt egna vis i ett improviseradt epigram, hvari han minst skonar sig sjelf, till och med i financielt hänseende. Vi anföra det efter »Tegnér och hans samtida i Lund» af Ach. Kahl:

»Virgil har lånt utaf Homér,
Tegnér af Oehlenschläger,
Men Rosenschöld har gjort långt mer,
Han lånt allt hvad han eger.»

Eddorna (öfversättning) och *Folkvisorna* utgingo från det Götiska Förbundet eller några dess medlemmar, som derigenom betydligt inverkade på vår litteratur. Hvad de blefvo för Tegnér, kunna vi sluta af hans yttrande: »Om jag icke läst Sämunds Edda och folkvisorna, så hade jag icke kunnat skrifva Frithiof.» Så hade, bland annat, ett af de förträffligaste stycken i denna verldskunniga dikt, »Kung Bele och Thorsten Vikingsson», aldrig kunnat få det höga och egendomliga värde det eger, utan de fyndiga och här fullkomligt berättigade lånen ur »Håvamåls» uråldriga visdomsförråd. Men hvad Tegnér mottog i och genom Förbundet, har han återgäldat som en

konung, ty icke så litet af sin odödliga glans har han på det återkastat från sin himmelsfärd.

Redan före nämda fosterländska förbunds eller skolas tillkomst hade likväl, som man vet, de svenska eller nordiska dragen hos Tegnérs sångmö blifvit synliga. Om intrycken från barndomshemmet ha vi nämt. Huru han redan i sin ungdom gjorde bekantskap med några af de *fornnordiska sagorna*, sådana de i öfversättning förekomma i Björners »Kämpadater», har hans lefnadstecknare omtalat. Der fick han alltså, efter egen uppgift, tidigt ämne till en dikt »Atle», som gått förlorad. Äfven den hedniska *Frithiofs Saga* blef honom der först bekant. Isländska eller det *fornnordiska språket* lärde han sig långt senare, men studiet deraf underlättades ganska betydligt af en omständighet, som är, oss vetterligen, för mängden okänd. Vi hafva uppgiften derom från en man, som mottagit henne från Tegnérs egen mun. Då hon ej saknar sitt egendomliga värde, öfverlemna vi henne åt offentligheten.

Som barn hade Tegnér till amma en dalkulla. Hon lärde sitt fosterbarn sin hembygds mål, det bekanta dalmålet. Då Tegnér kom fullvuxen ut i verlden, tänkte han ej mera derpå. Han hade ingen att tala det med. Men då han vid mognare år kom att första gången slå upp en isländsk bok, förundrade det honom, att språket var honom så bekant. Få ord funnos, som han ej förstod. Hvarifrån hade denna språkkunskap kommit? Då erinrade han sig sin forna amma och sitt barnkammarspråk. Hans goda och trogna minne hade i tysthet bevarat det och allt var för honom klart. En senare språkforskning, flera år förnyad i Dalarne, har ock till fullo bekräftat, att ingenstädes i det skandinaviska Norden har fornspråket efterlemnat så många ännu lefvande språkminnen som bland folket i denna aflägsna skogs- och bergsbygd.

Men det fans äfven en särskild svensk man, som otvifvelaktigt såsom väckande i fosterländsk riktning inverkat på Tegnér, liksom på mången annan. Det var *Per Henrik Ling*.

Vi hafva i ett föregående häfte af denna tidskrift sökt teckna grunddragen af denne sällsamme mans bild.* Det var en personlighet af blossande eld och obändig kraft. En sådan man kunde ej undgå att starkt verka på sin omgifning. Till denna hörde i begynnelsen äfven Tegnér. Om deras första bekantskap och huru Tegnér fann Ling, veta vi ur Tegnérs egen mun. Lings mäktigaste

---

* Redaktionen begagnar tillfället att fullkomligt frigöra den aktade förf. från hvarje skuld till åtskilliga oriktigheter, hvilka, i följd af julbrådskan med korrekturläsningen, insmögo sig i nämnda artikel.

pathos var *fosterlandet*, dess framtida storhet och ära på en idealt uppfattad forntids grund. Här möttes sympatetiskt de båda rikt begåfvade andarne. Men mera konstnärligt disciplinerad, med en finare poetisk smak, ett mera utbildadt skönhetssinne, som alltid utmärker den sanne skalden, visste Tegnér långt bättre än Ling att gifva skönhetens form åt de skapelser, som uppsprungo från nämnda grund. Detta insåg och erkände äfven Ling. Han räknade ock, enligt v. Beskows uppgift, bland sitt lifs största förtjenster, att han bidragit att elda Tegnérs »kärlek för våra sagohäfder.» Hvad som var Lings pathos, blef alltså mer och mer äfven Tegnérs. Och hvilka glänsande frukter har det ej burit! Vi hafva dermed ingenting att jemföra. Det har burit hans namn jemte fosterlandets till den odlade verldens gräns. Huru berättigad är icke derföre vårt folks hänförelse för denne vår störste fosterländske skald, vår egentlige *nationalskald!* Han är och skall förblifva vår stolthet, vår ära.

Men här hafva vi något särskildt att lära. Tegnér blir sjelf allas vår lärare och förebild. I synnerhet tillkommer det de få, som i sin egen begåfning mottagit en gnista af det poetiska snillets gudaeld, att väl akta derpå. Tegnér, så högt uppburen af sitt folk och en bildad verld, tänkte nämligen ensam ringa om sig sjelf. Han ansåg sig ej för en skald »i ordets högre bemärkelse.» »De», säger han, »se annorlunda ut. Jag är en dilettant, som de andra, en Homerid. På sin höjd en Johannes döpare, som bereder väg för den som komma skall. Att han någon gång skall komma äfven i Sverige, derom är jag för min del öfvertygad. En jungfru är hafvande med honom, nämligen det svenska språket, den svenska historien, en verklig gudamoder.»

Detta var också hans sista tanke. Ur »Afsked till min lyra» klingar emot oss den ädle siarens storsinnade förhoppning:

»Den dag skall komma, då utur min aska
en skald skall uppstå för att sjunga ut
i slag, som klinga, uti toner raska,
hvad jag ej hunnit, förr'n min kraft tog slut,
hvad stort och ädelt i det nordanländska
som återstår ännu, det väldiga, det svenska.»

RUDOLF HJÄRNE.

En dag i ett engelskt hem.

III.

Förmiddagen.

Sedan Mr. L. och hans söner, såsom vi i det föregående omnämnt, skyndat från hemmet efter frukosten för att i »City» sköta sina göromål för dagen, är Mrs. L. lemnad i oinskränkt besittning af hela den långa förmiddagen — jag säger »långa», ty den engelska förmiddagen är deruti olik vår, att den räcker till långt fram på eftermiddagen. Med andra ord, Mrs. L. är i dag, liksom alla andra veckodagar, »gräsenka» från kl. 9 f. m. till 6 e. m. — och hon har också inrättat sig derefter. Jag tror till och med, att hon, i likhet med andra engelska fruar, så vant sig vid denna anordning, att hon med all kärlek och aktning för sin äkta man ej skulle vara mycket belåten, att se honom gå och skräpa hemma. Så mycket roligare är det i stället, att efter den långa skilsmessan återse honom vid middagstiden: Ja, detta återseende har för dem båda ett visst nyhetens behag hela året om. Och dock vill Mrs. L. ha förmiddagen för sig sjelf; det är ett af hennes privilegier. Men hvad gör hon då för vigtiga saker under denna tid? Ungefär detsamma som andra engelska fruar, ja, som många svenska i hennes ställning. Hon gör först och främst sin stora rund till bodarne, en sysselsättning för hvilken engelska damer tyckas ha en särskild smak*, och hon ger derunder i förbifarten sina ordres för dagen hos fiskmånglaren och grönsakshandlaren — ty Mrs. L. är äfven en huslig liten fru, kanske mer än andra engelska fruar af min bekantskap — och när detta är förbi, så måhända åker eller går hon på visiter till sina vänner i grannskapet, eller hon mottager sjelf förmiddagsvisiter, hvilka sällan uteblifva, eller, i brist på sådana, sysslar hon med brefskrifning, läsning eller stundom sömnad.

Jag tillerkände Mrs. L. en viss grad af huslighet, men detta måste vi fatta på engelskt sätt; ty med hushållsbestyr i svensk

---

* Engelska språket har äfven härför ett särskildt verb »to shop», hvilket kommer af subst. »shop» bod och alltså ordagrant skulle betyda »att boda», om svenskan tilläte ett sådant verb.

mening befattar sig en engelsk fru föga eller intet, och hon sätter, såsom vi redan i förra kapitlet anfört, sällan sin fot i köket. För sådana besök lämpar sig kanske ej heller hennes eleganta toalett, åt hvilken hon dagligen egnar den största omsorg. Frasandet af Mrs. L:s sidenklädning väckte mig ofta i hvardagslag ur mina studier, när hon i full gala händelsevis svepte förbi dörren till bibliotheksrummet. Med ett ord, jag har tyckt mig finna att den husmoderliga dygd vi ofvan omnämnt är i England inom de s. k. bättre klasserna i än mycket högre grad än i Sverige en öfvervunnen ståndpunkt. Frun i England är husets prydnad och, så att säga, hemmets genie, men hon är ej egentligen dess praktiskt insigtsfulla föreståndarska. Hennes ställning är alltså helt poetisk och, om jag så får säga, älskvärdt opraktisk, hvilket ock ej sällan torde röja sig i de befallningar hon då och då utdelar från toppen af kökstrappan eller från sitt beqväma soffhörn i »the drawing-room». Hennes uppfostran har ej heller, såvidt vi veta, någonsin legat åt det husliga eller haft detta i ringaste mån i sigte. Och för resten tyckes icke ens hennes man fordra eller önska denna egenskap hos henne. I den engelska »gentlemannens» ögon synes det vara en mera maktpåliggande uppgift för hustrun att i hemmet, om jag så får säga, »gå och se bra ut» och utstråla liksom en jemn atmosphère af elegance och behag. Hon skall äfven ha förmåga att på ett intagande sätt representera i hans hus såväl vid middagsbordet som i »drawing-room», att prydligt anordna hans hem, sjelf des första prydnad, och framför allt att med ljufva småleenden och ständigt godt lynne bortjaga molnen från hans panna, eller ödmjukt böja sig under de stormbyar, som dessa moln kunna behaga att föra med sig. Och låt oss ej heller förglömma, att hon äfven bör ha lärt så pass mycket musik, att hon kan förljufva hans lilla middagslur genom ett älskvärdt klinkande på pianot. Ja, jag vågar öppet uttala den öfvertygelsen, att Engelsmannen i allmänhet i förhållande till sin hustru är en stor egoist, och att han alltför mycket gör sin rätt gällande att vara »the lord af creation» (skapelsens herre); men låt oss äfven medgifva, att han härvid har ett mäktigt stöd i den engelska qvinnans egna fördomar. Se bara, hvilken lydig och lycklig tjenarinna åt den tillbedde mannen mången engelsk fruntimmersroman gör af sin hjeltinna, och se huru hög, priviligierad och ofelbar den gör mannen gent emot henne. Men detta ämne skulle föra oss för långt. Vare det nog sagdt, att de engelska fruarna äro älskvärda, undergifna, behagfulla, eleganta och poetiska väsen, och att man synes så, framför allt, vilja ha dem.

Den förut antydda arbetsfördelning inom det engelska huset,

som så väsendtligen befriar vår engelska fru från hushållstankar, befriar henne äfven i ej ringa mon från den närmare omtanken och omvårdnaden om barnen. Dessa — vi tala om barn *under* skolåldern — lefva i sitt »nursery», långt afskilda från de fina våningarne och de ömtåliga öronen nedanför, när de icke af sina »nurse» eller »bonne» föras ut och luftas i närmaste »square» eller park. De intaga väl äfven mestadels sina mål i barnkammaren, der de bilda så att säga en liten stat i staten; och om jag ej alltför mycket misstager mig, så är det för dem verkliga små högtidsstunder, när de få vara tillsammans med föräldrarne i förmaket eller få infinna sig i matsalen vid desserten efter middagen. Visserligen är väl moderskärleken i England lika stor som någonsin i Sverige, men engelska lefnadsvanor och uppfostringssätt och andra förhållanden göra dock, att den engelska modern, oberäknadt sina kärleksfulla besök i »the nursery» morgon och afton eller oftare, måhända ej lefver och umgås med sina barn som den svenska med sina.

Men vi återvända nu till Mr. L:s hus. Klockan är omkring half tolf på f. m. Jag har nyss sett Mrs. L. och hennes brorsdotter återkomma från en liten tur i vagn, hvarunder de utan tvifvel gjort några små uppköp och måhända äfven ett eller annat kort morgonbesök hos någon af Mrs. L:s väninnor i granskapet. Mera formela visiter sparas till längre fram. Hvad min egen värda person beträffar, så har jag efter någon läsning i bibliotheksrummet och en spatsertur i den vackra trädgården, dragit mig tillbaka i min sängkammare, der jag nu sitter med några böcker framför mig vid det öppna fönstret. Jag har nemligen inrättat sängkammaren på samma gång till en studerkammare genom att, till hela familjens förvåning, låta ditflytta ett bord, på hvilket jag uppradat mina böcker. Många minuter har jag ej sutit, då jag hör en ringning från den yttre gårdsporten — och tittar nyfiket ut. Porten springer upp — öppnad inifrån liksom af en osynlig hand.* En äldre dam, åtföljd af en yngre, som synes vara hennes dotter, inträda — det är den första morgonvisiten. Efter en liten stund ringes igen, och denna gång är det en ung herre af äkta engelsk typ och snitt — polissongerna icke till förglömmandes. Jag börjar finna studierna tråkiga — och anseende mig böra taga tillfället i akt att öfva mig i språkets talande och på samma gång studera engelska seder och karakterer — lemnar jag mina bokstudier åt sitt öde och går raskt utför trapporna

* Hemligheten består i en lång ståltrådsledning från köket, förmedelst hvilken man der kan helt beqvämt dra från rigeln utan att springa den långa vägen ned till porten.

för att uppsöka Mrs. L. och de främmande. Jag finner dem snart i trädgården, grupperade i skuggan af några höga lindar, Mrs. L:s favoritplats, der beqväma trädgårdsstolar af hvarjehanda skapnad och färg voro placerade under den varma årstiden. Jag iakttager, att mitt annalkande ej på ringaste sätt tilldrager sig de främmandes uppmärksamhet, om jag undantager, att den unge engelsmannen för ett ögonblick vänder på hufvudet, sätter sin lorgnette i ögonvrån och betraktar mina ben — förmodligen emedan det var dessa, som voro orsaken till bullret vid mitt annalkande och han med min person ej ansåg sig ha något att skaffa. Konversationen fortsattes obesväradt, som om sällskapet icke fått någon tillökning, och ehuru jag på svenskt sätt väntar med en viss högtidlighet att bli presenterad, sker detta först vid en tillfällig paus i samtalet, under hvilken engelsmannen ytterligare haft tid att egna mig en liten lorgnettering, denna gång rigtad ungefär på min väst. Mrs. L. verkställer nu presentationen liksom mera för att fylla pausen, och det sker på ett helt enkelt sätt genom blott uppgifvande af namnen å ömse sidor — dock tillägger hon efter mitt namn »from Sweden». Jag bugar mig på svenskt vis; de båda förnäma damerna göra en diminutiv rörelse på hufvudet eller ögonlocken (jag såg ej hvilketdera) och den unge engelsmannen räcker mig handen med ett läspande »How d'ye do?»; men dermed tyckes han ock ha gjort en öfveransträngning af artighet, ty han sjunker genast tillbaka på sin stol, vänder mig ryggen och återtager obesväradt tråden af konversationen. På samma sätt ungefär skulle han och de främmande damerna utan tvifvel ha gått tillväga i förhållande till hvilken obekant som helst, som slutit sig till sällskapet; ehuru medgifvas måste, att min egenskap af utländing ytterligare ökade likgiltigheten. I början af min vistelse i England föreföll mig en dylik kyla ofta stötande — men vid det tillfälle, som nu är i fråga, var jag redan gammal och van. Jag gör flera små försök att inleda en konversation med den unge engelsmannen, men fåfängt: jag får endast ett långsläpigt »yes» eller »no» till svar, eller jag får ej något svar alls; men han hedrar mig i stället hvarje gång med en lång förvånad blick genom lorgnetten — som ville han säga: »hvad i all verlden har jag med dig att göra? — jag känner dig inte ett spår, — du är utländing — och så har du glasögon på köpet.*»

* Glasögon äro bland engelsmän i allmänhet och särskildt bland yngre, något ytterst sällsynt, och jag har tyckt mig finna, att de rent af betraktas som en utländsk löjlighet, i all synnerhet utmärkande för tyskar. Sanningen häraf torde hvarje glasögonbärande utländing i England haft rikliga tillfällen att erfara. Kanske har han till och med hört *»Old Barnacles»* (gamla näsklämma) eller *»old German»* (gamle tysk!) ropas efter sig af gatpojkarne i London.

Den unge herrn var i sitt sätt, om ej en representant för engelska »gentlemen» i allmänhet, dock för en ej obetydlig del af det unga England *. Deras »manners» synas oss, synnerligen i början, vara så ohöfliga, att de skulle bittert förarga oss, om de icke på samma gång verkade afkylande genom sin beundransvärda flegma, och äfven förvånade och roade oss genom sin naivetet. Och så befriade från allt behag och all umgängestakt dessa »manners» i våra ögon än äro, ha de dock *en* god sida nemligen en viss ärlig rättframhet, som visserligen stundom gränsar till sjelfvisk cynism, men som dock alltid gör, att man på engelsmannen kan tillämpa det ärliga uttrycket: »man vet hvar man har honom.» För engelsmannen äro alla artigheter mot främmande, alla fraser och ceremonier endast lika många löjligheter. Jag har en gång sett en engelsman skratta så att tårarna tillrade, under det han med ord och åtbörder skildrade en presentation i Sverige — först och främst det högtidliga närmandet och den djupa tystnaden å ömse sidor, såsom om något ytterst vigtigt stundade, och vidare, då detta lät ett ögonblick vänta på sig, en ängslig förlägenhet, liksom funnes ingen räddning, förr än man fått veta namnet på den obekante — »och förlägenheten är alldeles densamma», anmärkte engelsmannen skrattande, »äfven i de fall, då parterna sett hvarandra tusende gånger och känna hvarandras namn lika väl som sina egna — men ännu ej »haft den äran». Vidare roade han sig åt sjelfva den afrundade presentationsformeln, hvilken han dock karrikerade väl mycket, och derpå framstälde han den artiga bugningen och glömde ej heller de båda parternas förtviflade försök att göra sig behagliga för hvarandra genom några

---

* Sedan ofvanstående nedskrifvits, har jag i »*The Illustrated London News*» för den 4 Mars 1876 funnit en uppsats med titel »*Our Manners*», hvilken så lifligt bekräftar sanningen af hvad här ofvan skildrats, att jag ej kan neka mig nöjet att derur meddela följande rader med bibehållande af originalspråket:

— — — — — — »It is not at all a new remark that the young men of the day — University men, perhaps, even more than others — affect a stolid want of ceremony which appears to advocates of the »old school» of elaborate politeness, the extreme of vulgarity. Manliness is the order of the day, and, consequently, if we may attempt to be epigrammatical, many men are too much lacking in womanliness; they are sturdy, rough, stiffwanting in tact, pleasantness, true politeness.» — — — — — »It is in their manner to men more than to women that the younger »gentlemen» of to day want curtesy.» — — — — »Silence to strangers, the making conversation difficult and ignoring little attempts to promote its flow — in a word, the wish to keep people at a distance rather than to put them at their ease — also marks the »uncivilised monkey», who not only thinks, but loudly and on all occasions proclaims, himself a gentleman.» o. s. v. — — — — — Detta är minsann ord och inga visor. Den engelske författaren dömer till och med vida strängare än jag vågat eller ens haft skäl att göra.

upplysningar om den sista förändringen i väderleken — »och», tillade han, »man anser dessa fraser efter presentationen så oeftergifliga, att man för deras skull afbryter den intressantaste konversation, hvarmed man förut varit på annat håll sysselsatt.» Den värde engelsmannen, som länge varit i tillfälle att göra sina iakttagelser i Sverige, hade väl i grunden ej så orätt, om ock hans skildring var något öfverdrifven. Men lika säkert är, att engelsmännen å sin sida gå för långt åt det motsatta hållet, i det de ofta förakta äfven sådan höflighet, som föreskrifves af vanlig menniskovänlighet eller åtminstone af en naturlig känsla för hvad som är rätt och passande. För öfrigt tyckas de väl mycket försumma de enkla former, som hos andra nationer höra till umgängeslifvets abcd. Så t. ex. kan jag för tillfället ej påminna mig, att jag någonsin sett en engelsman bocka sig, åtminstone i den strängare mening vi fatta detta ord — och jag tviflar nästan på att han *kan* det. I alla händelser torde hans bockning blifva, för att begagna hans eget språk, »rather awkward» (temligen tafatt och klumpig).

Och efter vi äro inne på detta kapitel, äfven ett litet ord om damerna. Jag nämnde, att de båda främmande damerna vid presentationen gjorde en diminutiv rörelse på hufvudet eller ögonlocken. Ja, stundom föreföll det mig i England, när jag presenterades eller såg andra presenteras för en lady, som om hon icke ens helsade med ögonlocken utan bara stirrade en i ansigtet och äfven detta ej särdeles vänligt. Hvad som kanske mer än annat bidrager att göra en engelsk dam så »reserved» i sitt sätt att mottaga nya herr-bekantskaper, är måhända medvetandet af ett särskildt privilegium, som är henne af det engelska umgängeslifvet tillerkändt, jag menar privilegiet att med oinskränkt godtycke antaga eller förkasta nya bekantskaper, ja, äfven till en viss grad gamla. Med andra ord, en engelsk lady, för hvilken du i går presenterades, och med hvilken du till och med hade en lång konversation — möter du i dag, och hon känner dig icke mer, du må helsa aldrig så artigt. För öfrigt *får* du enligt engelsk »convenence» icke helsa på henne förr än *hon* först helsat på *dig;* och detta är, om jag så får säga, sjelfva knuten af hennes privilegium. Det skulle rent af betraktas som påfluget, om en herre toge af hatten för en dam vid ett möte på gatan — innan hon först gjort sitt lilla igenkänningstecken. Huruvida nu denna sed är efterföljansvärd eller icke, åtager jag mig ej att bedöma; den synes mig dock ha åtminstone *en* god sida, nemligen, att den i sin mon ger den unga qvinnan ett ofta behöfligt skydd mot påträngande eller obehagliga bekantskaper: dess dåliga sida torde vara, att den äfven uppmuntrar högmodet och nycken. Att

på nämnda sätt afklippa en bekantskap kallas på engelska »*to cut*» * och man hör ofta sådana oöfversättliga fraser som »*she cut me in the street*», »*she cut him at the ball*», »*she cut him dead*» etc. Den ädla »cut»-methoden begagnas äfven ganska mycket af herrar sinsemellan, men är der ej ett respekteradt privilegium, utan går hufvudsakligen i snobberiets tjenst och väcker naturligtvis mycken förargelse hos föremålet för handlingen.

Men återvändom nu till sällskapet i trädgården. Sedan samtalet fortfarit en stund, föreslår Mrs. L. ett parti »croquet» * på den gröna gräsmattan bredvid, der allt är i ordning, och detta förslag antages naturligtvis med nöje (såsom ett vanligt tidsfördrif på förmiddagen, då tid och tillfälle gifves). Såsom mera obekant med spelet — hvilket dock sedan blifvit så allmänt äfven i Sverige — anhåller jag att få vara åskådare; och ett lifligt parti börjar nu mellan engelsmannen och Mrs. L:s brorsdotter å ena sidan och de båda främmande damerna å den andra. Jag var nu i tillfälle att beundra den utomordentliga skicklighet i detta spel, hvilken i England är så vanlig icke minst bland de unga damerna, att icke tala om den ledighet och grace, med hvilken dessa sköta klubban — ja, måhända skulle våra svenska damer här ha ett och annat att lära — och äfven får jag nu se en liten skymt af den egendomliga »excitement», som vid hvarje »sport», äfven den obetydligaste, genombryter och genomeldar den engelska flegman med oemotståndlig makt. Denna »*excitement*» (ett ord, som jag skulle vilja på försök öfversätta med »lidelsefullhet») tyckes utgöra den enda oregelbundenheten i det engelska temperamentet, hvilket annars är så jemnt som en blank yta. Vid det nu ifrågavarande croquet-partiet rycktes de spelandes själ fullkomligt med: hjertliga skratt, glada och missnöjda utrop vexlade med hvarandra, och ju mer spelet framskred, spårade jag en ifver, som nästan öfvergick till verklig lidelse — och stundom utbröt i häftiga ord, hastiga skiftningar af ansigtsfärg etc. Det syntes, som det gälde lif och gods, ja, som om de spelandes väl eller ve berodde på det eller det slaget: med dödstystnad väntar man att klubban skall falla och derpå följa blandade rop af glädje och harm. Det är samma yttringar af det engelska lynnet, om ock i smått och inom en strängare krets, som vid de stora kapplöpningarna och kapprodderna. Sjelfva den annars lugna Mrs. L., som

* Vid verbet »*cut*» (afskära, afklippa) underförstås väl här egentligen »*an acquaintance*» (en bekantskap) men verbet förekommer dock än mera med personobjekt såsom i de anförda exemplen.

* Jag vill anmärka att jag i England aldrig hört detta ord uttalas annat än med stumt t och med benägenhet att ge en lätt fransysk tonvigt åt sista stafvelsen.

tillika med mig sitter som åskådare i skuggan, upphör med sitt handarbete: hennes ögon tindra och hon följer spelet med det lifligaste intresse, hvilket då och då äfven ger sig tillkänna genom ett uppmuntrings- eller varningsord till endera parten. Härvid blandar hon namnen på de olika färgerna »blue», »red», »yellow», »black» med konstiga speltermer, som för mig äro idel hebreiska. Omsider slutar partiet och den unge engelsmannen och hans moitié ha förlorat — men han tyckes med hela öfvertygelsens värme vilja bevisa, att spelet borde ha fått en annan utgång och skulle ha fått det om inte — — — och här kom det en hel skur af croquet-termer, som jag ej begrep, hvarpå hans motståndare raskt svarade någonting i samma stil, hvilket jag ej heller begrep, så att jag icke är i tillfälle att upplysa, hvem som i denna vigtiga strid hade rätt. Om ett ögonblick är allt åter lugnt och man vill bryta upp, men nu ringer klockan till »luncheon» från verandan, och Mrs. L. ber sitt främmande stiga in och deltaga i måltiden, hvartill de ock utan krus samtycka.

»Luncheon» eller förkortadt »lunch» är som bekant ett mellanmål, som vanligen ätes vid ett- eller två-tiden e. m. och endast är afsedt att nödtorfteligen och liksom i förbigående nedtysta hungern, till dess den vid middagens stora festmål får sin rikliga tillfredsställelse. För att kunna qvarbjuda besökande till »lunch» äro inga andra anstalter af nöden än att bereda dem plats vid bordet, ty för den enkla måltiden följes liksom ett gifvet recept öfver hela landet — och hvad qvantiteten beträffar är den alltid rikligt tilltagen. Ingen varm mat serveras. Man har att tillgå en stor kall »roastbeef» (stundom kall skinka eller kalfstek), hvaraf man skär sig eller får sig tillskurna några skifvor; och härtill äter man smör, bröd och ost och dricker öl, serveradt i glas ur en stor mugg, som fyllts i familjens källare. »Luncheon» är det enda mål i England, vid hvilket jag sett öl förekomma på bordet. Någonting, som utom det nämnda synes vara en särdeles omtyckt beståndsdel af »lunch», är gurka, förtärd sådan den kommer direkte från drifhuset. Just vid den »lunch», som är i fråga, var jag i tillfälle att se, huru denna förtjusning i gurkor yttrade sig på ett för oss svenskar fullkomligt främmande sätt. Sedan man satt sig till bords, märker Mrs. L., att nämnde älsklingsspis fattas; och hennes yngste son, som i dag händelsevis kommit hem till »lunch», springer då ut i trädgården och återkommer flämtande om ett ögonblick med en verklig praktgurka i handen; och varm af drifhus och sol, som den ännu var, skickas nu denna laget omkring, och hvar och en, de unga damerna icke undantagna, skär sig ett stort stycke, hvilket genast förtäres med

den största smak tillsammans med ost och bröd. Ja, än mer, sonen och den främmande engelsmannen nöja sig ej härmed, utan bereda på sina tallrickar en sammanstufning af ost och kurka på så sätt, att de sönderhacka och sönderkrama dessa heterogena ämnen till en verklig röra, hvilken de sedan förtära som en läckerhet — och denna afundas jag dem icke. Deremot lärde jag mig snart genom daglig öfning det andra sättet, nemligen att äta gurkan enbart, såsom den kom från drifbänken.

Min bekantskap med de främmande går emellertid långsamt, och något tillmötesgående i konversationen finner jag egentligen icke å deras sida. Allting på detta område bör utveckla sig af sig sjelf, det bör liksom gurkan serveras »au naturel», om det skall vara i engelsmannens smak. Jag märker ock nu, att när saken på detta sätt får ha sin naturliga gång, så smälter isen ganska lätt af sig sjelf; då deremot alla försök att bryta den med våld äro fåfänga. Dessa personer, som i början med allt skäl förefallit mig så obehagliga, bli småningom hyggliga nog, och efter »lunch» befinner jag mig redan i en liflig diskussion på verandan med den unge engelsmannen, under det vi röka en lätt cigarr. »Liflig» är dock kanske för mycket sagdt, ty engelsk liflighet stiger vid dylika tillfällen knappt till värmegraden af svensk tröghet — allting är relativt. Jag fick nu äfven ytterligare bekräftad en iakttagelse, som jag gjort dagligen under mitt vistande i England, nemligen att när en engelsk gentleman ej har något att säga, så tiger han, och detta under hvad förhållande som helst; ty han känner ej till något tvunget samtal, och han yttrar intet — ja, alldeles för litet — af artighet. Vi svenskar göra tvärtom, vi yttra för mycket af artighet. Vi föra alltför ofta en konversation liksom på nålar; och äfven om vi i öfrigt äro sanningsälskande och allvarliga menniskor, tvinga vi oss ofta att »ljuga och komplimentera», när vi ej ha annat att säga. Detta är ett okändt sällskapsnöje i England.

En stund efter »lunch» taga de främmande afsked och allt blir åter tyst och stilla i huset. På min fråga får jag af Mrs. L. veta, att de besökande äro gamla bekanta i familjen, och att de endast på denna grund kunnat göra ett så tidigt förmiddagsbesök. De mera högtidliga besöken inträffa nemligen i allmänhet under tiden mellan »luncheon» och middag. Också stanna i dag mellan kl. 4 och 5 icke mindre än trenne vagnar framför Mr. L:s villa — och eleganta matronor med eller utan döttrar segla in genom porten, som hålles vidöppen af deras betjenter. Äfven ett par herr-visiter till fots förekomma. Men med beskrifningen af alla dessa besök vill jag ej ytterligare trötta läsaren. Ej heller har jag mera reda

på dem, än att de voro korta, ty jag höll mig vid sådana högtidliga tillfällen på mitt rum och gjorde så äfven i dag. Att de i motsats mot de tidigare besöken voro af en mera fransysk natur och ej utan sin lilla affektation, tar jag för alldeles gifvet. Jag får tillägga till Mrs. L:s heder, att hon ej tycktes vara särdeles road af dem. Också förekommo de hos henne på långt när icke hvarje dag.

En liten sak vill jag ytterligare nämna med afseende på alla dessa förmiddagsvisiter, så väl de tidigare som de senare, nemligen att jag vid sådana tillfällen aldrig såg någon herre komma i frack eller i något afseende hvad vi kalla »uppsträckt». I bästa fall bar han en snygg bonjour af den välkända engelska snitten och denna då alltid igenknäppt om lifvet och blott öppen öfver bröstet. Jag kan ej ens erinra mig, att jag någonsin sett en engelsman inträda i ett förmak med uppknäppt bonjour. Jag nämner denna lilla obetydlighet blott emedan hos oss förhållandet i detta afseende är alldeles motsatt. Hvad fracken beträffar och allt hvad dertill hörer, så sparas denna drägt i England till middagen och qvällen, och kallas derföre äfver »*evening-dress*» (aftondrägt), liksom damernas låghalsade högtids-toalett bär samma namn. Frack på förmiddagen är alltså för engelsmannen under alla förhållanden främmande; och detta går så långt att till och med vid bröllop — hvilka som bekant alltid hållas på förmiddagen — icke ens sjelfva brudgummen är klädd i frack och naturligtvis ännu mindre någon af bröllopsgästerna. Exempelvis vill jag nämna, att då jag en gång var marskalk på ett bröllop i London, min kostym var mörkblå promenadrock med en röd blomma i knapphålet, ljusblå halsduk, hvit väst och gråa benkläder; och dermed var jag lika festligt bröllopsklädd som brudgummen sjelf.

Vid 5 tiden tar jag en liten spatsertur på det landtliga E:s vackra gator och promenadplatser, och då jag härvid möter min unge engelsman från förmiddagen, helsa vi i förbigående på hvarandra med en nickning och en rörelse med handen, ty i England är ej sed att herrar ta af sig hatten för hvarandra, och häruti gifva de oss sannerligen ett förståndigt föredöme. På promenadplatserna möter jag äfven här och der skaror af glada rosenkindade barn med deras sköterskor — men förgäfves ser jag mig om efter deras mödrar, och ännu mindre finner jag, hvad jag så ofta funnit i Sverige, en fryntlig pappa nedblickande med strålande anlete på en rad af pojkar vid sin sida. Att »få gå ut och gå med pappa» torde ock vara en fröjd som ej vankas så ofta i England som i Sverige — och naturligt, då han ju der vanligen är borta större delen af dagen.

Just som jag återkommer från min promenad, hör jag »the dressing-bell» ringa i förstugan (d. v. s. den klocka som anger att man bör kläda sig för middagen) och jag drager mig följaktligen till mitt rum. En förunderlig högtidskänsla tränger sig på mig — — — — — ja, den tränger sig, i det ögonblick jag nedskrifver dessa rader, ännu vid blotta minnet så oemotståndligt på mig, att jag måste bedja om en paus — en förberedelsens och eftertankens paus — innan jag skrider till den engelska middagen.

(Forts.)

N. P. Ödman.

Bägaren.

Fyll i den blänkande pokalen,
Den värmaren vid isig pol!
Af purpur gjuts ett sken kring salen
En strimma af Burgundisk sol.
På bägarn *Carols* namn och strider
En konstnär skurit i kristall.
Se, hur hvar bild får färg omsider:
Bak tomma harnesk drufvan sprider
Som hjelteblod sitt ädla svall.

Om du vill veta, kommer bägarn
Som arf ifrån en Carolin.
En gång om året gamle ägarn
Lät den gå laget kring med vin.
Den siste af Måns Bocks dragoner,
Han uppstod i sin blåa rock
Och tömde så vid valdhornstoner
En skål för Cronstedts fältkanoner
Och för Bennets och Dückers choc.

Vår äras norrsken har förtonat,
Åt våra stordåd tiden ler,
Vårt välde sönderföll —, men skonadt
Blef detta sköra glas du ser.
Med vördnad ur sin gömma tagen,
Klenoden är i oskadd prakt.
Håll den försigtigt upp mot dagen
Och namnen läs på segerslagen,
Der hjelten blödde bort sin makt.

Hur minnesrik du är, men bräcklig,
Relik i ätteleder gömd:
En stöt från grannen är tillräcklig,
Och du till undergång är dömd.
Ett ögonblick — och du är bara
Ett grus, så seklers skatt du är.
Der svaghet fins, fins alltid fara . . .
Hvi skall ock du så värnlös vara,
O Svea, du vår moder kär?

O Svea land, du minnesrika,
Din sköld, lik bägarn af kristall,
Är skimrande, men spröd tillika,
Ack, i en tid af hård metall.
Hur länge tror du väl det räcker
Att våldet vörda vill din vrå?
Din gamla glans än afund väcker,
Och lätt en jernarmbågc bräcker
Kristalln med hjeltenamnen på.

Carl Snoilsky.

Till

Elma Billing,

född **Ström.**

Jag mins när du — bland nordens näktergalar
Den ljufvaste — lät dina toner i
En underskön och härlig harmoni
Slå eld i alla hörn af konstens salar.
Jag drömt mig qvar bland Böhmens skog och dalar
Vid *din* Agathas månskenssvärmeri!
Den »hulda engeln» — det var *din* Lucie!
Och rörande och mildt till minnet talar
Om bönens makt och sångens — *din* Alice!
Men plötsligt tystnar du! Ej stämman klingar,
Och sångens genius med brutna vingar
Drefs ut af våldet ur sitt paradis.
När tyst det blef — hvem är som mod dig skänker?
En engel genom rummet gått . . . jag tänker!

Oscar Wijkander.

Våren.

Buren på gyllene skyn re'n nalkas den glädtiga våren.
Blicken med värma och ljus flyger mot slumrande jord.
Se, hur hon drömmer om älsklingen nu och spritter i sömnen!
Vaknad du bärden af snö blottar hon skuldran och ler.

Lärkorna skickar hon upp att brudgummen helsa välkommen,
klär sig som hoppet i grönt, klär sig i blommor som brud.
Lifvet har vaknat på nytt i dess barm och otålig af längtan
blickar den hulda mot skyn, sänder med vestan en suck:
»Skynda dig, älskling! Re'n smyckad jag är till den stundande festen
Kärleken kommit och eld brinner på altaret re'n.
Bröllopsskaran sig ordnar också i skog och på ängar,
vågorna plaska vid strand, foglarna svinga i sky,
Bäckarna störta från bergen ned och vindarna spela; —
Skynda dig, älskling, kom! Allt är till festen beredt.» —
Leende kommer han nu den kärligt blickande våren.
Jublen, I lärkor, i sky! Dansen, I vindar och våg!
Sjungen, ja, sjungen och dansen af fröjd, ty himmelen älskar,
älskar sin längtande brud, älskar den blomstrande jord!

RUDOLF HJÄRNE.

Johan Ludvig Runeberg.

Minnesord vid finnarnes sorgefest i Stockholm den 12 Maj 1877.

Den känsla af smärta och saknad, som i dag fört oss tillsammans på detta rum, den är för visso nog djup, att kunna slå med dyster stumhet äfven en mäktigare stämma än den, på hvars lott det här fallit att söka kläda denna känsla i ord. Spörj sonen, der han står vid en älskad faders öppnade graf, om orsaken till hans smärta; spörj ett folk, som ledsagar en älskad furste till hans sista hvilorum, om skälen till dess sorg: de skola svara dig blott med en blick, en tår, vältaliga i all sin stumhet.

Och vi, söner och döttrar af Finland, hafva icke vi förlorat på en gång en fader och en furste? Hela det folk, hvars tårfylda blickar i dag riktas mot den graf, som mottagit stoftet af Johan Ludvig Runeberg, har det icke fostrats af denne mäktige sångarande, har det icke svurit orubblig trohet åt honom, herskaren i snillets verld, fosterlandskärlekens, frihetens och skönhetens ädelborne furste? Hvi söka vi då att i bleka ord gifva yttre gestalt

åt den känsla, som nu stormar in på vår själ, och hvars öfverväldigande makt vi dock endast kunna underkasta oss, icke beherska?

Och likväl — likväl manar oss en mäktig stämma, att dock söka kläda vår saknad i ord, om än dessa vore aldrig så otillräckliga. Det är tacksamhetens heliga röst, som bjuder oss att vid den öppnade grafven söka uttala hvad den ädle för oss varit. »Ej med klagan skall hans minne firas»; nej, ett namn sådant som Runebergs är värdt mer än att blott lyftas på känslans svallvågor. Den bästa tacksamheten mot den hänsofne visa vi genom att söka djupt och lifligt uppfatta hela rikedomen af allt det sköna och stora han skänkt oss. Må vi derför egna en stund af denna saknadens högtid åt ett försök, icke att uttömma den rika skatten — ty dertill försloge icke en tid, mångdubbelt längre än dessa flygtiga minuter — men att blott belysa några de hufvudsakligaste bland de drag, som gifvit Runeberg hans stora, hans omätliga betydelse för Finland, för Norden, för skaldekonsten.

Jag vågar hysa den fasta förtröstan, att ingen bland våra ärade svenske gäster skall ogilla, att vi sålunda ställa Runebergs nationela betydelse främst. Ty det är i sjelfva verket så man måste göra, om man vill rätt förstå, hvad som är den sanna källan och ursprunget till den storhet, som gjort Runebergs namn kändt och älskadt långt utom hans fosterlands gränser och särskildt bland Nordens brödrafolk. Det gälde i sanning om skalden hvad han sjelf sjungit om Duncker:

Sin fosterjord han trohet svor,
För den, som för en brud, en mor,
Sitt allt han ville våga.
Med denna kärlek blef han stor.

Ja, Finland, finska folket, det var den brud, för hvilken hans dyrkan brann ädel och varm, och det var på samma gång för honom en mor, som gäldade hans lågande kärlek med att låta honom vid sitt kärleksfulla bröst njuta den kraftiga näring, som sedan tillät hans ande att lyfta sina vingar upp till snillets strålande höjder.

När Finland hade slitits från sitt månghundraåriga fostbrödralag med Sverige, och kallades att på egen hand gå okända öden till möte, hade icke dess folk då skäl nog att fråga såsom Fänrik Stål frågar om Döbelns här vid Juutas:

Hvem skulle samla våra glesa leder,
En återstod från dyra segrars dar?
Af mod, af kraft, af guldren tro och heder,
Fans nog, ja nog, men ordnarn borta var.

Den ringa flock af odlingens förkämpar, som förut vid brödrafolkets sida kämpat »våra fäders strid, med tanke, svärd och plog», den hade ej än mist sitt forna mannamod i denna strid, men väl sitt forna mål. Egde desse kämpar ännu något att strida för? Var denna lilla bit, som nu återstod af det forna stora fäderneslandet, tillräcklig att utgöra målet för all deras sträfvan, eller skulle de söka sig ett alldeles nytt mål på vägar, som dittills varit dem fullkomligt främmande? »Det frågtes blott, det gafs ej svar».

Men se, då står der upp en siare, som griper i lyrans strängar med kraftig hand.

Hör hans röst! Han ropar
Till detta folk, som striden nyss förspred.
Han träder fram: de sluta sig hans hopar,
Och det blir skick på nytt från led till led.

Och denna sprängda skara, som tycktes vigd åt undergången och döden, den står snart

ordnad, hotfull, fruktansvärd igen;
Den har ej mer blott döden att förbida,
Den tänker segra nu, ej endast strida,
En annan ande hvilar öfver den.

En annan ande — ja, och dock den samme, som redan bodde i djupet af hvarje finskt hjerta, om än dess stämma aldrig förr ljudit så kraftig, så segerviss, som nu i skaldens sång. Det var den ande, som lärde Finlands söner, att alla, hög som låg, rik som fattig, dock utgjorde *ett* folk af bröder, att ingen fans så hög att han icke borde, och ingen så ringa att han icke kunde på sin plats i ledet kämpa för fosterlandets välgång, för det ädlas seger. Och fråga vi efter yttersta ursprunget till denna tanke, då svarar hvarje finne med tacksamt hjerta: det är Sverige med dess urgamla allmogefrihet som skapat denna tanke, utan hvilken det finska folket nu icke hade funnits till, utan hvilken Runeberg aldrig blifvit hvad han varit. På en säkrare och skönare grund än denna kunde Sverige aldrig bygga sina anspråk att få anse Runeberg äfven vara *sin* son.

Men om sålunda denna nationela tanke, åt hvilken Runeberg gifvit så många och så sköna uttryck, i sig sjelf kan sägas vara urgammal, så var det dock helt naturligt, att den samma skulle i Finland framträda med ökad kraft och styrka efter skilsmessan från Sverige. Finlands öde berodde på en nära sammanslutning af de skilda samhällsklasserna för det gemensamma målet, värnandet af landets rätt till en sjelfständig tillvaro. Och på samma gång före-

funnos äfven de behöfliga vilkoren för att denna nödvändiga sammanslutning skulle ega rum. Icke blott att den från Sverige ärfda folkeliga anden lefde qvar frisk och obruten; den hade äfven fått ett uttryck uti hela samhällslifvet i dessa undangömda bygder; ty ännu i denna dag skall man mångenstädes i Finland ha svårt att uti samlifvet individerne emellan draga någon bestämd gräns mellan skilda samhällsklasser, hur olika än bildningsgrad, åskådningssätt och lefnadsvanor för öfrigt må vara.

När nu Runeberg äfven greps af denna nationela tanke, och gaf den samma gestalt i sina skaldeverk, då egde han dervid den i sanning sällsporda lyckan att hans poetiska skapelser på en gång stodo på verklighetens fasta grundval och egde den högsta nationela betydelse genom att förläna denna verklighet skönhetens adelsbref. Han sjöng på en gång ur sitt folks hjerta och för sitt folk. De poetiska gestalter han skildrade voro för hans folk på en gång så bekanta, så förtroliga och dock så höga, så idealiska, som vi aldrig i det verkliga lifvet skådat. När han till en början tecknade det finska folkets hemlif uti sina sköna idylliskt-episka dikter, Elgskyttarne, Hanna, Julqvällen, hvilken mångfald af lifskraftiga gestalter stälde han ej der inför våra blickar! Hvilken olikhet är det ej mellan Elgskyttarnes raske Mattias och den aktade tiggaren Aron, mellan Hanna, som ännu blott i drömmen fattat hvad lifvet betyder, och Julqvällens Augusta, som redan fått erfara mycket nog af dess allvar, mellan deras fäder, den fridsamme presten och den hetlefrade majoren; slutligen mellan deras riddare — om jag så får säga — den främmande studenten och den gamle soldaten Pistol. Och emellertid, trots alla olikheter, hur lefva icke dessa gestalter dock alla samma sunda, verkliga och likväl så poetiska lif! Men hvad som är det betydelsefullaste af allt: de äro alla barn af samma folk, ja, man vore frestad att säga af samma familj. Tusende band fästa dem vid hvarandra, de kunna icke tänkas utan hvarandra, än mindre i söndring eller fiendskap. De äro alla adlade af skaldens fantasi, de äro alla sanna, ädla *menniskor* och derför äfven jemlikar.

Redan i Elgskyttarne framträda flere drag som skönt belysa detta jemlikhetsförhållande, men klarast framträder det dock i Julqvällen, som helt och hållet är bygd på motivet af den djupa aktningen för det sanna menniskovärdet, detta må då representeras af den gamle Pistols fasta sjelfkänsla och ståndaktighet i sorgens dagar eller af den sextonåriga Augustas hängifna kärlek. Ett egendomligare par än dessa två, Pistol och Augusta, har väl ännu aldrig någon skald gjort till hjelte och hjeltinna i en dikt — men så har också ingen skald på ett skönare sätt, än Runeberg här, just genom denna kontrast

gör, visat huru menniskovärdet beror hvarken af ålder, kön, samhällsställning eller bildningsgrad, utan endast af hjertats adel. Och på samma gång han för oss förkunnar denna höga lära har han dock icke ett ögonblick lemnat den säkra botten, på hvilken han står, sitt folks hemlif; men han har visat att detta lif i all sin enkelhet dock i sig kan innesluta hvad menniskohjertat känner mest rent och ädelt. Hvilken son eller dotter af Finland skulle icke af dessa bilder lära att älska sitt folk, att tro på dess framtid, då detta folk så, som i dessa dikter skildras, fyller sin uppgift i odlingens och det ädlas tjenst?

Men bakom de fredliga taflorna öppnar sig redan i dessa dikter ett perspektiv som, visar oss, att detta folk, »när kriget röt från dal till dal» kunde kämpa för sitt land äfven med svärd i hand. Episoden om det gamla geväret i »Elgskyttarne», och Pistols berättelse i »Julqvällen» de äro — liksom äfven »Grafven i Perrho» — förelöpare till »Fänrik Ståls sägner.» Och när sedan skalden till de föregående fosterländska dikterna lade dessa odödliga nationalsånger, då såg man äfven i dem många drag, som nära, ja omedelbart slöto sig till hvad han förut sjungit om. Det var ej blott krigarens bragder, han i »Sägnerna» besjöng, det var lika mycket finska *folkets.* »Molnets broder», Sven Dufva, Trosskusken, Numro femton Stolt, Torpflickan och många flere, de äro alla folkets barn, och det är just genom dessa gestalter som Finlands sista strid fått sin skönaste belysning. En här, om än aldrig så tapper, fältherrar, om än så store, hade dock ej förmått tillvinna sig vår beundran och medkänsla i lika hög grad som nu, då vi se att hären och folket båda voro eldade af samma hänförelse, båda kämpade för fosterlandet med samma hjeltemod. Öfverallt i »Sägnerna» lyser denna tanke fram, icke minst genom de vitnesbörd skalden låter de störste härförarne ge dessa folkets barn eller dem som »blödt och dödt i lägsta graden». Sandels vid Sven Dufvas lik, Döbeln och Numro Femton Stolt, Adlercreutz vid Munters graf, alla dessa grupper utgöra lika många poetiska förherrliganden af den finska folkanden. Märkvärdigast af alla dessa drag är dock den egendomliga mönstring som Döbeln håller med sin skara vid Juutas. Den gamle korpralen, Numro Sju Standar, han som varit med vid Lappo och Kauhajoki, för hans ord höjer generalen af aktning hatten, då han säger: »Sörj ni blott för, att vi få stå, ej spriuga». Trumslagar Nord, en gubbe känd från åttiåtta, åt honom räcker Lappos hjelte handen, då han råder: »Skrik ni som Armfelt: marsch, framåt, rör trumman». Men öfver mannamodet hos de härdade veteranerne står dock hänförelsen hos

denne yngling, »nyss från plogen tagen», han som på generalens bistra fråga efter orsaken till hans blekhet svarar så att han först

steg fram och höjde armen
Och ref sin slitna gråa tröja opp;

och sedan, visande på det öppna såret säger:

Det fick jag, herr genral, här nyss i striden.
Jag blödt kanske för mycket under tiden,
Och derför har min kind ej rodnad mer;
Dock kan jag än de tappres antal öka,
Jag låg väl fallen, men låt mig försöka,
Jag har fått kraft på nytt, sen jag såg er.

Detta svar, det mötes nu icke mera af generalen med någon yttre aktningsbetygelse för denne namnlöse yngling. Nej, Döbeln svarar på ett värdigare sätt, derigenom att han låter dessa ynglingens ord gifva utslaget i hans planer. Ty hans blick vidgar sig utöfver denna enskilda individ, han ser i honom en representant af det folk, som kämpar för sitt land; nu är hans beslut fattadt och

Då bröt en tår ur Döbelns stolta öga:
Välan då, *ädla folk,* till strid, till slag!
Jag har sett nog, att tveka båtar föga,
Vår kamp blir skön, i dag är Döbelns dag.
— — — — — — — — — — — — — —
Ej här, derborta må vi pröfva svärden;
Med dessa trupper kan man trotsa verlden.

Det är genom dylika drag, mästerliga redan i rent konstnärligt afseende, som Runeberg låtit oss klarast skåda hela djupet af den tysta kraft, som bor hos det finska folket. Och derför kände ock en hvar, som läste dessa dikter, det samma som majoren i »Julqvällen»:

Han kände sitt hjerta förstoras.
Finland stod för hans själ, det kulna, hans torftiga, gömda
Heliga fädernesland.

Och tusenden och åter tusenden hafva om dessa sånger stämt in i skaldens ord om den bok, der han läste sitt folks bragder

Jag såg ett folk, som kunde allt,
Blott ej sin ära svika.
Jag såg en här, som frös och svalt,
Och segrade tillika.
Mitt öga flög från blad till blad,
Jag velat kyssa hvarje rad.

Ja, hvarje rad i dessa odödliga sånger kunde ge anledning till beundran för den, som så kunnat älska och sjunga sitt folks ära. Men jag kan icke längre dröja vid en utläggning af dessa skönheter — och jag behöfver det ej heller: »Fänrik Stål» lefver ju i allas hjertan äfven på denna sidan hafvet, hos ättlingarne af våra fäders vapenbröder. Detta enda drag i »Sägnerna», vid hvilket jag stannat, deras folkeliga skaplynne, är dock det som främst gifvit Runebergs fosterländska dikter deras stora nationela betydelse. Och i detta samma grunddrag hos den Runebergska sången ligger tillika fröet till andra egenskaper, hvilka gifva den finska skalden en hög betydelse äfven för Norden, ja för skaldekonsten öfver hufvud.

En af dessa egenskaper rör hans dikters poetiska form. Den är enkel, alleles som de gestalter han i sina fosterländska stycken ställer för vår syn, den är hemtad ur den natur, i hvilken dessa gestalter lefva. Det var nästan som skulle han ha profeterat om sig sjelf, då han i unga år sjöng om »barden»:

I dalens famn förflöt hans barndomstid,
Hans lif var lugnt som källan vid hans hydda;
Hvar nyfödd dag kom rik af hopp och frid,
Och ingen oro tog han från den flydda.

Han sjelf ej drömde om sin framtid än,
Och ingen anade hans kall med åren;
Hans verld var trång; dock storhet fans i den,
Och skönhet väcktes äfven der af våren.

Och obekant och sluten i sig sjelf,
Men med en jättelik natur förtrogen,
Han lärde kraftens språk af bygdens elf,
Och saknadens af bäckarna och skogen.

Der såg han klippan trygg bland stormar stå,
En bild af mannens mod, en bild af hjelten,
Der lyste qvinnans själ ur himlens blå,
Och kärlek slog i blommor ut på fälten.

Huru ursprungliga och naturkraftiga äro icke bilder och uttryck sådana som Majorens i Julqvällen:

Sitt ej gamle Pistol, som en tjäderhane i skogen,
Ruggig och gömd

eller då Aron säger sig vid åsynen af de sinas hungersnöd ha varit

Stel i sin håg som tallen, då yxorna döna vid roten.

Och af dylika bilder kunde man finna ett snart sagdt outtömligt förråd i Runebergs dikter. Och likväl slösar skalden aldrig med denna rikedom; tvärtom, han använder dess skatter blott der de verkligen behöfvas. Likaså äro orden aldrig för Runeberg blotta ljud, med hvilkas välklang han leker; nej, de foga sig med nödvändighet efter gången af de höga tankar, på hvilka hans sånger äro bygda. Och om än versbyggnaden vore aldrig så egendomlig, aldrig så svår för andra, hans säkra mästarhand ger dock åt hvarje ord dess rätta plats, der det lik en väl infattad diamant återspeglar sin stråle af hans snilles sol. Något i detta afseende mera beundransvärdt än Kung Fjalar, särskildt den majestätiska första sången, har väl ännu ej blifvit diktadt på svenskt tungomål.

Genom dessa egenskaper, sin kärnfullhet, sin enkla och kraftiga naturlighet, skall den Runebergska sången stå som en orubblig vakt framför skönhetens helgedom hos alla de folk, hvilka kunna förstå och älska denna sång, såsom sjungen på deras modermål eller syskonspråk till detta. Den Nordens son, som druckit djupt ur denna rena källa, han har ock lärt sig inse, att det sköna icke beror af en prunkande yttre form, utan främst deraf att sången gömmer »en jernfast ära i djupet».

Och denna jernfasta ära i djupet, den ega Runebergs dikter, ej blott i sin form, men ock om man ser till det sätt, på hvilket skalden betraktar menniskan öfver hufvud. Det är härigenom som Runeberg vunnit sin höga plats ej blott i Nordens, men i hela vår tids skaldekonst. Och dock kan man äfven i detta afseende säga att han står på nationel botten; ty det var helt visst den djupa kännedom han vunnit om det folk, »hvars mod är tyst, hvars lugn är hårdt», som ledde honom till den uppfattning af menniskan, hvilken framträder öfver allt i hans dikter, äfven der dessa, som t. ex. »Kungarne på Salamis» och »Kung Fjalar», röra sig på områden, som synas vidt skilda från det han beträdde i sina fosterländska dikter. Öfver allt se vi huru Runeberg betraktar, och skildrar menniskan i en hel och obruten harmoni med hennes eget väsen, i ett högsinnadt lugn, som ej kan brytas af några öden, vore dessa än aldrig så tragiska. Och denna höga harmoni, den hvilar än på en aldeles ogrumlad kraftig natur, hvars stämma menniskan orubbligt följer, derför att hon instinktmässigt känner att den skönaste ära hon kan vinna är den att vara sig sjelf. Så hos de unge, »björnungen» August i »Hanna» likasom Leontes, Augusta likasom Oihonna. Eller ock är det på genomkämpade inre strider som tryggheten bygges, men aldrig på yttre makt. Tiggaren och kungen, Aron och Fjalar de stå i detta afseende på samma grund. Så säger Gautiods kung:

Känn, siare, Fjalar, och känn
Hans trots; till molnets gudar hans helsning bär:
Spörj om de lärt att *allt försaka*
Innan som han de vant sig att allt förmå.

Och när han skådat gudarnes seger, då är det ej heller för honom nog att i yttre måtto erkänna den; nej det är i hans egen ande som striden föres. Stunder efter stunder fly, men Fjalar sitter orörlig, tigande. Och

Först när solen sjönk mot skogen fjerran,
Slog mot höjden han ögat opp:
»Er är segern» talte han »höge gudar.
Jag är straffad vorden, jag pröfvat er.

Hvad är menskan, att mot er hon stormar!
Stjernor like, i onådd rymd
Len I genom molnet af jordens öden,
Dem i lek en flägt af er vilja styr.

Jag har lärt er känna, ej jag blyges
Att mig böja för er en gång.
Mätt är jag på lifvet, och jordisk storhet
Är mig ringa vorden. Jag går till er».

Med denna höga harmoni, som utmärker karaktererna i hans dikter äfven i deras undergång, har Runeberg helt visst kommit skönhetsfolkets, Hellas' folks diktning närmare än någon annan af den nya tidens skalder.

Men man kunde då sätta i fråga, om ej Runeberg vunnit denna ära på bekostnad af en annan, den att kunna skaka sina samtidas hjertan genom att sjunga deras inre strider, så som t. ex. han kan det, som nu obestridt bär spiran i Nordens sångarverld, Henrik Ibsen. Hvar finnes i våra dagar den harmoni i menniskornas sinnen som Runeberg visar oss? Är icke snarare hvarje hjerta som slår för något högre än stundens äflan, sönderslitet af något bland dessa stora spörsmål, som uppröra vår tid och gifva den en karakter af så feberaktig oro? Äro då icke dessa höga gestalter han skildrat blotta hägringar från förgångna, lyckligare tider, som aldrig skola återvända?

Nej, så är det icke. Om än Runebergs sångmö bär den helleniska skönhetsprägeln i sina drag, så flyter dock i hennes ådror den nya tidens blod, så klappar dock i hennes bröst ett nordiskt hjerta. Och derför skall ock hans sång aldrig dö i Nordanland. Vi som stå inne i tidens oro och kamp, vi skola ur dessa sånger hemta styrka och kraft, vi skola i dem skåda den väg vi ega att

vandra, för att närma oss det mål, till hvilket all tidens äflan slutligen syftar: sanning, skönhet, natur. Och derför skall äfven i all framtid slägte efter slägte med hängifven kärlek lyssna till denna sång; och ju närmare menskligheten nalkas sitt stora mål, dess klarare skall Runebergs stjerna stråla. Ty det är kärleken, kärleken till hans land, hans folk, till naturen, till det sköna — det är den, som utgör grundvalen, på hvilken hans storhet hvilar, och »kärleken vänder aldrig åter». Så må vi då än en gång på skalden sjelf lämpa hvad han sjöng om denne hjelte, som blef stor genom sin kärlek:

Och utan höga anors lån
Kom denne man, en hyddans son,
Från obemärkta trakter,
Och vann en storhet, knappast drömd,
Blef landets stolthet, blef berömd
Som starkast bland dess vakter,
Och blir i Finlands tid ej glömd.

Han föll; och dock, hvad herlig lott
Att dö som han, sen så man fått
Sitt lif med ära hölja.
Det är att trotsa glömskans sjö,
Att lyftas som en grönklädd ö
Ur djupet af dess bölja.
Det är att dö och dock ej dö.

Så hvile då det tacksamma fosterlandets jord lätt öfver dig, du kärlekens trofaste stridsman, du ädle segerhjelte i andens verld!

VALFRID VASENIUS.

Onkel Göran.

Ett ungt par promenerade arm i arm längs efter den soliga gången på terassen utanför boningshuset.

Oaktadt de i kärlek och hängifvenhet syntes förenade till ett, såg man genast, att de voro verkliga motsatser. Han med sin lätta nästan vårdslösa gång, med sina skälmska ögon och sitt sorgfria leende tycktes icke hafva lust att tränga djupt in i lifvets gåtor.

Fastän hans anletsdrag väl kunde kallas för veka för en man, försonades man lätt dermed för det uttryck af godmodighet, som var det mest framstående draget i hela hans utseende. Man märkte snart, att man hade för sig en person, som var van att taga dagen som den kom och i allmänhet se tingen från deras ljusaste sida.

Hon var af ett helt annat slag. Solstrålarne tycktes fångade i de mjuka vecken af hennes hvita kasimirsklädning, de glittrade mot de tjocka flätorna af hennes matt cendréfärgade hår, de tycktes älska att omsluta hela den fulla, varma intagande gestalten. Och dock låg det ingenting lekfullt i hennes väsende. Der hon nu hängde vid sin mans arm, med ansigtet uppåtvändt mot hans, med de stora, ömma, kloka ögonen häftade på hans läppar, med den första ungdomens oskuld och skärhet i sina drag, var hon, trots en liten blygsam osäkerhet i sitt väsende, dock snarast en typ af en sann, tänkande och älskande qvinna.

»O! fortsätt, Åke,» sade hon, »stanna icke. Det du säger intresserar mig så djupt.»

»Det är dock alltför sorgligt för att det borde intressera dig.»

»Hvarför så? Hvarför skulle jag vara fritagen från det sorgliga i lifvet? Det har jag aldrig väntat, fastän jag nu är så öfverhopad af sällhet.»

»Men det finnes vissa olyckor, hvarmed unga qvinnor ej böra hafva något att beställa.»

»Icke ens om de kunna vara till en hjelp emot dem?» sade hon med en rodnad.

»För denna olycka finnes ingen hjelp.»

»Du talar så förtvifladt hopplöst, Åke, att du nästan skrämmer mig. Du beskrifver honom så förfärlig, denne Onkel Göran, som lefver som en eremit på sitt landställe ej långt härifrån, att jag nästan frestas att fara och besöka honom.»

»Du Elisabeth,» sade han och stannade. »Aldrig.»

Och han drog henne liksom bevarande intill sig.

»Men Åke,» fortsatte hon, »låt vara att hans ungdom varit en kedja af förvillelser; låt vara att han förspilt stora gåfvor, att han användt dem till sitt eget och andras förderf, att han hånar allt och tror på intet, är han icke så mycket mer beklagansvärd just derför och skall det icke finnas en återgång äfven för honom? Tänk om vi kunde förmå honom att komma hit, skulle han icke värmas af vår lycka, eller hvad tror du? Han är ju ändå din närmaste slägting. Åke, låt mig försöka!» Och i det hon bönfallande knäppte sina båda händer om hans arm, utropade hon blickande upp på ho-

nom med sina fuktigt glänsande ögon: »huru skulle han väl kunna motstå *mig!*»

Det låg en sådan frånvaro af all sjelfberömmelse i detta ofrivilliga utrop, en sådan känsla af den öfvervinnande makten i en innerlig medlidande kärlek, att det skämtsamma svaret som sväfvade på hans läppar förstummades. Han tänkte säga: »Ja, det skulle allt vara svårt för hvilken barbar som helst att motstå dig,» men han teg som en vis man. Huru kunde han också nännas att gäcka förhoppningen som stod att läsa i dessa stora milda ögon, som så allvarligt vädjande sågo upp till honom, den förhopppningen, att han skulle förstå henne rätt och att hennes innerliga ifver skulle finna gensvar hos honom.

»Men, min älskade, om du äfven skulle lyckas förmå honom att besöka oss, att bryta en mångårig vana vid ett isoleradt lif, tror du väl du skulle kunna skydda honom från förödmjukelser af andra? Han har icke valt sitt eremitlif frivilligt. Menniskor kunna i allmänhet tåla mycken uselhet ibland sig, endast den vet att förkläda sig på ett eller annat sätt. Men då ondskan försmår att begagna sig af ens det obetydligaste draperi, då förlorar den slutligen sin plats äfven i ganska frisinnade kretsar. I verlden älskar man att låtsa sig vara bedragen.»

»Du har blifvit vilseförd med afseende på honom. Det kan icke vara som du säger. Jag skall finna en punkt, der han kan träffas, och jag skall lyckas att rädda honom, jag är viss derpå.»

Hon talade med hela den lifliga enthusiasm, som tron på det ädla och stora i lifvet medför, och hon hänförde äfven honom.

»Nå väl, försök,» sade han. »Vinner du framgång, har du i sanning gjort en god gerning.»

»Tack, käraste, och framgång skall jag vinna, det skall du få se,» sade hon med en liten glad nick, som bevisade mycken tillförsigt. »Men vet du då ingenting om hans ungdom och om den möjliga grunden till hans senare lif?»

»Icke mycket. Något har dock min mor berättat mig. Hans far var en hård och grym man, som behandlade hustru och barn ytterst tyranniskt. Möjligen har han ärft åtskilliga karaktärsdrag från fadern. Hans moder var en ovanlig skönhet med mildt och vekt sinne. Onkel Göran säges varit fästad vid henne med lidelsefull kärlek. Men då gossen var femton år, befanns det en vacker dag, att hon rymt sin kos med en ung läkare, utan att någon förut haft den minsta aning om ett sådant förhållande. Det fanns äfven en späd dotter, hvilken lyckligtvis dog efter ett eller annat år.»

»Huru förfärligt att öfvergifva sina barn! Det är någonting

så himmelsskriande, att jag tycker, att sjelfva stenarne borde ropa ve deröfver.»

»Än sin man då?»

»Ja,» sade Elisabeth tvekande och långdraget, »det är en annan sak.»

»Just en vacker bekännnelse! Och hvarför så, om jag törs fråga?»

»Glöm icke,» sade hon, »att jag, som så tidigt förlorade mina föräldrar och derföre nödgats vistas i så många olika familjer, också haft tillfälle att se många olyckliga äktenskap.»

»Det låter som om det skulle bli nödvändigt för mig, att förse mina fönster med galler och mina dörrar med riglar, att ej min lilla sångfågel en vacker dag flyger sin kos,» sade han skrattande.

»Inte vill jag försvara någonting sådant,» sade hon. »Jag menade blott att kärleken är en ömtålig planta, mycket ömtåligare än man tror. Huru mången man kastar ej i hvardagslag undan sin hustrus kärlek i närmaste skräplåda och tror sig sedan när helst det faller honom in att vara i det lynnet, kunna vinka fram den efter behag, alltid densamma, alltid sig lik. Men det är icke så. En qvinna, som behandlas ogrannlaga och likgiltigt, som vårdslösas på alla möjliga sätt, skall hon kunna hafva samma leende att möta honom med, då han kommer, som hon förr hade, eller skall hon hafva en suck af saknad då han går? Han kan få en stilla, tålig, undergifven hustru, som stickar hans strumpor och lagar hans mat, men blomman, som skulle dofta i hans hem, är vissnad, innan han tänkte derpå. Och ändå är väl förlusten af ett älskande hjerta en bland de största förluster man kan göra i lifvet.»

»Jag vet inte,» sade han skrattande och tog henne under hakan, »om det kan kallas ett plus till lyckan att hafva fått en så reflekterande hustru.»

»Åh, ingen fara,» sade hon, instämmande i hans munterhet, »du vet väl att kärleken är blind.»

I detsamma kom ett sällskap upp på den stora gården, som ådrog sig bådas uppmärksamhet. Det var en qvinna, som ledde en liten gosse vid ena handen under det hon med den andra sköt framför sig en liten träkärra, hvaruti tvenne mindre barn voro fastsurrade med ett rep, ty kärran var redan för liten för en. Som det nu var, nickade de små barnen öfver än åt ena, än åt andra sidan, och det fordrades en verklig konstfärdighet hos qvinnan, att något så när uppehålla jemnvigten. Elisabeth sprang ned för de båda trappstegen, som ledde från terrassen och mötte dem. Åke följde henne.

»Hvem är ni och hvarifrån kommer ni?» sade Åke i en temligen tvär ton.

»Ja, det må en väl fråga,» sade qvinnan med en nigning, »för nog ser det ackurat ut som en vore en regal landsstrykerska, när en kommer släpandes med ungarne på det häriga viset. Men *så* ledt är det väl ändå inte, fast det är illa nog. Annars så har kar'n min varit fördräng i tre år på Årby derborta.»

»Hos Onkel Göran,» sade Åke med en upplysande nick mot Elisabeth.

»Just så ja,» ifylde qvinnan, »och hur ställningar och förhållanden ä' der, det vet ingen mer än den som sett'et. I alla fall så krafla' vi oss fram der som sagdt i tre år. Men så är en, som di kallar för betjent och han är barons högra hand, och det är då en riktig flåbuse. För han suger ut folket på alla möjliga sätt, men inte tror jag att mycket som han pressar ut kommer i barons fickor, utan det hittar nog ner i hans egna. Det är min tro. Emellertid så blef Anders min osams med honom en gång i våras — han heter hellers Nilsson — och jag var väl med i kramaset jag också, det vill jag inte neka för.» (Efter som hon blef ifrigare försvann alltmer det försök till ett finare språk, hvarom hon i början bemödat sig.) »Men si efteråt, så tog ja' dristigheten te mej och gick opp te baron, och sa'en sanninga midt opp i syna. För si dä' ha alltid varit så mä mej, att ja vill att rätt ska' vara rätt. Men si efter denna stunna, så va' ingenting te lags, bära sej åt hur en ville. Nå, nu va' dä' så, att framemot vårsida, så råka Anders te å få hvardagsfrossa, å dä' tog så ihop mä'n, så han vardt så kraftlöser, så herrskapet må tro, dä' han va' int' go' te' å stiga opp, å han va' så hvit i syna som dä' hvitaste läret, å näsa ho' va' rakt blå. Å dä' kan väl herrskapet förstå att ja' lerka mä'n mä' ett som annat af tocke der smöre, som en kan hitta på te lätta mä'. Inte' längre se'n än i morgse, så karta ja' mej opp i skorsten å raka ner ett halft dricksglas mä' sot, å dä' blanda ja' ihop mä' tjära, en jumfru så omtrent, å hade'n te å svälja. Visst pruta han imot, men dä' fick inte hjelpa. Ja' va' int' riktigt säker om dä' skulle utpå maggropen, eller ta's in, men ja' tänkte som så, dä' gör fäll' alltid bättre verkan om en får'et i sej. Men dä' tycks inte hjelpa dä' bittersta hva' en tar sej te. Di som förstår sej på, di säjer visst att en kan få nå't på apoteket, som di kallar för Stina — ja' kommer så tydeligt ihåg namne', för ja' tog minnesmärke på minsta flicka der — å dä' ska' bota ackurat på fläcken. Men si dyrt ä' dä', å en så stor samlad styfver har en aldrig på en gång, för dä' går just jemt ur hand i mun, å ändå får en allt nätta på bitarne mer

än en har godt åf. Kan frun tro, att ja' mins inte den dag ja' åt mig rigtigt mätt åf ett mål. Men dä' ä' då dä'samma mä' dä', bara en har någe te stoppa i ungarne, så får en nog vara nöjd, fast en mången gång får vara så svång, så dä' storskriker i skrofve. Men si, när nu Anders va' så der ussliger, då måntro fick di brådt. Vi skulle bara packa oss åf på eviga fläcken. Vi stanna ändå begrips, för hvart skulle vi ta vägen? Och så gick dä' en tid; men i morgse, då kom di in och lyfta' ut alla våra saker på backen, och körde opp Anders ur sängen och ut mä' oss allihopa och så sattes dä' lås för dörra. Så måtte ja' sätta mej i gång mä' både han å barna. Men Anders mäkta inte kralla sej fram längre än te grindarna derborta. Då måtte ja' släpa'n te skogskanten, så ingen skulle köra öfver'n, och rappa mej hit som va' närmast te, om dä' skulle stå te å få någon hjelp. Nog ä' Anders en dugtiger arbetare, bara han fick helsan igen, å medan så kunde fäll' ja' göra dagsverke för'n. Han kunde nog se efter ungarne, för bara skälfvan går öfver, så ä' han se'n skaplig nog.»

»Ser du, så granna rosor,» sade Elisabeth, pekande på de smås röda kinder.

»Tycker frun,» sade qvinnan, och hennes ögon tårades. »Ja, dä' ä' nock också den enda grannlåt vi har.»

»Ja' hade väl en te,» fortfor hustrun med svagare röst, »å han va' ändå äldst, fem år sista mixmessa, men dä' gick konstigt mä' honom.»

»Hur gick det då?» frågade Elisabeth.

»Ja vet int' om ja' tör nämna om dä',» sade hustrun tvekande, »för di skäller allt kapten här te vara slägt mä' våran.»

»Det gör ingenting,» sade Åke, »tala du fritt ut.»

»Jo, si dä' va' några da'r efter den der revaljan, som ja' nyss la' ut för herrskapet, som baron satt nere vid stranda, för der sitter han mest jemt, å lill Erik va' också der nere å lekte. För si dä' står då rakt inte te å ha ögona på dåm jemt, utan rätt som dä' va' så laskar di i väg. Nå, hur dä' va' så satt baron å roa sej mä' kantänka, te kasta stenar i vattnet, å narra den lilla stackarn att springa efter dåm som en hund. Å hur han kasta' längre å längre, å han sprang också längre å längre, så blef han te sistens qvar, å dä' satt han å såg på, utan att röra så mycke' som ett finger en gång.»

»Men hur vet du det,» sade Åke häftigt. »Det är ju att anklaga för ett halft mord.»

»Ja, herrskapet må tro'et heller inte, men dagsens sanning ä' dä' ändå, för rättarns jänta ho' stog å såg på'et, ho', bakom en buske.

Å fast ho' inte ä' mer än elfva år, så va' ho' ändå go' te å peka ut stället för mej, å hellers hade ja' aldrig vetat hvar han ble' å. Men der låg han, min lilla förstfödde pojke, å dä' va' inte så mycket flås i en, som en kunde pusta ut ett ljus mä' en gång. Men se'n den da'n så va' ja' så dödeligt lifrädd för di andra, så ja' tordes aldrig gå ifrån dem, hellers hade ja' nog gått i dagsverke för Anders, för dä' ä' ja' nog man för om dä' kniper, men nu bara längta' ja' derifrån. Vill nu inte kapten förbarma sej öfver oss, så vet ja' ingen lefvandes rå'.»

Elisabeth stod tyst vid hans sida. Hon hade den takten att icke med ett ord, eller ens med en blick söka inverka på honom. Hon stod till det yttre helt lugn och trygg, och kastade med sitt parasoll upp små stenar ur sanden. Icke kunde han ana huru häftigt hennes hjerta klappade.

»Det brukar just icke vara något godt tecken,» sade Åke skarpt, »då en tjenare förtalar sin förre husbonde.»

Hutt! der flög en liten sten högt upp i luften.

»Och att taga tjenstefolk under sådana omständigheter som edra, utan annat vittnesmål än ert eget, är, minst sagdt, betänkligt.»

Der ritades ett Å i sanden, men svängen deröfver blef, genom något litet nervöst inflytande, omåttligt stor.

»Hvad förtalet anbelangar, så ha' vi uthärdat i tre år, utan att klaga, herr kapten. Nu stå våra fattiga smulor ute på bara marken i ur och skur. Gubben ligger oförmögen vid landsvägen, å här ser ni sjelf reksten,» sade qvinnan sakta och pekade på de tre små barnen.

I sanden syntes någonting, som tycktes ämnadt till stafven på ett k, men den var ranglig, som om handen, som format den, ej varit rigtigt stadig.

»Nå ja, just i betraktande af de ytterst svåra omständigheter, hvari ni befinner er. . .,» en tveksam tystnad.

Det skrefs raskt ett par små hoppfulla streck och k'et var färdigt.

»Så,» fortsatte den unge mannen, »om I blott ären ärliga, — ty det säger jag er, vid minsta oärlighet är det förbi med tjensten.»

»Dä' ska' vara ändå dä', hocke man har tjenst eller inte,» sade hustrun med en öppen blick.

»Det får väl gå då. Svenson,» sade han till kusken, som just gick öfver gården, »sätt för enbetsvagnen och kör efter den här qvinnans man. Hon får väl sjelf följa med som vägviserska. Laga också att slöjdstugan blir urröjd och deras saker ditflyttade. Det

får väl gå för sig till dess jag får arrangera på bättre sätt. Och nu får tiden visa hvad godt det kommer af alltsammans.»

Hvilket hurtigt och segrande litet e! Hvilken morsk liten släng som slutade namnet!

Med hustrun hade under tiden försiggått en högst egen förvandling. Hon hade sjunkit ned bredvid den lilla kärran och kunde knappast tala, så våldsamt snyftade hon. Allt hennes mod tycktes brutet vid denna oväntade framgång, och hon, som nyss varit så kavat, darrade nu som ett asplöf. Hon fattade flere gånger fållen af Elisabeths kjol och kysste den innan hon aflägsnade sig.

Ack, att nu taga honom i rockkragen och tacka honom, och säga honom hvilken snäll man han var! Men — huru kunde hon låtsa om, att hon någonsin tviflat på, att han skulle handla ädelt och godt och rätt, hennes Åke! Hon kände honom ju så väl; hon hade ju varit gift med honom en hel månad!

Hon afbröts i dessa betraktelser af ett klingande skratt tätt invid sig.

»Hvad är det, Åke?»

»Det är bara så pikant, när unga damer taga sig för att rita i sanden.»

»Hvad menar du?»

»Och att spela fruröler sedan! Erkänn att du var bra rädd.»

Ja, det gagnade till intet att neka; hon var ohjelpligen genomskådad. Och hvad var det då värdt att längre hålla på värdigheten.

»Ack, hvilken snäll man jag fått! Ja, rigtigt, rigtigt snäll,» och så tog hon sig för att på ett högst eget sätt borra sin näsa i ett par stora, yfviga polisonger.

»Än jag en sådan klok och förståndig liten hustru då!

Och så gingo de, högst belåtna med hvarandra och med hela verlden, arm i arm upp på verandan och genom de öppna glasdörrarne in i salongen. Och efter dem sträckte solstrålarne ut sina långa tungor öfver gårdsplanen, och foglarne sjöngo i kastanjerna, och resedan doftade från rabatterna, och hela den varma sommarluften andades glädje och kärlek.

Redan samma eftermiddag företog Elisabeth det besök, hvaraf hon hoppades så mycket. Hon lät vagnen, förspänd, stå qvar under lönnarnes skugga på gårdens ena sida och föredrog att gående genom parken uppsöka Onkel Göran, som, enligt hvad betjenten sade

henne, troligen satt på sin favoritplats nere vid stranden. Ändamålets alvar hade borttagit bäfvan ur hennes hjerta, men hon var dock i en stämning vidt skiljd från hennes vanliga. Då hon så långsamt och ensam gick genom de ödsliga gångarne, tycktes sjelfva stället i sin djupa tystnad tälja en dyster saga. Det var temligen långt innan hon såg vattnet glindra mellan de mörka löfven, och hon hade så fördjupat sig i egna tankar, att hon nästan glömt hvem hon sökte, då hon helt plötsligt såg honom sitta på en bänk ej långt ifrån sig. Han hade icke märkt henne, ty han satt med ögonen tillslutna tillbakalutad mot den gjutna jernsoffan. Hon kunde fritt betrakta honom, och hon gjorde det under några ögonblick. Som hon kom från sidan, hade hon tillfälle att beundra profilens klassiska renhet och skönhet med dess raka, huggna drag, den breda, låga pannan öfverdragen af ett nät af fina fåror, det blåsvarta, kort krusiga håret, den bleka, något i gult stötande hyn, händernas aristokratiska finhet och hvithet. Han var, ehuru lång, icke starkt bygd; gestalten var snarare smärt och spentlig samt något böjd. I hela ställningen låg vårdslös, öfverlägsen elegans. Hon var öfverraskad, och hon kände att hon troligen uppfattat saken annorlunda, om hon tänkt sig honom sådan hon nu såg honom framför sig, och hon nästan förebrådde sig, att hon ej af Åke gjort sig bättre underrättad om hans ålder. Hans utseende ingaf henne fruktan. Det bar en sådan prägel af köld, hårdhet, obeveklighet. De djupt insjunkna tinningarne, de skarpa vecken vid ögonvrån, de tätt sammanpressade läpparne samt ett visst drag af trötthet öfver det hela. talade om förhärjelse af ett eller annat slag. Något litet buller, som hennes klädning åstadkom mot qvistarne på marken gjorde honom medveten om att någon var i hans närhet. Han öppnade ögonen, ett par mörkgrå genomträngande ögon och vände långsamt hufvudet mot henne.

»Hvem är ni?» sade han halft resande sig.

»Jag är Elisabeth,» svarade hon, »nyss gift med Åke K., er slägting, Onkel Göran.»

»Så-å — Elisabeth. Och hvad förskaffar mig...»

»Äran af ert besök, vill ni säga,» inföll hon. »O, Onkel Göran, tag icke saken så formelt. Jag kommer icke för att göra er en kall höflighetsvisit. Jag kommer, emedan jag hörde att ni lefver här så ensam... jag kommer...»

»För att tillfredsställa min nyfikenhet att se en person, om hvilken folket pratar allehanda,» sade han kallt.

»Nej,» sade hon, »jag kan i sanning säga att ingen sådan bevekelsegrund drifvit mig hit. Om hvad folket pratar vet jag ingen-

ting; jag är ju så nyss kommen till orten. Det var först denna förmiddag som jag...» Hon tystnade.

»Som ni?»

»Nå ja,» tänkte Elisabeth, »det är bättre att gå honom inpå lifvet för att åtminstone få något verkligt sagdt.» Och kastande alla betänkligheter åsido, fortsatte hon raskt:

»Som jag blef vittne till en familjs elände, hvilken ni drifvit bort från er gård, Onkel Göran.»

»Och nu kommer ni för att förebrå mig mitt handlingssätt emot den familjen.»

»Jag kommer icke för att förebrå er; men ni är så ifrig att söka upp dåliga bevekelsegrunder hos mig, så jag vet ej hur jag skall kunna öfvertyga er.»

»Hvad mannen, som jag körde bort beträffar,» sade han, »så följde jag ju der ett säkert i er tanke ganska högt exempel. Hur ofta ser man icke en man ryckas bort från hustru och barn, då de som bäst behöfva honom.»

»Men den hand, som då tager, vet ock att gifva; och enkan och de faderlösa hafva ju alldeles särskildta löften att blifva hulpna,» sade Elisabeth sakta. »Men,» fortsatte hon, »denna hustru hade en vida allvarligare och förfärligare anklagelse mot er.»

»Så-å. Jag visste ej att hon var så väl underrättad. Nåh — och det är det ni åtagit er att framföra. Vi komma då slutligen på rätta spåret.»

»Onkel Göran,» utbrast Elisabeth med värma, »jag kommer alls icke för att anklaga er. Jag kommer för att erbjuda er min vänskap, jag kommer, emedan jag trodde att en man, som med kall blod kan se ett barn i dödsnöd, utan att taga det obetydliga steget för att rädda det, denne man måste sjelf vara gränslöst olycklig, han, om någon, måste behöfva ett kärlekens och medlidandets ord.»

»Huru skulle jag väl våga ingripa i ödets skickelser,» sade han med obeskrifligt hån. »Hvem vet hvilken usling jag hade räddat, och till hvilket lif! För öfrigt kunde det här vara lämpligt, att jag gaf er sjelf ett litet råd till tack för edra filantropiska afsigter. Om ni får barn, min fru, så qväf dem i vaggan. Det är den bästa tjenst ni kan göra dem och menskligheten.»

»Men säg mig dock, Onkel Göran, hur har ni fått en så dålig tanke om menniskorna?»

»Hvad skulle det intressera er?» sade han. »Ni tror på dem. Behåll er tro och var nöjd. Jag skall ytterligare gifva er ett råd, och det är visserligen mera välvilja deri, än jag bestått någon på

de sista trettiofem åren af mitt lif: lemna mig, ty ni vet icke hvad ni nalkas.»

»Onkel Göran,» sade hon mildt, »ni nedsätter er sjelf. Jag fruktar er icke. Hvarför skulle jag frukta er?»

»Nåh, som ni vill. Skadan blir er egen. Jag trodde blott att ni, som är så ung, ännu hade någon att bevara.»

»Hvarför jag tror menskligheten om ondt,» fortsatte han tvärt efter några sekunders tystnad, »det frågar ni! Jag var blott femton år, då jag på hela slägtet började att hämnas en djup oförrätt, som en enda tillfogat mig. Jag kastade mig in i de högsta och, som det kallas, de ädlaste kretsar. Tro mig, Elisabeth, jag fann aldrig en man med nog grundsats, att säga nej till mina lockelser; jag fann aldrig en qvinna med nog dygd att fly mig medan tid var. De föllo alla, alla, som flugor för min blotta andedrägt.»

»Då fann ni aldrig någon, som hade en bättre kraft än sin egen att sätta emot edra frestelser,» sade Elisabeth.

»Jag fann en,» sade han nästan för sig sjelf, »en ung flicka, som åtminstone påstod sig ega en sådan. Hade hon kunnat motstå mig, hade hon möjligen kunnat rädda mig. Med henne gick det långsamt — men det gick. Hon betalade sitt nederlag med sitt lif. Jag har aldrig sett en sådan sorg som hennes,» sade han ännu saktare, som om minnet ofrivilligt återförde hennes bild för hans själs ögon.

»Och ni ångrar icke alla de obotliga skador ni åstadkommit,» sade Elisabeth rysande.

»Ångrar,» sade han vildt, »vet ni väl hvilken oförrätt jag har att hämna. Ser ni honom, som jag ser honom denne femtonåring, som för trettiofem år sedan stod på denna strand. Han var skuldlös, han var glad, han förstod att älska. Hela hans lif gick upp i en annans. Dag efter dag bar han hennes börda. För att stödja och skydda henne blef han en man före sina år; för att glädja henne blef han ett barn under sina år. För ett leende af henne, hade han kastat sig med fröjd i elden. Ack, leendet var så sällsynt på hennes läppar,» och i detsamma drog ett sådant öfver hans eget ansigte, ett af dessa leenden, som qvinnor finna så oemotståndliga, och som liknar en förirrad solstråle öfver ett höstlandskap. »Hvad frågade han efter sitt eget lif då det gälde henne! Han stod mellan henne och en tyrannisk fader och hans hänförelse var så stor, att jag tror han skulle prisat sig lycklig att få slitas i stycken för hennes ögon, om det kunnat bereda henne någon lindring. Och dessa stilla aftnar de tillbringade här vid stranden, då hon sökte inplanta i hans unga själ allt som var godt och ädelt och stort, då de byggde luftslott

för framtiden och njöto af stunden alltid tillsammans, alltid allt för hvarandra. »Elisabeth,» och han grep ett kraftigt tag om hennes handled, »då denna hägring drager förbi min syn, då hatar jag menskligheten och mig sjelf mer än eljest. Ja,» skrek han vildt, »jag hatar allt lefvande, så att det till och med i detta ögonblick skulle vara mig en njutning att taga er sjelf och slunga er ut i vattnet der och sedan skratta åt edra dödsqval. Här, Elisabeth, vred jag mig sjelf morgonen efter den natten, då hon försvunnit utan ett ord till mig, i saknadens och sorgens vansinniga smärtor. Jag ropade hennes namn, jag slet upp jorden med mina fingrar, tills det småningom kröp öfver mig, kallt och sakta, att det hade varit en lögn alltsammans, att jag hade blifvit bestulen på mitt unga hjertas bästa känslor af en äktenskapsbryterska, en förrädisk moder, hvars kärlek endast var ett hyckleri. Ni tänker göra mig godt — mig! — Bah! Kan ni,» fortsatte han, skakande bänken på ett sätt som kom henne att tänka på galérslafven och hans kedja, »kan ni gifva tillbaka den del, som på en enda natt bröts ut ur mitt eget väsende. Jag begär ingen menniska, jag begär ingen ting, — jag begär blott att få tillbaka mig sjelf. Vet ni hvad det är att lefva som en yngling, som ingenting kan vörda, som en man, som ingenting kan älska, med raseriet beständigt glödande i sitt inre, med hämndbegäret frätande hela ens varelse. — Man säger att jag njuter, hvilken lögn! Om det funnits ett haf af njutning, skulle jag kastat mig deri för att dränka min varelses inre brand; men jag kunde icke njuta. Mellan mig och hänförelsen stod alltid reflektionen med skärpan i den kalla blicken och dissektionsknifven i den obevekliga handen. Till och med nöjet att tömma en bägare drägg med smak har undflytt mig.»

»Säkert,» sade Elisabeth, »skulle en bägare ädelt vin smakat er bättre.»

»I fall det stod att få, ja. Men det hör icke till de varor, som utbjudas på verldens torg.»

»Och ändå finnes det,» utropade Elisabeth varmt, »fastän ni, som egnat ert lif åt det ondas tjenst, icke kunnat upptäcka det. Det finnes män med heder och qvinnor med dygd. Om det ock är i ert lifs afton, så skall ni lära känna dem, och ni skall återvinna tron på det goda. Onkel Göran, det är någon kedja, som binder er, så att ni ej kan se fritt omkring er. Bryt den, om ni kan, och allt skall förändras!»

»Om ni kan,» eftersade han. »Rätta detta uttryck till: om ni vill.»

»Nej,» sade Elisabeth med fasthet, »jag säger än en gång: om ni kan.»

»Bah,» sade han föraktligt.

»Och dernäst,» sade hon, »hör ni icke hur det ropar till er, just till er, som förspillt hela ert lif med att söka en menniska att tro på, en menniska att rädda er, hör ni icke hur det ljuder från århundrade till århundrade: Si menniskan!»

Hon satt bredvid honom, hennes vackra ögon lyste af hänförelse, hennes kinder brunno, orden flöto varma och öfvertygande från hennes läppar.

Han böjde sig med en hastig rörelse öfver till henne. Armen, som förut hängt vårdslöst ned öfver ryggstödet, lades upp på kanten deraf alldeles bakom henne, hans andedrägt, het och kort, for en sekund öfver hennes ansigte, och han hviskade med en röst, hvars darrande, ömma klang skalf genom hela hennes varelse. »Ni är skön, Elisabeth.»

Hon betogs af en sekunds yrsel, och med djup fasa kände hon i sina innersta hjerterötter den oerhörda makt, som låg i denne mans personlighet. En stråle upplyste, snabb som ljungelden, hela hennes inre, och hon fann med en blygsel, som medförde en känsla af förtviflan intill döden, att i hennes eget hjerta bodde mera synd, än hon någonsin anat. Han hade med van blick läst hennes tankar, ty med ett hånskratt kastade han sig lika hastigt tillbaka mot soffans andra hörn och sade kallt och förnämt:

»Börja om er predikan om qvinnors dygd, Elisabeth.»

Hon försmådde i ädel sjelfanklagelse hvarje falskt sken, och hon blef stor i sin enkla sanning.

»Måhända är jag värd ert hån,» sade hon ödmjukt. »Jag känner mig icke sjelf. Måhända har jag på detta enda ögonblick förverkat min rätt att tala till er. Och ändå vet jag att jag kom utan biafsigter endast för att erbjuda er hvad jag kunde af kärlek och ömhet, för att förmå er att komma till oss och dela vår lycka. Och jag hoppades så mycket,» fortsatte hon med ett sorgset leende, »jag hoppades att en innerlig medlidande kärlek skulle förmå upptina isen omkring ert hjerta.»

Det var som om vilddjuret inom honom fått nytt lif vid dessa saktmodiga ord. Skulle hon segra öfver honom genom kärlekens tålamod? Tusen gånger nej — segren måste blifva hans.

»Och hvad skall jag finna hos er?» Det låg en dyster skadeglädje i den blick, hvarmed han betraktade henne ett ögonblick under tystnad. »Lycka säger ni. Pröfva den först sjelf innan ni erbjuder er att meddela den åt andra. Tag en ung qvinna i huset, vacker som ni — ah, hvad säger jag, det behöfves ej ens — ful om ni behagar. Hon behöfver ej hafva någon annan egenskap än den

att representera den förbjudna frukten, och jag håller hundra mot ett, att ni innan ett år gått till ända skall hafva anledning nog att stilla sjunka i er graf. Jag känner männen och jag känner Åke.»

Hon hade blifvit förfärligt blek. Ormens gadd trängde in i hennes hjerta, och hon såg på honom med samma hjelplösa och rörande blick, hvarmed den träffade hinden ser tillbaka på sin förföljare, men hon sade ödmjukt och sakta:

»Det gifves dock en seger, som vinner sin krona i sjelfva döden.»

»Väl bekommet,» sade han spefullt.

»Onkel Göran,» sade hon, mildt läggande sin hand på hans arm, »ett ord ändock innan jag går. Gör er icke sämre än ni är, förqväf icke i förmätet trots det goda, som ännu kan finnas qvar hos er. Der måste under slagget, som betäcker ert hjerta, ändå finnas någon perla gömd. Det ideala kan icke vara helt och hållet utdödt hos er — eller ock . . .» Hon hejdade sig.

»Eller ock . . .,» upprepade han, »fortsätt.»

»Eller ock,» fortsatte hon med styrka, »ligger ni så djupt fången i någon visss synd, att den håller allt det ädla inom er i fångenskap och träldom. Är det högmodet, denna hufvudsynd? Ni föraktar allt och alla, men hvem gaf er rätt att förakta?»

»Och hvem gaf er rätt att fråga? Och om det vore som ni säger,» tillade han stolt, »för hvem aflägger väl jag räkenskap, annat än för mig sjelf.»

Han hade rest sig upp medan han talade, och hon gjorde så äfven.

»Och Gud,» sade hon sakta.

Måhända hade han aldrig förr hört detta ord uttalas med det tonfall af djup vördnad och innerlig hängifvenhet, hvaraf hennes röst darrade. Han stod stilla utan att röra sig, och ändå föreföll det henne, som om det fanns något inom honom, som krökte och vred sig för detta enda ord. Hon blef djerfvare.

»Och hvad skall evigheten gifva er?» sade hon nästan bönfallande.

Han såg på henne med ett leende, och det hördes från hans läppar ett litet kort andedrag, som om han erfarit en lättnad att komma på känd mark igen.

Men han sade ingenting, ehuru skiftningen i hans anletsdrag blef hemsk. Han strök blott med en talande åtbörd flatsidan af händerna mot hvarandra och slängde dem ut i tomma rymden. Derpå vände han sig ifrån henne och försvann bland träden.

Då hon en timma senare nalkades hemmet, såg hon sin man komma landsvägen framåt för att möta henne. Hon bjöd kusken stanna, steg ur åkdonet och sprang emot honom.

»Låt mig se på dig,» sade hon, skakande af sinnesrörelse och omfattande honom med båda sina armar.

»Hjertans gerna min älskling, och då ser du bilden af en längtande äkta man, mycket lång i ansigtet, emedan han haft så svårt att fördrifva tiden medan hans lilla husfru varit borta.»

»Nej,» sade hon alvarligt och utan att kunna ingå i hans glada ton, »jag ser något mycket bättre, jag ser en bild af redbarhet och ärlighet, af kärlek och trofasthet, och det är hvad jag behöfver se för att icke förgås.»

Då de satt sig upp i vagnen, lutade hon sig intill honom och sade: »Är du riktigt viss på, Åke, att du älskar mig och ingen annan, och att du alltid skall älska mig.»

»Det beror på hur du uppför dig,» sade han skrattande. »Du gaf mig ju sjelf en lektion i kärlekens ömtåliga natur senast denna morgon.»

Det var ju så hans sätt! Han menade lika väl, hon visste det ju. Men ack hvad det skulle lugnat henne om han svarat: »Med Guds hjelp skall jag älska dig så länge jag andas.» Som det nu var kröp det öfver henne en känsla af outsäglig ensamhet och öfvergifvenhet. Han märkte något deraf.

»Hvad har du då sett, min stackars lilla hustru, som så förstämt dig?» sade han ömt.

»Fråga mig icke,» sade hon rysande, »jag har kastat en blick i afgrunden, och,» tillade hon helt sakta, »jag fruktar att en pil derifrån trängt in i mitt eget hjerta.»

Och vagnen rullade hemåt. Men efter dem sträckte aftonens skuggor sina långa tungor fram öfver landsvägen, och i skogen höjde en ensam vipa sitt klagande läte.

Då Onkel Göran lemnat Elisabeth och dragit sig tillbaka mellan träden, stannade han efter några få steg. Det var som hade han blifvit vidrörd med spetsen af en dufvas vinge och tvingad att vända sig om, Det var ett vidrörande i föreställningen, på en gång mildt och mäktigt. Han såg hur hon flydde, och allt efter som hennes hvita klädning aflägsnade sig längre och längre, tyckte han att mörkret drog sig tätare tillsammans efter henne, och till den grad

grep honom denna föreställning, att det var honom som om kylan följde i mörkrets spår, och han bokstafligen frös. Han satte sig åter på bänken, tog upp sin nedfallna bok och försökte läsa. Men tankarne ville ej följa med, hvarför han lade bort den efter några ögonblick och försjönk i drömmerier. Så satt han ett par timmar, hvarefter han långsamt började gå hemåt.

»Om ni kan, sade hon,» mumlade han, »om ni kan. Hon tycktes tvifla derpå. Men kan jag då verkligen? Jag, som föraktat menniskorna, derföre att de icke kunnat bryta med sina onda böjelser, — kan jag det sjelf? Jag har aldrig försökt; — laisser aller det var alltid mitt valspråk. I allt hvad jag velat har jag hittills alltid vunnit, och min vilja var att förderfva. Nu är kanske förhållandet annorlunda, om det skulle gälla att sätta vapnet mot mitt eget bröst. Jag sade henne att jag aldrig njutit. Skröt jag då eller ljög jag? Jag brukar icke ljuga. Från ett kan jag fritaga mig. Jag har aldrig lockat någon med ondt under sken af godt; på det sättet har jag aldrig bedragit, och ändå gick det beständigt så obegripligt lätt. — Om ni kan — —. Att dessa ord icke vilja lemna mig! Är det åren eller är det ensamheten som förändrat mig? Jag fruktar jag ta'r lättare intryck af menniskor nu än förr.» Och han for med handen öfver sin bleka panna.

»Men hvad menade hon egentligen? Hvilken kedja skall jag bryta? Jag har försökt mig på mycket, men jag vet just ej att någonting har hållit mig fången — — —. Men om jag ändå, för det ordet: Om ni kan, skulle taga ett litet steg mot det goda, ett steg, som, ehuru obetydligt det än är, likväl kan vara förenadt med någon liten sjeffförsakelse, ty ingen kan väl neka,» och ett bittert löje krusade hans läppar, »att aftnarne på Årby äro temligen långtrådiga. Det vore dessutom så eget af mig — — Nåh ja! — — låt gå.»

Under denna monolog hade han hunnit upp på gården, men i stället för att gå direkte in i boningshuset, vek han af ned åt stallet. »Matsson,» sade han till kusken, en gammal man, som just höll på att fodra hästarne, »sätt för giggen om en halftimma och kör fram till porten. Du skall skjutsa till stationen och vara tillbaka om en timma.»

Efter denna korta befallning vände han åter upp mot hufvudbyggnaden och inträdde i sina rum.

Klockan var öfver nio, och en djup skymning herskade i de båda första rummen, hvaraf det innersta var hans sofrum. Men dörrarne stodo vidöppna till tvenne andra rum, hvilka voro rikt upplysta. I det första, en liten salong, stod ett spelbord framför soffan. Kort, brickor och tärningar lågo ordnade derpå och en kon-

sol på hvardera sidan derom uppbar hvar sin fyragrenig armstake. Alla ljusen voro tända. Onkel Göran fortsatte till matsalen, som låg nästintill. Äfven den strålade af ljusen från den stora kronan, som hängde öfver det rikt dukade matbordet. Det var en stark kontrast mellan rätternas flertal och gästernas fåtal, ty Onkel Göran satt der helt allena, och lät under tystnad servera sig af betjenten, som stod bakom hans stol. Han åt blott litet, och då han slutligen häftigt sköt stolen tillbaka och reste sig upp, kunde man undra, hvartill all denna lyx tjenade, då den fick så litet erkännande.

Han återvände till salongen och slog sig ned i soffan. Betjenten följde honom.

»Nå väl, Jean,» sade Onkel Göran, »det är min tur att göra insatsen i afton.» Och med dessa ord slog han ut ett kort och tömde sin börs, en handfull silfvermynt derpå.

Det var tric-trac som spelades, och under några minuter hördes endast det dämpade ljudet af tärningarnes fallande och brickornas flyttande på den gröna mattan. Jean förblef hela tiden stående.

»Det är åtta år nu, Jean, som du varit nästan mitt enda sällskap,» sade slutligen Onkel Göran. »Jag undrar om du var en lika stor skurk det första året, som du är nu.»

»Nog voro anlagen lofvande fastän kanske icke fullt så utvecklade,» sade Jean med ett löje.

Dagen förut skulle dessa ord endast snuddat förbi Onkel Göran. I dag skuro de honom i örat på ett obehagligt sätt. För första gången kanske i hans lif erfor han ett obehagligt medvetande om förnedring.

»Och hvet du hvad de kalla dig vid gården här?»

»Det är åtskilligt det, herr baron. Menniskorna hafva så svårt att sentera förtjensten här i verlden.»

Det gamla ordspråket: »sådan herre, sådan dräng», rann Onkel Göran i hågen. Men sofismerna läto ej alldeles så bra i betjentens mun, som i hans egen.

»De kalla dig blodsugaren,» sade han emellertid högt, »och jag misstänker att namnet icke är illa valdt. Man hatar dig här, Jean.»

»Jag kan just icke skylla mig sjelf för något öfverflöd på kärlek, jag heller,» sade Jean.

»Ett präktigt kast,» sade Onkel Göran. »Du tänker vinna i afton också, märker jag. Apropos, hur mycket har du samlat på desss aftonunderhållningar, Jean?»

»Åh, det är väl några hundra kronor,» sade Jean vårdslöst.

»Du ljuger,» ropade Onkel Göran skarpt, »det är femtusen.»

Jean ryckte till. Tärningarne rullade ned på bordet. Onkel Göran lade hastigt sin hand öfver dem. Ett åkdon rasslade förbi fönstret; Onkel Göran reste sig häftigt.

»Och nu är det sista gången du kastar din falska tärning på detta bord,» sade han. »Du trodde jag ej märkte det. — Bah — du kände mig föga. Om du spelat ärligt, hvad hade det då varit för intresse för mig. Emellertid — va la banque! — fort i din ficka, usling, och så bort med dig. Vagnen står för dörren — och du har tio minuter på dig. Marsch!»

Jean rafsade hastigt penningarne till sig och störtade utan ett ord på dörren.

Onkel Göran gick in i sin sängkammare och lade sig utsträckt på soffan. Han hörde åkdonet aflägsna sig vid den bestämda tiden, och derefter försjönk allt i djup tystnad. Ljusen brunno utanför, men han tycktes glömsk af allt utomkring honom, Under den timma som följde bröts stillheten endast en enda gång, och det var af honom sjelf, som sakta mumlade: »Si menniskan! — hvar stå de orden? De förefalla mig så bekanta. Är det hos någon af Greklands eller Roms gamle vise? Ett ord minnes jag från dem — det ordet: känn dig sjelf! Men som det, hvad mig beträffar, just icke varit någon connaisance à faire, så har det icke gjort mycket intryck på mig. Men detta? — — skulle det möjligen stå i — — i — — Åh nej, då skulle jag ej ha reda på dem.»

Han tystnade och arbetade fåfängt med sin hjerna för att reda sina hågkomster, mera af nyck än af något annat skäl.

Efter nära en timme återkom åkdonet; han hörde hur det körde ner till stallet. Derefter blef det åter tyst, tills efter en stund en stark knackning hördes på hans egen dörr.

»Stig in!» ropade Onkel Göran barskt.

Det var kusken som inträdde.

»Jag såg att det lyste än häroppe, och derför tog jag mig dristigheten att stiga på. Jag ville bara å hela rättarlagets vägnar fråga baron, om Nilsson skall komma tillbaks näge' mer.»

»Nej,» sade Onkel Göran.

»Nå, det var en hjertans stor glädje för hvarenda en här på gården. Då kan man hoppas att få trefna'n igen här, som en hade innan baron flytta hit. För den der, det var då en erke kanalje.»

»Kanske har du ej stort vackrare epiteter för mig sjelf bakom min rygg,» sade Onkel Göran mörk.

»Hur baron är, det får han väl sjelf svara för; jag lastar en inte. Och det är behändigt med baron, att tock som han är, så kan en inte hålla sig för å älska'n.»

»Nej,» sade Onkel Göran med ett hånskratt, »jag vet mig aldrig gjort mig skyldig till att älska er.»

»Ja, det är så det, och derför är det så konstigt. Det måtte väl då vara för det en plä' stå efter det en inte kan få,» sade karlen med ett godmodigt skratt.

»Den anmärkningen tror jag icke var så oäfven,» sade Onkel Göran något blidare.

»Och nu tänkte jag fråga baron, efter han väl ändå inte kan hjelpa sig utan någon som passar en opp, om han inte skulle kunna låta min Johan komma i åtanka. Gossen är nu aderton år, och han är nästan vek för tyngre arbete. Jag tänkte med tiden kunna skaffa honom en vaktmästareplats i sta'n.»

»Han är din ende son, Matsson, och jag är just icke känd för någon lyckad uppfostrare. Vågar du anförtro honom åt mig?»

»Ack, herr baron,» sade kusken enkelt, »jag har alltse'n han föddes anförtrott honom åt vår Herre, och det har gått väl tills dato. Han har också öppnat gossens ögon för ett och annat, så jag tror inte han ta'r sig något orätt för. Men di der tingestarne får han inte röra,» tillade han, pekande på tärningarne, som ännu lågo qvar på bordet i rummet intill.

»Det skall han icke behöfva,» sade Onkel Göran och reste sig upp. »Vi skola tänka på saken i morgon. Godnatt.»

Karlen försvann och Onkel Göran gick in i salongen. Han tog tärningarne, gick till fönstret, öppnade det och kastade dem ut i buskarne nedanför.

Men som han så stod i det öppna fönstret med den starka belysningen bakifrån fallande öfver honom, höjdes plötsligt utanför ett starkt hurrarop. Hela gården var full af folk. Underrättelsen om Nilssons afskedande hade blixtsnabbt spridt sig öfver hela godset. »Tack herr baron!» »Nu blir det andra tider!» »Lefve baron!» »Lycka till baron!» »Nu blir det annat lif i arbetet!» »Ingen blodsugare mer!» ljöd det i ett oredigt sorl af röster om hvartannat, och en qvinna, som stod tätt under fönstret, räckte upp barnet, som hon hade i armarne, emot honom, och ropade högt: »Gud välsigne baron!» och en hel korus stämde in i ett väldigt rop: »Gud välsigne baron!» Onkel Göran hviftade med handen, stängde fönstret, lade sig på soffan och erfor en ovanlig och obehaglig känsla af blygsel öfver sig sjelf. Denna enkla hyllning, som han ej var värd, brände som eld i hans samvete. Han hade i åratal pinat dessa menniskor, må vara att det skett medelbart, och ändå voro de villiga att vid första anledning kasta skulden på en annan, som det varit en nedrighet af honom att så länge behålla, och vände sig

med ny tillgifvenhet till honom sjelf. Och detta rop, som genljöd i hans öron! Han försökte att hånle deröfver, men läpparne ville icke lyda honom. Hvart han vände sig, så ljöd det ännu, det starka, mångstämmiga, upprepade: »Gud välsigne baron!» Och allt under det han tyckte, att han endast led och våndades, smög det sig in i hans hjerta en enda liten känsla af vekhet, af välvilja, och denna erfarenhet, så ny för honom, bredde liksom en mantel af stillhet öfver hela hans varelse. Det kom öfver honom en vanmakt och en svaghet, som hos ett barn, så mäktig var brytningen i hans starka natur. Han nästan fruktade för sig sjelf och erfor ett lifligt behof att höra en menniskoröst; — han sträckte ut handen och ringde.

Det visade sig snart en äldre qvinna på tröskeln. Hon var klädd i en hvit mössa med veckadt krus kring ansigtet, ett bredt förkläde, som nästan skylde hela hennes drägt, och en bomullshalsduk, som efter gammal sed var satt i kors öfver bröstet. Det var hans hushållerska.

»Så-å, du är uppe än,» sade Onkel Göran med ett eget blidt tonfall i rösten. »Vi äro ensamma nu, Sara, du och jag.»

»Ja, baron Göran, och jag tycker för visso, att man kan andas lättare här i afton, än man kunnat på mången god dag.»

»Kom och sätt dig här en stund, Sara,» sade han, »och säg mig orsaken hvarför du stannat qvar här, trots allt, som gjort lifvet bittert för dig. Hvarföre har du icke flyttat långt före detta, Sara?»

»Flyttat,» sade gumman, »hur kunde jag väl det? Jag hade ju lofvat att aldrig lemna er.»

»Lofvat — hvem?»

»Ack, det var den natten, som ni förbjudit mig att tala om. Men nu lyder jag er ej längre, baron Göran. Det är nog att jag tegat i tretiofem år. Det var här, just i detta rum. Ni låg i alkoven der.»

»Hvilken alkov?»

»Här,» och hon tryckte på en knapp i väggen och sköt med lätthet undan ett par dörrar, som på trissor gingo in i panelen och visade en djup alkov. »Den har varit stängd alltsedan, så ni har väl glömt den. Men här låg ni och sof så godt, då hon kom in till mig, reskládd, midt i natten och bad mig följa sig. Ack, hur hon vred sina händer, ack, hur hon qved! Hon låg på golfvet vid er säng, och lade sitt hufvud bredvid ert på kudden. Hon snyftade och kallade er vid de ömmaste namn. Ja, det kunde slita hjertat ur bröstet på en menniska att se.»

Onkel Göran gick långsamt upp till fönstret och öppnade det.

»Sara, sade hon,» sade gumman, som knappt märkte honom för

den lifliga hågkomsten af det förflutna, »vid allt hvad jag gjort för dig, då jag tog dig liten och föräldralös och blef en mor för dig, vid allt hvad som är dig heligt och kärt i himmelen och på jorden — lofva mig att aldrig lemna min stackars älskade gosse. Och så föll hon ned igen vid er säng; hon kysste täcket helt nära er hand, — hon vågade ej kyssa er sjelf af fruktan att väcka er, — och hon vred sig som en mask, ända tills det knackade på dörren.»

Onkel Göran lutade sig mot fönsterkarmen. Han andades med möda.

»Och hvarföre vaknade jag ej?» mumlade han. »Och hvarför har jag ej vetat detta? Tretiofem förspilda år och ingen, ingen försoning.»

Gumman hade under tiden hemtat den stora armstaken från rummet intill, och höll den nu i handen.

»Då reste hon sig,» fortfor hon, »och gick mot dörren. Der vände hon sig om och kastade en sista förtviflad blick på er och på mig. »Se hur sött han sofver,» sade hon. »Han vet ingenting om syndens frestelse och qval. Han vet icke att döden sitter i mitt hjerta, när jag lemnar honom. Ack, Sara, att min stackars gosse och jag hvilade lugnt vid *hans* sköte, fria från sorg och synd!» Och så sträckte hon upp handen och pekade dit. Gumman lyfte i detsamma upp armstaken så, att dess fulla ljus föll på en tafla, som i förgylld ram hängde i alkovens bakgrund.

Onkel Göran vacklade ett par steg fram. Hans blick följde ljusskenet, men hans omtöcknade syn kunde endast uppfatta orden, som stodo derunder, dessa ord, som för andra gången denna dag upprepades för honom: *Se menniskan!*

Han sjönk förintad ned i en fåtölj.

»Sara,» sade han svagt, »du har varit mig trogen. Tack derför. Lemna mig nu.»

Hon gick sakta ut, i förbigående släckande de många ljusen. Onkel Göran var ensam, och det var natt.

Månen stod som ett lugnt, alvarligt forskande öga lågt vid horisonten ock sken honom rakt i ansigtet. En lätt dimma insvepte föremålen i sin skira slöja. Träden stodo omtöcknade och tysta i sina rader, lika en här af skugg-gestalter från förflutna tider, och som månskenet dallrade bakom dem, föreföll det som skulle de sakta skrida framåt. Och för hvarje svag vindflägt, som rörde deras löf, gick det en sakta hviskning mellan dem. Var det en hviskning om hämd? Och då läderlapparne, ljudlöst fladdrande med sina svarta vingar, ilade mellan deras toppar, var deras snabba flygt förebudet till en hastigt annalkande olycka?

I tre timmar fortfor den obeskrifliga tystnaden och stillheten; men då vaknade plötsligt en liten fogelmoder i trädet utanför fönstret och slog till en klar och förhoppningsfull liten drill, som om hon velat skrika ut till all naturen: Nu kommer solen! — Nu blir det morgon! Och så svarade det från träd till träd, från gren till gren, som om hela skapelsen velat sjunga en fröjdesång öfver en menniskoande, som ändtligen börjat kämpa med Gud och icke ville släppa förr än den fått välsignelse.

Amanda Kerfstedt.

Boknyheter.

Nordiska målares taflor. Häft. 1. (Sthlm 1876. Pris: 1 kr. häftet)

Sinnet för skön konst är otvifvelaktigt nu helt annat än fordom i Sverige; de sista tio åren, utmärkta af ett ökadt välstånd och nationalmusei tillgänglighet, hafva i detta afseende bildat fullständigt omslag. Behöfver man några flere bevis härför än konstföreningarnas tillväxt, så ligga de nära till hands i det ofantligt ökade antalet af illustrerade arbeten, af planschverk, enkom egnade åt den sköna konstens alster, slutligen i uppkomsten af ett särskildt tidskriftsorgan för bildande konst. Bland de utgifningar af detta slag, hvilka helsats med det mest odelade bifall, kan med skäl räknas arbetet: »Svenska målares taflor», till hvilket ofvanstående sluter sig som komplettering och fortsättning. Planen har utvidgats genom att man intager äfven arbeten af finska, norska och danska konstnärer, en tvifvelsutan välbetänkt åtgärd, i synnerhet med afseende på verkets spridning i grannlanden. Att döma af det föreliggande häftet blir fortsättningen öfver lika stort värde som den så omtyckta första delen. Af förut outgifna saker träffas här ett briljant sjelfporträtt af Troili. För öfrigt porträtt och biografier öfver honom och Marstrand samt afbildningar efter Edvard Berghs tafla, allt i utmärkt tryck och utstyrsel. Arbetet beräknas komma att omfatta omkr. 10 häften till samma ovanligt billiga pris som det första.

Andersen, H. K., Sagor och berättelser. Öfvers. från danskan af *K. J. Backman.* Häft. 1—8. (Sthlm 1876—77. Pris: 50 öre för häftet).

Då vi i midten af fjoråret anmälde en ny öfversättning af dessa verldsberömda sagor, trodde vi i sanning icke att ytterligare en skulle så snart

följa den förra i spåren. Denna har nu emellertid blifvit synlig såsom ett posthumt arbete af den redan för tre år sedan aflidne förtjente öfversättaren. Dröjsmålet med utgifvandet har orsakats af den rika illustrationsskatten, hvars samlande fordrat tid. Det är veterligen första gången en samling af omkring 500 originalillustrationer till ett arbete framlägges för svenska allmänheten. Redan denna omständighet vore egnad att ådraga denna nya öfversättning en allmän uppmärksamhet, äfven om den ej i och för sig kunde göra fullt anspråk på denna. Större delen af teckningarna härrör från hr C. Larsson, redan förut bekant som illustratör. Han har i dem framträdt på ett sätt, som i många afseenden måste anses lyckadt och fullt värdigt det berömda arbetet. Han besitter den mångsidighet, den lätthet och elegans, som fordras af illustratören; hans sammansättningar ega dessutom ett visst pittoreskt behag, som genast stämmer åskådaren fördelaktigt. Hvad man ännu kan mot honom anmärka, är en ofta förhastad teckning, ett visst koketteri à la Doré i dagrars och skuggors fördelning och en något maniererad formgifning. Men då hr Larsson med hvart nytt arbete går framåt, är det grundadt skäl att hoppas, det han skall kunna öfvervinna dessa brister och derigenom framstå som en stor förmåga i denna hittills hos oss försummade genre af konst.

Arbetet utlofvas färdigt i tolf häften och lemnas till det ofantligt billiga priset af 6 kr. Vi tillönska det ock den spridning det tvifvelsutan förtjenar.

Joh. And. Wadmans Samlade skrifter, utg. af *J. G. Carlén.* Ny upplaga. Häft. 1. (Sthlm 1877. Pris: 50 öre för häftet).

Godtköpsupplagor af bekante författare synes vara dagens lösen inom den svenska bokmarknaden. Till de flere företag af denna art vi haft nöjet anmäla sluter sig nu äfven en dylik af Wadman, sedan den 1869 utgifna utgått ur bokhandeln. Detta sakförhållande bevisar mer än lärda slutledningar att Wadman har en publik och det en ej liten ändå, oaktadt — måhända till och med just för — sin humoristiska cynism. Vare långt från oss att fördöma detta drag, som, just derför att det är ursprungligt och, så att säga, oafsigtligt, hör med till mannens hela skaplynne; men nog hade varit önskvärdt att en eller annan senare bearbetning af texten fått behålla platsen i stället för den ursprungliga lydelsen. Med alla sina fel, estetiska så väl som tekniska, är Wadman i alla fall en äkta svensk företeelse, en skald af folklig hållning på samma gång som en »kulturbild».

Skämta ej med Bacchi dyrkan,
Läppja ej ur halfva glas!

är hans valspråk som dryckessångare; och i allmänhet synes han ej böjd att dagtinga eller gå halfva vägen. Denna ärlighet, detta förakt för det konven-

tionella, som öfverallt möta oss hos Wadman, utgöra just en af hans förnämsta »attractions». Ej sällan doftar också emot oss ur hans dikter en finkänslighet, en glöd och värme, som så lätt förenas med den yttre grofheten hos oss, kontrasternas folk. Äfven formens hårda skal bräckes ibland och en smältande vekhet intager den vanliga skroflighetens plats. Allt visar, såsom vi nyss sade, att Wadman tillhör våra nationella skalder och derför länge skall lefva qvar i sitt folks minne.

Bret Harte, Gabriel Conroy. Öfversatt af *M. A. Goldschmidt.* 1, 2. (Sthlm 1876).

Skulle man vilja hafva en lefvande kontrast till en af de nyaste franska romanerna, med deras fina själsanalyser, deras en smula murkna innehåll, deras glänsande, afrundade form, deras glatta stil — då må man taga »Gabriel Conroy» i handen. Detta arbete af den redan berömde novellisten är hans första större komposition och det eger derför ett ej vanligt intresse. Dermed också sagdt att det eger ej vanliga fel, åtminstone för den, som endast känner våra salongsromaner. Hvilken lös sammansättning, hvilka »luckor i bevisningen», när det gäller att utreda händelsernas gång! Hur litet han bryr sig om, denne amerikanare, att intressera vår sinlighet, att räsonnera öfver djupsinniga psykologiska gåtor, att förgylla lasten eller gifva oss »sfinxer» att utgrunda! Hvilken stil, hvilken form! Och ändå! Ni ryckes genast med i händelsernas gång, taflor af det gräsligaste allvar upprullas för edra blickar; ni befinner er midt i ett läger af emigranter, som hålla på att svälta ihjäl. Från äfventyr till äfventyr, från intrig till intrig leder förf. er genom en labyrint, som ni aldrig hinner utfundera. Och hvilka mästerliga landskapsscenerier, hvilka lefvande taflor från en begynnande odling, med all dess råhet, dess godhjertade oförskämdhet, dess förening af tygellöshet och uppoffringar! Ni är som under en förtrollning: ni inser hur orimligt det är att låta er fantasi löpa bort med ert lugna förstånd, men — ni kan ej slita er lös. Sådan är den äkta diktningens magt, äfven när hon, såsom här, lider af fel i konstens tekniska sida.

Bret Harte har med detta arbete stadfäst sitt rykte som en af vår tids mest framstående skildrare. Hvad som felas honom i kompositionsförmåga skall han tvifvelsutan snart lära sig, i synnerhet som han tydligen besitter ganska omfattande studier i den europeiska romanlitteraturens bättre verk. Bibehåller han dertill all den friskhet i färg, all den trohet i teckning, som hittills utmärkt honom, så få vi säkerligen i Bret Hartes blifvande berättelser helsa verk af betydelse ej blott för den närmaste samtiden.

Walter Scotts Romaner. Illustrerad upplaga, utgifven af d:r *M. A. Goldschmidt.* Häft. 1—4. (Sthlm 1877).

Med skäl kan utg. af dessa »valda romaner» om deras upphofsman säga, att han »tillhör och skall alltid tillhöra ej blott sitt fäderneslands, utan Europas klassiske författare». Detta förklarar dock ej hela Walter Scotts ofantliga popularitet; vi ega många klassiker, hvilka aldrig skola blifva den stora mängdens tillhörighet. Men Walter Scott är en berättare som få, en kännare af sitt lands historia som ingen. Han ger oss ej blott den historiska kostymen i sina verk, utan vi få tiden lifslefvande framför oss. Och dock förstår han på samma gång skänka oss en handling och personer, hvilka intressera oafsedt deras historiska lif. Derför står han också som nydanare på den historiska romanens område; derför har hans diktareskap gifvit nya uppslag äfven på andra håll. Hvem vet hur mycken andel Walter Scott har i lifvandet af denna vetenskap som kan företrädesvis kallas nutidens, i odlingshistorien, fattad i dess vidsträcktaste betydelse?

Det nya företaget kan således obetingadt helsas med ett hjertligt välkommen, oaktadt de flere öfversättningar af Scotts romaner vi redan ega. Samlingen illustreras med temligen goda tyska träsnitt, hvilka tillhöra en samtidigt utkommande tysk upplaga, och kommer att bilda omkring 70 häften. Dessa skola utgifvas under tre år och kosta endast 12½ öre arket, hvilket måste anses ovanligt billigt.

—RN.

———×———

Den försynte.

Lof och klander skiftas öfverdrifvet
Hvar man mänger sig i verldens dam.
Ett jag vet dock som blir obeskrifvet:
Den försyntes gång igenom lifvet,
Der han sällan mer än skymtar fram.

I hans granskap faller ett behagligt
Solsken öfver vägen, det är sant,
Men passionen finner det beklagligt
Att han drar sig undan striden dagligt,
Går som pendeln afmätt, samvetsgrant.

Då ur lifvets synkrets han försvinner
Faller på ett annat sätt vår dom!
En förstämning strax derom påminner,
Han tog intet rum — och ändå finner
Man att vägen blifvit liksom tom.

Ack, han visste nog, som vi, betona
Samfundslifvets fordran, rätt och pligt,
Men af saktmod älskade han skona,
Mildra, sammanjemka och försona,
Väga allt på billighetens vigt.

Då hans vägar aldrig sträcktes vida,
Slapp han ock som oftast vilse gå;
Ville tanken sällan gnistor sprida,
Var det dock från honom som den blida
Värmen utgick, ur hans stilla vrå.

Medgång kunde ej hans håg förrycka,
Fortkomst var för honom ingenting,
Högre än hvad hopen kallar lycka
Skattade han glädjen att få trycka
Trogna händer i en sluten ring.

Hans var icke heller denna skygga
Halfhet, hvilken ömsom ger och tar,
På hans vänsällhet man kunde bygga
Och det födde tillit, detta trygga
Väsen, som så utan bakhåll var.

Han blef hastigt glömd som han begärde.
Men jag säger på hans graf till slut:
Den som dagens hjeltar känna lärde
Frestad blir att skatta hvarje värde
I den mån som det ej skrikes ut.

Talis Qualis.

Midsommarvaka.

Hur qvällen strålar underbar!
Midsommarsolen varm och klar
På mörkblå hvalfvet lågar.
Till ängen invid skogens bryn,
Der blomprydd stång har rests mot skyn,
En festlig skara tågar.

Från berg och dal, på hvarje stig
Nu bygdens ungdom skyndar sig
Till mötesplatsen samman;
På insjön nalkas båt vid båt
Med vimplar, löf och blomsterståt
Och hjertefröjd och gamman.

Och hej! Kring sirad sommarstång
Snart dansen går med ystra språng,
När spelman stråken gnider;
Den tonen ingen motstå kan,
Och hastigt hvirfla om hvarann
Matronor och sylfider.

Och pojkar, knappt med fjun på läpp,
Och gråskägg, stödda mot sin käpp,
Fiolen alla sporrar.
Här flämtar gamle fiskarfar,
Der svänger om en stolt husar
Med sturska knäfvelborrar.

I hvimlet en student är med,
Med hvita mössan käckt på sned,
Han har ett skämt för alla.
Och prosten sjelf i svart kalott
På fröjden ser och småler godt,
När hurraropen skalla.

Nu bryter jubelstormen lös:
»Hvem svingar högst mot skyn sin tös,
Och hvilkens fot är trögast?»
Hvar muskel späns i arm och fot,
Men priset tar förutan knot
En hurtig, solbränd sjögast. —

Men solen släcks i bölja sval,
Och skymning öfver äng och dal
Sin rosenslöja hänger.
Än glimmar insjöns våg i glans
Linnéans doft och pyrolans
Ur furuskogen tränger.

Då hviskar ungersvennen gladt
I dunklet till sin hjerteskatt
Om ring och bröllopskransar.
Hon rodnar varmt och sänker dock
Mot marken blygt sitt ögonlock
Med långa sammetsfransar.

Så kom ock du, min hjertevän!
Vi svänga om, så länge än
Midsommarnatten räcker;
En natt, för kyssar blott och smek,
För skratt och sång och strängalek
Och dans, tills morgon bräcker!

Fjalar.

Till min virknål.

Lilla lekande nål
Titta fram ur ditt hål
Och kom ut
En minut!
Jag vill prisa ditt stål.

Många minnen jag har
Utaf dig i förvar,
Månget ok
På din krok
Har jag lagt i min dar.

Det var du, som så nätt,
Om jag minnes det rätt,
Var till hands
Med en krans
Kring min första manschett.

Det var du, hvad jag tror,
Som mig gjorde så stor
Såsom barn,
När af garn
Du knöt börsar åt bror.

Det var du, som så klart
Blef min tolk med din fart
Vid det bord,
Der ej ord
Kunnat svara så snart.

Huru lycklig jag satt
Före jul mången natt,
När af dig
Och af mig
Skulle göras ett spratt.

Hvilket lif i ditt språng,
När din bana var lång,
Och du lopp
I galopp
Och i kapp med min sång.

Mången tår, som jag gret,
Mången lifshemlighet
Endast du
Intill nu
Har bevittnat och vet.

Som en vän du mig var
Ifrån barndomens dar,
Som en vän
Skall du än
Och till sist blifva qvar.

Skynda på mot ditt mål,
Lilla lekande nål!
Jag har känt
Hur du bränt,
Jag har pröfvat ditt stål.

Virka på till den knut,
Der din tråd löper ut.
Till den qväll
I mitt tjäll,
Då du brister till slut!

På din sista trofé
Skall jag stilla då se
Och se'n tyst
Jag dig kysst
Mot dig somnande le.

LOTTEN VON KRÆMER.

Teaterbilder från fordom.

I.

Christopher Christian Karsten,

född i Ystad 1756, död på Drottningholm 1827.

När den herskiystna och konstälskande *Lovisa Ulrika* år 1771 i politiska ändamål företog en resa till sin konglige broder i Berlin, tog hon vägen öfver Ystad, der de lojala invånarne efter förmåga firade hennes ankomst och, bland annat, till hennes ära hade anordnat en konsert, förmodligen af amatörer. Om programet och utförandet i allmänhet äro vi efter mer än ett århundrade ej i tillfälle meddela några uppgifter. Tiden har utplånat alla minnen af den, som vi förmoda, lyckade tillställningen, utom *ett:* den uppmärksamhet drottningen egnade gestalten och sången af en femtonårs yngling, tillhörande, som man sagt oss, en af stadens obemärktaste borgarefamiljer och benämnd *Christopher Christian Karsten.* Hans fördelaktiga utseende, hans sköna ehuru ännu outbildade sångröst gjorde på henne ett så lifligt intryck, att hon, efter återkomsten till Sverige, kallade honom till Stockholm och lät ombesörja hans musikaliska undervisning. Följande året beslöt Gustaf den tredje organiserandet af en svensk opera; den 16-årige Karsten anställdes såsom chorsångare vid densamma och medverkade i denna egenskap vid uppförandet 1773 af »Thetis och Pelée» den svenska »Operaförstlingen».

Vid 20 års ålder debuterade Karsten såsom »Adonis» i opera-balletten med detta namn, med sådan framgång, att Gustaf sände honom på ett års tid till Köpenhamn att fullända sina musikaliska studier under ledning af den der anstälde, ryktbare italienske sångläraren *Potenza*. Återkommen, intog han och bibehöll under en lång lefnad främsta rummet bland vår operas manliga konstnärer, användes mycket både i den s. k. stora operan och i operetten och förblef städse publikens gunstling, sångares förebild. Den generation, som hörde och såg honom såsom »Achille» i Glucks Iphigenie i Auliden och i andra betydande roller af ungdomlig eld och kraft, är fullständigt förgången, men mer än en gång har den som skrifver detta i yngre år sammanträffat med personer af hög musikalisk och litterär bildning, hvilka varit Karstens ungdomssamtida. När talet fördes på den tidens opera glänste deras blick, hela deras väsen lifvades och namnet Karsten var det första och sista på deras läppar, om också härvid namnen Olin, Müller, Stenborg, Stading m. fl. ingalunda glömdes eller blott flygtigt berördes. När de skildrade honom såsom t. ex. Achille, tycktes de ej finna ord nog att prisa hans utseende och hållning, hans gripande spel och sång i lidelsens våldsamma, som i ömhetens mildt hänförande ögonblick. Än kritiken då? Ja någon sådan lärer, så vidt man kunnat förnimma, knappt någonsin ha funnits för Karsten, — ett förhållande, som mer än en af senare tiders dramatiska och musikaliska artister möjligen kunde betraktat som det afundsvärdaste af alla hans konstnärliga företräden.

»Åren» — för att nyttja Schillers uttryck om Wallenstein — »gingo öfver hans hufvud utan att vidröra det», tack vare hans starka kroppsbyggnad och hans regelbundna lif. När han vid några och sextio år ännu upträdde som *Christiern* eller *Oedip*, var rösten väl ej fullt så volyminös som förr, men dess skönhet var qvar och i utförandet, i det rent konstnärliga var den åldrige teaterkonungen, så betygade de äldre, allt hvad han varit på höjden af sin förmåga.

Konsten att *sjunga* recitativer — likasom konsten att *skrifva* dem — numera så godt som utdöd, fann man hos Karsten i dess högsta utbildning och ingen kan göra sig en rigtig föreställning om deras storartade dramatiska och musikaliska verkan, som ej hört dem: *skrifna* så, som Gluck och hans skola skrefvo dem, *sjungna* såsom Karsten, och senare äfven Lindström sjöngo dem.

Omfånget af Karstens röst var märkvärdigt. Hans »timbre» var fullkomligt tenorens; Achille i Iphigenie hade, såsom nyss sades, varit en af hans ungdoms triumfroller och Uriel i Haydns »Skapelsen» sjöng han beundransvärdt, äfven vid hög ålder; men Oedips basparti utförde han utan all transposition med stort mä-

sterskap, och stämman hade i de lägre tonerna volym, en vacker klang och all behöflig kraft.

I sången som i spelet tillhörde Karsten naturligen franska skolan, men hade mycket litet om något af dennas forcering af scenens pathos. Hans ställning och rörelser voro plastiska och detta på ett utmärkt sätt. Der han (såsom Oedip) blind och stödd på Antigone framstaplade i sin grekiska drägt och kände framför sig med staffven, var hans hela figur så formskön, så antik, att han till illusion återgaf dessa forntidens bilder, som befolka museerna i »den eviga staden», i *Roma la Santa*.

Karstens gestalt var hög och ädel, hade ett majestät och en hållning som den behöll äfven utom scenen, utan att deri egentligen låg något sökt eller tillgjordt, ehuru det ofta icke fullt harmonierade med stället eller omgifningen. Hans oafbrutna kunglighet i skick och åtbörder omtalades stundom på ett sätt som var, om icke kritik, åtminstone något ditåt, hvarom följande på sin tid mycket spridda anekdot må vittna. Han spelade med stor framgång, såsom alltid, titelrollen i en mycket omtyckt operett: Fiskaren, med musik af Bruni. En dag, efter spektaklets slut, frågade han en händelsevis anträffad kamrat, den utmärkte komikern, sångaren och dansören Louis Deland, — »nå, hur tycker du jag spelar Fiskaren?» — »Som en Kung», blef det något dubbeltydiga svaret.

Karstens hufvud var välbildadt, kanske — lika som Lablaches — något stort i förhållande till figuren som sjelf var ingenting mindre än liten, men dragen voro derefter och ganska regelbundna; då skadar icke ett stort hufvud intrycket af det hela. Ögonen voro stora, sköna och själfulla. Bilden i sin helhet påminte ej obetydligt om Goethe, sådan han framställes i de bekanta statuetterna.

I umgänget var Karsten en särdeles angenäm, fin och intressant man, dock något bortskämd af mycket fjäs och firande och med de småfel som deraf härröra. Sättet var, som nyss sades, något kungligt, men harmoniskt och med god, äkta Gustaviansk ton. Hans samtal var i tidens ande, långt ifrån djupgående eller egentligen skarpsinnigt, deremot lätt, elegant, fyndigt, icke utan genialitet. Smicker tålde han med besked och sväljde äfven det mest hyperboliska med en bonhomie, ett vårdlöst välbehag, som hade det varit det naturligaste i verlden. Hans bildning var väl ytlig, men ingalunda klen för den tid och det samhälle som fostrat honom. Franska litteraturen kände han temligen och talade »språket», såsom det då och länge efteråt katäxokän kallades, med behag och lätthet.

Det var en sed under första tredjedelen af vårt århundrade att vid större, då *alltid* sittande middagar och medan deserten servera-

des, någon röstbegåfvad gäst föredrog visor på franska eller svenska. Båda språken äro rika på sådana, utmärkta både till musik och ord. Der Karsten var gäst kom ingen annan i fråga att låta höra sig och han gjorde det gerna. Under första hälften af 1820-talet fogade lyckan så, att förf. häraf icke så sällan fick deltaga i dessa af Karstens närvaro och sång förskönade samqväm. Han sjöng oftast franska *Chansons* af det lätta, erotiska slaget, någon gång några af Franzéns vackraste sånger. Alla utförde han med utmärkt deklamation, mycken finhet, utsökt smak och känsla.

En dag, efter en god middag, vid hvilken han sjungit och intagit alla, voro vi några som grupperade oss kring honom och sade honom säkert af alla uppригtigt menade förbindligheter. Talet fördes småningom på teatern, och någon komplimenterade honom för hans ypperliga framställning af konungaroller. »Jag är alltid kung», yttrade Karsten med den lugnaste och naturligaste uppsyn man ville se. En annan inföll härvid — på franska, som man visste han satte värde på att man talade med honom — »*Oui le Roi de l'harmonie*». — »*C'est cela, mon cher monsieur*», genmälte han med en olympisk nick och lade beskyddande sin hand på den talandes axel med den mest godmodigt nedlåtande min i verlden.

I sitt enskilda lif var Karsten aktningsvärd och värderad. En polsk sångerska och skådespelerska af betydenhet, som derjemte var en utmärkt harpspelerska och 1782 här anstäldes såsom »första actrice och sångerska», *Marianne Sophie Stelenowska* blef hans maka, verkade i mer än 20 år vid hans sida, och blef genom honom stammoder för en hel ätt af konstnärer och konstnärinnor, dock icke i hans och hennes konstart. En italienare, utmärkt för sin dans och föregången äfven hos oss af sitt rykte, *Filippo Taglioni,* född 1777, anstäldes 1803 såsom premierdansör vid Kongl. Operan; han blef samma år gift med Karstens äldsta dotter *Sophia,* som aldrig uppträdde offentligen i någon egenskap. Deras dotter, född 1804 i Stockholm, blef den verldskunniga *Maria Taglioni,* danskonstens erkändt största mästarinna på sin tid, som äfven här, vid ett besök 1841 hos den ännu lefvande mormodern, gaf föreställningar på Operan, gjorde vår hufvudstad yr i hufvudet och efter slutad representation, som stundom egde rum middagstiden, en eller flere gånger drogs hem i sin hyrvagn af hänryckta enthusiaster, hvilka högst egenhändigt frånspänt hästarne. Hon skapade den ädla, kyska danskonsten, eller rättare: hennes far skapade och hon utförde hans öfver hela Europa ryktbara skapelser. Det heter om henne, att »hon »hyllade på en gång skönheten, sedligheten och naturen; oupphun-»nen är hon i hvad man förstår med det tekniska uttrycket »Eleva-

»tion». Såsom »Sylfiden» tycktes hon mera buren af sina vingar än »berörande jorden». Hon gifte sig redan 1832 med grefve Gilbert des Voisins, men fortfor att i det offentliga kallas Taglioni, dansade ånyo 1844 i Paris och 1847 i London för sista gången, flyttade derefter till Italien, der hon ännu 1868 egde flere palats i Venedig (deribland det från republikens stora tider ryktbara Casa d'oro vid Canal Grande) och en villa vid Comersjön. Hennes broder *Paolo Taglioni,* född 1808 i Wien, gjorde till en början klassiska studier i Paris; derefter egnade äfven han sig åt danskonsten, under fadrens ledning, blef en ypperlig dansör och balletmästare vid Berlins opera. Såsom choreographisk kompositör har han rykte att vara »sin tids förste balletdiktare». Paolo Taglionis äldsta dotter, född 1830, kallad, liksom fastern, Maria, bildades af sin far till en utmärkt dansös och var på 1850-talet Berlinerballettens förnämsta prydnad. Hon hade sin berömda fasters skola och väsen och gick henne mycket nära i konstnärskap. Hon är sedan 1866 gift med prins Joseph, broder till regerande fursten af Windisch-Grätz. De hafva en enda son, prins *Frans Joseph,* som således är Karstens dottersons dotterson. Paolo Taglionis andra dotter, Augusta, är vid Berlins dramatiska scen »en utmärkt konstnärinna i lustspelet». Paolo T:s ende son Charles T. var 1868 legationsråd vid preussiska beskickningen i Paris. När furstinnan af Windisch-Grätz 1866, kort före sitt giftermål, för sista gången uppträdde i Berlin, bevistades representationen af hennes nära 90-årige farfar Filippo, som enkom för denna högtid anländt från Comersjöns strand, der han hos sin dotter Maria, grefvinnan des Voisins, en längre tid varit bosatt och 1858 firat sitt guldbröllop med Sophia Karsten. *Paolo T.* besökte, äfven han, sin mormoder, fru Karsten, enka sedan 1827, i Stockholm 1848, och gaf dervid med sin fru — Amalia Galster, också hon en dansös af första ordningen — 15 representationer å Kongl. Operan.

Karstens andra dotter *Elisabeth Charlotta,* född 1789, blef elev af sin svåger *Filippo T.*, var en firad premierdansös vid vår opera 1805—6, idkade sedan med framgång måleriet, gifte sig med ryske öfv.-löjtnanten, sedan generalen Kachanoff, och dog 1856.

Enkefru Marianne Sophie Karsten dog nära 95 år gammal, 1848, vid Drottningholm, der Gustaf III åt konstnärsparet förärat en villa i Canton.

NILS ARFVIDSSON.

—×—

En dag i ett engelskt hem.

IV.

Middagen.

Klockan är half sex. Jag är uppe i mitt rum och gör mig enligt engelskt bruk i ordning till middagen d. v. s. jag kläder mig omsorgsfullt och framför allt tvättar mig. Den judiska tvagningen kunde ej i en rättrogen farisés hus vara strängare iakttagen än denna engelska tvättningsprocess före hufvudmåltiden är i hvarje engelsk »gentlemans» hem. Mångenstädes, såsom t. ex. just i London och dess omedelbara grannskap och äfven i alla fabriksstäder, är den också en nödvändighet i följd af den vidklibbande sot, som afsöndrar sig från stenkolsröken (och som äfven ofta gör dagligt ombyte af linne oundvikligt). Hvad frack och hvit halsduk beträffar, så behöfdes sådant visserligen aldrig hos Mr. L. annat än vid mycket högtidliga tillfällen; men i mera aristokratiska hus torde denna middagskostym ännu vara oeftergiflig äfven i djupaste hvardagslag. Åtminstone vet jag, att, då jag en gång tillbragte en vecka hos den i Sverige så allmänt bekante rike C. på hans präktiga landtgods vester om London, kom man hvarje dag ned till middagsbordet icke blott i frack och hvit halsduk och hvad dertill hörer, utan äfven i hvita glacéhandskar. Också kallades man der till middagen icke med en vanlig klocka utan med en stor »gonggong», hvars dånande slag genljödo i hela huset som en »klämtning med storklockan». — Det föreföll mig som om man härmed afsett att bibringa en rätt högtidlig middagsstämning. Var detta syftemålet, så lyckades det åtminstone med mig, ty jag kände mig nästan hemsk till mods, när jag under dessa klämtslag långsamt skred utför trapporna i mina hvita handskar.

Men återvändom till mitt rum hos Mr. L. Medan jag är sysselsatt att ta på mig bonjouren, hör jag en gäll hvissling från gården. Jag tittar ut: det är gubben L. som på detta sätt enligt sin vana tillkännagifvit sin hemkomst och nu med raska steg går fram mot förstugutrappan. Mrs. L. har skyndat ut vid den välkända signalen och möter sin man med en strålande välkomsthelsning — hvarpå de arm i arm försvinna in i förstugan. Denna lilla scen passade jag alltid på att få se från mitt fönster vid middagstiden — det var en lefvande genretafla, som jag tyckte om. Om en liten stund hörs en hurtig ringning — och den äldste af sönerna, som

kommit med en senare trän, träder in, synbarligen lika glad som fadren att åter vara hemma.

Han ser mig i fönstret, tillropar mig ett gladt »halloo doktor»! och skyndar in att göra sig i ordning för middagen. Jag är nu färdig, och som klockan blott fattas några minuter i sex, går jag ned för trapporna. Då jag dervid passerar badrummet, som är beläget en trappa upp, ser jag genom den halföppna dörren den nyss hemkomna sonen ifrigt sysselsatt öfver ett af de halfrunda marmortvättfat, som der äro anbragta i väggen, hvart och ett med sin försilfrade kran ofvanför. På motsatta sidan af rummet står Mr. L. sjelf fullt klädd framför en spegel. Han har redan hunnit att taga sig en dusch, och, medan han nu står der och borstar sig i håret, ser han så glad och skinande ut som ett nybadadt barn på julafton. När jag kommit ned på förstugutrappan och der solat mig ett ögonblick bland blomstervaserna under väntan på middagsringningen, hör jag i stället en ny ringning från gårdsporten, och nu inträder den återstående sonen, åtföljd af tvenne unga herrar. Dessa har han tydligen på eget bevåg tagit med sig, ty jag hade hört af Mrs. L., att ingen främmande, som hon visste af, väntades till middagen. De båda främmande herrarne se emellertid ej det ringaste besvärade ut af medvetandet att ej af värdinnan vara väntade, utan gå pratande och skrattande in med sin vän och föreställas för Mr. och Mrs. L., som om ingenting hade passerat. Äfven Mrs. L., som i dag ser dessa objudna middagsgäster för första gången i sitt lif — tycks taga saken lika lugnt som de sjelfva, mottager dem med ett vänligt leende och har ej ens en förebrående blick för sin son. Denne ilar derpå med sina gäster uppför trappan och in i badrummet — der de alla tre endast ha tid att göra en brådskande toalett, ty nu på slaget sex ringer middagsklockan: — den väntar hvarken på hemfolk eller främmande.

Oväntade middagsgäster, ankommande såsom dessa i sista stund i sällskap med någon af familjens medlemmar eller rent af på eget bevåg, så vida de tillhöra familjens umgängeskrets, tyckes i England vara något mycket vanligt. Ja, i »Little Dorrit» af Dickens se vi vid ett tillfälle, huru en ung herre, Mr. Gowan, icke blott sjelf kommer objuden till middag i en familj, der han umgås, utan äfven vid sin ankomst helt obesväradt tillkännagifver, att han tillika bjudit en af sina vänner Mr. Barnacle, en person som hans värdfolk aldrig sett och detta upptages af dem snarare som en artighet än tvärtom. Mr. Barnacle kommer och mottages som en vän, — hvad skulle nu en värdinna i Sverige säga om något dylikt? — Nej, låt oss ej ens tala om ett sådant tilltag som Mr. Gowans,

ty det vore i Sverige hardt när en omöjlighet —; men hvad skulle hon säga, om hennes man eller hennes söner likasom Mrs. L:s förde med sig hem till middagen ett par obekanta och objudna herrar? Jo, hon skulle utan tvifvel bli utom sig af förvåning och ängslan, helsa på de främmande på ett sätt, som trots all sjelfbeherrskning röjde hennes förlägenhet, och sedan skynda ut i köket — och der skulle nu bli hvad man kallar en »uppståndelse», och strax derefter skulle måhända ett uppmärksamt öga genom fönstret se en tjensteflicka störta med en korg i full fart öfver gården och ut på gatan — utan tvifvel för att proviantera. Efter ett ögonblick — under hvilket gästerna kände på sig att både värden och de sjelfva begått en dumhet — skulle värdinnan åter komma in, denna gång med ett artigt leende och en beundransvärd sjelfbeherrskning, tala om solsken och vackert väder, bedja herrarne ej bli ledsna, om det dröjde litet, och framför allt ej vänta sig annat än den tarfligaste hvardagsmiddag, enär man var alldeles oförberedd, etc. etc., hvilket allt hon hoppades att hennes man redan sagt sina gäster. Allt detta känna vi igen, vi finna det ganska naturligt och riktigt, och vi förstå fullkomligt vår lilla svenska husmor der, hvars gästfrihet är höjd öfver vårt beröm. Hon är ej beredd på dylika öfverraskningar och efter våra vanliga svenska lefnadsvanor och förmögenhetsvilkor hvarken kan eller bör hon vara det. Men i England, der välmågan är vida större, äro ock förhållandena helt annorlunda: en engelsk värdinna och ett engelskt middagsbord veta ej hvad öfverumpling vill säga. Hvarje dag framsättes nämligen på den förmögne engelsmannens bord en ny väldig stek — hvad som af denna blir öfver, när äfven tjenarna fått sin andel, ätes sedan kallt vid de andra målen — och det är hufvudsakligen denna stek, den må nu heta »roast-beef», eller »mutton», eller »veal», som gör att en engelsk gentlemans fru kan se sin mans oväntade gäster utan att blekna. Jag var en gång vittne till, huru sex personer, en herre och en fru, med tre fullvuxna döttrar och en son, anlände fullkomligt oväntade till Mr L:s just vid middagstiden, — och ingen annan anstalt gjordes, än att flera platser bereddes vid bordet. Dock måste jag medge, att Mrs L. den gången hviskade till mig, att de gerna kunde ha underrättat om sin ankomst, när de kommo så manstarka. Emellertid satte man sig till bords, som om ingenting hade händt, och den stolta engelska roastbeefen tycktes sannerligen ha kunnat trotsa en hel armée af främmande, om det derpå kommit an.

Hvad beträffar finheten af anordningen såsom beräknad för »främmande», så är detta bekymmer för den engelska husmodern

det öfverflödigaste af allt, ty middagens matsedel bjuder dagligen på 3 à 4 rätter, i hufvudsak de samma i hela landet och tillagade efter samma allmänt antagna recept. Den ankommande, bjuden eller objuden, vet således på förhand, icke blott att maten räcker till, utan äfven hvad mat han får — och det är detta medvetande, som gör, att han kan inträda så obesväradt i familjen, som de båda af unga L. bjudna herrarne i dag gjorde. Dessa kunde på förhand säga, att Mrs L:s middag skulle börja med soppa, eller — om denna, såsom ofta var brukligt, öfverhoppades — med fisk, och att, om man derpå ej fick »roast-beef», så fick man »mutton», och om man icke fick »mutton», så fick man »roast-beef», i båda fallen med potatis eller ännu säkrare med grönsaker (vegetables) och att man sedan skulle få någon slags »pie» (sw. paj), vare sig »apple-pie», »govseberry-pie», »current-pie» eller ännu någon annan »pie» *. De visste, att derpå skulle följa ost med smör och bröd och kanske äfven, om man så behagade, en stjelk uppfriskande »celery»; och att de ändtligen skulle afsluta det hela med några friska päron, persikor eller apelsiner eller ock insockrade frukter af hvarjehanda slag och nästan i hvad fall som helst en sorts goda nötter kallade »filberts», — ja kanske litet af hvarje af alla dessa goda saker och andra dertill. Äfven visste de på förhand, att de under hela måltiden skulle få dricka godt »claret» så mycket de behagade, och till slut vid deserten ett glas godt gammalt portvin, eller som åtminstone komme att uppgifvas som gammalt. I förbigående sagdt påstår malicen, att en engelsk värd gerna vid bordet talar om sin vinkällare, och att han i all synnerhet tar en vigtig min på sig, när hans portvin ställes fram. Han underlåter då sällan att förkunna af hvilket års skörd det är; och uppgifver dervid ett årtal, som kommer gästerna att pligtskyldigast se häpna ut, nicka menande åt hvarandra, fatta flaskan med uttryck af djup vördnad, fylla försigtigt sitt glas, hålla det mot dagen med kännaremin, läppja på det och nicka betydelsefullt igen åt värden och hvarandra; hvarefter ofta utspinnes ett lärorikt och allvarligt samtal om viner, deras olika karaktär etc. etc. Denna komedi kan jag dock ej påminna mig, att jag såg vid Mrs. L:s bord, men väl i många andra familjer, och den är utan tvifvel väl bekant för hvar och en som varit i England. Emellertid fordrar rättvisan att erkänna, att det portvin man vanligen serveras vid ett engelskt middagsbord vida öfverträffar hvad som under detta namn i allmänhet bjudes oss i Sverige, liksom det naturligtvis äfven kostar vida mera.

---

* Engelsmännens verldsbekanta *»plum-pudding»* förekommer deremot knappast annat än som en högtidsrätt vid jultiden och på födelsedagar inom familjen o. d.

Nåväl! — allt det der, som uppräknades, låter just ej för svenska öron som en hvardagsmiddag, och dock är det en sådan. Det är, såsom jag antydt, den engelska hvardagsmiddagen i välmående hus öfverhufvud, naturligtvis med en eller annan obetydligare modifikation i enskilda fall. Endast vid mycket stora middagsbjudningar på kort tyckes den nämnda matsedeln undergå någon väsendtlig förändring — ja, då går allt till på fransyskt sätt, då får det franska köket släppa till både sin konst och sina konsttermer, och ofta ligger då vid hvarje kuvert ett litet »carte» eller »menu» tryckt på fint tjockt velin med förgylda kanter och inpressade ornamenter och fransyskt från början till slut. Jag har just ett sådant kort i detta ögonblick liggande framför mig, ett minne från ett besök i England 1867, och ehuru franska matsedlar visst ej äro något ovanligt äfven vid festmiddagar i Sverige, så torde denna möjligen erbjuda ett och annat af särskildt intresse. Öfverst står i granna färger familjens vapensköld och detta oaktadt värden var en högst ofrälse vinhandlare (hvarom mera nedanför). Härpå följer i stor stil »*Ménu du 1 Mars 1867*» och derefter sjelfva den franska matsedeln, som är indelad i tvenne stora hufvudafdelningar, »Premier service» och »Second service», den förra innehållande 10 rätter, den senare 11 (summa 21 olika rätter mat), alla med namn det ena grannare än det andra såsom: »*Turban du Merinhue à la Chantilly*», »*Printannier clair à la Lucullus*», »*Bavarois Célestine*», »*Leau d'orange Tangerine*» och annat sådant, som för flertalet af de engelska gästerna helt säkert var lika obegripligt som kinesiska. Men så är det: när det skall vara riktigt fint, måste man äfven i England äta efter obegripliga matsedlar: ty äfven de stolta engelsmännen, som icke i afseende på andra moder vilja böja sina nackar för fransmännen, göra det dock på *ett* område neml. i köket n. b. det högre «vetenskapliga» köket. — Nederst på kortet står slutligen familjens adress, dess husnummer och gata.

Men den der ofrälse vapenskölden torde ha väckt min ärade läsares nyfikenhet. Alltså ett litet ord till förklaring, äfven med fara att Mrs L:s middag kallnar under tiden. Saken förhåller sig så: det är i England en allmänt spridd fåfänga att, utan afseende på om ens namn är lika plebejiskt som Andersson, Pettersson och Lundström, antaga en familjens vapensköld eller åtminstone, och detta är det vanliga, en s. k, *crest* (hvilket egentligen betyder »tuppkam», sedermera det vapenmärke som tänkes anbragt ofvanför sjelfva skölden). Denna *crest*, vanligen någon djurbild af ett visst »heraldiskt» yttre, anbringas naturligtvis på familjens servis, brefpapper, livré, vagnar, m. m. I allmänhet torde hvarje välmående familj i

England af s. k. bättre klass ha ett sådant vapenmärke. Hos somliga är väl det antagna vapenmärket gammalt, kanske från förra århundradet, kanske tidigare; hos andra åter är det tilläfventyrs mycket färskt, måhända antaget af nuvarande husfadern vid hans bosättning af den enkla anledning, att han just hunnit komma sig upp och trott sig med ett dylikt tecken böra göra sitt inträde i verlden som »gentleman», liksom många före honom. Och ehuru det visserligen hör till saken att i hvilket fall som helst ge sig ton af att vara af s. k. »gammal god familj», så må vi dock ej tro, att man genom en dylik »crest» vill tillvälla sig rätten att anses som *verklig* adel — nej, så förmäten är man icke, dertill tronar adeln i England för högt, och ett sådant bedrägeri skulle för öfrigt der icke lyckas så lätt som det t. ex. lär göra i Frankrike. Nej, man gör snarare som barn, hvilka kläda ut sig med pappersguldstjernor och hjelmar för att till sin egen förnöjelse och uppbyggelse leka riddare. Och man förstör ej heller den oskyldiga leken för hvarandra. Det är nemligen en genuint engelsk svaghet denna sträfvan att, om också blott med dylika medel, ge en smula sken af vigt åt sin familj? och Mr. Williams; eller hvad han må heta, lemnar gerna Mr. Jones i ostörd glädje öfver sin fläckta örn, blott han sjelf får behålla i fred sitt lejon på två ben. Allt detta kan nu synas förvånande hos en så allvarlig och praktisk nation som den engelska, men det blir det mindre, när vi se det i sammanhang med vissa andra förhållanden, såsom nationens öfvervägande konservativa hållning, den rika och mäktiga adelns ofantliga »prestige» och deri med adelsförgudningen sammanhängande fåfänga. — Föreställom oss nu för ro skull, att en herre med t. ex. namnet Pettersson här i Sverige lade sig till med ett vapen, exempelvis i form af en drake med krona och anbragte denna på servis, betjentknappar, brefpapper, sigill och matsedel, utgifvande det att vara familjen Petterssons sekelgamla vapen. Hvad skulle bli följden? Jag har ej hjerta att skildra den arme Petterssons öde, jag vänder mig med medlidande bort från det förförande åtlöje, som genast skulle omgifva honom och skoningslöst tillintetgöra hans sköldemärke och hans skimrande illusioner.

Och efter denna långa utflygt är det nu hög tid, att vi återvända till Mr. L:s middag. De båda främmande herrarne hafva efter sin hastiga toalett inträdt i »the drawing-room», hvilket, såsom redan är antydt, i Mr. L:s landtliga boning befann sig i bottenvåningen vid sidan af matsalen. De inträda utan några ceremonier: ingen betjent öppnar dörren och skriker ut deras namn, såsom annars är så vanligt i England, ty Mr. L. är ej svag för sådant —

och för öfrigt är det ju i dag endast en hvardagsmiddag och herrarne äro redan presenterade. Helt annat var det en gång vid en middagsbjudning hos en rik »baronet», dit äfven jag hade äran att vara på kort inviterad. Jag mottogs då redan i förstugudörren af en brokig, guldbesmidd och pudrad betjent, som, sedan han varit nedlåtande nog att ta af mig öfverrocken och efterfråga mitt namn, langade mig sjelf jemte namnet vidare till en annan lika grann herre, som väntade mig vid uppgången till öfra våningen, och som förde mig uppför trappan och deruppe utanför förmaksdörren öfverlemnade mig och mitt namn åt en tredje, ännu grannare än de två föregående. Denne öppnade nu dörren på vid gafvel, trädde in före mig och skränade af all makt ut ett namn, som skulle föreställa mitt, hvarpå jag sjelf temligen tafatt gjorde mitt högtidliga intåg genom den vidöppna dörren, beskådad från alla sidor genom enkel- och dubbel-lorgnetter och helt säkert med ett uttryck på mitt ansigte, som anstod en svensk plebej inför engelska lorder. — Ja, så går det till, när det är riktigt fint. Men den, som ej kan såsom värde baronet hålla sig med tre betjenter, håller sig åtminstone med *en* vid dylika festliga tillfällen, och har han ingen i huset, så hyr han för billigt pris en mansperson, vanligen en »greengrocer» (grönsaksmånglare) i grannskapet, hvilken putsas upp så godt sig göra låter och spelar rollen af familjens betjent. Hos min vän Mr. L., som i många fall gick sin egen väg, förekom dock ej ens vid festliga tillfällen något dylikt och alltså ännu mindre i dag. Icke en gång en liten »buttons» finnes till hands att sköta ceremonierna.

Sedan alla samlats i förmaket och till slut äfven värdinnan inträdt i sin präktiga hvardagsdrägt af grönt siden, begifva vi oss till matsalen, hvarvid naturligtvis Mrs. L. och hennes brorsdotter införas af de främmande herrarne. Derefter följde Mr. L. och jag arm i arm. Såsom vanligt vid denna tiden på dagen synes han vara vid sitt allra bästa lynne. Ja, än mer, hans strålande ansigte uttrycker tillika en festlig stämning, och hela hans yttre är städadt och prydligt, som gällde det en högtid. Och dock är hvarken hans stämning eller hans yttre festligare i dag än alla dagar. Saken är blott den, att Mr. L. i dag liksom alltid går till sitt middagsbord i det glada medvetandet, att han slutat allt arbete för dagen, och att han för den återstående delen uteslutande tillhör sin familj. Sjelfva middagen får ock derföre i hans ögon prägeln af en glad familjefest, till hvilken han kommer icke blott för att stilla sin hunger utan äfven för att vederqvicka sig af känslan att efter den tilländagångna arbetsdagens mödor åter vara bland de sina och för

att i denna kära krets under angenäma samtal sprida glädje och trefnad omkring sig och inom sitt eget bröst. Och vid inträdet i matsalen finna vi, att denna hans högtidsstämning liksom återstrålar från allt derinne, från det prydliga bordet, från blommorna som smycka det, från den bländhvita duken, från den vackra skänken prydd med blänkande silfver och kristall, och från marmorspiseln med dess blankfejade stålpartier och dess smyckade spiselhylla — för att nu icke tala om det mera lefvande gensvar, som han möter hos hvarje individ i den lilla verld, hvaraf han sjelf utgör medelpunkten.

Hur annorlunda förhållandet i allmänhet är i Sverige — jag talar om medelklassen — veta vi alltför väl. När man, såsom här, äter sin middag midt på dagen, förlorar den ock naturligtvis mycket af den betydelse, som den engelska middagen har. Dock torde vi, äfven med bibehållande af vår svenska middagstimma och vår enklare kost och anordning, kunna lära ett och annat af engelsmännen, och deribland särskildt att ej göra middagen otrefligare än nödigt är och att egna en smula större uppmärksamhet både åt vårt eget och det helas yttre skick. Hvarföre icke, när man så hafva kan, »blommor på bordet och brutna servietter» såsom det heter i Gluntarna? Hvarföre icke göra den lilla middagsstunden, så kort den än är, till ett gladt och i någon mån festligt möte med familjen i stället för ett blott trumpet matmöte? Då skulle den svenska middagen liksom den engelska icke blott mätta utan äfven vederqvicka och liksom denna kasta ett behagligt skimmer öfver hela arbetsdagen. Och, i sanning, jag kan inte begripa — och det kan icke heller Mrs Harriet Beecher Stowe — hvarför man skall vara oborstad och otreflig i sitt eget hvardagslag och endast snygg och hygglig, när man har främmande eller är borta, hvarföre man skall vara angenäm vid andras bord och tråkig vid sitt eget. Men dessa frågor skulle föra oss för långt och höra dessutom till kapitlet om »småräfvarne» och der talar Mrs. Stowe bäst sjelf.

Alltså inträda vi nu samtlige till Mr. L:s bord fullt medvetna om stundens betydelse, — Jag behöfver väl ej nämna, att hvarken smörgåsbord eller något deremot svarande förekommer. Visserligen såg jag Mr, L. på sina resor i Sverige taga sin smörgås och sin sup på svenskt vis, när det bjöds honom (om han också ej sedan under middagen, liksom den bekante engelsmannen på Hôtel Rydberg uteslutande reqvirerade af »vinet från lilla bordet») — men det skulle aldrig ha fallit honom in att att anse denna svenska anordning såsom en efterföljansvärd sed i England. Vårt smörgåsbord med dess aptitsup är och förblir för utländingen en ocivilicerad

kuriositet, som han skrattar åt, och deri gör han — enligt mitt förmenande — onekligen rätt.

Mr. och Mrs. L. taga sin plats vid hvar sin ända af bordet. Man sätter sig för öfrigt utan bekymmer om ordningen, utan att tveka och krusa. Alla platser vid Mr. L:s bord äro af första rang, om ock värd och värdinna kunna behaga att särskildt vinka någon till sin sida. Den enkla och vackra engelska bordsbönen hör jag ej här, af hvad orsak vet jag ej — och i förbigående sagdt hörde jag den ej ofta i England. De få gånger den förekom i min närvaro, hvilket antingen var i verkligen fromma eller i konservativa eller aristokratiska familjer, lästes den ej, såsom hos oss, af någon af de minderåriga barnen — dessa äro ju för resten ej med vid bordet — utan af husfadern sjelf eller, om en prest fanns närvarande, alltid af denne — och den lästes först sedan man satt sig, hvarvid alla såsom ett uttryck af andakt lutade sig fram öfver bordet och böjde ned hufvudet. Den tysta och ofta alltför tanklösa svenska bockningen såg jag aldrig i England.

I dag öfverhoppades soppan hos Mr. L. och väl är det, ty engelsmännen äro inga mästare i soppor. Middagen inledes alltså med det högtidliga aftäckandet af det med ett skinande tennlock betäckta fiskfatet. Enligt engelsk sed serverar Mr. L. sjelf fisken och skär sjelf steken, hans fru tar härmed ingen befattning. Vid den lätthandterliga fisken har han ännu intet tillfälle att utveckla sin talang som förskärare — men när roast-beefen sättes för honom framträder denna talang i all sin glans. Det är en verklig fröjd att se, först och främst med hvilken högtidsmin han betraktar den stora steken, vidare med hvilken ledighet han vänder den, med hvilken skarpblick han väljer de rätta ställena och med hvilken smak han gör sina snitt. Och hans oefterhärmliga kännaremin sedan, när han frågar hvar och en, hvilken bit han behagar, eller af hvilken del af steken han önskar ett stycke skuret! Och roligt är det att härvid lyssna till de lärda och för den oinvigde obegripliga termer, som användas såväl af Mr. L. sjelf som af de beeferfarne bordsgästerna. Mr. L. (liksom hvarje bildad engelsman) känner sin roast-beef utantill lika säkert som folksången »*Rule Britannia*» och den känsla, med hvilken han skär den förra, är utan tvifvel i viss mån beslägtad med den, med hvilken han sjunger den senare — det är nämligen i båda fallen fosterlandskänsla. Ja, detta har Mr. L. till och med förtrott mig sjelf. Mången gång, när jag satt bredvid honom under skärandet af roast-beefen, undföllo honom utrop af följande art, hufvudsakligen rigtade till mig och Sverige och det öfriga Europa: »Sådana roast-beefar finnas en-

dast i gamla England»! »Hvar i hela Europa kan ni uppvisa en dylik! De äro vår stolthet!» Och han hade skäl att säga det. Den som ej vid ett engelskt bord fått sig tillskuren en skifva roast-beef, vet ej hvad denna kraftiga och välsmakande kötträtt vill säga; ty vi må ej inbilla oss att hvad som i Sverige vanligen serveras under namn af roast-beef har något gemensamt med den engelska. Allra minst är detta fallet med den halfråa blodiga rätt, som just brukar anses som äkta engelsk.

Ännu roligare var det att se Mr. L. skära för en fogel, när sådant stundom förekom. Han gjorde aldrig ett misslyckadt snitt, allt prydligt, nätt, raskt — och hans ställning som engelsk gentleman kräfver ock detta af honom. Den ädla förskärarekonsten ingår så att säga i hvarje gentlemans uppfostran. En främling som gästar i ett engelskt hus, der värden är frånvarande eller någon sådan ej finnes, kan derföre stundom komma i en rätt generad ställning, när han fått sin plats bredvid värdinnan och blir af henne uppmanad att skära för — hvilket för öfrigt anses vara en utmärkelse för honom. Vägrar han mottaga förtroendet så är hans anseende som gentleman i fara, och försöker han och gör sin sak illa så är det ännu värre. Jag är glad att jag aldrig råkat i denna klämma — ty att jag en gång på ett hotell i Richmond, när jag åt middag för mig sjelf, så illa tilltygade en kyckling, att kyparen betraktade fogeln med fasa och mig med förakt — tycker jag mig ej böra räkna hit, ehuru visserligen mitt anseende som gentleman hos denne kypare var totalt förloradt.

Då Mr. L. i dag har tvenne främmande herrar vid bordet, skulle man vänta att han vid serveringen krusade för dessa eller med andra ord på svenskt vis var angelägen att servera dem främst af alla. Visst icke, han utdelar sin stek — och sina gracer i den ordning det behagar honom för tillfället. I detta fall är han fullkomligt oberäknelig; det tycks bero på hans lynne, eller hvem blicken tillfälligtvis kommer att falla på; och i dag råkar den vid serveringen af steken att falla på en af hans söner först, derefter på mig och sedan på de främmande herrarne. Detta skulle i Sverige anses ohöfligt, kanske är det så; men säkert är det likväl angenämare än det alltför ängsliga beräknandet af ordningen, som förekommer i Sverige, och som der stundom, då gästerna sjelfva äro eller låtsa sig vara af olika tankar om denna ordning, åstadkommer ytterst löjliga om icke rent af plågsamma scener. Om en engelsman såge någon sådan scen, om han såge t. ex. huru en tallrik flyttas från den ena gästen till den andra liksom från en frivillig Tantalus till en annan, till dess den nästan gjort runden kring hela bordet, så skulle han

väl tro, att menniskorna blifvit tokiga. Visst är åtminstone, att om jag vid den nu skildrade middagen flyttat öfver min tallrik till en af de främmande, som var min granne, så hade han visserligen tagit mot den och behållit den, — men jag hade efter all sannolikhet blifvit utan mat. Min handling skulle hafva tagits som en vägran att smaka något af den framsatta rätten, och i England har man i dylika fall sin frihet, man blir ej trugad att äta annat än man vill. Ja, »trugandet»! der ha vi en annan svensk osed, som i England är fullkomligt obekant, och hvars frånvaro derstädes icke litet bidrager att öka trefnaden vid bordet och, tilläggom, helsan och välbefinnandet i allmänhet. Ett enkelt »*no more, thank you*» till en engelsk värd betyder mer än tusende »*nej, jag tackar*» till en svensk värdinna. Man hör visserligen allestädes nu för tiden i Sverige sådana fraser som: »vi ha alldeles lagt bort att krusa här i huset», »vi truga aldrig;» — och erkännas måste, att det icke längre anses höra till »god ton», hvilket ock torde vara orsaken, hvarför de nämnda fraserna så ofta upprepas; — men ett säkert faktum är det i alla fall, att krusandet och trugandet ännu florerar i många hyggliga och bildade hus i Sveriges landsorter. Hvem har icke någon gång, ja, måhända helt nyligen, varit vittne till att en i öfrigt fin värdinna, kanske i samma andetag som hon uttalat de der berömvärda principerna tillämpat dem på ungefär följande sätt:

»Får det inte lof att vara lite mera, herr Svensson?»

»Nej, jag tackar».

»Jag trugar aldrig — — — bara en liten bit?»

»Nej, jag tackar».

»Ja, men det är så oskyldig mat!»

»Nej, jag tackar».

»För *min* skull, herr Svensson»!

(Svensson med en djup suck) »Nå, kan jag verkligen göra fru Pettersson någon glädje, så»....

Och dermed tar den olycklige och mätte Svensson för sig — såvida inte värdinnan redan hunnit att lägga för honom. Och nu utropar den segerglada frun förtjust: »Ack, hvad det var snällt!» — Men vi, som varit vittne till denna grymma scen, utropa bakom kulisserna: »Ack, hvad det var barbariskt!» Stackars Svensson får en högst orolig natt och en dålig mage, men fru Pettersson sofver ljufligt i det glada medvetandet, att hon fullgjort sina pligter som värdinna.

Mr. L:s »claret» är förträffligt (ehuru han påstår sig ha betalt blott 11 pence buteljen till en vän i Bordeaux). Han ber sina gäster slå i åt sig och gör sjelf likaledes. »Help yourself!» är regeln

och dermed äro alla ceremonier slut. Det kan väl tyckas, att, då han i dag ser tvenne främmande gäster för första gången i sitt hus, borde han helsa dem välkomna i ett glas efter första rätten eller rent af hålla ett litet tal, såsom seden är hos oss, Nej, han gör intet af detta. Började han hålla tal, så skulle helt säkert hans familj och äfven gästerna sjelfva tro, att han fått en skruf lös. Han säger ej ens under hela middagen så mycket som »*toy our health!*» (som bekant ett gammalt engelskt, numera bortlagdt uttryck för vårt »*skål!*»), utan låter gästerna alldeles sköta sig sjelfva; och detta göra de också fullkomligt obesväradt, om ock med engelsk måttlighet. En engelsk värd har således ej samma bekymmer som en svensk: han njuter ett olympiskt lugn och hans gäster likaledes. Men dessa klinga väl åtminstone med hvarandra inbördes? Nej, hvar och en läppjar på sitt glas, när han behagar, utan att störa sina grannar; och middagen förflyter i stillhet under angenäm konversation. Alltså, och detta synes mig en ovärderlig fördel, är man vid en engelsk middagsbjudning helt och hållet befriad från denna högljudda korseld, som gör en svensk vinmiddag så orolig och tillläggom så farlig, jag menar den korseld, som i hastiga tempon låter ungefär på följande sätt:

»Ett glas på fisken, bror Andersson» — »Brukspatron Svensson, får jag den äran?» — »Tillåter herr Grosshandlaren?» — »Mjuka tjenare, herr Kapten.» — »Stöt på Doktorn. Skål herr Doktor!» — och sedan: »Herr Andersson, får jag lof att göra en liten kontravisit!» o. s. v. i oändlighet och ständigt allt högljuddare, till dess slutligen efter alla dessa visiter och kontravisiter alla ceremonier bortläggas, och man endast skriker om hvarandra: »Andersson!» »Doktor!» »Kapten!» alla röda i ansigtet och ingen fullt oberörd af bataljen. Visserligen förekommer detta lifligast på våra ungkarlsmiddagar, men någonting dylikt är väl icke heller på familjemiddagar så sällsynt.

Den middag hos Mr. L„ vi i dag skildra, är visserligen en hvardagsmiddag, men må vi ej tro, att saken skulle ha gestaltat sig mycket annorlunda, om Mr. L. haft en middagsbjudning. Öfvergången från hvardagsmiddag till middagsbjudning (n. b. när det icke är fråga om någonting extra fint i den franska stilen) är ju i England nästan omärklig: en rätt mat mer än vanligt och kanske äfven en vinsort till, och allt är färdigt. Derföre samma jemnmått i stämning och dryckjom, som utmärker hvardagsmiddagen. Allt går naturligt och stilla till: ingen stelhet i början och ingen uppsluppenhet i slutet. Men i Sverige, der man kastar om från en jemförelsevis mycket tarflig hvardagsmiddag den ena dagen till de fina

anrättningar af helt annat slag bland främmande den andra, från intet vin den ena dagen till hvarjehanda fina vinsorter den andra — der synes det just vara detta häftiga afbrott, som gör bjudningstillfället så ovanligt festligt och bidrager att i hela stämningen framkalla en viss öfverdrift. Man släppes liksom ur hvardagslifvets trånga och nyktra bur med ens ut i vällefnadens gröna skogar, och man tycker som så »nu ska' vi ta igen skadan». Härtill kommer att vid de svenska s. k. *större* middagarne ofta en sådan massa folk äro bjudna, att det hela lätt utvecklar sig till ett slags folklif, der stojande grupper här och der vid det långa eller hästskoformade bordet ostraffadt bilda sig; — då man deremot i engelska familjer har ytterst små middagsbjudningar (6 à 8 främmande äro redan en *stor* middag), och det korta breda bordet blott medgifver tillvaron af en enda liten krets, der hvar och en sitter så att säga under de öfrigas ögon, och allt måste gå hyggligt och sansadt till.

Vi hysa nu visserligen ej den dåraktiga önskan att svensken för att i någon mån komma från den påpekade öfverdriften, måtte liksom engelsmannen mera allmänt dricka vin äfven i hvardagslag — det vore både en vådlig och dyrbar kur — nej, svenskens tarfliga hvardagsbord länder honom öfverhufvud till heder; men man torde med fog kunna anmärka, att han kunde göra en smula mindre festliga anstalter för främmande, hvarigenom både stelhet och öfverdrift skulle i viss mån försvinna och värd och gäster erfara, att trefnaden mindre består i fina vänner än i angenäm samvaro.

Men lemnom dessa betraktelser som redan blifvit alltför långa och återvändom till Mr. L. Jag erinrar mig just nu, att jag begått ett misstag, då jag sade, att han hvarken i dag eller annars klingat med någon af sina gäster. Mr. L. som ofta besökt Sverige och väl känner svenska seder, brukade nemligen, när han ville roa sina middagsgäster, klinga med *mig* på svenskt vis, och han gjorde så äfven i dag i ett glas på steken — och som vanligt väckte det ett storartadt löje, när vi ropade vårt »skål» och bugade oss för hvarandra och klingade och tömde glasen och derpå åter lyftade upp dem med en smakfull gest och en ny bugning. Men gästernas munterhet steg till sin spets, när Mr. L. och jag, sedan vi åter fyllt våra glas, på svenskt vis proponerade brorskål. Häruti hade gubben verkligen fått en viss färdighet — ty vi hade många gånger förut öfvat denna lilla komedi. Han reste sig upp högtidligt från sin stol, och så gjorde äfven jag, och derpå uttalade vi under bugningar och leenden några artiga preludier, såsom: att det visserligen kunde synas mycket djerft — »på inga vilkor» — då vi i dag sågo hvarandra för första gången, men att det vore ändå högst an-

genämt och en stor ära — »åh! jag ber så mycket» — om man finge ta sig friheten — »åh för all del» — och våga proponera att lägga bort titlarne och säga bror! »Med allra största nöje». »Skål kära bror!» »Skål min hedersvän!» Derpå drucko vi i botten och skakade hand mycket kraftigt och kallade hvarandra »thou», hvilket naturligtvis tog sig mycket lustigt ut, och klappade hvarandra på axeln på ett högst obesväradt och »gemytligt» sätt, som stod i skarp strid mot den föregående högtidligheten. Det är omöjligt att beskrifva, huru utomordentligt denna scen roade engelsmännen. De glömde sin flegma, skrattade utaf hjertans lust och ropade »bravo» och »da capo». Mr. L. skördade verkliga triumpher — och äfven jag fick min andel. Ja, denna lilla brorskålsscen gjorde mig mången gång så att säga »populär» vid Mr. L:s middagsbord. Man sökte göra efter vissa delar af ceremonien och ropade då och då »skål» åt mig under den återstående delen af middagen.

Det kan slutligen vara af ett visst intresse att veta, att äfven engelsmännen hafva någonting som på sätt och vis motsvarar vårt »bortläggande af titlarne». De uttrycka nemligen stundom efter längre bekantskap en större förtrolighet genom att lägga bort »Mr.» framför familjenamnet eller genom att helt enkelt nyttja dopnamnet. Detta sker dock alltid utan någon föregående proposition eller någon som helst ceremoni, utan kommer liksom af sig sjelf genom ett inre kraf af den ökade vänskapen. Så läsa vi någorstädes hos Dickens, huru en man, som med stigande förtrolighet umgåtts någon tid i en familj, gläder sig, när han en dag märker, att värden i huset helsar honom utan att sätta Mr. framför namnet, och ännu mer, när han vid ett senare tillfälle endast kallar honom »Charles». Just till något dylikt eller åtminstone något i denna rigtning tyckes det mig, att de svenska brorskålarne skulle kunna inskränkas, synnerligen om *ni*-reformen genomföres, de må för öfrigt gerna försiggå under hvilka roliga ceremonier som helst.

Emellertid fortsättes Mr. L:s middag i allsköns ro, och om någon af mina läsare skulle tycka, att denna ro börjar bli mindre rolig d. v. s. att middagen börjar bli väl lång — så vill jag trösta honom dermed, att den i verkligheten var vida längre. Det ligger i den engelska middagens natur, att den skall gå långsamt och stilla; detta följer naturligtvis af dess beskrifna karakter af ett festligt familje-samqväm. Man gör sig alltså ej brådt med sjelfva ätandet. Att äta fort, eller så att säga, med sammanhang och intresse, såsom i Sverige ofta händer äfven den hyggligaste karl, när han får något, som han tycker om, skulle i England anses som en stor brist på belefvenhet. Nej, vid ett engelskt bord måste den svenska ap-

titen beherrska sig äfven öfver sparrisfatet, såvida nemligen vår ärade gourmand vill behålla sitt anseende som »gentleman». Med engelsk flegma låter man då och då sin gaffel hvila, liksom vore man ej hungrig alls, tillbringar långa mellanstunder under samtal och egnar maten endast halfva sin uppmärksamhet. Så gick det till hos Mr. L., och så annorstädes; så att för mig såsom svensk det mången gång syntes, som om man satt sig ned snarare för att låta konversationen och sammanvaron kryddas af samtidigt intagande af mat och dryck, än tvärtom. Apropos »låta gaffeln hvila», så behöfver jag väl ej påminna om, att det i hvarje engelskt hus skulle anses högst barbariskt att äta med knif. Den som sticker knifven i munnen — en tanke vid hvilken hvarje »gentleman» genomfares af en rysning — för honom finnes sannerligen ingen miskund. Jag öfverdrifver ej, när jag påstår, att han löper fara att aldrig mer bjudas i den familj, der den förfärliga gerningen bedrifvits. Redan samma afton, sedan gästerna gått, torde hans dom af värden och värdinnan afgöras och lyda sålunda: »*Wi must drop that man: he is no gentleman*». Mycket kunde här vara att säga om åtskilliga andra lika grundliga prof på en verklig »gentleman», mot hvilka den oinvigde främlingen kan råka att törna i en engelsk familj och ohjelpligen gå till botten; men för denna gång må gaffelprofvet såsom ett af de vigtigaste vara tillräckligt. Med än större befogenhet än professor S. må jag härvid till mina ovana unga landsmän, som ämna besöka England, rigta hans välbekanta påminnelse: »Öfva sig hemma! öfva sig hemma!» Icke som skulle gaffel-läran ej vara temligen utbredd och tillämpad äfven i Sverige, men knifpartiet är der ännu så mäktigt, att saken på långt när ej gestaltar sig så farligt som i England.

Nåväl! för att återgå till vårt ämne, det förstås af sig sjelft, att engelsmannens sällskapliga och, låt så vara, flegmatiska samtalsmiddag måste betydligt draga ut på tiden. Äfven i djupaste hvardagslag sutto vi till bords hos Mr. L. 5 à 6 qvart (häri ej inberäknadt herrarnes qvardröjande efter damerna) och i dag sutto vi ännu längre; men jag får bekänna, att jag aldrig tyckte, att denna tid gick långsamt. Måhända bidrog äfven härtill Mr. L:s förträffliga konversation, som alltid erbjöd ett godt och intressant innehåll. Vårt gamla svenska (jag hade så när sagt *dumma*) ordspråk »låt maten tysta mun» följde han icke, och det följes aldrig i England. Hos oss i Sverige äter för resten mången så fort och sammanhängande, att han ej *kan* eller hinner tala, såvida ej maten skall fastna i halsen, och då är det ju till och med förenadt med fara att icke följa ordspråket.

Mr. L. är alltså en angenäm värd; Mrs. L. är också en angenäm värdinna; och om Mrs L:s brorsdotter, hvars bild i öfrigt torde förefalla mina läsare som en dimbild, kan jag åtminstone säga, att hon är en angenäm bordsgranne; och under sådana förhållanden hinner man ej tänka på hvad klockan är, förrän middagen är vid sitt slut och frukten serverad. Mrs. L. gör nu ett tecken åt sin niece och de båda damerna resa sig och rigta sina steg mot dörren. I samma ögonblick resa sig äfven alla herrarne men stanna framför sina platser för att under aktningsfull tystnad låta damerna passera. Endast den som sitter närmast dörren — det var i dag en af de främmande — skyndar i förväg och öppnar denna på vid gafvel, och damerna sväfva nu högtidligt ut under alla herrarnes och specielt dörröppnarens djupa bugningar. Denna ceremoni var äfven densamma, när intet mer fruntimmer fans än värdinnan. Att detta qvinnornas försvinnande och männens qvardröjande vid middagens slut är en allmän engelsk sed, torde för resten vara väl bekant för hvar och en af mina läsare.

Så snart den sista fliken af damernas sidenklädningar försvunnit bakom dörren, slå vi oss alltså åter ned kring bordet, från hvilket duken nu är borttagen. På den vackert bonade mahognyskifvan stå endast frukten och vinet qvar. Man skulle kunna säga, att »den officiella delen af festen nu är förbi och ordet förklaradt fritt», n. b. om man väl aktar sig att förstå detta uttryck så, som skulle den förra delen ha varit stel och tråkig — långt derifrån — eller den senare urarta till sjelfsvåld. Förändringen af situationen i hyggliga familjer, och med andra har jag ej gjort bekantskap, torde egentligen blott bestå deri, att herrarne bli i tillfälle att tända sina cigarrer, och för sin konversation intaga något beqvämare ställningar eller, när årstiden är kylig och en brasa tänd i spiseln, gruppera sig kring denna, såsom de finna angenämast. Att de då och då under samtalet smutta på sina portvins- eller claretglas, förstås af sig sjelft. Äfven får man kanske vid dessa tillfällen någon gång höra ett eller annat gladlynt skåltal, särskildt måhända en »toast» för »*the ladies*». Dertill har jag dock mera sällan varit vittne. I de flesta fall, såsom alltid hos Mr. L., torde en lugn samtalsstämning hela tiden vara rådande — och jag vill här i förbigående anmärka, att jag under mitt vistande i England alls icke fått den föreställning bestyrkt, hvilken är så utbredd i Sverige, nemligen att detta herrarnes qvardröjande efter middagen skulle i allmänhet urarta till ett bacchanaliskt »Nachspiel», der glaset spelade hufvudrollen, och en och annan, med respekt till sägandes, »söps under

bordet». Om något sådant förekommer, hvarom jag för min del ej har något att förtälja, så måste det helt visst höra till undantagen.

Vårt lilla samqväm utvecklar sig nu under Mr. L:s förträffliga ordförandeskap till ett angenämt »colloquium familiare». Härunder bäres kaffet in — och då jag nu, beqvämt tillbakalutad i en armstol, öfverlemnar mig åt ett fullkomligt »dolce far niente», endast lyssnande på engelsmännens underhållande samtal, allt under det jag då och då läppjar på min kaffekopp eller drager ett långsamt drag på den fina cigarr, som Mr. L. bjudit mig — så börjar jag finna denna herrarnes sammanvaro efter middagen allt angenämare. Att de sjelfva sätta stort värde på den, det framgår tydligen af hela deras sätt och af en viss »gemytlighet», som utbreder sig öfver deras konversation.

Men jag har nu så mycket talat om denna konversation, att man möjligen kunde vara frestad att fråga mig: »hvad konverserade man egentligen om och huru konverserade man?» Beträffande den senare frågan, så kan den anmärkningen ej sakna sitt intresse att engelsmännens samtalsspråk, särdeles i deras bordssamtal, är ytterst enkelt, kortfattadt, hvardagligt och fritt från all cirklad periodbyggnad. Ja, det är stundom till den grad konstlöst, att man skulle kunna anmärka en viss öfverdrift åt det ovårdade och vulgära — för att ej nämna en egendomlig böjelse för förkortningar, som ofta yttrar sig i oafslutade meningar och utelemnade ord och lemnar ett vidt fält för gissningen. Komma de in på sådana ämnen, som äro af mera specielt engelsk karakter och engelskt intresse, så låter deras samtal för den oinvigde främlingen stundom som verkliga gåtor och orakelsvar. Man må ej säga att konversationen äfven hos andra folk är likadan. — Nej, det sätt att uttrycka sig vi här mena är en utpreglad egendomlighet hos engelsmän och eget nog, framträder den icke minst inom verkligt aristokratiska och fashionabla kretsar. I Sverige tala vi ej så till hvarandra. Tvärtom och synnerligen i samqväm söka vi liksom fransmännen att lägga våra ord med en viss omsorg, ja en omsorg, som stundom öfvergår till verkliga vältalighetsförsök. Naturligt är, att man efter någon längre tids vistande i England småningom blir van vid deras samtalssätt och finner mycket lätt och begripligt, som i början var motsatsen.

En sak, som i fråga om engelsmännens konversationssätt ej heller bör oanmärkt förbigås, är den makliga lågmäldheten i deras tal, och den jemna djupa tonen, i hvilken aldrig förspörjes dessa häftiga höjningar och sänkningar, som göra svenskens tal i engelsmäns öron till ett slags sjungande. Vare sig engelsmännen äro inne på sina älsklingsämnen eller de beskrifva hårresande saker eller de mest

komiska händelser, med andra ord i alla de fall, då för oss svenskar en viss liflig högljuddhet och en högt uppdrifven tonvexling är så naturlig och vanlig, tala de alltid lugnt nästan blott halfhögt, så att deras tal stundom liknar ett doft mullrande. Det synbart likgiltiga lugn, hvilket i början torde förefalla den svenska lifligheten en smula retsamt, ger dock deras tal en ro och en trygghet, som småningom blir både behaglig och förtroendeväckande och ökar dessutom i en förvånande grad effekten både på det glada och det allvarliga området. Naturligt är äfven att för detta lugnt flytande tal och för hela det engelska lynnet illa passar sig inblandandet af dessa hetsiga och råa svordomar, som i svenska mäns samtal synes vara en oeftergiflig krydda. Engelsmän äro för ärliga och sanningsälskande att behöfva styrka sina ord med svärjande; de äro för lugna för att svärja som utbrott af häftighet; de ha för god takt och uppfostran för att blott för ro skull smutsa sitt tal dermed, och de äro till slut för mycket praktiska för att öda tiden på onödiga förbannelser. Också hörde jag sällan eller aldrig någon svordom i ett sällskap af »gentlemen», med undantag möjligen af utropen »*Oh! damn it!*» — »*Oh, hang it!*» — »*What the deuce* . . .» hvilka stundom förekommo i lifligare ungkarlskretsar; men hvad är sådant småplock mot våra unga herrars mustiga eder? Ej heller hörde jag mycket detta tanklösa användande af Guds namn, som hos oss är lika allmänt om icke ännu allmännare än svärjandet. Allt detta bidrager i hög grad, i mitt tycke att göra den engelska samtalstonen behaglig äfven bland män.

Men, för att nu komma till den andra frågan, *hvad* utgjorde i allmänhet engelsmännens älsklingsämne? så kan derom mycket sägas. De samtal jag under och efter middagen åhörde eller deltog i, rörde sig visserligen rätt ofta liksom hos oss kring politik, societetslif och skön konst — men kanske ännu oftare kring sådana ämnen, som för oss i allmänhet äro mera främmande, jag menar här framför allt engelsk »sport» af alla slag, såsom »kapplöpningar» (horce-racing), rodd (rowing), »cricket», »fox-hunting» och »pigeon-shooting» etc. och ofta äfven trädgårdskonst och blomsterskötsel. När något af dessa ämnen behandlades, voro engelsmännen i sitt rätta element, och en viss skymt af »excitement» tindrade i deras ögon. Det var lustigt att höra t. ex. herrar, som för öfrigt ej voro hästkarlar, med mycken värma yttra sig om den och den fullblods- eller halfblodshästen, tillhörande en viss lord, uppgifva hästens namn, och namnen på hans far och mor, hvilket år han föddes, vissa egenheter i hans vanor, hans utförda bedrifter vid det eller det tillfället och hans utsigter för framtiden o. s. v., jemförda med vissa

andra hästars, hvilka äfven noggrant namngåfvos och beskrefvos. Och lika roligt var det att höra dem disputera om, huru många skålpund en viss »jockey» vid den eller den kapplöpningen vägde mindre än en viss annan »jockey» vid samma löpning eller huru många hästhufvudens längd den eller den hästen kom före en annan (hvarvid åsigterna med afseende på någon bråkdel kunde variera); eller att höra en person, som sjelf kanske ej en gång var roddare, yttra sig med hänförelse om en viss båtbesättnings (crew's) förträffliga årtag i ett vigtigt ögonblick vid den eller den kapproddden, eller i den minsta detalj redogöra för hvilken diet och hvilka kroppsöfningar årets blifvande kapproddare från Cambridge underkastade sig vid universitetet såsom jemförda med Oxford-männen och *deras* diet och öfningar af samma slag. En annan kunde beskrifva mycket lifligt, i hvilket ögonblick lord X. såg räfven, huru många häckar och diken lorden satte öfver, hvilka af hans hundar uppfört sig bäst vid jagten, dessa hundars namn, färg, vanor och antagliga värde i penningar; och att ett par af dem nyligen blifvit af »his lordship» förärade till Prinsen af Wales m. m. Allt detta behandlas nästan som nationalangelägenheter och framställes och åhöres med det djupaste allvar och intresse. Och det är roligt att höra åhörarne vid sådana tillfällen under spänd uppmärksamhet då och då inflicka ett uttrycksfullt »indeed!» »Oh, really!» »Inever!» »did you ever» etc. I dag har hos Mr. L. efter middagen just dylika frågor kommit före, och en af hans söner, som tillhör en af Londons båtklubbar och täflat med framgång i mången kapprodd, tar fram och visar oss de priser han vid olika tillfällen vunnit — utgörande silfverbägare af hvarjehanda storlekar, kuverter af silfver m. m. Dessa gå nu ur hand i hand, och han tar under tiden till ordet, slösar på roddtermer af alla slag och blir för en stund dagens hjelte; ty årornas idrott är liksom hvarje annan »sport» den engelske gentlemannens ära och prydnad. — Månne icke dylika manliga och stärkande idrotter äfven ibland vår ungdom borde komma till heders — om vi också ej tillegnade oss de öfverdrifter, hvartill engelsmännen på detta område helt säkert göra sig skyldiga?

Men åter till samtalsämnena. Bland sådana förekommer ofta ett af mycken vigt och äfven specielt engelskt, som jag ännu icke nämnt; och jag får om detta ämne, i motsats mot de andra, bekänna, att jag fann det högeligen tråkigt. Jag menar engelsmännens nära nog andaktsfulla tal om sin aristokrati — om lorder och förnämiteter. Jag hörde ofta till och med sådana personer, som annars voro fördomsfria och tillhörde den liberala rigtningen med en viss afgudisk vördnad göra reda för den eller den unge lordens

slägtregister eller såsom en sak af hög vigt framhålla den eller den ofrälse personens förbindelse med vissa adliga slägter o. s. v. — och jag såg härvid alltid de närvarande åhörarne lyssna med det största intresse. I Sverige kunna vi måhända fatta sådant till en viss grad, när det gäller en inom fäderneslandets historia framstående och förtjenstfull slägt, men icke annars. Vi må dock icke tro — i förbigående sagdt — att engelsmännens djupa vördnad för aristokratien sträcker sig äfven till sådan inom andra länder. Tvärtom tyckes han icke ens erkänna någon verklig adel utanför Britanien, ja utländsk adel betraktar han till och med med ett visst åtlöje. Jag har ofta trott mig finna, att den utländska grefvetiteln »count» i England inneburit något halft komiskt; och hvar och en som läser engelsk literatur, har tillfälle att öfvertyga sig, att Englands förnämste författare, en Dickens, en Thackeray, i sina romaner såsom komiska figurer icke sällan behandla just sådana. Den »Count Smalltork», som förekommer i Dickens' »the Pickwick-club» är just en dylik personnage. Och Tackeray, som visserligen skarpt satiriserar olaterna hos den *engelska* aristokratien, blir dock först rätt *munter* och *rolig*, när han fått fatt i några utländska grefvar och baroner eller i allmänhet s. k. »*distinguished foreigners*» (ett uttryck, som inom parentes sagdt i England blifvit nästan ett speord). Oberäknadt den naturliga partiskheten för hvad som är ens eget, torde väl här äfven tillkomma, att den engelska adeln, ärftligt godsbesittande, rik och mäktig som den är, synes engelsmännen mera aktningsbjudande i yttre måtto än den utländska, som så ofta blott är titulär, fattig och betydelselös.

Och efter vi äro inne på detta kapitel, så vill jag passa på tillfället att anmärka, att engelsmännen se ned på utländingar i allmänhet, ja öfverhufvud på allt som är utländskt. En betecknande egenhet för dem är också, att de långt mera använda den allmänna benämningen »*foreigner*» (utländing) än namnet på den särskilda nationaliteten, för hvilken senare distinction de synas vara allt för likgiltiga, om de ock ha ett visst öga för fransmän. Med ett ord de nöja sig att indela menskligheten i »englishmen» och »foreigners» snart sagdt med samma förakt som grekerna indelade den i greker och »barbarer». Man behöfver ej länge vara i deras land för att iakttaga detta. De lägga det alltför tydligt i dagen både i sitt tal *om* och i sitt tal *till* utländingar. Kanske har det allmänna föraktet, och tilläggom det kalla misstroendet, för »*foreigners*» åtminstone hos mindre bildade engelsmän härflutit till ej ringa del från beröringen med det politiska och sociala afskum (stundom med rätt klingande namn), hvilket städse utgjort en ej ringa procent af

England särskildt London, sig uppehållande utländingar.* Kommer så härtill Englands så att säga förnämt afskiljda läge och för öfrigt dess industriella och kommerciella storhet, dess ofantliga rikedom, dess öfverlägsna makt på hafven, dess öfver alla verldsdelar utbredda verksamhet i civilisationens och filantropiens tjenst, för att nu icke tala om dess historia och litteratur; så blir det engelska högmodet kanske ej så oförklarligt, om ock derföre ej mera berättigadt. I viss mon torde väl äfven rent af okunnighet om utländska förhållanden kunna betraktas som en förklarande grund — såvida den icke snarare är en följd — af nämnda föraktfulla högmod. Denna okunnighet tyckes ej ens nämnvärdt häfvas genom den engelska skol- och universitets-bildningen. Åtminstone träffar man ej sällan akademiskt bildade engelsmän, som väl kunna med ledighet citera sin *Horatius, Cicero* och *Homerus,* men i fråga om de vigtigaste elementer i de kontinentala europeiska ländernas historia, geografi och kulturförhållanden visa sig vara mindre hemmastadda än mången liten skolgosse hos oss.

Engelsmännen tycka äfven om att *bele* utländingen, och hvad de hos honom i all synnerhet finna löjligt, är hans lifliga åtbörder och mimik och hans höflighetsformer i sällskapslifvet; och är det i alla dessa fall fransmännen, som framför andra folk bereeda de flegmatiske britterne det största nöjet. Härmandet och förlöjligandet af fransmän är ock för engelsmännen en outtömlig källa till munterhet (liksom förhållandet på andra sidan kanalen såsom bekant är omvändt). Nåväl, att engelsmännen i sin lugna flegma finna den utländska lifligheten löjlig, må vi ej förtänka dem; men det värsta är, att de häraf knappt göra någon hemlighet för utländingarna sjelfva. Ett exempel bland många ur min egen erfarenhet är roligt nog. Jag blef en dag i en familj i London presenterad för en ung Mr. X. Han hade ett särdeles hyggligt utseende, och jag inlät mig genast i samtal med honom. Allt gick bra en stund — men plötsligt, då talet kom på min utländska börd, sade han mig midt i ansigtet och med fullkomlig kallblodighet, att han hos alla utländingar fann någonting »ap-likt» (monkey-like) i miner och åtbörder, som gjorde det svårt för honom att hålla sig från skratt, när han med sådana sammanträffade; och derpå började han — skratta rätt hjertligt. Hvem undrar, om jag blef litet flat och äfven en smula förargad, och att jag gaf honom en tillrättavisning, som jag ansåg välförtjent. Men sedan han derpå buttert aflägsnat sig, tog en af sö-

---

* Den som vill läsa en rolig och träffande skildring från engelsk sida af den lägre befolkningens föreställningar om "foreigners", hänvisar jag till en passage i Dickens "Little Dorrit" kap. 25, der författaren framställer, hvilka tankar arbetarebefolkningen i "Bleeding Heart-Yard" hade om utländingar.

nerna i huset, som åhört samtalet, och som var en mycket hygglig ung man, varmt hans parti, förklarande att han var en »perfect gentleman» och att hvad han sagt till mig var fullkomligt oförargligt och endast en yttring af sann engelsk rättframhet (true english frankness). — Ehuru jag tillhör den jemförelsevis mindre gestikulerande svenska nationen, hade jag redan före denna lilla händelse på grund af en och annan erfarenhet i samma rigtning funnit det nödvändigt att i engelskt sällskap vara mycket uppmärksam på mig för att ej genom för mycken lifighet i rörelse och tal väcka åtlöje. Att jag hädanefter blef det ännu mera, var naturligt — ja, den engelska flegman blef mitt ideal. Jag vakade strängt öfver armar, ben och ansigtsmuskler, lät ingenting öfverraska eller förvåna mig, talte i dämpad likgiltig ton och undvek för mycken höflighet. Efter lång öfning gick detta till slut helt naturligt, och jag lefde på det sättet i allt större fred och trefnad med mina engelsmän i sällskapslifvet.

Onekligt är, att engelsmän i allmänhet hafva en benägenhet att rent af såsom en brist på belefvenhet och hyfsning betrakta allt hvad som i umgängeston och sätt att vara, ja i seder och bruk, ej är engelskt. De tyckas framför allt anse som en naturlig sak, att engelskt sätt och engelska seder böra strängt iakttagas af främlingar, som vistas i England. Men på sig sjelfva hafva de uppenbarligen ej samma fordringar i förhållande till andra folks seder och bruk under sitt vistande i främmande land. Tvärtom är det en bekant sak, att de, såsom det heter, »taga England med sig hvart de gå» och icke sky att oupphörligt ge sin ovilja tillkänna öfver att ej finna allt på engelskt sätt. »*Do in Rome as Romans do*» (svarande mot vårt: »man tar seden dit man kommer») är ett ordspråk, som de ofta uttala, men sällan tillämpa. Att visa hvarje annat civiliseradt folks skaplynne lika mycken aktning, som de å deras sida fordra för sitt eget, anse de måhända ovärdigt den sjelfständige och rättframme engelsmannen. I detta fall röja de en äkta naiveté — en sådan, som endast kan uppkomma af den blindaste nationalegenkärlek.

Jag har nu grälat dugtigt på mina kära engelsmän, derföre att de gentemot utländingen alltför mycket sätta sig på sina höga hästar; men jag behöfver väl ej påpeka, till förekommande af missförstånd, att hvad som här blifvit sagdt ju endast gäller dels i allmänhet engelsmännens oskyldiga föreställningar om, att de utgöra en *högre* och *ädlare* race än den öfriga menskligheten, dels särskildt deras sätt att betrakta den för dem främmande seden och karakteren och att i engelskt sällskapslif eller äfven annars vid tillfälligt sammanträffande behandla den för dem obekante utländingen. Att för öfrigt den allvarliga och i grunden högsinta engelska nationen har ett öppet öga och hjerta för allting i utlandet, som är af mera

menskligt intresse, vare sig personligheter eller företeelser, det är så naturligt och äfven så kändt, att det knappt behöfver nämnas; och lika klart är också, att den manliga och ärliga trohjertenhet och den ädelhet, som djupt under den engelske gentlemannens sträfva och kalla yta är ett utmärkanpe drag i hans karakter, äfven uppenbarar sig i hans personliga umgänge med de utländningar, med hvilka han af en eller annan anledning knutit närmare bekantskap. Ja! detta senare torde just mången svensk, som på resor sammanträffat och gjort bekantskap med enskilda engelsmän kunna med glädje intyga. Och om vår svenske resande kommit så långt, att han besökt dessa personer i deras hem i England, så har han helt säkert fått erfara hvad sann engelsk gästfrihet vill säga äfven när det gäller utländingar. Det är vid sådana tillfällen ej sällsynt, att ett »bedroom» ställes till den utländske vännens disposition för veckor, för månader, som han behagar. Man gör visserligen ej något väsen af honom, man visar honom ingen extra uppmärksamhet, men han är hjertligt välkommen, när helst han vill komma och slå sig ner, och han behandlas som en medlem af familjen. Jag har af ett dylikt fall, ja fler än ett, allt för grundlig erfarenhet sjelf för att ej med hjertlig tacksamhet erkänna det. — — — — — — — — — — Och detta påminner mig, att jag just nu är sysselsatt med skildringen af en dag tillbragt i en älskvärd och gästfri engelsk väns hus, och att jag midt i denna skildring gjort en längre utflygt och tappat bort tråden. Ursäkta att jag frågar, hvar voro vi egentligen? — Jo, — i Mr. L:s matsal, efter middagen; och det är då i sanning hög tid, att vi dit återvända, såvida för öfrigt Mr. L. och hans herrar haft tålamod att der invänta slutet af mina långa betraktelser. Låt oss titta in för att försäkra oss, om de ännu äre qvar. Jo, ganska rigtigt! De sitta alla lugnt på sina platser och samtala och röka, precis som när vi lemnade dem. De ha också god tid. Först en dryg timme efter damernas försvinnande ser Mr. L. på klockan och anmärker, att den är öfver half nio; och då man på samma gång hör pianomusiken klinga allt mer inbjudande från »the drawing-room», så äro alla villiga att bryta upp, när Mr. L. nu afbryter samtalet med det sedvanliga: »*Gentlemen, let us join the ladies*» (Mina herrar, låt oss uppsöka damerna).

Och efter all välfägnaden stiga vi nu upp utan att med ett ord tacka värden, ja, utan att ens nicka åt honom, när vi för sista gången läppja på våra glas och skjuta bort stolarne; och om någon af oss sedan vid inträdet i förmaket bockade sig för värdinnan eller toge henne i hand i afsigt att tacka henne för maten, så skulle hon helt säkert ej förstå detta bättre än att hon svarade »good night!»

N. P. Ödman.

———♦———

Rom och Carthago.

En halftimmes lof fick Secunda:
Clarister, på kyrkgården ut!
Den väldiga striden skall stunda:
Roms fejd med Carthago få slut!

Nu halfva Norrmalm skall få höra
Hvad tio års strupar förmå,
Och låna än döda ej öra,
Skall lefvande hörseln förgå.

De döda — frid med deras själar! —
Ej störas i grifternas famn,
Fast klackjern på hårda små hälar
Från stenarne nött deras namn.

Den största af kyrkgårdens hällar
Sig höjer tre fot ofvan mark;
Dit storma de jublande sällar:
Som fästning fanns ingen så stark!

Den är ett okufligt Gibraltar,
Granitbelagd ända från fot.
De puniska härdar och altar
Der skyddas mot Latiums hot.

Som borgfolk, som angriparskara
Sig delar den stojande tropp
Belägrarne måste — tänk bara! —
Först hjelpa försvararne opp.

Der kommer ung Scipio trotsig
Med kinder som rosende-blod.
En lysande bleckhjelm han fått sig
Ifrån Eurenii bod.

Förr döden än romarens boja!
Ljöd stadsguvernörens diskant:
Vi hålla oss längre än Troja,
Och ymnigt vi ha proviant.

Se hit! Månn' ur svällande knyte
Ej röjs apelsinernas form?
Allt det blifve segrarens byte . . .
Fram, Scipio röt, och till storm!

Ett ord — det behöfs icke mera!
Man känner de romerska tag.
Ung Scipio vill frukostera
Ännu i Carthago i dag.

Men puniska kämparne fräsa
Som tigrar och värja sig godt,
Ung Scipios romerska näsa
Re'n blöder för fiendens skott.

En slungare, visst en Cretenser,
Med snöboll den herrlige når.
När föll inom Libyens gränser
Väl någonsin snö förr'n i år?

För tidigt Carthago sig gläder,
Ty romaren, hämndfull och vred,
Med stormsteg nu vallen beträder
Och vräker försvararne ned.

Då — just i afgörandets timma
Deruppe från tornet det sang.
Och ekon från rymderna simma
Af kopparens mäktiga klang.

Ett järtecken! Jofur täcks tala!
Från borgen, som Dido har byggt,
Så slagne som segrare skala
Till skolan i brådskande flykt.

På afstånd ett mörkhyadt slägte,
Morjan, garamant och numid,
Åskådat med halsarne sträckte,
De hvita kulturfolkens strid.

Nu nalkas de — hvem kan väl måla
De svarta barbarernas fröjd?
Hesperiens äpplen ju stråla
Från fästningens ödsliga höjd!

De rodnande guldklot, så sköna
Att afrerna maken ej drömt!
Det pris, som bort segraren löna,
Det hade i ifvern han glömt.

Af smidiga sotaremurrar
Nu äntras den värnlösa stad.
Morjanen tar rofvet och hurrar
Och smörjer sitt krås och är glad.

Ej Scipio missunnar negern . . .
Ack lyckliga, lyckliga tid,
Då endast man kämpar för segern
Och icke för priset dervid!

CARL SNOILSKY.

En svensk föregångare till »Dumboms lefverne».

Det alster af Kellgrens penna, som i våra dagar är mest kändt, är onekligen Dumboms lefverne, detta allbekanta stycke, hvars »löjliga godmodighet», såsom B. E. Malmström säger, »är af en oemotståndelig skrattväckande effect och har med rätta gjort det till ett nationens älsklingsstycke, hvaraf somliga befängda tankevändningar öfvergått till ordspråk snart sagdt i hvar mans mun».

Poemet, som genast blef mycket omtyckt och imiteradt, tillhör Kellgrens senare lefnadsår och skrefs i början af 1790-talet. Med all rätt har man velat se förebilden till detta stycke i de på 1500- och 1600-talen i franska litteraturen förekommande s. k. vers niais. Särskildt uppvisar Malmström dess stora likhet med en i slutet af 1600-talet skrifven fransysk visa: »La Complainte de Sieur de la Palice». I La Veranda påpekar Orvar Odd att dess närmaste förebild troligen är att finna i den af fransmannen de la Monnoye i början på 1700-talet skrifna »Le fameux la Palisse», med hvilken den företer slående likheter. Men att Dumboms lefverne ej saknat föregångare äfven inom vår litteratur, bevisas af en i Hallenbergska Samlingen å Upsala Bibliotek befintlig afskrift af en s. k. »Imitation af vers niais eller dum-versar», hvilken i nästan ännu högre grad än Dumboms lefverne bevisar sin slägtskap med de la Monnoyes ofvannämnda poem. Vid afskriften har troligen Hallenberg själf tillagt följande ord: »Dessa verser äro författade långt förr än Dumboms lefverne af Kellgren utkom, nämligen redan på 1760-talet af Pehr Luth, då student i Upsala, sedan Lector i Skara».

Denne Pehr Luth, hvilken 1761 kom till Upsala som student, tyckes under sina studentår gjort sig känd och erkänd som vitter författare. Man finner honom nämligen såsom medlem af det vittra sällskapet Apolloni sacra, i hvilket han invaldes på hösten sjelfva instiftelseåret 1767, ehuru han ej »introducerades» förr än den 8 April 1768. Här tyckes han hafva utvecklat en viss verksamhet, ty af sällskapets handlingar för den 3 Maj 1771 finner man angående då skedda Præsesval att »eftersom så väl Herr Magister Luths egna förtjenster inom samfundet voro både allmänt kände och äfven utmärkte, som ock välbemälte Herr Magister näst efter de uppförde herrar egde på förslaget de flesta rösterna, förfrågade sig Herr Præses om icke våra Lagar och äfven samfundets förtroende tillägnade Herr Mag. Luth det efter Adjunkten Hydrén lediga rummet: hvilket af samteliga Ledamöterna enhälligt bejakades».

Detta præsidium bibehöll han till den 12 Maj 1772, då han aflemnade det »med ett ganska vackert tal på bunden svenska, som innehöll öfversättning af Boileau's l'Art Poëtique».

Luth, som 1767 promoverats, blef två år derefter Litt. Hum. Docens i Upsala, och slutligen Lector i Skara, ständigt egnande mycken tid åt litterära sysselsättningar. 1774 höll han Tal öfver Hertig Carls förmälning, liksom han redan under sin Upsalatid 1769 medelst ett tal på svensk vers firat Adolf Fredriks silfverbröllopsdag. Flerfaldiga historiska arbeten, dels original, dels öfversättning, samt tvänne pris, utdelade af K. H. W. och A. Academin, vitna om att han blef sin ungdoms böjelse trogen.

Först 1836 afled han vid 92 års ålder, sedan 1817 tjenstfri och hugnad med Professors n. h. och v.

Det af hans arbeten, som utgör föremålet för denna uppsats och hvilkets stora likhet med Dumboms lefverne är här och der så tydlig att den ej särskildt behöfver påpekas, lyder sålunda:

Om Er behagar, kom och hör
Historien om Sigurd Sälle;
Ty om hon Er ej ledsen gör,
Så tör hon roa Er i ställe.

Herr Sigurd, Don Ranudo lik,
Båd' fattigdom och anor ärfde;
Men blef allt mer och mera rik
Ju mer han pengar sig förvärfde.

Han sprang ej förr'n han kunde gå;
Hans barndom allas undran väckte,

Han satte aldrig hatten på,
Att han sitt hufvud ej betäckte.

Att resa var hans största ro;
Då slapp han ej att ute vara,
Men bodde städs i Örebro
Och var ej hemma uti Skara.

Om Jule-afton åt han bäst
Och det var qvällen före Juledagen.
I kyrkan hörde han sin präst,
När han ej var af sömn betagen.

Vår hjelte skötte väl sitt glas,
Han var ej van med magen klemma;
När han var borta på calas,
Så var han svår att träffa hemma.

Af alla ålderdomens ljus,
Som han hört nämnas af de lärde,
Den först fann upp att ta sig rus,
Han billigt höll i största värde.

Ty rus ger mod, och mod ju är
Af det, som hjeltar gör, det första;
Stor sak i den, som vett oss lär,
Fast man vet allt, så kan man törsta.

Han trott att Greska och Latin
Ej någon man i värde sätter;
Och när man vatten slår i vin,
Att vinet då ej blir dess bätter.

Han höll ej det för bästa sätt,
Att dömma först och sen ransaka,
Och förr'n han smakat vinet rätt
Han höll för samvetsak det vraka,

Ur Swerige var ej denna man,
Ty satt han aldrig på Bastillen.
Han var ock lycklig, när han vann;
Då spelte han ej bort Codillen.

En hvalfisk är emot en sill
Som Sigurd i de skönas rike;
Ja, om han ensam varit till,
Så hade han ej haft sin like.

Säll den, som får en sådan måg,
Hvar mor med suck och afund sade;
Och hvar en skönhet honom såg,
Hon ej sin syn förlorat hade.

På slutet han sig gifta vill,
En äckta maka efterfara;
Som han var karl och Alsman till,
Så måste det en fröken vara.

När han blef gift, blef hon hans fru;
Höll honom kär mer'n alla andra;
Och derpå var han ej jaloux,
Och höll obilligt derpå klandra.

Herr Sigurd var visst ej poltron;
Han många hundra harar jagat.
Nog had' han kunnat bli Baron
Om det hans Majestät behagat.

Men dansa kunde han för två
Och äfven sjöng han ej så illa,
När som han teg och jemväl då
Man kunde ej hans tal ogilla.

För öfrigt var herr Sigurd lärd;
Han trätte jemt i åtta dagar
Derom att aldrig i vår verld
Det ledsamt är, som oss behagar.

Men krigsman var han dock förnämst,
Ty aldrig han sin mandom döljde;
Och när han gick i ledet främst
Hans manskap honom efterföljde.

Han kunnat taga mången stad,
Om de ej varit så befästa;
Hans force var i en retirade;
Då var han en utaf de bästa.

Som blixten far med åskebrak,
Kom han ej då? I hjeltar sägen!
Det varit en förtviflad sak
Att då för honom stå i vägen.

När han så käckt till rygga går,
Blir han blesserad på ett ställe;

Man tror det var ett farligt sår,
Ty deraf dog Herr Sigurd Sälle.

Han dog in summa på en dag,
Som af hans lefnad var den sista.
Han måste dö, och samma lag
Pålade honom lifvet mista.

Vid en jämförelse med de la Monnoyes »Le fameux la Palisse» och »Dumboms Lefverne» finner man många uttryck, ja hela verser alldeles lika, så t. ex. de två första verserna i alla tre, af hvilka hos den franska urbilden den första lyder:

Messieurs vous plait-il d'ouir
L'air du fameux la Palisse?
Il pourra vous réjouir
Pourvu qu'il vous divertisse.

och hos Kellgren:

»Go' Herrar, lånen mig ert öra
Till salig Dumboms lefverne:
Om det ej ledsnar er att höra
Så tör det roa er kanske»

och hos Luth:

»Om Er behagar, kom och hör etc.»

I allmänhet har dock Kellgren handskats mycket friare med originalet än sin svenske föregångare, hvilken nästan rent af öfversatt flere verser. Jemför t. ex. originalets:

»Il en fut toujours chéri,
Elle n'étoit point jalouse,
Si-tôt qu'il fut son mari
Elle devint son épouse»

med ofvanstående afskrifts femtonde vers, eller:

»Il fut par un triste sort
Blessé d'un main cruelle;
On croit puis qu'il en est mort
Que la plaie étoit mortelle»

med efterbildningens näst sista vers! Många verser äro dock i den svenska efterbildningen alldeles nya och på flere ställen äro öfversättningens uttryck af större komisk kraft än originalets. Så tyckes oss följande vers:

»En hvalfisk är emot en sill
Som Sigurd i de skönas rike;

Ja, om han ensam varit till,
Så hade han ej haft sin like.»

betydligt roligare än originalets:

»Il brilloit comme un soleil.
Sa chevelure étoit blonde,
Il n'eût pas eu son pareil,
S'il eût été seul au monde.»

Om man också måste medgifva att Kellgrens bearbetning öfverträffar sin föregångares i versens ledighet och kvickheten i innehåll, så torde dock den rättvisan böra egnas denne att han, så vidt kändt är, varit den förste, som i vår litteratur infört dessa »vers niais».

EUGÈNE LEWENHAUPT.

Teaterbilder från fordom.

II.

Christina Elisabeth Frösslind,

född 1793, gift med sångaren Lindström 1813; skiljd, hette sedan fru Frösslind; död 1861 i Göteborg.

Hon är glömd; hon var dock värd att minnas. Ingen har, på vår scen, i förenade sång- och talroller, varit så utmärkt som hon. operakomiken, operetten, feerioperan m. m. var derföre, *med* henne något som de, *efter* henne, aldrig blifvit; men äfven i den s. k. stora operan och i dramat ha, *i vissa roller,* få hunnit, ingen öfverträffat henne, tack vare omfånget och i synnerhet böjligheten af hennes konstnärliga förmåga. Att skildra denna för en efterverld, att åskådliggöra en sällsynt scenisk artist för en tid, som aldrig sett henne, är väl i allmänhet ett gagnlöst företag, och hade icke heller här nu kommit i fråga, om ej minnet af fru Frösslind i viss mån återlifvats hos författaren af en annan, i den nya tiden, hos oss med stort bifall hörd och sedd sångerska, och det sålunda, genom att påminna om denna, blifvit en möjlighet att ge en föreställning om hvad den förra varit. Den naivetet, oskuld, flärdfrihet och godmodiga skälmaktighet, det behag i skick och rörelser, den ljufhet i röst och sång, som utmärka m:me Trebelli, funnos, naturligtvis

på något skiljaktigt sätt, hos fru Frösslind, fastän röst och metod voro olika. Fru F. var ingen koloratursångerska, och en »Brindisi», om musiken den tiden egt sådana, hade hon väl icke utfört så som m:me T., men möjligt är ock att denna ej återgifvit Sacchinis Antigone så storartadt och innerligt som fru F. gjorde det. När den gamle, blinde Karsten-Oedip tryckte henne till sitt hjerta och stödd på henne, hvars blickar förlorade sig i hans, sjöng sin odödliga aria, var det ej blott örat som tjusades, ögat hvilade med beundran på en grupp, som i plastisk fulländning, i antik skönhet svårligen öfverträffats på någon scen. Ingen som en gång hört och sett denna Antigone, kan nånsin glömma henne. Men sin största triumf firade icke fru F. i denna roll. Den tillhörde Isouards (Niccolo de Malte) *Cendrillon* och var förenad med så alldeles egna, både förut och efteråt osedda tilldragelser, att de i en tekning af konstnärinnan ej kunna helt och hållet förbigås.

Sagan om »Askungen» (Cendrillon) såsom den behandlats i vår opera med detta namn, framställer Cendrillon såsom en litet tölpig, ouppfostrad, förskrämd stjufdotter i baron Montefiascones hus, illa bemött af honom och hans båda döttrar, åt hvilka hon mera är kokerska och tjenstflicka än dotter och syster. Ehuru räknad till familjen, får hon mest vistas i köket. När landets regerande furste skickar sin vän och fordne guvernör, den vise Alidor, — som lyckligtvis för operan tillika är trollkarl, — att, åtföljd af en ung officer, inbjuda baronens till en stor fest, der fursten skall bland sitt lands skönheter välja sig en gemål, lifvas de båda fröknarne af en djerf förhoppning, men då Cendrillon blott beder att få följa med för att bland tjenarskaran se på ståten, förvägras det henne. Alidor och den unga officern, som är fursten sjelf förklädd, ha emellertid med stigande intresse sett och lyssnat till den stackars flickan och hennes behandling. Vid affärden till slottet lofvar Alidor henne i tysthet att återkomma och hemta henne, hon återgår glad till sin spis och sina köksbestyr, med tankarne på festen och allramest på den unga officern som på henne gjort ett djupt intryck; men timmarne förgå och ingen Alidor hörs af; hon misströstar; trött och sorgsen inslumrar hon vid spiskanten. Ridån faller och när den åter går upp har hon af Alidors tjensteandar blifvit förd till tronsalen. Nedlagd på tronens trappsteg och iklädd den praktfullaste baldrägt vaknar hon. Bestört och häpen öfver sig sjelf och allt som omger henne, har hon knapt sansat sig, då Alidor inträder, uppmuntrar henne, och räcker henne en förtrollad ros, som, så *länge hon eger den,* ger henne alla företräden qvinnan kan önska sig. Hon fattar rosen; — i samma ögonblick förvandlas den blyga,

något ovulna askungen till en furstinna i skick och later, rik på talanger af alla slag. Nu inträder fursten följd af hela hofvet och de skönheter som skola täfla om priset i hans ögon, men det är icke den verklige fursten, utan en af hofmännen som han, otroligt nog, för tillfället valt att föreställa prins. Täflingen begynner, inskränkt till fröknarne Montefiascone och den obekanta prinsessan, som tack vare en af rosens egenskaper, ej igenkännes af någon; det sjunges, det spelas, det dansas solo — i allt vinner den okända priset. När hon får veta att detta pris är den förmenta prinsens hand, hon som blott har tanke för den unge man hon nu återsett bland ädlingarne vid hofvet, ger hon till ett anskri, kastar bort rosen och flyr, dervid hon tappar en af sina praktfulla skor, — och är åter förvandlad till askungen.

I sista akten har fursten, den verklige fursten, låtit efterlysa egarinnan till den tappade skon; den åt hvars fot skon passar, vill han gifva sin hand. Ny täflan, Cendrillon har ock infunnit sig i sina tarfliga hushållskläder; hennes systrar försöka skon — förgäfves. När hon varseblir den, ropar hon i äkta askungeton »det är min»; och se den passar henne ensam. Rosen har blifvit upphittad, äfven den, och återges henne. I det ögonblick hon får den i handen förnyas den plötsliga förvandlingen i föregående akt. Hon är åter furstinna och förblifver det genom rosens trollmakt och sin förmälning med fursten.

Det har varit nödvändigt att förutskicka denna i alla fall högst flygtiga skizz af pjesens innehåll för att ge läsaren ett begrepp om de stora och sällsynta gåfvor som erfordras för att, i hvarje hänseende väl återge Cendrilions roll; men om en knappt adertonårig flicka, ännu elev, utför den *ypperligt* och dervid afgjordt ställer i skuggan två sångerskor, de första vid vår scen på sin tid och båda mycket utmärkta *, så måste hon väl anses såsom en högst sällsynt företeelse. Och detta gjorde m:ll Frösslind. Hon framkallade hos hela Stockholm en enthusiasm som ej sedan i högre grad kommit någon af våra teaterkonstnärer till del, ehuru framropningar, buketter, lagerkransar, medaljer till deras ära då ännu icke voro uppfunna. Hela

* Systrarne Marie Jeanette och Justina Christina Wässelius. Om den *förra* skrifver *F. A. Dahlgren* i sina »Anteckningar om Stockholms Theatrar» — i sin väg ett oupphunnet mästerverk —: »Hon hade en serdeles skön och klangfull stämma och var på sin tid teaterns mest firade sångerska. Tillika egde hon en utmärkt förmåga som skådespelerska.» Den *senare*, gift 1812 med dansören italienaren Casagli, lemnade med honom Sverige 1818. I hans hemland uppträdde hon med stormande bifall såsom primadonna uti flere Rossinis operor och i Cimarosas *Matrimonio Segreto* m. fl. likaså i München. Hon var sålunda den första i raden af svenska Sångerskor som fått europeiskt rykte.

eller halfva nätter igenom vintern 1811 väntade grupper henne vid teaterns utgångar för att, som det sades, hissa henne och *bära* hem henne, hvilket en gång tyckes ha varit nära att lyckas, om man får tyda derhän ett yttrande i ett af tidens blad, att hon »blifvit öfverfallen *(sic)* på gatan af några illa uppfostrade ynglingar, som förorsakat henne ledsamhet genom sitt tampaktiga utbrott af nöje och beundran.» Det berättas att teaterstyrelsen mer än en gång måst inom operahuset åt henne improvisera sofrum, der hon fick hvila öfver natten för att undslippa sina vid utgångarne väntande beundrare. Hela tidningspressen, med blott ett enda undantag, uttömde sig i loford öfver henne. Undantaget var P. A. Wallmarks »Journal för litteratur och teater», deri en recensent under masken af verkligt, ehuru något svalt beröm, framkom med ett ganska giftigt klander, derur följande må anföras: kraftställena *här* cursiverade: »Den personnage som mest interesserade var Cendrillons. M:lle »*Frösling*» hade *den lyckan* att deri vinna ett odeladt bifall. Verkliga orsaken till denna framgång hos en *ännu oöfvad* aktris tycks ligga deruti att Cendrillon är en ung, vacker, naiv och *gauche* flicka, att ju mer aktrisen helt naturligen och *utom theatern* öfverensstämmer med denna modell, dess mer *måste hon lyckas* i denna roll och att M:lle «*Frösling*» är både ung, täck, naiv och litet *gauche.* En *öfvad* aktris skulle *med mycket mer konst* häri lyckas mindre, om hon saknar nyssnämnde egenskaper, af hvilka *ingen mer än den sista är lätt att gifva sig.* Att föreställa prinsessa var för M:lle F. *något svårare; en liten statur och bristande öfning satte sig deremot.*»

Nu bröt, hos allmänheten och inom pressen, en väldig storm löst öfver den olycklige recensenten; man skref om »kritiska glasögon», herrar *legda* för att nedtysta hvarje appleudissement», »vriden scribler» etc. och en del kastvapen träffade till och med, förtjent eller ej, mll:na Wässelius i de alltför genomskinliga uttrycken: »ett par afundsjuka sujetters intriger». Afund är ju vår svenska arfsynd, har man i alla tider sagt, — ehuur det tyckes som den ej saknades äfven hos andra folk. Den är obestridligen ett fult lyte, men medgifvas måste, att om något sceniskt arbete är egnadt att väcka den odygden till lif, så är det Cendrillon, der två sångerskor, som *måste* vara utmärkta för att utföra och uppbära sina roller, ouphörligen enligt sjelfva handlingens natur och utveckling underordnas den tredje såsom i all täflan besegrande dem. — Bland det roliga i denna polemik och som hörde till det minst arga voro följande rader af en recension i Askelöfs *Polyfem.*

»Journalen för Litteraturen och theatern för i Tisdags har styrkt

mig i en *länge* hyst tanke, den nemligen att det vore högst nödigt att nämnde tidnings theaterrecensent precist uppgåfve *hvilken dag* han besökt spektaklet. Hade så i nämnde nummer skett, skulle publiken blifvit underrättad, hvilken dag det var som Cendrillons roll passabelt och obetydligt spelades af en osäker och gauche aktris benämnd *Frösling,* en för hela Stockholms allmänhet förmodligen obekant personnage. Alla andra dagar än den, då herr theaterrecensenten besökt operan, spelades denna roll af M:lle *Frösslind* med ett behag och en skicklighet hvilkas like man icke just så nyligen sett på vår seen.»

Wallmark blef skrämd och recensenten ännu mer. Ödmjukare och mera förödmjukad har väl aldrig någon recensent framträdt inför allmänheten än den alltid anonyme »scribleren» i följande rader som en eller annan vecka efter anfallet stodo att läsa i Journalen för litteratur och theater.

»I anledning af gjorda anmärkningar bör jag tillkännagifva att Hr Utgifvaren af Journal för Litt:n o. Theat:n icke är författare till recensionen och således icke skyldig till de *origtigheter* den kan innehålla. Denna recension blef till honom insänd och hans åtgärd dervid har ej sträckt sig längre än blott till införandet af en granskning, på hvars *rigtighet han förmodligen trott sig kunna lita.*»

— —

»Jag har *sett* senare representationer af Cendrillon och erkänner att jag då hos M:lle Frösslind *hvarje gång* tyckt mig finna anledningen till den tadlande anmärkningen, nemligen *någon liten tvungenhet och timidité* mer och mer försvunnen och att hon, enligt min öfvertygelse icke allenast spelat Cendrillon med sanning och naiveté, utan äfven med mycken *värdighet och behag* verkstälde öfvergången till den höga personnage hon derefter föreställer, med ett ord: *att hon lyckats ganska väl hela rolen igenom*». — Nu hade hon således aldrig varit »gauche», nej bevars, endast »timide» och »en liten statur», som hon behöll lifvet igenom »satte sig» numera ingalunda »emot» att hon »med mycken värdighet och behag» förestälde prinsessa.

Ett ömkligare fiasco har väl knappast någon recensent gjort; också har han ända till våra dagar, — så vidt kändt är, — förstått bibehålla sin anonymitet.

Och härmed var polemiken slut; alltsamans utkom strax efteråt, samladt i en brochyr, dedicerad till m:lle Frösslind och benämnd Cendrilloniana. Hon fortfor 19 år att hänföra i Cendrillon, som med henne gafs omkring 70 gånger. Först 1830 lemnade hon rollen till Fanny Westerdahl, äfven hon sångerska och i synnerhet skåde-

spelerska af hög rang, äfven hon nu mera försvunnen från scenen — både teaterns och lifvets — äfven hon oersättlig, åtminstone oersatt — hittils. Hon var som vi tro vår sista Cendrillon. Efter 1838 har Isouards tjusande skapelse varit bannlyst från vår scen.

Sångerskan Frösslind förblef allmänhetens och konstvännens älskling såsom *Aline* i Drottningen i Golconda, *Anna* i Friskytten *Adeline* i *Leheman*, *Zerlina, Cherubin, Pamina* i Mozarts tre stora tondikter, *Emmelina* i Himmels *Schweizerfamiljen*, *Fanchon* i denne tonsättares sångspel med samma namn m. m. Flera af dessa verk hafva, ehuru utmärkta, med henne försvunnit från vår operas scen. Andra ha lyckligtvis fått stanna på repertoiren. Hennes roller i dem ha ofta, sedan, återgifvits med verklig talang, aldrig så att de ställt hennes i skuggan.

Skådespelerskan Frösslind nådde i *Louise och Wallborn* (Louise), *Passione och Förnuft* (Mad:e Pinchon), *Indianerne i England* (Gurli), *Löjliga Mötena* (Lovisa), *Femton år i Paris* (Justine), *Den första kärleken* (Emeline) och i många andra roler en höjd och en fulländning sådana vår scen sällan visat oss. Hon afväpnade med sin sång, sitt spel, den känsla, den säkra och fina takt hon i dem inlade äfven den grantycktaste kritik, t. e. *Christian Molbechs.* Denne Nordens kinkigaste och snäfvaste kritiker, — inför hvilken en fru *Hilberg,* en *Rye,* en *Pfister,* en *Winslöw* m. fl. någon gång ej stodo sig mer än jemt — yttrade om m:lle Frösslind: »Jeg tilstaar jeg har aldrig seet et meere tryllende naivt Spil. — — — Man glemmer her reent att spörge: er det Konst eller Natur? thi begge have indgaret den inderligste Forening. — — — Hun udförer hendes partier med et saa inderligt Udtryk af Fölelse, at hun blot derved henriver alle Tilskuere.» (Se vidare F. A. Dahlgrens »Anteckningar, sid. 465.)

Fru Frösslind var ingen skönhet, i detta ords klassiska mening, men hade, såsom förut är antydt, ett oändligen täckt yttre, en liten men behaglig, välbildad figur, ett älskligt väsen, vackra ögon, fulla af eld och skälmaktighet, en icke mycket vidsträckt eller volyminös, men ljuf, melodisk både sång- och talorgan, som i alla fall väl fylde operasalongen. Smak och känsla följde henne i alla roller. Hvar och en bland dem som här blifvit omnämnda återgaf hon med en originalitet i uppfattning, en mångfald och finhet i nyansering, som voro nära nog outtömliga, och fanns der någon, hvars inre harmoni och jemvigt af ett eller annat förhållande rubbats, — hon förstod att förtaga allt intryck deraf. I det hänseendet må här endast *Cherubin* anföras. Denna roll är bland de svåraste att rätt verksamt återgifva, särdeles derför att musik och text här ej rätt vilja förlikas. *Mozart,* ett vida större och djupare snille än *Beau-*

marchais, kunde likväl ej rätt, — kanske just derför och såsom tysk — sätta sig in i andan af dennes frivola fast sprittande qvickhet. Deri lyckades *Rossini* bättre. »Djefvulen, verlden och vårt eget kött» lurar i hvarenda rad af *Beaumarchais'* komedier. I *Mozarts* Figaros Bröllopp är ofta ett djup af känsla, ett svärmeri, en idealisk lyftning, till hvilka texten ingen skälig anledning ger, hvarmed dock ingalunda förnekas att icke ton- och ord-dikterna ofta ypperligt väl sammanfalla i en mängd scener, t. ex. i ensemblesakerne, i en del af Almavivas, Figaros, Trädgårdsmästarens partier m. fl. Om *Cherubin* slitas de båda författarne måhända mest; just det gör rollen så svår och förklarar huru mängden af bildade, utan att göra sig rätt reda hvarför, sällan är fullt belåten med det sätt hvarpå den utföres. Aldrig har någon förlikat och förmedlat känslosamheten, det gryende libertinaget, det redan utbildade lättsinnet hos Beaumarchais' page med det verkligt känsliga, svärmiska, trånande hos Mozarts Cherubin så som fru F. gjorde det. Hon sjöng sitt »jag ej vet hvad det är som mig plågar», så att man fick tårar i ögonen. — Och när Almaviva ryckte täcket af henne, der hon satt hopkrupen i ländstolen, blickade hon så förskräckt, men tillika så spe- och harmfullt upp emot honom, att man tydligen såg att ingen fruktan, inga skrupler skulle förmå afhålla *den* pagen från odygder.

I fru F:s sång, som i hennes spel fans ingenting konstladt, intet effektsökeri, men effekt-*ställen* var hon känd att *säga* såsom ingen. Natur och naivetet har ingen af våra sceniska konstnärer egt i högre grad än hon, ingen mera ömhet och innerlighet i känslans uttryck, mera sprittande qvickhet och godlynt intagande skälmaktighet i komiska partier. Tragiskt djup, glödande passion lågo deremot icke inom omfånget af hennes konstnärskap. Här upphör all likhet med m:me Trebelli. Man tänker sig icke ens fru F. såsom Acuzena.

Fru F:s konstnärsbana slutade relativt tidigt, medan hennes sällsynta talang, ännu, åtminstone för talscenen, stod vid sin middagshöjd, ty redan 1834 förflyttades hon på »interims» pensionsstat. Hon återinträdde väl 1836 i ett slags activ tjenstgöring och qvarblef i denna egenskap vid K. teatern i många år, men anlitades alltmera sällan. *Undanskymmas* kunde hon icke, men väl *undanträngas,* och det skedde så småningom. Möjligen hade slöhet hos teaterstyrelsen, möjligen ock intrigen, som aldrig slumrar inom teaterverlden, häri någon del; men andra orsaker verkade i alla fall härvid betydligt. Med *Rossini* och hans efterföljare på vår scen fick koloratursången öfvervigt och i den kunde fru F. ej täfla med yngre förmågor, enkom danade i den rigtningen. Repertoiren ombildades:

Dalayrac, Méhul, Berton, Isouard aflägsnades eller undanskötos. — Vid talscenen inträdde ungefär samtidigt ett liknande förhållande. Iffland-Kotzebueska skolan, med stora estetiska brister, men ock med stora förtjenster i komposition och karakteristik, utträngdes efter hand, och en repertoire, delad emellan det vildt rasande, passioneradt slitande och det behagfullt koketterande, på lysande toilett- och dekorationseffekter beräknade, blef med få undantag rådande. Dramat och konsten vunno väl icke härpå, snarare tvärtom, men det var i en viss mening *något nytt,* och i sin första fägring blomstrande fast icke större förmågor förstodo att göra sig det till godo. Teaterstyrelse och publik i förening glömde snart att de ännu till sitt förfogande egde en talang, som de nyss högt uppburit och som var ej blott användbar, utan utmärkt, endast man förstode att framställa den på rätt plats och i rätt ordning. Så försvann tyst och obemärkt fru F. från en scen, hvars stora prydnad hon länge varit och ännu länge kunnat förblifva. — I, så vidt kändt är, lyckliga förhållanden, hos en välmående, gift dotter i Göteborg, slutade hon sina dagar.

Nils Arfwidsson.

En dag i ett engelskt hem.

V.

Qvällen.

När vi inträda i förmaket finna vi Mrs L. vid pianot och såsom åhörare icke blott hennes »niéce» utan äfven tvenne främmande damer. Dessa senare — efter allt utseende mor och dotter — äro i full »evering-dress» eller med andra ord klädda i låghalsade sidenklädningar och försedda med glittrande solfjädrar. Mrs L. spelar någon italiensk opera-musik af den flyktiga genren, och damerna, hennes åhörare, sitta tillbakalutade i beqväma stolar och samspråka temligen hörbart. Sedan vi bugat oss för de främmande fruntimmerna — och dessa flägtande med sina solfjädrar besvarat vår helsning något »*languidly*», för att begagna ett engelskt uttryck som här betyder ungefär »med behagsjuk liknöjdhet» — slå vi oss ned och

samtala med dem, allt under det musiken fortfar. När Mrs L. spelar forte, tala vi forte, och när hon spelar piano, tala vi piano. Hon så att säga leder konversationen och är den tongifvande — och när hon slutat, säga vi alla »*very nice*» (mycket vackert) och efterfråga kompositören. Mrs L. lemnar emellertid snart pianot och går fram och serverar théet, hvilket väntar på en bricka på förmaksbordet. Det drickes naturligtvis på stående fot, men nu liksom vid frukosten räcker värdinnan hvar och en sin kopp fullt tillagad med socker och grädde uti; och såsom ett särskildt tillbehör för qvällsthéet bjudas ett slags små, lätta, fyrkantigt skurna smörgåsar (*sandwiches*), enligt engelsk sed dubbla med smöret emellan. Hvad vi kalla thébröd eller i allmänhet småbröd till thé eller kaffe tyckes deremot i England vara alldeles obekant. Mången gång tänkte jag med en viss saknad på den hederliga svenska skorpkorgen och på den svenska värdinnans hemtrefliga: »Var så god och doppa lite mera.»

De båda damerna, som äro bjudna att tillbringa aftonen, skulle väl enligt svensk sed anses vara bjudna på »souper», men någon sådan synes ej till och blir ej heller synlig senare. Det enda som serveras är denna kopp thé och kanske, om jag minnes rätt, några små sötsaker på ett sidobord. Engelsmännen ha visserligen ett ord för souper (*supper*); men för min del får jag bekänna att jag under hela mitt vistande i England aldrig varit i tillfälle att se någon sådan. Den torde i allmänhet blott förekomma vid större festliga bjudningar med bal eller dylikt. Också är den naturligtvis alldeles öfverflödig ofvanpå den sena middagen, och till och med den kopp thé, som intages, synes mera vara vana än behof.

Att qvällsbjudningar under sådana förhållanden äro af ringa betydelse, är klart; och de förekomma också på långt när icke så mycket som middagsbjudningar. Ofta nog händer det dock, att personer, som man för utrymmes skull ej kunnat se till middagen, eller som man tror sig kunna behandla med mindre ceremoni, i stället inbjudas till qvällen; och ej sällan äro dessa redan värdinnan till mötes i förmaket, när hon anländer dit från middagsbordet.

Men hvad man om qvällen framför allt bjuder på i ett engelskt förmak är *sång* och *musik*, och så äfven hos Mr L. i dag.

Alltså sedan théet druckits, ropar Mr L. till James, den yngste af sönerne: »Nåväl James, låt oss höra en sång!» James går fram till pianot och tar fram ett nothäfte, och Mrs L. sätter sig att accompagnera honom — men hvad sjunger han? Jo! han stämmer upp en sång, som vi i Sverige skulle kalla en slagdänga af äkta sort. Det är också verkligen en af Londons populära gatsånger af

en uppsluppen vagabondart. Jag hade redan hört den vid positiv mer än en gång. Jag ser mig omkring på åhörarne: de tyckas alla belåtna. Somliga af herrarne gnola med, och till och med damerna gifva efter sångens slut sitt bifall tillkänna genom en viss tonvigt på sitt »*very nice*». Värden sjelf, Mr L., strålar öfver hela anletet och nickar åt mig, som ville han säga: »Har ni maken till den i Sverige?» Också, när James ytterligare bjudit på ett par stycken af ungefär samma art, beder Mr L. mig sjunga. Jag går fram till pianot, en af de unga damerna erbjuder sig att accompagnera, och som jag känner till några engelska stycken, hvilka jag redan förut sjungit hos Mr L., anser jag lämpligast att börja med ett sådant. Det stycke jag valde var en gammal välkänd engelsk sång af den mera sentimentala arten. Jag börjar mitt solo i all stillhet, men innan jag hunnit mer än några få toner, finner jag vid min sida en af de främmande herrarne stämmande i helt obesväradt; och strax efter dyker den andre upp på motsatta sidan och sjunger med lifligt intresse och mycket allvar oktaven under. Jag tittar på de båda herrarne, men de låta sig ej bekomma, och jag hinner knappt förarga mig häröfver, då jag plötsligt hör en tredje tätt bakom mig, som ljudligt och med omsorg hvisslar melodien. Jag vänder mig om: det är unge James. Nu borde jag väl ha blifvit alldeles förtviflad och genast afbrutit; men lyckligtvis var jag ej utan all erfarenhet af dylikt, och då jag nu tillika ser mina medhjelpares och åhörares lugna ansigten, i hvilka det tydligaste »all right» står att läsa, finner jag att jag måste hålla god min, och sträfvar derföre blott med en viss prioritetens rätt att öfverrösta de andre, så godt jag förmår. Detta visar sig ock vara till en viss grad nödvändigt, ty mina sångbiträden äro båda något sväfvande i tonen och något oklara i halsen; då jag deremot till unge James' heder måste säga, att han hvisslade mycket rent, klart och bestämdt. Vår lilla nätta »ensemble» accompagneras på pianot hela tiden med synbart intresse af den unga damen, som tyckes finna allt i sin ordning.

När stycket ändtligen är slut, efter att på begäran ha sjungits da capo, känner jag mig dock, oaktadt damernas bifall, icke uppmuntrad att fortsätta på samma sätt utan frågar värden högt, om han önskar höra en *svensk* sång. »Ja, låt oss höra några af edra svenska nationalmelodier», svarar han vänligt, och samma önskan uttrycker äfven värdinnan. Visserligen har jag redan förut erfarit, att mina kära svenska sånger ej äro mycket i familjens smak, men jag får nu åtminstone sjunga ensam, och dessutom, hvem vet? kanske skola de ändå göra lycka hos de främmande herrarne och damerna,

som ännu ej hört dem. Icke utan en viss förhoppning om framgång väljer jag således några af våra vackraste sånger. Men ack, under Neckens polska, med hvilken jag börjar, märker jag redan hemliga gäspningar och kallprat, och efter vår vackra folkvisa »Om dagen vid mitt arbete» hör jag den främmande unga damen, sedan hon sagt »very nice» till mig, hviska till sin granne: »*Oh, how very miserable!*» (åh, så jemmerligt), och till slut efter en Bellmans-idyll yttrar en af de främmande herrarne helt öppet, att alla dessa svenska sånger äro förfärligt melankoliska, och att han för sin del ej kan förstå dem. Att sjunga längre kan nu ej falla mig in, utan jag lemnar pianot nedslagen och förargad, dock mera å våra vackra sångers vägnar än å mina egna.

Men nu ropar Mr L. till mig från sin stol: »Har ni inte någon lifligare melodi?» — »Någon lifligare! Åh jo, nog ha vi det.» — Jag funderade ett ögonblick, och derpå går jag raskt tillbaka till pianot, och nu drar jag i bara förargelsen till med — kan ni gissa hvad? — jo »*Ritsch, ratsch filibom, bom, bom*», och det så att det dånar i det engelska förmaket. Och se! nu har jag, utan att tänka derpå, träffat den rätta strängen. Allas anleten stråla upp. Allas hjertan anslås. Mr L. sjelf nickar takt och ler, så att tårarne tillra, och när jag kommer till knalleffekten »punsch» och den derpå följande reprisen, är det med möda, som det allmänna bifallet kan hejda sig till sångens slut, och när den *är* slut, höras från alla håll ropen: »very, *very* nice!» »delightful!» »charming!» »bravo!» »da capo!» Jag måste genast sjunga om den och med samma verkan. Min triumf är storartad. »Ritsch, ratsch» har lemnat James' engelska slagdänga långt bakom sig: »Ritsch, ratsch» blir dagens lösen. James och hans bröder taga genast fram sina respektiva blås- och stränginstrument och lära sig i hast melodien utantill; och derpå sjunges »the charming Swedish song», som damerna kalla den, återigen om, denna gång kraftigt och med stor verkan accompagnerad ej blott af pianot utan äfven af flöjt, fiol och ess-kornett — att nu ej tala om, att äfven Mr L. sjelf och de främmande herrarne stämma i med lif och lust, dels sjungande, dels hvisslande. För min egen del får jag säga att jag för skratt knappt kunde sjunga till slut. En sådan musik har näppeligen varit hörd i ett svenskt förmak och knappast heller en så allmän musikalisk hänförelse, och det är ett af mina märkliga minnen från England att jag der bevittnat bådadera. Men hur stämmer då detta med den engelska flegman, om hvilken vi så mycket talat? Jo, lika bra som deras »excitement» vid alla stora tillfällen, d. v. s. alla på det engelska lynnet särskildt anslående — och ett sådant var detta.

Dylika tillfällen bilda så att säga katarakter i den engelska flegmans annars jemnt flytande ström.

Mången gång sedermera, då Mr L. hade främmande och man i förmaket lyssnat en stund till engelsk sång, utropade han plötsligt i det hans ansigte strålade upp: »Doctor, gif oss Ritsch, ratsch filibom! Våra vänner här måste höra den», och jag trädde alltid fram med stolt segervisshet, under det den snälla Miss P. (brorsdottern), som satt vid pianot, vände sig om med ett gladt leende vid blotta tanken på hvad som komma skulle.

Man vill nu måhända anmärka att allt detta endast var ett *enstaka* fall, af hvilket inga slutsatser få dragas. Men så var ej förhållandet. Jag var sedermera tidt och ofta i tillfälle att såsom gäst föredraga svensk sång i engelska familjer, men nästan öfver allt (äfven hos den Baronet, hvars ståtliga bjudning jag förut omnämnt) måste jag, efter fåfänga försök att tillvinna våra vackraste folkvisor eller modernare sångkompositioner någon uppmärksamhet, tillgripa såsom en sista bepröfvad resurs »Ritsch, ratsch filibom, bom, bom», och den förfelade ingenstädes att göra en storartad verkan, om den ock ej alltid accompagnerades på det entusiastiska sätt som i min vän Mr L:s musikaliska familj. Äfven väckte jag på en stor och fin bjudning hos en viss Mr P. oerhörd sensation med »*Jänta å' ja*». Man begärde denna sång oupphörligt »da capo», och som jag ej kunde mer än första versen, måste jag sjunga om denna sju gånger, och innan man skildes åt på qvällen, nödgades jag på värdinnans enträgna begäran att sjunga om den för den åttonde.

Nåväl, hvad jag egentligen ville säga var, att det är i denna riktning jag funnit engelsmännens smak hufvudsakligen gå, när det gällt sång i deras hem och samqväm. De sånger, som de vid sådana tillfällen företrädesvis bjödo hvarandra på eller som åtminstone städse tycktes mest slå an — detta fann jag nästan öfver allt bekräftas — voro just stycken af ungefär samma musikaliska värde och karakter som »Ritsch, ratsch» och »Jänta å' ja», om ock dessa två på visst sätt kunna betraktas som spetsen af hela riktningen och derföre öfver allt gjorde en så stormande lycka. Men som jag redan ofvan antydt ha engelsmännen naturligtvis äfven mera stilla sånger, som skulle motsvara våra folkvisor och romanser, nemligen de s. k. »*ballads*» (dels mycket gamla, dels nyare kompositioner); dessa sjunga de äfven gerna — ja, att damerna hålla sig uteslutande på detta område, förstås af sig sjelft —; men dessa sånger, af engelsmännen sjelfva så omtyckta, äro föga tilldragande för det svenska sinnet, ja förefalla i vårt öra ofta ytterst triviala, och detta torde åter förklara hvarföre å andra sidan våra folkvisor och ro-

manser öppna för engelsmännen en obekant lyrisk verld, som *de* ej förstå, som förefaller dem tungsint och frånstötande. Ja, jag hörde mina engelska vänner stundom med ett visst förnämt deltagande beklaga att våra svenska nationalmelodier voro så underlägsna de engelska.

Jag lemnar åt herrar psykologer, n. b. nationalpsykologer, att vidare redogöra för de djupare orsakerna till de små fenomen jag nu framlagt.

Jag kan här ej underlåta att i förbigående omnämna ett faktum, hvilket måste synas oss svenskar rätt egendomligt. När hos oss en sång (eller rättare sångmelodi) är i den mening »populär», att den är känd och sjungen inom alla samhällsklasser, så har gången i dess historia som bekant vanligen varit den, att den börjat sitt lif i salongen och derifrån så småningom nedstigit till gatan och positivet. I England åter är det tvärtom. Sången börjar merendels sitt lif i en Harpofröjds-sal (the musi-chall) eller på gata nvid positivet, och när den der blifvit rätt mycket sjungen, spelad och hvisslad, stiger den först upp i salongen, äfven i den finaste salong; — och der uppbäres den just i sin redan vunna egenskap af »popular song», den må för öfrigt vara hur god eller hur usel som helst. Denna väg hade komiska sånger och sentimentala »ballads», som man hör i hvarje »drawing-room» i London, till stor del gått.

Andra sånger än engelska hörde jag ej mycket inom familjerna, och när sådana stundom förekommo der, var det nästan alltid italienska, sällan franska, aldrig tyska. (Jag träffade aldrig någon engelsman, som sjöng Schubert eller Schumann.) Och italienska tycktes man sjunga med samma nöje om man begrep orden eller icke. Äfven för modern italiensk musik öfver hufvud synas engelsmännen ha stor förkärlek; från deras salongspianon hörde jag nästan ingenting annat. Också hvimlar det i London som bekant af italienske musici, sånglärare och kompositörer.

Jag tilltror mig visserligen ej att fälla ett allmänt omdöme, — men säkert är att om min ärade läsare frågar mig i förtroende hvad jag efter allt detta tänker om engelsmännen såsom musikalisk nation (såsom sådan har den ju ofta blifvit prisad, synnerligen af engelsmännen sjelfva), då svarar jag uppriktigt på grund af egen erfarenhet och andras sammanstämmande intyg, att jag anser dem såsom den *mest* musikidkande och *minst* musikaliska nation i hela den civiliserade verlden. Ingenstädes hör man kanske så mycket musik i *hemmen* — men ingenstädes äro väl ock anspråken både på komposition och utförande så små, så primitiva. Härmed har jag dock ingalunda velat uttala något hårdt eller bitande omdöme. Tvärtom

vill jag säga, att engelsmännen äro aldrig älskvärdare, enklare och naivare än i sitt musicerande. De äro då som snälla barn, och det kläder dem sannerligen icke illa. Och lika säkert som barn jollra och äro glada, när de fått mat, lika säkert sjunga och spela engelsmännen dagligen efter sin solida middag. Ja, man kan nästan säga att för dem sång och musik hör till dieten och är ännu mer oeftergifligt än deras aftonthé.

Men att man under sådana förhållanden ej får vara nogräknad är naturligt, och det ligger ej heller i britternes »frisinnade» musikaliska riktning. Derför blir det i ett engelskt förmak efter middagen ej fråga om hvem som har *röst*, hvem som har *öra* — sådant tyckes här ej vara nödvändigt för att sjunga till åhörares belåtenhet — utan endast hvem som har god vilja och glad öfvertygelse, och det ha nästan allesamman. Och hufvudsaken dernäst är att välja ur det populära programmet och låta orden höras, hvilka också ofta äro af bättre beskaffenhet än musiken. På dessa billiga och hyggliga vilkor är alltså hvem som helst solosångare och har tacksamma åhörare — och trögbedd är han icke heller. Allt krusande, såsom hos oss, allt tal om heshet och indisposition äro obekanta saker: alla äro klara, alla disponerade. Derför, innan ännu någon blifvit ombedd, händer det ofta, att det är en viss trängsel kring pianot, och om man ej har tålamod att låta den, som hunnit först, sjunga ensam, så sjunger man unisont med honom — utan att detta på något håll tages illa upp. Tvärtom höjer denna lifaktighet den allmänna musikaliska stämningen.

Men är det alltså sällsynt att träffa en engelsman, som icke sjunger, så är det ännu sällsyntare att träffa en engelsman, som sjunger väl och föredrager goda saker.* Skickliga och musikaliskt bildade amatörer, hvilket hos oss är en rätt vanlig företeelse, är i England ytterst ovanligt. Åtminstone har jag aldrig haft den förmånen att träffa eller höra omtalas någon sådan, vare sig på sångens eller musikens område. Har någon person vid ett större aftonsamqväm uppträdt på sannt musikaliskt sätt, så kan man våga tio mot ett, att han tillhör kategorien »professionals» (d. v. s. musikidkare till yrket) och att han uppträdt mot betalning eller på ett eller annat sätt engagerats för afton. På dessa »professionals» ser man ned med förnämt förakt; och man tyckes rent af ta sig till vara

* Det förtjenar kanske att anmärkas, att sjelfva rösterna, synnerligen männens, i allmänhet ha någonting visst ihåligt, som ej är behagligt och som torde stå i sammanhang med språkets rikedom på gomljud. Den som hört engelsmän sjunga torde erkänna, att denna timbre äfven åt annars goda röster ger något visst mekaniskt och instrumentartadt, som i betydlig grad bidrager att beröfva sången färg och värma.

för att genom något *allvar* i öfvandet af sång och musik få sken af att täfla med dessa. Ja, jag tror att det skulle djupt såra en »gentleman», om det hände honom att, genom någon utmärktare prestation på en bjudning, bli tagen för en verklig sångare eller musiker. Då gör han hellre sin sak illa och försummar att utbilda sina musikaliska anlag — och sålunda fortfar musiken inom de engelska familjerna att bli föga mer än ett sätt att göra digestionen mera behaglig.

Men — enfin — engelsmannen *älskar* dock och *förstår* god *klassisk* musik, vill man säga, derpå äro t. ex. de många storartade konserterna i London ett slående bevis, dessa konserter, vid hvilka den klassiska musiken och dess framstående tolkare alltid samlat fulla hus. Men vi få besinna, dels att London är bebodt och besökt ej blott af engelsmän utan ock af främlingar i hundratusental, dels att, i denna ofantliga verldsstad, blotta undantagen från den allmänna smakriktningen böra tillsammans utgöra tillräckliga massor af musikaliskt folk för att fylla konsertsalongerna och för att åhöra Händels oratorier. Hvad Händel för öfrigt beträffar, så äro engelsmännen stolte öfver honom — de räkna honom nemligen som engelsman — och det anses nästan som en skam för en »gentleman» att ej hafva hört hans verk. En sanning är det ock, att stor orkester och stor körsång locka folk öfver allt, alltså äfven i England. Massor af musik draga allestädes massor af folk.

Apropos körsång, så kan det ändtligen vara af intresse att tillägga, att engelske gentlemän, så gerna de än sjunga unisont vid familjepianot, dock aldrig, efter hvad jag kunnat utröna, sysselsätta sig med sång i stämmor, med qvartettsång — ja, att de rent af tyckas anse sådana öfningar långt *under* deras värdighet (lika säkert som den är *öfver* deras färdighet), och att de derföre lemna sådant uteslutande åt männen »ex professo». En sångqvartett i ett engelskt förmak är alltså någonting fullkomligt obekant; och skulle den undantagsvis förekomma en gång vid en soiré i de stores salonger, så är den för visso betald och dertill i flesta fall ej engelsk. Studenterne i Oxford och Cambridge ha sina öfningar och lekar på öppna fälten och sin rodd, detta finna de naturligt och en gentleman värdigt (och vi medge, att de i dessa kroppsliga idrotter gifva våra studenter ett efterföljansvärdt föredöme) — men öfningar i *sång!* Aldrig! Och om de äfven, hvilket jag betviflar, kunde förmås att fatta, att studenten skulle kunna sysselsätta sig med sångöfningar, så blir det alltid för dem en vidunderlig tanke, att studenter, att »gentlemän» skulle uppträda med denna körsång eller med hvad sång som helst på offentliga konserter. Den engelske

studenten, i likhet med engelsmän i allmänhet, synes förena med sådant tanken icke blott på »professional singers» utan, hvad värre är, på harpofröjd, lindans, konstberidnings-cirkus och luftballong; ty alla som slå an affischer och uppträda för pengar höra i hans ögon till samma stora klass, om de ock äro af något olika rang. Detta är nu en fördom, som vi kunna skratta åt eller förarga oss öfver, allt efter våra olika lynnen; men den är väl värd att uppmärksammas såsom ytterligare förtydligande den engelske gentlemannens ställning till sång och musik.

Och vill man nu slutligen i denna fråga tränga till sjefva kärnan af saken, så måste man öppet säga ut, att sångens och musikens *ande* i grunden ej är hemma i England, och att den sanna kärleken till musiken, att den djupare känslan af dess upplyftande kraft ej på långt när tillfallit det rika, mäktiga, stenkolsrykande England i samma mått som vårt fattiga, undangömda, sjungande Sverige. De ha ej Necken och hans harpa, som vi, ej sagor om elfvor och troll, som vi, de ha ej folkvisan, som växt upp som ett vildbarn i berg och dalar, de ha ej vallsången i skogen, ej våra sommarnätter, ej vårt norrsken och vår furusång, de ha ej vår vinter, våra frostnätter, vår fattigdom, vår sorg och vår glädje — och derför ha de ej vår *sång* och de förstå den ej.

Dessa betraktelser hafva emellertid fört oss vida omkring, och vi måste åter leta oss väg till aftonen hos Mr L.

Sedan den sensation, som »Ritsch, ratsch» åstadkommit, hunnit lägga sig, och alla för en stund lemnat pianot, återvänder man så småningom än en gång till engelsk sång och jag blir nu vittne till en liten scen, som i mina ögon utgör glanspunkten för aftonen och som, efter all min kritik af den engelska sången, för tillfället öfvergjuter den med det älskligaste poetiska skimmer. Mrs L. går fram till pianot och slår några ackorder, bläddrar derpå i ett gammalt sånghäfte och vänder sig sedan leende om till sin man och vinkar honom till pianot. Han kommer med en viss frågande min, och hon utpekar för honom ett stycke, vid hvars åsyn han genast klarnar upp; och nu börjar han med sin brutna stämma sjunga en liten sång, som för Mrs L. och honom synbarligen har sin särskilda historia. Den var ett blad ur deras gamla minnen. Tårarne komma honom i ögonen och han lägger, som jag tycker, hela sitt hederliga gamla hjerta i hvarje ton. Denna sång rörde mig innerligen; och hjertligt instämmer jag i det tack, som helsar honom vid sångens slut, när han med en vänlig nick åt sin snälla hustru lemnar pianot.

Jag råkar ock nu, trots min kritik, att tänka på att ett folks sånger, deras musikaliska värde må för öfrigt vara hvilket som helst, dock i allmänhet äro innerligt sammanvuxna med dess skaplynne, och att dessutom ofta hvarje ton, hvarje ord i många af dessa gamla sånger för den enskilde dofta af minnen, som ge dem en särskild skönhet, och detta äfven i den åhörares öra, hvilken, såsom nu jag, blott af den sjungandes föredrag anar dessa minnens tillvaro. Jag tjusas alltså af gubben L:s enkla sång, bruten och sväfvande som den är, vida mer än af allt annat man denna afton redan bjudit på eller sedermera föredrager, — ty sjungandet fortfar ännu länge. Då och då under pauserna, när något gammalt och välbekant stycke, gladt eller allvarligt, sjungits, gnolar Mr L. det om igen för sig sjelf, leende eller tårögd, der han sitter i sin stol; och derpå komma i sammanhang med de minnen och tankar, som stycket väckt, några anmärkningar, glittrande af äkta godmodig humor och lifligt påminnande mig att jag befinner mig i Shakespeares och Charles Dickens hemland. Sådana små pauser värderade jag, jag måste erkänna det, ofta mera än sångerna sjelfva. Dessa, omvexlande med pianospel och kornettblåsning, komma ock till slut allt tätare, så att, då det ej är något tvång att deltaga, jag stundom drager mig undan för ett ögonblick på verandan, när den musikaliska luften i förmaket blir för qvaf. Någon tillflykt genom en öppen dörr till andra rum bredvid, såsom i våra salonger, finnes naturligtvis icke, enligt hvad vi af det engelska husets inredning redan känna. Att sålunda hvarje engelskt samqväm blott har detta enda »drawing-room» att röra sig i, sedan man lemnat middagsbordet, synes mig vara en betänklig olägenhet. Man packas här samman, och här måste alltså musik, konversation och thédrickning äfven packas samman, hvarföre, i förbigående sagdt, ej heller de musicerande få påräkna, att man skall höra på mer än man har lust. Också när jag en gång i en familj i London efter en sång, som mer än vanligt accompagnerats af gnolande och prat, högtidligt anhöll om lite mera stillhet, så väckte denna anhållan allmän munterhet, ja, så hjertlig, att jag sjelf kunde intet annat göra än skratta med och sjunga vidare.

Men i stället eger det engelska samqvämet en ersättning deruti, att man har sin fullkkomliga frihet att på denna trånga mark oanmärkt sysselsätta sig som man behagar, ja att alldeles lemna slagfältet, om man föredrager detta. Ingen frågar mig hvart jag går, ingen hvarifrån jag kommer, ingen ber mig sitta här eller sitta der, ingen att se på denna tafla eller titta i detta album o. s. v. Vill jag inte sysselsätta mig sjelf, som jag finner bäst, så får jag

låta bli. Skulle det möjligen roa mig att tiga hela aftonen, så får jag göra det. Det faller ingen in att göra någon anmärkning deröfver, allra minst värdfolket. »*Make yourself at home*», »*make your self comfortable!*»*) är den engelska värdens och värdinnans enda uppmuntran till sina gäster; men dessa ord äro inga artighetsfraser, utan innebära fullt och ärligt allvar, och så uppfattas de äfven af gästerne. Med ett ord, man vet ej af i England hvad det vill säga att »roa sina gäster», i den mening detta uttryck tages i Sverige, och derföre ha också gästerne så mycket roligare. En svensk värd och ännu mer en svensk värdinna ger sig, som vi veta, ingen ro för att på allt upptänkligt sätt underhålla gästerne, och detta kan visserligen gå rätt bra, när värdinnan såsom sådan eger en viss talang och i all synnerhet den att dölja sina ansträngningar; men när detta ej är fallet, kan det stundom bli rätt oroande. Af allt sådant har jag aldrig funnit en tillstymmelse i England. »*Here is Liberty Hall*» (här är frihetens hem) brukade Mr L. ofta säga till sina gäster; och i den mening vi här antydt kunna både hans och andre engelsmäns hem i sanning så benämnas.

På det hela taget kan jag säga, att då man väl hunnit hemta sig från det främmande och måhända kylande intryck, som ett engelskt hem i början gör på främlingen, och hunnit sätta sig in i de företeelser af nya seder och karakterer, som man der möter, så trifves man förträffligt både med det ena och det andra, och detta ej blott då man är en tillfällig gäst för aftonen, utan naturligtvis än mer då man bor i familjen och dagligen umgås med den. Redan den angenäma känslan af att ej se sig förorsaka någon det ringaste besvär eller omak eller vara föremål för några som helst extra åtgärder verkar högeligen rogifvande, och då härtill kommer lugnet och friden i huset i öfrigt, så känner man sig snart lika hemma midt i denna rika engelska »comfort», som man gjorde i sin egen tarfliga familjebostad i Sverige, om man till äfventyrs växt upp i en sådan. Ja, det är först i ett engelskt hus som vi lära förstå rätta betydelsen af ordet »comfort», liksom vi först der rätt inse hvad engelsmän egentligen mena med de oöfversättliga adjektiverna »*cosy*», »*snugg*», »*comfortable*» m. fl., hvilka så att säga skapats i det engelska hemmets innersta. Ja! ju längre man vistas vid en engelsk härd, dess bättre lär man sig fatta hvarför *home* är ett ord som för engelsmannen har en lika så skön klang som någonsin *hemmet* för svensken, och hvarför han aldrig tröttnar att sjunga sin gamla kära sång »*Home sweet home!*» en sång som han säkert sjunger bättre

*) »Var som hemma här!» »Gör det trefligt åt er!»

än alla andra. Den sedliga dragnings- och förädlingskraft som det i sann mening engelska hemmet utöfvar på sina manliga medlemmar torde ej heller vara ringa, måhända större än i många andra länder, ehuru jag ej tilltror mig att närmare ingå på detta ämne. Så mycket tror jag mig emellertid kunna säga, att i den täflingskamp, som hemmet i stora städer i allmänhet har att bestå med klubbar samt offentliga ställen och offentliga nöjen af alla slag, när det nämligen gäller de manliga medlemmarnes val af sätt att tillbringa aftonen, torde det engelska hemmet oftare gå med seger ur striden än hemmet i många andra länders stora städer. Detta bör det ock göra så mycket lättare som middagen och aftonsamqvämet i England komma i ett oafbrutet sammanhang, hvilket det faller sig mindre beqvämt eller behagligt att afbryta. Schweitzerierna, som hos oss liksom i Frankrike ha en så stor dragningskraft både för ynglingar och gubbar, existera ej ens i England, och de oegentliga motsvarigheter dertill, som finnas, såsom »*public-houses*» och »*music-halls*», äro platser som ej anses tillräckligt »*respectable*» för »gentlemen», (om desse ock stundom *stjäla* sig dit).

Och nu, då jag så vidlyftigt berört frågan om hemmet, skulle det visserligen ligga nära till hands, att härifrån föra blicken vidare ut på sedlighetens och religionens stora och vigtiga områden, sådana dessa synts mig gestalta sig på engelsk grund, men dels har något sådant ej kunnat ingå i planen för denna anspråkslösa skildring, som endast afsett att med lätt hand beröra hvardagliga företeelser och intryck i ett engelskt hem, synnerligen i den mån de skilt sig från dylika i ett svenskt; dels vågar jag i ett så djupt och vidtomfattande ämne ej fälla några allmänna omdömen. Att engelsmännen i vidsträcktare grad än andra nationer i fråga om moraliskt och religiöst lif offra åt formen och skenet, att allt för många af dem dyrka en glänsande afgud, som bär det vackra namnet: »*respectability*», och att i sammanhang härmed äfven deras definition på en »*gentleman*» ofta ej höjer sig öfver den ytliga, som den verldsligt förfinade lord Chesterfield en gång för alla fastställde, — allt detta och mera sådant påstås med ifver af deras antagonister, ja, äfven af deras egna satirici. Måhända ha de rätt; men säkert kan å andra sidan med minst lika mycken sanning påstås, att ingenstädes finner man mera *verklig* gedigenhet och soliditet än i England, ingenstädes mera *verklige* »gentlemen», — ja, ingenstädes mera *verklig* och lifskraftig *kristendom*. Men jag lemnar hela detta svåra kapitel åt en bättre penna, öfvertygad för min egen del, att godt och ondt bo tillsammans i England liksom öfver allt annorstädes.

Nej, återvändom till ett fredligare fält — Mr L:s förmak.

Ändtligen tystnar der musiken och sången: man konverserar några ögonblick och derpå bryta de främmande damerna upp. De höra till Mr L:s grannar och bege sig hem till fots, följda af en betjent. De främmande herrarne deremot, som båda äro från London, inbjudas att stanna qvar öfver natten: familjen har godt om sängkammare. De göra sig derföre ej brådt att säga god natt: värdinnan förekommer dem häri. Hon bör också vara trött. Derefter försvinner värden, och om jag ej minnes orätt, var hans sätt att försvinna detsamma som vi på vårt studentspråk kalla »drypa». Denna handling (på engelskan *to mistle*) är således ej okänd i England, om den också der, liksom hos oss, endast undantagsvis utöfvas af värden sjelf.

Sedan Mr L. gått, föreslå hans söner en cigarr i matsalen, det enda rum i ett engelskt hus der rökning är tillåten, och anbudet mottages med nöje. Som qvällen trots den varmare årstiden råkar för tillfället vara sval, låta vi göra upp en liten koleld i spiseln och gruppera oss kring den, sedan några af sällskapet utbytt sina stöflar mot mjuka tofflor. Här sitta vi nu en stund och röka och sysselsätta oss derunder bland annat med ett af ungkarlar mycket omtyckt nöje, nemligen att ge hvarandra gåtor att lösa, den ena tokigare än den andra. Dessa gåtor äro vanligen ingenting annat än en öfverraskande lek med ord, hvaruti man i England finner en särskild förnöjelse; och förmodligen emedan de äro snart sagdt olösliga för dem, som ej känna dem på förhand, kallas dessa ordleksgåtor gemenligen »sells» (bedrägerier, knep*).

Emellertid brinna kolen illa i spiseln och jag ämnar just fatta »the poker» (som motsvarar vår eldgaffel), då jag erinrar mig ha hört ett gammalt engelskt ordstäf, som säger att en främling ej får röra i elden i ett engelskt hus förrän han i 7 år umgåtts som vän i familjen. Härden är i England ett heligt rum, en symbol af det kärleksband, som sammansluter familjen, och den får ej vanhelgas af främlingens hand. Jag räknade det derföre som en stor ära, öfver hvilken jag i hjertat kände mig glad och tacksam, då den snälla Mrs L. vid ett senare tillfälle uppmanade mig att röra elden i förmaket. Jag visste hvad denna uppmaning innebar, och länge skall jag minnas det vänliga leende hvarmed den beledsagades.

---

*) För att ge dem, som känna engelska språket, ett begrepp om arten af dessa »sells», vill jag citera ett par af dem som förekommo. Fråga: »What is the difference between a lady and a soldier?» Svar: »A lady powders the face, and a soldier faces the powder.» — Fråga: »Why is a mouse like a bundle of hay?» Svar: »Because the cat'll (cattle) eat it.» Fråga: »What english authors do you invoke, when your house is on fire?» Svar: »Dickens! Howitt! Burns! (Dickens! how it burns!).

Äfven för rökarne vid kolbrasan blir det småningom tid att bryta upp. Klockan är half 12. Vi resa oss, bjuda hvarandra god natt, och gasen i kronan nedskrufvas. De af herrarne, som ej redan förut klädt sig i tofflor, ställa nu till en smula oväsen i förstugan med att slänga af sig stöflarne, hvilka der lemnas huller om buller till borstning för morgondagen; och derpå taga vi hvar och en sitt ljus på ett sidobord, der dessa enligt engelskt bruk stå uppradade i sina låga, platta bleckstakar till lika stort antal som vederbörande sofkandidater, tända ljusen, släcka den ännu i förstugan brinnande gaslågan och tåga sedan i ett slags tyst fackeltåg uppför trapporna, ljudlöst smygande dels i tofflor, dels i strumplästen, och försvinna sömniga hvar och en i sin sängkammare efter ett ytterligare, men nu mera doft, »good night».

N. P. Ödman.

Den döende skalden

af

Lamartine.

Mina dagars timglas fallit krossadt ner;
Hvarken saknad eller tårar hejda mer
Lifvet, som far hän med suckar tunga.
Ja, min lefnads sista timme förestår,
Och dödsengelns vinge re'n på malmen slår;
Skall jag sucka? Skall jag sjunga?

Klinga, hulda lyra, klinga än en gång!
Jag vill sjunga döende min svanesång,
Innan jag skall lemna lifvets zoner.
Skaldens själ är kärlek blott och harmoni,
Derför en gudomlig sång sig gjute i
Mina sista afskedstoner!

Strängen, då han brister, klingar skönt till slut;
Lampan flämtar, men förr än hon slocknar ut,
Flammar än en gång hon präktigt åter;
Svanen i sin dödsstund skådar himlen klar;
Menskan ensam, då hon mönstrar forna dar,
Räknar dem och dem begråter.

Äro dessa dagar värda väl en tår?
Timme efter timme, dag för dag förgår;
Och hvar andra lika äro alla.
Så till sammans flykta bort på lifvets ström
Dagens mödor, smärtor, — stundom ock en dröm; —
Snart dock nattens skuggor falla.

Den må gråta, som vid jorden fäst sitt hopp,
Men ser det försvinna under årens lopp
Och ej lemna qvar mer än ruiner!
Mig vid denna jorden fäster ingenting;
Derför flyr jag bort, som blomman drifves kring,
När den stränga vinden hviner.

Så flyttfoglarne, på färd till andra land,
Bygga ej sitt bo på någon böljas strand
Och på trädens grenar icke gunga;
Gladt de blott sig låta vaggas af en våg,
Se'n med jubel flyga hän; — man ej dem såg,
Utan hörde dem blott sjunga.

Ingen lärde mig att lyrans strängar slå.
Ifrån himmelen ingifvelsen vi få;
Menniskan kan ingenting oss gifva.
Icke lär sig bäcken, hur den rinna må,
Ej lär biet att af blomman honung få,
Eller örn i rymden drifva.

Klara malmen ljuder upp i tornets höjd;
Än han sjunger ljufligt vid vår bröllopsfröjd,
Än han klagar vid vår graf och gråter.
Liksom malmen var jag i mitt ve och väl,
Ty hvar lidelse, som slog uppå min själ,
Fick ur den en genklang åter.

Så i natten klagar eolsharpans sus
Och sin suckan blandar uti vågens brus,
Medan vestan kring dess strängar jagar;
Och förvånad vandrarn stannar och hör på,
Undrar och beundrar, men kan ej förstå,
Hvem som suckar, hvem som klagar.

Ofta tårar fuktade min lyra väl,
Men som himmelsk dagg de falla på vår själ;
Ej det hjerta mognar, som ej lider.
Uti bägarn drufvans safter perla än;
Och en balsam, om vår fot går öfver den,
Rikare sin vällukt sprider.

Utaf Gud min själ lik flamman danad är;
Allt af hennes eld blef tändt, som hon kom när;
Och jag dör, ty jag för mycket brunnit.
Allt, jag vidrört, har till stoft förgått till slut;
Liksom blixt, på heden fallen, slocknar ut,
När han näring ej har funnit.

Tiden är ej mer. — Men *äran?* Ack, hon är
Ekot, som ett sekel till ett annat bär,
Blott en lekboll, som man verlden gifvit.
Verldens tomma löfte hade en gång sagt:
Stor och härlig är och varder lyrans magt. —
Hvad har nu af henne blifvit?

Menska! Låt den döende ej dåras af
Fåfängt hopp! Och kunde väl kring skaldens graf
Evigt detta minne återskalla?
Denna sista flägt, är det väl ära då?
Du, som lofvar att hans minne skall bestå,
Kan två dar du *dina* kalla?

Gud mitt vittne är! Ifrån min första stund
Aldrig detta ord har gått ifrån min mund,
Utan att min läpp af löjet fårats.
Tomt allt mer och mer jag fann ju att det var;
Jag föraktat det, så snart jag funnit har,
Att så mången deraf dårats.

Lockad af en oviss äras tomma hopp
Menskan lemnar ut ett namn åt tidens lopp,
Men hvars glans allt mer och mer försvagas.
Blott en spillra blir det uppå tidens haf,
Sväfvar dag för dag, tills ned i glömskans graf
Slutligen det äfven jagas.

Om *mitt* namn på dessa böljor utan kust
Sjunker eller icke under stormens dust, —
Hvad gör det? Ett namn och intet annat!
Frågar svanen väl, på färd till himmelen,
Frågar han, om skuggan af hans vingar än
Uppå ängens matta stannat?

Men hvi sjöng du? — Fråga då en näktergal,
Hvarför natten om dess röst i skogens sal
Blandar ljufligt sig med bäck som brusar!
Liksom menskan andas, sjunga måste jag,
Liksom vindar, foglar sucka dag för dag,
Liksom källan stilla susar.

Älska, bedja, sjunga var min lefnads frid.
Jordens goda, — föremålen för vår strid —
Allt jag ber farväl förutan smärta;
Blott ej varma sucken upp till himlen höjd,
Lyrans jubel och ett hjertas tysta fröjd,
Som sig slutit till mitt hjerta.

Vid den skönas sida höra lyran slå,
Och få se dess toners svärmeri också
Ned i hennes inre ljufligt sänkas;
Locka fram ett tår-regn på den huldas kind.
Liksom daggens tårar af en morgonvind
Ur den fylda kalken stänkas;

Se den blyga flickans sorgsna blickar gå
Klagande mot himlahvalfvets vida blå,
Smäkta, smälta bort på tonens vågor;
Sedan åter, likt ett flygtigt nattens sken,
Låta själen speglas af så mild, så ren
Uti sina ögons lågor;

Se en skymt af hennes tankar för en stund
Uppå pannan, fastän än ej hennes mund
Yttra törs hvad hennes hjerta menar;
Men till slut, när denna tystnad bryter sig,
Höra detta himlaord: jag älskar dig!
Det en suckan väl förtjenar.

Ack, en suck, en saknad! Tomma, tomma ord!
Re'n på dödens vingar ifrån denna jord
Flyr min själ till rymd, dit hon har längtat;
Der min blick ser lysa skönt mitt enda hopp,
Dit min lyras toner redan svingat opp,
Dit min suck har städse trängtat.

Likt den fogeln, som bland skuggor skådar klart,
Själens öga, tron, har redan underbart
Mig min framtids öde uppenbarat.
Huru mången gång har ej min varma själ
Döden föregått till himlens rymder väl,
Och min framtid der förklarat!

Rista intet namn uppå mitt dystra bo!
Stör med ingen präktig vård min skuggas ro!
Ack jag efter dylikt icke frågar.
Lemna blott så mycken plats, — men icke mer, —
Att den lidande på knä kan falla ner,
När förbi min graf han tågar.

Ofta, när de tysta skuggor breda sig,
Höjes bönen ifrån griftens dolda stig,
Hoppet hämtas, der de döde hvila.
Mer från jorden är du skild och höjd, om på
Någon graf du böjer knä; din själ skall så
Lättare till himlen ila.

Krossa, gif åt vindar, vågor, lågor ut
Denna lyra, som skall tystna nu till slut;
Snart Serafers harpor får jag röra.
Snart är jag odödlig vorden liksom de;
När härnäst jag strängar lyran, då kanske
Skola himlar sången höra.

Snart! . . . Men dödens tunga hand på strängen slår;
Strängen brister, och dess sista klagan går
Doft omkring i luftens regioner.
Tystnat har min lyra! . . . Tag nu din, min vän!
Låt min själ få flytta bort till himmelen,
Följd utaf dess helga toner!

J. A. Drysén.

*

Stolts sjöjungfruns aftonslummer.

I vårliga qvällar,
Då stjernornas tåg
Och lundar och fjellar
Sig spegla i våg,
Då blommorna dofta
Bland skuggande trän,
Går sjöjungfrun ofta
Mot lunden hän.

En säfkrans är virad
Kring lockarnes svall,
Och armen är sirad
Med ring af korall,
Till barmen sig smyger
En perlked så skön,
Kring höfterna flyger
En gördel grön.

Ur sjön hon sig höjer
I bländande prakt;
Djupt vassen sig böjer
För skönhetens magt,
Och böljorna gunga
I lättare språng,
Och vindarne sjunga
Sin skönsta sång.

Omkring sig hon blickar
Så fager som säll,
Åt blommorna nickar
Ett vänligt »god qväll!»
En vinter är gången
Se'n sist hon dem såg:
Hon legat som *fången*
I frusen våg.

Af isfjettrar bunden,
Hon drömde sig då
I susande lunden,
Der trastarne slå,
Der sipporna bada
I qvälldagg och ljus
Samt nicka helt glada
Åt bäckens brus.

Af vårsol hon frälsats
Ur kedjande tvång,
Befriad hon helsats
Af vårvindars sång;
Nu vill hon sig luta
Till hvila en stund
Och ögonen sluta
Till drömrik blund.

Ur slumrande tufva,
I skalkande glam,
Så lätta, så ljufva
Gå elfvorna fram
Att kyssa och smeka
Den drömmande gäst,
Att dansa och leka
Vid nattlig fest.

De, vakande, sväfva
Omkring henne snällt,
Och månstrålar väfva
Kring lunden ett tält;
Och forsen han slutar
Sitt sorlande lopp,
Och blomman hon lutar
I bön sin knopp:

Ty strömkarlen träder
Ur skogsbäcken snart,
Han spelar och qväder
Så klangfullt och klart:
»Sof roligt och hoppas!
Fast långsamt det går,
En gång skall dock knoppas
En evig vår!

»Då bojorna krossas
För frälsande ord,
Och anden förlossas
Ur bölja och jord;
Den stormande trängtan
Sin krona skall få,
Den bäfvande längtan
Sin himmel nå.

»Ej *vinter* skall tvinga
Din jublande fröjd,
Men glad får du svinga
Mot bidande höjd.
— Så slumra och hoppas!
Fast långsamt det går,
En gång skall dock knoppas
En evig vår!»

Stolts sjöjungfrun smakar
Den ljufvaste blund;
Men strömkarlen vakar
I vårnattens stund,
Sin harpa han smeker
Med strängkunnig hand —
— Och månljuset leker
På sjöastrand.

Edv. Tengström.

Huruledes magister Andreas Jonæ Busemontanus fick Törnekulla gäll, och huru han der gjorde sitt inträde.

Tiderna förändras, och vi förändras med dem, det är en sanning, som ofta upprepas och allmänt erkännes, emedan den icke kan bestridas, då hvar och en sjelf är ett lefvande bevis derpå. Men att denna tidernas ständiga förändring, i sin helhet betraktad, alltjemt sträfvar

till ett bättre, derom äro tankarne delade, ty här ligga ej bevisen så nära till hands. De finnas till och med, som, sedan de sjelfve passerat middagslinien och börjat gå utföre, hysa benägenhet att tro hela menskligheten befinna sig på samma punkt, och vandra samma väg, som de. Så förflyttas deras tankar till den der »gamla goda tiden» för ett eller annat hundra år sedan, som de icke så noga känna och derföre föreställa sig så utomordentligt herrlig. De önska sig förflyttade till denna gyllene tid. Skada blott att de icke kunna få denna fromma önskan uppfylld. De skulle då förvisso snart längta tillbaka. Nog är det sannt, att hos oss ännu finnes ganska mycket, som ej borde finnas, mycket oskick, mycket, som är både synd och skam. Men detta allt är dock nästan en försvinnande qvantitet mot hvad af samma slag funnits i den der gamla goda tiden, våra fäders och förfäders dagar. Folket i allmänhet reder sig nu bättre, vet bättre, har det bättre och kan få det ännu bättre än fordom, ty arbetet vinner nu både sin ära och sin lön. Det tjenar till intet att söka förneka det.

Se på våra skolmän t. ex. De hafva det visserligen icke alldeles så, som de sjelfve kunna önska sig och deras vigtiga och trägna arbete måhända förtjenar; men de bo dock i eldade rum — ja till och med våningar — gå till dukadt bord, och är ej aptiten allt för stark, kunna de derifrån uppstiga mättade. De äro ej längre nödsakade att svärta armbågar, knän och läggar för att dölja klädernas bristfälligheter, och utfå sina löner qvartalsvis utan att behöfva kifvas med kamrater och äldre lärjungar om rättigheten att i den eller den socknen vandra från by till by och medelst predikande, sjungande, latinska vältalighetsprof och andra i våra ögon mindre lofliga konster hopsamla de kött- och fläsk-stycken, brödkakor, korfvar och smörklimpar, hvarmed de sedan skulle lifnära sig under terminerna. För dem hafva således tiderna väsentligt förbättrats; och om de mödor och försakelser af alla slag, deras yrkesbröder på 1600-talet måste utstå, kunna vår tids skolmän svårligen göra sig en föreställning.

Men så voro också den tidens ludi-magistrar helt olika våra. Lärdom efter den tidens mått saknade de väl i allmänhet icke, men hvad deras seder och lif beträffar, våga vi icke säga att de voro mindre råa, mindre vilda än deras samtids. De voro grofva härdade naturer, i hvardagslag fulla af latin, grekiska, hebreiska och dogmatik, och vid högtidliga tillfällen af svenskt öl, »pryssing» och »melskt». *) Man får således icke föreställa sig att de på något sätt

*) Pryssing = preussiskt, Melskt = memelskt öl.

liknade vår tids fina, städade, nyrakade och belefvade skolmagistrar, hvarkende långa och smala eller de korta och tjocka. De voro torftige att åse, men senfulle, starke, ofta högreste, kraftige män, och de dagliga armrörelser, som de aldrig hvilande ferlorna och risen medförde, gjorde dem till ganska allvarsamme motståndare i en tidsenlig diskussion vid ölstånkan eller bägaren, vare sig att denna gälde Zwinglianska eller papistiska villfarelser, eller Pryssingens och Melskans företräden framför det svenska ölet. Rådstugornas, Häradsrätternas och Domkapitlens protokoll visa att de dervid icke sällan på ett i bokstaflig mening dräpande sätt framställt sina argument. Men de högtidliga tillfällen, då sådana värmande diskussionsöfningar förekommo, voro dock mera sällsporda.*) Hunger och köld var den dagliga kosten.

Under denna tid — ja vi kunna till och med närmare bestämma den, ty det var vid Thomasmessan 1667 — satt Magister *Andreas Jonæ Busemontanus* en afton vid sitt skrifbord i den lilla kammare, han bebodde uti Håkan Skinnares gård. Framför honom låg en skrifvelse, som han vid det svaga sken, ett smalt oputsadt talgljus spred öfver rummet, flitigt studerade. Men innehållet tycktes icke vara tillfredsställande, ty då och då rynkades de väldiga ögonbrynen eller frampressades ur hans högvälfda breda bröst en djup suck, som skickade en varm luftström ut öfver det iskalla rummet. Än lade han papperet ifrån sig, reste upp sin kraftiga gestalt och vandrade fram och tillbaka i den lilla kammaren, än satte han sig åter ned, läste och läste om igen den erhållna skrifvelsen. Han sammanknäppte sina händer såsom till bön och syntes en stund försjunken i andäktiga betraktelser, men spratt derefter plötsligt upp med mörknad blick och vredgad uppsyn, och denna nya känsloströmning framtvingade ett slag i bordet med knuten hand och af sådan styrka att det gamla trähuset skakades i sina grundvalar och ljuset af förskräckelse hoppade ur jernstaken ned på golfvet och slocknade. Detta väckte honom till besinning. Med en latinsk ed, som efterföljdes af en djup suck, tog han upp ljuset, och sättande handen bakom den ännu rykande veken började han blåsa derpå med alla krafter, för att lifva den ännu ej slocknade gnistan till full låga. Detta lyckades, och i en lugnare sinnesstämning satte han ljuset åter i staken och sig sjelf vid skrifbordet. Ännu en

*) Likväl förekomma icke sällan klagomål deröfver att månge, «ej achtandes hvad them såsom scholepersoner anstodhe, fast stadigt höllo sigh på krogarehusen och vid öhlbenken, nu *provocerande* til at slås örfilar, nu til at *disputera* på hebreisko, grekisko eller latin.» Andre kommo «plicht fulla af öhl» upp i skolan o. s. v., hvarom den tidens rättegångshandlingar upplysa.

gång genomögnade han den handskrift, som försatt hans blod i så häftig svallning. Det var ett bref från Högvördiga Domkapitlet, till svar på hans vördsam-ödmjukliga anhållan att vid tillsättningen af något af de nu ledigvordna prestgällen komma i *Capituli* åtanke. Hans skildring af sin nödstälda belägenhet och det stora trång, hans *in peregrinatione ac studiis* åsamkade skulder förorsakat, hade fuller af *capitulo* behjertats, och med afseende såväl derå som hans märkeliga *ingenium* och goda *studia* samt hans *in re scholastica* ådagalagde skicklighet och nit, lemnades honom nu valfrihet emellan tre lediga pastorat. Att vägen till dessa förde förbi brudstolen borde väl, då M:r Anders var ungkarl, så mycket mindre vara ett ovälkommet vilkor, som det omtänksamma domkapitlet äfven här lemnat honom fritt val emellan tvenne sedesamma, högt bedröfvade enkor, hvilka disponerade hvar sitt af de bättre pastoraten, samt två dygdesamma, i sorgen efterlåtna, jungfruliga prestdöttrar vid det tredje och sämsta gället. Men ändock var det just detta vilkor, som hos M:r Anders framkallade den själsstrid, vi nyss bevitnat, och tvang honom att, sedan han med ett »*quod bonum, faustum, felixque sit*» fattat pennan, nedskrifva en lång epistel, der han, med djupaste vördnad och tacksamhet för det högvördiga domkapitlets högtpriseliga och välvilliga omtanke om hans ringa person, undanbad sig den erbjudna lyckan. Var det någon äldre öm förbindelse, någon annan dygderik, på titel af pastorska blygt väntande jungfru, som föranledde denna afsägelse? Man borde kunnat vänta det, men så var dock icke händelsen. Det var ett bindande löfte af annat slag, en samvetssak, som tvang M:r Anders, att för alltid afstå från den äktenskapliga sällheten, och detta högvigtiga skäl meddelade han nu sina andlige fäder och styresmän. Medan han ännu *in peregrinatione ac studiis* verserade hade han på öfverfarten från Greifswald vid Ölands norra udde råkat *in naufragio* och lifsfara. Han hade då efter gammal sedvänja gjort ett löfte, och detta var, att om han frälst och felig faran undkomme, icke vidare tänka på *Gertrud Thewitz Gartziorum scribœ* fagra dotter, den enda med hvilken han någonsin velat hjonelag bygga, utan i dess ställe, Gudi till ära, sitt öfriga lif *in cœlibatu* tillbringa, menandes detta vara ett vida strängare och hans syndiga kött mera späkande löfte än det, att äkta en qvinna, den der sig emot decalogi 6:e budord försett och försyndat hade, hvilket löfte eljest i lifsfaror som oftast plägade göras.*) Under sådana förhållanden måste han anse det nu gjorda an-

*) Sådane i stor lifsfara gjorda löften voro mycket vanliga och möta icke sällan i äldre handlingar. Eget nog gälde de i regeln äktenskap med fallna qvinnor, hvilkas

budet såsom en pröfning, hvarmed den Högste Guden hans tro och ståndaktighet velat *tentera,* förhoppandes han sig att detta svåra prof med Guds nåd bestå kunna. — Brefvet lemnades till en djekne, som dermed fick vandra till stiftsstaden, och äfven i sinom tid återkom med svaret. Detta var dock icke hållet i samma smickrande och vänliga ton som den förra skrifvelsen, utan strängt och allvarligt. M:r Anders fick en skarp tillrättavisning *erroris papistici,* som af hans bref framgick. Såsom icke blott en Lutherisk christen utan dertill en, den der *sacros ordines* annammat hade, borde han känna så sin egen som Högvördiga Domkapitlets pligt att enkor och faderlösa faderligen vårda och besörja, hvilket ock — såsom läsas kunde hos Jacobum 1: 27 — vore Herranom en behaglig Gudstjenst, det ock honom borde grund- och allvarligen betänka. Det omskrefna löftet åter anbelangandes, kunde H. Domkapitlet detsamma icke annorlunda anse, än såsom en *tentatio diaboli,* hvarigenom den lede frestaren M:r Andreæ nöd och fara begagnande, honom till ett för hans andeliga och lekamliga lif och bergning skadeligt och ochristeligt *cælibatus* — *more papistico ac vere diabolico* — locka och förleda velat. Domkapitlet ville derföre kärligen, broderligen och strängeligen hafva honom förmanad, att slike djefvulske tankar alldeles i vädret slå och med Guds åkallan bortkasta, samt sig fastheldre — såsom hans pligt vore — kapitlet, det af Gud vore satt honom för en öfverhet, *debita observantia* lyda och hörsamma, anbefallande honom faderligen och allvarligen, att senast före Vårfrudag resa till Törnekulla, det ock bästa gället vore, och tillse, huruvida han sig med hustru Johanna, Sal. Herr Lars'es högtbedröfvade, i sorgen efterlåtne enka *comportera* kunde; menandes Högv. Domkapitlet slutligen att, då hustru Johanna vore *provectæ ætatis* och *in matrimonio priori sterilis,* ett äktenskap med henne *quasi cælibatus* anses kunde.

Huruvida dessa varningar och förmaningar egde tillräcklig kraft att häfva Mäster Anders' betänkligheter och samvetsskrupler kunna vi ej säga, blott det, att han efter några dagars betänketid vandrade den 5 mil långa vägen till Törnekulla. Vi veta icke heller om utsigten till ett *quasi cælibatus* föresväfvat honom, då han kort derefter af H. H. Biskopen sjelf in *Capitularium præsentia* högtidligen och christprydligen trolofvades med hustru Johanna; men så skedde emellertid. Allt tycktes nu vara tillbörligen ordnadt för hans tillträde till Törnekulla pastorat, men ändock erhöll han till en början endast förordnande att såsom *vicarius* der bestrida själa-

antal i en tid då kyskhetsbrotten voro mycket talrika och allvarligare än nu beifrades, var förvånande stort. Mången sådan kom derigenom till ett godt äktenskap och åter till tukt och ära.

vården. Orsaken härtill var, att han hade en medtäflare. Denne en helt ung man och hans forne lärjunge *Dominus Petrus Petri Bullerumensis* kunde visserligen ingalunda af *capitulo* ifrågasättas, då han icke blott var en allt för ung och dertill endast passeligen lärd man, utan ock i följd af sitt lustuga sinne mycket benägen för dryckenskap, kif och slagsmål, hvadan han sig i gästabud och ölbänk mera skickade som blasphemant och en satans *corfabulans* än en rätt Guds ords tjenare. Men om han således var *meritis destitutus*, var han det deremot icke *protectione*. Han var brorson till den aflidne kyrkoherden, egde inom socknen egen fäderneärfd gård samt hade nu någon tid uppehållit gudstjensten derstädes, hvarföre *Törnekullenses* hos Högvördiga Domkapitlet begärt honom till pastor. Dertill var han den ädle och välborne Herrens Herr James Gordons till Ingeby, boren friherre till Aberbrothock, fordom öfverste för ett regemente skotska knektar, hofpredikant samt præceptor för de ädle och välborne junkrarne, hans välborenhets unga söner, och hade bemälde öfverste för hans skull gjort sig mycken omak och hos höga öfverheten för honom intercederat. Af denna orsak ansåg H. Domkapitlet, ehuru det fuller hade i sin makt att hindra Dom. Petrus att tränga sig emellan barken och trädet, sig af skyldig respekt för Välborne Öfversten böra utnämningen något förtögra och dervid lagligen procedera.

I samma mån som Herr Petters utsigter till pastoratet förmörkades, stegrades hans förbittring mot medsökanden, hvilken han till och med låtit undsäga på lifvet, om denne dristade sig än en gång sätta sin fot inom Törnekulla; och som han var en oförskräckt slagskämpe, var det sålunda till befruktandes att han skulle vålla den nye pastorn åtskilliga svårigheter och obehag, ja till och med trakta honom efter lif och lefverne. Men mäster Anders aktade allt detta för intet, och var trygg i sin rätt. Dertill egde han en stor och stark kropp, och att i denna bodde icke blott andeliga utan ock lekamliga krafter, det hade borgerskapet i staden nogsamt erfarit, då de högmögende bland dem treskats att gifva skolan hennes rätt. Han hade då så grundligt visat dem rätta vägen att de lika mycket beundrade hans fysiska styrka som hans märkeliga *ingenium*. M:r Anders var sålunda icke den som fruktade en dust med den kände slagskämpen, ehuru han för sin presterliga värdighets skull var beredd att göra allt för att undvika densamma.

Sådan var ställningen då M:r Anders en lördagsafton, sittande grensle öfver den kista, som innehöll hans böcker, helgdagsskrud, skjorta och prestkragar, på en bultavagn*) gjorde sitt inträde i Törne-

*) Grof arbetsvagn med träaxlar och hela s. k. bultahjul.

kulla, der han påföljande söndag skulle hålla sin första predikan. Solen gick upp klar och strålande den dagen, och det hade redan ringt andra gången, då han efter en stadig frukost med ett i hans anlete ovanligt småleende lät sin trolofvade ordna prestkragarne, och i en ny och prydlig skrud — den tillämnade bröllopsdrägten — vandrade till kyrkan. En stor myckenhet folk af alla åldrar och kön var församlad på kyrkovallen, men bistra voro de ögon, som mötte honom, och ingen besvarade hans lika höfviska som allvarliga helsning. Endast med möda kunde han bana sig väg genom folkhopen fram till kyrkodörren, och denna var ännu ej öppnad.

»Hvi låten I icke upp kyrkodörren?» sade han till de närmast stående. »Tiden nalkas då gudstjensten skall begynna.»

Intet svar endast vreda blickar.

»Klockare, klockare! hvar äst du?» ropade M:r Anders.

Ingen klockare syntes till.

Han vände sig åter till menigheten, och ropade med strängt allvar: »Den der nycklarne hafver, han öppne dörren, att eder prest må varda inlåten.»

Då svarade en röst ur hopen: »I ären icke vår prest.»

»Eder kyrkoherde är jag fuller ännu icke, men af högvördiga domkapitlet förordnad *pastoris loco* att här förkunna Guds vilja och råd, Eder till frälsning och salighet. Öppner kyrkan!»

»Vi öppne icke kyrkan för dig. Vi hafve dig icke kallat», sade med morsk uppsyn en storväxt bonde.

»Sannt sade du» — svarade M:r Anders — »I hafven mig icke kallat, utan det hafver det högvördiga domkapitlet. Men Eder höfves att lyda capitulo.»

»Har domkapitlet skickat dig att predika, så må det ock skaffa dig kyrka. Men denna kyrkan är vår, och här skall du icke ingånga. Vi hafve annan prest, som här Ordet förkunna skall.»

I detsamma framkom Dom. Petrus och stälde sig med öfvermodiga later och händerna i sidan framför M:r Anders.

»Ho äst du?» sporde han.

»Hvem jag är vest du fuller *animal cornutum*», svarade M:r Anders, som sticknade vid detta oförskämda tilltal af den forne lärjungen. »Och hafver du väl ännu icke glömt de gånger jag som din magister hudstrukit dig för olydno och liderlighet.»

»Och det tör du säga mig, du gamle qvastmakare, du långe galge», utfor Herr Petter, knäppande med fingrarne framför sig Andreæ till mera despect. »Slikt tör du säga, mig. Vore det icke för det helga rummets skull, vore du slikt tilltal snarliga umgällande. Men nu — ser du — är det jag och icke du, som här pre-

dika skall. Låter upp dörren för mig, och Du, gamle hund, må gläfsa här utanför bäst du gitter.»

Kyrkodörren öppnades. Men då Herr Petter skulle ingå, grep M:r Anders honom för bröstet och stötte honom till rygga.

»*Vade retro Satanas*» ropade han.

Herr Petter sökte med en magstöt bringa sin motståndare ur hans ställning på kyrkovallen, men M:r Anders fattade honom med båda armar om hans lif och sedan han med ett väldigt tag slungat honom långt ut bland bönderna, drog han sig in i kyrkoporten, fast besluten att här värja sig emot hvem det vara månde.

Ett allmänt sorl hördes bland folket och ville meste parten taga Herr Petters parti och storma löst på M:r Anders; men denne, som med sin resliga gestalt nästan uppfyllde kyrkoporten, ropade med högan röst:

»Stillen Eder och tagen Eder till vara. Den förste som kommer mig nära, varder vändande åter samme väg, som denne Eder sjelfgjorde lärare och arge *calumniant.*»

Ett par handfasta bönder närmade sig och sökte fatta M:r Anders i kragen, men han slungade dem begge tillbaka. Några andre ryckte nu fram i stället, men hejdades af en röst ur hopen, som ropade:

»Potz tausend teufeln; go' vänner, släppen presten. Kan han så försvara sin kyrka, så kan han ock slå djefvulen sjelf.»

Detta verkade ett ögonblicks uppehåll, och fram trädde den ropande, fänriken, ädel och manhaftig Johan Björn, den der eljest varit af det parti, som ifrigast arbetat för Herr Petter. Med honom följde 2 manhaftiga knektar och desse stego obehindrade fram till kyrkodörren, der dragandes sina värjor.

»Jag gifver Herr Petrus fanen,» ropade fänriken. »Denne presten är bättre och gör han lika godt skäl för sig vid ölkruset, så är han min man.»

Herr Petter hade emellertid åter kommit på benen efter det svåra fallet och rusade nu fram skrikande:

»Hafver ut den djefvulen.»

Men fänriken svarade, hotande honom med värjan: »Kommer du honom för när, Petter! dräper jag dig. Mäster Anders är bättre karl än du, det hafver du nu nogsamt förnummit.»

»Och du äst en förrädisk skalk» — ropade Petter, rusande fram emot dörren. »Menar du, Björn, att icke jag kan krossa denne gamle fuxen, om jag blott fångar honom fatt. Hafver honom ut, och låter oss begge kämpa, skolen I nogsamt se, hvem det är, som rätten hafver och styrkan.»

»Donner und wetter», sade fänriken leende »den gången sade du ett sannt ord, Petter. Så må det ock blifva. Låt dem brytas, och den, som segrandes varder, bestiga predikstolen.»

Folkhopen instämde med öfverljudt ropande: »Låten dem kämpa! — Fram med svartjackorne.»

M:r Anders likade detta förslag illa, men då det så kraftigt understöddes af hans ende hjelpare uti den ursinniga folkhopen, hvilken redan börjat storma den södra, med en bom på insidan stängda porten, aktandes sålunda falla honom i ryggen, måste han gifva efter.

»Med Guds hjelp då», sade han och steg allvarligt och sakta ut på kyrkogården.

Folkmassan vek till sides och knuffades om platserna på muren för att kunna bättre åse den ovanliga tvekampen.

De båda presterna störtade emot hvarandra. Munslag, pustar och stötar vankades och värjdes under den första skärmytslingen, medan såväl den ene som den andre sökte att hålla motståndaren ifrån sig. Men slutligen trängde de hvarandra in på lifvet. Petter var yngre och vigare, men M:r Anders, på sin tid den störste slagskämpe i Greifswald, mera fast och senfull. Efter åtskilliga fruktlösa kast, än åt höger, än åt venster, lyckades denne ock att få den rasande Herr Petter under sig, och hållande fast hans domnande armar satte han sitt knä på bröstet. Herr Petter ilskades och utfor med hvarjehanda otidigt munbruk, men M:r Anders var lugn:

»Du äst slagen, *puercule!*» sade han — »Stig upp och gack i frid.»

Folket jublade, och medan alla skyndade fram att helsa M:r Anders, smög sig Herr Petter skamsen och blåslagen med rifna kläder bort från valplatsen.

Det blef sen messa i Törnekulla den dagen; men en sådan tystnad och uppmärksamhet, som då rådde i kyrkan, ehuru M:r Anders skarpt bestraffade sina åhörares oskickeliga och syndiga lefverne samt uppstudsighet emot sin af Högvördiga Domkapitlet förordnade herde, hade aldrig förr varit spord.

På sådant sätt tog M:r Anders sitt inträde i Törnekulla, der han i många år lefde och verkade som en nitisk själasörjare. Hans äktenskap med företrädarens enka blef icke hvad Domkapitlet förespått ett *quasi cælibatus,* ty hon födde honom en son och en dotter, men dog efter några års förlopp. M:r Anders valde sig då en yngre ledsagarinna genom lifvet. Hon hette *Gertrud Schwalbe* och hade sitt förnamn efter modren, som var ingen annan än stadsskrifvarens i Gartz *Martin Thewitz's* fagra dotter.

Hvad Herr Petter angår, så måste han efter striden på kyrkogården någon tid söka skogen, men fick lejd och blef temligen skon-

samt behandlad. För sitt otidiga och ochristliga kyrkobuller blef han väl någon tid *removerad ab officio* och belagd med böter, men på sin motståndares och välborne öfverstens flitiga förböner åter tagen till nåder och restituerad. M:r Anders gjorde honom till sin capellan och han kom sålunda åter till Törnekulla, der han bebodde sin fädernegård och blef mer och mer stadig med åren. Emellan honom och hans pastor rådde allt framgent en fast och stadig vänskap, och har Herr Petter uti den *series pastorum,* som funnits och kanske ännu finnes qvar i Törnekulla med egen hand antecknat, att han efter församlingens förre herdes M:r *Andreæ Jonæ Busemontani* högst beklagliga frånfälle, som timade natten emellan d. 7 och 8 Januarii 1689, påföljande år 1690 *nullo obstante vel prohibente* med *ven. Consistorii* bifall *succederat* honom, tillträdandes så pastoratet som enkone.

G. Djurklou.

Det flydda leendet.

Af *Claës Lundin.*

I.

Det var en kall decemberdag. Vinden blåste skarp, och snöflingor följde med blåsten. Det var icke något väder för dagdrifveri på Stockholms gator och ej heller för att stå på Gustaf Adolfs torg och se på den fina verlden eller luta sig öfver bröstvärnet på Norrbro och skåda huru strömmen krånglar sig omkring bropelarne och ilar under hvalfven. Hvar och en gick med hastiga steg öfver torget, sökte skydda sig mot blåsten och såg hvarken till höger eller venster.

Ett undantag fans dock. Vid hörnet af Strömgatan och arfprinsens palats stod en ung man stilla i kylan. Han hade till och med stått der länge, utan att oroas af vinden som for ganska vårdslöst ut och in i vecken på hans tunna slängkappa och sökte lyfta på hans luggslitna hatt. Den unge mannen höll blicken stadigt fäst på den af palatsets portar som vetter åt strömmen. Han tycktes vänta på någon.

Han var blek, men det kom sig kanske af nordanvinden. En frodig herre, som från hörnet af Malmtorgsgatan styrde kosan åt Norrbro, sneglade på ynglingen och sade för sig sjelf:

»Det var en tok, som står der i blåsten och icke går in på Kastenhoff och får sig en biffstek med porter.»

Något utomordentligt kunde ej upptäckas i den unge mannens anletsdrag, men hans hållning var stolt, och ur de stora, mörkblå ögonen lyste en glad tillförsigt. Den tunna slängkappan låg kastad öfver ena skuldran och föll i konstmessiga veck, men likväl helt ledigt, utan tecken till ängslig omsorg, så som en konstnärs mantel måste falla. Egaren kunde ej vara annat än konstnär. Det syntes genast på denna kappa. Hatten satt något lutad åt ena örat, käckt och måleriskt på samma gång, men utan öfverdrift, endast i den ställning som en hatt intager af sig sjelf, så snart konstnären, utan att ens tänka derpå, slängt honom på sitt hufvud, men som gör att man strax ser det man ej har för sig en hökare eller en skräddare eller den som egnat sig åt något annat borgerligt yrke, hvilket ej kan hafva ens det allra minsta sammanhang med det konstnärliga lifvet.

Några herrar kommo ut från palatset.

»Ändtligen!» utropade han i slängkappan och gick mot de utträdande. Desse tycktes dock icke gifva akt på honom. De togo i största hast afsked af hvar andra och stretade sedan i blåsten hvar och en åt sitt håll.

»Hm!» lät det förtrytsamt från slängkappans egare, hvilken med blickar af sviken förhoppning såg efter de bortilande.

»Nå», tillade han, liksom för att lugna sig. »De känna mig icke; i annat fall hade de nog lyckönskat mig. Men, tänk om . . .»

Han stirrade dystert ned i strömmen. Blåsten ryckte ännu våldsammare i kappan. Snön föll i tätare flingor. Ingen af de förbiilande skänkte den ringaste uppmärksamhet åt ynglingen som lutade sig mot brons bröstvärn och på hvars kinder decemberkylan icke kunde framkalla någon lifligare färg.

»Åh, det är icke möjligt», ropade han plötsligt och reste sig. »Ett helt års träget arbete, idealet verkliggjordt! De hafva köpt taflan vid första blicken på henne. Om jag skulle gå upp i konstföreningen och höra efter? Nej, det är mig icke värdigt. När herrarne i nämden icke sågo mig, låtsar jag ej heller om något, förr än vaktmästaren infinner sig hos mig, bockar sig och underrättar, att jag har att lyfta fem hundra riksdaler banko.»

Det hade den dagen varit uppköp i konstföreningen, som på den tiden var inhyst i arfprinsens palats. Ragnar Hjort, en af

konstakademiens lärjungar, hade stält alla sina förhoppningar på detta uppköp, till hvilket han hembjudit en tafla som kostat honom lång tids ansträngning och vid hvilken han fäst sig med den glödande kärlek som konstnären kan känna för sin egen skapelse. Hon skulle inför verlden vara den förste grundstenen i hans konstnärsryktes tempel. Inför honom sjelf var detta tempel redan färdigt. Han hade bygt ganska flitigt på det i sin inbillning. Nu skulle byggnaden varda synlig äfven för andra.

Han lyfte sitt hufvud så högt, som stode han redan färdig att mottaga samtids och efterverlds pris. Med strålande ögon och ett lycksaligt leende stälde han sina steg åt Norrbro. Han nickade muntert åt snöflingorna. De voro, tyckte han, segerglädjens små budbärerskor. Blåsten föreföll honom riktigt smeksam. Alla menniskor sågo goda och vackra ut. Blå läppar, röda näsor och rinnande ögon tyckte han närmade sig skönhetsidealet. Han hade aldrig förr sett så många skönheter på Norrbro, aldrig upplefvat en så härlig dag. Men dagen derpå skulle man ganska säkert underrätta honom om taflans inköp, och den dagen skulle stråla ännu härligare.

Han gick fram och tillbaka utanför bazaren, än med högtidligt afmätta steg, än med rask fart, allt efter som hans tankar höllo festliga triumftåg eller rusade i vild fart upp till ärans tempel. Han var redan i Italien, fråssade af de härligaste konstskatter, inandades en ljum, af vällukter uppfyld luft — midt i decemberblåsten mellan Mälaren och Saltsjön — smuttade på eldigt vin, njöt de odödlige gudars sällhet — utanför Bonniers boklåda.

Men då han en gång vände vid Bonniers hörn, stod han plötsligt ansigte mot ansigte inför en ung flicka, skönare än alla andra, ty hon var den lifslefvande återbilden eller urbilden, han visste ej hvilketdera, just till den tafla hvilken han hembjudit till konstföreningen, således skönare än alla de konstens och det verkliga lifvets skönheter han någonsin skådat.

Han stannade, slagen af häpnad. Till sin tafla hade han icke haft någon lefvande modell. En sådan hade han föraktat. »Då man målar efter modell, skapar man ju icke», brukade han säga. Men nu stod modellen framför honom. Det ideal, som sväfvat för honom under hela det år han användt på sitt arbete, hade tagit kropp och gått ut på Norrbro i snöyran. Det var underbart. Ragnar rörde sig icke ur fläcken. Den unga flickan vek förlägen åt sidan, men kunde ej hindra ett visserligen högst obetydligt och genast öfvergående, men likväl af den unge målaren i flygten uppfångadt småleende.

»*Det* har jag glömt!» utropade han och slog sig för pannan, så att den redan förut betydligt lutande hatten fick en ännu mer sned ställning. Ragnar såg onekligen något underlig ut för tillfället, med stirrande ögon och hatten på ena örat. Den unga flickan tycktes nästan skrämd. Småleendet var försvunnet. Hon lyckades komma på sidan om honom och skyndade fram åt Lejonbacken.

Äfven Ragnar gick upp för Lejonbacken, och den unga skönheten sväfvade före honom. Hon vek in i norra slottshvalfvet. Snart var också han i det hvalfvet, men då var den sköna försvunnen. Han tyckte sig dock se en skymt af henne i den mörka gången som från hvalfvet leder in i slottets nordöstra del. Han vek in i gången, men innan han hunnit slutet af denne, fans icke ett spår af den sköna.

Hvart hade hon tagit vägen? Han måste se henne ännu en gång. Det var ju hans ideal. Om icke han märkt det der hastigt öfvergående och ansigtet likväl så skönt belysande småleendet, hade han trott att hans egen tafla fått lif och ginge omkring för att låta se sig på gatorna. Men småleendet hade fattats i hans målning. Det hade han alldeles glömt och fann nu likväl huru väsentligt det vore för bilden. Huru få fatt på det för att sätta det i ram?

Han stod vid ingången till tafvelmuseum. Kanske att den han sökte gått dit in? En gång komme nog hans målningar att få plats i den samlingen. Idealet vore nu kanske der förut.

Ragnar öppnade den tunga dörren och trädde in i det på den tiden så kallade kungl. museum.

»Här kopieras icke mer före jul», sade vaktmästaren, som höfligt och välvilligt kom den inträdande till mötes.

»Det är visst fråga om att kopiera nu», yttrade Ragnar och skyndade genom det lilla förrummet, utan att denna gång stanna framför Oudry's stora hjortjagt eller någon annan af de taflor han der förut så gerna brukat skåda.

Han kom in i det större rummet, hvars hela vidd hans blickar genast öfverforo, men hade ej tid att egna någon uppmärksamhet åt den store duken med *Kristi törnekröning* eller den midt emot stoltserande *Sigismund till häst,* den unge målarens gamla, kära bekanta.

»Kanske att jag skall draga fram Claude Lorraine?» frågade vaktmästaren och pekade på en stor landskapstafla som hade sin plats mellan de begge fönsterna och endast genom att vridas från väggen kunde rätt ses.

Men målaren hörde icke på den frågan. Han fäste sina blickar på de *tre gratierna*, icke för taflans egen skull, men emedan hon kanske dolde den punkt der det efterspanade leendet försvunnit. Gratierna började röra på sig. Det var som hade den blomsterkorg de buro känts dem för tung och de ryggat tillbaka in åt rummet.

Ragnar skyndade dit, men bak om gratierna framträdde ur väggen — icke den efterlängtade fjerde gratien, utan en gammal herre med rödlett ansigtsfärg och silfverhvitt hår, mild blick och det förbindligaste sätt. Den gamle hälsade vänligt på den unge konstnären, hvilken han var van att se i museum, och frågade med en röst som var lenare än den lenaste piccolaflöjt, om han ej ville stiga upp i den lilla entresolvåningen, der han kunde få se några »veduter» i sepia, som utförts af den gamle herrn sjelf i yngre år, samt andra minnen från Italien.

»Ty, ser herrn», tillade den artige åldringen, »jag lefde tio år i Italien.»

Det gamla, fårade ansigtet log så ungdomligt vid minnet af de tio åren i södern, men Ragnar mumlade blott, att han tänkte lefva der ännu längre, urskuldade sig med ett knapphändigt: »Ber om ursäkt, herr hofintendent!» och försvann bakom de tre gratierna, hvilka täckte dörren till den trappa som ledde ned i det s. k. stenmuseum.

Ragnar rusade genom det egyptiska rummet in i stora galleriet. Der återfann han ju den sköna uppenbarelsen! Hon stod tankfull framför Sergells *Amor och Psyche*. Hvem var vackrast, Psyche eller den unga flickan? Det kunde konstnären ej i hast afgöra, men han njöt mest af att se på den senare, hvilken åter log, då hon med andaktsfull uppmärksamhet fäste sina blickar på konstverket. Men så föllo dessa blickar händelsevis på Ragnar. Hon rodnade och drog sig förlägen undan. Ögonblicket derefter var hon åter försvunnen. Hvart hade hon plötsligt tagit vägen? Ingen lefvande varelse syntes till i galleriet, utom den förvånade konstnären. Der syntes endast kall marmor.

Skulle hela den sköna uppenbarelsen hafva varit blott en synvilla? Nej, om Psyche också försvunnit, så var det Amor som denna gång stannat qvar. Det tyckte Ragnar sig tydligt känna. Den gamla sagan hade bytt ut sina personer. Målaren hade sett sin Psyche, den samma som han redan fäst på duken, men denna gång lifs lefvande och med det leende som sagans Psyche hade, när hon höll lampan öfver den slumrande Amor. Nu kände han, att han måste måla detta leende. Men hvar återfinna mönsterbilden? Efter

en blick ut i den snötäckta Logården, i hvars gångar endast blåsten for fram, skyndade han åter upp i tafvelgalleriet, förbi den gamle hofintendenten och dennes vaktmästare, hvilkas röster nu smälte tillsamman i en ljuflig flöjtduett, rusade ut i slottsgångarne, ilade forskande åt alla sidor, men det flydda leendet var ingenstädes att finna.

På aftonen samma dag satt Ragnar på Winters kafé vid Riddarhustorget. Han hade begärt ett glas punsch och ett Aftonblad. Det förra kom utan dröjsmål, det senare skulle läsas först af ett tjog företrädare.

Samtalet mellan gästerna var temligen högljudt och ganska allmänt.

»Hvad nytt från riksdagen?» sporde någon.

»Naturligtvis ingenting», svarade en annan. »Det är alltid samma visa om husbehofsbränningens bibehållande och skjutsningsbesvärets aflyftande från det hårdt tryckta jordbruket.»

»Men det säges, att man börjar tänka på jernvägar äfven i Sverige.»

»Prat! Jernvägar komma aldrig till stånd i vårt land. Det är för bergigt och för fattigt.»

»Går du på maskeraden annandag jul i Kirsteinska huset?»

»Det kan du väl förstå.»

Icke ett ord om konstföreningens inköp.

»Hvilket eländigt slägte!» mumlade Ragnar. »Men i morgon skall hela staden tala om min tafla. Sedan skall jag måla en dylik, men leende som min sköna uppenbarelse i dag, och det arbetet skall göra mig ännu mer känd. Med de fem hundra banko, jag får i morgon, skall jag kunna lefva utan bekymmer, till dess den nya taflan är färdig.»

Han sväfvade omkring i inbillningens verld, for med sin Psyche — hon från Norrbro och museum — till Italien, vandrade bland konstens mästerverk och skulle just slå sig ned i en lagerlund, då en röst under en stark gäspning yttrade:

»Jag ser i Aftonbladet, att konstföreningen köpt taflor i dag.»

»Ja så», sade sällskapet, smuttade på sina glas och började tala om Guerras konstberidarsällskap hvilket väntades till sommaren.

Men Ragnar kunde ej längre styra sig. Han rusade upp från sin stol och ryckte Aftonbladet från en gammal herre som efter lång väntan ändtligen lyckats komma i besittning deraf och nu med många omständigheter gjorde sig i ordning att börja en grundlig genomläsning.

Den på aftonnyheterna plundrade mannen stirrade förvånad på den häftige ynglingen, hvilken uppförde sig så opassande på ett af stadens förnämsta kaféer. Tilltaget väckte uppseende äfven hos de öfrige gästerne, och man började på ett för Ragnar föga smickrande sätt uttrycka sina åsigter om den saken. Men han hörde ingenting af hvad som sades omkring honom. Med vidt uppspärrade ögon stirrade han på en enda spalt i bladet. Det var den, i hvilken funnos namnen på de konstnärer som samma dag fått sälja taflor till konstföreningen. Namnet Ragnar Hjort syntes icke bland de öfrige, och ej ett enda ord fans om hans tafla.

»Fördömdt slarf!» utropade han och slängde Aftonbladet från sig. »Man har hoppat öfver mitt namn.»

Det *kunde* icke vara annorlunda, tyckte han. Dörren öppnades med mer buller än vanligt, och en stojande skara rusade in.

»Mamsell! Två buteljer punsch, nej, tre var det! . . . Nå, se Hjort! Vill du vara med?»

Det var unge konstnärslärlingar från akademiens modellskola, glada och friska gossar. En af dem gick fram till Ragnar, slog honom på skuldran och skrek:

»Icke lönar det mödan att vara modfäld för så litet, min gubbe. Rafaëlsson fick ej heller sälja första gången, men i dag gick hans tafla igenom med pukor och trumpeter. Det är han som betalar kalaset i qväll.»

Ragnar kunde icke få fram ett enda ord. Han blott stirrade på kamraterne, hvilka surrade omkring den lycklige som var deras välgörare för aftonen, och de sparade ej heller sitt skämt öfver Ragnars svårmodiga utseende. Men hvarje skämtsamt ord träffade som knifstyng i den olycklige målarens hjerta. Hans bleka ansigtshy var icke af någon god färgverkan, men ju hvitare han vardt, dess kraftigare färglagd visade sig de andres munterhet. Han fattade sin hatt, kastade en blick af afsky på den lycklige som sålt sin tafla och en blick af djupt förakt på det öfriga sällskapet, hvarefter han störtade ut i decembernatten.

II.

Dagen derpå satt Ragnar i sin bostad, fyra trappor upp i Brunkebergs hotell. Huru annorlunda var icke den dagen mot hvad han hoppats. Han kunde icke vänta något bud från konstföreningen, och det var visst icke fråga om att inkassera femhundra riksdaler banko. Gumman Norberg, städerskan, gick ut och in och klagade öfver »herr Hjorts alla björnar som sprungo och smutsade

ned förstugan och trapporna», och så ville gumman hafva betalning för tvätten och talade om, att veden vore slut samt hade många andra meddelanden af samma glada slag.

Ragnar svarade ingenting på alla hennes utgjutelser, men han kunde ej undfly dem. Han satt overksam vid sitt staffli och stirrade på en tom duk. Dörren öppnades ånyo, men den gången var det icke den gamla städerskan, utan borstaren Broberg som inträdde. Det var en gammal trotjenare åt konstnärerne i fjerde våningen, mycket höflig och påpasslig, men mycket döf.

»Se här har jag herr Hjorts tafla, som jag hemtat i konstföreningen», sade han och satte målningen på ett tomt staffli.

»Drag för tusan!» snäste Ragnar till och vände sig från den olyckliga målningen.

»Ja, det tycker jag också», sade Broberg; »en bra vacker tafla, och jag kan ej begripa hvarför konstföreningen icke köpte henne.»

»Jo, det begriper jag nu», sade målaren för sig sjelf. »Det var det lyckliga leendet som fattades. Jag vill måla en annan tafla öfver samma ämne, men hädan efter kan jag icke arbeta utan modell. Jag måste hafva reda på det vackra leendet. Jag dåre som trodde mig kunna nå idealet utan en kroppslig förebild!»

Han rusade ut och svarade icke på Brobergs fråga, huru det skulle gå med stöflarne som borde skickas till skomakaren för att tåstötas. Det är omöjligt att tänka på tåstötning då man springer efter ett försvunnet qvinnoleende, skulle man ock stupa under språnget.

»Herrn har icke lemnat mig pengar till ljus!» skrek madam Norberg efter honom i trappan, men hvad brydde han sig om alla »jordens dankar», när han hoppades finna den himmelska glansen.

Den unge konstnären hade glömt sin grämelse öfver det felslagna hoppet i konstföreningen. Han kände åter förtröstan till sitt konstnärskap och en fast tillförsigt att denna gång lyckas alstra något af verkligt värde. Han behöfde endast åter träffa den vackra flickan. Skulle han våga bedja henne sitta modell för honom? Ja, hvarför icke? Det gälde ju att skapa ett konstens mästerverk. Hvem ville icke bidraga till något sådant? Det vackra leendet skulle icke blott några gånger skänka honom ingifvelse, utan ständigt finnas vid hans staffli, följa honom på hans resor i främmande land, uppmuntra hans arbete, vara en tröst för honom i motgången, i fall någon motgång då kunde infinna sig, hvilket dock icke vore troligt. Hvarifrån skulle en sådan komma, då han lyckats eröfra det enda som nu fattades honom?

Under sådana tankar gick han omkring i staden och sökte återfinna den sköna uppenbarelsen från gårdagen. Det kunde väl ej vara svårt: Stockholm är ej så stort, menade han, att man icke måste stöta på hvar andra, i synnerhet när man känner deltagande för ett och samma föremål. Och den unga flickan hade ju visat ett tydligt deltagande för konsten samt särskildt för Sergells »Amor och Psyche». Ragnar gick äfven den dagen upp i museum, nekade också då att taga den gamle hofintendentens »veduter» i skärskådande, satt länge och betraktade Sergells konstverk, gick fram och till baka i stenmuseum, återvände till tafvelgalleriet, besökte å nyo det förra och lemnade icke konstsamlingarne förr än timmen för deras tillslutande hade inträdt. Då vandrade han långsamt ned för Lejonbacken och såg uppmärksamt på alla fruntimmer han mötte, stod en god stund utanför Bonniers bokhandel och gick många slag fram och till baka öfver Norrbro.

Först när det började mörkna, erinrade han sig icke hafva njutit någon föda den dagen, och han gick in till »Ryswijks» vid Nya Kungsholmsbrogatan för att äta middag. Han hoppades der träffa någon bekant som kanske kunde hjelpa honom i hans efterspaningar. Visst funnes bra många vackra flickor i Stockholm, men en sådan skönhet, med ett så obeskrifligt intagande leende, borde väl hafva gjort sig känd bland alla de andra. Att Ragnar sjelf icke förut mött henne kom sig väl helt enkelt deraf, att han varit så upptagen af sitt arbete, att han icke kommit mycket utom hus. Han hade dock anat henne, tyckte han sig säkert märka, ty det var ju henne han målat, fastän han då aldrig ännu sett henne.

»Hvarför anade jag icke leendet också?» utropade han högljudt, under det han ögnade genom matsedeln.

Uppasserskan såg förvånad på honom och så log äfven hon, men det var ett leende som icke det ringaste inverkade på målaren. Han träffade ett par bekanta och dröjde ej länge med att spörja dem om det som låg honom på hjertat. I fråga om fruntimmer var deras vetande mycket stort.

»Ah, det är fröken Stjerna!» utropade den ene.

»Visst icke, det är mamsell Blom», sade den andre, och så tvistade de en stund om den saken, till dess de vordo enige om att det vore hvarken Stjerna eller Blom, men möjligtvis mamsell Qvist eller mamsell Gren eller fröken Grip eller någon annan.

Ragnar hörde ej längre på dem. Han skulle nog hjelpa sig sjelf, tänkte han och gjorde sina uträkningar huru vida hans tillgängliga penningmedel kunde tillåta honom att gå på operan den

aftonen och göra efterspaningar bland allmänheten. Med insparing af den ene middagsrätten gick detta verkligen för sig.

På aftonen hade Ragnar skaffat sig plats på nedre amfiteatern. Det var ej så svårt att komma öfver biljetter den tiden ännu vid föreställningens början. Man gaf »Kärleksdrycken», med Jenny Lind i Adinas parti och Julius Günther i Nemorinos, men Ragnar hade icke något öra den aftonen. Han var idel öga, men ett öga som vände sig från scenen. Han kikade endast upp åt raderna, höll sig längst vid första raden och lät sina blickar oupphörligt dit återvända, ty nog borde väl en så vacker flicka med ett så tjusande leende sitta på den raden, så vidt hon ej hade sin plats på öfre amfiteatern. På intetdera stället fann han dock henne, lika litet som på de öfriga raderna eller i avantscenerna eller på nedre amfiteatern eller någonstädes i operasalongen.

Efter föreställningens slut skyndade han ned i förstugan och mönstrade hvarje utgående fruntimmersansigte, men lika förgäfves. Han drog en djup suck, svepte slängkappan om sig och gick åter några hvarf öfver Norrbro. Det lyste så förföriskt från Lacroix' fönster, och Ragnar hade nog behöft något värmande; men han tänkte ej derpå. Hade han äfven tänkt något dit åt, skulle det dock hafva stannat vid blotta tanken, ty operabiljetten hade gjort ett allt för svårt hål i kassan.

»Bättre lycka i morgon», sade han, när han sträfvade upp för de fyra höga trapporna till sin konstnärsverkstad. Han sof oroligt, men i drömmen såg han det ljufva leendet än på ett lefvande anlete, än på sin tafla, och slutligen var också taflan lefvande och han sjelf en stor konstnär och lycklig menniska.

Morgonen kom och många morgnar följde derpå, utan att Ragnar ännu hade lyckats finna sin eftersökta modell. Madam Norberg fortfor med sina klagovisor, hvilket dock ej hindrade henne att sjelf bistå den fattige konstnären med mången god hjelp. Den trogne borstaren hittade vägen till »assistansen» för »den beskedlige herr Hjorts» räkning, och på det sättet lyckades Ragnar tills vidare draga sig fram, fastän under ganska brydsamma omständigheter.

Men hvad bekymrade han sig om, att hans tillhörigheter vandrade, den ena efter den andra, till pantlåneinrättningen? Han led af ett vida svårare bekymmer. Den så ihärdigt efterspanade modellen kunde ej vidare upptäckas. Några gånger tog han fram sin palett, lade upp färgerna och började måla, men snart skrapade han åter ut hvad han målat. Han som förut föraktat modeller kunde nu ej åstadkomma något utan denna. Hvarje dag gick han ännu omkring på gatorna och såg alla unga fruntimmer han mötte

skarpt i ansigtet. Somliga slogo ned ögonen, andra vände bort hufvudet, några uthärdade hans blick och sågo utmanande på honom, en och annan log, men ingen enda log på samma sätt som hans ideal. Det var att varda vansinnig åt, tyckte den olycklige sökaren. Hans kamrater trodde också, att han ej längre vore riktigt redig i hufvudet. Han gick aldrig mer på akademien, kom aldrig i kamraternes samqväm, flydde då de nalkades honom på gatan. Några kommo till honom i hans bostad och gjorde sig med mycket deltagande underättade om hans tillstånd, men han jagade dem på dörren, ty han trodde att de infunno sig för att håna honom för hans overksamhet eller för att se om den olyckliga taflan, som konstföreningen icke ville köpa, ännu stod qvar på ett staffli såsom motstycke till den tomma duken på det andra staffliet.

Så förflöt vintern. Våren kom, och Ragnars alla tillgångar voro uttömda. En vacker majdag satt han ensam fram för staffliet. Han hade åter vågat ett försök, men med lika liten framgång. Några gånger förut hade han börjat på andra taflor, sökt måla olika ämnen, gjort det ena utkastet efter det andra, men intet ville lyckas. Hans tankar återvände ständigt till den Psychefigur han förut målat och i hvars anletsdrag han förgäfves sökte framställa det ljufva leende som förvridit hufvudet på honom.

Hans tålamod, som länge stått starkt, var nu brutet, hans glada förtröstan, som hjelpt honom att fördraga hunger och köld och många gnagande bekymmer, hade vikit från honom. Med ett utbrott af förtviflan rusade han upp från stolen, gaf staffliet en stöt med foten, så att det flög i väggen, kastade paletten med fart i golfvet och bröt sönder penslarne.

Utbrottet af hans förtviflan var denna gång svårare och ihärdigare än någonsin förr. Men äfven detta hade en öfvergång. Han kände sig utmattad, sjönk åter ned på en stol och gret raseriets och förtviflans tårar, sådana som konstnären gråter, när han finner sig icke kunna hinna idealet, när den sköna bild som länge sväfvat för hans inre öga upplöser sig i ett otydligt töcken eller då bilden står ständigt lika klar, men handen icke kan framställa honom för den yttre verlden, då konstnären tviflar på sin kallelse, känner sig öfvervunnen i striden och gränslöst olycklig. Det är ögonblick som icke kunna fattas af någon annan än en konstnär eller af den som förgäfves sökt hinna konstnärskapet.

Slutligen stod Ragnar upp. Han kastade en blick omkring sig i det tomma rummet, hvars nakna väggar gapade mot honom med ett afskyvärdt hån, tyckte han. Alla hans tillhörigheter hade afyttrats eller pantsatts under den senast förflutna tiden. Endast

två stafflier utgjorde bohaget. Det ena låg nu omkullfallet vid väggen, det andra stod i en vrå med en bakvänd tafla på sig. Ragnar vände om taflan. Det var den samma som konstföreningen ratat.

»Och på dig byggde jag mitt hopp ännu för få månader sedan!» sade Ragnar och stod färdig att kasta taflan i golfvet och trampa henne under fötterna. Han hejdade sig, lät ännu en blick fara kring rummet och talade åter för sig sjelf.

»Allt är borttaget härifrån. Denna är det enda jag har qvar.»

Taflan skulle ännu en gång utgöra hans hopp. Han tog henne under armen, svepte sin slängkappa omkring sig — någon rock egde han ej längre under kappan — kastade hatten af gammal vana på ena örat och rusade utför de fyra trapporna.

»Har Broberg icke sett till herr Hjort?» frågade madam Norberg ett par dagar derefter.

»Ja, ja, gud nåde oss, det tror jag med», svarade Broberg och suckade.

»Det der döförat lönar det då aldrig att tala med», förklarade städerskan.

»Jag tror, att han nog flyter upp om någon tid i Klara sjö eller i Nybroviken», menade borstaren. »Men det var skada på herre. Till och med assistanssedlarne måste jag pantsätta åt honom, och likväl gaf han alltid hederliga drickspengar.»

»Jag måste anmäla för polisen att han försvunnit», sade madam Norberg.

»Han var väl skyldig madam en hel hop?» frågade en annan qvinna, som infunnit sig för att uttrycka sitt deltagande.

»Inte ett runstycke», förklarade den gamla städerskan och nyttjade tillfället för att hålla ett loftal öfver en så »rar ung karl».

De två konstnärsrummen hyrdes ut, och hvar morgon och afton fick den nye hyresgästen, också en ung målare, men en målare som både målade och fick sälja taflor, höra madam Norbergs berättelser om den stackars »rare» herr Hjort hvilken visst icke förtjenat att duka under.

Månader och äfven år förflöto, men ingen hörde då mer talas om den försvunne.

»Den der taflan påminner nästan om Hjorts sätt att måla?» sade en konstnär en gång till en kamrat.

»Hjort! Hvem var det?» frågade kamraten.

»Har du glömt honom? Han som tog så illa vid sig för att han ej fick sälja till konstföreningen, så att han började grubbla och gick och dränkte sig.»

»Ja så! Jo, nu tror jag att jag minnes honom. Det är flera år sedan. Han var bra högfärdig, men nog hade han goda gåfvor. Kom, så gå vi in till Camarch och taga oss ett glas punsch.»

Sedan hördes sällan någon nämna Ragnar Hjorts namn. Han hade lefvat för sig sjelf, utan annat sällskap än egna tankar, stora planer och rika förhoppningar, ända till dess planerna upplöste sig i det tomma intet och förhoppningarna följde samma väg. Kamraterne hade först funnit honom något högdragen, liksom tänkte han fördunkla dem alla, sedan allt för otillgänglig och besynnerlig. De kände derför ingen saknad efter honom. Några fränder hade han ej haft sedan sin barndom. Det var således ingen som sörjde honom.

III.

Vid Wollmar Yxkullsgatan på Södermalm ligger eller låg åtminstone för få år sedan ett litet trähus som utmärkte sig bland alla de andra små husen vid den gatan för sitt nätta och putsade utseende. Det var klädt med fina, väl hyflade bräder, målade i ljus ekfärg, och mellan de i smakfullt snidverk framstående fönsterinfattningarne, hållna i mörkare ton, syntes fina gardiner i vackra mönster samt en mängd blommande krukväxter innanför glänsande spegelrutor. Det var det finaste huset icke blott på den gatan utan i hela trakten, och man såg knapt något dylikt vid Björngårdsgatan eller ens vid sjelfva S:t Paulsgatan.

Öfver den stängda porten med hans blanka messingsbeslag lästes i stora bokstäfver: *Målare.* Det såg ut som bokstäfverna varit upphöjda och fristående, ett riktigt konststycke, sade folket i granskapet, då det gick förbi och beundrade det nätta huset eller hade något ärende till målaremästaren som rådde om det och bodde der.

När porten öppnades, såg man en stor gård med ett par lindar som skyggade öfver en liten förstuguqvist, ingången till boningshuset, och sträckte sina lummiga grenar ända till en annan byggnad med ett par breda dörrar, hvilka ledde in till verkstaden, der mästaren sjelf träffades större delen af dagen bland sina arbetare. Vid gårdens öfre ända låg en liten trädgård med några rosenbuskar och ett lusthus, måladt i samma glada färg som boningshuset. Det senare innehöll endast ett par rum och kök i bottenvåningen samt ett rum en trappa upp på gafveln. Det var icke många som sett huset invändigt. När man hade något att tala med målaren, träffade man honom i verkstaden och der inleddes och afslöts samtalet, utan att den främmande bjöds stiga in i mästarens egen våning.

Grannarne kallade målaren en »underlig kurre», men hade för öfrigt ingenting att säga som kunde vara förklenande för honom. Han var ansedd som en skicklig handtverkare, men dref likväl icke stor rörelse, utan nöjde sig med hvad han sjelf, ett par gesäller och lika många lärgossar kunde hinna med. Ofta var det icke möjligt att förmå honom åtaga sig ett arbete. Han sade tvärt nej och lät icke öfvertala sig.

»Sådane äro våra handtverkare», hette det då ofta från någon nutidsman. »De sakna all företagsamhet och förstå ej sitt eget bästa.»

Målaremästaren kunde väl vara ett par och femtio år eller kanske något äldre då jag gjorde hans bekantskap. Han var blek och mager, gick något lutad och såg rakt framför sig. Men då han slog upp ögat, var det ej så litet eld qvar i blicken, fastän uttrycket vanligtvis var drömmande, och det tycktes som sökte han något på andra sidan om den person med hvilken han talade. Det hände till och med att den som samtalade med honom då vände sig om för att se hvad det var som tycktes draga målarens blick från den talande; men man såg ingenting, åtminstone icke något som borde hafva gifvit anledning till de der underliga ögonkasten.

Jag kom en gång för att tala med Ragnarsson — det var så han hette — om ett stundande riksdagsmannaval. Han tycktes först icke förstå mig och stod och stirrade bort åt ett mörkt hörn af verkstaden. Jag såg då också åt det hållet, för att se om det vore någon närvarande hvilken kanske kunde hafva inflytande på saken; men der syntes endast en gammal kappsläde, som skulle målas upp. Den gamle släden kunde omöjligt göra något hvarken till eller från saken. Jag sökte då att ytterligare utveckla frågan, för att förmå målarmästaren att fatta deltagande för henne.

»Herr Ragnarsson är gammal husegare i trakten», sade jag, »och bör . . .»

»Herre, tala icke med mig om sådana saker», afbröt han mitt lilla föredrag. »Gå till Bjurholm, bryggaren! Det är han som sätter till riksdagsmän.»

Alla vidare försök i det ämnet misslyckades helt och hållet. En annan gång frågade jag målaren, om hans lärgossar fingo någon undervisning i teckning.

»Jag kan ju icke neka dem att gå i akademiens principskola», svarade han med en suck.

»Gillar ni icke undervisningen der?» sporde jag, något förvånad öfver sucken.

»Jag tycker ej om att de inbilla sig lära något af konst», sade han. »Det är handtverk de skola lära. Den som börjar gå på akademien, vore det också bara i principskolan, tror strax att han är konstnär. . . . Ser herrn, konsten lär man aldrig. Med henne är man född.»

»Det fins dock ett latinskt ordspråk som säger motsatsen», invände jag.

»De latinska ordspråken känner jag icke och ej bryr jag mig om dem heller.»

»Men ni, som är så skicklig målare och så väl förstår er på dekorering, har väl sjelf fått undervisning äfven i teckning och har kanske också gått i någon af akademiens skolor?»

»Herre, jag är handtverkare.»

Det var allt han yttrade den gången. Emellertid kom jag att ganska ofta gå till mäster Ragnarsson. Jag kände ett visst deltagande för den gamle tvärviggen. Han jagade mig ej heller på dörren, ehuru det många gånger såg ut som skulle han haft god lust dertill. Vanligtvis fortfor han att syssla med sina stora pytsar och små burkar, sina borstar och penslar, rörde omkring i dem, strök och målade af alla krafter, under det jag sökte hålla samtalet vid makt. Någon gång kom jag till honom strax på eftermiddagen, men då kunde jag aldrig träffa honom.

»Är han utgången?» frågade jag gesällerne när detta upprepats några gånger.

»Ne-ej!» svarade de med någon tvekan.

»Sofver han middag kanske?»

»Det tro vi icke. Gud vet om han någonsin sofver.»

»Det var underligt. Kanske att han qvistat in en stund på Björngårdskällaren?»

»Tycker herrn det? Han går aldrig på någon källare. Nej, han är nog hemma. Han är alltid vid den här tiden der uppe på gafveln.»

»Då går jag väl dit och talar med honom.»

»Han släpper icke in herrn. Dit har han ännu aldrig släppt in någon, icke ens gamla Kristin, hans hushållerska och piga.»

»Hvad gör han der då?»

»Huru skola vi kunna veta det, då vi icke fått titta dit in?»

Ragnarsson var ogift. Han tycktes icke hafva några slägtingar, knapt några vänner. Han gick ensam sin väg i lifvet, skötte sitt yrke med stor flit och skicklighet, gäldade sina medhjelpare med mycken ordentlighet samt stundom mer än brukligt var, men han talade icke till dem om annat än det arbete de hade för händer.

Aldrig hade någon sett honom egentligt glad, mycket mindre skämtsam. Ett leende hade ännu icke märkts på hans läppar.

Han gick sällan ut. Om sommaren satt han på lediga stunder i sin trädgård, rökte och stirrade på rökhvirflarne. Om vintern lefde han sina fritimmar inom hus, alltid ensam, för det mesta instängd i den lilla kammaren på gafveln. Hvad han der sysselsatte sig med, visste ingen. Gamla Kristin hade länge undrat deröfver och gjort mångfaldiga försök att utspionera det, men ännu aldrig lyckats. Detta utgjorde hennes förtviflan, men för grannarne ville hon icke låtsa derom, utan tog på sig ett vigtigt utseende, när fråga uppstod om det hemlighetsfulla rummet, ty ryktet derom hade spridt sig i hela trakten, och man hade mycket hufvudbry för den saken.

Ragnarsson sjelf tycktes icke veta något om det bekymmer han orsakade grannarne. Hade han märkt det, skulle det troligtvis hafva oroat honom mycket, ty han tycktes framför allt söka undvika uppseende, och han trodde sannolikt icke, att någon talade om honom i sammanhang med annat än hans målarverkstad.

En söndag kom jag till det lilla huset vid Wollmar Yxkullsgatan. Verkstaden var stängd och som årstiden nekade vistelsen i trädgården, förmodade jag att Ragnarsson träffades i sina enskilda rum. Jag steg på. Dörren till våningen var stängd. Gamla Kristin syntes ej till.

»Om jag skulle försöka min lycka i öfra våningen!» tänkte jag och sträfvade upp för den branta trappan. »Det skall roa mig att se om jag slipper in.»

Jag knackade på den enda dörr som fans i förstugan och tog i det samma i dörrvredet. Dörren gick, till min öfverraskning, upp utan något motstånd, och jag trädde in i rummet.

Det var en liten kammare, hvars väggar från golf till tak voro fylda med taflor, idel unga qvinnohufvuden, och jag fann snart att det var ett och samma hufvud, mångfaldigadt på ett stort antal dukar. Det gjorde ett underligt, nästan hemskt intryck. Vid fönstret satt Ragnarsson vid ett staffli, med palett i ena handen och pensel i den andra. Jag stannade häpen öfver det jag såg.

Han rusade upp, när han märkte mig, men detta inträffade ingalunda omedelbart efter mitt inträde, så helt och hållet upptagen af sitt arbete tycktes han vara. Men nu helsade han mig med ett par blickar som sprutade eld och lågor. Han hade synbarligen fattats af en häftig vrede. Jag räckte honom vänligt handen, men icke utan att känna mig något besvärad af att hafva varit så påträngande. Han tog icke mot min hand.

»Dörren!» Det var allt hvad han till en början kunde frambringa på sina darrande läppar.

»Var icke stängd», försäkrade jag.

»Kristin?» stammade han.

»Icke hemma!» svarade jag.

Han sänkte slutligen sin blick, sjönk ned på stolen vid staffliet och lät palett och penslar falla på golfvet. Det var en bild af grämelse, harm och förödmjukelse, något som gjorde mig riktigt ondt. Jag ville ännu en gång fatta hans hand, men hon hängde slapt vid sidan af stolen.

»Herr Ragnarsson, ni är då verkligt konstnär!» utbrast jag, sedan jag ytterligare betraktat hans arbete, men jag kunde icke förstå hvarför han målade ständigt samma hufvud, lika litet som att han behöfde dölja sin konst och vredgas öfver att hafva påträffats under hennes utöfvande. Jag kunde ej undertrycka min förvåning.

Det dröjde länge innan jag lyckades någorlunda blidka honom. Slutligen talade han dock till mig med lugnare röst, men det var såsom hade man väckt honom ur någon skön dröm och erinrat honom om någon obehaglig verklighet. Han lät palett och penslar ligga, stod upp och gick mot dörren. Det var naturligtvis en uppmaning till mig att ändtligen aflägsna mig. Jag kunde dock ej afhålla mig från att bedja honom om tillåtelse att något närmare se på hans taflor.

»Nå, så se då!» svarade han med sorgset uttryck. »Nu kan det vara mig likgiltigt. Nu är förtrollningen bruten.»

Hvad menade han? Jag gick från den ena till den andra af dessa målningar, några endast i utkast, andra halffärdiga, de flesta likväl redan fullbordade och alla med samma drag, somliga till och med så villande lika hvar andra, att man skulle hafva tagit dem för en och samma tafla, i fall de visats hvar för sig. De voro ingalunda några mästerverk och allt för mycket hållna i den gamla westinska stilen, men dock vittnande om verkliga konstnärsgåfvor.

Jag kände mig onekligen öfverraskad af den förvånande upptäckt jag gjort och af att en gammal handtverksmålare kunnat åstadkomma något sådant. Ragnarsson märkte utan tvifvel det goda intryck hans målningar utöfvade på mig. Det syntes liksom en glimt af tillfredsställelse i hans ögon. Han såg ej längre så upprörd ut, nalkades mig och tycktes vilja höra ett utlåtande öfver sitt arbete.

Han fick veta mina tankar i ämnet, och då tror jag, att han till och med smålog, men det var kanske misstag af mig. Åtmin-

stone i ögonblicket derpå var han åter lika allvarsam, fastän han ej längre tycktes vilja jaga mig på dörren. Jag kunde ej underlåta att säga honom hvad jag för tillfället tänkte om allt detta. Först och främst sade jag honom rent ut, att den som målade så lyckadt endast för sitt nöjes skull, väl icke borde egna sig åt handtverksmålning såsom yrke.

»Jag är handtverkare och ingenting annat», förklarade Ragnarsson, men jag kunde dock se att mitt yttrande skänkte honom ganska mycken tillfredsställelse.

Vidare uttryckte jag min undran öfver, att han oupphörligt målade ett och samma ämne, hvarmed han måste hafva hållit på i flera år, ty taflorna voro tydligt af ganska olika ålder.

På den anmärkningen fick jag icke något svar, lika litet som på några andra, hvilka jag derefter framstälde. Han tycktes vilja säga något, men hejdade sig flera gånger, gick fram och till baka i rummet, såg än på taflorna, än på mig. Slutligen frågade han med stor tvekan och blyghet, om jag fann leendet på dessa ansigten uttrycka något.

»Leendet?» sporde jag tillbaka och såg förvånad på målaren.

»Ja, jag menar på dem jag senast målat», skyndade han att förklara, »synnerligen på henne som ännu står på staffliet.»

Jag såg mycket noga på den yngsta, ännu knapt fulländade målningen, men kunde lika litet på henne som på de öfriga upptäcka något leende. Målaren följde uttrycket i mitt ansigte med den mest oroliga uppmärksamhet. Jag kunde finna att han fäste stor vigt vid hvad jag den gången skulle komma att säga. Sedan jag länge haft på läpparne, att det icke funnes något leende på något enda af dessa qvinnohufvud, hejdade jag mig och sökte komma från saken med den förklaring, att det började skymma allt för starkt, hvarför jag hade svårt att längre hålla mina blickar fästa på målningarne.

Ragnarsson såg missnöjd ut, nästan olycklig. Det gjorde mig ondt om honom. Jag föreslog att han skulle gå ut ett slag med mig. Det vore vackert väder, erinrade jag, och han kunde behöfva röra på sig samt få liten omvexling i föremålen omkring sig.

Han nickade bifall, hvilket jag onekligen fann öfverraskande, följde med ut och tycktes, något som ännu mer förvånade mig, känna behof att tala samt till och med om sig sjelf. Min förvåning växte ytterligare då vi kommit till Björngårdsgatan och han frågade om jag någonsin varit inne på Björngårdskällaren.

»Aldrig», svarade jag.

»Aldrig jag heller», förklarade Ragnarsson. »Har ni något mot att vi gå dit in på en stund?»

Jag hade god lust att afböja förslaget, ty jag ville hellre röra mig i fria luften, men som jag fruktade att ett sådant tillfälle att få litet närmare reda på den underlige målarmästarens förhållanden sannolikt aldrig mer skulle infinna sig, gaf jag mitt samtycke. Vi inträdde derför på »Björngården», den gamla källaren som fans åtminstone i början af sjuttonhundratalet och hållit sig uppe ända till våra dagar samt bland annat fördelaktigt och tilldragande under senare tiden gjorde sig känd för en humoristisk kypare.

Rummet till venster innanför skänkrummet var upptaget af åtskilliga kunder som hade utseende af att vara ställets stamgäster och hvilka, ehuru vid skilda bord, tycktes tillhöra ett och samma sällskap under en och samma ordförande, en kraftig man med ett på en gång fryntligt och myndigt uttryck i sitt rödletta ansigte.

Dessa stamgäster mönstrade oss med förvånade blickar, då vi förgäfves sökte efter ett ledigt bord. Det såg ut som hade de funnit oss allt för påträngande och som vore det ej brukligt att några hvilka ej tillhörde den kända kretsen sökte plats i det rummet. Ett par af herrarne helsade likväl på min följeslagare, men i den helsningen låg ett godt stycke öfverraskning öfver att se honom der.

»Det är målaren vid Wollmar Yxkullsgatan», hviskades det.

Vi drogo oss till baka och funno rummet på andra sidan om skänkrummet för tillfället tomt, hvarför vi slogo oss ned der. Den förfriskning som intogs lossade allt mer på målarens förbehållsamhet. Han fann sig synbarligen väl af att ändtligen få afbörda sig något som han länge gått och burit på i sin ensamhet. I början gick det något trögt med skildringen, men ju längre det led på qvällen, dess lättare hade han att uttrycka sig och dess mindre tycktes han förundra sig sjelf öfver, att han satt och helt oförbehållsamt talade om sin lefnadshistoria. Jag uppmuntrade med instuckna frågor och utrop, här och der en invändning, ett svagt tvifvel som snart lät skingra sig, många bifallstecken samt då och då ett klingande mot hans glas, en nick och en smuttning. Så förflöt aftonen ganska hastigt. När målaren talat till slut, var klockan redan elfva, hvilket på det högsta öfverraskade honom.

»Hvart har tiden tagit vägen?» utropade han och rustade sig till hemfärd. »Ack ja», tillade han suckande, »hvart har tiden tagit vägen under de årtionden sedan jag var den unge, fattige konstnären med de rika förhoppningarne?»

Mera sade målaren icke den aftonen. Vi skildes i hörnet af Björngårdsgatan, och han nickade blott ett tyst farväl.

Hvad han omtalat har jag till en del redan meddelat i de två första afdelningarne af denna sanfärdiga skildring, och det öfriga följer i nedanstående kapitel. Jag är ledsen öfver att icke kunna göra skildringen med målarens egna uttryck och ofta ganska träffande bilder, men detta är omöjligt, enär jag icke kunde sitta och föra protokoll öfver hans ord och åthäfvor. Jag måste nöja mig med att ur minnet återgifva hvad han förtäljde, fastän det då tager sig mycket mattare ut.

IV.

När Ragnar Hjort ilade ned för trapporna i Brunkebergs hotell och klämde den olyckliga taflan under den ene armen, medan den andre vecklade slängkappan fast omkring skuldrorna för att dölja den ofullständiga underklädseln, visste han sannolikt ej riktigt hvart han skulle styra kosan; men han kände, att han ej längre kunde fortfara att lefva som dittills. Han ville en gång för alla bryta med sitt förra lif och börja ett nytt eller ock kanske sluta af hela tillvaron.

Hvad ville han göra med taflan, som han tagit med sig? Det visste han sjelf icke så noga. Emellertid skyndade han vägen rakt fram, liksom egde han ett mål för sin vandring, och hans steg voro så brådskande som skulle han drifvits af en stark åtrå att nå målet eller som visste han sig vara otåligt efterlängtad på något ställe,

Han ilade öfver Norrbro. Vid hörnet utanför Bonniers bokhandel stannade han af gammal vana. Han hade under det sist förflutna halfåret aldrig kunnat komma till den punkten utan att dröja en stund och uppmärksamt skåda omkring sig, liksom trodde han att han der mer än på något annat ställe skulle få återse den unga flickan med det sköna leendet som utgjorde hans käraste minne och orsaken till hans hela olycka. Äfven nu såg han sig omkring, och den ödesdigra decemberdagen stod lifligt för hans minne. Äfven nu gäckades hans väntan, och han fortsatte sin väg, gick ännu en gång öfver borggården, men gjorde icke något besök i museum, skar öfver Slottsbacken och Stortorget samt tog, utan att tänka på hvart det bar, vägen fram åt Svartmangatan och kom till Södra Benikebrinken.

Han hade troligtvis rusat utför brinken åt Jerntorget eller ned åt Skeppsbron utan att veta hvar han skulle stanna, om hans uppmärksamhet ej väckts af en tafla som hängde utanför en klädmäk-

leribod eller s. k. klädstånd i den låga byggnad som antogs hafva varit en lemning af den gamla stadsmuren och först i våra dagar nedrifvits. Han stannade och såg på taflan som var ett eländigt kludderi.

»Säljer frun taflor?» frågade han klädståndsfrun hvilken stod på utkik i sin boddörr.

»Det gör jag visst, herrn lille!» svarade frun och neg för den vackert draperade slängkappan.

»Då köper frun väl också?» fortfor Ragnar.

»Nog händer det, om det är något bevändt med skräpet», förklarade frun, hvars uttryck nu lät något mindre välvilligt.

Ragnar tog fram sin tafla och frågade hvad frun skulle vilja betala för henne.

»Herre, min skapare!» utbrast frun. »Det är ju ingen ram!»

»Nej, men det är en tafla som förtjenar ram.»

»Det är ett porträtt», sade frun.

»Ne... ja, det vill säga att...» Ragnar visste icke huru han skulle bäst väcka klädmäklerskans deltagande för konstverket.

»Sådana porträtt vill ingen ha», menade hon och skakade på hufvudet. »Det skall vara af kungen eller någon af de kungliga eller Crusenstolpe eller långa Lappskan och i stentryck, ty då vet man hvad man får.»

»Men, min bästa fru», stammade Ragnar, och konstnärssinnet kom i svallning. »Ni må väl se, att det är ett verkligt konstverk.»

»Det bryr jag mig litet om», tillkännagaf frun med mycken bestämdhet. »Jag frågar bara efter hvad folk tycker om att ha på sin vägg, och då är en vacker ram hufvudsaken.»

»Alldeles som i konstföreningen», sade Ragnar och stoppade åter taflan under kappan samt ämnade fortsätta vandringen.

»Nå, nå, herrn kan väl ge sig till tåls litet», hejdade honom konst- och klädmäklerskan. »Låt mig få se riktigt på stycket, om det är fin färg.»

Ragnar tog åter fram sin tafla och lät frun undersöka henne på det nogaste.

»Men, hör herrn, är det äkta färg det här?» sporde frun och spände ögonen omväxlande i taflan och i säljaren.

Den senare svarade ingenting mer, fastän frun gjorde många flera frågor. Han började tycka att det vore så godt att gå raka vägen ner till slussen och göra slut på eländet med ett raskt hopp i sjön. Detta vardt dock icke utgången af underhandlingen med klädståndsfrun, utan förklarade hon sig vilja låta nåd gå för rätt

och gifva två riksdaler banko för taflan, ehuru hon tyckte det vara ett bra högt pris för ett okändt porträtt utan ram.

»Men skulle herrn icke behöfva en rock?» sporde hon sedan köpet var afslutadt. »Se här är att välja på. Med några riksdaler till de der två banko kan herrn få sig en bra rock.»

Ragnar skakade på hufvudet och ville aflägsna sig, då frun höll honom qvar i kappan och hviskade:

»När man har en så fin kappa och kan så lätt förtjena en tvåa banko, bör man väl icke gå i bara skjortärmarne. Jag har nog sett hur det står till.»

Den unge målarens ansigte vardt blossande rödt. Blygseln öfver att frun skulle hafva upptäckt huru han var klädd under kappan och vreden öfver hennes påflugenhet satte honom ur stånd att svara på tilltalet.

»Nu skall herrn icke ta illa upp», fortsatte klädståndsfrun, »för si jag menar ingenting ondt, men nog bör en karl ha rock på kroppen... Hör nu, det faller mig något in. Herrn, som kan måla, kunde kanske vara mig till hjelp.»

»På hvad sätt då?» frågade Ragnar som åter började lugna sig.

»Jo, jag har allt mycket att låta måla, jag», förklarade frun, »skänkar och skåp, sängar, stolar och fågelburar och gud vet hvad, som jag köper på auktioner och fiffar upp, för det är på sådant man skall lefva naturligtvis. Nu behöfver jag just en som kan stryka fint, och mästarne äro mig alldeles för dyra.»

Konstnären svarade icke på denna framställning. Han tog knapt afsked af klädståndsfrun, utan styrde sina steg till källaren Freden. När han gick förbi den lilla bagarbodluckan i kilen af Benikebrinken och Österlånggatan, stannade han och tänkte på om det ej vore klokast att köpa ett par raspebröd eller en dubbel smörskorpa och nöja sig med den måltiden för en gång. Han hade kanske gjort det, om han icke blygts för att på ljusa dagen och klädd i fin slängkappa knacka på en bagarbodlucka. Dess utom fruktade han att frånvaron af rock åter skulle varda synlig.

»Men jag kan ju icke gå in på en källare!» utropade han, när han kom att tänka på sin bristande påklädnad. Han gick i stället ned åt Skeppsbron, vandrade fram och till baka utan bestämdt mål hela eftermiddagen, kände hungern åter infinna sig, glömde honom ännu en gång och grubblade endast på sitt sorgliga läge och sina gäckade förhoppningar.

»Jag går aldrig mer till baka till Brunkeberg», förklarade han för sig sjelf. »Jag sätter mig aldrig mer vid ett staffli», tillade han. »Idealet är för alltid borta. Det var en högre uppenbarelse som

visade sig för mig den der dagen förliden vinter och som lät mig förstå, att jag ingenting kan uträtta om jag ej förmår på duken fästa hvad jag då skådade. Jag har inbillat mig vara konstnär och är likväl ingenting annat än plankstrykare.... Hm, kistor och skåp och sådant talade frun i klädståndet om. Hvarför icke? Jag har lust att förtjena mitt ärliga bröd i mitt anletes svett.... Men om jag skulle återfinna henne, den sköna uppenbarelsen med det himmelska leendet? Nej, det var ingen jordisk qvinna. Men se, det är då bestämdt klädståndsfrun.»

Han återvände till Österlånggatan, tänkte på att det redan måste vara sent på qvällen och fruktade att klädmäkleriboden redan vore stängd, och han sprang upp för Benikebrinken.

»Min sann tror jag ej, att den sturske fattiglappen kommer igen», sade klädståndsfrun för sig sjelf. »Nå, karlen ser hygglig ut, och det är bestämdt synd om honom. Han är nog af bättre folk, tyckes det.»

»Skåp, stolar och fågelburar och sådant der!» utropade Ragnar då han, något andfådd af språnget, stannade utanför klädståndet. »Det var ju så frun sade? Jo, nog kan jag försöka mig på att måla skåp med mera.»

»Nå, det var galant», sade frun. »Vi skola nog komma öfver ens. Det är så godt att börja ju förr dess hellre. Kom till mig i morgon eller öfvermorgon. Jag bor vid Tjärhofsgatan, lilla gula huset strax på andra sidan om Tullportsgatan. Men då får herrn allt vara tidigt på benen, ty jag går hit ned mellan sju och åtta om morgnarne.»

»Ja», stammade Ragnar. »Vet frun om det fins något ungkarlsrum der i granskapet?»

»Hå kors! Ett sådant har jag just att hyra ut.»

»Då tager jag det genast», förklarade målaren med mycken brådska.

Klädståndsfrun började finna denna plötsliga ifver något misstänkt. Hon ansåg sig böra fråga efter den unge herrns namn.

»Mitt namn?...» Målaren rodnade. Icke kunde han säga sitt namn då det var fråga om att måla kistor och skåp. Det namnet hade ju varit ämnadt att stå på taflor som skulle väcka verldens uppmärksamhet. Han var icke fåfäng, men hade ett äkta konstnärssinne och aktning för hvad han åtminstone *tänkt* kunna uträtta.

»Frun menar mitt tillnamn?» frågade han och såg villrådig ut.

»Ja, det är väl klart. Förnamnet tänker jag ej använda. Så goda vänner äro vi icke åtminstone ännu.»

»Jag heter Ragnarsson», förklarade målaren och tänkte, att det just vore en lämplig benämning på den som härstammade från konstnären Ragnar Hjort, men icke vågade nyttja det rätta namnet, när han skulle börja röra i stora och grofva färgpytsar, i stället för att krama en vacker kolorit ur fina färgtuber.

»Ragnarsson? Det har jag då aldrig hört någon menniska heta», sade klädståndsfrun och mönstrade målaren med blickar som ej voro fullt förtroendefulla.

Ragnar svarade ingenting, och frun tillade:

»Nå, det kan göra mig det samma, bara han kan måla mig till nöjes. Och efter han ovilkorligt vill ha rummet genast, så kan han få flytta in, om det också vore i denna qväll. Möbler och sängkläder lider jag ej brist på.»

Det dröjde ej länge förr än den nyskapade handtverksmålaren Ragnarsson bodde i ett litet, tarfligt, men snyggt rum i klädståndsfruns hus vid Tjärhofsgatan och började stryka sängar, skåp och dragkistor i en färgton, som värdinnan ansåg mest tjenlig för att locka köpare. Han arbetade så att svetten lackade af honom, men det var svårare än konstnären hade förmodat.

»Nog är han flitig, alltid», sade klädståndsfrun, »men det är ingen stil i hans målning. Han stryker icke nog jemnt, och skall han ådra, så går det alldeles på tok. Färgen är dyr, skall jag säga, och det duger icke att fuska på det sättet.»

Ragnarsson erkände, att han icke kunde fullt motsvara fruns fordringar, och det gjorde honom ondt. Han hade föresatt sig att verkställa ett godt arbete, men krafterna sveko honom äfven nu.

Klädståndsfrun såg missnöjd ut, och dess dystrare vardt målaren. Ofta kom den tanken på honom att springa från borstarne och färgburkarne och åter egna sig åt konsten, men det kom aldrig längre än till tanken. Så kunde han stå och grubbla långa stunder, och arbetet glömdes. Han såg allt jemt det vackra hufvudet med det ljufva leendet. Stundom öfverraskade han sig sjelf med att på en skåpdörr, som han hade under arbete, hafva gjort ett utkast till det sköna qvinnoanletet.

»Hvad i herrans namn gör han nu?» utropade klädståndsfrun, som en dag kom för att se på arbetet.

»Åh, jag står här och grundar», sade Ragnarsson.

»Kallar han detta grunda?» sporde frun. »Grunden är ju redan anstruken. Men är han tokig, som målar englahufvud på skåpdörren? Vet han, jag tycker att han skulle gifva sig i ordentlig lära hos någon mästare, så kunde det kanske bli folk af honom.»

Målaren ursäktade sig och smetade med ett par raska tag öfver sitt utkast, men åt förslaget att gå i lära hos en målarmästare skrattade han. Frun skakade på hufvudet och menade, att hon fått den menniskan i sitt hus för syndens skull.»

»Han är bestämdt litet virrig», tillade hon.

»Ja, nu har jag visst ingenting att låta måla på en tid», tillkännagaf hon en morgon. Det var ett höfligt afskedande. Ragnarsson förstod hvad hon menade, tog målarförklädet af sig och sade henne genast far väl.

Under de två månader, han vistats hos klädståndsfrun, hade han ej aflägsnat sig från Tjärhofsgatan. Nu gick han ut. Det var midt i sommaren. Solen lyste så vackert på de små husen och de låga planken, och det doftade så godt från de små trädgårdarne.

»Om jag skulle gå upp till Mosebacke?» sade målaren. Kärleken till ett fritt och gladt lif vaknade åter hos honom. Men så kom minnet igen af de olyckliga stunderna vid staffliet.

»Jag passar icke till annat än handtverkare», utropade han vid ingången till Mosebackes trädgård.

»Nå, skulle det icke duga, det?» hördes en röst från hans sida. Det var en gammal man med ett fryntligt utseende som hade hört ynglingens utrop och nu stod och såg småleende på honom.

»Herrn tyckes hafva något på hjertat?» sade den främmande.

»Men icke alltid på läpparne», invände målaren och vände sig från den påflugne gubben.

»Nyss slapp det dock fram», menade denne, som icke lät skrämma bort sig. »Vet herrn, att en duglig och redbar handtverkare är den nyttigaste i hela samhället. Det går jag i god för. Jag är en gammal målare, skall jag säga herrn, och . . .»

»Målare!» utropade Ragnarsson hvilken, plötsligt erinrade sig klädståndsfruns råd att gå i ordentlig lära hos en mästare. »Vill herrn ta mig i lära?»

Den gamle såg forskande på frågaren för att öfvertyga sig om det vore skämt eller allvar. Han tyckte sig finna det senare och svarade derför:

»Det var en oväntad fråga, min unge herre, men hon kan må hända leda till något. Låt oss sätta oss här i löfsalen och få något till lifs, så kunna vi språka om saken.»

Dagen derpå var Ragnarsson, som han fortfarande kallade sig, lärling hos målaremästaren Kromstedt vid Högbergsgatan. Mästaren var en gammal hedersman, skicklig i sitt yrke, menniskovänlig, språksam och glad. Han fattade tycke för sin nye lärling, under-

visade honom med foglighet och lofordade hans framsteg, men kunde icke förstå, hvarför han aldrig kunde muntra upp honom.

»Är det något i vägen, käre Ragnarsson?» frågade han ofta.

Lärlingen stirrade bort om frågarens skuldror och tycktes ej höra frågan.

»Hvad kikar han efter?» fortfor mästaren. »Jag tror, gud hjelpe mig, att han har syner. Är han svedenborgare?»

Ragnarsson skakade på hufvudet och tog med ifver åter tag i sitt arbete.

»Han är litet underlig, den der gamle lärgossen», sade Kromstedt till sin hustru. »Gesällerne förstå sig icke på honom, mena de, men de våga ej heller att säga något åt honom. Han har något i sitt sätt som håller folk på afstånd. Emellertid tror jag att jag skall få en bra handtverkare af karlen.»

»Han ser icke illa ut, pappa», anmärkte Lova, en liten knubbig jänta på nitton eller tjugu år.

»Tycker du det, min tös?» sade fadern och myste åt Lovas mor.

Ett par år derefter var Ragnarsson en rätt skicklig utlärling och antogs till gesäll. Det hade varit litet krångligt med utskrifningen, enär nödiga papper saknades; men mästaren, som stod väl hos alla myndigheter, lyckades få saken i ordning. Detta skedde dock icke förr än gamle Kromstedt hade sjelf fått reda på huru allt stode till med hans gesälls föregåenden. Den enda han talade med om den saken var hans hustru.

»Vet du, Fia», sade han, »att nu tycker jag ännu mer om Ragnarsson. Det är sannerligen icke alla som skulle ha gjort som han. Då han fann, att han vore en klen konstnär, beslöt han att göra sig till en duglig handtverkare. Det är bra gjordt.»

»Nog är det så», instämde fru Kromstedt; »men han kunde kanske ha hunnit till professor om han hållit i som artist.»

»Det är väl möjligt», medgaf gubben, »men jag frågar, om icke en skicklig och aktad handtverkare är mer värd än en dålig professor utan anseende. Hva' sa'?»

Gumman svarade ingenting. Hon stickade strumpor och räknade maskorna.

»Hör du, Fia», återtog gubben. »Du har nog lika väl som jag märkt, att Lova icke skulle ha något emot att kallas fru Ragnarsson?»

»Det hoppas jag, att hon inte tänker på?» svarade fru Kromstedt. »Vår Lova kan få en notarie, kanske till och med en kamrer till man, det vet du väl sjelf.»

Gubben höll på att bryta ut i vreda ord öfver att hans hustru kunde föredraga en notarie eller en kamrer framför en målare-

mästare, men hans goda lynne tog ut sin rätt och han endast skrattade åt sin kära hälfts fåfänga.

Ragnarsson märkte icke någon af de krokar som mästaren och dennes dotter lade ut för honom. När Lova talade med honom, sköt hans blick vanligtvis långt på andra sidan om henne och han var likväl icke vindögd, det hade Lova med sann tillfredsställelse funnit. Men hvad gagnade henne hans välskapade ögon, då han aldrig ville se på henne och knapt svarade på några af hennes många frågor? Hon tycktes vara fullkomligt likgiltig för honom. Detta grämde henne och förargade gubben Kromstedt.

Den enda trösten var att, den hygglige gesällen såg icke heller på andra flickor, så snart han nämligen icke kom för första gången i sällskap med dem. Familjen Kromstedt förde ett gästfritt hus och hade ofta sällskap hos sig, förmögne handtverkare af målaremästarens bekantskaper och vintertiden åtskilliga sjökaptener som bodde i trakten och hvilkas fartyg Kromstedt alltid hade i uppdrag att måla på vårarne då de skulle utrustas igen. Så väl handtverkarnes som sjökaptenernes hustrur, döttrar och söner voro också bjudna, och Ragnarsson tillsades alltid att vara med, så vidt det ej var allt för stor brådska med arbetet. Han tog sig ganska bra ut i sällskap, tyckte hans mästare, och hvarken frun eller dottern motsade honom.

Så snart målaregesällen såg en af sjökaptensdöttrarna eller de andra flickorna för första gången, mönstrade han henne med mycken uppmärksamhet, och det tyckte Lova gjorde henne riktigt ondt, förutom att Lovas mor fann det ganska opassande; men snart vände han åter sina blickar från den nykomna och såg ej på någon annan heller. Detta lugnade Lova igen, och hon hade funnit Ragnarssons likgiltighet för de öfriga flickorna fullkomligt på sin plats, blott han velat egna henne sjelf någon mer uppmärksamhet.

På det sättet förflöto några år. Gubben Kromstedt började känna sig trött vid verkstaden, så mycket än Ragnarsson underlättade hans möda.

»Jag måste göra slag i saken», sade han en dag.

»Kära du, tänk på hvad du gör», sade gumman Kromstedt. »Ragnarsson bryr sig ju icke det minsta om Lova, och nog är hon så förståndig, att hon ej vill truga sig på en karl, så mycket mindre som kamrer Forss är pin kär i henne.»

»Bara prat, säger jag», tillkännagaf målaren med mycken säkerhet. »Jag skall i denna dag tala med Ragnarsson.»

Det gjorde han också, men följden vardt icke den han önskat.

Ragnarsson afslog både Lova och verkstaden. Han stod åter och stirrade i det tomma intet, men sade ett oåterkalleligt nej.

»Är du galen, karl!» utropade gubben, som denna gång vardt vred på fullt allvar. »Är du kär i någon annan?»

»Ja, bäste farbror, så är det verkligen», och han talade ännu en gång om sin gamla historia om flickan på Norrbro.

»Men du har ju sjelf sagt, att du snarare tror det hafva varit ditt oupphunna konstideal?» invände målaremästaren och det ryckte i ansigtsmusklerna på honom, vare sig af skrattlust eller förargelse det kunde ej så noga afgöras.

»Ja, oupphunna och oupphinneliga», medgaf gesällen.

»Nå, det kan du väl icke gifta dig med!» utropade gubben.

»Jag gifter mig aldrig med någon annan heller», förklarade Ragnarsson,

»Och verkstaden?»

»Till honom har jag aldrig friat.»

»Det der är vanvett», sade Kromstedt, »och jag vill icke umgås med dårar.»

Han gick sin väg och talade icke till Ragnarsson på flere dagar. Någon tid derefter låg gubben Kromstedt i sin likkista. Han sörjdes uppriktigt af sin familj och många vänner samt icke minst af Ragnarsson, men denne visste att han icke varit orsaken till sin gamle mästares död, fortfor att grunda och slätstryka och arbeta allt ända till den finaste fulländning i handtverket, men med samma drömmande blick då någon talade till honom.

Det dröjde ej länge förr än enkefru Kromstedt tillkännagaf sig vilja upphöra med verkstaden och flytta ned till Götgatan, der kamrer Forss, som nu skulle gifta sig med Lova, hyrt en våning till hösten.

»Den der målaregesällen är bestämdt Danviksmessig», sade alla som umgåtts i Kromstedtska huset. »Han kunde ha fått flickan och verkstaden och gubbens penningar också, men går bara och gapar i vädret.»

»Nu har jag vunnit färdighet i yrket», sade Ragnarsson. »Nu sätter jag upp egen verkstad. Nu har jag också öfvervunnit mig sjelf. Jag är handtverkare, vill icke vara annat och skall aldrig tänka på att öfva konsten.»

I det förra hade han rätt, men i det senare tog han ännu miste. Han öppnade egen verkstad, fick kunder och förtroende, köpte det hus vid Wollmar Yxkullsgatan, der han funnit lägenhet för sin verkstad. Huset var litet och förfallet, men han satte det i stånd och gjorde det fint både utan och innan.

Länge stod han med framgång mot det ständigt åter uppdykande begäret att söka på duken fästa det »flydda leendet», som i så många år aldrig vikit från hans själs öga. Han kämpade mot frestelsen, upprepade sitt »jag är handtverkare» och lyckades länge i sin strid. Men en dag vardt frestelsen honom för stark. Han gick från ett ofullbordadt arbete på verkstaden, skyndade ned till Anton Bendix' färghandel, köpte duk och en konstmålares öfriga arbetsmedel, ilade hem, sprang upp på det lilla rummet, läste in sig och började måla som i forna dagar.

Det var åter de gamla kända dragen som framkommo på duken och åter sökte han i dem lägga det ljufva leendet; men förmågan att åstadkomma detta hade ingalunda ökats under de år han som handtverkare skött penseln. Mer än en gång lät han palett och penslar falla till sina fötter och kände den forna förtviflan återvända. Och likväl voro dessa ensliga stunder i den lilla vindskammaren hans käraste på hela dygnet, efter hvilka han längtade och som icke finge störas af någon annan sysselsättning eller lida intrång af något slags hinder. Han dolde sitt arbete der uppe för hela verlden, och ingen hade aning om hvad han der företog sig. Ingen annan än han sjelf skulle se dessa taflor, som han målade den ena efter den andra, utan att någonsin känna sig tillfredsstäld, men som han omöjligt kunde afhålla sig från att måla. Det var en plåga för honom, men en ljuf plåga, från hvilken han icke ville frigöras.

»Tror ni icke, att det är något hexeri med i spelet?» frågade han mig på fullt allvar.

Jag skrattade, men det tyckte han ej om.

»Hvarför skulle jag möta denna sköna unga qvinna just då jag hade min första något betydande tafla färdig och frossade i inbillningen öfver det uppseende den målningen skulle göra? Hvarför var den unga sköna just lik min målning, med undantag af det oefterhärmliga leendet?»

Jag vågade förslagsvis framställa en förmodan om att hans lifliga inbillning kanske spelat honom ett spratt, att han gått och tänkt på taflan och då trott sig se bilden lifs lefvande för sig, men också kommit att tänka på det han borde hafva framstält sin Psychebild med leende uttryck. Det var idealet som plötsligt rann upp för honom.

»Den förklaringen duger ej», afbröt han. »Jag vet, att det var mitt ideal, men att det idealet då lefde, ty värr endast för att sedan alltid fly från mig. . . Om ni visste huru jag kämpat för att qväfva tanken derpå för alltid! Jag kämpar ännu, men är städse den sva-

gaste i striden. Flera årtionden hafva förflutit sedan den der decemberdagen, och likväl varar striden ännu. Jag ser det leende ansigtet framför mig bittida och sent, vaken och drömmande, men lyckas aldrig återgifva det på duken. Många gånger har jag trott, att jag vore på gränsen af vansinne.»

Jag började också att tänka något dit åt, men så talade den svärmiske målarmästaren åter helt förståndigt, lugnt och som en vanlig hederlig borgare, och jag fann honom ganska klok, nästan allt för prosaiskt klok till och med, och det var ofta något bittert och torrt i hans uttryck, vida skildt från allt hvad svärmeri heter.

En dag, det är väl ett par eller tre år sedan dess, kom jag till mäster Ragnarssons hus igen. Gesällerne stodo med armarne i kors på gården, och lärgossarne lekte i den öppna verkstadsdörren. Det var öfverraskande så der midt på dagen. Gamla Kristin kom emot mig, snyftade och förtäljde att mästaren vore illa sjuk. Han hade frågat efter mig och nu ämnat skicka bud på mig.

Jag fördes in i hans sängkammare och fann Ragnarsson döende. Han stirrade en lång stund på mig innan han tycktes se hvem han hade för sig. Slutligen kände han igen mig, försökte att räcka mig handen men förmådde icke, och hviskade:

»Det är slut... skada att jag icke hann måla ännu en tafla... nog då lyckats... känner det. Alla de gamla har jag... har jag...»

Han tystnade, och blicken for som vanligt sökande ut i rymden.

»Jag ser henne... tydligare...» pustade han, sökte resa sig upp, men föll död till baka i sängen. Ett leende syntes i sista stunden på hans aftärda ansigte, det första jag sett på hans läppar. Han hade troligtvis funnit hvad han så länge sökt, det leende som under årtionden flytt honom.

Den gamla tjensteqvinnan gret. Gesällerne talade om att genast gå till målaren Hedblom vid Tjärhofsgatan och höra efter nytt arbete. Lärgossarne sökte att taga ett bedröfvadt utseende, och det var utan tvifvel deras allvarliga uppsåt, ty mästaren hade alltid varit vänlig mot dem, men det lyckades likväl icke riktigt. Tanken på en hel rad fridagar var icke egnad att väcka sorger. Grannqvinnorna samlade sig i porten och sysselsatte sig med en lefnadsteckning öfver den aflidne.

Ingen af alla dessa kände honom egentligen. Jag bad Kristin följa mig upp till rummet på gafveln, men hon vågade icke, sade hon. Den åtrå, hon i så många år känt att få reda på hvad Ragnarsson hade sysselsatt sig med der uppe, vek nu för någon underlig rädsla, eller kanske hon icke ville göra sin husbonde emot efter

hans död, emedan han i lifstiden strängt förbjudit henne att söka komma in i vindskammaren.

Jag gick dit upp. Nyckeln satt åter i dörren och nu kom ingen mot mig för att jaga mig bort. Rummet var tomt. Hvart hade alla målningarne tagit vägen? Derom har jag aldrig fått någon upplysning. Den stackars målaren hade troligtvis förstört dem innan han skulle börja den tafla, om hvilken han talat på sin dödsbädd.

Gesällerne och lärgossarne voro hågkomne i det testamente som målaren gjort redan ett par år förut. Kristin fick hela huset. Hon log tacksamt under tårarne. Det var också ett leende, men ej det som flytt Ragnar Hjort i lifstiden.

Ersättning.

Det var din första ungdomsdröm. Och genast
Utaf hans fägring du i bojor slogs,
Din förra verld vek som ett sken allenast,
Ju längre in du i hans trollkrets drogs:
Men småningom den sköna synen röjde,
Hur skört det fäste var, som höll den qvar,
Och långsamt, långsamt, vinkande, hon höjde
Sig till de rymder, der hon hemma var.

Och denna dröm din sista blef tillika,
Ty af hans hand du fick, förr'n han försvann,
Det tunga riddarslag, men ärorika,
Som dubbar ynglingen med ens till man.
Till rastlös sträfvan vinkar nu din fana,
Och ej som förr bland idel rosor fram,
Och vid din hand, utstakande din bana,
Går pligten, bjudande och allvarsam.

Betrakta henne väl! Hur strängt hon blickar,
Så kan den höga likväl himmelskt le,
Ej endast bördor, äfven stöd hon skickar,
Om kraft hon fordrar, kan hon också ge.
Hur himlen medgång, motgång vexla låter,
Så tänk, att det är lika skönt som sannt,
Att i det ljufva minne du begråter
Du har en engel fått till bundsförvandt.

ANDERS ANDERSON.

Lärkan hörs!

Nyss ner ur molnen
en visa klang
så ljuf att ögat
i tårar sprang;

att återklangen,
i månget bröst
förstummat minnen
af köld och höst;

att hela nejden
ljöd till helt gladt
af hälften jubel
och barnaskratt.

Den första lärkan
det var, som slog.
Jag såg en drifva,
som grät och log.

A. T. Gellerstedt.

Aprilmorgon.

I dag fick solen
ur sängen brådt
och hvad hon log se'n
kärvänligt godt?

Jag tror hon log åt
hvar glittrig bäck,
som sprang och stänkte
så frisk och käck;

jag tror hon log åt
att tufva grå
stod klädd i håret
med sippor blå;

åt pil och vide
i silkesfrans,
åt två tre myggor,
som trådde dans;

åt alla ögon,
som klarnat opp,
åt alla hjertan
som fyllts af hopp.

A. T. Gellerstedt.

Sommarstämning.

När vinden, från sydländer buren,
En vacker och solbeglänst dag
Vill kalla den sköna naturen
Att njuta af lifvets behag,
Då dröjer jag gerna derute,
Dit fängslande tjusning mig drar,
Der ljus och der solvärme slute
I ljufvaste bojor mig qvar.

Jag drömmer bland rosor, penséer,
Bland blommor båd' röda och blå;
Jag vandrar i skogens alléer,
Der bäckarne sorlande gå.
När skummet der yrande stänker
Sitt perleregn öfver min stig,
Jag vet icke rätt, hvad jag tänker,
Jag tror, att jag tänker — på dig.

Och qvällen på susande vingar
Snart drager kring jorden sin rund,
Och foglarnes stämma förklingar
I aftonens saliga stund.
Då andas hvart lefvande väsen
Den frid, som i nejderna rår;
Blott vinden än smyger bland gräsen,
Som bugande följa dess spår.

En glänsande stjerna re'n flammar
Deruppe i blånande loft.
Det sprids mellan trädenas stammar
En frisk, en berusande doft.
Och blomman i aftonen sänker
Sitt hufvud och vinkar åt mig.
Då vet jag ej rätt hvad jag tänker,
Jag tror, att jag tänker — på dig.

August F. Stjernstedt.

Teaterbilder från fordom.

III.

Sofia Emilie Högqvist.

Född i Stockholm 1812, död i Turin 1846.

Emilie Högqvist var född inom samhällets visserligen lägre, dock ingalunda lägsta kretsar. Hon var (enligt F. A. Dahlgrens »Anteckningar») dotter af makarne Anders Högqvist och Anna Beata Hedvall, den förre hofmästare, den senare kammarjungfru i grefl. De Geerska huset. Denna tillfällighet synes hafva bordt välgörande inverka på barnets hemlif och uppfostran, men, af anledningar, dem vi ej bestämdt känna och således anse oss böra förbigå, blef det icke så. Hennes barndom vårdslösades alldeles, och hon uppväxte *i* och *till* lättfärdighet, hon, som, fostrad i ett annat medium, tvifvelsutan äfven till *kärnan* blifvit hvad hon nu egentligen blott till *skalet* blef: en prydnad för sitt kön. En framstående personlighet var hon i alla fall och måste blifva det med de gåfvor, inre och yttre, naturen förlänat henne; men hela hennes lif blef en roman, full af äfventyr, detta dock icke i Walter Scotts eller ens i Georges Sands, utan i Paul de Kocks eller Bret Hartes anda, — men såsom sådan var den bra anlagd och skickligt genomförd. På den bana hon en gång beträdt var svårt att vända om, — den medger, i strängaste mening taget, ingen återgång för en qvinna, — men äfven på förvillelsens väg kan hon visa verlden att det var förhållanden, icke lystnad eller kall beräkning, som vållat hennes ofärd; och det gjorde

denna Sveriges märkvärdigaste Hetär på ett sätt, att ingen torde funnits, man eller qvinna, som under det sista decenniet af hennes korta lif, skulle velat vara den första, eller ens den sista, att kasta sten på henne.

Redan vid nio års ålder anställdes Emilie vid kungl. teaterns ballett, — en dansskola visserligen, men ingen lefnadsskola, åtminstone på den tiden; hon qvarblef der som elev i fem år. Det sista året, om vi ej missminna oss, hade hon jemte en del af eleverne bildat ett slags teatersällskap, som gaf föreställningar i Humlegården, besökta af till större delen, om ej uteslutande, manliga åskådare utur de högre klasserna, som dock ingalunda dit medförde dessas ton och skick, men deremot införde ett slags samspråk mellan scenen och salongen, hvilket gaf det hela en mycket egendomlig, men på intet sätt angenäm eller bildande pregel. Derefter tillhörde hon under ett par år Berggrens resande teatersällskap, men återkom till kungl. Scenen såsom elev vid dess dramatiska afdelning 1828 vid 16 års ålder, för att ej mer öfvergifva den. Hon debuterade såsom *Lotta* i »Brodertvisten» och Emirens dotter i »Korsfararne». Denna senare debut, i synnerhet i en roll som egentligen icke är någon roll, var anlagd på att visa hennes vackra ansigte och i det fallet kunde debuten anses lyckad, ty ett skönare hufvud hade man sällan sett på scenen, om ock anmärkas måste ett litet missförhållande i den eljest vackra munnens proportioner: öfverläppens ovanliga längd. För scenen tycktes den unga flickan med det fagra ansigtet, då ännu ej kunna bli något af betydenhet. Hon förde sig tafatt, hennes gnällande organ, hennes långa, magra, gängliga figur med dess smala armar och ben kunde ej i det hänseendet inge konstvännen några förhoppningar; men få år förändrade allt. Hennes gestalt förblef alltid smärt, men fick mera jemnvigt och fyllighet. De inre, hittills slumrande, eller halfqväfda naturgåfvor hon egde, utvecklade sig under inflytandet af ett tillvexande, mognande förstånd. Sitt flydda lif kunde hon icke göra om, men det närvarande och blifvande kunde hon dana och med en sällsynt viljekraft utförde hon detta i *nästan* allt. Sin talorgan tillkämpade hon, om icke fyllighet och klang, som naturen vägrat den, åtminstone mjukhet och behag; den uppfostran, hon ej fått i uppfostrans år, den började hon sjelf vid några och tjugu års ålder gifva sig. Ett bevis bland flere: hon hade aldrig, i egentlig mening, fått lära sig skrifva, än mindre stafva. Hon tog nu undervisning i båda och skref innan kort en utmärkt vacker handstil. Den som skrifver detta har sett bref af hennes hand på fyra qvartsidor tät stil, och, såsom han särskildt vet, skrifna under verklig brådska; nå väl, det fanns på de

fyra sidorna ett enda staf-fel af den obetydliga art, att det af de »bildade» ofta nog begås. Innehållet var klart, och säkert tänkt, väl och ledigt sammanfattadt.

Såsom hon lärde sig skrifva, lärde hon sig främmande språk, conversation, hållning, toilette, m. m. Resor i utlandet gåfvo henne kunskaper och utvecklade hennes naturliga smaksinne. Paris, bekantskap med M:lle Mars och komedien på »Théatre français» bildade henne inom få år till en fulländad verldsdame och en *comédienne* af första ordningen; *Scribe*-ska lustspelet blef hennes egentliga fält. Dess eleganta, halft frivola, halft sentimentala ton var lika som skapad för henne, och ingen har på vår scen återgifvit de rollerna bättre än hon. Ynglingaroller, t. e. Vicomte de L'Étorières, Richelieu, gaf hon med ett lif, en qvickhet, som hos oss ej blifvit öfverträffade, och förde sig med sällsynt ledighet och behag som cavalier. I det högstämda, tragiska skådespelet var hon icke lika utmärkt, och ehuru förtjusningen öfver hennes spel i Maria Stuart, Jungfrun af Orleans m. fl. var stor hos ganska många, måste rättvisligen erkännas att hvarken hennes medfödda eller förvärfvade förmögenheter räckte till för de partierna, och detta gäller både i inre och yttre mening. Hennes organ var, som vi sett, på senare tider visserligen mycket educerad, likasom hela qvinnan, och till och med angenäm i det lätta och mildt känslofulla dramat, men själens väldigare rörelser, den storartade passionen var den ej mägtig att med gripande sanning i tonfall och modulationer tolka, lika litet som egarinnan var danad att erfara och återge dem. Ett undantag härifrån bildade dock två Shakespearska roller: *Julias* och *Ophelias* — med dem, i synnerhet Ophelias, var förhållandet ett annat, och hvarför? Emedan Ophelia, och i viss mån Julia, egentligen icke äro roller i ordets fullaste betydelse. Ophelia griper ingenstädes in i handlingen, bestämmer icke genom någon mäktig inverkan dennas phaser och slutliga utgång. Hon blott älskar och lider, tyst, undergifvet, offerlikt, tills det kufvade, tillbakaträngda känslofulla bryter ut — i vansinne. Hon är nästan blott en apparition, — i detta ords rätta betydelse, likväl, icke i den förvända det fått i det moderna recensent-språket, — men denna apparition, iklädd M:ll Högqvists gestalt, fick en betydelse för Shakespeares drama, som den förut hos oss aldrig egt och möjligen aldrig torde få. Hon var likasom af natur, inre och yttre daning, skapad till Ophelia. Hennes höga, nu mera fylliga, men alltid smärta figur, röstens veka, beslöjade, men ändock genomträngande ton, finheten och ädelheten i hennes rörelser, behaget i hela hennes skick, hvari hon ej öfverträffats af någon svensk skådespelerska, det sköna, själfulla ögats uttryck af ömhet, svärmeri,

sinnesförvirring, ändtligen den med osviklig æsthetisk takt beräknade toaletten, särdeles i hennes sista scen — allt måste göra och gjorde på åskådare af alla klasser och bildningsgrader ett intryck, som troligen ingen scenisk föreställning hos oss i högre grad gjort.

M:ll Högqvist hade, — om man bortser från hennes hetärlif, — en vacker karakter, ett mildt lynne och ett deltagande hjerta. Henes välgörenhet var allmänt känd och högt prisad. Många missbrukade den oförsynt och skamlös otack, äfven der hon minst borde förmodat den, var ofta hennes lön. Hon beklagade sig aldrig häröfver. Qvick, fallen för satir och skämt, dem hon lyckligt använde, motstod hon den, särdeles i hennes ställning, stora frestelsen att vara elak eller bitter. Hennes infall sårade aldrig, ehuru hon ganska väl visste att hon hade afund och bitterhet rundt omkring sig. Mer än en af teaterns ärbara damer, som aldrig kunde hoppas uppnå henne på konstens väg, men öfverglänste henne på dygdens, ville gerna låta henne åtminstone indirekte känna detta. En bland dem — numera också afliden och som vi vilja kalla M:ll X. — i öfrigt icke utan talang, fast betydligt tillgjord, fick ingen ro för Emilie Högqvists triumfer på scenen, dem hon djupt afundades och gerna velat dela, om hon kunnat. Hon bjöd till, men det ville icke lyckas. Äfven i teater-toaletter sökte hon täfla med henne, men icke heller det hade någon framgång, ty hennes tillgångar voro af naturliga, aktningsvärda skäl långt ringare än dennas. Allt detta förenade sig att hos M:ll X. mot M:ll H., alstra en bitter ovilja, den der illa doldes under ett ofta uttaladt emphatiskt beröm af dennas talang, hvilket dock alltid kryddades af något sidohugg åt personen, så snart denna var frånvarande. En af operans »Habitués», som af särskild välvilja ofta nog hade tillträde äfven till repetitionerna och som flere gånger under tystnad afhört M:ll X:s giftiga, mer och mindre väl öfversockrade insinuationer, beslöt försöka göra ett slut på dem. En dag vid repetitionen af en större pjes, deri M:ll H. ej deltog, och då en mängd artister voro samlade på scenen, utbredde M:ll X. sig efter vanligheten öfver M:ll H:s vackra utseende och konstnärskap. »Ack» slutade hon — »om jag egde hennes förmåga på scenen»! skyndande sig att tillägga: »det är också den *enda* af hennes egenskaper jag ville ega.» »Förlåt mig» — inföll »Habituén», »M:ll H., har åtminstone en egenskap till, som förtjenar att egas» — »Hvilken då?» — »Hon talar aldrig illa om sina kamrater.» Från den stunden lärer åtminstone han sluppit höra M:ll X:s sarcasmer både mot M:ll H., och andra.

I M:ll H:s sätt låg ingenting som röjde courtisanen. Hennes skick var ädelt, elegant, hade i det förtroligare umgänget mycken abandon, men utan sjelfsvåld eller tecken till råhet; hennes samtal

var ledigt och underhållande, ofta gnistrande qvickt, om också i allmänhet ytligt. Känslans djup berörde hon sällan; det skedde dock någon gång och då återljödo, ur hennes innersta, strängar som väckte till deltagande och aktning, att icke säga beundran. Sin fläckade qvinlighet sökte hon ej bemantla eller rättfärdiga och hon kände i sina bättre ögonblick djupt hvad den beröfvat henne, ej blott i den verld som lefde omkring henne utan i den som rördes inom hennes egen barm; men det medfödda lätta sinnet förjagade snart dylika tankar. Detta lätta sinne och en nyckfullhet, som anses tillhöra hennes kön, och den hon i alla fall egde i mindre grad än många andra, voro, för den som lärde känna henne, de egentliga svagheterna hos denna i så många hänseenden utmärkta qvinna. Något intriglynne, — hon hade icke varit aktris eljest — men som aldrig gick ända till elakhet eller skadelust, ett öfverdrifvet lysbegär och nöje af grannlåt fullständiga, som jag tror, teckningen af hennes fel. Denna hennes böjelse för prakt och kostbara toaletter har utan tvifvel varit till men för konsten, i det den både hos skådespelare och publik ställt ytans skimmer i förgrunden och ofta skjutit det rent konstnärliga i skuggan, och den utsökta smak hon härvid förstod lägga i dagen gjorde skimret så mycket mera lockande och förledande. Hennes lyx på teatern öfverträffades dock af den, hvarmed hon omgaf sig i hemmet. Hennes boning (»Beletagen» i f. d. Pallinska, nu Intecknings-Garanti-bolagets hus vid Gustaf Adolfs torg) var säkert en af de prakt- och smakfullaste till möblering, husgeråd m. m. som hufvudstaden på den tiden egde att framvisa.

Sitt farligaste prof, sin kanske stoltaste triumf fann M:ll H., ej på scenen utan i — salongen, dock icke teaterns. Efter hennes uppträdande i »Orleanska Jungfrun» hade en rättvisligen ansedd, snillrik skald och f. d. minister, stor och platonisk dyrkare af könet och som vid mer än sjuttio år egnade M:ll H. den mest entusiastiska hyllning, föresatt sig att »lägga hela *haute volée* till hennes fötter», — den qvinliga nemligen, den manliga låg der redan. Han gjorde en lysande dejeuner, hvartill han »på M:ll H.» inbjöd hofvets och den högsta societéns damer. De kommo: många, kanske de flesta, med en liten skadeglädje öfver de små förödmjukelser de ämnade bereda henne och de sarcasmer, efteråt, hon skulle ge näring; — de lemnade henne öfvervunna, eröfrade, förtjusta. Hon hade, såsom Cæsar, kommit, blickat och segrat. Från den stunden var hon Sveriges Aspasia eller Ninon de l'Enclos, erkänd och hyllad såsom sådan.

Hennes helsa hade aldrig varit stark. I början af 1840-talet

fick hon flere anfall af gallstenskolik. Hon reste utomlands, såsom hon ofta gjorde under teaterferierne. Hon vågade sig 1846 ända ned till Italien. Der fick hon ett svårt anfall. De italienska läkarne åderläto henne starkt, något hennes läkare här på det högsta ogillade och aldrig velat göra. Hon slocknade inom få dagar och hvilar på en kyrkogård i Turin, under ett monument, upprest genom hennes svenska vänners försorg och försedd med en enkel inskrift på svenska.

NILS ARFWIDSSON.

Gamla ungkarlar.

(Motstycke till »Gamla flickor.»)

Pennritning.

Om uttrycket »gamla flickor» innebär något motsägande, är detta i ännu högre mån fallet med uttrycket gamla ungkarlar. De konträrt motsatta bestämningarna gammal och ung tilläggas nämligen här ett och samma föremål, ehuru på något olika vis. Den senare har nämligen med begreppet karl ingått i en så nära förening, att ett rent af nytt begrepp: ungkarl, deraf uppkommit. En ungkarl är väl, kortast sagdt, en till myndig ålder kommen ogift man, som antingen ännu söker eller ock upphört med att söka efter den fyllnad, den hjelp, den lycka, som endast en maka kan bereda honom. Jag antager nämligen — i förbigående sagdt — att hvarje normalt konstruerad man någon gång i sitt lif måste varit inbegripen i ett dylikt sökande, ty, när sjelfve fader Adam kunde hafva tråkigt i ett paradis, innan han fick en hjelp, till hvilken han sig hålla kunde, vore det väl egenkärt af hans söner att tro sig på egen hand kunna finna lyckan i en syndig verld, der de tum för tum måste kämpa för tillvaron. Då det emellertid är ett faktum att ogifte myndige män ej finnas blott i de tjugo- och tretioåriges leder, utan att man har sjutio- och åttioårige sådane — ja, jag har till och med känt ett par ogifte nitioåringar — så är dermed tillvaron ådagalagd af ett slags ungkarlar, för hvilka epitetet gamle är på sin plats.

Deremot torde det vara svårt att angifva någon bestämd ålder, vid hvilken mannen lemnar de yngre ungkarlarnes krets, för att

inträda i de gamles. Att säga att de förre äro sådane, som ännu söka, de senare sådane, som upphört att söka den nyss omnämda fyllnaden af en maka, skulle nog kunna låta såsom teoretiskt riktigt, men vederlägges af det faktum, att många öfverårige, sig sjelfve till straff och andra till varnagel, fortfarande gå och spekulera och fjäska och bära sig åt som narrar, i det fåfänga hoppet att lefnadens ur skall låta rucka sig att gå långsammare till deras förmån. Lämpligen torde derför det femte tiotalet af en ogift mans lif kunna bestämmas såsom det, hvarunder han öfvergår till de gamle ungkarlarnes krets, den ene några år förr eller senare än den andre, men dock så tämligen allmänt, att den gamle ungkarlen senast vid femtio års ålder kan anses fullt färdig. Och de affall från ungkarlslifvet till det äkta ståndet, som derefter förekomma, äro verkliga undantag, grundade mera på förståndets beräkningar än på hjertats ingifvelser, mera på behof af hjelp, än på åtrå efter lycka.

De gamle ungkarlarne äro i antal vida underlägsne de gamla flickorna, och likväl äro de, särdeles inom samhällets högre och bildade kretsar, alt för många. Deras relativa fåtalighet beror icke blott på qvinnornas rätt betydliga flertal i det hela, till följd hvaraf, äfven om alle mogne män i vårt land trädde i äktenskap, ändock ett öfverskott skulle uppstå af nära trehundratusen qvinnor, som vore dömda till ett ständigt jungfrustånd. Det beror vidare derpå att mannens utsigter till en äktenskaplig lycka, på grund af hans senare utveckling och större förmåga att bibehålla sig, i allmänhet kunna anses utsträckta minst tio år längre än qvinnans, hvarför han ock vida senare inträder i de gamle ungkarlarnes klass än hon i de gamla flickornas. Och likväl utgöra de gamle ungkarlarne ett alt för stort antal. Celibatet måste nämligen, både ur sedlig och politisk synpunkt, betraktas såsom ett abnormt tillstånd, och behöfdes något bevis derför, skulle det lynne och den lifsuppfattning, som utmärka de fleste deråt invigde äldre män och en stor del också af de gamla jungfrurna, kunna åberopas såsom bevis derpå. Kommer man dertill i håg att hvarje ogift mogen man dömer ytterligare en qvinna — utöfver de trehundratusen af försynen dömda — till ett ogift lif, så finner man att hans skuld är så stor, att den tanke, jag en gång hört en högt stående ämbetsman framkasta: att hvarje tretioårig ungkarl borde åläggas en särskild skatt, som skulle användas till mildrande af de ogifta qvinnornas ofta sorgliga öde, ej förefaller alt för paradox. Jag är dock långt ifrån så oegennyttig att uteslutande eller ens hufvudsakligen för qvinnornas skull beklaga ungkarlarnes i alla händelser ganska

respektabla antal. Jag gör det också för deras, ja, jag nödgas vidgå det, för *vår* egen skull, ty min erfarenhet, ur hvilken jag strax skall hafva äran att meddela mine läsare åtskilliga exempel, har lärt mig att ungkarlslifvet är den jordmån, hvari sjelfviskheten allra bäst odlas, på samma gång det är en ytterst ofruktbar för utvecklandet af de frön till dygder, såsom tålamod, sjelfbeherskning och uppoffring, m. fl., hvilka möjligen äro nedlagda hos oss och under lyckligare förhållanden kunnat få en vacker växt. Slutligen må ock påpekas att ungkarlsståndet ofta har till följd laglösa förbindelser mellan man och qvinna, som, på samma gång de sällan befordra någondera kontrahentens lycka, äro i hög grad stridande mot samhällets sanna intresse.

De gamle ungkarlarne träffas, såsom förut nämts, förnämligast inom de mera bildade klasserna, särskildt i städerna, der det sociala lifvet är mera sammansatt. På landsbygden, med dess enklare förhållanden, är äktenskapet till den grad regel, — och det ej blott inom den besutna bondeklassen, utan ock ibland de fattigare jordarbetarne, — att till och med tretioårige ungkarlar höra till undantagen. Der hör också jämnårigheten makarne emellan till det vanliga, och det är knapt sällsyntare att hustrun är ett eller par år äldre än mannen, än tvärtom. I äktenskap inom den indelta armén är åldersföreträdet på hustruns sida det normala, hvaremot en knekt, som är ungkarl längre än under rekryttiden, måste räknas såsom en stor abnormitet. För torpets skötsel under möten och kommenderingar gifter han sig gerna tidigt och väljer hälst en äldre, dugtig qvinna. Initiativet till sådana giftermål, der qvinnan är äldre, utgår ofta, kanske oftast — vare det sagdt utan någon indiskretion mot det täckare och blygare könet — från henne, och är det kanske denna omständighet, man har att tacka för ungkarlars sällsynthet på landet. Ekonomien spelar äfven härvid en vigtig rol, och äktenskapet är inom den lägsta klassen, liksom inom den högsta, oftast frukten af räsonnemang, ett förhållande, som dock högst sällan utöfvar något menligt inflytande på dess helgd. Äfven inom de högre klasserna på landet, större jordegare, prester samt civile och militäre tjenstemän, stöta verkligen gamla ungkarlar på rariteter. Särskildt påminner jag mig bland mina talrika bekantskaper inom det högvördiga ståndet icke hafva träffat på en enda ogift komminister och bland kyrkoherdar blott tvänne, hvilka båda voro gamla f. d. skolkarlar.

De få individer på landsbygden, hvilka qvarstanna i ungkarlslifvet, tillhöra vanligen ettdera af två någorlunda allmänt förekommande slägten: stackare eller vagabonder. En och annan rikare utrustad

natur förenar i sin person båda slägtenas karakteristiska egenskaper. Stackarne inom den lägre landtbefolkningen äro i allmänhet icke de till karakteren svaga — i så fall skulle slägtet vara mycket större — utan snarare de i fysiskt hänseende klena, hvilkas brist på kroppskrafter gjort dem oskickliga till något styfvare jordbruksarbete. De egna sig derför åt något stillasittande yrke, vanligen skräddarens eller skomakarens och blifva lätt föremål för en icke alltid oskyldig drift af den välbildade manliga ungdomen, till följd hvaraf också flickorna lära sig att skratta åt och retas med dem. Detta gör de ursprungligen beskedliga stackarne ondt, så att de småningom blifva bittra, ja ofta litet elaka och baksluga. På det intet missförstånd må komma i fråga med afseende på hrr by-skomakare och skräddare, skyndar jag mig att anmärka att de fleste af dem visst ej äro hvarken ungkarlar eller stackare, fastän de arbetsföre stackarne oftast träffas inom deras yrken. Ty det finnes en klass af ännu större stackare än de nämde. De utgöras af desse halfidiotiske lättingar, som man träffar här och der på landet. De äro vanligen rätt fromma, uträtta ganska villigt de lättare arbeten, som man sätter för dem, men gifva sig gerna å väg, sedan de fått ett mål mat. Inhysingar eller fattigstuhjon, som de merendels varit sedan sin tidigaste ungdom, hafva de aldrig haft större fordringar på lifvet än att slippa svälta och frysa, sak samma i det närmaste, hurudan födan och paltorna äro. Såväl den allmänna, som i synnerhet den enskilda barmhertigheten, fyller också vanligen dessa blygsamma behof, så att dessa stackare oftast äro rätt belåtna med sin eländiga tillvaro.

Vida talrikare än stackarnes klass är vagabondernes. Den har också vida större anor, ty vagabonderiet är omisskänligt en afkomling — om än på sidan — från det oroliga och handelskraftiga vikingalynnet. I kusttrakterna gifva sig också vagabondnaturerna än i dag till sjös, gå ofta till botten eller på annat sätt försvinna fullkomligt för de sina, men flertalet kommer dock tillbaka som härdade, dugtige män, sedan stormarne på hafvet blåst bort deras äfventyrslusta, och desse lemna för det mesta ungkarlslifvet på samma gång som äfventyren. Inne i landet åter vordo sådana naturer förr i verlden värfvade soldater, formän, hästskojare, vandrare med eller utan något yrke samt rena bettlare. Nu för tiden blifva de för det mesta emigranter och järnvägsarbetare. Både förr och nu innebär denna vagabondklass en viss fara för fredlige medborgares lif, lemmar och egendom. Inom den samma börja nämligen de fleste, hvilkas öde det är att hamna inom våra straff- och förbättringsanstalter. För andra åter kan väl kamratlifvet vid de all-

männa arbetena någon gång blifva, hvad Agardh i sin menniskokärlek så vackert förespeglar, en härd, som i någon mån kan ersätta hemmets. I de flesta fall torde likväl härden representeras af krogdisken och trefnaden sökas i finkelglaset. Det oaktadt återvänder nog flertalet till ett ordnadt lif, i hvilket fall de, om ock sent, oftast lemna ungkarlarnes krets, men de, som qvarblifva inom den samma, gå i de flesta händelser ett större eller mindre förfall och en tidig död till mötes.

Amfibierna mellan stackarne och vagabonderne utgöra på det hela en oskadlig, men tillika, praktiskt taget, tämligen onyttig klass af gamla ungkarlar på landet. De hafva icke sinne för ett husligt lif och ett ordnadt arbete och sakna tillika den öfverdådets kraft, som fordras för att bryta nya banor. Bland dem funnos, åtminstone för några tiotal af år sedan, åtskilliga ästetiska naturer, hvilka såsom kringvandrande spelmän eller vissångare inom ett större eller mindre område höjde sällskapsglädjen och höllo vid lif sinnet för en underordnad folkpoesi. De delade äfven klenare konstnärers vanliga öde: de njöto mycket, men ledo kanske ännu mer, ty lidandet var en ren och oomkullkastlig verklighet, då njutningen deremot låg i en fantasiens lek eller, än sämre, i en kroppslig öfverretning som följdes af förslappning.

De gamle ungkarlarne inom städernas lägre klasser tillhöra också i allmänhet någon af ofvannämda trenne kategorier, af hvilka den tredje der är talrikast representerad, och de hafva i alla tider mest förekommit bland fabriks- och yrkesarbetarne samt sjåarne. I de gamla skrånas tid voro de då vanliga gesällvandringarna kraftiga främjare af vagabonderiet, och som dessa voro förenade med ett nära på lagstadgadt bettlande — åtminstone i prestgårdar, hvilkas innehafvare voro sjelfskrifna gästgifvare för de vandrande gesällerne — inneburo de ej häller genom något tvång att arbeta det allra ringaste korrektiv mot ett nedsjunkande till stackarnes klass. Följden häraf vardt att, på samma gång en stor del yrkesarbetare från sina vandringar återkom med större erfarenhet och duglighet, stannade å andra sidan en ganska dryg procent hela sitt lif på landsvägen — någon gång för omvexlings skull tagande ett arbete, hvartill de småningom miste både håg och krafter — och somlige slutade det äfven der, andra åter i gesällherberget eller på lasarettet. Och våra dagars gamla ungkarlar bland arbetarne i städerna föra knapt ett bättre lif eller få en fridfullare död. Visserligen ställer sig valet mellan arbete eller svält nu för tiden med en mera bjudande nödvändighet än förr, men begäret efter ett obundet lif och ohågen till ett ordentligt arbete äro därför icke

mindre hos dem, som af fruktan för påhäng af hustru och barn och för att få behålla sin ädla frihet stannat inom ungkarlsståndet. Derför arbeta de icke häller mer än nödigt är för fyllandet af sina oundgängligaste behof, hvilket mål inom en viss fabriksstad, som jag känner, ansågs kunna vinnas genom tre dagars arbete, till följd hvaraf de öfriga tillbragtes i lättja och utsväfningar. Desse i ordets utsträcktaste bemärkelse frie arbetare stanna icke gerna länge på samma ställe, utan lemna den ene arbetsgifvaren för den andre, och vid arbetsinställningar stå de i främsta ledet, vagabonderne taga initiativet, och stackarne äro tvärt färdiga att följa med. Härmed vill jag visst icke hafva sagt att skicklighet och ordentlighet ej kunna påträffas bland äldre ogifta arbetare, men jag vågar med visshet påstå att, ehuru omsorgen om en familj enligt regeln uppkallar till arbetsamhet, ordentlighet och omtanke, äro likväl lättsinne och lätja bland gifte arbetare ej på långt när så stora undantag, som flit och ordning bland de äldre ungkarlarne.

Äfven inom de högre klasserna spela nog njutningsbegäret och den dermed ofta förbundna önskan att för bästa pris komma ifrån arbete, äfvensom fasthållandet vid dåliga vanor och rädslan att ikläda sig pligter, som kunna varda tryckande, en betydande rol vid danandet af gamla ungkarlar. Dock utöfva äfven de mera konstlade former, i hvilka det högre samhällslifvet rör sig, härvid ett stort inflytande. Den bildade mannen kommer, åtminstone i vårt land, tämligen sent till ett i förhållande till hans ställning anständigt bröd och ännu senare till ett, som är tillräckligt att derpå föda en familj. Qvinnorna inom den samhällsklass han tillhör, äro icke häller utan sin stora skuld i de betänkligheter, han känner för att våga försöket att bilda en sådan. De äro nämligen i allmänhet uppfostrade i stor flärd och till anspråk, hvilka det är svårt, om icke omöjligt, att fylla för en man med måttliga inkomster. Jag vill dock härvid icke rikta några förebråelser mot de unga flickorna, ty om dem tror jag väl att de, vid sidan af en man, som de akta och älska, skulle lära sig att, såsom ordstäfvet säger, »rätta mun efter matsäcken». Men mödrarna deremot har jag ej lika lätt att urskulda. För det första bära de ansvaret för döttrarnas uppfostran, och för det andra gå de i sin ängsliga omtanke för att döttrarna skola få ett bekymmerfritt lif så långt, att de ej anse någon man god nog åt dem, i fall han ej kan erbjuda ett hem, i komfort fullt jämförligt med det, som de lemna, under glömska af, att detta hem först småningom och genom makarnes gemensamma ansträngningar utvecklats till hvad det nu är. I allmänhet förefalla mig föräldrars och uppfostrares ifriga bemödanden nu för

tiden att bortplocka alla stötestenar på de unges väg ej fullt sund, och, ehuru de väl låta ganska vackert förklara sig, tror jag dock icke att de förmå skapa desses lycka. Den kraft som icke öfvas, sinar småningom ut, och det är fara värdt att de pröfningar, som vid äldre år träffa alldeles opröfvade, skola finna dem fullkomligt hjelplösa och utan motståndskraft. Härmed är visst icke meningen att föräldrarne ej skola göra något för lättandet af de bördor, lifvet lägger på deras barn, eller alt för tidigt och onödigtvis lemna dem att sköta sig sjelfva. Men ett är att kärleksfullt stödja dem, ett annat att förse dem med kryckor, då sådana icke behöfvas. Åtminstone synes det ovist att i öfvermåttet af sin ömhet vilja bevara dem för möjliga uppoffringar och strider, hvilka de sjelfva anse sig vuxna.

Denna lilla afvikelse från ämnet har för ingen del företagits i syfte att fritaga de gamle ungkarlarne från skulden för att de blifvit det, utan blott för att gifva en förklaring öfver huru åtskillige blifvit det. Tvärtom står det nog i de flesta fall fast att det är männens egen egoism eller feghet, som gör att de på äldre dagar finna sig sakna de band, ja, till och med de pligter och stundom pröfningar och lidanden, hvilka dock äro bestämda förutsättningar för lifvets sanna lycka. Men ett ord vill jag dock säga till förmån för de gamle ogifte gentlemännen. Ehuru de väl stundom bära sitt öde med resignation och till och med upphört att önska någon förändring deri, hafva de i allmänhet större vördnad än mången annan för äktenskapet och dess välsignelser och bära oftast i hjertats hemligaste vrå med sig ett bleknadt minne af en åtrådd lycka, hvilket hela lifvet igenom förblifver dem heligt.

Medgifvas måste likväl att de sällan i det yttre, dagliga lifvet låta denna blidare stämning få något uttryck. Tvärtom äro de oftast knarrige och besynnerlige, någon gång till och med rent af elake och halft omensklige, som till och med, i känslan af sin egen sorgliga tillvaro, finna en viss glädje i de förtretligheter, som kunna drabba andra. Andra åter finnas, som äro rätt godmodige och angenäme sällskapskarlar och spara det dåliga lynnet för sina ensamma stunder, men normala menniskor äro de dock aldrig eller åtminstone högst sällan.

Inom alla samhällets bildade klasser träffar man på gamle ungkarlar, färre dock bland större jordegare, grosshandlare och fabriksidkare än bland ämbetsmän, och relativt många bland vetenskapsmän, läkare, konstnärer och skolmän. I de allra högsta kretsarne äro de mera tunnsådde, men träffas likväl både bland de högstbetrodde af konungens ämbetsmän och bland de högtbetrodde

vid hans hof och hans armé. Som dessa ungkarlslifvets högtförnäme örnar sällan sänkt sin flygt så lågt, att de kommit inom synhåll för min obetydlighet, nödgas jag, sedan jag konstaterat deras tillvaro, att inskränka min skildring till de ungkarlar, hvilkas lif och verksamhet falla inom sferen af min personliga erfarenhet.

Den bildade gamle ungkarlen blifver ofta, när han finner sig ur det stora lyckohjulet oåterkalleligt hafva dragit en nit, antingen en rumlare eller epikuré eller ock en enstöring, stundom öfvergår han från den ena kategorien till den andra, någon gång hinner han till och med att genomlöpa dem alla. Likväl gifves det en hel, icke alt för obetydlig klass, som är sparad för sådana ytterligheter. Medlemmarne af den samma äro visserligen ogifte, men lefva i alla fall inom skötet af en familj. Det har vanligen från början varit den gemensamma hushållningen med en gammal mor, som gjort att de icke kommit sig för med att bilda en egen familj; och när hon bortgått, hafva de tagit till sig en ogift syster eller annan qvinlig slägting, någon gång en hel faderlös familj, inom hvilken de lefva såsom patriarker. I desses lif är det väl alltid något, som fattas, men den ersättning de fått, är likväl så pass rik, att de undgå de der nämda klipporna, hvilka deras medbröder så lätt törna på.

Det finnes dock, såsom redan förut är antydt, gamla ungkarlar, som, trots alla andra förnuftiga menniskor anse deras celibat för en *fait accompli,* likväl i det längsta behålla sina illusioner och höra sig för hos de sköna, än här, än der. De äro ytterst noga om sitt yttre, passa på tillfälle hvarje gång de gå förbi en spegel, att ordna sin chevelyr — hvilken i de flesta fall ej tål vid några rubbningar — eller jämka på kragar och väst. De äro ytterst charmanta mot damer, synnerligast mot mammor till giftasvuxna, vackra och förmögna flickor, under det de mot döttrarna sjelfva blott med en viss reservation våga sig på att komma fram med ett oskyldigt galanteri, ty de äro i allmänhet nog kloka att hafva en viss instinktiv förnimmelse af att de äro nära att göra sig löjlige. Sanningen att säga, hafva de äfven större framgång hos mödrarna än hos de unga, och någon gång händer det att en mammas inflytande drifver det så långt att en sådan gammal rangerad narr verkligen blifver förlofvad. Jag känner personligen en, som ej mindre än sex gånger vid olika brunns- och badorter lyckats få växla ring, utan att dock någonsin komma derhän att behöfva köpa någon vigselring. Åt sin första fästmö köpte han en dyrbar brosch med en stor perla i midten och tre nedhängande kläppar med mindre perlor i, och när denna tyvärr, tillika med ringen, återsändes, förvarade

han den väl, för att begagnas vid tillfälle. Och till fästmön n:r 2 skänktes den, uppolerad, å nyo, vardt i sin ordning återsänd och blef sedan ytterligare polerad och skickad fram och tillbaka mellan honom och de fyra senare fästmörna. Slutligen gjorde han sina slag för en ung förmögen enka och hade, äfven der med en mammas biträde, hunnit så långt, att han fick säga Amanda och kallas Julle tillbaka samt någon gång uppvakta med teaterbiljetter. Redan hade han burit broschen till guldsmeden, och under en promenad en månskensafton under kungsträdgårdens lindar hade han börjat med några djupa suckar och derefter krystat fram några fadda ord om bedröfvelserna af sitt ensliga lif, då den skalkaktiga Amanda afbröt honom med de orden: »Nej, Julle, den här gången får du behålla broschen!» Någon gång förunnas det likväl den bekorgade gamle ungkarlen, till hvars representant jag valt min vän Julle, att få träda i brudstol, men då är det med sin städerska eller hushållerska och efter flere gånger upprepade initiativ å hennes sida.

Men desse Jullar äro likväl ett fåtal i förhållande till de gamla ungkarlar, som, då de vid bortåt femtio år finna sitt öde afgjordt, göra en dygd af nödvändigheten och söka finna sig i en ställning, som icke mera kan ändras. För de fleste af dem synes det nu — vare sig de räsonnera öfver saken eller helt enkelt handla såsom det faller sig naturligast — angeläget att göra denna ställning så dräglig som möjligt. Äro de då af ett sällskapligt lynne, söka de att genom det möjligt muntraste lif tillsammans med jämnåringar och likasinnade qväfva ledsnaden öfver den enslighet, som i hemmet, eller rättare bostaden, gapar emot dem. Det är desse gamle ungkarlar, som utgöra den fasta stocken af gäster på källare och kaféer, der de träffas, vanligen i samma lokal, i samma sällskap, i ett visst hörn eller vid ett visst bord. I början går det klent nog med samtalet, under det punschglasen eller toddarne, åtföljda af ett »skål, bror!» och en nickning, så småningom tömmas. Men efter ett par omgångar lossas tungornas band, och man talar i början *mezza voce,* dock under qvällens lopp i ett ständigt *crescendo,* om dagens frågor och nyheter, om riksdagen och landtmannapartiet, om den europeiska ställningen och utsigterna för krig eller fred, om konst och vetenskap. Värdet af dessa samtal är naturligtvis ganska växlande, men ibland kunna de vara innehållsrika nog, i hvilka fall de oftast föras mera uteslutande mellan två eller tre, som äro med det ifrågavarande ämnet mest förtrogne. Stundom tager en enda »ledningen», såsom det heter på kapplöpningsspråket, vare sig genom kraften af sina argument eller kraften af sin stämma, och rusar i väg till mycken tillfredsställelse för sig sjelf, någon

gång också för de andra. Detta är dock icke händelsen, om det förnämligast är genom stämman, som han dominerar, i hvilket fall han vanligen häjdas midt i farten af en allvarlig eller satirisk anmärkning, som ofta har till följd ett allmänt skratt på talarens bekostnad. Kotterier finnas också, der blott en eller två hafva privilegiet att prata, och de öfrige sitta stumma som fiskar, med vördnad förnimmande den vishet, som utgår från de förres mun; andra åter, der alla skrika och ingen hör på; slutligen andra, hvilkas alla medlemmar sitta tysta och trumpna samt se trötta ut. Men — sällskapsglädjen må i dessa lag vara större eller mindre, i ett öfverensstämma de likväl, nämligen att deras verksamhet i högre eller lägre grad går ut på starka dryckers utrotande genom konsumtion. Dock är här naturligtvis icke fråga om några egentliga utsväfningar, utan i stället om ett jämt, tidsödande och efter omständigheterna gladt lif utomhus, af den art, att det låter dagligen upprepa·sig.

Det händer icke sällan att den gamle ungkarlen, sedan han genomrumlat några år, byter om mål för sitt njutningsbegär samt börjar att pläga magen i stället för strupen. Aftnarnes dryckeslag öfvergifvas då för de sena och fina middagarne: rumlaren har förvandlats till epikuré. Denna gång är kanske likväl ej den vanligaste, ty denna utvecklings möjlighet beror hufvudsakligast på årsinkomstens belopp, emedan epikuréns lif är vida dyrbarare än rumlarens. Det förra tarfvar nämligen, för att ega något högre värde, en skicklig hushållerska, ett välförsedt skafferi och en rik källare och tillhör derför mera uteslutande en framskriden ålder eller en förnämligare samhällsställning. En eller annan särdeles qvick och angenäm sällskapsman kan väl möjligen, sedan han i ett tjog år tjenstgjort såsom marskalk på alla vänners och väninnors bröllopp, hafva samlat omkring sig ett så stort antal af familjbekanta, att dessa sätta honom i tillfälle att vid sina bord lefva ett epikureiskt lif. Men äfven detta kan varda dyrt nog, ty man har naturligtvis i så fall det berättigade anspråket att den gamle begåfvade vännen såsom ett slags vice värd skall underhålla sällskapsglädjen, berätta muntrande anekdoter, föreslå humoristiska skålar — den för damerna alltid på vers — sjunga en bordvisa, som påminner om »den gamla goda tiden», med mera sådant. Men dylikt blifver tröttsamt i längden, så att det någon gång lätt kan hända att »glädjen brister för de så kallade humorister», och sker detta ofta, är hans rol utspelt, och man börjar förvåna sig öfver att den glade X. blifvit så tråkig och reflekterar nu först öfver att han är sextio år och alldeles gråhårig. Den af mina läsare, som önskar en djupare insigt i den

vigtiga karaktersskilnaden mellan rumlaren och epikurén, tillåter jag mig dessutom hänvisa till den på grundliga och omfattande antropologiska studier stödda monografi, som Karl Kullberg — kammarjunkaren, icke akademisten — skrifvit, och som jag erkänner min oförmåga att åstadkomma något jämförligt med.

Epikuréns lif står, såsom antydt är, icke öppet för hvem som hälst, hvilket deremot är fallet med enstöringens. Men det tarfvas antingen stort mod och stor sjelftillräcklighet eller också fullkomlig hopplöshet och lefnadströtthet för att välja det. De fleste välja det icke häller, utan hafva börjat sitt gamla ungkarlslif under mer sällskapliga former, men under tidernas lopp hafva umgängesvännerna gått bort för alltid eller dragit sig tillbaka, eller man har dragit sig tillbaka sjelf, ty den framskridna åldern har gjort en alt mer otålig med afseende på andras tycken och åsigter, och så står man slutligen på den punkt, att man får draga sig inom sig sjelf med sitt knarriga lynne och hålla till godo med att, då man icke kan få tyrannisera sina vänner, i sin ordning tyranniseras af sin hushållerska eller städerska. Detta blifver tusentals gamla ungkarlars öde. Någon gång är likväl enstöringen så karaktersfast eller så genstörtig, att han icke vill underkasta sig ens en qvinlig tjensteandes spira, utan hyser det oberättigade anspråket att sjelf vara herre i sitt hus. Detta lyckas dock aldrig mer än till hälften, och äfven detta oftast blott på bekostnad af all husfrid. Om man undantager en eller annan s. k. läskarl, som är ytterst from, i fall man lemnar honom i ro på sin soffa med sin pipa och sin bok, är enstöringen också i allmänhet föga egnad att känna någon frid als. Som han just icke har något skäl att vara nöjd med sig sjelf, tager han sig af de oskyldigaste saker anledning till missnöje med allting annat. I synnerhet äro glada och lekande barn honom en styggelse, och det är intet skämt, när han påstår sig tycka mera om dem som tjuta och skrika, ty de bäras bort. Någon gång sträcker han sin ovilja äfven till den osjäliga naturen och anför såsom skäl för sin ovilja mot landet att »der är för grönt». Med knarrigheten förenar enstöringen ofta girighet. Liksom Tertullianus »trodde derför att det var orimligt», så samlar han, derför att han ingen har att samla åt. Någon gång hittas visserligen efter honom ett testamente, fyldt af åtskilliga mer eller mindre vackra donationer, och han får då i tidningarna en ståtlig minnesruna och titeln »den ädle gifvaren». Dock torde det ej vara så mycket bevändt med den ädelheten; den har icke kostat honom den ringaste uppoffring, han fick tillfredsställa sin samlarelust ända till sin sista dag och lem-

nade ifrån sig sin skatt, först då han icke längre kunde taga den med sig.

Stundom kan det likväl hända att en gammal enstöring finner en särdeles trefnad med en annan af samma slag, till följd hvaraf de någon längre eller kortare tid lefva i det innerligaste förhållande, hvilket likväl alldeles oförutsedt kan brytas af de lumpnaste bevekelsegrunder. Så lefde här i Stockholm för ett par tiotal af år sedan tvänne ogifta gubbar, båda ämbetsmän och särdeles intresserade af studier. Den ene höll på att blifva blind och fick en obetydlig pension, hvarpå han flyttade till en liten vacker småstad, för att kunna lefva billigt och i tysthet. Den andre, som var jurist, leddes ordentligt och räknade månader och dagar, tills äfven han skulle få pension, då han ämnade flytta till den lilla småstaden för att få lefva tillsammans med sin vän. Om ett eller annat år gick också denna önskan i fullbordan; de bodde i ett par hus alldeles bredvid hvarandra, han läste ofta högt för sin halfblinde vän, och för öfrigt promenerade de tillsammans och diskuterade lifvets stora frågor. Men det begaf sig så, att den förres värdinna hade en vacker trädgård och den senares åter åtskilliga höns, hvilka med större list, än man eljes tilltror dylika djur, transporterade sig in i den samma, der de på sitt sätt spelade mästare. Trädgårdens herskarinna vardt naturligtvis uppretad häröfver, jagade bort hönsen med stränga förhållningsorder att aldrig komma tillbaka, tillgrep derpå stenkastning, som gjorde ett par lytta, och slutade med att stämma hönsens egarinna. Denna, förut förolämpad af den medfart, hennes älsklingar rönt, till följd hvaraf en och annan måst slagtas i förtid, vardt nu ursinnig och beklagade sig för sin hyresgäst, den gamle juristen. Denne hörde på henne förströdd, sysselsatt som han var med ordnandet af några naturvetenskapliga samlingar, och svarade blott: »Var lugn, madam lilla, jag skall föra hennes talan och tror icke att någon här är karl att vinna en process mot mig.» Men hvem kan döma om hans förvåning och harm, då han inför rätta fann sin gamle vän på kärande sidan. Trädgårdsälskare och hönsfiende, som denne var, hade han nämligen åtagit sig sin värdinnas sak, »ty» — hade han sagt — »fast jag icke är jurist, bör jag väl kunna sköta en så klar sak». Han utvecklade nu sitt käromål med mycken ironisk skärpa, så att rådstusalen, som var alldeles packad — ty ryktet om det ovanliga skådespelet hade snart spridt sig i den lilla stadshålan — genljöd af skratt. Detta förargade svaranden ännu mer, så att denne förlöpte sig, och inom kort hade båda parterna glömt så väl trädgård som höns och kastat sig in på de personliga invektivens slippriga område. Bägge

gubbarne erhöllo allvarliga tillrättavisningar och fingo plikta för oskickligt uppförande inför rätta, och den gamle juristen flyttade före veckans slut från staden, ty han kunde ej mera inandas samma luft som hans f. d. vän, hvilken gjort honom till ett åtlöje.

En annan historia om ett dylikt fostbrödraskap må äfven få plats här, såsom betecknande för de gamle ungkarlarne, hälst i den icke blott lumpenhet och egoism drifva sitt spel, utan vid deras sida framträder den oegennyttigaste vänskap. I senare hälften af 1850-talet bodde i en liten småstad tvänne såsom särdeles täta ansedde gubbar utan familj: f. d. auditör X. och f. d. apotekaren Y., den senare dock ansedd att väga dubbelt mer än den andre och bröder emellan värd sina goda hundratusen banko. Under krisen 1857 kom den förre till den senare med ett bedröfvadt ansigte och berättade att hans lilla förmögenhet, på grund af förluster, var nästan alldeles slut, så att han såsom frukten af ett lifs sträfvande såg för sig ruin och brist på gamla dagar. Apotekaren afbröt honom med tårar i ögonen: »Kära bror, tala icke så. Här bor ju jag i ett stort tvåvåningshus, du kan taga den öfre våningen, och vid mitt bord fins det alltid en plats för dig. Tänk hur trefligt det skall bli! Nog kan det vara ledsamt för dig förstås, men för mig synes det som en ren lycka.» Auditören sträfvade emot och mumlade något om ett nedsättande beroende, men apotekaren var ifrig samt svor och förbannade sig på att något sådant icke skulle komma i fråga, ingen mer än de behöfde veta något om saken, det kunde ju synas som om de för sin ömsesidiga trefnad flyttat tillsammans, och vännen skulle blifva lika god herre i hans hus som någonsin han sjelf. Så skedde också och fortfor i många år. Uppstodo någon gång små tvister, på grund af olika tycken, gaf apotekaren af grannlagenhet efter och fann sig rätt väl vid att i många afseenden spela andra fiolen i sitt eget hus. Hvad som gjorde honom ledsen var blott de täta besök, vännen mottog af åtskilliga länsmän och tvetydiga affärskarlar i trakten, ty det bevisade att denne ännu ej fullt klarerat sina affärer, men på sina anbud om penninghjelp fick han alltid afslag. En annan anledning till oro var ock att auditören ofta satt sent uppe på nätterna, och en gång, då apotekaren af sin ängslan drefs att se efter huru det var fatt med honom, fann han, då han kom upp, dörren stängd och hörde vännen gräfva i papper och mumla siffror för sig sjelf, hvaraf han förstod att han om nätterna grubblade öfver sina affärer och fördubblade derefter sin grannlagenhet mot honom. Efter loppet af en tio år dog auditören. Den öfverlefvande vännen sörjde honom hjertligt, stälde till en ståtlig begrafning och förklarade för ut-

redningsmannen i hans bo att, om det funnes någon brist i detsamma, vore han färdig att fylla den. Men någon dylik fans ej; auditören efterlemnade i säkra värdepapper nära en fjerdedels million, som i brist af något testamente tillföll några aflägsna slägtingar, som han knapt sett. Vid den underrättelsen bleknade den beskedlige apotekaren, miste aptit och hull och — hvad värre var — sitt glada förtroende till menniskor, och de förlusterna öfverlefde han icke mer än några få månader.

Redan af denna lilla berättelse ur det verkliga lifvet visar sig att sjelfviskhet, knarrighet och ofördragsamhet ej äro stående drag hos alla gamla ungkarlar, om de än finnas hos det öfvervägande flertalet. Det finnes äfven godhjertade och godmodige gamle ogifta herrar, som äro värderade gudfäder och farbröder i sina vänners familjer, som föra ordentliga anteckningar öfver sina äldre väninnors födelse- och namnsdagar och aldrig uraktlåta att på sådana uppvakta med en bukett, och som förefalla det uppväxande slägtet såsom typer för trefliga och frikostiga gamla hederspaschor. I blygsammare förhållanden visar sig detta välvilliga sinnelag i en starkt utpräglad kärlek för barn. Det är, om också ej vanligt, dock ej alldeles oerhördt att en rätt inkarnerad ungkarl kan vara en stor barnavän. Han tager de små upp i sitt knä, gifver dem namnam och jollrar med dem, och, hvar han visar sig, bilda de genast en ring omkring honom. Slutligen finnes det väl äfven en eller annan gammal ungkarl, som, sjelf besviken på lifvets lycka, gjort till sin uppgift att, så vidt han kan, medverka till andras. Men sådane gamle ungkarlar äro likväl till den grad undantag från den allmänna regeln, att de af sin samtid hedras med titeln af original.

Anders R . . . . . n.

Maritza.

Han satte sin urdruckna ölmugg häftigt ifrån sig, så att den återrinnande fradgan stänkte ut öfver bordet. Derefter föll han i tankar. Handen gled mekaniskt genom de yfviga, gråsprängda knäfvelbårarne, och hvarken fågelqvittret utanför eller aftonrodnaden, som strödde sitt guldregn mellan löfkronorna, kom honom att vända blicken från den mörka spiselvrån.

Så hade vi tillbragt mången afton tillsamman. Det var det gifna slutet på våra samtal om den stundande vinskörden eller årets sädespris. Denna afton låg dock ett egendomligt allvar öfver de sträfva dragen, som jag icke sett förut, och jag ärnade just föreslå en flaska »gammalt» från kometåret, för att muntra opp honom med, då han långsamt reste sig från bänken och sade med en ton, som skulle han hela tiden hafva samtalat med mig: »Ja, ja, gamle vän, sådan var Maritza. — Men följ mig dit ut på berget» fortsatte han, då han märkte min förvåning. »Derute vid fåglarnes sång skall jag berätta för dig Maritzas saga».

Vi hade råkats dagligen under de månader jag tillbragt bland bergen, men aldrig förr hade han nämnt något om sin föregående lefnad. Jag visste endast att han varit ryttmästare och såsom sådan deltagit i sista kriget. Det var derför med en viss nyfikenhet, som jag följde honom.

Vi slogo oss ned på gräsmattan, hörde en stund på boskapens råmande ner i dalen, på bäckens sorl och fågelqvittret, derefter bröt han tystnaden.

»Hon var lång och smärt», började han, nästan för sig sjelf, »mjuk som vidjan, när hon böjer sig för aftonvinden. Hur mildt logo icke hennes svarta, djupa ögon, när hon böjde sig fram öfver skänkbordet, för att hviska några förtroliga ord i mitt öra. Hur blygt och oskuldsfullt sänkte hon icke strax derpå sina ögonlock, för min djerfva blick».

»Sätt dig här, Maritza», sade jag afbrutet, nästan flämtande, ty jag var ung då, knapt tjugu år. Men hur förvånad stirrade hon icke på mig vid denna fråga. Mitt upprörda anlete förskräckte henne. Nästan ödmjukt svarade hon: »Om Ers nåd tillåter det?»

Hon stälde vattenkrukan ifrån sig och satte sig på bänken vid min sida. Men jag visste knappast, hvad jag skulle säga henne. Ännu i denna stund tycker jag mig se hur hennes svarta hårflätor med den röda törnrosen i hårfästet, skimrade som ett oredigt töcken för mina ögon. Hennes barnsliga, omisstänksamma oskuld kom mina kinder att rodna. Hon var en engel, tänkte jag för mig sjelf, och jag tyckte nästan att det lät som en hädelse, då mina läppar, i öfvermåttet af förtjusning, framhviskade detta »Cseretlék», detta ord, som man väl kan öfversätta med: »jag älskar dig», men hvars trånande tonfall intet annat språk kan återgifva.

Det var på senhösten 1848, fortsatte han efter en stunds tystnad. Upproret i Ungarn hade kallat allt flere österrikiska trupper på andra sidan Leitha. Det ena regimentet efter det andra tågade genom Leopolstadt ut på Pratern, för att sedan på Donau fortsätta sin färd till Pressburg.

Jag har glömt att säga er att jag är ett wienbarn. Min far var en ansedd borgare i Leopoldstadt, och jag sjelf, när dessa händelser tilldrogo sig, en nittonårs yngling, liflig och glad, som wienbarn i allmänhet äro. Hvad var derför naturligare än att jag skulle känna en stark åtrå att få följa de ståtlige trupperne äfven bortom Pratern. För hvarje nytt regimente ökades min håg för soldatens yrke. Min far tvekade dock länge att gifva sitt bifall. Han var en borgare af gamla sorten, och hatade både militärer och adelsmän. Hvad som nu särskildt förtröt honom var att kejsaren kallat Ryssland till hjelp mot ungrarne. »Mot sina medbröder» svarade han mig alltid, på mina ifriga böner, »vinner man ingen ära och hvem som strider mot menniskans frihet, blir aldrig annat än en äfventyrare. »Stanna derför qvar och blif en redlig köpman som din far, då har du bröd till döddagar och behöfver icke slå ihjäl dina medmenniskor för att kunna lefva».

Min enträgenhet segrade dock till slut, och tack vare några mäktige gynnares förord fick jag anställning som kadett vid ett chevauxlegers regemente, hvilket nyss förut aftågat till gränsen. Med hufvudet fullt af lysande framtidsdrömmar skyndade jag att köpa mig häst och uniform och försedd med några dukatrullar samt med rekommendationsbref till flere bland regimentets äldre officerare gaf jag mig åstad på vägen till Pressburg. Framtiden hägrade löftesrik i mina tankar och min enda sorg var att kriget skulle sluta förr än jag fått råka mitt regimente och haft tillfälle att utmärka mig.

Men hvar fans detta regimente? Ingen kunde upplysa mig derom. I Pest skakade man misstänksamt på hufvudet åt mina

frågor och de civila myndigheterna voro nära att taga mig för en spion. Trött på att fråga, beslöt jag slutligen att på egen hand söka reda på det samma, och en kulen höstdag trafvade jag gnolande i väg öfver de vida slätterna på andra sidan om magyarernas hufvudstad.

Vid hvarje bivuak frågade jag efter mina blifvande kamrater, men alltid fick jag samma svar: ingen hade sett dem. På detta sätt kom jag till förposterna vid Hatván. Här gaf man mig det rådet att höra efter i några byar längre söderut, som man kunde se från bivuaken.

Det blef en mörk, regnig höstnatt. Den ena bivuakelden efter den andra lemnade jag bakom mig. Snart hade jag förlorat den sista ur sigte och det rödaktiga töcken, som omgaf honom, miste småningom sitt sken i de täta, kalla höstdimmorna. Men hvart jag än spanade, kunde jag icke upptäcka någon ljusstrimma, någon by i den mörka omgifningen. Min häst var uttröttad. Han sjönk ned ända till knävecken i den djupa väggyttjan. Helt säkert hade jag inslagit orätt väg, tänkte jag, ty de byar, som vi sett från bivuaken, borde hafva legat på högst en mils afstånd derifrån och jag hade i skarpa takter ridit fulla tre timmar.

Jag ärnade derför vända om, och skulle just ordna mina tyglar, då en skarp blixt lyste till vid vägkanten. Jag mins att jag föll, att ett oredigt buller nådde mina öron, men hvad derefter följde har jag aldrig kunnat erinra mig.

Det var redan full vinter, då jag återkom till medvetande. Från min säng kunde jag se ut genom fönstret öfver ödsliga snöfält. På en låg träpall vid sängen satt en ung, svartögd flicka. Hennes fina händer ordnade mjukt och varligt förbandet på min panna. Jag ville tala, jag ville fråga hvar jag var, hvem hon var, men hon lade med en högvigtig min sin hand på min mun.

»Först när snön gått bort får Ers nåd tala vid Maritza», sade hon leende, liksom hon förstått mina tankar, och då dessa ord endast ännu mera stegrade min nyfikenhet nickade hon vänligt förebrående åt mig och försvann genom den låga dörren.

Fälten utanför mitt fönster miste småningom sitt hvita täcke och höljdes i dimmor. Allt rödare vordo skyarne vid horizonten, allt häftigare nattvindens tjut, då han brusade fram ur molnen. Men inne i den låga kammaren sprakade risknipporna allt muntrare på den flata spiselhällen. Maritza skämtade och hade tusen upptåg för sig. Än sjöng hon vilda, rusande czardas, än dansade hon äggdansen med lekfullheten hos en kattunge och vigheten hos en ekorre. Den gamle doktorn, som någon gång besökte mig, lofvade

att jag snart skulle få lemna mitt rum och både hon och jag gladde oss åt detta ögonblick.

»Hade Ers nåd varit en rigtig Csikos», sade hon leende då vi en dag kommo att tala om öfverfallet i skogen, »skulle husarerne nog fått ångra sig».

Jag tyckte mig se i hennes ögon att hon önskade att jag hade varit en sådan der rigtig csikos och jag brann af lust att få kasta mig i sadeln och visa henne att om jag än icke var det kunde jag dock tygla en häst lika väl som en af dessa herdar, hvilka traditionen påstår äro födde grensle öfver ett föl.

I samma mån jag tillfrisknade vardt emellertid Maritzas sätt mot mig mera tvunget och tillbakadraget. När jag kunde lemna mitt rum, slutade hennes besök, och i skänkrummet på nedra bottnen, der hennes far sålde vin och slibovitz, fann jag många medtäflare om hennes ynnest. Hon utmärkte mig visserligen fortfarande genom sin vänlighet, men hennes mörka ögon hade fått ett svärmiskt uttryck, som jag icke sett under min sjukdom och på samma gång tycktes hennes kinder mista sina friska rosor. Långa stunder kunde hon stå tankfull vid sidan af det tomma ölstopet, utan att höra på fadrens tillsägelse att skaffa mera vin från källaren eller att hjelpa den nykomne gästen af med kappan.

I ungdomens drömmar talar emellertid hoppet så ofta med verklighetens stämma och jag trodde att hon grubblade öfver vår kärlek. Liflig som jag var, hade jag nämligen i första ögonblickets hänryckning förtrott henne att jag älskade henne högst af allt på jorden, att jag ville offra mitt lif för att få ega henne, att om hon icke ville följa mig till mitt fädernesland, skulle jag sjelf blifva en Csikos och fånga vilda hästar med knutsnara på heden.

Hon hade dock endast svarat med ett sorgset leende. Hon förstod mig icke, när jag talade så häftigt sade hon en annan gång. »Här på slätten, skall Ers nåd tro» suckade hon, »lära barnen hvarandra sina tungomål, så att en magyar-flicka och en tysk flicka sättas att leka tillsamman. Det är vår enda skola och vi kunna derför icke så väl förstå de höge herrarnes språk från Wien».

Hvad hennes svarta ögon lyste af barnslig skälmaktighet, då hon sade dessa ord. Det var omöjligt att icke hviska åt henne: »hvad jag älskar dig, Maritza!» —

De långa vinterdagarne svunno hastigt sin kos och vi voro i slutet af Februari. Det var sent en afton. Snöstormen hven öfver de bara fälten, för att pressa sig in i de trånga bergvägarne, der snön ännu låg alnsdjup. I förbifarten piskade han mot de söndriga rutorna i det låga skänkrummet, der byns stamgäster som bäst

höllo på att vid ölkruset och tobakspipan utveckla sina åsigter i politiken och förtro hvarandra sina aningar om framtiden. Det var nämligen en brydsam tid som kommit. Görgeys här hade nyligen lemnat byn på tåg mot bergen, och österrikarne under Jablonowsky följde honom tätt i spåren. Man var således mellan tvänne eldar och derför voro kloke vänners råd mer än någonsin af nöden.

I en vrå på sidan om den stora spiseln, dit hvarken det osäkra skenet från den slocknande torfelden eller från de matt flämtande talgljusen på disken trängde fram, suto jag och Maritza, ömsom hörande på samtalet, ömsom hviskande med hvarandra. Om det var sannt att Jablonowskys korps var i antågande, måste jag snart lemna min tillflyktsort, ty med denna korps tågade äfven mitt regimente. Jag ville derför att hon skulle lofva mig att snart komma till Wien, men skämtande svarat att hon tyckte att det var elakt af mig att önska henne utomhus i ett sådant väder, då icke ens den raskaste husar ville rida öfver slätten.

»Ett minne kan väl Maritza gifva mig?» sade jag slutligen. »Gif mig endast det lilla bernstenskorset, som du bär om halsen?

»Då skulle jag älska dig».

»Du älskar mig då ej mera?»

Hon vände sig bort, som om någon skulle hafva ropat henne.

»Om du gifver mig din kokard», sade hon hviskande, »skall du få mitt kors».

Detta hade varit det samma, som att ingå vid de frivillige husarerne, och jag älskade äfven mitt fädernesland.

Medan vi som bäst gnabbades, hördes hästtramp och bjellerklang utanför på gården, och strax derpå insteg i rummet en kortväxt, svartmuskig man, insvept i en vid respels. Han slog sig ner vid bordet, sedan han först artigt bedt de öfriga gästerna om deras tillåtelse, och vardt snart en af de ifrigaste i talet. Han kom från Galizien, sade han, och var till yrket vinhandlare. Han ärnade sig nu till Bukarest i affärer.

Hans utseende behagade mig icke från första ögonblicket, men han hade mycket att berätta om Görgey och hans officerare och hans målande beskrifning öfver striden vid Braniskopasset vann stort bifall, isynnerhet när han beskref huru Görgey låtit sina officerare dansa i Iglo och sjelf i mörka natten ilat till sina förposter, för att på branta, isfylda bergvägar föra dem i ryggen på österrikarne och derigenom banat väg för sin instängde här.

Samtalet vardt småningom allt lifligare. Man öfverbjöd hvarandra i beröm öfver de tappre honved och i hotfulla utrop mot mina landsmän. Ingen grymhet var nog stor, för att icke tillvitas

desse senare och en hederlig borgare, som troligtvis aldrig varit utom sin fäderneby, svor vid alla helgon, att han sett huru österrikarne tagit till fånga unga magyarflickor och strukit salt under fotbladen på dem, för att derefter låta sina getter slicka derpå, på det att de stackars offren, sade han, skulle dö af den förfärliga skrattkrampen.

Jag hade varit så upptagen af samtalet, att jag icke uppmärksammat det som försiggått i mitt närmaste granskap, då ett halfqväfdt utrop kom mig att vända blicken på min granne. Aldrig förr hade jag sett ett sådant uttryck i Maritzas vackra anlete. Hennes kinder glödde af feberaktig eld, hennes ögon blixtrade. Hon lutade sig framåt, liksom för att icke mista ett enda ord af samtalet.

När berättaren slutat, kunde hon icke längre styra sina känslor.

»Hör fader», utropade hon lidelsefullt, i det hon rusade fram på golfvet, »hör nu en gång att vilde Nikolas har rätt. Nu får du veta af främlingar hur hvitrockarne behandla oss, magyarqvinnor. Men vid den heliga jungfrun, deras tid skall ock komma. Du har ofta sagt, fader, att jag vore det vackraste ansigtet på denna sidan Hatván och att mången ung man ofta talat till dig om sin kärlek för Maritza. Finnes då ingen Csicos eller Gulyas, som vill öfvergifva sina hjordar, för att hämnas oss? — Jag ville offra mig åt den sämste af dem, för döden på en enda officer bland dessa vilddjur».

Hennes röst dallrade med sällsam klang. Det var tänkte jag, det kalla stålet, som hade gömt sig under de sammetslena dragen.

Men plötsligt vände hon sig åt den sida, der jag satt. Ångrade hon hvad hon nyss sagt? Det syntes så. Hennes ögon skimrade ju af fuktig glans. Ett ögonblick och hon hade flätat sina armar kring min hals.

»Det var icke du», sade hon häftigt, afbrutet, i det hon lidelsefullt kysste mig. »Sade jag icke, att jag icke menade dig. . . .».

Innan jag hunnit hemta mig från min förvåning, inrusade skänkgossen, blek och halfskrämd. Han hade nyss fått höra sade han, att Jablonowskys korps närmade sig staden. Denna underrättelse skingrade gästerna inom ett ögonblick. Den förste som aflägsnade sig var främlingen. Han hade förkylt sig, sade han, och drog sig derför tillbaka på sitt rum, sedan han först beställt åt sig varm lemonad, för att, som han sade, utdrifva kylan.

Följande dag kom mina landsmän. De stannade i fyra dagar. Under hela denna tid lemnade icke den kortväxte främlingen sitt rum och lika troget som Maritza vårdat mig, vårdade hon nu honom. Hon hade knappt en blick för mig, men jag glömde likafullt mitt fädernesland, min kokard — och mitt regimente tågade förbi utan

mig. Jag var utvexlad, återköpt för mina landsmäns blod. Men i mitt kärleksrus svek jag min fana.

Mitt hopp att Maritzas köld skulle försvinna, var emellertid fåfängt. Hennes samtal med främlingen tycktes hafva utöfvat ett sällsamt inflytande på henne. Hon hvarken sjöng eller skrattade, hon var tvärtom mera hård och sluten än någon flicka vid hennes ålder brukar vara.

Det var en vacker stjernklar natt, några dagar senare. Månen sänkte sig röd och töckenhöljd mot den mörka slätten. för att snart försvinna mellan de långsträckta skyarne vid synranden.

Jag hade svårt att sofva i min qvafva kammare. Slutligen fram emot midnatt föll jag i en lätt halfslummer, hvarur jag likväl plötsligt åter väcktes af ett lätt buller liksom af någon, som ville bryta sig in till min kammare genom dörren. Jag skyndade ur bädden. Men så väl i rummet som ute på gården rådde mörker och tystnad. Månen hade gått ner, endast stjernorna tindrade matt och afbrutet genom de förbiilande skyarne. När jag vände mig om för att gå tillbaka, tyckte jag likväl att något rörde sig långt ute på slätten. Var det endast vindens sus, som nådde mitt öra? Det lät ju som ljudet af hofslag. I min inbillning tyckte jag mig se huru tvänne mörka skepnader i vildt ilsprång flydde öfver slätten.

Jag erinrade mig nu, att jag drömt något medan jag sof. Maritza, tyckte jag, hade smugit sig fram till min bädd. Hon hade varit resklädd och hållit i ena handen ett blänkande föremål. Hon hade böjt sig ner öfver mig, såsom hon brukat, då hon vårdade mina sår, hennes läppar hade vidrört mina, i samma ögonblick hade en mörk skepnad visat sig i dörren, och åstadkommit det buller, hvilket gjorde att jag vaknade.

Följande dag var Maritza borta. Ingen visste hvart hon tagit vägen. Man hade sett en främmande Csicos qvällen förut komma in i skänkrummet, som bedt om härberge öfver natten. Han hade haft mycket att hviska till henne. Äfven han var borta. Hennes gamle far väntade henne dock tillbaka, sade han, innan qvällen. »Maritza», sade han, »har aldrig försummat sina sysslor, äfven om hon någongång haft sina galna upptåg i bygden».

Jag hade dock min särskilda mening, ty på golfvet vid min säng hade jag funnit hennes bernstenskors.

* * *

När man från Pressburg färdas utför Donau ser man vid Acs på venster hand två smala, spetsiga tornspiror höja sig öfver slätten. Det är kyrktornen i den gamla ungarska staden Komorn. Framför dem utbreda sig i en vid båge starka fästningsverk, utgörande stadens skydd mot landsidan.

Sedan månader tillbaka hade den ungarske trikoloren svajat från dessa tornspiror. Under Simmunich och Walder hade mina landsmän gång på gång lupit till storms, utan att dock lyckats plantera habsburgarnes svartgula banér i trikolorens ställe. Men med storm kunde fästningen icke heller tagas. Att skjuta stormöppning på vallen var omöjligt, då man icke kunde nå honom med raka skott. Endast en belägring efter alla konstens regler kunde leda till målet. Men en sådan skulle kräfva mycket penningar, många menniskolif och man skulle till slut må hända nödgas upphäfva den samma till följd af händelserna på andra delar af krigsorten. Derför måste äfven det omöjliga göras, derför fingo också våra jägarkolonner storma fram i mörka massor den ena gången efter den andra mot de branta, blodiga vallarne, derför lät generalen sina dragoner marschera upp för att jaga italienarne framåt, då desse, minskade till en tredjedel, nekade att för fjerde gången klättra öfver den likfylda grafven. De vände sig om och skottvexlande sins emellan, flydde de i oordnade spilror mot lägret. Ett störtregn af bomber sändes ut öfver fästningen, men hvad gjorde det? På vallarne dansade husarer och Csikos sina nationaldanser midt under hetaste kulregnet och skreko Eljen! vid våra felskott. Det var ett vansinne att storma fram mot sådane män och det fans tolf tusen af dem bakom de mörka kanonmynningarna.

Hvad som icke kan tagas med svärd i hand, kan må hända vinnas genom öfverrumpling. Knapt var tanken väckt förr än ett tjugotal unge män lofvade hvarandra med helig ed att offra lif och blod i ett dylikt företag. Jag var en af dem. Klädde som kanonierer, anmälde vi oss tidigt en morgon såsom öfverlöpare vid fästningsporten. I våra fickor hade vi verktyg till kanonernas förnagling, samt dess utom några raketer för signalerna. Det var nämligen öfverenskommet att så snart vi skulle lyckas att förnagla kanonerna i det utsedda verket, skulle vi sända en raket i höjden. Våra vänner på motsatta stranden, skulle då skynda sig att slå en brygga öfver Donau och storma vallen till det så godt som försvarslösa verket.

Till en början gick allt lyckligt. Vi mottogos med vänskap, fingo svära trohetsed åt ungarska fanan och skulle just inmönstras bland de tappre honveds, då, vid ombytet af kläder, våra raketer

och verktyg kommo i dagen. I stället för att från vallkrönet få skåda våra vänner läger på andra sidan floden, fingo vi, skilde från hvarandra, pröfva vårt tålamod i fästningens kasematter.

Några enformiga dagar följde hvarandra. Nu för tiden skulle jag lätt nog kunna försjunka i slö overksamhet. Urverket är slitet och vid minsta friktion stannar det gerna af sig sjelft. Men då pulserade blodet häftigare i ådrorna. Jag måste uppbjuda hela min uppfinningsgåfva för att kunna trötta ut min kropp. Uppe vid taket lyste dagern in genom en trång glugg och att komma dit upp kostade mig till en början många svettdroppar. Men när jag slutligen lyckades i mina klättringsförsök, vann jag någon omvexling i min enslighet. Mitt fängelse sköljdes nämligen till mera än halfva sin höjd af floden och jag hade der uppe en temligen vidsträckt utsigt öfver hennes gula böljor. Jag kunde se bort emot andra stranden, hvilken sjelf likväl skymdes af en utskjutande murkant. Der uppe låg jag sedan mången stund och räknade mig sömnig på förbiflytande trädbitar och risknippor.

Det var sent en afton, då jag på detta sätt sökte fördrifva ledsnaden. Hundra och åter hundra små föremål hade dansat förbi på de krusiga vågorna, upptäckts af mitt vana öga och fått sina särskilda kolstreck på muren. Det började redan skymma. Månen hade genast vid sin uppgång dolt sig bland molnen och de sqvalpande vågorna drogo sig allt djupare undan för det tilltagande mörkret. Då hörde jag plötsligt ett egendomligt fräsande ljud uppöfver mig. Den mörka vattenytan genomskars af en smal, frustande eldstrimma. Det var ju vårt tecken. Skulle mina kamrater hafva lyckats att narra sina väktare och hafva utfört sitt djerfva företag? Mitt hjerta klappade med feberaktig styrka. Men hvarför hade jag lemnats åt mitt öde? Hade min fångenskap vid krigets början gjort mig misstänkt i deras ögon; eller litade man icke på mitt mod, min kallblodighet?

Jag tryckte mitt anlete mellan gallren, för att kunna få en så vidsträcktare öfversigt. Men hvart jag vände mina blickar möttes de endast af flodens mörka yta. Då fick jag plötsligt se några svarta skuggor skjuta fram öfver vattnet. De förstorades allt efter som de närmade sig. Nu kunde jag äfven tydligt uppfatta slag af yxor och halfqväfda kommandorop. Det kunde icke längre vara något misstag, det var mina landsmän, som hörsammat signalen.

Med en förvånande hastighet ordnade de sina pontoner. Snart kunde jag följa den ljusa brovandringen ända till fästningsmuren, några alnar under mig. Plankorna börja knarra under raska fotsteg och vid skenet af den på nytt framträdande månen såg jag ståt-

lige karlar i hvita rockar skynda emot mig. Deras svartmuskiga ansigten uttryckte djerf beslutsamhet. Några veckor förut hade deras kamrater gått fram på samma sätt, fast de mördande karteschsalvorna bortsopat den ena roten, det ena ledet efter det andra. Men det hade varit vid fullt dagsljus och fienden hade väntat dem. Nu deremot var det natt och vänner på vallen. Blott månskenet icke måtte förråda dem! Jag ville ropa till dem att skynda sig, att icke låta hindra sig af ett brustet tåg eller en felande planka.

Då flammar det plötsligt till öfver deras hufvuden. Ett väldigt dån skakar tornet i dess grundvalar. De äro förrådde, skrek jag, utom mig af ängslan. Försvararne hade låtit dem ostörde närma sig, endast för att så mycket lättare kunna inviga dem åt döden. Från de nyss så tysta bröstvärnen uppsteg saltpeterröken i hvita, ringlande moln och ur de öppnade styckeportarne slungas den ena bomben, den ena karteschsvärmen efter den andra mot deras tätt packade led.

Men de stanna icke, de se sig icke till baka. På den första häpenheten har följt ett dödsförakt utan like. De närmaste leden kasta sig i vattnet, för att, vadande till halsen, söka skydd vid murfoten. De som äro längre till baka täfla om att få intaga deras rum. Men mina landsmäns tapperhet är fåfäng. Framför sig hafva de den lodräta muren, som ingen kan öfverkomma utan stormstegar och dessa bortföras nu som bäst af floden, sjunkande under tyngden af deras drunknande kamrater. Inom kort har också bryggan fallit i spillror under deras hvita led. Den ena flocken efter den andra sopas bort af kulregnet eller försvinna i vågorna mellan de bräckliga plankorna. Vid hvarje ny blixt minskas deras antal. Luften är fyld af de döendes klagorop.

Ändtligen tystnar elden. Då ser jag en liten ökstock, snarlik dem som fiskarene begagna, djerft styra fram bland spilrorna. En qvinna står i fören. Hon fattar den ene simmaren efter den andre i håret och för till foten af muren. Men var det inbillning? Vände sig icke dessa förtviflade drag, dessa vidt uppspärrade ögon mot det ställe der jag befann mig? Ljöd icke oupphörligt från dessa stela, blodiga läppar förrädarenamnet mig till mötes? Ju mer jag stirrade utåt vattnet, dess flere ögon tyckte jag riktas mot mig. Desse män som kämpade sin sista strid om en bräcklig planka, äfven de skreko åt mig att det var jag, som förrådt dem åt upprorsmännen. Den hemska föreställningen förlamade mina sinnen. Jag ville ropa åt dem, säga att jag var oskyldig, men det susade för mina öron. Vanmäktig släppte jag mitt tag om fönstergallren.

När jag åter vaknade till medvetande, låg jag nedanför på

stengolfvet. Jag skulle just draga mig till minnes, hvad som händt, då jag kände en hand som trefvade öfver mitt anlete. »Ers nåd hörde icke, när jag talade till honom», hviskade en röst i mitt öra, »och derför måste jag väcka honom på samma sätt som hemma».

Det var Maritzas röst. Men hvad ville hon och hur hade hon kommit in till mig?

»Skynda, Ers nåd!» sade hon i brådskande ton, »om två timmar skola fångarne föras till gröna planen, der det svarta korset står. Der skola honveds skjuta till måls på dem med sina långa bössor. Följ Maritza, ja ja, följ henne!», tillade hon nästan bönfallande, då jag icke genast kunde samla mina tankar.

»Men hvart vill du då föra mig och hur skall du komma ur fästningen?» frågade jag nästan mekaniskt.

»Ack, det har ingen fara. Om Ers nåd skyndar sig, skall det icke blifva mitt fel om, vi icke inom ett ögonblick äro öfver på motsatta stranden».

Utan att höra på, hvad jag svarade, hade hon redan öppnat dörren och ledde mig nu fram genom den mörka gången utanför.

»Du följer mig då till Wien?», frågade jag, då vi utkommit på strandremsan mellan muren och floden.

»Om Ers nåd är tyst», svarade hon skrattande, »kunna vi tala derom under vägen».

Månen sken nu fram mellan molnen och vi måste gömma oss bakom ett utskjutande hörn af muren. Jag betraktade hennes anlete. Det var blekt och aftärdt och det föreföll mig som bittra lidanden skulle hafva med tårarne aftorkat rosorna på hennes kinder. Hon log så främmande tyckte jag, då jag såg på henne. Men hennes mörka ögon blixtrade ju som förr. Ack, min vän, man känner ju så lätt igen sin första kärlek. —

»Nu måste vi skynda» hviskade hon brådskande, då jag i ungdomens tanklöshet ville taga en kyss från hennes läppar. »Hjelp mig med ökstocken, om Ers nåd vill komma med?»

Tätt invid muren och dold i hans skugga låg en liten ökstock, som knappt såg ut att bära en, ännu mindre två personer. Men ingen tid gafs till tvekan. Uppe på krönet aftecknade sig vaktposterne mot den ljusnande himlen. Då och då lutade de sig fram öfver krönet, liksom skulle de hafva anat vår närvaro. Men skuggorna voro ännu våra bundsförvandter.

Vi hjelpte hvarandra att varsamt ösa ut vattnet i vår bräckliga farkost och skulle just skjuta honom från land, då en mörk skepnad smög sig fram längs muren och stannade framför oss.

»Du gjorde det ändock», sade skepnaden tyst och hotande.

»Sade jag då, att jag icke skulle göra det?» svarade hon lugnt, utan att resa sig upp.

»Du kan hålla ord ser jag, men det kan också jag. Deruppe står långe Ladislas. Om jag ger en suck ifrån mig, får du mera barlast än båten bär».

»Gör det då», svarade hon föraktligt, »gör det Nikolas».

I detsamma gaf hon ökstocken fart med foten, så att han dansade ett godt stycke ut på floden. Mannen hade emellertid anat något sådant. Han rusade efter till midjan i vattnet och då han icke kunde nå stäfven, ryckte han dolken ur gördeln och svängde honom hotande efter oss.

»Akta dig, Maritza», skrek han, »akta dig, qvinna! En fattig Csikos har också hjerta, och ett hjerta lika stort, som de granne herrarnes från Wien....!»

Men strömmen förde oss snart utom hörhåll.

»Det nötet är rädd för mig, fast han skriker så hårdt», sade hon i det hon fattade årorna, »och långe Ladislas skjuter icke».

Hon hade rätt. Hans rop borde hafva väckt posternas uppmärksamhet men, vare sig att morgondimman försvårade deras sigtning, de sköto icke och en stund derefter stod jag oskadd på andra stranden.

»Hvart går du nu?» frågade jag henne, då hon, efter att hafva visat mig vägen till vårt läger, vände sig om mot stranden.

»Hvart om icke dit öfver?» svarade hon vårdslöst, pekande utåt floden.

»Men de skola kanske straffa dig. Vill du icke i stället följa mig, — följ mig till Wien».

Ett drag af vildhet smög sig kring hennes läppar, som jag tyckte gaf en sällsam prägel åt det bleka anletet.

»Så länge Maritza är ung, får hon nog lefva» sade hon, i det hon vårdslöst strök håret ur pannan. »Han, der borta, han kan icke mista mig. — Det är en god gosse från min hembygd, fast litet svartsjuk, som ju är barnsligt för hans år och vi hafva våra affärer tillsamman».

»Och hvilka affärer kunna Ni ha tillsamman?» frågade jag förvånad.

»Åh, Ers nåd ska' tro, det är godt kompani. Vi smyga bref från fästningen, tända falska signaler för hvitrockarne. Någongång slå vi oss i sällskap med dem och, när lyckan är god, narra vi sedan halsen af dem — som i går. Då skulle Ers nåd sett oss. — Väl hundra dukater hade vi i ökstocken sedan vi fått dem alla i land.»

»I land . . . ? . . . Du har då räddat flere än mig?»

Hon svarade med ett fräckt hånskratt, som kom mig att rysa. Jag fattades af en förfärlig misstanke. Ja, jag bedrog mig ej. Detta skygga ögonkast kunde icke tyda på goda gerningar.

»Nå säg ut?»

»S:t Nikolas kan rädda dem på sitt sätt, — menar Ers nåd — men när vår heliga jungfru så vill. . . .»

»Maritza», sade jag upprörd, »det var då du som var i ökstocken i natt? Säg ut, ni mördade dem?»

»Väl ett hundratal», svarade hon lugnt, som om det gällt en vanlig räknefråga. — Men hvem tror väl Ers nåd det annars skulle vara som vågat sig ut en sådan natt med vilde Naikols. — Det var ju då jag hörde Ers nåd ropa till oss genom gluggen. Nikolas ville hindra mig från att gå in till Er — men då kom jag i håg att ni hade bernstenskorset — och så tänkte jag på min far och på alla goda menniskor och när Maritza vill någonting, ser Ers nåd, så måste det ske!»

Hon hade närmat sig stranden, medan hon talade, och innan jag hunnit hemta mig från min häpnad, satt hon redan i ökstocken. »Helsa dina hvitrockar», ropade hon, »helsa dem från svarta zigenerskan. De känna mig nog, och skulle nog gerna låta sina getter slicka mina fotblad. Men säg dem, att de lika gerna kunna fånga månstrålarne».

Ljudet af årslagen dog bort i floddimman. Med hufvudet uppfyldt af korsande tankar, vände jag om mot lägret. Några ögonblick derefter låg jag i mina kamraters armar. De hade trott mig för längesedan vara död och jordad på motsatta stranden och ville knappast tro sina ögon, då jag frisk och helbregda stod midt ibland dem.

* * *

Några år senare, närmade jag mig tidigt en morgon Debreczin. Det hade regnat under flere dagar. Icke våldsamt, skyfallslikt, men oupphörligt. Den lösa jordmånen var uppblött till fotsdjup välling, vägarne blefvo bottenlöse, fälten moras. Fast man ännu icke kommit öfver första hälften af Augusti, trodde man i Debreczin att hösten redan kommit och lade ut sina plankvandringar långs gatorna, som man brukade höst och vår.

Jag hade rest hela natten. Regnet hade genomdränkt min tjocka drägt, vätan smög sig allt ihärdigare intill mina frusna lemmar. Mina fyra små hästar voro uttröttade och kunde knappast framsläpa den af smuts öfverstänkta vagnen i den djupa gyttjan, i

hvilken han nedsjönk ända till hjulaxeln. Men mina order voro tydliga. På ett visst klockslag skulle jag infinna mig i Hermanstadt för att följa kommendanten på en inspektion utefter gränsen. Nya hästar stodo derför tillreds och efter ett kort uppehåll, pinglade och knarrade min vagn ut genom motsatta tullen.

Hela dagen färdades jag i enformigt lunk öfver den ödsliga slätten. Kusken ropade sitt enformiga »ho, oh ho!» och klockorna hvilka likt drufklasar hängde vid hästhufvudena, pinglade takten i afbrutna staccaton. Efter det gråa töcknet kom natten. Ljuskretsen, som omgaf vagnslyktorna, flyttade sig långsamt och enformigt fram öfver den svarta vägfåran. Men det gälde att hafva tålamod. Den öde slätten, som ännu låg framför mig kände jag sedan krigstiden. Der skulle icke allt verldens guld kunnat förskaffa mig någon större beqvämlighet än den jag hade i min vagn och bergsbygden, som sedan vidtog, var icke mycket gästvänligare. Ett och annat träd, som råkade inom ljusskenet, sade mig slutligen att vi närmade oss bergen. Vägen blef nu fastare och utan att jag märkte det, föll jag i denna oroliga, afbrutna slummer, som man får på resor, men som snarare tröttar än vederqvicker.

En häftig ryckning på vagnen kom mig plötsligt att spritta upp. Men innan jag hunnit reda mina tankar, var jag af kraftiga händer flyttad ner på marken. Mörka skepnader rörde sig kring vagnen. Jag hade råkat i händerna på ett röfvarband.

Sedan anföraren öfvertygat sig att ingenting af värde lemnats, satte det sig i marsch uppför en smal bergsskrefva, som utmynnade ett kort stycke derifrån. Denna vidgade sig inom kort till en djup dalklyfta, tätt öfvervuxen af resliga granar, hvilka stundom slöto sina toppar till hopa öfver oss. En liten bäck hoppade ner mellan klipporna och vid kanten af den samma slingrade sig stigen allt brantare upp för berget. Icke ett ord yttrades, endast då och då en svordom, när ett plaskande gaf till känna att någon halkat ut i vattnet.

Plötsligt reste sig berget tvärbrant i höjden och väldiga klippblock sköto hotande ut öfver våra hufvuden. Nu gjordes halt. Jag såg mig förvånad omkring åt alla sidor. Hvar, tänkte jag, kunde man finna en väg från detta trånga utsprång mellan himmel och jord? Då hördes tätt invid mig ett sakta prassel, och vid det jag vände mig om, varseblef jag en mörk öppning i berget, som visade sig vara ingången till en af dessa grottor, som äro så talrika i denna del af Karpaterne.

Innan jag viste ordet af, stod jag der inne framför en rykande torfeld.

Medan jag förvånad såg mig omkring, kom en storväxt, svartmuskig man emot mig ur mörkret. Han såg på mig länge och uppmärksamt. Derefter pekade han med handen på en utskjutande afsats i klippväggen.

»Ställ dig der, hund», sade han i det han drog dolken ur gördeln, »S:t Nikolas vill dansa i afton! Nå har du någon synd på samvetet, så ut med den», — fortsatte han, då jag syntes tveka, »vill du göra mig till arfvinge af ditt adelsgods, eller har du må hända en käresta i lifvet, som du vill att jag skall helsa, — men tänk icke på det, min gosse», hånskrattade han, »S:t Nikolas är en god patron och ger dig mer än du förtjenar. — Se bara hur det blänker. Nå skynda!» röt han, och stampade med foten »eller vill du komma dit ner i det mörka helvetet!»

Denna tanke tycktes behaga honom. Han stack dolken tillbaka och närmade sig utgången. men der hejdade han sig. En qvinnoskepnad, som jag hittills icke varseblifvit, trädde plötsligt fram ur skuggan och ställde sig mellan honom och öppningen.

»Känner du honom Nikolas?», frågade hon i gäckande ton.

»Håll dig stilla, qvinna», svarade han, synbart öfverraskad af hennes åsyn, »eller det går dig icke väl i qväll».

»Väl eller illa, sköter jag sjelf, men svara Nikolas, känner du honom?»

Hon vände sitt anlete medan hon talade så det kom mellan mig och eldskenet. Aldrig glömmer jag hennes åsyn. Hvilket hemligt elände grinade icke ur de infallna ögongroparna, huru bleka voro icke hennes kinder, huru vissnade hennes tunna, blå läppar. De oroliga blickarne vexlade i kapp med de stormande, rosslande andetagen. Hon sträckte sina spöklika, knotiga händer ur det svarta, trådlika skynke, som fåfängt sökte skyla hennes bruna lemmar. Det var en ande, snarare än en menniska.

»Gå din väg, Maritza», sade mannen med vekare stämma i det han strök det hoptofvade håret ur hennes anlete, »den här affären är icke för dig».

«Du låter då honom också gå?»

»För att han skulle sqvallra för nästa gendarm — har du sett någon hvitrock gå ut härifrån? — Men säg qvinna, hvar har du varit i qväll, du är ju våt af regnet?»

Hon svarade icke. Denna fråga öfverraskade henne tydligen. Men hennes förvirring undgick hans blickar. Vid namnet Maritza hade jag nämligen tagit ett steg framåt golfvet och detta fäste i stället hans uppmärkamhet.

»Tillbaka hund!» skrek han så att det genljöd i de tomma

hålorna och i det samma hven ett blänkande föremål tätt vid mitt öra, som kom mig att ofrivilligt böja hufvudet.

»Och för en sådan feg usling vill du trotsa mig», återtog han, vänd till qvinnan, »såg du hur han bugade sig för Nikolas? — Men så gjorde äfven långe Ladislas och alle dina andra små älsklingar.

»Du har svurit att aldrig göra honom något ondt».

»Och du... Du svor att älska mig... hur många gånger bröt du din ed?»

»Jag har aldrig älskat dig, Nikolas».

»Så vackert af dig mitt sockergryn! När du är utlakad som en fena och ful som madonnan i Weissenburg, kan du vara bitter som paprika».

»Så sade du icke, Nikolas, då du tog mig från min gamle far.»

»Ha! Om du gaf mig något, hvad gaf jag dig? Höll jag icke ord med hvad jag svor dig den aftonen, då du följde mig på bruna fålen? Fins någon csikos, ropade du, som vill taga mig för liket af en af dessa hvitrockar? Jag var en fattig csikos då, aldrig hade min blysnara slingrat sig för andra än de vilda hästarne på steppen — men armen var stark — och den helige Nikolás ville så — och det blef mer än en, som jag gaf dig.»

Hon såg sig omkring med skygga blickar, vid dessa ord, liksom hon räddes att få se alla dessa offer träda ut ur de mörka hålorna.

»För sista gången Nikolas, låt honom gå. Maritza har aldrig förr bedt dig om något. Sedan må du göra hvad du vill — blott icke honom, kasta i stället mig dit ner i hvalfvet.»

Det låg en egendomlig dallring i hennes röst, som kom mig att rysa. Menniskorösten måste, tänkte jag efteråt, hafva en sådan klang, då hjertats strängar äro brustna.

»Låt det vara slut nu», sade mannen lugnt, i det han sköt henne åt sidan. Han som de andra. Hur månge tappre csikos ha de icke sändt långt bort till stepperne i öster?»

Medan han talade, hade han dragit en dolk ur gördeln hvars udd han profvade mot fingrarne. Hans öga höjde sig hastigt, derefter sträckte han ut armen liksom för att mäta det afstånd som skilde honom från mig.

Men Maritza hade följt hans åtbörder. Med en styrka, som jag icke trott henne ega, kastade hon sig öfver honom och sökte rycka dolken ur hans hand. Hennes kraft var dock för svag. Med en våldsam ryckning slet han sig lös från henne.

»Du vill då dö?» sade han kort och flämtande. Hon svarade icke. Men hennes tystnad tycktes reta honom.

»Du vill då dö!» vrålade han ånyo, ursinnigt stampande med foten.

Derefter höjande blicken likt någon som störtar sig i en afgrund och rädes för djupet, rusade han mot henne. Två stötar hördes, sedan ett svagt rosslande och hennes svarta skepnad signade till jorden.

Så dog Maritza. Endast några ögonblick till och dolken, som genomborrade hennes hjerta, skulle hafva hejdats. Knapt hade hon utandats sin sista suck, då gendarmer instörtade från skilda håll i grottan.

En kort, förtviflad strid uppstod. Bandet var likväl öfverraskadt och splittradt och dess motstånd derför mindre envist än man kunnat vänta. Det nedgjordes till största delen och i bland de förste som stupade var vilde Nikolas. Allt sedan krigets slut hade han varit en skräck för orten och månge af mina landsmän hade han låtit krossa till döds mot de hvassa klipphällarne utanför i dalklyftan. Länge nog skulle han kanske också fått fortsätta sitt blodiga handtverk, ty hans näste var otillgängligt och ännu hade ingen lyckats finna vägen till det samma. Men samma qväll, som jag fördes dit hade en svartklädd qvinna med vilda anletsdrag visat sig på fälten utanför den närbelägna byn. Om hon hade fallit ned med regnet eller vuxit upp med gyttjan, kunde ingen säga, ty ingen kände henne. Men hon hade utpekat de skilda vägarne, som förde öfver fjällen, så noga att gendarmerne utan svårighet kunde finna dem i den svaga daggryningen. Ännu i dag som är tror derför folket i bygden att hon icke var någon annan än den svarte anden i »farliga klyftan», hvilken röfvarbandet icke velat lemna i ro, och som derför på detta sätt tog ut sin hämnd. — Sådant blef Maritzas minne.

Gustaf Björlin.

Nya böcker.

Dagboksanteckningar förda vid Gustaf III:s hof af Friherre Gustaf Johan Ehrensvärd, utgifna af D:r E. V. Montan; första delen: journal för åren 1776 och 1779 samt berättelse om svenska teaterns uppkomst. Stockholm, Norstedt & Söners förlag. Pris 5 kronor 50 öre. Senare delen, åtföljd af personalförteckning m. m., utkommer i början af 1878.

Under Ehrensvärds lätta penna formas händelser och personer till lefvande bilder, dagar och årtal försvinna och innan man vet ordet af är man midt ibland Gustaf III:s lysande hofföljе. Man leds med författaren åt den enformiga morgonen, då man lefver i stilla indifference och använder tiden till att tala illa om sin nästa. Man gäspar med honom under de tråkiga aftnarne, då damerna sitta i symetri kring väggarne, med arbeten som aldrig blifva färdiga och med tanken på allt annat än det som förefaller, medan de kavaljerer »som tycka en sällhet vara att lorgnera på 20 stegs afstånd sätta sig i en vrå och afvänta en långsam lecture», och konungen ritar planer till hus som sällan blifva bygda eller till trädgårdar som aldrig anläggas. Men det enformiga och tråkiga trifves ej i »snillekonungens» hof. Än promenerar hofvet i en superb procession framför de till »gärdet» utryckande trupperna, bildande en större fil än desse, än improviseras en bön i en viss domkyrka för att kungen skall få beundra ortens skönhet, än anställas lysande torneringar. Dess emellan berättas mången munter anekdot, hvarvid olympens gudar, sjelfve »Priape» icke ens undantagen, komma till heders, för att icke tala om de löjliga audiensscenerna. Med ett ord, såsom detaljmålning ur forna tiders lif äro dessa anteckningar intressanta och roande samt skrifna med jemn och behaglig stil. Vi anmäla dem derför på det varmaste till våra läsares uppmärksamhet, på det att de måtte ihågkommas innan den allmänna julöfversvämningen tager sin början.

G. B.

Fången slöjdar leksaker.

Här sitter jag krokige gubbe grå
På tornhöga Akershus.
Så ändlöst långa timmarne gå,
Jag ser en flik blott af fjorden blå,
En strimma af himlens ljus.

En gång ock jag varit stark och ung;
Jag mins, jag mins det fullnog:
Med gods och gårdar och penningpung,
Till vrede snar och med handen tung —
Jag hötte ej förr'n jag slog.

Nu har jag kufvats i slafveri
Vid svarfstol och hyfvelbänk:
Min kraft är bruten, mitt trots förbi,
Jag vet att aldrig jag skall bli fri,
Förr'n döden lossar min länk.

Men snurra svarfhjul, du hyfvel gå!
Det stundar till julens fest:
Jag slöjdar här för att roa de små
Med lyftad gullhof gångaren grå,
En präktig stuga dernäst. —

En stuga, lik gården i lunden grön
Vid hemmets brusande fors —
Dertill en kyrka, rymlig och skön,
Lik den, der barnet böjt knä i bön
Med tårar vid Christi kors.

Till jul det stundar: jag har så brådt
Att allt få färdigt och prydt;
Men doktorn skakar sitt hufvud smått,
Och vaktkarln hviskar — jag hör det godt —
Att jag blifvit barn på nytt.

Dock randas den signade juleqväll,
Då fröjdas jag, gamla skarn,
Att hvarje leksak från fångens cell
Till heders kommer i något tjäll,
Der det fins lyckliga barn.

De många grenljusen tänder mor —
Så var det, så var det ju förr! —
Derinne i kammarn trampa små skor,
Små röster spörja med längtan stor:
När öppnas den stängda dörr?

O, komme en afton, då sjelf jag hör
Det klappa på fängslets hus!
Då skrapar Gullhof derutanför,
Ur mörka kammarn han barnet för
Till fadersarmar och ljus!

CARL SNOILSKY.

De dödes dag.

Hur tyst, hur stilla! Och ändå
Hvad menskomassor röras!
Till kyrkogården alla gå,
Men stegen knappast höras,
Och himlen lyser klar och blå,
I mild förtoning syns dess rand,
Och kransar hvila i hvar hand,
Och andaktsfullt är hjertats slag:
Det är i dag de dödes dag.

Du trogna mö, som mist din vän
I krigets nöd och fara,
Och bär din ros till grafven än
Med blickar underbara,
Du mor, som vandrar om igen
Dit du har vandrat år för år,
Der barnets lilla kulle står,
Jag ser på edra bleka drag:
Det är i dag de dödes dag.

I söken upp det tysta hus,
Der inga stormar hvina,
Och inre stjernors fromma ljus
I edra ögon skina.
Så mildt som tårepilars sus,
Så susar minnets trogna röst
I edra vemodsfulla bröst;
Som skuggors spel på bleknad lind,
Så darrar sorgen på er kind.

Och solens blick förgyller huld
Det lättupprörda dammet,
Hon strör, utjemnande, sitt guld
På simpel drägt och sammet.
Arbeterskan, som trycks af skuld
Och ser i qval på makens graf,
Och hon, som lyckan skatter gaf,
Hos sina döde nu de stå
Mest lika arma begge två.

Då hörs i poppelns blad en flägt,
Då tyckas röster sväfva:
»Haf mod, du hop i sorgedrägt,
Du får försagd ej bäfva!
Det gryr en dag för menskors slägt,
Då döden dör i alla land!
I mild förtoning syns dess rand,
Den kommer snart med Guds behag,
Den kommer huld, de dödes dag!»

»Den kommer snart i österns bryn
Vid sus af palmers grenar,
Då doftar allt, då strålar skyn,
Då undanvältas stenar,
Då stå de kära för er syn!
Ty ingen, ingen död ändå
På trogen kärleks kraft kan rå;
Så lyder evig godhets lag:
Han kommer skön, de dödes dag.»

»Det är om den, som jordens vår
Hvar Maj beständigt talar,
Och kornets frö, som odlarn sår
Hvar höst i sina dalar,
Och fjäriln, som ur puppan går,
Och själn, som aldrig blir förnöjd
Af någon enda jordisk fröjd,
De båda alla: hugnad tag!
Han kommer säll, de dödes dag.»

C. D. af Wirsén.

Qvinnan.

När Adam solo i Eden gick,
han leddes dugtigt — det var naturligt —
tills han till sällskap ett refben fick,
— förstås, jag talar figurligt.
En ros mer skön ej i Eden fans,
och båda trifdes så väl tillsamman
och han var hennes och hon var hans
i fröjd och gamman.

Men se — en nabo de hade: Fan.
En middag bjöd den ämabla grannen
mor Eva artigt en astrakan
och hon — »gaf med sig åt mannen».
Och så blef snöpligt kalaset stördt
af barska ängeln med jätteriset,
och utan misskund blef paret kördt
ur paradiset.

Nu blef dieten båd' si och så
och mödan tungsam och födan mager:
hvad öknen hade att bjuda på
var hvarken ros eller lager.
Och Adam knotade. Till hans bröst
då smög sig vänlig och blid hans Eva
och skänkte glädje och frid och tröst
och kraft att lefva.

Förbi var smekmåna'ns kyssduett
och bleknad, vissnad var tjusarinnan,
men *nu* först märkte dock Adam rätt
Vår Herres mening med qvinnan.
Och lätt blef mödan och sorgen svann, —
och fast han satt der på öde heden,
vid Evas sida han åter fann
ett nyfödt Eden.

Man undrar väl, af hvad skäl jag vill
så kända fakta på nytt berätta, —
nåväl, hvad dermed jag syftar till

är, kort och godt, endast detta:
Som fader Adam, utjagad från
sitt Eden, fick sig ett bättre gifvet,
så Evas dotter för Adams son
är mer än lifvet.

För oss är qvinnan, så menar jag,
— min bild är djerf, men »tentare licet» —
ett litet Eden i sammandrag,
en ros från urparadiset.
Stor saknad öfver det flyddas fröjd
vid qvinnans sida väl ingen känne.
Må hon med oss vara lika nöjd
som vi med henne!

Hvad finnes skönt på Vår Herres jord
om ej en blomstrande vacker flicka?
Men färg och marmor, och icke ord,
till hennes pris dock sig skicka.
Af Pafos' myrten hon är en ymp
och brås på *henne* väl ej så lite,
som fordom styrde en hel Olymp:
fru Afrodite.

Och qvinnans blick — hvad den eger kraft
att sätta lif i de eljes tröga!
Den bästa *motor*, som verlden haft,
är qvinnans tårade öga.
Ja, mången kruka blef hjelte, blott
för det han tänkt sig der bomben hviner,
att bulletinerna slukas brådt
af femininer.

Vi »jordens herrar» oss nämnt ibland
(»modestus titulus viri vivi»!)
men vax vi äro i *qvinnans* hand:
som hon oss formar, så bli vi.
Der man ett brott eller storverk fann,
der var förvisso en qvinna framme;
om någon, är väl den tanken sann:
Où est la femme?

Hon är måhända precis ej fri
från vissa näpna små fel och lyten
— hon är ju menniska liksom vi
och vingen hör nu till myten, —
men ack, hon gömmer inom sin barm
Guds bästa skänk så i fröjd som smärta,
ett ting, som gör sjelfva skämtarn varm:
sitt rika hjerta.

Väl, Adams son, är du gamla karln
med mognad hug och med skäggig haka,
men än till tiden då du var barn
din tanke längtar tillbaka.
Din horisont var väl ej så stor:
din hela verld var då modersfamnen, —
men *än* som *då* har du hos din mor
den bästa hamnen.

Hvem lärde dig, hedersman »in spe»,
det rättas vägar att vackert trafva?
Hvem gaf dig nyckeln till A B C
och lärde pilten att stafva?
Hvem sådde själslifvets högre frön
i barnets själ och dig lärde, broder,
att barnsligt stamma din första bön?
Det var din moder.

Du växer opp. I kamraters lag
du pröfvar krafter med andra gossar.
Men vikingblodet gör heta slag,
när det på kinderna blossar;
när så du stormar och rasar vild,
som onda sinnet inom dig lyster, —
hvem tämjer dig med en blick så mild?
Din snälla syster.

Och du blir yngling och du blir kär
— två ord som säga precis detsamma —:
nog händer än, att du råkas plär
i lag, der bröderna glamma;
men snart du ledes vid vänners ring
och deras bråkiga »fröjd och gamman»
och som en mygga du kretsar kring
den hulda flamman.

Du stackars mygga! Den trolska dans
du dansa får, som väl undgår ingen:
alltmer du bländas af flammans glans,
alltmera sveder du vingen;
än sjuder pulsen din tropiskt het,
än stelnar den liksom is vid polen;
du irrar kring som en mörk planet
och *hon* är solen.

Men lifvet ler i couleur de rose,
när hon besvarar din ömma låga, —
och *en gång* sker det: en korg, förstås,
kan aldrig komma i fråga!

I kärleksrus nu du famlar kring
— en blind, som leds af den blinde guden —
och ser i verlden blott *ett*: den ring
du fått af bruden.

Så blir du gift. I ditt lilla bo
du går och stultar omkring- belåten,
och brödraringen kring bålen, jo,
den ger du vackert på båten.
Hvem är, som vållar det undret, hvem,
att så du vännerna näns försumma?
Jo, hon som skapat ditt trefna hem:
din rara gumma.

Och delad glädje är dubbel fröjd
och delad sorg är blott half bekymmer:
vid hennes sida du sitter nöjd,
tills engång aftonen skymmer.
När lifvets urverk med ens står still
och anden flyr till sitt hem tillbaka,
ditt brustna öga hon täcker till,
din trogna maka.

Ett kärnigt ordspråk en dag jag fann.
Det var arabiskt. Så lydde orden:
— »*Tre* ställen känner jag, der en man
»kan finna sällhet på jorden;
»blott der han söker, om han är klok,
»den enda tryggande, lugna hamnen:
»*på hästens rygg, i den vises bok,*
i qvinnofamnen.»

Den tanken klingar. Men är den sann?
»Den vises bok» ger nog anden föda,
men hjertat svälter dervid. Välan,
»på hästens rygg»? Der bor möda.
Ja, fråga bara hvar hästgardist!
Han kan nog måla med färger hjerta.
— Nej, lyckan bor blott, det är då visst,
vid qvinnans hjerta.

Hvad vore lifvet, om qvinnan ej
deråt gaf värma och färg och dager?
Mot hennes blyga förgät-mig-ej
hvad är den grannaste lager?
Ack ja, det blott är för *hennes* skull
vi söka ära och klick på fracken,
det är för *henne* vi samla gull:
vi »dra till stacken».

Och i vår kamp, så i dåd som ord,
för sant och rätt, för hvad högst vi dyrka,
var qvinnan städse vår Megingjord,
som tiodubblat vår styrka;
och lika träget och troget, så
som hon det gjort allt från tider forna,
vid mannens sida skall evigt stå
hans blida norna.

THORE ERICSSON.

—×—

Teaterbilder från fordom.

IV.

Den första framropningen.

Det var vintern 1826. *Nils Wilhelm Almlöf* stod på höjden, redan då, af sitt rykte såsom *tragisk* skådespelare. Hans utmärkthet i den högre komedien tillhör en långt senare period af hans konstnärsbana. Då såg man i honom endast, eller åtminstone främst, *Leicester* och *Falkland*, och man såg då det bästa vår tragiska scen visat oss på den manliga sidan; ty om han ock senare lika mästerligt utförde *Hugo* i *Skulden, Frans Moor* i *Röfvarbandet, Silva* i *Hernani* m. fl. roller, högre steg han dock icke än Leicester och Falkland redan ställt honom. Han var vår theaterpubliks afgjorda gunstling. Den entusiasm Leicester väckt och Falkland underhållit, hade mot slutet af 1825 fått ny näring genom en liten komedi, *Shakespeare kär,* deri *Almlöf* hade titel- eller hufvudrollen, hvars flere till tragik stegrade moment han förstod att ypperligt framhålla. Förtjusningen var allmän och den lilla enakts-komedien gaf hela 1826 års vinter väl fylld salong, hvad dess voluminösare följeslagare för aftonen än måtte varit. Rigtiga Almlöfs-dyrkare uppstodo sporadiskt här och der bland ungherrarne i collegier och allmänna verk, i kaserner och på kontor. I allmänhet rikare på konstkärlek än på mynt valde desse helst att från »stående parterren« njuta af Melpomenes och Thalias håfvor och hembära de spelande

sin hyllning. Stående parterren på Kongl. Operan förefanns då ännu i sitt nästan ursprungliga skick. Sedan den på det sista halfva seklet mer än en gång undergått förändringar och inskränkningar, har den nu, för många år tillbaka, alldeles försvunnit. Det torde derföre vara på sitt ställe att här med få ord beskrifva denna afdelning af salongen, helst sådant tjenar att göra åtskilligt i det följande mera åskådligt.

Operasalongens stående parterr bildade en rectangelformig arena, som intog hela salongens bredd, hade utgångar åt båda sidornas korridorer, var med en *högre* balustrad skiljd från »öfre och nedre» amfiteatern samt med en *lägre* från orkestern, hvars form den tiden var rätvinklig och som intog, äfven den, salongens hela bredd. En parterr-biljett kostade 24 skillingar, och platsen ansågs rymma 200 personer, om minnet ej sviker. Det var väl mycket. När salongen var utsåld, eller parterren åtminstone, och det senare inträffade oftare än det förra, kunde man från raderne och amfiteatern med sjelfbelåtenhet och »en bättre lottads» ynnestfulla deltagande öfverblicka denna böljande menniskohop, som, lik vågorna på ett upprördt haf, der vinden icke blåser från *ett* håll, utan från minst två eller tre samtidigt, rörde sig fram och tillbaka i flere rigtningar. Framme vid orkestern var naturligtvis bästa stå-platsen, ty dess balustrad var jemt så hög, att armarne kunde hvila mot den, och de tidigt komne eller hänsynslöst framträngande hade det der temligen beqvämt; men för den öfriga, väl slutna och likväl ingalunda stillastående massan, var platsen ett litet pandemonium; — dock, hvad gjorde det? Man var ung, hade muskler af stål, och själens intryck tystade, så snart ridån flög upp, alla kroppens.

I den tiden och uti ett hus i »staden mellan broarne», i femte våningen, — *au premier, en descendant du ciel,* såsom en skämtsam fransman en gång yttrade, — bodde en några och tjuguårig Kongl. Sekter, som af sina blifvande inkomster mer än en qväll afsatt de oundgängliga 24:skne för att från stående parterren få beundra och åter beundra, applådera och re-applådera Almlöf i »Shakespeare kär»; men det var honom icke nog; applåderade blefvo redan då många, — ehuru icke såsom nu, alla, — och han ville hafva någon *serskild* utmärkelse åt Almlöf. Bäst han grubblade härpå, fick han en ljus idé. I utländska blad hade han mer än en gång läst om de på kontinenten redan införda *framropningarne.* Ja, Almlöf måste framropas! Det var afgjordt; men, huru skulle det gå till? Hvem skulle göra det? skulle *han,* Kongl. Sektern, våga sig på en så djerf bragd, som dagen efter skulle bli ett samtalsämne i hela hufvudstaden? Ja, hvarföre icke, blott anonymiteten kunde bibehållas,

ty att sjelf bli ett samtalsämne, dertill hade han ingen lust. Han funderade, och snart var hans lilla plan färdig.

Parterren, hans nödtvungna favoritplats, var ypperligt egnad för utförandet; man vände ryggen åt hela den aristokratiska publiken, som dessutom sällan hedrade »de stående» med någon blick, annorlunda än *en bloc*, då vågorna på det lilla menniskohafvet blefvo allt för oroliga. Att från loger och amfiteater urskilja, *hvem* som utstött ett kort rop, äfven om detta förnyades, var nära ogörligt, serdeles om man emellanåt något ömsade plats. Men kunde ett enstaka rop, om ock upprepadt, och när alltid samma röst igenkändes, göra tillbörlig verkan? Det måste betviflas. Här fordrades nödvändigt biträden. Lyckligtvis behöfde han ej länge leta efter dem. Till närmaste grannar och för tiden äfven närmaste vänner, hade han två med honom sjelf jemnåriga löjtnanter, Almlöfs-beundrare, äfven de, och som tyckte äfventyret kunde vara roligt nog. En betänklighet hade de i alla fall. De voro officerare i tjenst, den ena på köpet tjenstgörande page hos Carl Johan, och på stående parterren förbjöd dem deras värdighet att inträda. Den betänkligheten undanröjdes med en erinran om de höga kapprockskragar, som då begagnades och hvilka kunde, om man så ville, skyla nästan hela hufvudet. Nu var saken afgjord. Utförandet återstod.

Det beslöts, att vid nästa representation af »Shakespeare kär» skulle Kongl. Sektern taga plats i midten af parterren och hans begge adjutanter en på hvardera flygeln på några alnars afstånd från utgångarne. Ett enda kort, alltid oförändradt rop, »ridån opp, Almlöf», skulle höjas af Kongl. Sektern och upprepas af de andra båda serskildt, med ett uppehåll af några sekunder. Vid förnyandet af de tre ropen, skulle han alltid gifva signalen. Härmed hölle man ut, till dess *någon* verkan förspordes, — denna måtte nu blifva hvilken som helst. Ett nedhyssjande från publikens sida fruktade man minst.

Klockan 6 den vigtiga aftonen voro redan de tre framroparne på sina poster. Representationen nådde sitt slut; de sista, alltid lifliga applåderna åt Almlöf hade tystnat. Slamret i loge-klaffar och loge-dörrar var i full gång: då ljöd plötsligt från midten af parterren klart och ljudeligt, ropet: »ridån opp, Almlöf»; det upprepades efter några sekunder på ena och andra flygeln. Det blef på en gång ljudlöst stilla i salongen från ofvan och ända ned: det trefaldiga ropet förnyades en gång, två, kanske tre gånger allt under samma häpna tystnad. Tredje eller fjerde gången instämde redan ett halft eller helt dussin röster; vid tionde ropet skrek hela salongen med; upphofsmännen kunde nu hvila sig en stund; men man hade förutsett,

att vederbörande bakom scenen skulle öfver det djerfva försöket bli häpna, de ock, och af naturliga skäl icke hemta sig lika fort som publiken; man måste derför hålla ut och förmå denna att göra detsamma. Detta sista var kinkigt; ty att ifvern skulle svalna, kanske alldeles slockna efter några minuter, då ridån fortfor att vara orörlig, var sannolikt. Salongens rop aftogo också snart märkbart. Då signalerades å nyo från parterren så kraftigt tre goda lungor förmådde, och det blef nytt lif kring logeraderne. Två, tre gånger förnyades detta.

Emedlertid hade, såsom man sedan fick veta, efter första öfverraskningen en liflig öfverläggning egt rum bakom ridån. Åsigterne voro delade. Några tyckte, man kunde göra publiken till viljes, andra, — deribland, som man sagt, Styresmannen för scenen, — voro alldeles emot saken! Förste Direktören, H. Exc. Lagerbjelke, som stannat på teatern, gjorde efter något betänkande slut på all tvekan. Han befallde ridåns uppdragande.

Det var hög tid; ty ropen på raderne blefvo allt mattare och Kongl. Sektern bäfvade på allvar för sin så länge omhuldade plan. Han var på vippen att göra fullkomlig fiasco, och sådant är alltid kännbart, äfven om det sker anonymt. Då rörde sig ändtligen till hans obeskrifliga lättnad ridån; den gick upp, Almlöf framträdde, bugande; en mängd applådsalvor helsade honom och ridån sänktes för sista gången den qvällen.

Den första framropningen på Svensk scen hade timat.

Under det halfva sekel som sedan dess förflutit har på Sveriges första scen, — att icke tala om någon annan — slösats med framropningar till hundra — ja tusental; från en utmärkelse hafva de nedsjunkit till en höflighet och uppenbarat sig i alla möjliga gestalter; enkla framropningar, framropningar med obligat-buketter, framropningar mellan akterne och för öppen ridå — tre à fyrdubblade framropningar, vid hvilka publiken rigtigt tycks leka kurra gömma med den firade konstnären eller konstnärinnan! Den förste framroparen, om han ännu lefver, lärer väl icke utan ett visst vemod hafva åsett, huru hans idé så småningom neddragits och förlorat sin betydelse, om också, i de intresserades tycke, icke sitt värde. — Ofta nog, när han mins den der aftonen för mer än femtio år sedan, tänker han kanske om sitt verk då, hvad Danton utropade årsdagen af revolutionstribunalet, som var *hans* verk: *J'en demande pardon à Dieu et aux hommes!*

NILS ARFWIDSSON.

En Tuileriebal 1870.

Det var en kall, stjernklar Februariafton 1870. Snön täckte med en hvit slöja squärerna och de offentliga platserna; fontänernas vatten betäckte med is de kringsittande gudinnornas och najadernas marmor- och bronskroppar; le beau- och le demi-monde briljerade med sina pelsverk; blusen frös och huttrade; räkningen från kolhandlaren steg lätt och obehindradt till sina 25 à 30 francs i veckan.

Tuileriepalatset, rikt upplyst utefter hela sin façad, hade smyckat sig till fest för erkehertig Albert af Österrike, segraren vid Custozza, som med gemål gästade Frankrikes hufvudstad.

Kejsaren gaf i anledning häraf stor bal; kanske en af de sista, dock ett värdigt slut på den lysande rad af fester, som här hållits allt ifrån Katarinas af Medici intill den tredje Napoleons tid.

Ännu en gång strålade Katarinas och Philibert Delormes skapelse i fullt ljus, men då brusto fönsterutorna, tungor af eld slogo ut derigenom, feberaktigt slickande den rika ornamentiken och vid kanonernas dån, mitraljösernas rassel, utandades den sin sista suck och stod der, en väldig bild af förödelsen, på verldsstadens bloddränkta mark.

Men på den tidpunkt, vi då voro, dolde ännu framtidens täckelse det blodiga dramat; icke ens sphinxen vid Seine förmådde tyda framtidens gåta. »Berlin!» var måhända parollen; lösen, »Sedan», kände man ej. Den blifvande kommunens statsmän kannstöpte i något kafé; kejsardömet, diamantströdt, blomstersmyckadt, dansade leende på vulkanen.

Innan vi inträda i de lysande gemaken, låtom oss kasta en blick på Tuileriernas minnesrika lif. Det är ej mer — Hélas!

En ny fogel Phœnix kan det lyfta sig ur askan och en gång, kanske snart, stå förnyadt, skönare än fordom, inför våra ögon.

Montgomerys lansspets hade ändat Henrik II:s lif. Katarina, hans gemål, regentinna i verkligheten, om ej till namnet, begrät i Louvrens slott sin förlust och smidde sina ränker.

Maria Stuarts älskliga, sköna bild gaf glans och lif åt de mörka salarne, för trånga dock för tvenne drottningar, för otillräckliga för

en Medicis praktlystnad. Så blef Tuilerierna en tanke, som snart under Philibert Delormes skapande hand tog form och gestalt.

Det är natt. — Tyst, hemlighetsfullt församla sig mörka skuggor än här än der i staden. Det dubbla korset på deras hattar lyser spöklikt genom dunklet. Timmarne skrida långsamt fram.

Tyst! Hvad är det? En ensam klocka ljuder. — Tecknet från S:t Germain l'Auxerrois!

Facklor tändas, svärd blottas, portar bräckas, döendes skri fylla luften. I palats som koja, hugenott, bed din sista bön! — Det är Bartolomei natt.

Katarina af Medici har segrat öfver den svage konungen.

Utom sig af raseri, fruktan och villrådighet utropar Carl IX: »Guds död, min mor, efter ni säger det vara nödvändigt, gif befallning om Colignys död, men må med honom falla hvarje hugenott, att icke en må återstå att anklaga mig.»

Se här den första af de scener, som under sekler rört sig utom eller inom de murar, hvilka sträcka sin tillvaro, så att säga, mellan en Bartolomeinatt och en Bartolomeidag.

Astrologien utslungade snart sitt anatema mot det nya palatset och Katarina, som knappast hunnit taga det i besittning, öfvergifver det för att ånyo taga sin boning i Louvren och håller sina fester i den af Jean Goujon smyckade »Salle des Cariatides».

Henrik IV förbinder det med Louvren längs Seinestranden. Ludvig XIV fullbordar det genom Levau och Dorbay, hvilka åter i sin ordning korrigeras af Fontaine tillika med flere andra arkitekter under olika tider. Napoleon I förenar det med Louvren på motsatt sida.

Allt sedan Katarinas af Medici tid kan man knappast säga att det bebotts af den regerande konungen förr än af den olycklige Ludvig XVI, hvilken, ditförd i triumf af den upproriska pöbeln, der var mera en fånge än en konung.

»Det kom en tid», säger Barrère 1791, »då våra konungar, flyende folkets blickar, drogo sig bort långt från hufvudstaden, omgifvande sig med lyx, hofmän och soldater. — Det är despotismens hemlighet att, omgifven af asiatisk lyx, innesluta sig i ett aflägset palats, likasom man fordom uppställde gudomligheterna i templens bakgrund eller i skogarnes djup, för att säkrare verka på folkens inbillning. Det fordras en stor revolution, för att föra folken till friheten och konungarne midt ibland dem.»

Konventet, första kejsardömet, restaurationen, republiken, andra kejsardömet togo nu efter hvarandra palatset i besittning, tills sist kommunen gjorde ett slut på dess tillvaro.

Men ännu är invasionen, revolutionen och inbördeskriget ett obestämdt, dimmigt moln vid horisonten, utan form eller konturer. Låtom oss njuta ögonblickets fröjder.

Det ena ekipaget efter det andra rullar fram till den stora vestibulen i Pavillon de l'Horloge och aflemnar sitt i pelsverk, siden, sammet och guldbroderier väl emballerade innehåll.

Vi, som ej förut gästat Tuilerierna, ställa våra steg till en särskild salong, afsedd för dem, hvilka nu för första gången skola hafva äran presenteras för kejsarparet.

Lorder, grander af Spanien, furstar af —hitz —ritz och —wil röra sig om hvarandra med vördnadsvärda paschor af så och så många hästsvansar. Mister Dollar språkar förtroligt med sin besegrade broder från södern. Perus och Chilis diamanter, täflande i glans med mexikanskans ögonpar, gnistra emot oss från barmar af alabaster. Från rosiga läppar ljuda all verldens tungomål, tolkade af kosmopolitiska småleenden.

En exposition universelle en miniature af skönhet och behag allt ifrån Albions ö till »hafvets, som drömmer, oändligt blott, kring Martinique.»

En scen ur Tusen och en natt, — en bit Vanity Fair, — som ni behagar!

Grupperna ordna sig. De skilda ländernas ambassadörer placera sig hvar och en framför sitt lands representanter och intaga en afvaktande ställning.

Den för aftonen lyckligast lottade var utan tvifvel Förenta Staternas sändebud. De öfriga ambassadörerne upptaga med sina noviser två tredjedelar af salongen, men den återstående tredjedelen har smyckat sig med så mycken gratie och behag, att man kände den mest brinnande lust att emigrera. Våra blickar lustvandrade i denna blomstergård och våra tankar ilade, om ej öfver Atlanten, så åtminstone öfver golfvet, då dörrarne slås upp och vi väckas ur våra svärmerier af ordet »l'empereur!»

Det låg en viss pondus deri och alla vände vi våra blickar från republiken till kejsardömet. — Långsamt skred han fram genom samlingen, hufvudet något bakåt och böjdt åt sidan, blicken som vanligt halft beslöjad; ett nästan vemodigt leende hvilande öfver anletsdragen. Allt angaf trötthet.

På kort afstånd följde kejsarinnan, förd af erkehertigen.

Kejsaren bär marskalksuniform med Hederslegionens stora kors, svarta sidenstrumpor och skor, kejsarinnan — kan ni förlåta mig det? — hennes drägt kan jag ej påminna mig och, om jag nu såge den framför mig, skulle jag ej kunna beskrifva den, huru intressant

denna del af min skildring än derigenom torde förefallit mången älskvärd läsarinna. — Hos kejsarinnan såg jag endast den sköna qvinnan. — Må detta vara min ursäkt. Det låg ett utomordentligt behag i hennes böjning på hufvudet, när hon leende helsade den presenterade, och någonting riktigt eröfrande i röstens tonfall, då hon yttrade ett vänligt eller uppmuntrande ord.

Bredvid Sverige-Norge stod Schweiz och der en ung kavallerilöjtnant. Då hans namn nämndes och han djupt böjde sitt hufvud för den förbigående kejsarinnan, yttrade hon med sitt förbindliga småleende: »Quel joli uniforme» — en fras, jag såg det på den förtjusta blicken, som helt och hållet eröfrade hans republikanska löjtnantshjerta.

Kejsaren, stannande här och hvar, utbytande några ord med dem, hvilkas rang och namn berättigade till denna utmärkelse, hade hamnat inom den amerikanska afdelningen. Kejserliga komplimanger utbyttes mot republikanska nigningar. — Hade kejsarinnan den aftonen eröfrat den schweiziska republiken, tror jag nästan kejsaren gjorde det samma med den amerikanska.

Presentationen var slut. Deuxbattangerna flyga upp, ett nytt »l'empereur» skallar genom salarne och genom en mängd af böjda hufvuden göra vi för första gången vår entré i den lysande festvåningen. Musiken brusar emot oss från marskalksalen, de dansande röra sig i trånga kretsar, värmen och trängseln tilltaga. —

»Monsieur l'ambassadeur, je vous offre mes hommages. — Offrez-moi tout ce que vous voudrez, j'aimerais bien mieux une chaise». — Ett glas iskyld champagne gifver nytt lif åt våra domnande lifsandar. — Dessutom hade jag redan förut bevistat en bal i Hôtel de Ville, — åtta tusen gäster, — som ovilkorligen påminde om m:r Bonnevilles historia om de packade sillar, på hvilkas ryggar han helt ogeneradt spatserade från Malmö till Köpenhamn.

Se här för egenhetens skull en anhållan om inbjudning till en sådan bal:

Monsieur le préfet!

Je vous dirai qu'ayant voulu faire un beau mariage à mon fils, j'ai eu l'imprudence de dire, qu'entre autres avantages, il pourrait mener sa femme aux bals de la Ville. Sa future lui a demandé de l'y conduire le 17 avec sa famille. Voilà pourquoi j'ose solliciter de votre amabilité une invitation pour sept personnes. Je vous serai obligé d'avoir l'air de nous connaître toutes les fois que nous passerons devant vous et Madame. Tout à vous.

Cogneau.
Marchand de vin.

P. S. Nous serons très sobres à l'égard du buffet — mais, revenons — — — —

En fåtölj i en fönsternisch! O öde, jag tackar dig! Låtom oss i lugn göra våra iakttagelser.

Hela salen är ett böljande haf af siden och uniformer, lätta baldrägter yra likt skum ibland vågor, som skifta i alla färger. Från väggarne nedblicka första kejsardömets härförare. Hundramannagardets ståtliga gestalter höja sig här och der öfver vågsvallet, orörliga som bildstoder.

Hvem är den intagande gestalten, som i förbigående helt nonchalant ordnar sitt hår framför en cent-gardes silfverharnesk som spegel? Furstinnan Metternich! Kejsarinnans vän och förtrogna! här — »chez soi» — utan att behöfva lägga band på sina små älskvärda kapriser. Kavaljererne omkring henne prinsarne Murat, Ligne och Sagan.

Och dessa skönheter omgifna hvar och en af sitt lilla hof?

Madame de Sommerard, Chevandier de Valdrôme, ministerns fru, grefvinnan de Juigné, markisinnan de Talhoët, madame Charette o. s. v.

De damer hvilka omgifva kejsarinnan?

Prinsessorna Clotilde, Carracciolo, Ghika och Poniatowska.

Allt detta från en älskvärd rysk general på sina 30 år; den lycklige innehafvaren af den andra fåtöljen inom samma fönsternisch och med hvilken jag för ögonblicket knutit en off- och defensiv-allians för våra platsers bibehållande.

Det är förvånande, hvad man avancerar fort i Ryssland. Jag tar mig nemligen icke friheten antaga hans uniform såsom något slags »fantasi», ehuru det helt säkert ej här var brist derpå. I Paris är så mycket fantasi: namn, titlar, drägter, juveler! Allt en älskvärd fantasi. Norge var på balen representeradt af en hygglig ung man i »fantaisie de cour». Hofdrägt med guldstickad frack, knäbyxor och skor. — Jag har hos en juvelerare sett officersdekorationer af svärdsorden. »Men denna grad finnes ju icke i Sverige?» »Fantaisie, monsieur, fantaisie.» — »Comtesse de 'Chose'?» — Fantaisie, fantaisie! Adress: Quartier Breda. — Men bättre hafva deraf i öfverflöd, än lida total brist derpå.

Kejsarinnan reser sig! — O! Ack! Hon gör en rond kring salen. Våra sköna hviloplatser! Vi resa oss naturligtvis äfven, men med ena handen försigtigtvis hvilande på ryggstödet. Man tränger sig inpå oss för att gifva rum. Hon är förbi. — Ah! Och med den mest artigt ursäktande lilla gest nedsjunker en skön miss i min fåtölj. Ja, generalen måste öfverlemna den andra åt hennes mamma! »Tant pis pour nous.» Engelska har jag aldrig förmått prononcera

och hvad tjenar det väl till och hur oartigt dessutom, att i sådana fall göra sina rättigheter gällande. — Buffeterna fingo trösta oss. Här är sinnesstämningen särdeles animerad. Champagnen fradgar, ljufva småleenden belöna kavaljerernas artigheter. — Se der, en droppa ädelt burgunder på en rik drägt. — »Ah! Mille pardons madame.» — »Ce n'est rien.» — Bara sextusen francs för en afton. Don José, Diego de la Coruña uppvaktar med en glace den unga, intagande doña Rosita. »Mon Dieu, måtte hon icke förkyla sig!» Tjugutusen oxar, åtta tusen hästar afbeta gräset på hennes omätliga domäner någonstädes i Peru, Chili eller Argentinska republiken. Diamanter till ett värde af sjuhundratusen francs blixtra från hennes barm. Akta er, don José! Generalen som närmar sig vet att energiskt genomdrifva sina planer; men trösta er, han reser i morgon, efter 48 timmars hvila i Grand Hôtel. Det pronunciamento som jagat bort honom, har efterträdts af ett annat, som kallar honom tillbaka. — En liten tripp på sina sextusen mil. — Trade: Lima — Paris, Paris — Lima.

Men låtom oss lemna våra antipoder, vi hafva nog att sköta här hemma. M:r Ollivier, storsigillbevararen, med utseende påminnande om en hederlig »skolmagister», samtalar i ett hörn med mr Conti och Chevreau, Seineprefekten. Måhända afhandlar man just nu m:r Pietris senaste rapport från barrikaderna i La Villette, ty vi hafva för tillfället en liten revolution, »fantaisie de 48», satt i scen af m:r Flourens. — Hofvet dansar. La Villette och du Temple förströ sig på sitt vis; man behöfver en liten distraktion.

Men natten är långt framskriden. De kejserlige hafva sedan länge dragit sig tillbaka till sina rum. Salongerna likna slagfält; öfver allt spillror efter den föregående striden. Der valsen varit hetast en samling af rifna släp, spetsar och volanger, handskar och blommor. Här och der ett hederskors eller en medalj, som dess tappre bärare lemnat efter sig. — Det är tid att draga sig tillbaka.

Jag gick hem, kastade mig på min soffa för att ännu en gång svärma om med mina minnen, men de flydde snart sin kos. — Drick aldrig för mycket champagne innan ni går till hvila, det vill jag råda er af allt mitt hjerta. En vidunderlig gestalt närmade sig mitt läger. Den föreföll mig som en stor bok med armar och ben. Från permen stirrade ett par förfärliga ögon emot mig, öfver dessa ögon hvälfde sig i gyllene skrift orden »Balzac moraliste». Med en bister uppsyn talade han och sade: »Hvar har du varit?»

»På bal, bäste herr professor», svarade jag darrande.

»Kalla mig ej professor, kalla mig farbror.»

»På bal, bäste farbror.»

»På bal! Nå hvad såg och hörde du der?» röt eller rättare bläddrade han till, som om han ämnat uppsluka mig.

»Oh, hvad man i allmänhet ser och hör på en bal: hvirflande vals, brusande musik, qvick konversation», svarade jag helt naivt.

Han vände mig sin breda rygg. Jag började hoppas att han skulle gå sin väg. »Hu! hu!» Ett sarkastiskt grin hopdrog hela denna kroppsdel. Åter vände han bredsidan emot mig, lade sin hand på mitt bröst och lutande hela sin ofantliga kropp öfver mig, hviskade han med graflik röst i mitt öra: »konversationen är död!»

Jag ruskade på mig för att komma upp, morsknade till och ade:

»Misstag, bäste farbror, jag hörde honom i afton frisk och kry. Han har aldrig befunnit sig bättre, allt sedan sina välmaktsdagar i Hôtel de Rembouillet.»

Öppnande sin ena perm slungade han ett lakoniskt »åsna» midt i mitt ansigte. »Men du är ung och oerfaren», bläddrade han urskuldande, »jag vill vara lugn och nu som fordom fördrifva några timmar i ditt sällskap. Har du något att ligga på?»

Jag erbjöd med en undergifven gest min bokhylla, såsom den mest passande möbeln i det fallet.

I ett nu låg han tvärt öfver rummet, med ena delen stödd på sängen, den andra på mitt bröst. Hela dess innehåll af moderna författare ströddes kring golfvet. Sjelf lade han sig öfverst med Civilisationens historia som hufvudkudde. Hyllan knakade i sina fogningar, jag andades med svårighet.

»Jo, min gosse, han är död, sten död, och balsamerad till på köpet. Den som nu under hans namn fjantar omkring i salongerna är helt enkelt en narr, en ättling på sidolinien».

»Dennes rätta namn är Slidder eller Sladder. Jag mins ej så noga hvilketdera. Han såg ljuset för första gången i en modern balsalong mellan en vals och en polkett, på samma ställe der hans olycklige fader uppgaf andan.»

»Men hur dog pappa sjelf?» frampustade jag med svårighet.

»Man dansade honom halfdöd och sedan 'priffade' man ihjäl honom.»

»Den olycklige! Men, jag ber tusen gånger om ursäkt, skulle icke farbror kunna maka litet på sig? Jag nästan qväfs.»

»Jaså! Skadar icke, men för öfrigt är det väl tid att jag begifver mig till biblioteket.»

»Farbror bor der, förmodar jag?»

»Fjerde hyllan till höger. Måtte jag hinna hem innan den fördömde vaktmästaren anländer.»

Jaså, du är rädd för vaktmästaren, min gubbe lilla, tänkte jag helt tyst för mig sjelf. Jag skall nog anmoda honom att piska dammet ur dig.

»Ja, tiden lider och vaktmästare äro i allmänhet så obehagligt påpassliga», yttrade jag högt och varnande. »Adjö, adjö! Tackar för visiten.» — Jag andades åter.

Med handen på vredet vände sig den gamle skalken åter emot mig. »Nå damerna, min gosse, hur fann du dem?»

»Förtjusande, bäste farbror, — men tiden lider, — förtjusande! Hvar och en en 'grande dame' från topp till tå.»

Det satiriska grinet förvred ännu en gång hans vissnade chagrins-anlete. »Grande dame, hör man på bara! Vet, tuppkyckling, att af den rasen eger man högst få i det nittonde seklet. Damer 'comme il faut', 'damer à la mode', må så vara, men —»

Här slutade mitt tålamod, och likt Gustaf Erikson Vasa drog jag mitt svärd att hugga honom midt i tu, men träffad af hans förfärliga näfve dignade jag till golfvet och — vaknade. Svettdropparne porlade utefter min panna. Solen stod högt på himlen och lik en äkta balhabitué kröp jag till kojs och drog för sängdraperierna.

G. Hedman.

Långa bref om en kort resa.

I.

»Jag vet ingenting ljufligare än att en vacker sommardag vända Göteborg ryggen» sade min vän Grosshandlaren, då han och jag en varm Julidag knogade framåt i solbaddet på Östra Hamngatan i nämnde stad. — »Ja hvarför inte då göra det genast?» svarade jag. »Laxen ligger färdig och klar vid Lilla Bommen och afgår i morgon förmiddag till Dalslands kanal. Beslut och handling!» — »Ja, men» . . . — »Inga *men*: hvarken du eller jag ha sett Dalslands kanal — och så kunna vi ju fortsätta resan till Norge och fara upp till Ringerige och vara här igen om åtta dagar». — »Ja, men göromålen på kontoret» . . .

Mera fick han ej säga. Jag hade gjort helt om med honom, och han följde skrattande med, och förlorade ej en gång sitt goda

lynne, när jag nu till straff för hans protester förkunnade honom dömd att bjuda sin vän magistern på resan.

Vi gingo alltså hem, packade våra kappsäckar och lade oss i god tid, och klockan 8 morgonen derpå stodo vi glada och morgonfriska på akterdäcket af »Laxen». Ja, det var i sanning med en festlig stämning vi i dag »vände Göteborg ryggen». Min vän hade under långa månader på sitt trånga kontor nästan hunnit glömma, att det fanns något annat här i verlden än siffror och åter siffror, och konsumenter och frakter och sjökaptener och — pengar ut och pengar in; han hade hunnit glömma, att det äfven fanns gröna ängar och blå sjöar, han hade ej haft tid att lyssna till den sköna sången:

»Våren kommer, fogeln qvittrar, skogen löfvas, solen ler,
Och de lösta floder dansa sjungande mot hafvet ner»;

men när han nu i morgonbrisen gnuggade siffrorna ur sina ögon och från Laxens akterdäck fick sigte på de blånande höjderna långt, långt upp åt Götaelf, så blef han med ens som en annan menniska och log med ett löje som hans kontorister aldrig hade skådat. »*Till Norge!*» ropade han med förtjusning, och nästan med samma pathos som Ziguenaren i Preciosa ropar »*till Valencia!*»

Och för min egen del får jag säga, att jag, som allt från sommarens början vänjt mig vid ett kringströfvande lif i Guds fria natur — såsom det anstår en lössläppt skolmagister under ferierna — jag hade redan efter några dagars uppehåll i Göteborg börjat känna mig beklämd under intryck af rätliniga gator, kanaler och alléer, af ståtliga butikfönster, fyllda med sommarhattar, skjortor, hängslen, byx- och klädningstyger, af lukulliska middagar, af den ständiga strömmen af brådskande unga herrar, kilande fram och tillbaka i snygga gångkläder på de släta trottoarerna, för att ej tala om pinan i denna af murbruk och tegelsten mättade atmosfer, som gör hvarje stor stad en het sommardag till ett slags brinnande ugn.

Alltså voro vi glada, och »dagen var glad».

Och med hvilken hjertans lust den lilla Laxen sjelf ångade och plaskade, när han nu i morgonsolen lemnade Göteborg, följande den blänkande och glittrande fåran midt i elfven. På denna väg af ljus förde han oss från grå gator till gröna ängar, från fabriksångor till blomsterdoft, från eleganta promenerande damer och herrar till stilla betande hjordar vid elfvens stränder, och i vår glada idylliska enfald tyckte vi ej, att vi förlorat på bytet.

Så förgingo under förtjusning den första och den andra timman. Vi inandades i fulla drag den ljufva doften af nyslaget hö,

och med våra vidöppna ögon, så att säga, insögo vi dessa leende stränder med slåtterfolk, hjordar och allt.

Men allting är förgängligt under solen, till och med under morgonsolen. Att efter stadslifvets äflan och hvimmel fröjdas åt naturen är menskligt; men att småningom under timmarnes lopp mattas, när man i sakta mak plaskar i solbaddet uppför en lång, lång elf är äfven menskligt, om också stränderna skulle vara sköna och höet nyslaget. Poesi och prosa äro tvillingssyskon, de äro tvenne bytingar, som ständigt leka och brottas med hvarandra här i lifvet. Än är det den ena än den andra, som har öfvertaget. Nu blef det snart prosan; och dermed uppstod den frågan, huru de långa timmar, som åtgingo till Trollhättan, skulle kunna förkortas i detta sällskap af skorstensrök, matos, maskinolja och engelsmän; ty vi hade tre resande engelsmän ombord, och i sanning, blotta åsynen af Albions lugna söner är i och för sig sjelf i stånd att inverka kalmerande på det mest morgonfriska natursvärmeri. Under sådana förhållanden började tiden gå långsamt, timmarne förkortades icke vidare, de förnöttes eller rättare stektes bort vid sakta soleld den långa vägen uppför elfven. Genom lektyr, sodavatten, en och annan tupplur och en lång »table d'hôte» med kaffe, påskyndades visserligen tidsförnötandet, men på samma gång lopp man sjelf fara att för*nötas*. Ja, det är en sanning, att när man på detta sätt en het sommardag, flyter fram på en trång ångbåt, uppför en lång elf, blir man till slut lika dum, som elfven är lång, såvida man icke är det förut. Detta faktum af intelligensens förminskande genom långsamt flytande mellan trånga gränser, hvilket jag för öfrigt öfverlemnar åt naturforskare och psychologer att förklara, står utan tvifvel i något sammanhang med uppkomsten af uttrycket: *dum som ett spån.* Man angripes (detta gäller nu särskildt på en liten elf- eller kanalbåt) af en slags tvinsot, som jag skulle vilja kalla »ångbåtssot», och som är i hög grad smittosam. Dess yttre symptomer äro: ett långvarigt och omotiveradt studerande af kompassen, ett vildt stirrande på skummet vid propellern eller skofvelhjulen och ett tålmodigt bligande på skortensröken så långt den kan följas, under det från denna senare »soten» alltjemt stilla nedfaller och utbreder smittan.

Vi gladde oss åt Lilla Edet som åt en oas i enformighetens öken, och liksom frigjorda hoppade vi i land och gjorde krumsprång midt i en idyll af betande får och barbenta ungar; och när vi efter en kort stunds ytterligare ångande och plaskande, kommit till Trollhättan, ja, så voro vi färdiga att utropa som mången eldig ung student vid afslutandet af den officiella delen af en fest: »*nu börjas det!*»

Trollhättan kan man med hänförelse se äfven för den ett tusende och första gången, det är alltid ett lika nytt och storartadt skådespel. Våra engelsmän kunde ej ett ord svenska och togo med tacksamhet emot vårt anbud att ledsaga dem till fallen, hvarigenom vi befriade dem från den skara af barfotade pojkar, som svärmade kring dem liksom flugor kring sockerbitar. Endast en pojke kunde hvarken med böner, förklaringar eller hotelser aflägsnas, utan följde oss hela tiden och läste högt upp sina utanlexor med en ihärdighet och ett förakt för faran, som jag skulle ha beundrat i en bättre sak och med en röststyrka, som klart genomträngde dånet från vattenfallet. Utan tvifvel kan man om denna yngling hysa stora framtidsförhoppningar i en tid, då en stark röst och en orubblig envishet ofta visat sig tillräckliga att skapa folkledare.

När vi ofvanför fallen återkommo till ångbåten, märkte vi, att passagerarnes antal ökats med några modernt klädda unga damer. De hade alla på hufvudet dessa löjligt stora hårtorn och öfverst på toppen dessa löjligt små hattar — som nu redan länge varit i bruk och hvilka se ut så att gracerna kunde sätta sig ned och gråta åt dem, om de inte vore så befängdt roliga. Uppfylld som jag var, efter de mägtiga Trollhättefallen, af natur och åter natur, så i stort som smått, syntes mig nu dessa naturvidrigheter kanske ännu mera skriande än de annars skulle ha gjort, och jag var nästan färdig att bedja de unga damerna slunga sina konstgjorda fula små trollhättor ned i den stora Trollhättans mäktiga hvirflar; jag var färdig att säga de sköna, att om de ock härigenom förlorade i vigt, så skulle de ej förlora i *värde*, nej detta senare skulle helt säkert noteras högre på kärlekens stora börs, såvida de der gjorde några spekulationer. Sjelf tror jag åtminstone, att om jag ännu hade mitt frieri ogjordt, skulle jag på mina darrande knän i den vigtiga stunden utropa; *Älskade, gif mig ditt löshår!*» och först sedan detta skett: »*Älskade, gif mig ditt hjerta!*»

När vi kommo till Wenersborg, der Laxen skulle ligga öfver till följande morgon kl. 9, så passade jag och min reskamrat på och gjorde på qvällen en liten färd uppåt södra Dal till en bekant för att dagen derpå möta Laxen vid Dalbergså. Det var en liten omvexling i resan, och, för öfrigt, finnes det någonting behagligare än att en vacker sommardag eller sommarnatt göra en landsvägsresa i en öppen, beqväm vagn, och lutad tillbaka i ett hörn inandas doften från äng och löfskog och beundra ett naturskönt och i hvarje stund omvexlande landskap? »Och bli hvit af damm och ha ett par dåliga krakar att köra», vill du kanske förargligt tillägga. Stopp, min herre, det dammade visst, men vi fästade oss ej lika

mycket vid dammet som dammet vid oss, och att vi icke hade dåliga hästar, det gaf sig tillkänna, så snart vi bjudit vår i början surmulne kusk på en god cigarr, en metod, som jag vill rekommendera åt hvar och en, som vill åka fort, vare sig i Venersborgstrakten eller annorstädes. En cigarr à 10 öre, artigt erbjuden åt en kusk, ökar farten med 100 procent, så länge cigarren räcker. När den tagit slut, kan man bjuda en ny, eller ock underhålla farten genom ett sakta samtal, hvarvid man hufvudsakligen lemnar ordet åt kusken, sedan man kastat fram en anmärkning om hästarne, väderleken, potatissjukan eller hafreprisen etc. och sjelf iakttager en mera neutral ställning, inflickande då och då ett ljudeligt »jaså» eller »ganska riktigt» eller »Jo jo», när talaren eller hästarne behöfva en uppmuntran. — Hvad beträffar det natursköna landskapet, som skulle utgöra ett af behagen i en landsvägsresa, så måste jag erkänna att vi fingo umbära det, såsom hvar och en som åkt på Södra Dal har sig bekant. Naturen tycktes ha glömt att gifva detta sitt styfbarn något plagg att skyla sin nakenhet med, och hvad naturen glömmer, det får menniskan stundom godtgöra. Så här. Man har sedan några år tillbaka börjat på de fula och nakna s. k. Dalbobergen så tall- och granfrö med en påföljd, att dessa berg nu äro till stor del betäckta med förhoppningsfulla plantor af nämnde trädslag, som i en framtid skola utveckla sig till en väldig skog. . Företaget, som lär helt och hållet utgå från Venersborg, manar till efterföljd på flere håll i Sverige. Men skogshushållning är inte min affär, det begriper jag icke mer än mången annan, som talar om det. Låt oss derföre åka vidare. Är en landsvägsresa under ofvan anförda vilkor behaglig, så är det i sanning lika behagligt att ha till mål en treflig liten landtgård. Är det icke, en ljuflig känsla att höra gårdvaren skälla, när man kör upp för alléen, och är det icke lika ljufligt att när man anländt till stora trappan, mottagas af en värd, som icke skäller, om det också vore midt i natten, men öppnar ett par trofasta armar till ett hjertligt välkommen? Är det icke ljufligt att skudda stoftet af sina fötter och stiga in i den der vännens landtliga, hemtrefliga kammare med piphylla, jagtbössor och valdthorn, och släcka sin törst efter resan med ett glas hembrygdt öl, inburet af en snygg och nigande jänta i hemmaväfd bomullsklädning? Är det icke ljufligt att efter ett i hast uppdukadt hjertligt mål, der mjölk, grädda, ost och smör, allt smakar som det aldrig smakar i städerna, på förstuqvisten röka värdens bästa sjöskumspipa eller, låt vara, en af hans dåliga cigarrer, medan man njuter af landtluften och qvällens stillhet och förtroligt småpratar om gammalt och nytt. Man sofver sedan ljufligt

i gästrummet, och om man väckes af tuppen eller vällingklockan på morgonqvisten, så blir man icke ond, icke heller när jäntan klifver in klockan sex och tar stöflorna; man somnar och drömmer om idel idyller och filbunkar, tills man med ens väckes af den fryntlige värden med ett väldigt »God morgon, sjusofvare!» — Blaserade herrar stadsboar, hvad sägen I om min idyll? Låter den icke som en vederqvickelse?

När min reskamrat och jag stego ombord på »Laxen» vid Dalbergså — en liten lastageplats några mil norr om Wenersborg — hvimlade akterdäcket af en brokig samling passagerare. Vi funno bland annat en grosshandlare, en stadsmäklare, en brukspatron, en officer, en landtbrukare, en lektor, en häradsskrifvare, en magister, 3 studenter och 3 skolgossar samt åtskilliga damer i olika mönster och »kulörer» — men, *mirabile dictu,* ingen engelsman; och detta säger jag med verklig ledsnad, ty jag tycker aldrig att jag gör en riktig resa, vare sig på ångbåt eller jernväg, om jag icke har en engelsman i min närhet, som vänder ryggen åt de vackraste utsigterna. Af passagerarne kände jag somliga, somliga kände andra och andra kände de öfriga, så att när under resans fortgång somliga presenterat mig för andra, och andra presenterat somliga och mig för de öfriga, så blef af denna rad af bekantskapslänkar en verklig krans, som sirligt d. v. s. med nigningar och bugningar sammanknöts vid båda ändarna, hvilka utgjordes af mig och »de öfriga». Att under sådana förhållanden en resa i vackert väder skulle bli treflig, faller af sig sjelf. »Laxen» tycktes också vara vid ett helt annat lynne på Venern än på Göta elf: han rullade och sprattlade af idel förnöjelse, ty att säga, att det var af någon sjögång, skulle vara att förolämpa den lilla båten, då Venern knappt mer än krusade sig. Vi anlände vid middagstiden till slussarne vid Köpmannabro, och dermed hade vi alltså gjort vårt inträde i den första länken af Dalslands kanal. Du väntar dig väl nu en intressant beskrifning öfver detta ställe (Köpmannabro), men som jag redan vid min ankomst dit anade något sådant, så gick jag ner i salongen till det färdigdukade middagsbordet, ty beskrifningar öfver ställen ha aldrig varit min starka sida. För öfrigt har jag, uppriktigt taladt, rest så många gånger förbi Köpmannabro landvägen, att min förlust af stället är lika liten som din af beskrifningen. Deremot kan jag till blifvande resenärers förnöjelse omtala, att middagen på »Laxen» var förträfflig, och, hvad mer är, att den var »småtreflig», hvilket, utom det för tillfället angenäma sällskapet, torde härleda sig deraf, att man i matsalen på »Laxen» är »*tillsammans*» i detta ords egentligaste bemärkelse. Redan i för-

sta ögonblicket när man satt sig till bords, får man en liflig känsla af att dessa varelser, med hvilka man kommit i en så nära beröring, måste vara ens *nästa,* och vidare att här icke är fråga om en fransk »table d'hôte» utan ett svenskt *matlag.* När derpå ätningen skall taga sin början och skeden föras till munnen, träffas vid första försöket alla armbågar liksom af en elektrisk stöt, och gnistan flyger upplifvande kring hela bordet. Sedan armbågarne på detta sätt formerat bekantskap, komma personerna snart efter inledande bekantskaps-preliminärerna med en vänlig öfverenskommelse att kröka på armen hvar sin gång. En och annan kullstjelpt ölbutelj, ättikflaska eller såskopp — alltid en följd af att två till hvarandra gränsande armar krökts samtidigt — ökar endast trefnaden. Aldrig är det lättare att tilltala en obekant person på ett skämtsamt sätt, skulle han äfven vara klädd i gröna glasögon, än vid matbordet i en ångbåtssalong; och detta gäller ej blott grannarne vid sidan utan äfven grannarne midt emot. Dessa senare träffar man öfver soppan, vid hvarje sked-tag bockar man sig emot dem öfver det smala bordet, så att man nästan snuddar vid deras tupé, hvilken å sin sida visar ett lika vänligt tillmötesgående, och när man tittar opp, är man sin »vis-à-vis» så tätt in på näsan och ser honom så plötsligt och allvarligt in i hvitögat, att man är färdig att brista i skratt. Ja, i sanning, denna »tête-à-tête» måste på goda lynnen göra en komisk verkan; all presentation af tredje man är öfverflödig, man känner att ordet är fritt — fritt som kolsyran i sodavatten, — det måste ut. — De bekantskaper man på detta sätt knuffat eller stångat sig till, stärkas sedan vid kaffebordet uppe på däck och utvecklas under fortsättningen af resan med en förvånande hastighet genom t. ex. utbyte af cigarrer och utbyte af tankar m. m., genom gemensamt hoppande i land och gemensamt promenerande vid slussar och anlöpnings-ställen och kanske slutas de ofta med att bli bekantskaper för lifvet, kärare än många som tillkommit på ett mera regelbundet sätt.

Uppkomna på däck efter middagen sågo vi oss mätta, glada och rödlätta omkring, skinande af denna belåtenhet som man alltid känner, när man efter en ångbåtsmiddag kommer på däck, bärande som bomull kring hjertat det lugnande medvetandet, att man ej har något annat att göra än just att vara mätt och belåten och flyta med ångbåten. När vi nu blickade oss omkring, funno vi att vi ångade fram på en sjö eller vik och nalkades i sakta mak ett bruk, hvilket af »Brukspatronen» tillkännagafs vara Upperud. Bruket kunde för resten gerna för oss ha hetat hvad som helst och sjön äfven. Sådant är man icke så noga med efter intagen mid-

dag. Derföre har jag också ganska riktigt glömt namnet på sjön. Vi kommo vid Upperud genom några slussar in i den s. k. Upperuds-höljen, och för att nu glädja linguister och landskapsmålifrare eller landskapsmålare, hvad man skall kalla dem, vill jag upplysa att *»hölj»,* som troligen kommer af *hål* eller *håla,* emedan det af allmogen äfven kallas *halj,* är ett här i trakten (på Dal) brukligt namn på sjö, som står i förbindelse med ett längre vattendrag. Dalsland är rikt på sådana »höljar».

I slussarne köpte jag smultron och bjöd Reskamraten, Brukspatronen, Grosshandlarn och Stadsmäklarn, hvilka alla i den största broderlighet åto dem på stående fot ur samma tallrik och på samma gång, hvarigenom en slags gästvänskap oss emellan befästades. Kanske skulle *H. C. Andersen,* om han sett oss, sagt om oss som om »Gadedrengene der laae og ragede i Rendestenen»: *»Det var Griseri, men det var nu deres Fornöjelse».* Säkert är, att vi hade en stor förnöjelse, och att den ej kostade oss mer än tolf skilling.

Vi närmade oss snart öfver Upperudshöljen, det bekanta Håfverud och nu lofvade brukspatronen, att vi skulle få se något rigtigt vackert. Han höll ord, och han gjorde det långt öfver vår förväntan. När vi kommo fram till foten af slussarne, der omgifningarne redan erbjödo en särdeles pittoresk anblick, hoppade han lätt i land och efter honom med större eller mindre ovighet en stor del af de öfriga passagerarne, hvarefter de följde honom i en lång gåsmarsch, som snart slingrade sig uppåt det vackra berget till höger. Vi togo en något lång omväg för att komma till toppen, men förlorade ej derpå, ty hvarenda punkt var vacker: under oss i bråddjupet den skummande, dånande forsen och den i luften sväfvande aqvedukten; omkring oss, skog och sjö och elf framskymtande mellan de tjocka furustammarne och öfver oss det lodrätt nedstupande skrofliga berget, som i hvarje ögonblick syntes färdigt att falla ned öfver oss. Öfver hal barr, öfver stock och sten, och öfver rader af trätrappor, hvilka det mäktiga berget ej tycktes tåla på sin kropp, efter de voro ruttnade och sönderfallna, så att de ej erbjödo något fotfäste, kommo vi ändtligen till toppen af berget, och der hade vi en utsigt öfver sjöar, ängder, kullar och bråddjup, hvars make man ej ofta får se. Ack, hvad det gör godt i hjertat, hvad det vidgar bröstet, hvad det ödmjukar själen att från spetsen af ett högt berg skåda Guds herrliga natur, sådan vi här sågo den! Jag vill ej göra ett försök att beskrifva taflan. Jag säger bara: res till Håfverud, du blir lönad för din möda. Bry dig ej om oljemålningar, bry dig ej om fotografier eller beskrifningar, se verkligheten! Vi försummade naturligt-

vis icke att äfven beundra den förtjusande utsigten norrut öfver sjön Åklången på andra sidan af berget och tågade derpå ned en kortare väg än vi kommit, besågo aqvedukten och vattenfallet på närmare håll och återvände till ångbåten i god ordning och just i lagom tid att få fara öfver aqvedukten och se det brusande vattenfallet rakt under oss, liksom om vi med ångbåten sväfvade öfver det i luften.

Utkomna på »Åklången» (jag tror det är bäst, att bror går efter en karta, ty nu börjar jag bli tråkig) hade vi en förtjusande utsigt både norr- och söderut. Vid Håfverud hade naturnjutningen blifvit satt i gång, och nu gick den med full fart hela vägen. Man pekade ut för hvarandra vackra punkter på olika håll, man beundrade skuggor, ljuseffekter och färgtoner. Dagens hetta, skorstens-sot, matos, plaskning och stampande minskade ej nöjet af den vackra färden. Det var som om solen strålade in uti alla lynnen. När vi kommo fram mot Buterud vid ändan af sjön och lupo in i kanalen vid sidan af den forsande elfven, så såg jag någonting, som jag vill i förtroende tala om för alla snälla gossar, som möjligen komma att under sommarferierna göra samma resa som jag, jag såg den sluttande sidan af venstra banken nästan hela vägen rodnande af *smultron.* Nu skall jag säga er, hvad ni ska' göra. Så fort båten vid slutet af kanalen kommit in i slussen — beklagligtvis är det icke mer än *en* sluss, men jag tror, att den tar minst tio minuter, alltså det samma som en rast i skolan — så skall ni hoppa bums i kanalen, och sedan skall ni lägga benen på ryggen och kila »allt hvad tygena håller» tillbaka till kanalbanken ett godt stycke nedåt. Sedan får jag önska er »smaklig måltid», ty jag skall säga er, smultronen på Dal och synnerligen på den der kanalbanken äro icke som vanliga smultron, de äro nästan dubbelt så stora och dubbelt så röda och saftiga. Men, hvad ni gör, glöm er icke qvar på banken utan var på er vakt och ät med det ena ögat på smultronen och det andra på ångbåten (denna skelning torde ej vara vacker, men det är ingen som ser den). Naturligtvis har ni öfverenskommit med en af passagerarne om ett tecken med näsduk från akterdäck i sista stund, ty annars kan det gå med er som med de tre skolgossar, hvilka voro med på samma gång som jag. Båten blåste *en* gång, de hörde ej — en skolpojke *blåses* inte bort från ett smultronställe i första taget —; båten blåste en gång till, med mera styrka: de spetsade öronen halft omedvetet, men alla öfriga sinnen och hjerta och mage hängde helt och hållet vid smultronen; båten blåste tredje gången och nu ropade äfven magistern, deras informator, med torndönsstämma från ångbåten, och genom dessa

förenade krafter lösrycktes de ändtligen och rymde från banken, eftersom de icke kunde rymma *med* banken, hvilket de utan tvifvel lika gerna skulle ha gjort som mången annan före dem. Men nu ville olyckan att, när de satte i gång, så satte ångbåten också i gång — och de blefvo efter, menar du? Åh nej, så illa gick det ej: i grefvens tid, medan ångbåten skred långsamt genom slussen, kommo de tre förrymda kassörerna i smultronbanken, sjelfva röda som smultron, sättande öfver alla hinder, och skuttade i ett hopp på båten. Nog blefvo smultronen skakade på vägen; men det är gudskelof med barnmagar som med medikamentsflaskor, de kunna med fördel skakas om, hvar gång någonting intages, utan att det bekommer dem det ringaste; ja, de torde till och med, likasom nämnda flaskor, »*böra* omskakas väl hvarje gång». Varen nu icke rädda, mina unga vänner, att de tre pojkarna icke lemnade något qvar: hela banken skulle rodna af bara förargelse, om den finge höra, att dess kredit vore så liten; men framförallt (och detta är »sensmoralen») glömmen ej, att när »Laxen» blåser för tredje gången, så kunna inga smultron på jorden förmå honom att stanna.

Laxen gled nu långsamt och värdigt ut ur kanalen, och hans lugn tycktes ej ens störas deraf, att en förargad bondgumma sprang efter honom längs stranden skrikande med gäll stämma, att hon ej fått betaldt för mjålka»; liksom han ej heller genom någon lifligare rörelse gaf till känna sin glädje, när gumman ändtligen, efter en stunds ifrigt undersökande af »kjortelsäcken», ropade på långt håll tröstande efter honom att »mjålka var betald». Han gick nu för full maskin och vi hade kommit ut på den vackra sjön Råvarpen. Vare det nog sagdt, att den var vacker; jag skall förskona dig från all vidare beskrifning. Detta torde ock gå så mycket lättare, som jag tror det var på denna sjö en viss lektor i historia fägnade oss med så många underhållande historier, och brukspatronen smed i hop lika många och lika underhållande, så att vi endast då och då, när vi kastade blicken omkring oss på den täcka insjön, ofrivilligt afbröto berättarne med ett beundrande utrop åt landskapet. Sedan vi äfven passerat den vackra *Långedshöljen*, anlände vi till Långed klockan . . . ja! sannerligen jag det vet, ty den som har trefligt, ser aldrig på klockan, och jag tror ej jag hade sett på min, sedan jag var i Wenersborg — men *der* återigen tror jag knappt jag gjorde något annat.

Alltnog, vår vänlige brukspatron satte sig vid Långeds slussar åter i spetsen för en glad och modig skara af frivilliga, som var färdig att följa honom i gåsmarsch, hvart helst det än bar; och att börja med bar det in uti den stora, nyanlagda pappersmasse-fabri-

ken, hvars väldiga former redan på afstånd fästat vår uppmärksamhet. Här gick det mig, som det vanligen går hvarje oinvigd, när han i förbigående genomvandrar en fabrik, full af dessa besynnerliga maskiner, som alla resande skola se, men ingen resande begriper: jag blef så yr i hufvudet, att jag af all kraft, ehuru i största hemlighet förstås, längtade ut i det fria för att ordna maskineriet i min egen hjerna, hvilket börjat surra derinne ännu värre än de andra utanför. Det kändes derföre skönt att, höjd öfver alla maskiner, uppe på taket i fabrikens luftiga trätorn stödja sig mot bröstvärnet och betrakta en herrlig och, så långt jag kunde se, maskinfri utsigt, som jag trodde mig förstå bättre än »våningen inunder.» »Klart var deruppe, der var skönt att stå!»

Från fabriksbesöket skulle du väl tro att vi återvände till »Laxen», nej, visst inte; hade vi en gång kommit i land, ville vi röra på benen litet och ej som »Laxen» bara ligga i vatten. På brukspatronens förslag att göra en skogspromenad och genskjuta ångbåten längre fram, följde vi alltså vår anförare troget, först öfver en bro med en fors under, derefter ett stycke längs den skummande elfven, der laxöringen hoppade, så att det skulle ha gjort godt i hjertat på en engelsman att se på, och slutligen in i en vacker högstammig barrskog, der doften af Linnéa snart lockade oss att göra halt och hjelpa våra damer att insamla en liten skörd af den älskliga blomman. Och här, under det somliga plockade Linnéa, andra hvilade på stenar och stubbar, kände jag en sådan hjertans lust att sjunga ut mina känslor, att jag, utan, att bedja om lof, afbröt skogens stillhet med Josephsons: »I skogen vandrar jag gerna» och »Bida, bida herrliga blommande tid» samt slutligen Geijers: »Stojande verld du mig plågar, Hvar finnes stillhet dit vill jag vandra» etc. Foglar och fjärilar skrämdes, såsom naturligt var, på flykten af den »stilla vandrarens» stojande, men mina med-vandrare voro nog hyggliga att stanna qvar och låtsa om ingenting. Det var förmodligen ej första gången de hörde en menniska sjunga visor i skogen. Men det blef tid att bryta upp. Med Linnéa i hattarne och Linnéa i knapphålen och, jag hade så när sagt, Linnéa i hågen, tågade vi vidare. Snart framskymtade mellan stammarne en liten insjö blixtrande i solskenet, och när vi kommo ut ur skogen funno vi den lilla sjön omgifven af de allra täckaste stränder, så långt vårt öga kunde öfverblicka den, hvilket dock blott var till en obetydlig del, enär den snart försvann bakom några uddar åt höger. På samma gång upptäckte vi också »Laxen», som låg och pustade af otålighet nere i kanalen, och vi skyndade derför ombord; — och snart ångade vi ut på den vackra sjön, som

vi nu fingo veta var ingen mer och ingen mindre än den för sina sköna stränder bekanta »Lax-sjön» eller »Laxen», efter hvilken vår lilla ångbåt hade sitt namn. Det var således här vi skulle få se det vackra Baldersnäs, om hvilket jag alltifrån min tidigaste barndom hört så mycket talas. Ju längre vi kommo ut på den förtjusande lilla sjön, dess mer stegrades vår beundran. Sjö och stränder voro belysta af en herrlig aftonsol, som tycktes ha sparat sina bästa strålar för detta sitt älsklingsställe. Ack, hur de lekte och glittrade på det spegelblanka vattnet, hur de med kärlekens hela slöseri strödde sitt guld öfver lunder, berg och ängar, hur de glömde sig qvar i de mest undangömda små bugter, liksom sökte de der frid efter allt det usla de under dagens lopp belyst på jorden, hur de i sin blixtrande lek förgyllde fönstren i de små rödmålade stugorna, liksom ville de antyda, att himmelens rikedom kan stråla in i den fattigaste koja och det fattigaste hjerta. Jag glömmer aldrig, så länge jag lefver, denna tafla af skönhet och frid.

Snart fingo vi Baldersnäs' herrgård i sigte; dess lummiga park och skogsmark hade vi redan länge haft till höger om oss. Jag vill ej beskrifva dessa stränder: jag har redan beskrifvit för mycket. Jag säger blott såsom jag sade vid Håfverud: Res! Res! När vi lagt till vid Baldersnäs' brygga, som såg riktigt inbjudande ut i solskenet, var det åter vår vänlige och outtröttlige Brukspatron som föreslog ett ströftåg; men denna gång blef det ingen gåsmarsch af; ty dels skulle detta ha tagit sig illa ut i Baldersnäs' park och kanske till och med af värdfolket uppfattats såsom något slags demonstration, dels var vägen tillräckligt bred att tillåta minst tio man beqvämt gå i bredd. Du har förmodligen hört så mycket om Baldersnäs förut, om dess vidsträckta, präktiga park, dess vackra och på sällsynta träd och växter rika trädgård, dess utmärkta drifhus, dess täcka, konstgjorda, holmar, dess grottor och tempel, dess förtjusande utsigter öfver Laxsjön från alla upphöjda punkter i parken, att jag ej behöfver orda vidare derom. Du torde äfven ha hört om den vänlighet, med hvilken det älskvärda värdfolket på Baldersnäs lemnat detta vackra ställe tillgängligt för främlingar. Också, sedan vi ströfvat omkring en stund i trädgården och parken, tågade vår friskara under brukspatronens befäl och efter ett kort aftal mellan honom och värdinnan in uti sjelfva boningshuset, upp för trapporna till andra våningen och ut på en balkong med herrlig utsigt och derpå ytterligare upp för tvenne trappor direkte genom tredje våningen och upp på vinden och in i ett vindsrum, det s. k. rökrummet, der denna hemgång eller »hus-syn» (hvad vi skola kalla den) ändtligen tycktes ha nått sitt mål och äfven fick

sin rikliga belöning. Ty, när vi tittade ut genom fönstret, sågo vi framför oss i den vackraste aftonbelysning en af de täckaste utsigter jag någonsin sett. Och om Karl den femtondes minne är dig kärt, såsom jag tror det är, så vill jag upplysa dig, att rökrummet, som har ett tillräckligt värde i sig sjelft och sin vackra utsigt, eger ett ökadt sådant i den omständigheten, att kung Karl särskildt älskade denna utsigt och vid sitt besök på Baldersnäs för några år sedan (jag tror vid kanalens invigning) tillbragte långa stunder vid rökrummets fönster, sysselsatt att afmåla den hänförande taflan. Jag kan säga, att det nämnda rummet, sedan jag hört dess enkla minne, uti hvilket den folkkäre kungen framträder med en af sina älskvärdare sidor, nämligen såsom den svärmande konstnären och älskaren af svensk natur, skänkte mig njutningen icke af *en* tafla utan af *tvenne*.

Vi slamrade åter ned för alla trapporna (förlåt mig, mina damer, det var naturligtvis bara herrarne som slamrade) och som »Laxen» tycktes längta efter oss, eftersom han blåste med en förtviflad ihärdighet, begåfvo vi oss skyndsamt tillbaka till bryggan, och öfverraskades angenämt af att finna ett inbjudande qvällsbord dukadt uppe på akterdäck, hvilket naturligtvis skett på föranstaltande af vår hygglige kapten, som dessutom var nog älskvärd att ej ge oss bannor för vårt dröjsmål. Båten lemnade bryggan, och vi viftade nu afsked åt de tre små smultronätarne och magistern, hvilka tillika med en af studenterna funnit Baldersnäs så trefligt, att de ej sagt nej, när de blifvit bjudna att stanna qvar. Med en välsignad matlust, som ej ens den förtrollande Laxsjön kunde hejda, vände vi oss nu mot det välförsedda bordet. Hvilket ögonblick af trefnad! Milda aftonfläktar, en spegelblank sjö, leende stränder och leende anleten, schäfer-hattar och studentmössor, smultron och mjölk, spicke-skinka och spenat, »herrlig sommarmat» och, som krydda på det hela, en allmän förtjusning.

Vi styrde nu kurs öfver sjön till Billingsfors, der ångbåten skulle ligga öfver natten; och nu måste jag tala om hvad jag hittills glömt att nämna, nämligen att brukspatonen, grosshandlaren och stadsmäklaren, som bestämt sig för att afsluta sin ångbåtsfärd vid Billingsfors och följande förmiddag göra en utflykt till Baldersnäs, öfvertalat min reskamrat och mig att häruti göra dem sällskap, försäkrande, att vi genom att från Billingsfors resa landvägen tvärs öfver till Strand (vid norska gränsen) i stället för att följa med ångbåten dit den långa vägen omkring, ej skulle förlora så särdeles mycket, synnerligen när vi fingo den tillämnade Baldersnästuren som mellangift på bytet. Sagdt och gjordt, vi beslöto oss

för att vid Billingsfors, der nattlogis för resande alltid finnes att tillgå, lemna båtan och på föreslaget sätt följande dagens eftermiddag med landsvägsskjuts fortsätta resan till Strand och Fredrikshald. Den lilla qvällsmåltiden på Laxens akterdäck var således på samma gång en afskedsmåltid — och när Laxen lagt till vid Billingsfors bruk var det med verklig saknad vi togo ett hjertligt farväl af vårt angenäma sällskap, af båten, af dess kapten och af »Dalslands kanal» och begåfvo oss med vårt pick och pack till vårt nattherberge.

Innan vi gingo till hvila, skulle jag och min reskamrat (de andra voro kanske trötta efter resan) ännu en gång få göra en liten utflykt under brukspatronens ledning. Denna gången bar det af upp på ett högt och brant berg, kalladt »Kasberget», beläget ungefär en half fjerdingsväg bakom Billingsfors bruk. På afstånd sågo vi studenterna, som redan voro på spetsen före oss och viftade åt oss med sina hvita mössor. Uppmuntrade häraf, klättrade reskamraten och jag i vårt anletes svett uppför den brantaste sidan af berget, ofta användande händer och fötter på en gång, och utan handräckning från brukspatronen skulle vi säkert ha störtat utför ättestuporna mer än en gång, ofrivilligt följande våra stora förfäders exempel. Men också kröntes vårt djerfva klättrande med en herrlig segerpalm, ty skönheten af den utsigt vi sågo från toppen af detta berg öfver »Laxen» i hela dess utsträckning, kan ej med ord beskrifvas. Om jag förut talat i superlativus, skulle jag nu nödgas tala i »superlativissimus», och det är en grad som ej finnes i språket, och derför tiger jag, liksom (du må tro mig eller ej) jag gjorde en lång stund under betraktandet af utsigten. Man brukar säga: »*Se Neapel och dö!*» men jag vill säga något annat, jag vill säga, »*Se Laxen och lef!*» Ty i en sådan leende natur skulle man vilja, — ej dö, åtminstone ej *tvärt* såsom i Neapel, utan — någon tid lefva och glädjas åt lifvet, om det också blott skulle vara som en *lax* i det kristallklara vattnet. Afundsvärde supponerade lax! du, som möjligen sprattlar dagen i ända mellan Baldersnäs och Billingsfors, helsa, när du till din egen fägnad och uppbyggelse tittar opp vid vattenbrynet dessa oförgätligt sköna stränder ifrån mig!

(Forts.)

N. P. Ödman.

I strandallén.

Genom strandallén de gingo, arm i arm, i solnedgången,
Höstligt gula voro träden och förstummad fågelsången
Bakom glesa stammar blänkte fjärden fram med våg på våg.
Der den blida aftonrodnan gungad som en törnros låg.

Men i flickans hjerta lyste kärleks morgonrodnadslåga
Och hon frågte tusen frågor: det är ljuft ibland att fråga;
Ur den unge sångarns öga samma känsla lyste klar
Och den darrade i rösten vid hvartenda af hans svar.

Och hon sporde: du, som vann mig, trollkarl, med förhexningssånger,
Jag har tänkt på allvar fråga, jag har tänkt det tusen gånger:
Säg, hur käns det, när din ande får besök af sång och dikt?
Jag är svartsjuk, skall du veta, skynda nu och gör din bikt!

Och han svarte: vackra hexa, af hvars blick jag blef bedårad!
Vet: när dagen varit sträfsam, kommer dikten, gullgulhårad,
Som ett barn, med röda kinder, till min dörr och klappar på . . .
O, en gång den dikten ger du kanske verklighet också!

Rodnad spreds på flickans kinder — var det aftonsolens låga?
Och hon frågte halft förtretsam, halft försagd, ännu en fråga:
Än de sorger, du besjunger, har du känt dem verkligt, säg?
Föll ej himlens solskensstråle nästan ständigt på din väg?

Men han sade: flicka, flicka, hvarje själ har sina strider;
Lida vi ej sjelfva, alltid se vi någon dock som lider,
Och vid sorgens marker spirar medlidsamt ett himmelskt hopp,
Vid den svarta milans kanter blomma diktens smultron opp.

Blidkad sade hon: berätta, ack berätta nu mig bara,
Hvar du får till sången ämnen, hvar du får din bilderskara!
Komma de ur aftonrodnans vackra portar svärmvis ned?
Komma de på nattens armar? Signeri är säkert med.

Ostördhet, han svarte, kräfs blott och en vänlig himmels dager,
Och det enklaste blir ädelt och en hvardagssyn blir fager:
Låt Mariæ nyckelpiga vandra på din hand åstad
Och hon skall i aftonsolen glittra som af guldbrokad!

Bäfvande hon sporde åter: är hvar dikt ett barn af ljuset?
Blir ej skaldens skimmervinge ofta släpad ner i gruset?
Är det vackra jemt det goda? Sjelf du stundom sagt med qval,
Att en vacker sång är ofta blott ett tomt, bedrägligt skal.

Ack, ur samma rot — han svarte med ett moln på anletsdragen —
Edens frukt och sodomsäpplen spira begge upp i dagen.
Hägna trädet, du, o flicka: när en engel hvit som snö
Rör dess blad, måhända flärdens stoftuppfylda frukter dö.

Så de gingo under samtal mellan höstligt gula träden
Ingen fogel sjöng, men hjertat var hos begge fullt af qväden.
Bakom glesa stammar blänkte fjärden fram med våg på våg,
Och den unge sångarn talte och mot blåa böljan såg:

Flicka, fast de dig behagat, ringa äro mina sånger;
Ett allenast har jag hoppats, *ett* jag önskat tusen gånger,
Att man skall emellan träden i min diktnings strandallé
Se din bild och bakom träden evighetens vågor se.

C. D. af Wirsén.

Föräldratröst.

Det qvalda bröstet häfs ej mer,
Och modersarmen bäddat ner
Den bleka lilla.
Nu hörs ej ljud, nu rörs ej flägt,
Och spåra vi en andedrägt,
Så är det villa.

Din vånda, barn, osäglig nyss,
Har lagt sig vid den ängels kyss,
Som Gud Dig sände;
Ack, hvarför gjorde ängeln oss
Ej hellre från vår suckan loss
Och vårt elände?

För Dig hann brodd ej blifva blom;
För oss står tegen svedd och tom,
Och tom vår lada;
Vår hela sommar sorgligt flöt
Och frost tog vid der haglet slöt:
Vid skada, skada.

Så godt som hela våren qvar
Och alla sommarfriska da'r
Du haft att vänta;
Och Dig visst hösten blifvit huld,
Blott lyckan gäldat Dig sin skuld
Till oss, med ränta! —

Nu sök en blund, mitt stackars vif!
I morgon skall vår mödas lif
På nytt ju börja;
Till ökad sträfvan, minskadt hopp,
Skall nästa gryning jaga opp
Oss två, som sörja!

God natt! Så god den önskas kan . . .
Vi usla! Blindbock med hvarann'
Vi lekt förgäfves.
Jag tystnat, jag, att höra blott
Hur illa af Ditt örongått
Din snyftning qväfves!

Oss båda tröst och hvila fly;
Vi räkna timmarne, som gny
Från torn till annat,
Och tänka, medan verken så
I kapp med nattens väkter gå,
På *ett,* som stannat.

Snart gläntar östern på sin dörr —
Det är ej dröm, är dvala förr,
Som har oss fångna:
Men tydligt se vi, båda två,
Som fordom, vid vår sida stå
Den hädangångna.

Hur skimrar hennes kind af ljus!
Hur tonar det, med andesus,
Från läppar späda!
Och hör! Hon redan lärt sig ord,
Som aldrig hunno här på jord
Föräldrar gläda.

»O moder kär och fader god,
Som vårdaden med tålamod
Mig lilla, svaga,
Till tack för vakor, natten lång,
Vid visans låt och vaggans gång
Ta'n här en saga.»

»Af Er jag visst den hört, men då
Väl mindre för att den förstå,
Än för att söfvas;
Nu kinkar icke liten mer,
Men sagan, stora barn, för Er
Kan än behöfvas».

»I kojans qvalmiga förvar
Låg vakande ett osällt par
I natten sena.
Han hungertärd, hon febertärd,
Och midt uti en frusen verld
De två allena.»

»Allena? Nej, med dottern sin! —
Nu hon, den unga, träder in
Med blickar sänkta:
De rufva öfver ett beslut;
Hon redo står att föra ut
Det väl betänkta.»

»Der ute länge dröjt jag har;
Er qvidan mig i bröstet skar;
Jag råd ej visste.
Vår litania var för lång,
Det var för mycket på en gång,
I år vi miste.»

»Ej nog med fogdens trug och hot;
Det fattades, att långsam sot
Er sög till benen;
Ej nog med rödjarns yx och plog,
Det fattades, att vargen slog
Den siste renen.» —

»Men nu jag råd har funnit på —
Till landets fader vill jag gå,
Vår nöd att klaga.
Han stiftar lag, han skipar rätt,
Han mägtar från vår tryckta ätt
Dess börda taga.»

»Du fader, lid förtröstansfull,
Och ängslas ej för barnets skull,
Du sjuka moder!
Väl vid är vägen som ett haf,
Men skidor eger jag och staf,
För köl och roder.»

»Jag skall, det kännner jag förut,
Jag skall vid målet stå till slut,
Skall ej förgöras.
Och der, så hviskar äfven väl
En stämma djupast i min själ,
Min bön skall höras!»

»Ej lappens dotter väntar svar:
Den norrskenslysta leden snar
Hon redan hastar.
Hur vägen flyr för vingad häl!
Det är ur fjerran sitt farväl
Hon hemåt kastar.»

»Far väl!» — Från hvem? — Det blänker hvitt —
Var det en viftning, barnet mitt,
Af dina händer,
Då Du till himlen vände brådt?
Åh nej! Det är ju dagen blott,
Som återvänder.

Förgråtna ögon, ja, för *Er,*
Men själens öga bättre ser:
Det *var* ej villadt!
Ty själen gästar ofvan skyn,
Och nattens ord och nattens syn
Vår oro stillat.

Må randas nu vår mödas dag,
Må drabba hvarje ofärds slag:
Vi hjelpen bida.
Hvad härintill vi ej förstått:
Vår förebedjerska har gått
Till Herrens sida.

Så ila, lilla andemö,
Att blomstra lik ett bergadt frö
I nya vårar;
Det ljus, Guds anlet Dig beskär,
Som *löftets* båge brytes här
I våra tårar!

EGERIUS.

Ur

Mäster Olof,

Ett skådespel

af

Aug. Strindberg.

Akt IV, scen 5.

MÄSTER OLOF *vid sin moders dödsbädd.* *

Sof, o sof! Icke skall jag
Störa dina drömmar! — — Tag, o tag,
Heliga sömn, frid på dina vingar,
Du, som allt lisar och plågan betvingar!

Han går till fönstret och drager undan förhänget; man ser ett parti af Stockholm med Mälaren i morgonbelysning; han öppnar fönstret.

Välsignade morgon, är redan Du vaken?
Så kom då hit in och tag mitt Guds frid!
Se rökarne stiga så blå öfver taken,
Likt offer, tända till dagens id
Af mödans barn från den svarta härden!
Sjung högre, du lärka, öfver ångande gärden,
Att mor må drömma så vackra drömmar
Om ungdomstid och om midsommarstid.
Blås upp, du Vestan, och låt dina strömmar
Mig föra hit ifrån Mälaren öfver
Den milda doften af vallmo och klöfver,
Att plågans andar en stund du söfver...

---

* Mäster Olof (Olaus Petri) har i nästföregående scen med reformatorns nitälskan jagat bort några munkar, hvilka med hvarjehanda vidskepliga ceremonier velat bereda hans moder till döden.

Och Du, Östan, från skärens yttersta rand,
Tag helsans salt ifrån hafvets vatten,
Och släck med din ande den tärande brand,
Att febern flyr med den flyende natten!

Det ringer till morgonbön i stadens kyrktorn.

Nu ringer Angelus! Min brinnande bön
Till dig, o Morgon, jag darrande beder:
O, låt mig få lägga min styrka neder
För Dig! Men se'n, när strålande skön
Ur dimmornas dunkel solen stiger,
Då om min gerning du, Morgon, tiger,
Som ej tålde ditt ljus, gryende dag! — —
O, det är ljuft att få vara svag!

Han tager vigvattensfunten och bestänker modrens bädd.

Hur skulle väl jag, o moder, kunna
Dig vigda vattnet och orden ej unna,
Då sjelfva himlen bestänker vår jord
Med sin dagg, och dertill, som instiktelseord,
I solgången vind och vågor de messa
Gloria Deo, och på bergets hjessa
Furornas grenljus af solen tändas,
Att skogens foglar vid skenet bländas . . .
Hvi skulle då ej jag? — — —

Han böjer sig fram öfver modren.

Hon sett mig! Hennes mun
Så vänligt ler som om aldrig den bannat
En ohörsam son, om ock blott för en stund . . .
Men hvad? Hon andas ej; hennes pulsar stannat;
Hon är kall! Hon är död! Och jag henne dödat! —
O svara, om ännu din själ finnes qvar
Härinne, om jag din förlåtelse har? —
Sancta Clara, hvad hjelper att du mödat
Och sargat din själ med suckan och gråt,
Då nu dina under ej längre räcka?
En stund blott, så lång, du skall henne väcka,
Som en son behöfver att säga: *förlåt!*

Han tager upp vaxljus, tänder och ställer dem på bordet invid sängen.

Ack, kära moder, Du skall ha dina ljus
Och psalmen och hostian, fast ej hon blöder — — —
Är detta ljus, I nidske bröder,
Att lysa på färden till Fadrens hus?

Den uppgående solen kastar ett rödt sken in i rummet och faller på sängomhöljet. Olof på knä mot det infallande solljuset:

Se, Herren tänder då sjelf sitt bloss!
Hell dig, morgonsol, du blygs ej att oss
Besöka härnere ifrån det höga!
O, jag vill se i ditt brinnande öga
Att, bländad, i mörker jag vandrar fram,
Evigt natthöljd, tills min eviga fråga:
Hvad är sanning? — ej mer skall plåga
Tviflarens själ, som vid korsets stam
Fäller sitt högmod och döljer sin skam!

I Fattigstugan.

Det blöder väl, fast intet vapen slamrar,
När striden står i hjertats tysta kamrar.

Nicander.

När hon från fönstret såg honom komma på sin ståtliga häst, störtade hon utför den rangliga trappan, barfotad och med håret i oordning, för att finnas på sin vanliga plats i dörren, då han red förbi. Ja, rigtigt, vid fattigstugan, som låg tätt invid landsvägen, höll han in tyglarna, och hans blick sökte henne. Men hon stod bakom dörren och log så skalkaktigt, ända tills hon märkte, att han var i begrepp att begifva sig bort igen, då tittade hennes mörka lilla ansigte fram, och hon ropade sitt glädtiga: »God dag Erik, du! Hvarför ropade du inte på mig? Jag har väl annat att göra än att passa på dig, tänker jag.»

»Inte stort annat, efter hvad jag vet, Trine lill, och i alla fall tycker du det är så roligt.»

Hon hade nu kommit fram och stod och klappade hästen på halsen, tätt bredvid honom.

»Nå ja, det kan du väl ha rätt i. Men i dag vill jag ha något rigtigt stor-roligt.»

»Hvad är det nu du hittat på igen?»

»Hör nu Erik», sade hon, med ett på en gång bedjande och skälmskt uttryck i rösten, »du kan väl medge, att jag har bra tråkigt här, med alla de gräliga fattighjonen derinne.»

»Nu vill du rigtigt göra mig vekhjertad», sade han skrattande. »Hvad är det nu då, kryp fram med det med ens då, för jag har

intet mycket tålamod, som du vet. Men jag gaf dig ju Andersens sagor i förra veckan. Har du redan tröttnat på dem?»

»Visst inte», och hennes bruna ögon blixtrade. »Men nu vill jag ändå någonting annat.»

»Du blir oförnöjd, Trine. Nå, hur länge ska jag vänta?»

Hon höjde sig på tåspetsen, satte händerna på båda sidor om sin täcka mun och hviskade: »Jag vill rida litet på din vackra häst.»

Han såg sig tvekande omkring. Landskapet låg der så tyst och fridfullt i solens bad. Sjön sqvalpade upp nästan mot fattigstugans mur, och midt öfver höjde ett herresäte sina tornspiror öfver dungar af ljusgröna björkar. På andra sidan om landsvägen såg man den hvita kyrkan och den lilla prestgården tätt invid afteckna sig mot vågformiga ekbackar. Ingen menniska syntes till.

Hon såg med väntande, oroliga ögon upp till honom. Det blef honom svårt att neka.

»Men hur skall du komma upp?» Tonen var halft afböjande.

»Åh, det skall gå i ett huj, det. Hvad du är snäll, Erik!» Och så satte hon sin lilla bara fot på spetsen af hans stöfvel, och lätt som en fogel svängde hon sig med ett enda hopp upp bakom honom.

»Låt det nu gå i sträckande fart!» jublade hon och gaf honom en liten knuff i ryggen.

»Men inte långt, Trine; inte längre än till krökningen af vägen derborta.»

»Sörj inte för det du, sätt du bara i gång. Jag ska' väl inte tänka på att stiga ned, innan jag väl hunnit upp en gång.»

Han gaf hästen ett lätt slag och så bar det af. Trine satt hänryckt och stilla under några minuter, men hur det var, blef äfven detta för enformigt för hennes lifliga natur. Hon kröp småningom upp, så att hon blef stående på hästens rygg, och här började hon att, lätt och vig, göra små piruetter, än stående på ena foten och än på den andra.

»Hvad tar du dig till, Trine?» sade Erik och såg sig om. »Det der går inte an. Du kan ju falla och bryta halsen af dig, vet jag.»

»Falla! — Pytt!» Med outsägligt förakt.

»Men der kommer en vagn ner ifrån afvägen. Du kan ej få rida längre, Trine lill. Det är handelsmans, ser jag. Jag kan inte möta dem på det här sättet. Det passar sig inte, förstår du.»

Det hördes ett hastigt frasande i luften och efter ett djerft hopp, låg Trine djupt ner i diket vid kanten af vägen.

Ryttaren gaf hästen en snärt af ridspöet, passerade vagnen i kort galopp, gjorde en sväng med mössan, men stannade så fort åk-

donet var utom synhåll. Då vände han hästen och red långsamt fram till stället, der Trine kastat sig af.

Hon låg nästan dold af det höga gräset, med ansigtet begrafvet i ett högt tistelstånd och snyftade, som om hennes hjerta velat brista. Han hoppade af.

»Hur är det med dig, Trine», sade Erik i öm ton. »Har du skadat dig mycket?»

»Inte!»

»Men kära hjertandes du, gråt inte så fasligt.» Han sträckte ut handen för att hjelpa henne. »Kom upp och var glad igen nu, Trine lill.»

»Rör mig inte,» snyftade hon. »Det kanske inte heller passar sig.»

»Det var ju för din skull och inte för min, jag sa' det ordet,» sade han godmodigt.

»Har du läst sagan om lilla sjöjungfrun, du Erik? Vet du hvarför det skar i hennes fötter som skarpa svärd vid hvart steg, hon tog? Men det är detsamma», fortfor hon resande sig upp och aftorkande sina tårar. »Fattigstugan är god nog för mig, stackars hittebarn, som jag är.»

»Än en gång Trine lill,» sade han allvarsamt,» gör mig inte ledsen i dag, ty jag kommer för att bjuda dig farväl på lång tid. Jag skall resa till landtbruksskolan i morgon, för mor har fått i hufvudet, att jag ska' sköta gården efter nya methoder, när jag blir myndig och ska' öfvertaga den. Så nu får jag inte se dig på tre hela år, Trine, och när jag kommer igen, så är du sjutton år, stora flickan.»

Hon såg på honom med bestörtning och förskräckelse målade i hvarje drag af sitt talande ansigte.

»Du borta i tre år,» sade hon med en röst, som om slaget döfvat henne med ens. »Och när du kommer igen, så är du en rigtig herre!»

»Så du vill inte ge mig betyg på det, nu inte,» sade han skrattande.»

»Ah nej! Nog är du rikare än alla herrarne i socknen tillsammantagna, men du är ändå inte annat än en bondson. Och inte kan du stort mer än jag, för vi ha ju gått i samma skola, vet jag. Men då — då blir det något helt annat.»

»Trösta dig Trine, för jag tänker aldrig bli någon herre, och aldrig tänker jag heller glömma dig. Men så får du inte heller glömma mig.»

Hon såg på honom med förebråelse i sina stora, mörka ögon. »Hm,» sade hon. »Var det likt det!»

»Och så ska du ibland skrifva ett litet bref till mig,» sade han.

»Vill du det?» utropade hon och såg leende upp i hans ansigte. »Ack då har jag någonting att tänka på och vänta efter under hela den långa tiden. För du tänker väl svara — gör du inte?»

»Jo, det förstår sig. Och må nu godt Trine, till härnäst.»

Han tog henne i hand, och hon kämpade modigt med sina tårar; derefter kastade han sig upp på hästen, viftade än en gång till henne och försvann vid en krökning af vägen.

»Men du kan inte förneka, att du skrifvit till honom.»

Dessa med barsk ton yttrade ord uttalades af mor Sanna Lundvik, som, der hon satt på stenen, skarpt fixerade Trine, hvilken stod midt framför henne.

»Det är någonting som jag aldrig tänkt på att förneka. Det har varit min enda glädje under de sista tre åren.»

»Men min glädje har han varit allt sedan han föddes», sade mor Sanna »och vid allt hvad jag företagit mig, har jag inte haft tanke för någon annan än honom.»

»Det kan jag så väl förstå», sade Trine sakta.

»Jag har arbetat och sträfvat», fortfor mor Sanna utan att akta på afbrottet, »för att han skulle bli rik, hedrad och ansedd, och jag kan godt säga, att detta har varit mitt enda ögonmärke.»

»Och lycklig?» sade Trine halft frågande, ehuru lika sakta.

»Och lycklig, ja det förstås; men, ser du, lyckan ligger i anseendet, fast det är saker, som du inte kan begripa, eftersom du aldrig haft något af den sorten. I alla fall har jag nu byggt på det år ut och år in, och så kommer en flicktossa som du och vill rifva ner alltsammans, just när mitt arbete skulle till och bära frukt.»

»Ni tänkte väl ändå, att ni sjelf skulle få en smula med af det der anseendet, mor Sanna?»

»Hvarför frågar du så?» sade gumman med en skymt af förlägenhet.

»Åh, det föll mig bara så för. Men när *jag* tänker på Erik och hans lycka, så glömmer jag alldeles bort mig sjelf.»

»Gör du?» sade mor Sanna ifrigt. »Nå, så visa det nu då. Du kan väl förstå Trine», tillade hon bevekande, »hvad det skulle vara för en skam för honom, om han skulle hämta sig hustru från fattigstugan.»

Trine höjde hufvudet under det en glödande rodnad drog öfver hennes kinder.

»Min heder är lika så god som hans», sade hon stolt.

»Hvad dig sjelf angår, kan det väl så vara», sade mor Sanna tvingande sig till foglighet, »men din härkomst, hvem känner den? Hvem vet hvilken skamfläck häftar vid dig, hvem vet hvem som en gång kan komma och lägga beslag på dig som sin dotter?»

Det trotsigt böjda hufvudet sjönk vid dessa ord ned emot flickans bröst.

Mor Sanna märkte sin seger.

»Jag vet att Erik skall öfvertala dig, Trine. Jag känner gossens sinne. Men offra ändå något för hans skull, så skall jag vara dig tacksam i alla mina lifsdagar. Du ska inte bli olönt, det kan du lita på.»

Trine såg på henne med en egen blick.

»Jag kan inte köpas», sade hon.

»Men du kan väl öfvertygas om det som rätt är ändå. Han kommer i qväll och i morgon är det midsommarsfest hos Nämndemans. Gå dit, Trine, och gör slut på'et med ens. Jag har en annan brud åt honom, som är lika rik som hon är fin. Lägg dig inte emellan, Trine lill, det är ju Eriks lycka det gäller. Om du visste hur jag håller honom kär!»

Ett bittert leende krusade Trines läpp.

»När ni också lärt er att offra någonting, mor Sanna, då först kan ni börja på och tala om, att ni håller honom kär», sade hon, vände henne ryggen och gick långsamt bort.

När Trine hunnit fattigstugan, skyndade hon förbi dörren till det enda stora rummet, gemensamt för både karlar och qvinnor, uppför den bristfälliga trappan och in i sitt eget lilla krypin, ett mellanting mellan kontor och vindsrum, som dock genom flickans bemödanden fått en prägel af jungfrulig skönhet midt i armodet. Ehuru det var på förmiddagen, kastade hon sig på sängen och låg så orörlig under flere timmar. Hon kunde icke gråta, men hennes hjerta värkte och hennes pulsar bultade, och ändå midt under så döfvande sorg erfor hon då och då liksom en ilning genom hela sin varelse af vild glädje. Framför och öfver allt annat stod dock det medvetandet att han skulle återkomma. Men som dagen skred fram återkommo dessa blixtar mera sällan, och en dof smärta började gripa med sin förtvinande hand om hennes unga hjerta.

Fram emot aftonen hörde hon tunga steg i trappan, dörren öppnades, och Munters skrynkliga ansigte tittade in.

»Hur är det, Trine lill, hvarför kommer du inte ned?» Och han stultade fram till trästolen vid sängen och satte sig bredvid henne.

»Jag mägtar inte.»

»Är du sjuk, barnet mitt? Det är så tungsamt der nere, då en inte ser till dig.»

»Det är tungsamt här oppe också, Munter.»

»Nå, nå, det ska så vara. Små krafter, små sorger; bättre krafter, värre sorger. Hvar och en har i alla fall nog af sitt.»

»Det var ju ni, som fann mig, Munter?»

»Hjertandes visst var det så! Det var en sommarmorgon, när jag öppnade dörren, så låg du derutanför i en liten videkorg och pep så illa.

»Ni skulle låtit mig ligga qvar.»

»Trösta mig, Trine lill, låter det så? Det har jag aldrig hört dig säga förr. Men det blir väl annat ljud i morgon, för det var nyss bud från Nämndemans med bjudning till dig på midsommarfesten.»

Trine teg.

Hastigt tog hon Munters grofva hand mellan sina båda och såg på honom.

»Ni har aldrig gift er, Munter. Var det för Anna Greta svek er, det? Dundran talade om det der häromdagen.»

»Satkäringen — hon kan då aldrig hålla mun heller! Nå ja, för dig Trine gör det då ingenting. Det är så längese'n i allt fall. Femti år nu i sommar.»

»Stackars Munter!»

»Jo, jo. Sved gjorde det bastant och svider än, bara jag tänker på'et. Tro och lofven ska' en hålla, kom ihåg det, Trine du. Ja, jag var skogvaktare hos grefvens den tiden. Jag tog bössan på axeln hvar morgon, och så talte jag om min sorg för ingen utom för träna i skogen. Men det var liksom en tröst för hvarje fogel jag fick inom skotthåll. När jag då träffade honom i vingen, och han låg och sprattlade, så var det just som om det lättat litet.»

»Fy Munter», sade Trine och höjde sitt feberglödande ansigte från bädden. »Icke i vingen — aldrig i vingen. Midt i hjertat skulle du sigtat — det är mycket bättre.» Och så sjönk hon matt tillbaka igen, och Munter var helt förvirrad öfver hvad som kommit åt barnet hans.

Leken var i full gång. Majstången stod redan upprätt i all sin prakt med sina blomsterkransar, målade ägg och vimplar i alla regnbågens färger. Svagdricka och påbredda smörgåsar bjödos öfver laget, och glädjen stod högt i sky.

»Det lönar väl inte te å titulera dig för du nu längre, du Erik», sade en ung bonddräng, som steg fram ur hopen och helsade Erik med ett kraftigt slag på axeln. »Du har väl vurti en rigtiger herrskapskarl nu, se'n du varit i lära på'et i tre hela år.»

»Nog hade väl mor något tocket i sinnet», sade Erik skrattande, »men när hvarken landtbruksskola eller folkhögskola biter på mej, så lär hon väl låta'et fara, tänker jag. Och vet ni, så mycket har jag sett me'n jag varit hemifrån, att det är bättre att vara en reel bonde alltigenom, än att slarfva med och vara en halfherre bara utanpå!»

»Det var regalt taladt, du Erik, och vett och reson i'et mä. Då kan du så godt som vara välkummen te oss igen.»

»Men sir du inte», sade en annan, »hur din lilla dufva kilar derborta för brinnande lifvet. Ta henne, du Erik, annars så kniper allt lång-Ola henne ifrån dig. Det glunkas nog om, att han slår sina lofvar omkring henne hvar dä bär te.»

Erik störtade fram och kom just lagom för att fånga Trine i sina armar, då hon andlös och flämtande jagade undan lång-Olas förföljelse. »Du ä ju inte mä om leken, för allt hva jag vet», sade denne förargad.

»Kan så vara. Men jag har äldre rätt än du.»

»Det kunna vi väl bli två om.»

»Jag gratulerar inte den, som ställer sig emellan mig och min flicka», sade Erik, mörk i hågen.

Hur stolt Trines hjerta slog! Han erkände det så öppet! Han var samme trohjertade, präktige Erik, som alltid förr. Men ock — det var ju sannt — hon hade ett ögonblick glömt det, — det var något helt annat, som hon måste utföra.

»Ingen kan pocka på någon rätt, hvad mig angår», sade hon kort.

»Ja, jag cederar gerna», sade lång-Ola stött och aflägsnade sig.

»Är det ditt första ord till mig, Trine?» sade Erik långsamt.

»Godt vore om det också vore det sista», sade Trine, och gick ifrån honom.

Han märkte då hon senare på qvällen smög sig ifrån de öfriga och gick hemåt. Vid stättan upphann han henne.

»Var det ditt allvar, det du sa' deroppe?» sade han.

»Visst var det så.»

»Men det har inte låtit så i dina bref.»

»En kan väl ändra sinn, vet jag.»

Hon stod med nedslagna ögon på stättans öfversta pinne. Han stod nedanför.

»Trine, jag ser på dig, att du inte slutat att hålla mig kär. Hvad är det då? Ha de lockat dig till något ondt, Trine? Ty dig till mig! Jag vill försöka att förlåta dig.»

»Ja», sade flickan vildt, »de ha lockat mig till ondt. De ha lockat mig att förneka det bästa en menniska har här i verlden.»

»Hvad menar du?» sade han ännu långsammare. »Är det någon skam, som lagt sig mellan mig och dig?»

»Ja», sade hon knappt hörbart.

»Trine lill!»

Han sade icke mer, men i detta utrop låg allt hvad kärlek, förebråelse och djup, öfverväldigande smärta kunna uttala.

Hon uthärdade ej längre. Hon tog ett hopp från gärdesgården, på hvilken hon stod, ned på landsvägen och började skyndsamt gå hemåt. En gång såg hon sig om, och då märkte hon, att han satt sig ned på ett af stättans fotsteg.

När Trine kom i förstugan, hörde hon ett döfvande larm af flere röster från rummet till venster. Hon öppnade dörren och steg in.

»Hvad är det nu igen», sade hon. »Det är då märkvärdigt, att jag aldrig kan vara borta utan att det är väsen, när jag kommer hem.»

»Åh tag inte så illa vid dig, barnet mitt», sade Munter. »Det var bara Dundran, som kastade sin ärtvälling i ansigtet på Puckel-Kari.»

»Då kom di väl ihop sig om Malmqvisten igen», sade Trine med en trött suck.

»Ja det var en sak det.»

Malmqvisten var fattigstugans Adonis och det beständiga tvistefröet mellan de båda mest hetlefrade af de qvinliga innebyggarne. För öfrigt hade han någon sorts spatt i benen, var nära sjuttio år och lagade alla socknens klockor.

»Hvar är hon?» sade Trine.

»Jo, di stängde in henne i vedlidret», sade Tok-Anders med ett af sina hesa, hväsande skratt.

Trine gick ut och återkom snart med den befriade fången, nu som genom ett underverk spak som ett lam.

»Om ni nu är tyste allesammans», sade Trine och satte sig på en låg stol, som hon sköt något fram ur spiselvrån, »så skall jag säga er någonting.»

»Hvad är det då?» ropades med allmän nyfikenhet.

»Jo, det är det, att jag inte lider det här längre, — nej jag lider'et inte. Jag är ung och frisk. Jag ska fresta på att gå ut i verlden och söka min lycka.»

»Trine, hvad tänker du på? Ska' du gå ifrån oss alla?»

»Ja», sade hon med hufvudet lutadt i handen, »jag har hvarken huld eller skydd, jag är som vattnet ikring stenen. Kanske på en annan ort, att di inte frågar så mycket efter hvarifrån jag kommer, som di gör här.»

Nu reste sig Malmqvisten upp och kom fram till henne. »Kan du säga, Trine, att du är utan huld och skydd», sade han. »Ha vi inte alla varit som en far och som en mor för dig? Är inte du vår glädje och vårt solsken, och blir det inte fröjd och gamman här, bara du tittar hit in? Ha vi inte ekstimerat dig nog kanske? Hvasa? Och hvad ska det bli af oss, fattiga kräk, om du går din väg? Då är det så godt att vi lägga oss ned och kola af med ens. Der hör du mitt ord.» Och så rycktes han tillbaka till sin vanliga plats vid fönstret igen.

Det hördes en svag röst från sängen borta i hörnet. Det var blinda Stina som talade. »Och hvad ska det bli af mig, Trine, när du är borta? Hvem ska då sjunga och läsa för mig? Vänta åtminstone tills jag pustat ut — det dröjer nog inte så länge.»

»Jag har länge väntat på det», sade Munter sakta och spottade för att dölja sin rörelse. »Fogeln vill röra på vingarne, kantänka.»

»Hvad pratar ni för smörja om Trine», sade Tok-Anders och tittade upp under sitt tofviga, svarta hår. »Ni ä ena fårskallar allihop, det säger jag det, för lyckan kommer, lyckan går — men den Gud älskar lyckan får,» och så började han med ett belåtet skratt att tälja på sin träpinne igen.

»Det ligger stundom stor vishet i en dåres tal, stod det i min förskrift», sade Trine rörd. »Ni vet inte hva ni ber mig om, men för det som Tok-Anders sa', så ska jag stanna. God natt med er nu allesammans.» Och så gick hon upp till sitt.

Julljusen brunno klara på Klippinge gård. Mor Sanna gick med tillfredsställelse och ordnade julbordet, som var dukadt i den stora salen på andra sidan om förstugan. Det såg också rätt förmöget ut med sina grenljus, ett för hvarje plats, sina högar af uppstaplade julbullar, den stora »kusen» grannt utsirad midt på bordet som skåderätt, och de rågade faten med smörbakelser och tårtor; det kunde med skäl fröjda en matmoders hjerta. Det var just tid på att den långa raden af tjenare borde komma in. Men hvarför dröjde Erik? Mor Sanna måste sjelf gå upp och båda honom.

Erik satt vid fönstret, och intet ljus var tändt i rummet.

»Det var för fasligt hvad här ser dystert ut», sade mor Sanna. »Kom nu ner, Erik. Der nere brinna julljusen redan i full fart.»

»Jag hade mest håg med att stanna här oppe.»

»Hur i all verlden är det fatt med dig, drängen min? Hvarför sitter du här ensam och tjurar, och det på en sådan qväll till.»

»Jag har kanske gjort orätt i att inte nämna om det för er, mor», sade Erik, »men jag kan så godt säga det nu. Jag har hjertesorg, mor.»

»Det vet jag visst», sade mor Sanna, »det går väl öfver.»

»Nej, det går *inte* öfver», sade Erik bestämdt, »åtminstone inte me'n jag är qvar här. Och derför har jag beslutat att så snart nyttårshelgen är förbi, så skall jag draga bort och söka mig en plats långt härifrån, för det nyttar inte jag går här längre och grundar. Jag duger hvarken till ett eller annat.»

»Det var ord och inga visor det. Men jag har väl också ett ord med dervidlag.»

»Nej, inte den här gången, mor. En man måste en gång bli en man och ha sin egen tanke. Men ett vill jag fråga er, mor, jag kan inte nämna hennes namn åt någon annan. Har ni hört något ondt talas om Trine lill?»

Mor Sanna tvekade ett ögonblick, men att tala osanning var ej hennes sak.

»Nej Erik», sade hon bestämdt, »inte sjelfva svarta förtalet en gång kan hviska en halfdragen ande om henne. Det är hon så fri för som den klaraste vattendroppe.»

Erik sträckte ut handen emot henne.

»Gud välsigne er, för det ordet ni nu sa, mor», sade han. »Ni lyfte med detsamma en qvarnsten från mina axlar. Då får jag med Guds hjelp bugt med det andra, bara jag väl kommer härifrån.»

»Hvilket andra?»

»Det att hon ändrat sinn mot mig.»

»Har hon det gjort, så tycker jag, du kan ge henne lika godt igen. Nå, sitt här nu då och mola en stund till, om dig lyster. Jag skickar väl bud när gröten blir färdig.»

»Tack mor, ni har i alla fall redan gett mig den bästa julgåfva, jag kunde få.»

»Månn tro det», sade mor Sanna i det hon tillslöt dörren.

Tio minuter derefter satt hon i fällslädan med bästa trafvaren för och bjellror så det klingade för henne på långt håll. Det gick i flygande fart, men det dröjde icke länge förr än hon ropade till: »Håll här Ola, du.» Mor Sanna steg ur.

Äfven här lyste det ut genom alla fönstren, friskt granris låg i förstugan, och det hela såg rigtigt festligt ut.

Mor Sanna öppnade dörren och steg in. Ett långt bord var dukadt, grötfatet rykte redan derpå, alla hjonen suto väntande, och Trine, i sin bästa ullkjol, var just i färd med att skära upp den första vörtbullen, som mor Sanna nog kände igen.

»Gör din gerning fort, Trine lill», sade hon, »så hvar får sin skifva. Julgröten skall du äta på annat håll i qväll.»

Trine blef så blek om kinden att mor Sanna hastigt skyndade fram till henne.

»Tag knifven och bullan du, Puckel-Kari, jag tänker ni kan nog förse er på egen hand. Och medan, så tar jag flickan.»

Och så gjorde hon bokstafligen, stor och stark som hon var. Slädfällen sveptes om Trine som en kappa, och så bar det af för mor Sanna lika hastigt, som hon kommit.

Men mot rutan syntes de plattryckta, skrynkliga ansigtena stirra ut efter dem, så länge deras skumma ögon förmådde, och derefter gick Tok-Anders fram ock skakade hand med Munter, och båda skrattade alldeles omåttligt, fastän tårarne droppade ned på deras tofviga skägg.

När mor Sanna inträdde i salen med Trine vid handen, var allt tjenstefolket redan på sina platser kring bordet. Hon kastade en granskande och alvarsam blick på dem alla.

»Gå opp du Jöns Petter och båda husbond», sade hon, »men trösta dig, om du knyster.»

»För all del, kommer aldrig på frågan», svarade Jöns Petter, som tjenat i staden och ville vara fin.

När Erik inträdde, bländades han nästan af det starka ljusskenet.

»Du sa', sonen min», sade mor Sanna med klar röst, »att du inte kunde få bättre julgåfva, än du fick nyss. Men jag tänker jag har hittat på en än bättre åt dig. Och kom nu aldrig mer och säg att du ska' lemna gård och grund, för det gittar jag inte höra. Här ska Trine sitta», sade hon derefter, i det hon ledde henne fram till den stora karmstolen vid öfversta ändan af bordet och kastade en alvarsam blick på tjenarena, »för om några veckor är hon matmoder här, och ingen ska kunna säga att när mor Sanna gör någonting, så gör hon det bara till hälften.»

»En god mor har ni alltid varit mot mig», sade Erik med Trines hand sluten i sin, »men aldrig har ni gjort mig så själaglad som i qväll, och skam öfver mig om jag icke hädanefter ger er dubbel vördning för den här stundens skull. Ingen ska ta heders-

platsen ifrån er, mor, så länge ni orkar sitta der, icke ens Trine, så kär hon än är för mig.»

Och så lästes bordsbönen, och derefter åt man och glammade af hjertans lust, och Trine rodnade och log och log och rodnade. Och när grötrimmen började, så vankades allehanda både rimliga och orimliga lyckönskningar; och om också en och annan liten pik smög sig in bland rimmen tjenstefolket emellan, så blef ingen gramse på den andre, ty de voro alla så hjertinnerligen glada.

Det var två år senare. November-stormen jagade fram och snodde de frusna löfven i hvirflar kring gården. Inne i det stora köket, som upplystes af en fladdrande brasa på den öppna spiseln, stod mor Sanna och lade aftonvardssmörgåsar i en korg, som skulle skickas ned till tröskverket. Hon märkte icke, förrän en hes hostning förkunnade henne det, att en qvinna smugit sig innanför dörren och nedsjunkit på en stol derinvid.

»Hårdt väder i qväll», sade mor Sanna.

»Visst är det så», svarade tiggerskan, »men det skadar inte den, som hunnit dit han ämnat sig.»

Mor Sanna kastade en hastig blick på den talande. Hon var liten och mörk, ytterst uselt klädd, särdeles om fötterna, ty hon hade endast en känga.

»Det vore väl, om det vore så för er», sade mor Sanna visande på den bara foten, i det hon räckte henne en skifva bröd.

Den fremmande sköt undan hennes hand.

»Det är inte af er», sade hon, »jag vill taga den första betan i detta hus.»

»Hvem är ni?» sade mor Sanna häpen.

»Se på mig», sade qvinnan, »och försök på att gissa.»

Det drog en långsam frossilning genom kroppen på mor Sanna, men hon sade ingenting.

»Och om ni inte vill gissa», fortsatte qvinnan, »så ska jag berätta er en historia. Det var tjugo år se'n, som vi drogo här förbi hela följet, för ni ser nog, att jag hör till tattar-stam. Jag var ung den tiden, och jag sörjde min man, som hade drunknat på oppresan, när han i en strid ström skulle löga våra hästar. Han var mitt endaste, och jag var öfver mig gifven. Nå ja, jag fick min lilla flicka, och jag tror det var glädjen öfver henne, som gjorde att jag sjuknade. Jag låg i kärran utan medvetande dag ut och dag in, och då lade de andra råd om att ett barn är så besvärligt

att ha för kringflackande folk, som vi äro, och så tog de henne ifrån mig och satte ut henne på ett ställe att lefva eller omkomma, allt som det föll sig. Men jag vaknade inte till sans förrän flera veckor efteråt, och då voro vi redan i ett fremmande land långt bort öfver land och haf. Mig sade de att hon var död, men jag kunde inte tro det, för jag kände en beständig tärande sveda efter henne i mitt hjerta. Jag sökte och spörjde hvarhelst jag kom, och jag har väl flackat mest kring hela verlden, men aldrig fann jag ett spår. Ändteligen i somras låg en af de våra på sin dödsbädd — då bekände han. Vi voro då långt nere i ett land, som heter Ungern, så jag har haft långt att gå. Men det var ändå den lättaste väg jag någonsin gått, det kostade riktigt på att stanna om qvällarne, för jag ville bara gå på igen, jag aktade inte att mina fötter blödde eller att mina lemmar värkte — men nu är jag oppgifven förstår ni. Nu är det slut. Från fattigstugan kommer jag sist, och nu gissar ni kanske hvarför jag är här.»

»Röjde ni der hvem ni är?» sade mor Sanna långsamt.

»Det var ingen konst att locka ur dem historien, utan att röja sig sjelf.»

»Nå, så tig då i all verlden», sade mor Sanna och gick tätt intill qvinnan, »och hör också ett ord eller två af mig. Tror ni det var så lätt för mig att taga Trine hit till hustru åt min son, som kunnat få den bästa flicka på många mil omkring? Tror ni inte det har setat åt att få folk att glömma, hvarifrån hon kom? Men jag offrade alla mina egna tankar för barnens skull, och jag har visat henne större heder, än jag kanske skulle gjort åt en annan, bara för att få annat folk att hedra henne. Och nu kommer ni och ger er ut för hennes mor — ni! Hur tror ni det går med anseendet, sen det blir kunnigt. Och när anseendet är borta, hvart tror ni lyckan då ta'r vägen? Svara mig på det, om ni kan.»

»Låt mig se henne», sade qvinnan kort, »ty ni inbillar er väl inte, att jag gått flera hundra mil för att i sista stunden ändå gå miste om mitt barn.»

»Men tänk på mig, var barmhertig, tänk på oss alla», bad mor Sanna ångestfullt. Hon till och med knäppte ihop händerna.

»Tänka på er — hvarför det? Ni har minsann inte gifvit mer än den aldra minsta biten af er högfärd, och det stycket som finns qvar kunde allt behöfva en knäpp till, efter hvad jag kan tycka.»

»Men ni bereder hennes ofärd.»

»Det står inte så i fjerde budet, vill jag minnas.»

»Hvad skall jag säga för att beveka henne», utbrast mor Sanna i förtviflan. »Det här går ingen af oss igenom.»

»Jag tror», sade qvinnan långsamt och dystert, »att det varit bättre för mig, om hon varit qvar i fattigstugan. Der skulle man icke nekat mig en halmkärfve i ett hörn att ligga stilla — stilla på. Det är den högsta beqvämlighet jag står efter i lifvet. Och efter hvad de der sade om henne, skulle hon icke sparat på ett godt ord då och då till tröst för ett utlidet hjerta. Ni förstår inte, ni, hvad det är att vara trött, som jag. Men nog nu», afbröt hon med bestämdhet, »låt mig nu se henne.»

De båda qvinnorna betraktade hvarandra under några ögonblick tigande, men mor Sanna måste sänka sin blick för tatterskans mörka, alvarliga öga. Hon tog henne tyst vid handen och ledde henne fram till dörren till det inre rummet. Midt på densamma fanns en liten glasruta, derifrån mor Sanna brukat öfvervaka pigornas flit, då de suto i köket vid sina arbeten. Men qvinnan var så liten och späd, att mor Sanna måste sätta fram en hög träpall åt henne, innan hon kunde nå dit upp.

Hon blickade in — och hvad såg hon?

Trine, i hela glansen af ungdom, helsa och fägring satt framför aftonbrasan med en liten flicka i knäet. Lutad öfver henne stod Erik. Han hade tagit klockan ur västfickan och lät den nu svänga fram och tillbaka på sin kedja för barnet, som med sina osäkra, knubbiga, små händer förgäfves sökte fånga den. De fladdrande lågorna upplyste klart gruppen. Hur varmt, hur gladt, hur trefligt der såg ut i rummet. Hur hjertligt de skrattade vid barnets otympliga försök med klockan.

Qvinnan stod länge lutad mot glasrutan — alltför länge tyckte mor Sanna, som hvarje ögonblick fruktade att någon skulle komma in. Ehuru en skälfning då och då skakade hennes kropp, måtte hon icke frusit, ty då hon ändteligen lyfte sin bleka panna från glaset, suto tvenne stora svettdroppar qvar derpå.

Hon steg varsamt ned från pallen, liksom rädd att göra buller. När hon kom till spiseln, sträckte hon ett ögonblick sina utmerglade händer fram emot elden, derefter öppnade hon sakta dörren och gick ut.

Mor Sanna såg efter henne genom fönstret. Snö hade börjat falla i täta flockar, och hon var snart försvunnen i töcknet. Då gick mor Sanna och satte sig på bänken framför spiseln. Ehuru hon kastade mera bränsle på elden, föreföll det henne kyligt, och ehuru det var särdeles ljust inne, tedde sig alla föremål för henne som genom en dimma. Hon hörde, liksom en drömmande, hur ladugårdspigan kom in och ställde sina mjölkflaskor ifrån sig. Derefter kom barnflickan och började, under det hon plockade ned lillans

kläder från snöret, att beklaga sig öfver att hon ej fick rätt på en af flickans strumpor — hon visste ändå så tydligt att hon på morgonen hängt upp båda två bredvid hvarandra o. s. v. Det var alltsammans så förvirradt. Men hvad hon tydligt såg, der hon satt och stirrade i den nu klart flammande elden, det var hur lågorna bildade sig till blodröda bokstäfver, och hon kunde läsa i hotande eldskrift: »Ingen ska' kunna säga att när mor Sanna gör någonting, så gör hon det bara till hälften.»

»Kors tocken tokenskap», mumlade hon för sig sjelf, steg upp och gick in i det inre rummet, der hon satte sig i ett hörn.

»Vet du Erik», sade Trine och vände sitt strålande ansigte emot honom, »när jag sitter med flickan så här, så tänker jag så ofta på min egen mor, stackare.»

»Jag har inte sagt någonting, för jag ville inte väcka upp några sorgliga tankar hos dig. Men se'n flickan föddes, har jag allt tänkt på henne, jag med.»

»Har du? Ja många gånger har jag så innerligt önskat, att hon skulle komma tillbakars. Men så tänker jag, att du kan ha nog af *ett* fattighjon, du Erik.»

Det låg ingen bitterhet i hennes ton; hon såg tvärtom på honom med ett kärleksfullt leende.

»Åh, har jag mäktat med *ett*, så mäktar jag nog med *två* också», sade Erik och skrattade. «Guds gåfvor ha vi öfvernog, så inte skulle hon behöfva svälta, det kan du lita på.»

»Men hon kunde komma med skam och vanära», sade mor Sanna från sin vrå.

»Tyst, mor», sade Erik. »Ni ska inte säga så der, för ni ser ju, att ni gör Trine ledsen. När nu jag är så lycklig att ha er i lifvet, så kunde ni väl unna Trine att ha sin med. I alla fall så har man den heder man har sjelf och ingen kan ta den ifrån en. Och har man en heder som duger, så kan den väl hinna te att skyla öfver en bit för en annan också, om det gäller. Ni ska inte göra er hårdare än ni är, mor, för jag känner nog ert hjertelag. Vänta du fritt på henne, Trine lill, för om hon kommer, så ska hon ha en hedersplats vid bordet, och den dagen ska bli en festedag på hela gården för hennes skull.»

»Om jag kunde hålla dig kärare än jag gör, så skulle jag, se'n jag vet att du tänker så der», sade Trine. »Hon lär nog inte komma», tillade hon med en suck, »men det är i alla fall så tryggt för mig att känna ditt hjertelag mot henne.»

Mor Sanna reste sig upp och gick ut.

»Och vet du gumma», sade Erik, »det rann mig i hågen härom da'n att efter jag inte kan få göra någonting för föräldrarna dina, så ska jag i stället, när det lider åt våren, lägga grund till en ny stuga åt dina vänner borta vid sjöstranden. Timmer har jag godt om och kraft i armarna ha både jag och mina drängar, så det ska gå som en dans. Och då kan folket gerna få säga, när di går förbi: det der gjorde Erik för det han fick sin bästa skatt från fattigstugan.»

»Ja, jag säger för sannt», utbrast Trine alvarsamt, »att styfvare karl än du, Erik, går inte på Guds gröna jord. Se på far, jäntungen min», fortsatte hon och lyfte barnet i jemnhöjd med hans ansigte, »men bli inte stursk öfver honom, för det kan vara nog med, att mor din är frestad till'et hvarendaste dag.»

Det blef sent den aftonen, innan folket kom till ro. Ja, klockan var nära ett på natten, innan mor Sanna kunde smyga sig ut. Snön hade upphört att falla, och en skarp frost hade inträdt. Månen satt hög och full på fästet, och en bitande vind jagade då och då trasiga skyar öfver hans blanka skifva. Mor Sanna följde spåren; de voro icke svåra att urskilja i snön — en känga och en bar fot och ett och annat af dem dessutom blodigt. Hon gick länge — som det onda samvetet går — ängsligt, fruktande, halft motvilligt. Slutligen kom hon ut på heden. Der stod ett gammalt skjul, hvilket om sommaren tjenade kreaturen till skydd mot oväder. Ditåt bar det. Det hade endast tre väggar; det var icke svårt att finna den hon sökte. Hon låg i ena hörnet — hufvudet var uppåtvändt och ansigtet, nu så likt Trines ansigte i sin hvilande stillhet, var ytterligt blekt. Hon höll en liten barnstrumpa tryckt mot sitt halfnakna bröst. Mor Sanna kände igen den strumpan, och den bevekte henne mer än allt annat. Hon böjde sig nästan med ömhet ned för att väcka henne. Det var för sent, — hon var död.

Amanda Kerfstedt.

Ett Preussiskt hof på 1700-talet tecknadt af en konungadotter.

Det torde väl i våra dagar knappast finnas något land, som tilldrager sig en så allmän uppmärksamhet som Preussen, detta land, som från ett ringa hertigdömes ställning genom vexlande öden uppsvingat sig till en storhet, sådan, att det blifvit i stånd att slå ett kejsarrike till jorden och att, efter att i grund ha förödmjukat ett annat och slagit kronan från dess olycklige kejsares hufvud, se denna samma magtens sinnebild sluta sig kring dess egen herrskares hvitnade lockar.

Om man nu ock af ganska giltiga skäl kanske svårligen kan annat än ställa sig i dess vedersakares leder, måste man dock, tro vi, å andra sidan erkänna, att detta lands historia, dess särskilda drag må nu låta det framträda i en god eller dålig dager, ega för betraktaren ett mer än vanligt intresse. Och är detta fallet i allmänhet, skulle det ej då vara af ett särskildt intresse att kasta en blick in i den förgångna tiden, att få en bild eller annan af lifvet, sådant det var t. ex. vid det Preussiska hofvet vid den tid, då landet befann sig i en af sina största brytningsperioder, vi mena vid Fredrik II:s barndom och ungdom?

För den, som önskar att få en sådan inblick, finnes bland andra en källa af stort värde uti de Memoirer, som upptecknades af Fredrik II:s (den stores) syster Fredrika Sophia Wilhelmina, markgrefvinna af Baireuth, samt af henne uti manuscript testamenterades till hennes läkare Supperville. Han vägrade enständigt att på trycket utgifva dem, men detta skedde dock i en senare tid efter hans död.

Då vi nu gå att ur dessa memoirer framställa några spridda drag, göra vi det hvarken med anspråk på att framställa en helgjuten historisk bild, eller att med bidrag af dem teckna den dåvarande tiden, utan vi vilja med bibehållande af deras rent personliga karakter blott söka göra deras författarinna något allmännare bekant, hon, som en gång kunnat blifva Carl XII:s maka, samt dervid kasta en blick in i det hem, ur hvilket den i sin ungdom så djupt olycklige »store» Fredrik utgick.

Fredrika Sofia Wilhelmina, prinsessa af Preussen, föddes år 1709 den 3 Juli — till allmän missräkning, då alla lifligt hoppades på födelsen af en prins. Hennes föräldrar voro dåvarande kronprinsen Fredrik Wilhelm och hans gemål Sofia Dorothea af Hannover; och konungarne af Danmark och Polen, hvilka för tillfället befunno sig i Potsdam för undertecknande af ett alliansfördrag mot Carl XII, blefvo hennes faddrar. Trenne år efter hennes födelse eller år 1712 föddes en prins, som i dopet fick namnet Fredrik, och sedermera såsom Preussens konung erhöll binamnet »den store». Både prinsessan och prinsen anförtroddes till en början åt en viss fru de Kamken's omsorger. Men kort derefter antogs en italienska, mademoiselle Letti till vårdarinna och guvernant för prinsessan. Fredriks tidigare uppfostran öfverlemnades ungefär vid samma tidpunkt åt fru »de Roukoul», som äfven haft hans fars uppfostran under barnaåren om hand.

Prinsessan lärde nu af sin guvernant Letti de första grunderna af historien, geografien m. m., men, då hon hade ovanligt lätt att lära, gaf man henne redan vid omkr. 6 års ålder flere lärare i olika ämnen, hvilka sysselsatte henne under större delen af dagen. Vid denna tid vistades i Berlin flere Svenska officerare, hvilka blifvit tillfångatagna vid Stralsunds belägring. En af dessa, Cron, som var känd såsom astrolog, gjorde prinsessan och prinsen några spådomar, som kunna förtjena ett omnämnande, emedan de i det närmaste gingo i fullbordan. Prinsen spådde han, att han skulle blifva en af de största furstar, som regerat, göra stora eröfringar och dö såsom kejsare. Med afseende å den sista spådomen se vi, att han gick tiden något i förväg. Prinsessan förkunnade han, att hon under hela sitt lif skulle blifva en ödets kastboll, att hon skulle mottaga giftermålsanbud från fyra krönta hufvuden neml. konungarne af Sverige, England, Polen samt tsaren af Ryssland, men likväl aldrig komma att tillhöra någon af dem. Detta gick äfven i fullbordan,

Redan år 1716 kom, sänd af Carl XII, grefve Poniatovski incognito till Berlin, och en öfverenskommelse, som dock hölls mycket hemlig, uppgjordes, enligt hvilken prinsessan vid 12 års ålder skulle föras till Sverige för att der uppfostras och sedan blifva Carl XII:s gemål, hvarjemte mot en betydlig penningesumma Sverige skulle till Preussen för alltid afträda det Svenska Pommern.

Denna öfverenskommelse synes dock sedan man närmare öfvervägt saken redan följande år ha blifvit bruten (förmodligen från Sveriges sida). Nu upptogos andra planer för prinsessans blifvande giftermål. Drottningen arbetade isynnerhet ifrigt på en förbindelse med England.

Då man erinrar sig de konunga- och kejsaremöten, som numera höra nästan till ordningen för dagen, torde det ej vara olämpligt att omnämna ett besök, som vid denna tid (1717) tsar Peter af Ryssland gjorde i Berlin, åtföljd af gemål och hofstat. Vid mötet mellan monarkerna — Fredrik Wilhelm hade vid fadrens död år 1713 tillträdt regeringen — sträckte tsaren fram handen och sade: »jag är mycket glad att se Er, bror Fredrik!» Derefter ville han kyssa drottningen, men hon stötte honom tillbaka. Sviten bestod till större delen af 400 damer, hvilka mestadels dock endast voro Tyska tjenstflickor. Vid middagen började tsar Peter, som hade sin plats bredvid drottningen, att med knifven i hand gestikulera så lifligt, att hon flere gånger ville stiga upp från bordet för att sätta sig i säkerhet. Han sökte då att lugna henne samt fattade och tryckte dervid hennes hand så hårdt, att hon måste skrika af smärta. Detta gaf honom ett godt skratt och han anmärkte, »att hon hade ömtåligare ben än hans Cathrina.» Då sedermera tsaren besåg muséer och samlingar, begärde han helt ogeneradt att erhålla till skänks allt, som der intresserade honom, och man vågade ej neka honom något. Såsom ytterligare bevis på hans råhet i seder kan anföras att han vid ett sådant besök uppmanade sin gemål att kyssa en liten bildstod, och, då hon ej syntes hågad, yttrade: »jag skall låta halshugga Er, om Ni icke lyder.»

Efter två dagar reste herrskapet och, oaktadt på *förhand* de dyrbaraste sakerna blifvit bortförda från det lustslott, som ställdes till deras förfogande, hade de dock derstädes anställt en sådan förödelse, att hela huset måste i grund omrepareras. Så for en Rysk kejsare på besök till Berlin på 1700-talet.

Vid 7 års ålder togs Fredrik ur fru de Rokoule's händer och erhöll trenne lärare, grefve Finkenstein, von Kalkstein och fransmannen Du-hen, hvilken sednare kom att mest verka på utvecklingen af hans anlag. Det var året härefter (1719), som prinsessan redan kom att ur barnkammaren något utträda i stora verlden samt pröfva på motgångarne deri.

Början härtill gjordes derigenom att drottningen, som förde ett temligen isoleradt lif och haft den sorgen att se ett fruntimmer, som åtnjöt hennes synnerliga förtroende, råka i onåd hos konungen och af honom sändas till Spandau, oaktadt prinsessans barndom beslöt att anförtro henne sina bekymmer och förhoppningar samt i allmänhet de flesta intriger, som bedrefvos vid hofvet. Prinsessans guvernant Letti hade emellertid förut plägat noga examinera henne angående allt, som tilldrog sig inne hos konungen och drottningen, och hon, som redan förut af denna svårt tyranniserades, blef derföre

från den stund hon högtidligt upptogs i drottningens förtroende samt enligt sitt löfte till modern enständigt vägrade att gifva Letti fortfarande dagrapporter i ännu högre grad än förut utsatt för misshandling från dennas sida.

Så berättar hon, hurusom Letti i förstone råkade i sådant raseri, att hon öfverföll henne med hugg och slag och kastade en ljusstake i hufvudet på henne, hvilken förorsakade blodvite och så när hade dödat henne. Prinsessan synes hafva haft en till ytterlighet svag och vacklande karakter, så i sin barndom som vid mognare år, om hon ock stundom vid vissa högtidliga tillfällen kunde visa något mera fasthet. Hon vågade ej underrätta drottningen om den misshandling hon hade att utstå; och följden häraf uteblef ej heller. Hon säger sjelf; »På detta sätt förflöt hela vintern. Jag hade icke mer en dags hvila och min stackars rygg bearbetades dagligen.» Man ser häraf, huru hon behandlades; och om vi önska att gifva en ännu tydligare bild af Lettis uppfostringsmethod, så torde den ytterligare belysas af följande yttranden: »hon gjorde ej annat än misshandlade mig om dagen och hindrade mig om natten att sofva, ty hon snarkade som en soldat», samt: »knytnäfveslag och sparkar voro mitt dagliga bröd; det fanns intet slags förolämpande yttrande, som hon ej använde, då hon talade om drottningen, och hon kallade henne vanligen 'den stora åsnan'.» Men nog härom. Vi kunna ej neka oss nöjet att anföra en liten episod, som, ehuru barnslig till sin natur, dock på sitt sätt är ganska betecknande. Prinsessan, som nu gick på sitt elfte år, träffades vid slutet af år 1719 af en ganska allvarsam sjukdom, som väckte den största oro hos hennes föräldrar, och i hvilken hennes lif sväfvade i fara. Då hon emellertid genomgick denna, och konungen såg henne vara utom all fara, blef han deröfver så glad, att han uppmanade henne att anhålla om en ynnest och lofvade henne att erhålla allt hvad hon begärde. Hon besinnade sig ej länge utan begärde »att hädanefter blifva behandlad som en stor person samt att få aflägga — barnklädningen!» Konungen skrattade och beviljade henne denna önskan.

Så fick då nu prinsessan anlägga den långa klädningen, men i öfrigt fortsattes hennes lefnadssätt såsom förut. Man planerade alltjemt på att bortgifta henne med hertigen af Glocestre under det hon å sin sida dagligen var sysselsatt med strängt arbete och för öfrigt ständigt var utsatt för den dåliga behandling hennes guvernant lät henne undergå. Till all lycka för henne uppstod dock en brytning emellan hennes guvernant Letti och drottningen; och konungen utnämnde år 1721 till guvernant för prinsessan mad. de Sonsfeld, hvilken hon beskrifver som ett mönster af dygd och ädelhet. Så

underligt detta kan synas fällde prinsessan dock förböner för Letti, önskande, att hon måtte återkallas, men beslutet att afskeda henne var fattadt, och hon reste, dels begåfvad med nipper af sin lärjunge och dels sjelf utplundrande denna på hennes saker, sä att morgonen efter Lettis afressa prinsessan knappt hade en drägt i behåll att anlägga.

Under mad. de Sonsfelds ledning fortgick nu prinsessans uppfostran, och hon vann alltmera nåd för konungens ögon, så att, då hon var 16 år gammal, han till och med vid ett tillfälle, då drottningen var bortrest, befallde, att hennes systrars guvernanter ej skulle med dem företaga något utan att förut ha inhemtat hennes order. — Här torde vara lämpligt att med några ord vidröra en omständighet, som synes i sig gömma det egentliga fröet till de olyckliga familjeförhållanden, som hemsökte detta konungahem. Både konungen och drottningen hade nemligen hvar sin ganska energiska vilja, och det hände ej sällan, att dessa deras viljor råkade i kollision. Det är naturligt, att, då så skedde, drottningen, så ofta konungen ej ville gifva med sig, måste draga det kortaste strået, enär han då merändels med magtspråk genomdref sin önskan; men hon sökte deremot att hålla sig skadeslös genom att i hemlighet intrigera för ernåendet af sina syften. Härtill kom dessutom att hon på grund af en, som vi tro, lyckligtvis lika ovanlig som klandervärd svartsjuka önskade, att hennes barn skulle fästa sig vid henne ensam, och derföre med oblida ögon såg, att ett ömmare förhållande vann insteg mellan dem och fadern. Man kan lätt tänka sig, huru under sådana förhållanden familjens lif skulle gestalta sig. Fadern visserligen stundom ömt känslig, men oftast envis, despotisk och dertill brutal på ett sätt, som ofta gränsade till vanvett; modern stolt, sjelfvisk svartsjuk om barnens kärlek och eggande dem, ibland till och med under hot att vid fall af motstånd förbanna dem, till olydnad mot deras fars önskningar. För öfrigt alla intrigerna vid ett hof, hvarest uppkomlingar sökte att genom anstiftande af ondt befästa sin egen ställning i en despotisk konungs ynnest. »Drottningen», säger prinsessan, »upphörde ej att förebrå mig den välvilja konungen visade mig»; och hon tillägger: »det förhöll sig på samma sätt med min bror (Fredrik). Det behöfdes blott, att konungen befallde honom en sak, för att hon skulle förbjuda honom den. Vi visste mångengång ej, hvilkendera vi borde lyda, i det vi befunno oss mellan askan och elden. Mellertid, emedan vi båda två hyste större tillgifvenhet för drottningen, lämpade vi oss efter hennes vilja. Detta var källan till alla våra olyckor.» Måhända torde ock i detta förhållande just första anledningen vara

att söka till konungens, sedermera till en sådan höjd stegrade, ovilja mot dessa sina äldsta barn, synnerligast mot kronprinsen Fredrik. Mycket bidrog dock, som sagdt, äfven förtalet vid hofvet.

Då prinsen ej var gerna sedd af konungen och ofta endast i smyg kunde råka sin mor och syster, fördes på drottningens föranstaltande en hemlig korrespondens mellan honom och prinsessan. Vid ett af dessa tillfällen hände sig, att, just under det prinsessan var sysselsatt med sin skrifning, man hörde konungen komma. Hastigt undangömdes papperen i en låda, mad. de Sonsfeld tog till vara pennorna, och då konungen redan var så nära, att annat gömställe ej kunde användas, stoppade prinsessan bläckhornet i sin ficka, i det hon med försigtighet höll det upprätt. Konungen steg in, talade några ord med drottningen, samt råkade händelsevis att yttra sig öfver det lilla skåp, hvari papperen blifvit gömda, hvarefter han gjorde ett försök att utdraga lådan, som dock ej lyckades. Drottningen skyndade att vända hans uppmärksamhet på något annat och, då under samtalet prinsessan, som ej vågade röra sig från stället, gaf ett svar, hvilket särdeles behagade honom, omfamnade han henne flera gånger med den påföljd, att bläcket började rinna utefter hennes kläder ned på golfvet. Hon var utom sig af förskräckelse, men lyckligtvis för henne märkte han det ej och aflägsnade sig strax derpå, så att hon undslapp med blotta förskräckelsen. Bläcket hade runnit igenom ända intill linnet och förstört alla hennes kläder. Liknande händelser inträffade ej sällan, och vi skola blifva i tillfälle att i det följande omnämna en eller annan piquant situation.

Konungen, som hade ett ostadigt, af ögonblickets ingifvelser i hög grad beroende, lynne, talade verkligen, som det vill synas på allvar, vid några tillfällen om att afsäga sig kronan till förmån för kronprins Fredrik och med sin öfriga familj lefva ett idylliskt landtlif. Det var isynnerhet vid slutet af år 1727 han umgicks med dessa, om ock ytliga, planer, och det var till ej ringa del för att förströ honom från dessa tankar, som hans ministrar Grumkow och Sekkendorff, då den tilltänkta förbindelsen med England gått om intet, tillrådde honom att söka bortgifta prinsessan med konung August af Polen samt med afseende derpå mottaga en inbjudning från denne att göra ett besök i Dresden. Denna resa kom också verkligen till stånd, och ett giftermålsfördrag uppsattes i hemlighet, som dock ej framdeles ledde till någon påföljd.

De svårigheter som visade sig vid att för prinsessan finna ett passande och alla parter tillfredsställande parti, svårigheter, som i betydlig grad ökades genom drottningens egensinnighet och hemliga

intriger, bidrogo mycket att förbittra konungens lynne. Då derjemte han led af en tidtals öfverhand tagande sjuklighet och retlighet, samt några af hans ministrar och hofmän gjorde allt möjligt för att för honom i en förhatlig dager framställa kronprinsen äfvensom hans öfriga barn och hans gemål, torde man häruti böra söka, om ej den enda, så åtminstone den vigtigaste grunden till den alltmera stegrade ovilja, hvarmed han bemötte synnerligen sina båda äldsta barn. Prinsessan berättar om sin bror Fredrik: »Den stackars prinsen fick ej den minsta förströelse; musik, vitter läsning, vetenskap och skön konst voro lika många brott, som voro honom förbjudna. Ingen vågade tala vid honom. Knappast vågade han besöka drottningen, och han förde det sorgligaste lif i verlden. Oaktadt konungens förbud sysselsatte han sig dock med vetenskaperna och gjorde deruti betydande framsteg.»

Konungen, som led af gikt, blef allt värre till lynnet. Han fordrade att hans familj från tidigt på morgonen till sent på aftonen oafbrutet skulle hålla honom sällskap och plågade dem derunder på allt sätt. Prinsessan benämnde han numera med afseende på det Engelska giftermålsförslaget endast »den Engelska kanaljen» och sin son kallade han »skälmen Fritz.» Han tvingade dem att äta och dricka sådana saker, för hvilka de hade afsmak, och öfverhopade dem med förebråelser och ovett. Till hans ursäkt kan dock antagas, att sjukligheten och gikten väl hade största andelen i detta hans våldsamma beteende. Detta synes äfven deraf, att han en dag efter ett häftigt utbrott var på väg att med ett snöre strypa sig, om ej drottningen, skyndsamt tillkallad, hade hastat till hans hjelp. — En dag frågade han prinsenssan Wilhelminas yngre syster, huru hon skulle ställa sig, då hon blefve gift. Hon svarade med den för henne egna frimodighet hon vanligen visade: »att hon skulle hafva ett godt och fint bord;» och tillade: »ett, som skall blifva bättre än Edert, och om jag får barn, så skall jag ej misshandla dem som Ni gör och ej tvinga dem att äta det, som väcker deras afsmak.» Då hon vidare sade att man ej kunde blifva mätt vid konungens bord, råkade han i fullt raseri, men lät sin vrede utbryta mot — kronprinsen, prinsessan Vilhelmina och sin gemål och började att med tallrickar bombardera de båda förstnämnda. Derefter riktade han mot dem slag med sina kryckor och förföljde en lång stund prinsessan sittande i en liten vagn, som han låtit anskaffa åt sig, för att deri motionera sig. De, som drogo vagnen, gåfvo henne dock tid att fly undan.

Liknande tilldragelser hörde en tid till ordningen för dagen. Men äfven sedan konungen tillfrisknat fortsatte han detta hårda

behandlingssätt. Prinsessan berättar: »jag lifnärde mig med oförrätter och smädelser, ty jag öfverhopades hela dagen med alla upptänkliga öknamn, och detta i allas närvaro. Konungens vrede gick till och med så långt, att han körde ut oss, min bror och mig, och förbjöd oss att åter visa oss i hans närvaro annat än vid måltidstimmarne.» På en gång betecknande för ställningen och af ej ringa komisk anstrykning är följande lilla tilldragelse. Konungen jagade ofta, sedan han tillfrisknat, och vid dessa tillfällen lät drottningen prinsen och prinsessan vistas inne hos sig. De voro nu, prinsessan omkr. 20 och kronprinsen omkr. 17 år. Så hände sig en dag, att konungen från jagten hemkom så hastigt, att han redan var nära att inträda i rummet, hvarest de befunno sig, innan de märkte hans återkomst. Som rummet hade blott en utgång, sågo de ej sig ha något annat val, än att hastigt gömma sig. Prinsen gömde sig bakom en liten afplankning i rummet, och prinsessan hade nätt och jemt inklämt sig mellan golfvet och bottnen på drottningens säng, då konungen inträdde. Trött af jagten kastade han sig på sängen och förblef liggande der i två timmar, under hvilken tid hans båda barn tåligt måste qvarstanna på sina obeqväma gömställen. Först då konungen vaknat och gått ur rummet, vågade de lemna dem.

Så löjlig denna deras rädsla kan synas, tyckes det dock, som om den ej saknade sina goda anledningar. Prinsessan berättar nemligen, ehuru troligen med någon öfverdrift: »han (konungen) kunde ej vidare se min bror utan att hota honom med sin käpp;» samt: »min stackars bror fick dagligen mottaga knytnäfveslag och käpprapp.» Ja, konungen gick en gång till och med derhän i raseri, att han, efter att på annat sätt ha misshandlat sin son, var nära att strypa honom med ett gardinsnöre, om ej en kammartjenare hindrat honom derifrån.

Det var denna dåliga behandling, som bringande kronprinsen till förtviflan, slutligen förmådde houom att genom flykten söka undandraga sig sin fars tyrranni. Prinsessan, som var hans förtrogna i dessa planer, sökte förgäfves att afvända honom från det redan mognade beslutet. Ehuru denna tilldragelse redan af historien är allmänt bekant torde det dock ej vara öfverflödigt att här något närmare redogöra för den. På grund af det knappa utrymme, som står oss tillbuds, kunna vi likväl icke framställa saken med den vidlyftighet, som den visserligen kunde förtjena.

Prinsen ämnade under förk lädnad afresa till England, men han den oturen att i förtid blifva upptäckt och hejdad redan då han stod i begrepp att kasta sig upp på en häst för att börja sin flykt.

Konungens raseri kände inga gränser, då han erfor prinsens tilltänkta planer. Sjelf hade han visserligen flere gånger, då han slog och misshandlade honom yttrat: »om min far behandlat mig så, som jag behandlar dig, så hade jag rymt tusen gånger så visst som en, men du har intet mod och är intet annat än en pultron», men då prinsen nu ändtligen tog honom på orden, blef han så ursinnig, att han till och med vid ett tillfälle drog sin värja och hade dermed genomborrat honom, om ej general Mosel kastat sig emellan dem under utropet: »Genomborra mig, Sire, men skona Er son!»

Han lät mot prinsen, som nu officielt blott kallades »öfverste Fritz», inleda en formlig och sträng undersökning och anklagade honom inför krigsrätt för desertering och majestätsbrott, samt lät under rättegångens lopp förflytta honom från den ena fästningen till den andra och derjemte hålla honom i ganska hårdt fängelse.

Löjtnant Katt, prinsens förtrogne, halshöggs utanför hans fönster, och hans andra vän och deltagare i äfventyret Keith lyckades endast genom flykten att undgå samma öde. Äfven mot sin öfriga familj rasade konungen utan hejd. Prinsessan Wilhelmina, som han misstänkte att vara broderns medbrottsling, och mot hvilken han redan länge varit uppretad särskildt, emedan hon, både af egen drift och eggad af drottningen, enständigt vägrat att ingå äktenskap med hertigen af Weissenfeld — en plan, som efter alla föregående giftermålsförslags strandande blifvit en älsklingstanke hos konungen — öfverföll han på det våldsammaste sätt, tilldelade henne knytnäfveslag i ansigtet och utfärdade befallning, att hon ej fick lemna sina rum, samt att en undersökning äfven med henne skulle anställas. Vakterna fördubblades vid hennes dörrar, och hon lefde i en ständig ängslan och förtviflan.

Lyckligtvis för henne och drottningen hade de före undersökningens början hunnit bränna omkring 1,500 bref, som de vid olika tillfällen skrifvit till prinsen, och i hvilka konungen och hans ledande ministrar ej alltid blifvit skonade samt i den redan förseglade portföljen funnit utväg att oförmärkt instoppa 6—700 andra, för läsning afsedda och af alldeles oskadligt innehåll. De hade den försigtigheten att äfven fabricera dem på papper från olika år. Detta räddade dem från en ganska stor fara, isynnerhet som konungen var så uppretad, att hans vrede äfven af den minsta anledning tog ytterligare näring.

Sin son lät han af krigsrätten dömmas till döden och han kunde endast på flere inflytesrika personers förböner förmås att benåda honom och till en början gifva honom ett lindrigare fängelse. Prinsessan plågade han alltjemt genom utskickade personer, som under

hotelser från honom sökte aftvinga henne samtycke till de planer han uppgjort för hennes giftermål. Slutligen, då han afstått från tanken på hertigen af Weissenfeld, som isynnerhet var drottningen förhatlig, beslöt sig prinsessan, i förhoppning att derigenom i någon mån återställa friden inom familjen samt förmå konungen att fullt skänka kronprinsen sin tillgift, att foga sig efter hans vilja, ehuru hon derigenom ådrog sig drottningens onåd, samt att gifta sig med markgrefven af Baireuth. Hennes giftermål med honom firades också den 20 Nov. 1731. Detta äktenskap, i hvilket hon på det hela fann sig ganska lycklig, förskaffade henne äfven till en viss grad frid efter de vedervärdigheter af många slag hon haft att utstå; och hon hade den glädjen att vid en fest, som gafs få dagar efter brölloppet, få omfamna sin, nu af fadren fullt benådade broder.

Hennes äktenskap är dock, som hon sjelf anmärker, en af de besynnerligaste saker, som inträffat, då i det hela taget alla de, som hade att deröfver bestämma, voro missnöjda med resultatet. Hennes mor var utom sig af vrede deröfver och hoppades i *sista* stunden på en förbindelse med England. Markgrefvens far fann sig sviken i de förväntningar han gjort sig och konungen sjelf, som genomdref saken, gjorde detta egentligen mot sin vilja och ångrade sig alltjemt sedan.

Vi ha nu sökt att genom framställande af några drag ur de temligen vidlyftiga memoirer prinsessan Wilhelmina efterlemnat gifva en, om än ofullständig, teckning af den konungafamilj ur hvilken en af Europas störste monarker utgick. Underligt måste det synas, att under sådana förhållanden kunde fostras en verkligen framstående furste, men måhända var just den hårda skola han i sin ungdom hade att genomgå ej utan andel i hans karakters utveckling och hans blifvande storhet.

Till slut må vi blott anföra följande ord af prinsessan, som tyckas bestyrka trovärdigheten af de uppgifter hon lemnat oss i sina memoirer: »jag skrifver blott för att förströ mig, och jag gör mig ett nöje af att ej dölja något af allt det, som händt mig, ej ens mina hemligaste tankar.»

E. G. Rabe.

Långa bref om en kort resa.

II.

Hoppsan! hvad det gick! Det var en lust att åka på landsvägen, och en herrlig dag var det. Reskamraten, skjutspojken och jag, alla voro glada och hästarne likaledes. Der skymtade »Laxsjön» fram i solskenet till venster, der låg ett högt berg till höger och der rakt fram i bakgrunden, så långt ögat kunde se, blånande kullar, mot hvilka, såsom mot det drömda målet, vi ilade i rykande fart, så att det gnisslade i seldonen och knakade i trillan. Ja, framåt gick det! förbi gärdesgårdar och häckar, förbi trefliga stugor, förbi betande kor och sjungande vallhjon, in uti skogen och ut ur skogen, mellan grönskande ängar och fält, förbi klara små insjöar med branta berg omkring och öfver sjungande bäckar, som hade brådt, brådt liksom vi (Gud vet hvarifrån de kommo, och hvart de skulle ta vägen), backe uppför och backe utföre! Hejsan, hvad det gick! »Ljud i skogen muntra visa» genljöd det i mitt sinne, och det var som om hela naturen velat stämma in i sången. Den som i alla händelser ej skulle ha glömt att stämma in, var skjutspojken, ty det föreföll mig som om han vore den lefvande typen för en svensk skjutspojke af gamla stammen, och som om Lindblad just om honom sjungit sin muntra sång: »Hopp, hopp! seså! låt gå! Ljud i skogen muntra visa.»

Du skall veta, vi hade haft en treflig dag, så det var intet under, att vi voro vid ett strålande lynne. Den angenäma soliga färden till Baldersnäs tidigt på förmiddagen hade skett enligt aftal och i allo öfverträffat vår förväntan. Parken och skogen, sköna i åminnelse, hade vi med brukspatronen, grosshandlarn och stadsmäklarn genomströfvat dels till fots, dels i en vagn, välvilligt ställd till vårt förfogande af det artiga värdfolket; och denna gången hade vi naturligtvis sett vida mer än dagen förut. Återkomna mot middagen till Billingsfors hade vi hoppat i Laxen och simmat och dykat som riktiga insjöfiskar, och om vi qvällen förut njutit af *fogel*-perspektivet från Kasberget, fingo vi nu nöjet att se Laxen och

dess vackra stränder i verkligt *lax*-perspektiv. Vidare kan det ej göra något att omtala, att min reskamrat och jag och våra vänner derefter ätit middag hos ställets gästfrie värd — som var ingen annan än den förut nämnde brukspatronen! — och der hållit vackra tal och sjungit vackra visor, ingendera långa, och att vi slutligen skiljts i den största broderlighet strax efter kaffet, under det att fredens och vänskapens doftande rökmoln uppsteg i hvirflar omkring oss. Hvart vännerna sedan tagit vägen vet jag icke; men min reskamrat och jag hade satt oss opp i en trilla, viftat med hattarne och rullat bort under ömsesidiga hurrarop. Och nu körde vi som bäst till nästa gästgifvaregård, lifvade af dagens och gårdagens angenäma minnen och skådande med hoppets glada blickar hän mot brödrariket Norge. Men under tiden sågo vi oss äfven med förtjusning omkring i vårt eget lands herrliga provins Dalsland. Det är förunderligt, att denna landsända är så föga känd och så föga berest; och dock torde Dalsland, med undantag af dess sydligaste del, vara ett af de vackraste, om ej *det* vackraste, landskap i hela Sverige. Skog och fjell, skummande elfvar och forssar, kristallklara skogssjöar med höga stupande stränder, ängar, fält och lunder, allt i den rikaste omvexling! Och nya öfverraskningar i alla backar! Ofta kände vi oss manade att hejda den ilande farten, ja rent af stanna under flere minuter för att bättre njuta af det natursköna landskapet.

Något äfventyr på landsvägen har jag ej att förtälja, åtminstone ej något af »romantisk» art. Men episoden vid Barkerud glömmer jag aldrig.

När vi efter en stund med friska hästar och ny skjutsbonde lemnat gästgifvaregården Barkerud höll det rent af på att barka åt skogen med oss i utförsbackarne. I första backen vi skulle köra utför märkte vi nemligen genast till vår förvåning och oro, att hästarne började dansa ett slags »vis-à-vis» mot hvarandra, med sina kloka hufvuden ihop och svansarne åt hvar sin gärdesgård. Hos en inriden kavallerihäst är denna sidodans rätt vacker, ja, den ger det präktiga djuret tillfälle att utveckla en oförliknelig grâce; men hos ett par bondkrakar framför en trilla i en utförsbacke är skådespelet deremot något oroande, att ej tala om, att dess skönhet är minst sagdt tvifvelaktig. Sedan vi på detta vådliga sätt dansat utför den lyckligtvis ej långa backen, hvilket jag försäkrar dig ej kändes som en dans på rosor, utbrast min reskamrat, med blicken skarpt fästad på tömmarne:

— »Det är intet under, tömmarne sitta ju orätt».

— Jaggu' kan dä' hän'ne, — svarade den gamle skjutsbonden och ref sig i hufvudet — för si ja' ska' si'e patron, ja' ha' allri kört två häster för'.

Vi visste ej om vi skulle bli förargade eller skratta, men bestämde oss för det senare.

— Inte kört två hästar! Men du måtte väl förstå ändå, hur tömmarne ska' sitta?

— Näggum ja' dä vet, för ja' ha' allri sett så'na här gräjer för', men nog töcker ja' di här tömmera setter konstitt.

Häpna att på »kronans landsväg» träffa en skjutsbonde, som hvarken kört två hästar, eller ens visste hur tömmarne i dylikt fall skulle sitta; och nästan lika häpna, att vi icke visste det stort bättre sjelfva, stego vi ur, kastade stadsbons praktiska blick på »gräjerna», tyckte naturligtvis att allt var tokigt och omordnade tömmarne på ett sätt, som jag ännu aldrig sett tömmar sitta här i verlden och troligen aldrig får se. Sedan allt var ordnadt till vår tillfredsställelse, stego vi åter upp för att låta skjutsbonden pröfva den nya metoden i nästa utförsbacke. Denna lät ej vänta på sig. Nu blef det till vår häpnad en annan dans, alldeles motsatt den förra. Hade hästarne förut dansat *vis-à-vis*, så dansade de nu *dos-à-dos*, d. v. s. de satte svansarne ihop och riktade hufvudena åt hvar sin gärdesgård, som om de aldrig vidare ville råkas. Skjutsbonden stretade och drog af alla krafter med ryggen bakut och armbågarne långt in i vagnen, och ju mer han stretade, dess värre blef det. Till slut tycktes det blott vara fråga om, i *hvilket* dike vi skulle komma att ligga, och detta åter berodde på, hvilken af hästarne som var starkast; ty att de valt hvar sitt dike till mål, var tydligt. Underbara skickelse att tygena höllo, och att vi äfven nu kommo lyckligt utför backen, om ock med ångestsvetten på pannan.

— Men hvad i all verlden är detta för en ordning! — utropade min reskamrat; hvarpå jag naturligtvis svarade, att det ej kunde vara något annat än »vår nya töm-ordning», som bar sina frukter.

— Jo! det är en skön utsigt — fortsatte han förargad, att få åka så här hela skjutshållet! — Nå, hvad säger *du* om saken, far?

— Jo! ja' sier att näggum ja' dä' här begriper — pustade skjutsbonden, — men e' Guss löcka va' dä' att dä' inte barka' åt h . . . . . ! — och häruti instämde vi med en kallrysning.

Vi stego ur igen och skulle just göra ett förtvifladt försök att flytta om tömmarne efter ett splitternytt system, då vi med ens fingo höra en röst bakom oss, som utropade:

— Hva' ä' dä' fatt mä' kampera?

Det lät för oss som en räddares röst, och vi vände oss glada om. Det var en ung bonddräng, egare eller åtminstone målsman för en af hästarne, och som lemnat Barkerud på samma gång som vi och nu hunnit upp oss på vägen. Vi uppmanade honom naturligtvis att hjelpa oss med tömmarne och frågade, nästan skrattande åt frågans orimlighet, om han kunde köra två hästar, hvarpå han utan betänkande svarade:

— Ja' vet inte, för ja' ha' allri försökt, men ja' kan fälle freste, om herrera vill.

— Äfven du, min Brutus! var jag färdig att utropa med Cæsar. Detta var således »rapphönornas» förlofvade land.

Men pojken »frestade» imellertid, först att spänna om tömmarne efter sitt eget hufvud, hvilket måtte ha varit bättre än vårt, och derpå att köra, sedan han efter något krus förmåtts att byta plats med den förre skjutsbonden — och till vår förvåning och belåtenhet gick färden utför nästa backe förträffligt. Vi anmärkte dock, att han höll sina armar besynnerligt utsträckta åt båda sidor hela backen utföre. Härpå fingo vi genast hans egen förklaring, då han vände sig om och sade i förtroende:

— Ja' vet inte hur dä' va' fatt, men jaggu hetta' ja' på i backen, att när en kör två häster, så ska' en hålle armera så här rakt ut åt sidera.

Han lärde sedan med en viss stolthet ut sin uppfinning vid nästa gästgifvaregård.

Utan vidare äfventyr anlände vi vid slutet af nästa skjutshåll till den vackra sjön »*Stora Lee*», öfver hvilken man på *en* gång, som genom ett trollslag, får en storartad utsigt, när man kommer ut ur skogen och skall köra utför backarne till färjstället. Det är ett i trakten gängse yttrande om denna sjö, att han har »*lika många öar som det fins dagar i året*», och det såg sannerligen ej olikt ut, att döma af den del vi sågo. »Stora Lee» utgör ett värdigt slut på den präktiga farleden »Dalslands kanal», och denna sjö lär också vara det vackraste på hela den långa krok, ångbåten beskrifver från Billingsfors till Strand. Om du vill se den der kroken tydligare för din ögon, äfvensom den landsvägsresa i nästan rakt snitt hvarigenom vi, kanske till vår egen förlust, förkortat honom, så gå efter en karta, n. b. om det roar dig, hvilket det utan tvifvel *icke* gör.

Jag sade att vi utan vidare äfventyr anlände till »Stora Lee». Der hade vi dock så när råkat ut för ett vida förargligare äfventyr än det förra, nemligen att få spänna oss sjelfva för trillan och draga den en hel fjerdingsväg. När vi stannat vid färjstället, blefvo vi nämligen öfverraskade att se skjutsbonden helt lugnt spänna från

hästarne och begära betalning för skjutsen. Vi viste att vår skjuts gälde till gästgifvaregården *Strand*, som låg på andra sidan af sjön en hel fjerdingsväg från färjans landningsställe på nämnde sida, och frågade naturligtvis karlen, hvad hans mening var, hvarpå han lugnt svarade:

— Mi' mening? Jo, ja' ska' ha betaldt för skjussen å' fare hem.

— Är du befängd? Du ska' väl skjutsa fram till Strand?

— Nä-ä! Dä' ska' ja' inte, för si här ä' fårbu'sedel, å' här står dä' *Sunn* å inte *Strann*, da' kan herrera läse sjålfve — och dermed pekade han ut namnet för oss på förbudssedeln, hvilken han tagit upp ur västfickan.

Ganska riktigt! Genom något missförstånd hade namnet på färjstället *Sund* influtit i st. f. *Strand*. Det hjelpte ej att tala om miss-skrifning.

— Nä-ä, nä-ä, dä' ä' beställdt te Sunn, å hit ha' ja' skjusse mange ganger för'.

— Men vill du då, att vi ska' dra' trillan sjelfva, när vi komma på andra sidan.

— Dä' får herrera göre som di vill.

Hotelser och böner, allt var fåfängt. Vår ställning var kritisk. Hvar skulle vi få hästar midt i natten? Och emellertid stod färjan färdig att afgå med trillan redan ombord. Då erindrade vi oss i sista stund att *förbudssedlar* icke äro de enda *sedlar* på jorden, som verka kraftigt på en del menniskors öfvertygelse; och när nu min reskamrat ur sin plånbok tog upp några stycken af hvarjehanda kulörer och visade honom, så var det som om ett återsken från dessa skulle ha spridt ett mildare uttryck öfver hans anlete; han tog till och med höfligt af sig mössan, och sade:

— Hm! Ja! ja! när ja' ser, ja' har å göre mä' rejält folk, så — — ä ja' inte påstridi'.

Sedan han derpå af nämnde sedlar betingat sig hvad *han* ansåg skäligt och *vi* oskäligt, beqvämade han sig i grefvens tid att föra hästarne ombord på färjan. På andra sidan fanns ej ett hus, ej en menniska och icke heller sågo vi någondera på hela den backiga vägen till Strand, dit vi anlände inemot midnatt. Jag skulle just ha velat se, hur min vän och jag och trillan utan hästar tagit oss ut i dessa backar, vare sig uppför eller utför. Kanske hade vi denna gång fått ännu svårare med påselningen än förut.

Den täckvagn, som kaptenen på »Laxen» beställt åt oss vid Strand för att föra oss till Fredrikshall, stod färdig och väntade oss med ett beundransvärdt tålamod. Men att vänta är nu, en gång

för alla, beställda vagnars öde. Denna hade stått i fem timmar och tog saken lugnt, och så gjorde äfven vi, ty väntpengar hade såsom ett plus till våra öfriga små äfventyr hört till ordningen för dagen. För resten hade vi den glädjen att finna vår norske kusk Ole Olsen vid präktigt lynne och således ej alls lik vår siste skjutsbonde. Han helsade blidt på oss, som om det fägnade honom att se oss, hvilket det utan tvifvel gjorde, och försäkrade oss, att »Rejsen skulle gå hurtig, bare vi kom fra den slemme Svenske vej og in på den Norske, som ær meget pænere».

Snart sutto vi i vagnen hos Ole, som tydligen var »en glad gut». Han »snakkede» mycket lifligt en slags svensk-norsk »riksgränska», om jag så får kalla det, och förklarade också, att han »holdt lige meget af di Svenske som di Norske». Vi rönte således från första ögonblicket ett godt mottagande på norsk sida; ty ehuru vi ännu hade ett stycke qvar af »den slemme svenske vej», så befunno vi oss redan så godt som i Norge, då vi åkte i en norsk vagn, efter goda norska hästar, och med en kusk som hette Ole. Den norska gränsen lät för öfrigt icke länge vänta på sig. Kusken stannade och utpekade för oss stenen samt gränslinien genom den täta skogen. Vi hade stannat så precis midt i linien, att när jag placerade mig på baksätet i vagnen och min kamrat satt qvar på sin plats å framsätet, vi sutto i hvar sitt konungarike. Jag fann stunden högtidlig, sträckte min hand öfver från norska sidan till min vän i Sverige och helsade honom å Norges vägnar välkommen till brödrariket, hvarpå vi med våra händer sammanlagda i gränslinien förenade oss i en önskan för brödrafolkens väl och ändtligen afslutade hela akten med ett ljudeligt *»Lefve Norge!»*, hvarpå Ole Olsen vände sig om på kuskbocken och med rörd stämma utropade *»Leve Sverge»!*

Vi foro nu in i Norge, och Ole Olsen hade rätt, ty genast rullade vi fram på en präktig chaussée, med hvilken den svenska vägen ej i något afseende kunde tåla en jemförelse. Detta var ungefär en half mil från Strand. Vi hade fruktat, att den norska tullstationen, hvilken vi nu närmade oss, skulle vålla något uppskof, men denna fruktan var onödig, ty då vi efter en liten tupplur uppvaknade, fingo vi veta, att vi redan farit förbi tullstationen sofvande. Kanske hade de icke haft hjerta att väcka oss; eller kanske till och med Ole icke haft hjerta att väcka *dem*.

Det var sannerligen orätt gjordt af oss att ej anstränga våra yttersta krafter att hålla oss vakna hela vägen, ty detta stycke på två och tre qvarts mil från Strand till Frederikshald är särdeles vackert och vackrare ju längre man kommer in på den norska sidan. Naturligtvis reserverar jag mig med afseende på de bitar jag

sof; men möjligen voro just de genom en grym ödets lek de allra vackraste. Vägen är jemn, och man färdas nästan hela tiden genom en hög präktig skog med sjöar och elfvar då och då framskymtande på sidorna. Vi foro länge utefter stranden af en förtjusande insjö. Först när vi närmade oss Frederikshald, började vi åka utföre och på samma gång vidgade sig taflan, tills på en gång den storartade Tistedalen, omgifven af väldiga höjder, utbredde sig i all sin skönhet djupt under oss och sträckte sig i det vackraste perspektiv bort emot Frederikshald. Den som en gång sett denna tafla, glömmer den aldrig. Nedkomna i dalen och på andra sidan elfven, närmade vi oss raskt Frederikshald och fingo snart i sigte fästningen, hvilken vi både för dess eget pittoreska läge och för Karl den tolftes skull betraktade med stort intresse. Ole Olsen pekade ut för oss med piskan Karl den tolftes monument, rest på det ställe, der han stupat. Vi sågo det i morgongryningen höja sig öfver trädtopparne deroppe, halfvägs upp emot fästningen på östra sidan. Kanske hade det passat bättre att se ett *sådant* monument i *solnedgången.* Här föll han således, denne hjeltekonung, som gjorde Sverige så olyckligt, och som vi dock aldrig skola upphöra att älska och beundra, om ock alla historieskrifvare förenade sig om att bevisa oss, att han är värd vårt hat och att det endast är dårskap att älska honom. Ädla dårskap, du har kanske en djupare grund än de vise förstå! Det *är* ej svenskt och *blir* aldrig svenskt att hata Karl den tolfte. Den dag då Sveriges ungdom upphört att svärma för sin hjeltekonung, hvilken dag vi hoppas aldrig skall komma, då är den svenska karakteren på förfall, och då må man gerna kalla denna ungdom — »*unga gubbar*».

Vi körde sömniga in i en sofvande stad, hvars oskyldiga slummer bevakades af en sömnig poliskonstapel (»när städerna sofva, poliskonstaplar gå vakt»); vi anlände vidare till ett sofvande hôtel, släpptes in af en sömnig »individ», fingo våra sängar bäddade af en sömnig piga, som gäspande försäkrade att hon nu väckts »den syvende Gang i denne Nat», och vi sofvo slutligen i två timmar, hvarefter vi stego upp sömnigare än förut och begåfvo oss med våra nattsäckar nedåt hamnen, gnuggande oss i ögonen. Men nu var *staden* vaken och full af lif, så att vi nästan skämdes att ej kunna se på honom utan att blinka. Vi kommo emellertid härunder småningom underfund med, att han var herrligt belägen med vackra höjder rundtomkring, och väl värd att se under ett mera vaket tillstånd. Men vi skyndade oss ombord på ångbåten, ty lång tid hade vi ej att blinka på; — och för att nu för första gången fatta mig *kort,* så vill jag blott säga, att vi efter några timmars ångbåtsfärd

anlände uppför den bergomgifna och för tillfället strålande Kristania-fjorden till Norges stolta hufvudstad. En beskrifning öfver denna ångbåtsfärd skulle bli en beskrifning öfver mina *drömmar* — ty jag sof halfva vägen; och detta är verkliga orsaken till den korthet, som måhända väckt både din glädje och förvåning. Kanske skulle du vilja, att jag sof lite oftare. Välan, kan jag göra dig en tjenst med så litet, så skall jag gå och lägga mig tvärt! Godnatt!

III.

Kristiania är visserligen en »smuk by», välbygd och pittoresk och väl värd att se i alla afseenden; men, uppriktigt sagdt, hvem reser till Norge för att se på *städer?* Då skall man åtminstone ha mycket godt om tid. Nej! *»till Frognesæteren!»* var genast vår lösen; ty »De må rese til Frognesæteren» hade den vidterfarne portiern på hotellet svarat kort och bestämdt, när vi vid vår ankomst frågat, hur vi bäst skulle använda vår eftermiddag.

Men hur kommer man dit? Saken är mycket enkel. Man sätter sig upp i en droska, och när kusken frågar: »Hvar skal De hen?» så utropar man: »till Frognesæteren!» som om det vore den naturligaste sak i verlden. »Så må De betale fire daler», svarar måhända kusken, hvarpå man upplyser, att den vanliga taxan är *tre* och att man ej betalar ett öre mer, och så bär det af. På detta enkla sätt hade man rådt oss att gå till väga, och så gjorde vi. Men *hvad* är Frognesæteren? Ja, det är mer än jag kan upplysa om; men antingen är det namnet på berget eller på »Hettyes villa», eller på båda tillsammans. Visst är, att det hela är ingen villa. Hör nu bara på! Bland de många höga skogbeväxta berg, som omgifva Kristiania, är det ett norr om staden, som reser sig 1,800 fot öfver fjorden, hvilket för resten är en småsak i Norge. Ett stycke nedanför högsta toppen af detta berg, på en skogfri plats, som lyser som en ljusgrön fläck på afstånd, har konsul Hettye bygt en vacker Sæterstuga, att icke säga ett Sæterslott. Det är uppför detta berg och till denna Sæterstuga som kusken kör, när man bedt honom köra till Frognesæteren.

Lutade tillbaka i hvar sitt hörn af droskan, med cigarren i munnen och kikare i läderband vid sidan, skramlade vi bort genom staden, kastande på gator och menniskor likgiltiga blickar. Jag tror nästan, att vi hade en liten fåfänga att vilja anses som resande engelsmän eller andra verldsberesta turister. Sedan vi kört förbi

den rad af präktiga villor, som ligga i utkanten af staden, kommo vi genom doftande ängar på en jemn och god körväg rätt snart till foten af berget. Här skulle man tro att den goda körvägen upphör; nej, den är lika utmärkt, till och med bättre än förut, ända till högsta spetsen. Den som har varit på toppen af Kinnekulle kan vara så god och tänka sig ytterligare ett Kinnekulle ofvan på det andra för att få ett ungefärligt begrepp, hur högt denna väg förde oss. De slingrande backarne voro ej särdeles branta, men de tycktes aldrig vilja ta slut. När man trodde sig snart vara framme, möttes ögat af en ny backe, värre än den förra, och så oupphörligt, till dess vi ändtligen alldeles upphörde att tro på något slut och resigneradt följde med, som om det skulle bära af till månen. De arma hästarne! vill du säga. Ja, visserligen, men kom ihåg, att de voro *norska*, och när en *norsk* häst går *uppför* i *Norge*, så tycks han först vara i sitt rätta element.

Ändtligen öppnade sig skogen och vi urskiljde sæterstugan mellan träden, nästan öfver våra hufvuden. Vi hoppade ur och knogade bredvid hästarne uppför den branta backen dit upp; och när nu på en gång den »smilende» Kristianiadalen med staden, de omgifvande höjderna och fjorden långt, långt söderut, låg herrligt utbredd för våra ögon, så förstodo vi först hvad det ville säga att fara till Frognesæteren.

Sedan vi länge i stillhet njutit af den herrliga utsigten och lifligt inpreglat den i vår själ, gingo vi in i inspektorens stuga vid sidan af villan och intogo förfriskningar. Och på samma gång vi släckte törsten efter en läskande dryck, släckte vi törsten efter odödlighet, i det vi inkluddade våra namn i en af dessa böcker, som alltid finnas till hands på dylika ställen. Den odödlighet man på detta sätt vinner är onekligen klen, men man har åtminstone den hugnaden att veta, att ens namn, för att begagna Nicanders ord om »vågen», *»synes ej mer, men fins* **der** *ändå.»*

När vi derefter sågo oss omkring i kammaren, öfverraskades vi att här, 1,400 fot öfver hafvet, finna August Sohlmans och statsrådet Wærns jemte åtskilliga andra svenskars fotografiporträtter i en grupp på väggen. Villan (sæterstugan) togo vi derpå i betraktande och beundrade dess troget genomförda gammal-norska stil, både in- och utvändigt, men mest af allt den herrliga taflan från balkongen. Der skulle det just ha roat oss att slå oss ner och dricka en kopp kaffe och röka en cigarr på vår Kristianiamiddag; men värden var olyckligtvis ej hemma. En bättre lokal för en liten skandinavisk förbrödringsfest kan jag annars knappt tänka mig.

Vi satte oss alltså åter upp i droskan, och nu bar det af ännu högre upp till sjelfva spetsen af berget, den s. k. Tryvandshöjden. Här midt i tjocka granskogen funno vi ett högt trätorn, hvilket enligt kuskens uppgift var 80 fot högt och bygdt af konsul Hettye; och när vi bestigit det och stodo på dess högsta altan, 1,900 fot öfver hafvet, blef jag så hänförd af den storartade tafla jag såg, att jag med full röst och glad öfvertygelse genast stämde upp: »Norges bedste Wærn og Fæste ær det gamle Fjeld.» Många gånger hade jag sjungit den sången i Upsala, men aldrig hade jag så väl förstått den som här på toppen af Tryvandshöjden. Jag längtade efter de tre andra stämmorna för att få sjunga den riktigt, ja jag längtade efter en stor kör, hela Upsalakören för att låta den brusa ut i mäktiga ackorder öfver dessa blånande rader af berg i norr, söder, öster och vester. Här skulle dess echo ha burits från fjell till fjell tills det slocknat kring de snöbetäckta toppar som glänste i solen, långt i fjerran.

Så tänkte jag, under det jag ännu till min förståndige kamrats förvåning fortsatte mitt solo båda verserna igenom. Jag märkte icke, att vi ej voro ensamna, förrän jag vid sångens slut stod ansigte mot ansigte med tvenne andra resande som med häpnad tittade på mig i stället för på utsigten. Derpå sade de med en mun: »Wunderschön! Wunderschön!», pekande på utsigten. En sekund stod jag lite flat men ropade derpå: »Es lebe hoch das schöne Norwegen!», och ryckte genast tyskarne med mig i ett fyrfaldigt »hurra» som skallade i granskogen. Nu skrattade vi, skakade hand, lånade kikare åt hvarandra och skiljdes om en stund som riktiga »Busenfreunde.»

På återvägen hade vi ett nytt tillfälle att beundra de norska hästarne. De lunkade varligt utföre utan motsträfvighet och utan fjesk, som om ingenting vore å färde. Och när vi yttrade vår oro med afseende på backarnes branthet eller skarpa svängning nära kanten af ett bråddjup, svarade kusken lugnt: »De kan være ganske rolig!» men jag vet ej om jag blef roligare för det, och inte vet jag, om jag är det nu heller — och derföre låt oss öfvergå till något annat.

Återkomna till hotellet på aftonen höllo vi rådplägning med portiern, huru vi bäst skulle använda de återstående tre dagarne. Vi ville göra en sammanhängande utflykt, som gaf oss så stort utbyte som möjligt. Portiern lofvade oss en hel skörd af utsigter, om vi antoge hans program, hvilket vi ock efter mycket frågande och kartpekande gjorde. Detta program meddelar jag dels för öfversigtens skull, dels till praktisk ledning för dem af mina »efter-

kommande», som möjligen skulle vilja göra en dylik färd: *Första dagen* på e. m., strax efter table d'hôte (en väl uppfostrad portier tillråder *aldrig* en afresa *före* »table d'hôte»), afresa i förhyrd vagn via Svangstrandsvejen till gården Sundvolden nedanför Krogkleven. *Andra dagen* bestigning af Krogkleven i soluppgången för att se Ringerige vid våra fötter. Vidare i vagn till Hönefoss, derifrån jernväg till Randsfjorden, på ångbåt uppför hela denna fjord till Odnæs, hvarifrån karriol-skjuts tvärs öfver till Gjövik vid Mjösen. *Tredje dagen* nedför Mjösen på ångbåt till Eidsvold och derifrån på jernväg åter till Kristiania.

På f. m. samma dag vi skulle börja vår större utflygt gjorde vi, för att fördrifva tiden, en liten färd i vagn till Oscarshall. Här har man, såsom hvar och en vet, en särdeles pittoresk anblick af det med vackra villor och gröna trädgårdar omgifna Kristiania, som härifrån sedt på en lugn och solig dag som denna, speglar sig i fjorden med den förlåtligaste behagsjuka och aftecknar sig med österländsk bjerthet mot de blåa bergen i bakgrunden. Jag vet ej annars, hur jag vid första anblicken kom att tänka på sagor ur »Tusen och en natt.»

När vi kommo hem var kl. 2, och det var tid att gå till »table d'hôte.» Jag kan här ej låta bli att anmärka hvilken stor skillnad det är mellan en »table d'hôte» på ett hotell och en ångbåt. Det senare slaget, som är af en mycket småtreflig natur, har jag sökt beskrifva i ett föregående bref. Skillnaden mellan båda märkes redan i sjelfva sättet att gå till bords. Vid första mat-signal på en ångbåt rusar man i allmän kapplöpning under skratt och glam till salongen, man stöter nästan omkull hvarandra i den trånga trappan, och nedkommen, rycker man till sig en ångbåtsstol, knuffar till sig en plats eller eröfrar genom ihärdigt »makande» ett stycke af soffan, och allt detta under ett allmänt godt lynne och en oförstäld svensk aptit, hvilka ge åt det hela en fläkt af godmodighet, som ursäktar allt. Inom några ögonblick är hvarenda plats på detta sätt intagen med storm, och många passagerare få gå tillbaka och vänta på inträffande ledighet.

På ett hotell återigen, jag menar ett stort och fint hotell, hör man med lugn klockan, man ger sig tid (det skadar ej att vara en liten smula förnäm, och sedan skrider man långsamt utför de breda trapporna, derunder ofta kännande efter, att halsduken är väl knuten och håret i ordning och för öfrigt kastande mönstrande, fjunsökande blickar så väl på sin egen toalett som ock uppå andras. Hela trappan utföre uppbygges man tillika af frasandet från någon »magnifik» sidenklädning med släp, som man hör bakom sig eller fram-

för sig. Och när man omsider kommit ned för trappan, blir man ytterligare uppbygd af att vandra förbi ett led af bugande kypare med svarta frackar och hvita servietter; så att man slutligen med fullt medvetande om stundens högtidlighet träder »siratligt» in i den präktiga matsalen, tar »prudentligt» en stol och sätter sig med en viss »ceremonie», äfven om man är alldeles ensam. (Du torde ursäkta alla de utländska orden).

När alla sålunda skridit högtidligt in och tagit plats efter öfverkyparens, att icke säga »ceremonimästarens», anvisning — och detta tar en lång tid, enär stundom minuter förflyta mellan hvarje »*entrée*» — så upptaga alla dessa obekanta storheter endast en bordsända i den ofantliga salen, under det hundrade platser stå tomma och gifva åt det hela en förnäm ödslighet, som de många kyparnes spring och knarrande öfver det bonade golfvet blott göra ännu ödsligare. — Men jag tröttar dig kanske? Du känner till allt detta förut, ty du har lika väl som jag ätit »table d'hôte» på stora hoteller. Du vet hvilken egendomligt tung och förnäm stämning hvilar öfver det hela, ofta ända till middagens slut; du vet huru hvar och en söker att se litet förmer ut, än han är, huru personer, som dagen förut i all enkelhet ätit sill och potatis i sitt tarfliga hem, känna sig en smula förlägna öfver det hastiga ombytet i diet och stämning och förgäfves sträfva att antaga ett obesväradt sätt och att se ut, som om de voro vana vid sådana här fina anrättningar hvarenda dag; du vet, huru man, synnerligen om det är en af de första »table d'hôte» man bevistar, hemligen fruktar att förråda sin ovana, huru man tror sig bemärkt, om man gör något tokigt, och huru man tycker att dessa kypare äro retsamt eleganta, och med ett ännu retsammare leende se ned på ens enkla person. Detta gäller som sagdt egentligen nybörjaren. Under middagens lopp, isynnerhet mellan rätterna, medan man långsamt tuggar bröd till tidens fördrifvande, kastar man på hvarandra förstulna blickar, hvilka man dock lika hastigt fäster på saltkaret eller blomstervasen, så snart ens nyfikenket bemärkes från motsatta hållet. Med sitt sällskap, om man har något sådant, talar man obetydligt, nästan ej alls. Och om man gör ett försök till samtal så blir det nästan alltid tvunget, ty man har det intrycket, att alla spetsa sina öron för att höra på; och detta oaktadt man redan funnit, att de flesta äro utländingar. Ja, *det* hör också till nöjena vid en stor »table d'hôte» att genom ifrigt lyssnande på de lågmälta samtalen utfundera, till hvilken nationalitet de särskilda grupperna och personerna höra. Än finner man, att den der unge herrn och unga damen, som se så vänligt på hvarandra, talade engelska, än franska, än tyska, och

man igenkänner utländingen på hela deras yttre, tills man slutligen hör damen tydligt säga till sin kavaljer; »Nej, kära Calle, då ä' våra gurkor i Alingsås mycket bättre.» Vi börja skratta, bemärkas af den unga damen, som gör en anmärkning i örat till sin man, och derefter höra vi ej mera till deras oskyldiga tassel. Så framskrider middagen.

Det finnes emellertid många »routinerade» resande och obesvärade personligheter, på hvilka den nu gjorda beskrifningen ej alls passar in. Der borta vid bordsändan t. ex. sitter en herre sjelfsvåldigt lutad framåt, med båda armbågarne på bordet och fingarne lätt hoplagda under hakan, och hans sysselsättning för tillfället är att genom sin »pince-nez», som han just tryckt på näsan, lorgnettera den lilla damen från Alingsås. Han har tillsammans med sin granne, som endast begagnar enkel-lorgnette, tömt en butelj bordeaux och håller nu på med champagnen. De tyckas ha trefligt och röja mycken vana. Der, snedt öfver, sitter en skallig, rödbrusig familjefar med son, hustru och tvenne döttrar samt en bekant midt emot, med hvilken gubben för ett allt högljuddare samtal, i samma mån buteljernas antal på bordet ökas. Då och då kryddas samtalet med ett högt skratt från herrarne och ett så lifligt fnitter från de unga damerna, att de nödgas betäcka sina ansigten med näsdukarne under konvulsiviska ryckningar. Gubben talar tyska. I närheten af denna lifliga grupp sitta ett par tysta engelsmän, som tyckas fullkomligt likgiltiga för allt, som föregår omkring dem. Blott en enda gång kastar den ene af dem en halft förvånad, halft medlidsam blick på de bullersamma grannarne under det han långsamt läppjar på sin »claret.» Småningom verkar dock vinet upplifvande äfven på engelsmännen, ty de börja ett lågmäldt samtal och tyckas känna sig allt mer och mer »comfortable.» — Allt detta kommer måhända nu betraktaren på den tanken att vin lifvar själen och att »en ann kan vara så god som en ann», och icke utan en smula fåfänga säger man temligen hörbart till kyparen: »Garçon! en butelj champagne!» — och kanske innan middagen är slut, ser man hela denna »table d'hôte» med helt andra ögon, tycker att ens bordskamrater börja att se trefliga ut, känner sig färdig att nicka åt herrn med »binocle'n», säga skål! åt herrn med enkel-lorgnetten och »how do you do» åt engelsmännen och man talar och skrattar med sitt sällskap till slut så högt, att sjelfve den tyske familjefadren vänder sig förvånad om, och kyparne dra på munnen. Och när middagen är slut, skjuter man bullersamt bort stolen och går ut med mindre ceremonie än man kom in; såvida man ej föredrar att sitta qvar med sin reskamrat och sin tandpetare för att, under intagandet af en mera be-

qväm ställning, betrakta huru grupp efter grupp försvinner ur salen. Man har nu nått en viss känsla af olympisk ro, som blott i ringa mån störes af en liten pikant tillsats af sjelfförakt.

Det ligger i sakens natur, att något bildande af nya bekantskaper, endast sällan förekommer vid detta slags »table d'hôte», och om också stundom afstånden mellan armbågarne skulle råka att vara lika små som på en ångbåtsmiddag, så äro afstånden mellan personligheterna oändligt mycket större. När man vid desserten aflägsnar sig, så är det ej såsom på ångbåten för att i sällskap med nyförvärfvade vänner dricka en kopp kaffe, utan för att draga sig tillbaka till sitt ensliga rum, rödare och mättare än förut, men ej mycket gladare.

Förlåt mig denna lilla utflygt från ämnet och låt oss nu återkomma till resan. Vid fyra-tiden på eftermiddagen åkte vi ut ur staden i en beqväm vagn, dragen af goda hästar och körd af en hygglig kusk. Vi voro på väg till Krogkleven och började således första numret af vårt program. Att beskrifva de utsigter vi njöto af redan under vår färd utefter Kristiania-fjorden till Sandviken, skulle vara att trötta dig, ty jag får så mycket annat ännu vackrare att tala om. Lifligt erinrar jag mig dock den anblick vi hade för oss, när vi i en utförsbacke närmade oss Sandviken och sågo viken med de höga vackra bergen bakom. När vi lemnat köpingen (Sandviken) med dess öl-försäljningar och bagarebodar bakom oss och åter kommit ut i vackert landskap och som bäst trodde oss i ostörd frid få njuta deraf — så öfverraskades vi plötsligt af en blixt, en förfärlig åskknall och derpå ett störtregn, som piskade in i vagnen; och våra vackra utsigter »blev til Vand, til bare Vand», som Bögh sjunger. I Norge kastar man vid inträffande regnväder hastigt öfver vagnen ett slags förskinn, som spännes upp mellan suffletten och kuskbocken och täcker väl på alla sidor; och i en handvändning sutto vi nu under ett sådant skinn liksom i mörk arrest. Mot regnet var det förträffligt och bra för tillfället — men farväl med alla utsigter! Vi sågo mindre än grisar, som köras till höstmarknaden i en låda. Regnet och åskdundret tilltogo, och vi funno hela vår herrliga färd tillintetgjord. I hvarje ögonblick trodde vi oss fara förbi lodräta klippor flera tusen fot höga, präktiga fjellsjöar, väldiga vattenfall, — och när vi lyftade på skinnet för att få en skymt af dessa herrligheter, så fingo vi — vattenfallet på näsan. Ack! det var ej på detta sätt vi tänkte att få göra vår lustresa i Norge, — och nu på köpet voro vi kanske redan på den storartade mycket omtalade Svangstrandsvejen.

»Har de det godt?» frågade kusken utanför.

»Overmåde godt», svarade jag bittert, leende.

Men, lyckligtvis, stränga herrar regera ej länge. Vi hörde hur regnets piskande småningom upphörde, vi sågo glimtar af solen under skinnet, ocb snart befriade oss kusken ur vårt fängelse, och vi sutto midt i det herrligaste solskensväder i ett vackert landskap. Vi återfingo fullständigt vårt goda lynne, när kusken tröstade oss med, att vi ej förlorat mycket och att det «pæneste» återstod, enär vi nu först närmade oss Tyrifjorden. Efter en stunds rullande utefter en forssande bäck genom en vacker skogstrakt, — låg på en gång Tyrifjorden med dess vik Holsfjorden framför oss, — och från detta ögonblick inträder den period af vår resa, då inga adjektiver vidare räcka till, då långrandiga beskrifningar tjena till intet, och då jag, din talträngde vän, tiger, bara tiger, öfverväldigad af förtjusning och beundran. Det vill säga, jag tiger så godt jag kan, men får jag inte yttra mig *alls*, så blir jag ledsen. Vi sågo den af höga, herrliga berg omgifna fjorden jag tror inemot tusen fot under oss. Vi kunde ej ta ögonen från denna tafla och jag är öfvertygad, att kusken mycket väl kunnat köra oss ned i bråddjupet, utan att vi märkt någonting, förr än vi stått på hufvudet. Han gjorde det lyckligtvis icke, men han stannade helt plötsligt i en afsats nedanför en backe och bad oss stiga ur; och då vi förvånade frågade om orsaken, upplyste han att »her till venstre var en pæn Udsigt, hvis vi vilde se den, den kaldtes Prindsessen Sophies Udsigt», och »alle Reisende brugede at gå der hen.» Vi tviflade på att få se något vackrare, än vi redan hade framför oss, men gingo dock efter kuskens anvisning till en slags platform, omgifven af ledstänger, hvilken låg några steg till venster vid kanten af bråddjupet: och här — ja, här såg jag — jag kan så godt säga det först som sist — det vackraste jag tror mig ha sett i mitt lif. Jag har rest i Schweitz, Italien och Tyskland, men jag har ännu aldrig sett en utsigt, som på *mig* gjort ett lifligare och djupare intryck än denna. Den herrliga *Vierwaldstättersjön*, som af allt stått främst i min beundran ända till dess jag kom till Norge och såg Tyrifjorden, är naturligtvis omgifven af vida väldigare berg, och såsom tafla betraktad, vida mera storartad; men Tyrifjorden, likasom också, jag tror, många andra nordiska och framför allt norska utsigter, har dock någonting, som den schweitziska sjön, trots dess väldiga snöfjell, rika strandvegetation och klarblå luft och vatten, saknar, jag menar denna tysta djupa *ensamhet*, som är den nordiska moll-tonens moder, och som särskildt tilltalar nordbons sinne, och, i sammanhang med ensamheten, denna nordiska *stämning*, som jag ej vet, hur jag skall benämna. Det är denna stämning, som inlägger sång i

berg och dalar, som susar genom furorna, som tonar i luren och i vallsången, och som i sagans rike, dit den gerna förflyttar sig, leker på Neckens harpa och i elfvornas dans och ser skymten af skogsfruns »fladdrande hår.»

Allt detta ser och känner ej Nordbon och *kan ej* känna vid den schweitziska bergsjön, ty den allvarliga *natur-ensamhet*, som jag menar, finnes ej der hoteller och resande hopa sig öfver allt, der städer, byar, parker och trädgårdar trängas i pittoreska grupper kring de leende stränderna; och *stämningen* är i alla händelser icke, och kan ej vara, den trollska, Nordiska, jag talat om.

Hvad sågo vi då här från »Prindsessan Sophies Udsigt?» Vi sågo i den djupa afgrunden under oss en herrlig fjellsjö, omgifven på motsatta sidan af väldiga, furubeväxta höjder, som stupade brant ned i sjön och i vexlande former förtonade i bakgrunden vid fjordens södra ända; och såsom ramar till denna tafla hade vi på ömse sidor om oss, några famnar från den plats der vi stodo, skrofliga jätteklippor, som störtade sig vildt ned i bråddjupet och förlorade sig i fjorden. Klippan till höger, som tillika höjde sig högt öfver oss mot skyn och med sin väldiga profil afskar hela taflan, hyste i sina skrefvor vresigt förvridna furor och björkar, och stod der i sin helhet som en saga om jättar och troll. Der denna lodrätt i sjön nedfallande klippa mötte den andra nere i det svindlande djupet gick en liten trädbeväxt dalskrefva mot fjorden, genomskuren af en bäck, och när vi kastade stenar dit ned, dröjde det länge innan vi hörde huru de slogo mot klipporna. På de mörka bergen på andra sidan sjön såg man här och der en ljusgrön fläck med en liten stuga, hvarifrån röken uppsteg, och då och då hörde vi luren och vallhjonens locktoner uppifrån sæter-bodarne och hjordarnes svar genljudande ur skogen. Och nu — »nej! se hvad det kom for et Solskinsveir» öfver höjder och dalar och öfver den spegelklara sjön. På vattenytan gled just nu en liten båt fram i solstrimman. Det var som om Kjerulfs toner uppfyllde luften och klingade öfver berg och vatten. Sent sleto vi oss ifrån den förtrollande taflan.

Vi satte oss åter upp och inom några ögonblick åkte vi in på gästgifvaregården Humledal till venster om vägen. Här skulle våra hästar rasta en halftimma. Naturligtvis såg gården Humledal trefflig och inbjudande ut — hur kunde den annat? — och naturligtvis befunno vi oss efter »Prindsessen Sophies Udsigt» i hög stämning — så att, när vi sågo ett fönster öppet i ett af rummen och folk innanför, vi funno ingenting naturligare än att gå fram och helsa ett »go' aften», hvilket lika gladt och vänligt besvarades. Derinne vid ett bord nära fönstret satt en gammal norsk bonde med

ljusblå tindrande ögon och ljust hår och skägg och skalade och åt potatis och inne i rummet, som befanns vara ett kök, gingo »Jenter» och stökade.

»Hvorledes har De det?» sade jag och lade armarne på fönsterkarmen.

»Åh! jeg har de' godt», svarade gubben skrattande och stoppade en ny potatis i mun.

Sedan jag för mig och min reskamrat begärt något att dricka, fortsattes samtalet, under det vi intogo förfriskningarne i fönstret:

»De har ett vackert Sted her», sade jag på »det Skandinaviske sprog», hvilket jag sedan, utan att tänka derpå, rådbråkade under hela samtalet.

»Ja! det er pænt!»

»Jeg har rest meget», återtog jag, »men det siger jeg Dem, att jag har aldrig sett ett så herrligt Land som Norge!»

Ett sorl af gladt bifall hördes från »Jenterne.»

»Men er De ikke Svenske?» frågade gubben, »og Sverig ska' være ett pænt land, har jeg hört sige.»

»Ja! visserligen! men allting är der så smått, jemfördt med Norge», svarade jag. »Det är dejligt och smukt, men det är icke detsamme som Norge, det är...»

»Jeg ved hvad De mener», hjelpte gubben mig, höjande på rösten, »det er *småpænt* i Sverig, men det er *storpænt* i Norge.»

Jag instämde skrattande och fann att gubben träffat hufv'et på spiken.

»Men hur kan det komme sig att folk rejser till Amerika från ett sådant land som Norge?» fortsatte jag.

»Åh, de er fra vettet. Jeg har en sön, som har rejst till Amerika, og en gammal syster blef galen i hofvedet og rejste derover for et par år siden — hun vilde ha mej med, men jeg sagde *nej*, for jeg rejser ikke fra gamle Norge, saa sant jeg heter Ole Andersen», sade gubben och slog näfven i bordet så att potatisen hoppade.

»Det har De rätt i, Ole Andersen», svarade jag förtjust, »och nu ska' jeg synge för dem en nordisk sang, som ingen, som rejser till Amerika, kan synge efter, och derpå uppstämde jag: »*Du gamla, du friska, du fjellhöga Nord*» — båda verserna.

»Det var en sang», sade gubben, när jag slutat, »ja, *jeg vil leve, jeg vil dö i Norden,* det er som det *skal* være. Men det är underligt! jeg troer alle Svenske er glade, og alle kan di synge; for nogle år siden var her disse svenske studenter med hvide luer, og di sang allesammen, og så vakkert, at slik sang har jeg aldrig hört.»

»Det var kanske *storpænt?*» föreslog jag.

»Ja! det er sant! Det var storpænt», svarade gubben hjertligt skrattande.

»Åh! di sang så vackert, desse Svenskene», instämde alla »Jenterne, som nu med husets dotter i spetsen samlat sig kring gubben och oss vid fönstret.

»Men synger ni icke i Norge lika mycket? Jeg tycker ni icke skulle kunne se er omkring, uden att synge, så att det gaf echo i bergen.»

»Åh nej! vi er ikke så færdige til att synge i Norge. Fjeldet hviler for tungt over os.»

»Deres Bjerge är det skjönneste jeg vet, och jeg kan synge en Sang om dem» sade jag, och så sjöng jag igen »*Norges bedste Wærn og Fæste*», så att det skallade i bergen. Det förvånade och gladde dem synbarligen, att jag kunde en norsk sång. Lifvad, som jag var, sjöng jag sedan ett par muntra svenska folkvisor: »*Tänker du att jag förlorader är*» samt »*Två vänner de gör ett par*», hvilka båda så roade gubben, att han slog takten med knifven mot bordet; och flickorna fnittrade och skrattade bakom sina förkläden både åt visorna och oss. Min reskamrat stod hela tiden belåten vid min sida, och jag tror att han gladeligen skött andra stämman, om han kunnat.

Gubben steg nu ändtligen opp från bordet, och då jag prisade hans goda aptit på qvällen (kl. var omkring 7) upplyste han, att detta var det femte målet för dagen, och att han ännu hade ett qvar vid 9-tiden; och han uppräknade derefter på fingrarne, under jenternes och vårt skratt alla målen med deras olika namn från det tidigaste på morgonen till det sista på qvällen. Jag är ledsen att jag ej kan återgifva detta lilla roliga föredrag.

Han följde oss derpå till en utsigt ett stycke bakom byggningen. Från sjelfva gården bortskymdes nemligen fjorden af träd. Under vägen lärde jag mig allt mer att tycka om den hederlige norske bonden, som med den största trohjertenhet talade om, hur han höll af sitt Norge, hur lycklig han var på sin gård, och som i allt hvad han sade röjde en ärlig gudsfruktan. Sådana bönder är det som skola utgöra en sund kärna i Skandinavien. Sedan vi under några ögonblick beundrat utsigten, som var öfver all beskrifning vacker, återvände vi under vänligt samtal till gården, skakade hjertligt hand med Ole Andersen och ropade »farvel» inåt köksfönstret, hvarifrån vi fingo hjertliga nickningar och »farvel» till svar, och så foro vi vidare.

Vi åkte nu till Svangstrandsvejen, och du kan ej tänka dig, om du ej sjelf sett den, hur herrlig den är. Vägen gick fram på en af-

sats ungefär midt på de direkte ner i fjorden stupande bergen och drog sig småningom utför, slingrande sig under skyhöga ättestupor på ena sidan, och på den andra följande randen af bråddjup, inför hvars åsyn du skulle med fasa rygga tillbaka, om ej Tyrifjorden loge så soligt och vänligt der nere. Vi vände oss om i alla svängningar för att än en gång med häpnad betrakta dessa jätteberg, under hvilka vi nyss farit fram, som små kryp, och vi sågo bort öfver fjorden mot de långt, långt i fjerran glänsande snötopparne af Hallingdalsfjellen — och aldrig glömmer jag, hur vackert det var.

Att tiden gick fort midt i en sådan natur faller af sig sjelft, och snart fingo vi vid en krökning af vägen sigte på Sundvolden och på den mäktiga Krogkleven, som skjöt upp öfver de närliggande höjderna. Den hvitglänsande gården Sundvolden låg nere vid Tyrifjorden i dalen och inbjöd oss med sitt landtligt trefliga yttre att köra in. Värden, en enkel och rättfram landtman, tog fryntligt emot oss på trappan och vi funno snart att Sundvolden var ett »udmærket godt qvarter», som resehandböckerna uppgifva. I matsalen sågo vi en skymt af ett engelskt herrskap som satt och drack the. Vi hörde af värden att de just besökt Krogkleven; men för oss var detta för sent, ty klockan var half 9, och vi nöjde oss derföre i dag med att genom kikarn betrakta den platform högst på berget, dit vi skulle gå upp. Under det vi stodo qvar kommo våra engelska resande ut och befunnos bestå af en liten krokig gubbe af ett för öfrigt raskt utseende, en reslig yngre man af hyggligt yttre och tvenne unga damer, af hvilka den ena var mycket vacker. De satte sig upp i en förspänd vagn för att återvända till Kristiania. Gubben ville på inga vilkor knäppa igen öfverrocken om sig, hvarom den unga damen enträget bad honom, och steg efter en liten vänlig brottning med afgjord seger och oknäppt rock upp i vagnen, derunder mumlande: »I won't button it, I shan't button it»*).

Vi öfverenskommo nu om väckning vid fem-tiden — d. v. s. min reskamrat undanbad sig att bli väckt och anhöll att i stället få drömma om Krogkleven, ett sätt hvarpå han i allmänhet föredrar att besöka bergstoppar — och derpå gingo vi upp i våra snygga sängkammare och insomnade ljufligt efter denna härliga dag.

Och kunde man insomna annat än ljufligt i sådana sängar, der man kan ligga godt, huru man än kastas af slumpen, längsefter eller tvärsför. Lefve de breda norska, engelska och franska sängarna och ned med de smala svenska!

---

*) »Jag vill inte knäppa den. Jag skall inte knäppa den.»

De gamla epyptierna brukade ställa likkistor på middagsbordet för att påminna sig sin dödlighet, men vi svenskar gå ännu längre, vi ställa dem i våra sängkammare, lägga oss i dem om nätterna och kalla dem — sängar.

IV.

Bäst jag låg i min ljufvaste slummer i den sköna norska sängen, väcktes jag af en skarp knackning på dörren. Jag erinrade mig genast hvad denna knackning betydde: »Upp, upp till Krogkleven och Kongens Udsigt;» men jag får säga som Bögh om »Rykkernes*) Revelje paa Dören», att det var *»slet ingen rar musik.»* Lika lätt som det är om morgnarne att tala om spökhistorier, lika lätt är det ock om qvällarne att tala om bergstigningar i soluppgången; men aftonen eller spökhistorierna har sina fasor, så ock morgonen och dörrknackningen efter beslutad bergstigning: man våndas och önskar hela berget dit pepparn växer. Så var äfven fallet med mig. Dock när jag tänkte på detta vackra Ringerige, som jag skulle få se med tusende fjell och sjöar utbredt i solljuset vid mina fötter, just så som jag i natt sett det i drömmen, så samlade jag hela min styrka, gnuggade mig i ögonen och såg på klockan — hon var fem — och sprang derpå upp med en energi, som jag sjelf städse skall beundra, om ingen annan vill göra det, och lyftade på fönstergardinen och tittade ut! Men ack! Hvar jag såg, sannades icke ordspråket: »morgonstund har guld i mun», ty allt var grått som aska, och om denna morgonstund hade något i mun alls, så var det utan tvifvel regnvatten. Det såg sannerligen ej lofvande ut för min bergstigning och för den vackra utsigten. På trappan utanför satt emellertid min vägvisare redan och väntade, och jag kastade kläderna på mig och skyndade ner. I förbigående hörde jag reskamraten snarka så ljuft inne i sitt rum, att jag nästan kände en fläkt af afundsjuka.

Man brukar oftast bestiga Krogkleven till häst, men jag hade föredragit en fotvandring, dels af medlidande med hästen och dels — det får jag väl erkänna — af medlidande med mig sjelf, ty *skall* jag rida, så måste jag ha en karl som håller i hästen och en annan, som håller i mig sjelf, och det är en ridt som en viss liten stolthet förbjuder mig. Till fots traskade vi således, min vägvisare och jag. Han var en karl som tydligen vid första stegen röjde, att

---

*) Exekutionsbetjenternas.

han var vägvisare till yrket och särskildt vägvisare till bergstoppar, ty han gick framåtlutad och med en vaggande gång och liksom klef i berg, äfven när han gick på släta vägen. Men jag fick snart annat att göra än att se på honom. Man brukar säga att »sjön suger», och det kan väl hända, ehuru jag egentligen ej vet hvad det vill säga, men det vet jag, att en uppförsbacke suger värre och Krogkleven värst af alla jag har känt. Denna sugning, som var alldeles otvetydig, satte sig först i knävecken och spred sig derifrån vaden utföre ända ned till hälarne och detta med en sådan kraft, att jag slutligen kände mig rotad i marken som en champignon. Jag hade dock ej hunnit långt när jag erfor detta, ty när jag såg upp, hade jag ännu berget tornande högt i skyn öfver mig; och den platform, som benämdes »Kongens Udsigt» låg som ett litet örnbo i den svindlande höjden. Jo! det var just en skön utsigt! Jag hade så när bedt vägvisaren att få sätta mig upp och rida på hans rygg — men jag skämdes, och sjelf gjorde han ej min af ett anbud. Tacka vet jag Nordamerikas Ander, der man har väl inridna och sadlade vägvisare. Det är annat det.

Men ingen pardon! »Framåt, uppåt» är mitt valspråk. Alltså: »sätt i gång!» Men jag drog mina ben uppför höjden med betydligt mera svårighet än min vän drog sina timmerstockar nere i dalen — och för att fatta mig kort, efter åtskilliga hvilostationer på stenar och stubbar och dessemellan ett förtvifladt knogande uppför en oändlighet af långa och branta backar, eller rättare uppför en enda oändlig backe, anlände jag ändtligen till toppen af den egentliga Krogklevsbacken. Här befann jag mig nu mellan ett par skyhöga lodräta klippor, som på ömse sidor sammanträngde vägen till ett vildt bergpass. Hittills hade jag med flit ej vändt mig om. Men när jag nu ändtligen gjorde helt om, så glömde jag med ens all min möda, ty framför mig i den smala rännan mellan de båda klipporna låg infattad i aflägset perspektiv en den mest leende tafla öfver den förtjusande Tyridalen, hvilken dessa bergjättar liksom med en vild svartsjuk kärlek slöto i sina väldiga ramar. Det var en syn:

»Jeg vandred vidt paa Jorden, men sjelden dog jeg fandt
»Naturen stor og skjön som her paa Klevens kant,
»Her Fjeldet Dalen favner, og i dens Skjöd saa tyst
»Sig vugger Tyrifjorden som Barn ved moders Bryst.»

I dessa vackra rader, som jag läste under en gammal tafla häruppe, instämde jag af hela mitt hjerta. Taflan, som förestälde en norsk bonde i folkdrägt stödjande sig på en spade, var anbragt öfver en penningbössa vid sidan af vägen. Denna senare omständighet förklarade följande mera praktiska och prosaiska slutrader, i

hvilka jag äfven instämde med hjertat om också ej med börsen (hvilken jag glömt på Sundvolden):

»Ei sandt? en hver bör se det? — men Vejen er saa slem
»Gif derför hid en Skilling, saa blir den snart bekvem.»

Ja, backen var »slem», det var sannt, och gerna hade jag offrat en Skilling för att få den »snart bekvem.» Jag beundrade den norska hästrace, som sekler igenom, utan fara för sitt bestånd, stått ut med en sådan landsvägsbacke som denna på stora vägen till Kristiania. Jag kunde knappt förklara detta under på annat sätt än att hästarne haft det privilegiet att vända sig om häruppe med lass och allt och betrakta utsigten; och jag föreställde mig att de härvid gnäggat af förtjusning och med ens känt sig försonade med sina oerhörda ansträngningar. Betänk, att backen är omkring tusen fot hög och betydligt brant, och att den vintertid ofta står blank af is-svall. Förlåt en fråga! Skulle du vilja sitta inne i en vagn i en sådan utförsbacke, sedan jag och min reskamrat selat på hästarne och ordnat tömmarne efter vårt hufvud? Olycklige! du kunde lika gerna kasta dig direkte utför en ättestupa, ty då vore döden åtminstone mera ögonblicklig. Ättestupor finnas också till resandes beqvämlighet vid sidan af vägen. Min vägvisare visade mig under uppgåendet ett förfärligt bråddjup, der en karl tumlat ner för ett par år sedan, då han aflägsnat sig några tum för långt från vägkanten. Iag sträckte ut halsen och såg dit ner, Huh! Men nog om dessa rysligheter — och slutom med det lugnande meddelandet, att denna landsväg upphört att såsom sådan tjenstgöra, sedan den präktiga Svangstrandsvejen blifvit anlagd.

Vägvisaren tog mig nu från mina funderingar och hänförelser in på en skogsväg till höger, som ledde till »Kongens Udsigt», hvilken låg betydligt högre upp och var bergvandringens yttersta mål. Morgonstunden började att se allt mer och mer surmulen ut, snart föllo till och med några regndroppar, regndropparne urartade till duggregn, och mina drömmar om ett solljust Ringerige upplöstes småningom i vattenångor såsom andra luftslott. Ännu mera sjönko mina förhoppningar, när jag mötte ett paraply-sällskap af bergvandrande herrar och damer, hvilka tycktes betrakta mina ansträngningar i uppförsbacken med ett medlidsamt löje, under det deras egna långa ansigten, antydde att de sjelfva kommit till korta. Detta var dåliga auspicier, men jag vandrade dock ihärdigt på öfver stock och sten. Ändtligen ljusnade skogen, jag kom fram till platformen, såg liksom en bländande oändlighet framför mig, och var just i begrepp att göra ett utrop af hänförelse, då jag med ens upptäckte, att allt

var blott en oändlig ljusgrå ocean af regntjocka med några matta konturer af sjö och berg uti. Jag gapade med återhållen andedrägt, jag gnuggade mig i ögonen och gapade igen — men förbarma dig du gröna moder Hertha! — der fanns ingen utsigt — »en dimma blott med askgrå linier i.» Du må kalla detta hvad du vill, men jag kallar det *otur*. Det strålande Ringerige var för mig såsom förut — en dröm.

Under en svag förhoppning att himlen skulle klarna, stadnade jag emellertid en half timma deruppe och hade dervid god tid att se mig omkring på platformens bänkar och armstöd. De voro naturligtvis fullristade och fullkluddade med namn och årtal — värre än hjernan på en studentkandidat — och det var roligt att se, med hvilken skicklighet man förstått att begagna sig af den minsta fläck af utrymme. Så hade mången prentat in sitt namn inuti en enda bokstaf af en annans, så att namnen bokstafligen åto ut hvarandra på samma gång de tycktes tära på sjelfva trädet som frätande maskar. Jag har aldrig rätt kunnat förstå detta begär hos en mängd menniskor att fara fram som små skadedjur på alla märkvärdiga ställen de besöka. Ja, somliga uppträda som riktiga afverkare med stor tälgknif, för hvilken stickorna flyga likt affall från det helgade ställets bohag. Deras mål tycks vara detsamma som Vandalernas nemligen *att göra sig ett namn* genom att lemna förödelse efter sig. Andra smyga stilla fram med blyertspenna, kol eller krita och göra så småningom »hvitt till svart.» Dessa äro de anspråkslösare små bladmaskarne af det slaget, som endast genom sin mängd kunna göra kål på hvad de komma öfver. Deras mål är blott en stilla sjelfförnöjelse.

Trött och nedslagen anträdde jag ändtligen genom regn och dimma mitt dystra återtåg.

Återkommen till Krogklevsbacken såg jag en hel karavan af allmoge af båda könen uttåga ur den lilla stugan deruppe och bege sig nedåt dalen. På förfrågan fick jag veta, att det var folk som besökt »Kongens Udsigt» i soluppgången, sett ungefär detsamma som jag och sedan hvilat ut i stugan. Sådana vandringar, med en vacker utsigt till mål, torde vara sällsynta bland Sveriges allmoge. Eget är, att *vår* allmoge har i allmänhet så föga sinne för naturen. En *vacker* utsigt har en svensk bonde utan tvifvel svårt att tänka sig såsom någonting annat än en *god* utsigt, d. v. s. en sträcka af väl skötta åkerfält med lofvande gröda; och i hans drömda paradis fins helt säkert hvarken berg eller sjö och dåligt är det beställdt med skugga också. Det torde således ha en viss likhet med Uplandsslätten.

När jag vid half niotiden uttröttad och hungrig anlände till Sundvolden, stod min reskamrat tvättad, kammad och fullsöfd på förstuguqvisten och mottog mig med ett strålande »godmorgon» och tillkännagifvandet att frukosten var i ordning. Detta var ett ljufligt ögonblick, som jag aldrig skall glömma. Det vattnas i munnen på mig bara jag tänker på denna frukost; min aptit var öfvernaturlig. Ja, den som besökt »Kongens Udsigt», han äter sedan som vid »Kongens Taffel» — och det säger jag till andra resenärers tröst, att denna storartade verkan af nämnde utsigt kan ingen dimma på jorden beröfva den. Efter måltiden kände jag mig så vänligt stämd att jag nästan var färdig att förlåta alla dem som fullristat fönsterna i matsalen med sina namn.

Vi satte oss åter upp i vår beqväma Kristianiavagn, och sedan vi tändt våra cigarrer, nickade vi åt värdfolk och tjenare och rullade bort från den trefliga gården, tvenne sorgfria vagabonder utan annat mål än att beundra allt skönt, som kom i vår väg. Det enda moln, som hvilade öfver panna, var det som betäckte himmelen öfver oss, detsamma som förstört min herrliga tafla. Vi foro backe upp och backe ned med höga berg och djupa dalar och blåa sjöar omkring oss och anlände efter omkring halfannan timmas åkning till Hönefors. Hvad är Hönefors? Hönefors är ett vattenfall med en stad eller, om du hellre vill, en stad med ett vattenfall. Vår uppmärksamhet egnades naturligtvis blott åt vattenfallet, om hvilket jag gjort mig stora föreställningar på förhand. Det är emellertid helt enkelt en större qvarnfors, brusande och skummande rätt aktningsvärdt. Jag gick ned till dess fot nedanför den stora bron för att öfver bräder och stenar komma ut i strömmen och genom något af brohvalfven få en utsigt öfver forssen i hela dess höjd, men lyckades endast efter åtskilligt plumsande i vattnet att komma ut på en liten miniatyr-holme hvarifrån jag hvarken hade någon utsigt öfver forssen eller någon utsigt att komma tillbaka. Slutligen lösköpte jag mig med »fire skilling» till en liten barfoting, som utlade en räddningsplanka, på hvilken jag balancerade i land. Under tiden hade på bron samlat sig en hel hop åskådare, som tillika med min reskamrat nyfiket betraktade detta frispetakel. De tycktes ha lika roligt som om de stått på Norrbro och jag stått nere vid strömmen och håfvat småfisk. Kommen på det torra drog jag mig blygsamt undan den offentliga uppmärksamheten och afreste med min kamrat till Randsfjorden, fast besluten att icke vidare ge några föreställningar under resan.

Vägstycket mellan Hönefors och Randsfjorden är visserligen vackert, men erbjöd, så vidt jag under den hastiga farten kunde

finna, ingenting storartadt eller särskildt norskt. Tvenne stockholmare, som vid en station stego in i vår kupé tycktes förvåna sig att finna landsmän i dessa fjerran byggder och frågade hvarandra hviskande om det verkligen var svenska vi talade. I förbigående sagdt, så har jag fått det intrycket, att svenskar röja större förvåning, när de möta hvarandra i Norge, än när de göra det i Schweitz, och detta är sannerligen både ömkligt och löjligt. Mången svensk resenär torde finnas, som rest kring hela Europa — och ännu icke satt sin fot i Norge!

Vid Randsfjordens station fingo vi vänta tvenne långa timmar på ångbåtens ankomst, och som vädret var kulet höllo vi oss större delen af tiden inne i väntsalen. Har du någon gång väntat i en väntsal vid en väntstation (t. ex. Herrljunga) så vet du hvad det vill säga att vänta. Det går väl an när du är ensam, men att se, hur äfven allt omkring dig väntar, det är detta, som är så ängsligt. Väntans demon stirrar ur hvarje öga och inlägger stundom i ett annars temligen förståndigt ansigte någonting af »det bleka vanvett», någonting, som verkar på betraktaren ungefär såsom fordom Medusahufvudet. Rundtomkring på bänkar och säten sitta i hvarjehanda ställningar tysta »grupper och personager» hvar och en vid sin packning eller ock *på* andras (hvilket förefaller mången beqvämare), alla stirrande ut i rymden och spetsande sina öron vid minsta ljud. Då och då går en orolig figur fram till fönstret eller glasdörren, stirrar dubbelt så långt som de andra och återvänder sedan långsamt med knarrande stöflor till sin plats. Härpå följer en lång ödslig paus, under hvilken man kan höra en orolig fluga slå mot taket. Ändtligen afbrytes denna paus af ett nytt buller. Allas ögon vändas dit. Det var en herre, som rest sig från bänken och nu går långsamt och liksom tvekande fram till den tysta mamsellen vid disken. Hvad ämnar han göra? Mamsellen lemnar sin strumpstickning, tystnadens symbol, och man hör slamrandet af tallrikar. Mannen har tydligen fått aptit för tårtor — af bara tråkighet. — Han äter en, han äter flera, man räknar dem, man beräknar hvad kalaset kostar honom, man följer hans minsta rörelse, — allt af bara tråkighet. Han tar upp och betalar, hans portemonnaie är ljusbrun och något trasig, ett kopparmynt rullar på golfvet, allas blickar följa det — det var en femöring. Så säger åtminstone min granne till höger; min granne till venster tror att det var en treskilling. Bakelsebesten sjelf följer den med sina kloka ögon, tar upp den och lemnar den åt mamsellen. Mamsellen ler och niger, herrn ler och bockar sig och går tillbaka till sin plats — och allt är förbi. Detta var dock en liten omvexling, det var liksom en

station i väntans öken, och man kan nu med stärkta krafter återtaga stirrandet i rymden. — — Ändtligen hör jag tydligt en ångpipa, alla höra den, allas ansigten lifvas, det blir på en gång allmän uppståndelse, väsen och villervalla liksom genom ett trollslag. Bakelseherrn skriker nästan ursinnig af glädje »Tåget är här! tåget är här»! och alla storma ut. — Denna gång var anskriet »Ångbåten är här» men det är sak samma.

V.

Ångbåtsfärden uppför Randsfjorden, hvaråt vi så mycket gladt oss på förhand, kom ej att motsvara våra förväntningar. Detta var emellertid ej Randsfjordens fel, ty denna insjö är förtjusande, om den ock ej hör till det förnämsta Norge har att bjuda på. Nej, saken var följande. Det var i dag Söndag, och när vi kommo ned till ångbåten funno vi den fullpackad af allmoge, befinnande sig i en Söndagsstämning, hvilken sannerligen ej hörde till det älskliga slag, som återkallade intryck från Tidemand, Björnson och Kjerulf — utan fastmera var af den sorten, som man kortast kan kalla *öl-sinne.* Här måste detta ord dessutom tagas i sin allra egentligaste bemärkelse, ty stämningen hade uteslutande framkallats af *öl.* Hela båten luktade öl, och brickor med fulla ölbuteljer buros fram och tomma buteljer bort i en oupphörlig kretsgång genom den stojande trängseln af män, qvinnor och barn. Och detta öldrickande fortfor sedan lika ursinnigt under nästan hela resan, hvilken sammanlagdt upptog en tid af inemot sex timmar. Jag såg äldre familjefäder af en verkligen präktig och allvarlig bondetyp midt i ringen af hustru och barn småningom sjunka från ett tillstånd af fullkomlig nykterhet genom alla graderna ned till den slappaste redlöshet, så att de ej kunde se på de sina utan att blinka eller tala till dem utan att hicka — en i sanning mindre skön utvecklingsprocess att beskåda. Hvilka qvantiteter de härunder häfde i sig, kan du svårligen fatta. Ja, jag tror sannerligen, att om en äkta öldrickare från konungariket Bayern sett dessa bönder, skulle han af häpnad ha släppt sin seidel. Äfven hustrur och döttrar, ja sjelfva mormor, der hon satt och vaggade af och an med darrande händer och hufvud läto utan stor svårighet truga i sig glas på glas, till dess ändtligen också hos dem ölrusets kännetecken framträdde. (I förbigående sagdt: man må ej inbilla sig att ölruset är af någon finare art än bränvinsruset, tvärtom det är klumpigare och råare i

sina yttringar, fulare i sin utveckling genom den djuriska omåttligheten vid förtärandet, och slutligen envisare i sin verkan d. v. s. kräfver längre tid att fördunsta.

De egentligen bjudande tycktes vara de yngre karlarne, och ett tacksamt fält hade de att bearbeta. Innan båten hunnit halfvägs uppför fjorden var hela skådespelet upplöst i ett enda oredigt virrvarr af stoj, raglande och gräl.

Vid ett af landningsställena var jag vittne till ett sorgligt skådespel som jag aldrig skall glömma. En af de mest druckne och bullersamme ynglingarne, en för resten vacker norsk »Gut» af reslig växt, mottogs på stranden af sin nyktre far, till utseendet en välmående bonde, och då denne, med sorgen präglad i sitt anlete, yttrade till honom några tillrättavisande och allvarliga ord, råkade sonen häröfver i sådant vredesmod, att han vildt rusade på sin gamle far. Denne, ännu en kraftfull gestalt, mottog anfallet. En kort men häftig brottning uppstod, som jag följde med andlös spänning från ångbåtens däck och jag kan ej beskrifva hvilken lättnad jag kände, när sonen ändtligen slogs tungt till marken af fadren och der qvarhölls af dennes kraftiga armar, till dess hans berserkaraseri hunnit lägga sig. Jag såg att fadren härunde rtalade allvarligt till honom. Slutligen reste han sig långsamt och gick. Sonen följde om en stund stapplande och med sänkt hufvud. Måhända — jag hoppas det åtminstone i mitt hjerta — hade ynglingen nu fått en kraftig och helsosam lexa, som blefve början till ett bättre lif. — Att det var far och son fick jag veta af en icke drucken person ombord, som kände dem båda.

Allt intill denne dag hade jag sett den norska allmogen i ett slags poetiskt skimmer af »folkefortællinger», men nu började jag misstänka, att lika säkert som det i vårt svenska allmogelif finnes ett stycke prosa, som heter *bränvin* — hvilket utan tvifvel utgör både början, utvecklingen och slutet af många verkliga allmogehistorier — lika säkert finns det ett i Norge, som heter *öl*. Ja, dessa båda, svenskt bränvin och norskt öl, utgöra något mer än det svenska och norska folklifvets *prosa,* de skulle med ett gemensamt namn kunna benämnas »*Brödrafolkens förbannelse*» och det är utan tvifvel de som hufvudsakligen spärra stora *kungs*vägen till »*Brödrafolkens väl.*»

Men jag börjar bli dyster, — det var egentligenicke meningen — och du har väl redan länge haft den frågan på läpparne: »Men Randsfjorden? Hvarför säger du ej något om Randsfjorden? Hvarför vände du ej dina blickar åt dess vackra stränder i stället för åt däck?» Härpå vill jag svara: helt enkelt emedan Randsfjordens vackra stränder ej syntes till, utan behagat gömma

sig bakom ett tjockt flor; ty vet att till råga på olyckan regnade det ihärdigt från det ögonblick vi stötte från land vid Randsfjordens station ända till framemot sjöns norra ända.

Min kamrat gick visligen redan vid ångbåtsresans början ned och drömde i ett hörn af den uppfyllda salongen — med den poetiska böjelse han alltid följer, när han leds vid denna verldens företeelser — men jag stannade qvar på akterdäck och stod med rockkragen uppslagen, stödd mot en af suntältets jernstänger.

Mina betraktelser voro ej angenäma, och min dystra fysionomi midt i den glada korselden, stack säkert allt för bjert af, och bragte väl folk slutligen på den tron att jag var ledsen för att jag ej fick vara med, ty en bonde kom fram och uppmanade mig att dricka, och när jag afböjde detta bjöd han mig på en pris snus. Något stimulerande ansåg han utan tvifvel att jag behöfde.

Några amerikanska turister, som vid Randsfjorden tagit två stora vagnar ombord för fortsättande af sin resa norr om fjorden, hade jemte sina damer tagit sin tillflygt till en liten längst akterut belägen lägre del af akterdäck omkring sjelfva rodret. Här sutto de i allsköns ro och åskådade nordiskt folklif. Det var inte ledsamt att se, hur midt under öltumultet samma bonde, som uppmuntrat mig, gick ned till dessa och bjöd dem en pris laget rundt. Det tycktes roa dem mycket, synnerligen damerna, men bonden förvånades, att ingen af dem var snusare.

Ändtligen, vid ett större anlöpningsställe, hvars namn jag glömt (om det icke hette Ölsboda) blefvo vi af med sjelfva kärntruppen af öldrickarne och på samma gång bröt solen fram liksom i bara glädjen. Nu var det annat. Nu först upptäckte jag Randsfjordens skönhet. Solens verkan var magisk, hon tycktes ha gömt sin kraft till denna den vackraste delen af Randsfjorden, och jag kände mig rikligen ersatt för vedermödan af den förra delen af färden. Min vän hade nu kommit upp — ungefär samtidigt med solen — och vi beundrade gemensamt den vackra taflan. Bergen voro ej särdeles höga, men erbjödo genom sina vexlande former och sin lek med djupa skuggor och klara dagrar en vacker, stundom slående anblick och de leende stränderna med gårdar, byar och kyrkor på sina gröna sluttningar utgjorde den täckaste förgrund. Den norska naturens stränga allvar tycktes här ha upplöst sig i ett vänligt »smil.» Söndagens frid låg utbredd öfver berg och sjö. På det spegelklara vattnet drömde jag mig en »Brudefærd», och på hvarje grön »solbacke» en svärmande »Synnöve.»

När vi stigit i land vid Odnæs, sista stationen vid sjöns norra ända, fingo vi genom ångbåtskaptenens vänliga bemedling karriol-skjuts

för att samma qväll fortsätta resan till Gjövik vid Mjösen. Vi hade just satt oss upp i hvar sin karriol med hvar sin skjutspojke bakpå, färdiga att smälla på hästarne, då vi hörde oss tilltalas på engelska. Vi vände oss om och funno, att vi voro omgifna af våra amerikanare, som uttryckte den mest oförställda förvåning öfver de märkvärdiga åkdonen och deras lätta konstruktion. De funno dem särdeles »convenient», och sade sig vara en smula ångerköpta öfver sina tunga resvagnar. Efter ett kort samtal och utbytande af helsningar, lemnade vi dem qvar att beundra den hastighet, med hvilken vi försvunno. Också var detta annat än vanlig skjuts och synnerligen långt skiljd från den kongl. svenska lunken. Jag undrar just hvad en svensk hållkarl skulle ha sagt, om han sett vår skjuts ila af i denna svindlande fart uppför backen. Och äfven ser hela »equipaget» så lätt ut, som om det ville flyga; häst, skjutspojke och karriol äro liksom skapade för hvarandra: hästen sprittande i hvarje muskel, karriolen svigtande, nästan flygande på sina lätta fjedrar och pojken bakpå som »fogel på qvist» eller åtminstone i en ställning, som ville han hoppa kråka. Jag började snart frukta för denna färd, då vi lika tygellöst kilade utför och uppför backe som på släta vägen; och du får ej undra på om mina farhågor ytterligare ökades genom följande lilla samtal mellan min glade skjutspojke och mig:

»De kan være sikker de ska komme hurtig frem med denne hest; han er af de livlige; han bruger såmen att flyve löbsk.»

»Flyve löbsk? Hvad menar du med det? — Du menar väl icke detsamma», fortsatte jag tvekande, »som vi i Sverige kalla *skena*.»

»Skena! Lad mig se! Jo, de ha ganske ret. Jeg husker jeg har hört svensker kalde det »skena.» Det är aldeles rigtig.»

Jag önskade hellre att det ej varit »aldeles rigtig», men fortsatte i likgiltig ton:

»Brukar han ofta »flyve löbsk.»

»Ja da!» svarade Guten gladt, som om han ville krya opp mig. »Han har gjort det adskillige gange i år; og siste gang var, lad mej se, — — det var i Mandags.»

»I Måndags, hvad säger du? — — — Nå hur gick det till?»

»Dä vil jeg sige dem. Det var på aften. Jeg hade som nu skyds i karriol — ja, det var netop denne karriol — — —»

»*Denne* karriol!» utropade jag ofrivilligt.

»Og jeg var på hjemvejen» fortsatte han. »Da mötte jeg i skumringen en vogn læssed med mjöl i store sækker. Hæsten blev bang for sækkerne og flöv löbsk.»

»Nå, hur gick det? hur gick det?»

»Han flöv som ett lyn rakt mot en skyggård; det ene hjul gick av och der blev vi liggende. — — En lykke var det, at ej karriolen blev slaget aldeles i stykker.»

Jag teg en stund och frågade derpå, om inte detsamma lika lätt kunde hända nu.

»Ikke om vi kjöre hurtig og komme frem före skumringen. Det är egentlig i skumringen han bruger at flyve löbsk.»

I förbigående sagdt så höll just solen på att gå ned bakom bergen och »skumringen» var ej långt borta och du får förlåta mig om njutningen af den vackra utsigt öfver Randsfjorden vi nu hade till höger om oss här uppe från backarne, i någon mån stördes af det öfver mig sväfvande Damoklessvärd, hvars namn och insegel var: »flyve löbsk.»

Allt gick emellertid väl och vi anlände utan någon halsbrytande affär till en högt belägen »Skydsstation» uppe på skogsfjellet. Derifrån sågo vi åter och för sista gången en vacker skymt af de snötäckta Hallingdalsfjellen långt i fjerran. Solen var nedgången, men sommaraftonens dager var klar nog och snöfläckarne glänste i aftonrodnaden.

VI.

Snart bar det af igen, men denna gång i en beqväm trilla med två hästar. Inemot midnatt körde vi in på en storståtlig gästgifvaregård, hvars make jag aldrig sett. Dess namn var — — men det är detsamma, vi kunna ju kalla den *Russtad.* Vi hade ännu ett skjutshåll qvar till Gjövik, men då gästgifvaregården såg så inbjudande ut, och det nu var sent att fortsätta resan, beslöto vi att stanna der öfver natten. Jag gick in i det sofvande huset för att tinga rum, medan min kamrat gick att uppsöka hållkarlen och tillsäga om hästar för morgonen derpå. Någon sömn blef emellertid ej af på länge, och hur det kom sig, skall du nu få höra.

När jag i sommarnattens dunkel genom den mörka förstugan trefvat mig till en dörr och trädt in, och sedan jag åtskilliga gånger ropat: »är någon här?» hörde jag slutligen steg i ett inre rum och såg strax derpå en mörk figur nalkas i skymningen. Till denna figur framförde jag mitt ärende på god svenska, fick ett tillfredsställande svar, och skulle just gå min väg för att uppsöka min kamrat, då figuren närmade sig, tog mig i armen och tilltalade mig på följande sätt:

— Jeg hör De er Svensk. Jeg er Gæstgifveren. Vil De ikke stige in i min Stue og drikke et Glas, för de gåer i Seng? Jag har to gode Venner hos mig i Aften, som vil blive trakterede af Deres Selskab.

Detta var för mig något alldeles nytt — en gästgifvare, som uppfattade sin befattning efter ordalydelsen och behandlade resande som sina gäster. I hög grad öfverraskad svarade jag genast:

— Jag tackar så mycket. Med det största nöje. Men min reskamrat väntar mig der ute.

— Vil De ikke bede ham stige ind med. Jeg må sige Dem, det är to pæne Mænd jeg har hos mig i Aften. En af dem er en gammel Student. Vi ska' ha det morsomt.

Jag tackade och gick, och ett par ögonblick derefter återvände jag med min kamrat. Vi mottogos på förstuguqvisten af värden med pipan i mun. Det var, som jag tyckte i skumrasket, en fetlagd fryntlig liten gubbe med slätrakadt ansigte och yfvigt hår. Han förde oss artigt in i ett stort rum. I den sparsamma sommarnattsdager, som inträngde genom de små rutorna — ty något ljus var ej tändt och tändes ju sällan under sommarnätter — kunde jag, ehuru med möda, urskilja, att rummet var fint möbleradt och i ett hörn såg jag till och med något liknande ett piano. (Det befanns sedan ganska riktigt vara en flygel). »Det var mig en märkvärdig gästgifvare,» tänkte jag. Men jag hade ej lång tid att fundera på saken, ty från ett af de mörkaste hörnen af rummet hörde jag ett buller och såg derpå ett par skuggor närma sig långsamt och högtidligt. De presenterades af värden, den ena som Herr Sagförer... men inga namn, låt oss kalla honom... Andersen, och den andra som Herr... Pedersen, hvarpå vi sade våra namn. Den skugga, som presenterats som Sagförer yttrade derpå några ord om väderleken och om vår resa, och jag var just färdig att svara — då en stark smäll tätt brevid mig kom mig att spritta till. Jag såg mig omkring men upptäckte ingenting. Emellertid var jag lugn, ty det var ingenting förfärande i ljudet. Det lät ungefär som en sodavattenskork, ehuru något allvarligare och djupare i tonen. Ett par ögonblick efter smällen dök den gästfrie gubben fram ur mörkret till midten af rummet och anhöll att få »hilse de rejsende Svensker velkomne». Vi trefvade oss fram till ett bord efter hans anvisning, och famlade der ett ögonblick efter glasen. Jag förde mitt genast till munnen — det var Champagne, utmärkt Champagne. »Det var mig en baddare till gästgifvare!» tänkte jag, men sade ingenting. Sedan skålen tömts under ömsesidiga bugningar och derjemte uttryck af tacksamhet å vår sida, följde åter en högtidlig paus (en paus i

mörkret är alltid högtidlig), hvarpå plötsligt en fyllig stämma, hvilken jag tyckte mig igenkänna såsom Herr Sagförer Andersens, upplyste att det i dag var en högtidsdag för gästgifvaren, att de derför kommit till honom och att de mottagits på det gästfriaste sätt och han (Andersen) bad nu »de tillstedesværende at forene sig med ham og drikke »Vertens skål». — »*Vertens skål!*» ropade min reskamrat och jag genast och vi drucko den med så mycket festjubel, som kunde i hast åstadkommas i mörkret och under det outvecklade skede, i hvilket stämningen ännu befann sig. Efter en skål (vid hvilken jag, inom parenthes sagdt, råkade ta miste och buga mig för min reskamrat i stället för värden) tyckte jag emellertid att det var tid för oss att draga oss tillbaka, och jag skulle just stöta på min vän att göra mig sällskap — då jag hejdades af ett dundrande »Mine Herrer!», och härpå följde ett tal i festliga och högstämda ordalag för »broderlandet Sverige». Det var åter, kunde jag höra, Herr Andersen som talade. Hans väldiga stämma, hvilken genljöd som ett thordön i den toma salen, uttalade ord, som lifligt återkallade i mitt minne forna studentmöten; och oaktadt det komiska intryck som ett så högtidligt språk inför fyra åhörare, hvilka ej sågo mer än konturerna af hvarandra ovilkorligen gjorde, så kunde det icke undgå att lifligen slå an på oss både genom det egendomliga i hela situationen och isynnerhet genom skålens vänliga och broderliga syfte. Jag kom genast i hög skandinavisk stämning och afsjöng såsom svar på skålen: »Du gamla, du friska».

—»Ja så, De kan synge,» utropade nu gästgifvaren, — »så må vi ha mere Champagne,» — och dermed kilade han ut. Jag ville hindra honom, men Herr Andersen höll mig tillbaka under försäkran, att jag lika gerna kunde hindra solen att gå upp. Gubben kom strax igen — en ny smäll i natten och en ny skål, denna gång för »den nordiske Sang og især den svenske», hvilken skål jag genast kände mig uppfordrad att besvara med en norsk sång och en skål för Norge. Härpå sjöngo vi alla i enstämmig entusiastisk chorus »Norges bedste», så att det dånade i hela gästgifveriet. Och nu följde efter hvarandra en hel rad af tal. Det var Sagförer Andersen som började, ungefär sålunda:

»Mine Herrer! En ny Tid har intraadt, da Samferdseln mellem de to skandinaviske Folk, disse Folk, der Aarhundrede efter Aarhundrede havde levet uden Fölelse af fælles Interesser etc. . . . (»Leve Samferdseln!»)

Efter detta tal blef man poetiskt stämd på den svenska sidan och yttrade sig på följande vackra och anslående sätt:

»Mina Herrar! Vid ett tillfälle sådant som detta, då i den tysta midnattsstunden, i sommarnattens djupa skymning, midt ibland Norges snötäckta fjell, hvilka i denna stund blicka ned på oss med ett fridens leende (bravo!) — — midt ibland Norges fjell, säger jag... Här kom talaren af sig och afbröt visligen med en sång, hvarpå Sagförer Andersen genast tog till ordet på följande sätt:

»Mine Herrer! Det urgamle langt tillbage i den grå Hedendom rodede Had mellem de skildte skandinaviske Stammer har af den nyere Tids mægtige Aand oprykts med Roden og, mine Herrer, vi staa nu som en Mand mod Fjenden i Öst och Fjenden i Syd» (hör! bravo! o. s. v.), hvilket tal slutade med en skål for den svenske Grosserer fra Göteborg.

Nu borde min kamrat ha svarat, men då han aldrig håller tal, gjorde jag några förberedande harskningar och yttrade derpå högtidligt följande:

»Mina herrar! »Då en föregående talare redan på ett så herrligt sätt talat om det urgamla hatet, som vikit för den nyare tidens mäktige ande, så torde det synas förmätet (nej! nej!) om jag — — vid detta tillfälle (nej! nej!) vid detta tillfälle säger jag — — ber er åter fatta edra glas (höjere! höjere!) — — (med stark stämma) *ber er åter fatta edra glas»*... Här började den svenske talaren råka in i svårigheter, men genom en berömvärd energi öfvervann han dem småningom och fullföljde sin tanke till slut. Skålen var för den norska gästfriheten.

Omedelbart efter denna skål begärde Sagförer Andersen ordet, och nu höll han med stigande enthusiasm och under lifligt bifall sitt ståtliga festtal;

»Mine Herrer, *nej* mine *Brödre!*

»Den sidste Taleres inspirerede ord (bravo från svenska sidan), hvori jag for min ringe Person beder med hele min Sjel at instemme, ligesom jag er sikker att alle tilstedesværende for deres Personer vilde gjöre det (ja! ja!), den sidste Taleres ord, siger jeg, minder mig, at vi leve i en tid (hör! hör!), da den kosmopolitiske Forbrödrings lyse Engel far med hvide vinger over Jorden. Ja, jeg synes jeg hör de mæktige Slag af disse Vinger (hör! hör! bravo!) — — disse Vinger, som» etc. etc. (stormande uthållande bifallsrop).

Denna skål var för »den sandt kosmopolitiske Gestgiver».

Nu befann sig stämningen på sin spets, och, såsom den mest passande sång jag i hast kunde få fatt i till Gästgifvarens ära, afsjöng jag: »Hopp, hopp, se så, se så, låt gå, låt gå... Far lär ej den skjutsen prisa etc.» Detta val togs lyckligtvis ej illa opp, och Far sjelf stämde in i »*fallera*» *fallera*». Slutligen bör jag kanske

nu tillägga, att Sagförer Andersen och undertecknad — hade för det mesta endast gästgifvaren till åhörare, ty hr Pettersen och min kamrat drogo sig ofta under tal-stormen tillbaka i en fönstersmyg för att idka mera enskilda brödrasamtal. Jag vet ej hvilket jag skall mest beundra Sagförer Andersens och min ihärdighet att hålla tal, eller gästgifvarens att höra på.

Nu undrar du måhända, om vi icke blifvit något beskänkta af de många skålarne, så att efter mitt uppbyggliga tal om öldrinkande den här champagnehistorien ser betänklig ut. Var lugn, min bror! allesamman *skolkade* vi ganska försvarligt i mörkret, hvar och en i den tron att han lurade den andra, och om vi »togo munnen full», så var det mest med ord — och sodavatten, ty på denna svalkande vara fanns lyckligtvis vida rikare tillgång än på champagne; men om jag sade, att jag ej var glad, och att den storslagna festen ej roade mig, så skulle jag narras.

Efter så många förbrödringstal i den stora politiska, ja *kosmo*politiska riktningen, så var det naturligt, att den enskilda förbrödringen såsom en praktisk tillämpning i smått, ändtligen skulle komma för våra tankar, trots det nattliga dunkel, som här omgaf den individuella personligheten — ett dunkel, i hvilket de stora idéerna deremot frodades förträffligt. Vi närmade oss hvarandra enskildt, betraktade hvarandra noggrant i ansigtet, men — omöjligt, — vi, de stora idéernas män, kunde hos hvarandra ej upptäcka ett enda personligt drag, allt flöt tillsammans i mörkret, och vi stodo der endast gent emot hvarandra, som — abstraktioner — och dock, drifna af stundens högtidlighet och af beundran för det ideela, omfamnade vi hvarandras skuggor och *drucko brorskål.* Jag fick nu bland annat veta, att gästgifvaren bar samma namn som sin gård, som vanligt är i Norge; men mig föreföll det, när jag sedan kallade honom Farbror Russtad, som om jag kommit i slägtförhållande till hela gästgifvargården, ungefär som om jag skulle säga Farbror Alsike eller Farbror Märsta i Sverige. Gubben protesterade emot farbrorskapet, men jag ansåg vördnaden för hans ålder bjuda denna höfligare benämning. Med Sagförer Andersen var det deremot en annan sak; jag hörde af hans röst, att han var ung, jag visste att han, såsom jurist varit student, och då han under loppet af talen ofta berört sitt deltagande i studentmötena, af hvilkas språk hans festtal för öfrigt buro tydliga spår — så föll det af sig sjelf, att brorsskålen gick med pukor och trumpeter. — Sedan Farbror Russtad och Bror Andersen och jag vänligen omfamnat och klappat hvarandra och sedan vi ytterligare hållit några tal i den högre stilen, började det småningom att ljusna på himmelen. Ett blekt skimmer

af morgonrodnaden i dess tidigare skede trängde mer och mer in genom de små rutorna — och — underbara förvandling! — i den mån det blef ljusare och brödernas drag blefvo mera urskiljeliga, började till min häpnad Farbror Rustad att se yngre ut och Bror Andersen att åldras, hvardera med en hastighet af minst två år i minuten. Sedan jag under det stigande morgonljuset med stigande förvåning iakttagit detta fenomen, utbrast jag slutligen vänd till gästgifvaren, innan han skulle hinna att komma riktigt ned i slyngelåldern: Förlåt jag frågar, hur gammal är Farbror Russtad?

— Jeg er to og treddive år, du er gal med dit Farbror.

— Alltså fyra år yngre än jag. Nej, fetlagde yngling, då är det slut med farbrorskapet!

Nu kom turen till Andersen. Jag drog honom med våld till fönstret och jag såg hur denne unge student och talare blef 30, 35, 40, 45 år, lika hastigt som jag nu säger det, i den mån han närmade sig till dagern, till dess han slutligen stod der i morgonrodnaden med åldriga drag, fårad panna, gråsprängdt hår och endast gömmande i ögonvrån återstoden af pojken, som plirade emot mig som en riktig filur. Jag frågade förvånad på hvilket studentmöte han var med och han svarade med djup och högtidlig stämma:

— År attenhundrede tre og firti!

— Och hur gammal är bror?

— Jeg er femti år og litt til. Men hvor gammel er du self, min gut?

— Trettisex!

— Trettisex? Ha, ha, ha! Jag troede hele tiden du var *tyve.*

— Hur kunde du tro det? — frågade jag smickrad.

— Af dine taler! — svarade han och skrattade hjertligt. Jag teg och skrattade ej, men, när jag sedan såg på honom, började jag skratta smått med, i förstone tvunget, men småningom allt hjertligare till dess, när nu äfven den föryngrade gästgifvaren stämde in, det blef en sådan chorus af skratt, att både min kamrat och herr Pettersen ofrivilligt brusto ut på samma sätt, utan att veta hvad det var fråga om. Nu skrattade vi alla fem åt hvarandra och åt alltsammans, och hade du varit der så hade du skrattat med.

Morgonrodnaden manade oss nu att bryta upp, men Bror Russtad ropade, att kaffet var i ordning i rummet bredvid. Invändningar tjenade till intet, vi skulle nödvändigt hafva en varm kopp, innan vi gingo till sängs. Vid kaffebordet öfvergingo talen till trefliga *sam*tal, ty kaffetåren har detta med sig: den lämpar sig ej för den högre inspirationen. Sedan togo vi till sist godnatt, rätt trötta efter våra ansträngningar allesamman. Min reskamrat och jag fördes

till en präktig sängkammare, dock först sedan Russtad utbedt sig att få bjuda oss på frukost, innan vi reste på morgonen. »Hvad lefde den der gästgifvaren egentligen på?» vill du fråga. Ja, inte vet jag, såvida det icke var på sitt landtbruk.

Jag skäms att säga, att klockan var inemot 3, när vi voro i vårt rum för oss sjelfva. Solen var just i sin uppgång, och min kamrat förklarade, att han nu omöjligen kunde sofva utan ville i stället göra en promenad i friska luften — och han gick deremot ut. — Jag vet ej huru länge jag sofvit, då jag vaknade vid att han inträdde. Han var andfådd, och då jag frågade honom om promenaden varit angenäm, berättade han pustande, att han först hade en god stund vandrat i solskenet på vägen, och derpå hade han blifvit högligen poetiskt stämd af vallhjonssång och pinglandet af koskällor, som han hört på afstånd. Det var en äkta norsk sommarmorgon i fjellen. Han hade halft drömmande gått framåt, och idyllen hade slutat så, att han vid en krökning af vägen mött hela boskapshjorden, och att en folkond tjur rusat fram och råmat förfärligt, hvarpå min vän tagit till flykten öfver åtskilliga gärdesgårdar, sprungit så att svetten lackat och lyckligen kommit in på en annan väg. Här hade han emellertid ej vandrat länge, innan han hörde samma idylliska vallsång och bjellerklang som förut, och så hade han genast förfärad flytt in i en bondstuga, der han till råga på skrämseln mött husmodren i en mycket lätt drägt i förstugan, de hade båda skrikit till, och hon hade försvunnit in i stugan; och sedan hade han från förstugan hört sina fiender komma allt närmare — nu kommo de, det var tre kalfvar och en liten ko. Derpå hade han skyndat hem. Detta var hans morgonpromenad.

Jag trodde mig hafva användt tiden bättre, vände mig åter mot väggen och somnade. Plötsligt vaknade jag ånyo vid att någon kraftigt ruskade mig i armen. Jag reste mig yrvaken, färdig att fråga om elden var lös, men der stog Sagförer Andersen och sporde lugnt; »Vill du ha kaffe?» En piga stod brevid honom med en kaffebricka. Jag ville sofva — men omöjligt! Sagförer Andersen förklarade, att klockan var sex, att han sjelf bjudits på kaffe, emedan han stod färdig att »rejse» och han hade då äfven tillsagt om kaffe »for sine svenske Brödre». Jag drack min kopp tålmodigt med sömnen i ögonen och derpå styrdes kosan till min kamrat, som ändtligen sof lugnt i sin säng; och sådan är menniskonaturen, att jag kände en hemlig glädje, ja, skrattade rätt godt, när jag såg honom väckas på samma grymma sätt. Äfven han drack sin kopp, och derpå tågade pigan och Andersen ur rummet, under det denne senare tillropade oss sitt broderliga »farvel! lyckelig Reise!» hvilket på samma sätt, men något

sömnigare besvarades. Vi kröpo åter under täcket och hade just lyckats somna om igen, då vi väcktes af att Andersen med stormsteg inträdde i rummet ropande; »Den dumme Pige glemte Skorperne! Vil de ikke ha Skorper?» Men nu var det omöjligt att få oss vakna; liksom genom en hemlig öfverenskommelse snarkade vi båda hårdnackadt, och Andersen måste slutligen draga sig tillbaka med korgen — och sedan hörde vi ej af honom vidare.

Klockan 8 stego vi upp, gjorde oss underrättade att gästgifvaren låg i sin djupaste sömn och att våra hästar voro i ordning, beslöto att ej invänta frukosten, om hvilken för öfrigt tjenstfolket ej visste det ringaste (och som helt säkert skulle ha kommit oss att förlora ångbåtslägenheten på Mjösen) — bådo om vår hjertligaste helsningar till Bror Russtad och lemnade gästgifvaregården nästan som ett par rymmare. Jag vände mig då och då om för att se om Russtad vaknat, gjort alarm och viftade åt oss i fönstret, men allt var tyst och stilla, och dermed var den historien slut.

Det var en härlig sommardag och vägen blef allt vackrare i den mån vi närmade oss Mjösen. Slutligen sågo vi denna stora sjö utbredd för oss i solskenet, med blånande berg i bakgrunden. Vi åkte utför sluttningen och kommo ner i en liten treflig stad (eller köping) vid sjöstranden. Det var Gjövik. Klockan var nu omkring half elfva på f. m., och snart anlände ångbåten, som skulle föra oss till andra, södra ändan af Mjösen.

Jag vill nu ej trötta dig med en lång beskrifning öfver vår stilla och soliga färd på den vackra insjön. Blott så mycket vill jag nämna, att naturen kring Mjösen är mindre storartad än *intagande*, och i det hela mera svensk än norsk.

Det märkvärdigaste jag har att berätta för öfrigt från denna ångbåtsfärd är, att jag såg, lifslefvande, märk lifslefvande, en ung löjtnant, som i fjol vinter åkt kälkbacke utför — Krokkleven. Hade Krokkleven legat i närheten af Paris och der kunnat förekomma snöbetäckt, så skulle vår unge norske löjtnant utan tvifvel — om till fromma för honom sjelf, lemnar jag derhän — blifvit allmänna samtalsämnet i verldsstaden, blifvit afritad i »Le Monde illustré», gjort sin rund genom Europas press och på köpet firats med storartade fester och bjudits till Mac Mahon på middag — allt liksom den ungerske ryttaren — men nu bjöds han blott på en flaska sodavatten af en svensk magister — Saken måtte äfven här ha gällt ett vad. Gud var nådig nog att hjelpa den unga våghalsen utför den skyhöga svallbacken förbi alla bråddjup i alla svängar. Hela historien låter otrolig men är fullkomligt sann: för detta går jag i borgen. Löjtnanten sade att farten var svindlade — och jag säger

intet om det: jag hisnar ännu i dag, vare sig jag tänker på farten eller på löjtnanten.

Från Eidsvolds station vid södra ändan af Mjösen, återvände vi till Kristiania på jernväg. Vägen från Eidsvold är jemförelsevis enformig och ödslig nästan hela tiden. Vi passerade ett ställe, der skogseld nyligen hade åstadkommit förödelse, och detta var första gången jag i Norge såg något afgjordt *fult* — och för att detta skulle bli möjligt, hade ett härjande element måst komma till hjelp. En läkare från Kristiania som var med, berättade oss, då vi nalkades staden och fingo dess förstäder i sigte, några »blad ur sin praktik», som ådagalade att pauperismen och bostadsnöden måste vara lika stor i Kristiania som trots Stockholm. Han hade bland annat en gång blifvit kallad till en fattig familj, som bodde midt i ett eländigt rum, under det att i hvardera af rummets hörn bodde en särskild familj. Från hörnfamiljerna hade uppstått klagomål mot familjen i midten, emedan denna hade mottagit hyresgäster.

Vi ankommo sent till Kristiania, togo in på vårt förra hotel, der vi tillfölje af det stora tilloppet af resande, voro glada att bli instufvade i ett litet skänkrum.

Våra utfärder i Norge voro för denna gång slut och följande dag anträdde vi efter en stadig sömn och en stadig frukost återresan med ångbåt. Väl kommen ombord fick jag se, att vi hade till ressällskap bland andra vår engelske gubbe från Krokkleven, han som ej kunde förmås att knäppa igen rocken, och med honom voro äfven de två damerna och den unga herrn. När vi ute på Kristianiafjorden satte oss ner till table d'hôte ombord, råkade jag få min plats midt emot gubben, och då jag under middagens lopp kom i tillfälle att skicka honom saltkaret, och han härför hjertligt och fryntligt uttryckt sin tacksamhet, tog jag mod till mig, och uttalade min beundran öfver hans ståndaktighet vid Krokkleven, då den unga damen ville tvinga honom att knäppa igen rocken. Gubben frågade skrattande om jag var den herrn, som stod på trappan; och från denna lilla början utspann sig nu ett samtal, i hvilket snart de båda unga damerna och den yngre herrn deltogo på det mest hjertliga och otvungna sätt. Vi glömde oss qvar vid bordet en hel timma efter de andra bordsgästerna, och uppkomna på däck slogo vi oss ner tillsammans lika naturligt, som om vi varit gamla bekanta. Under samtalets gång fick jag veta, och nämner det såsom ett exempel på engelsk kraftfullhet, att gubben var sjuttio år; och dock utan någon hjelp knogat uppför och utför Krokklevsbacken. Han tillskref sin raskhet de lekar och kroppsöfningar, så vanliga i England, med hvilka han i yngre dagar härdat sig. När

skola kroppsöfningar och idrotter af alla slag föryngra och stärka äfven den svenska racen? När skola dessa nyttiga öfningar i fria luften och friska stärkande lekar hos Sveriges ungdom uttränga kärleken till schweizerilifvet?

När vi närmade oss södra ändan af fjorden började vi känna en lätt gungning. Kaptenen hade lofvat oss, att hafvet skulle stå som en spegel, någonting som kaptener alltid lofva, och vi låtsade om ingenting, till dess gungningen ytterligare ökades och en af damerna midt i ett litet näpet omdöme om Dickens, som började med »I think» — plötsligt bleknade och försvann och ej kom tillbaka förr än i Göteborg. Men i stället kom ett par väldiga rullningar och sedan vet ja inte, hur det gick, ty jag var inte med längre — jag försvann spårlöst för mina vänner och de för mig, just i det ögonblick då vi, efter att ha lemnat Dickens åt sitt öde, blifvit ense om att denna präktiga norska båt var »very comfortable». När jag några timmar derefter i den förfärligaste sjögång raglade framåt på däcket, såg jag bara den lille gubben qvar. Han satt der orubblig som »den standhaftige tennsoldat», sträckte benen från sig och sof som en stock, den lycklige; medan jag irrade, en fridlös skugga i storm och natt, barhufvad, lurfvig, sjuk. Jag hade nyss varit på kommandobryggan och talt med kaptenen för att krya upp mig och han hade gifvit mig det uppmuntrande svaret, att »vejeret var dejligt» och att »dampskibet gick som en måge» (mås) — och sökte jag alltid under mina »saltomortaler» att qvarhålla för mitt medvetande att båten gick »som en måge», om jag också inte gjorde det sjelf. Jag önskade ofta att jag *varit* en mås, åtminstone tills fartyget kom i hamn. Nedanför mig på mellandäck såg jag ett ögonblick en figur ragla framåt i mörkret under ett doft stönande, och till slut kastas som en boll omkring bland balar och koffertar. Det var min reskamrat. Det enda samtal vi hade under färden till Göteborg var vid detta tillfälle. »Är det du?» ropade jag till honom genom stormen. »Ja-a» svarade han matt, och dermed försvann han i en serie af de mest invecklade slingringar och jag såg honom ej förrän i Göteborg, då vi meddelade hvarandra våra utståndna lidanden.

Vår färd *till* Norge gick genom solsken och glädje, den flöt hän som en sommarsång, som »*Jag helsar dig fredliga flagga*», men färden *från* Norge — om den vill jag säga *huh!* bara jag tänker på den. Detta dock med undantag af den behagliga sammanvaron med det engelska sällskapet. I Göteborgs hamn träffades vi alla glada åter, fast betydligt härjade af stormen. Den samtalstråd som afklippts i Kristianiafjorden, upptogs igen, och jag fick höra den lilla Missens omdöme om Dickens fullständigt; och slutligen utbytte jag kort

med allesamman. Ja, jag åkte till och med sedan omkring med dem i staden en stund på förmiddagen; och jag hoppas Herrar Göteborgare ej bli stötta på de unga missarna, för att de kallade Göteborg »*a very vice little town*». Det lät för resten så näpet.

Hvad min reskamrat beträffar, så var det verklig fördel för honom och för hans brådskande kontorsgöromål, att han kom att rulla hem sjövägen till Göteborg, ty när han nu ändtligen der kommit på fast mark, hörde jag ej ett ord om ljufligheten att vända Göteborg ryggen,» utan i stället »*borta är bra, men hemma är bäst*».

Och jag för min del yttrade till honom när vi vandrade hem på Hamngatan med våra nattsäckar i hand, ett litet betydelsefullt ord på latin; och ehuru jag sällan talar latin vare sig till honom eller andra, så vill jag nu upprepa detta ord äfven till dig, käre läsare. Det har en vacker klang för örat, synnerligen om du förstår att väl öfversätta det, och förr i verlden pryddes det i slutet af tråkiga böcker med en liten krans och blef då äfven särdeles skönt för ögat. Ordet heter på god klassisk latin:

Finis.

N. P. Ödman.

I Oktoberhäftet sid. 353 skall mellan raderna 17 och 18 nedifrån stå: *hoppa bums i land i ett enda språng, men akta er att inte.*

Boknyheter.

Strandberg, C. V. A. (*Talis Qualis*), Samlade vitterhetsarbeten. Häft. 1, 2. Stockholm, C. E. Fritze's bokhandel, 1877 (à 1 kr. häftet.)

Det var år 1840. I poetiskt hänseende befann man sig under inflytande af de stora skalderne, hvilka ej ännu upphängt sina lyror, men också ej heller ur dem framlockade några nya ljud. På få undantag när, sjöngo äfven alla de yngre på samma skala, en sedan länge välbekant, och de som ej instämde hade mycket svårt att göra sig hörda. Emellertid var en underströmning af nya krafter omisskännelig, äfven om den ej så omedelbart trädde i dagen eller så direkt bar lösen poesi på sin fana. Vi erinra om Sturzen-Becker, Blanche, Braun — alla mer eller mindre påverkade af de europeiska rörelser i litteraturen och politiken hvilka gåfvo sig luft ifrån 1830, från julirevolutionen. Der saknades dock hos dem och några deras själsfränder ett djupare sedligt allvar, utan att vi dermed vilja hafva sagt att de voro osedliga såsom författare. I det fallet liknade de de första förkämparne för das junge Deutschland. Men så kom ut i Lund en »Helsningssång till folkrepresentanten Hans Jansson» strax på nyåret nämnda år. Den var undertecknad: Talis Qualis, en pseudonym som gjort sig bemärkt i Brage och Idun, utgifven i Köpenhamn kort förut. Det var, efter hvad man genast fick veta, en ung student vid namn Carl Strandberg som här sjöng ut — i dubbel mening — hvad som rörde sig inom de ungas bröst, hvad som skulle blifva den närmaste framtidens uppfattning af svenska folkets pligt och rätt. Det var manlighet, allvar, glödande kärlek till frihet och fosterland redan i denna första lärospån. Sedan utgaf samma pseudonym ett par häften »Nyare tysk lyrik i svensk öfversättning» (1843), der man fick lära känna Herwegh och Hoffmann von Fallersleben i tolkningar som tydde på den blifvande mästaren, och på samma gång erhöll en fingervisning rörande de mönster efter hvilka den unge skalden företrädesvis utbildat sig. Än gingo ett par år, då vid studentmötet i Lund Talis Qualis under jubel föredrog sitt »Vaticinium», i hvilket man som i en brännspegel återfinner alla strålarne af hans genius, den käcka tonen, de tvärhuggna bilderna, den varma kärleken till Sverige och dess ära. Denna sång, som än står qvar bland hans dikter, gaf honom öppet bref som skald hos en större krets än kamraternes; och det var denna

framgång som förmådde honom att utgifva sin första diktsamling, »Sånger i pansar» (1845), hvilken snart fick ny upplaga. Bredvid åtskilligt omoget och en smula fanfaronadaktigt, innehålla dessa dikter många perlor af ovanlig skönhet; och sjelfva tonen i det hela var särdeles egnad att slå an på flertalet, ty den var i bästa mening tidsenlig. Visst förebrådde Upsalakritiken den unge skalden att trampa i tyska fotspår och gaf honom öfverhufvud en ganska skarp lexa, som måhända gick något för långt; men han var nu en gång sådan han blifvit, och granskningen eggade honom blott till större formel utveckling. Följde så »Vilda rosor» (1848), vidare flere större diktsamlingar och åtskilliga öfversättningar för teatern, tills han med 1853 begynte sina Byrontolkningar, hvilka slötos först 1869 och i allmänhet anses beteckna höjdpunkten af hans poetiska mästerskap. Sedan dess klingade hans lyras strängar blott vid ett eller annat tillfälle, men alltid åhörda med stor uppmärksamhet och beundran.

Talis Qualis' betydelse som skald ligger, efter hvad vi ofvan antydt, deri att han gaf ett sant poetiskt uttryck åt de känslor hvilka rörde sig hos de unga, som voro hans första samtid, att han manligt, ädelt och hänfördt tolkade behofvet af en friare åskådning inom det folkliga lifvet, än den som ännu kring 1840 var flertalets, och att han sedan allt jemt eldades af de idéer som i sig inneburo framåtskridande, frihet, nationel lyftning. Vill man teckna hans dikter såsom till flertalet »politisk poesi», må det gerna ske, blott man ej förgäter att Talis Qualis' blomstringstid inföll under ett skede af stora hvälfningar inom både Europas och Sveriges utveckling, och att han i sin sång frigjorde stämningar hvilka lågo bundna hos tusental af hans samtida. »Den som lefvat för de bästa inom sin tid har lefvat för alla tider» yttrar Lessing; och detsamma kan sägas om sångens och sångarens värf, när de fyllas utan biafsigt, endast för att tolka samtidens hopp och fruktan, skälfningarna i dess hjerta och suckarne från dess bröst. För öfrigt har skalden mången ton som ej erinrar om stridstumultet och de förvirrade ropen för dagen; mången bild af stilla skönhet dyker upp ur hans inre, äfven fast han ej älskar de

»ljugande idyller
som våra tama läspat år från år.»

I allmänhet är hans skaplynne manligt och allvarligt; lek och skämt, kärlek och joller vårdar han ej. Men ofta ger han ett dräpande satiriskt hugg eller låter en viss kärf humor blanda sin stämma i sången. Den är, om man så vill, af äkta svensk natur, en klang af stål och brons, ett väldigt slagsvärd, blott någon gång hvilande bland enkla blommor, men oftare drabbande med allvar och styrka.

Af hvad vi här yttrat framgår det berättigade i den nya upplagan. Denna kommer att ordnas af professor Ljunggren och skall fullbordas i om-

kring 20 häften. Vår anbefallning torde vara öfverflödig, men vi hafva ej velat underlåta att i någon mån framhålla den betydelse Strandberg såsom skald eger för hela vårt folk, och hvilken ger honom rätt till en vacker plats i vårt vittra panteon.

Lustiga taflor ur djurens lif, tecknade af **I. I. Grandville.** Med text bearbetad af *V. E. Öman.* Häft. 1—6. Stockholm, C. E. Fritze's bokhandel, 1877 (à 85 öre häftet.)

Humorn, i detta ords vanliga mening, är en sällsynt egenskap hos fransmän. Men vill man se den så högt drifven som det för en sådan är möjligt, må man då taga Grandvilles »Scènes de la vie privée et publique des animaux» i handen. Naturligtvis saknas ej en god portion satir öfver hans samtida, öfver »ställningar och förhållanden» inom litteraturen, konsten, det politiska och sociala lifvet; men allt detta är behandladt med en friskhet, en naiveté, en oförarglig lustighet som ovilkorligen meddelar sig åt betraktaren af dessa »lustiga taflor». Det är nu öfver tretio år sedan dessa tecknades, och en del anspelningar hafva således redan gått förlorade, åtminstone för svenska läsare. Men ingenting bevisar bättre deras stora värde än att de, det oaktadt, icke synas hafva förlorat, utan snarare vunnit på sin ålder. Deremot var den franska texten, härrörande från förmågor sådana som Balzac, Georges Sand, P. J. Stahl m. fl., icke fullt lämpad att i ursprunglig form meddelas vår allmänhet, och förläggarne hafva också derför vändt sig till en skicklig bearbetare, för att erhålla en text af fullt njutbar beskaffenhet. Denne har verkligen lyckats att föryngra och försvenska de förklarande berättelserna och utkasten på ett sätt som förtjenar stort erkännande, icke minst för sin lättfattliga hållning. Då till allt detta lägges vacker utstyrsel kunna vi förespå arbetet en stor spridning.

Hartmann, Eduard von, Verldsprocessens väsen eller det omedvetnas filosofi. Öfversättning af *Anton Stuxberg.* I. Stockholm, O. L. Lamm, 1877. (Pris: 4 kr.)

Det kan ej nekas att vår filosofiska litteratur för närvarande är temligen obetydlig i omfång och allt utom mångsidig till innehållet. Med undantag af en enda, bekänna sig alla våra mer bekante filosofer till Boströms system, och det är således temligen naturligt att de hvarken värdera eller synnerligen sprida kännedomen om de nyaste företeelserna på denna vetenskaps område. Också är den större allmänheten hos oss i följd häraf mycket litet intresserad för utvecklingen af den nyare filosofien, ett förhållande som ingalunda bättrats derigenom att man på svenska öfverflyttat Büchners lösliga och krassa arbete, en utlöpare af sämsta slaget. I den nya öfversättningen af Hartmanns verk helsa vi deremot ett företag som i många hänseenden är egnadt

att väcka och lifva hogen hos ett antal läsare för »vetenskapernas vetenskap». Alla, äfven afgjorda motståndare, stämma öfverens i att prisa författarens skarpsinne, vetenskapliga hållning, manliga uppfattning af lifvet och glänsande framställningsgåfva. Redan den omständigheten att boken framträdt i sju upplagor inom få år, att hon gifvit uppslag till vidlyftiga diskussioner och alltjemt står på dagordningen, — redan detta bör vittna om författarens ovanliga egenskaper. För vår del anse vi att Hartmann i många fall är en filosof för vår tid, äfven om vi i mycket ej kunna dela hans åsigter; framförallt hålla vi före att hans metod är den rätta, och att han ensamt för denna, som han följdriktigt användt, är förtjent af den lifligaste uppmärksamhet. För öfrigt må man ej tro att hans bok är torr och trögläst, eller att hans framställning lider af systematisk fantasilöshet. Tvärtom har han hela kapitel hvilka låta läsa sig, snart sagdt, af hvar och en person med allmän bildning, och i allmänhet är hela hans bok ej svårfattligare än hvilket annat populärt vetenskapligt arbete som helst.

Öfversättningen är, så vidt vi kunnat se, omsorgsfull och löser i de flesta fall skickligt sin ingalunda lätta uppgift. Det nu utkomna häftet motsvarar ungefär hälften af urskriften.

Ariadnes krans. Ett urval nygrekiska folkdikter från Kreta i öfversättning af *Fr. Sander.* Stockholm, Samson & Wallin, 1877. (Pris: 2 kr.)

Denna samling sluter sig som fortsättning till de nygrekiska folkdikter från fastlandet dem öfversättaren i fjor utgaf under titeln: »Ros och Törne». Kreta har haft det ödet att under nyare tiden länge vara skildt från moderlandet, hvars frihet det efterlängtat och i handling sökt tillegna sig, men hittills ej fått dela. De här utgifna sångerna, ett urval från en i fjor utkommen originalsamling af Antonios Giannarakis, bildar en väsentlig fyllnad till de förut utkomma. Här råder mera humor, men också större bitterhet mot turkarne, en lifligare känsla af förtryckets nesa, en ifrigare törst efter frihet och sjelfbestämmelse. Det går oaktadt enstaka vackra undantag, en ande af trots, af pessimism genom denna kretensiska diktning, hvilka ej i sådan grad återfinnas i de egentliga nygrekiska sångerna. Mannen känner sig djupt enslig; någon trofast vän kan han ej finna, och han sjunger derför med vemod och tvifvel:

I hela verlden sökte jag,
I öster och i vester,
Att träffa på en trofast vän,
Mitt andra jag i lifvet.
Men ej jag fann den trogne vän,
Hans broder icke heller,
Ej sådan broder som mitt svärd,
Ej vän som penningpungen.

Välan, der kamp och tvedrägt är,
Kom, kämpa du, min klinga!
Der bröllopp är och fröjd, min pung
Låt dina fyrkar springa!

En sådan stämning uppstår ej hos ett folk der ett fritt samhällsskick och förtroende till medborgare herrskar. Och qvinnan går det ej bättre. Äfven hon är intagen af missmod, och sjelfva kärleken synes henne endast som en förrädare; det heter derför i visan om »eden»:

Och flickan bad jag om en kyss,
Hon sade: »svär mig trohet!»
Jag henne svor vid himlens hvalf,
Hon svarade: »för högt det!»
Jag henne svor vid hafvet blå,
Hon svarade: »för djupt det!»
Jag henne svor vid kyrkan se'n:
»En diamant är sten blott!»
Jag svor vid helgonbilden skön:
»En målning inte duger!»
Och vid min ungdom svor jag då,
Hon svarade: »du ljuger!»

Af sådana täcka och vemodiga stycken, af andra, der frihetsglöden bryter fram, eller hånet mot förtryckaren ger sig luft, af kärlekssånger och målande romanser är denna »Ariadnes krans» flätad. Tillsammans med den föregående samlingen bildar den en högst intressant källa för kunskapen om den nygrekiska folkdikten och ett vackert bidrag till vår rikhaltiga öfversättningslitteratur. Öfversättaren har bifogat inledande öfversigter och anmärkningar, som i hög grad lätta uppfattningen af de eljes för oss något främmande dikterna.

Rossmässler, E. A., Jordens historia. Öfvers. af *N. O. Holst*. Del 1 och 2. Stockholm, O. L. Lamm, 1876—77. (Tillsammans 6 kr. 25 öre.)

En populär geologi af en med rätta berömd skriftställare. »Han var», heter det i en tysk anmälan af denna bok, »en af de första naturforskare i vår tid hvilka stego ned från sin kateder för att meddela vetenskapens resultat på ett angenämt och lättfattligt sätt», och han eger således både en betydande öfning och ett vackert namn att lägga i vågskålen för sin nyaste skrift.

—RN.

Slut på tredje och sista årgången.